

T.C
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI

**2001 KRİZİNDEN SONRA TÜRKİYE'DE İZLENEN
MAKRO EKONOMİK POLİTİKALAR VE BU
POLİTİKALARIN DIŞ TİCARETE OLAN ETKİSİ
(KONYA İLİ ÖRNEĞİ)**

DOKTORA TEZİ

**Danışman
Doç. Dr. Abdulkadir BULUŞ**

**Hazırlayan
Bilge AFŞAR**

KONYA 2010

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Bilge AFŞAR		
	Numarası	054126001009		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat/İktisat		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora	☒
	Tezin Adı	2001 Krizinden Sonra Türkiye'de İzlenen Makro Ekonomik Politikalar Ve Bu Politikaların Dış Ticarete Olan Etkisi (Konya İli Örneği)		

BİLİMSEL ETİK

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Bilge AFŞAR		
	Numarası	054126001009		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat/İktisat		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora	☒
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Abdulkadir BULUŞ		
	Tezin Adı	2001 Krizinden Sonra Türkiye'de İzlenen Makro Ekonomik Politikalar Ve Bu Politikaların Dış Ticarete Olan Etkisi (Konya İli Örneği)		

ÖZET

2001 Krizinden Sonra Türkiye'de İzlenen Makro Ekonomik Politikalar Ve Bu Politikaların Dış Ticarete Olan Etkisi (Konya İli Örneği)

Ekonomide yaşanan her aksaklık ve bu aksaklığın maliyeti bir öncekinden daha ağır olmaktadır. Yaşanan her aksaklık ekonomik sistemdeki bütün dengeleri etkilemektedir. Bunda küreselleşmenin etkisi de unutulmamalıdır. Zira ekonomik sistemlerin birbiriyle bütünleşmesi ödenen faturanın maliyetini daha da arttırmaktadır.

Uygulanan makro ekonomik politikaların başarılı olabilmesi ve dış ticarete olumlu etkide bulunabilmesi için iktisadi yapı iyi irdelenmeli ve anlaşılmalıdır.

İşte bu çalışmada da amaç, makro ekonomik politikaların dış ticarete olan etkisini incelemektir. Ayrıca, Türkiye’ de 2001 sonrası uygulanan makro ekonomik politikaların dış ticarete olan etkisini Konya İli örneğinde anket çalışması yapılarak ortaya koymaktır. Anket çalışmasında toplam olarak Konya Ticaret Odası üyesi 209 ihracatçı firmaya anket yapılmıştır. Anket yapılan firmalardan 51 tanesi 100.000 dolar altı ihracat yaparken 158 tanesi ise 100.000 dolar üstü ihracat yapan firmalardır. Anket firmalarla %79 oranında yüz yüze görüşme şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bu anket oluşturulurken herhangi bir örnekleme yöntemi kullanılmamış mümkün olduğu kadar çok sayıda kuruluşa anket uygulanmaya çalışılmıştır. Kitleyi oluşturan kuruluşların %47’ sine ulaşılmıştır. Anket sorularının oluşturulmasında çoğunlukla 5’li likert ölçeği

kullanılmıştır. Anket sonuçlarını değerlendirmek için SPSS 15 paket programından yararlanılmıştır.

Ankette Konya’ daki firmaların dış ticaret faaliyetleri analiz edilmiş ve dış ticaret yaparken karşılaştıkları sorunlar, uygulanan makro ekonomik politikalardan nasıl ve ne derece etkilendikleri belirlenerek Konya İlinin Dış ticaret Hacminin artması için yapılması gerekenler ortaya çıkarılmıştır. Böylece Konya ilinin dış ticaret yapısı ve durumu analiz edilmiştir.

Ülkemizde ihracat bilinci, 1970’lerde yaşanan petrol krizleri ve bu krizlerin Türkiye ekonomisine olumsuz yansımaları ile daha çok ortaya çıkmıştır. Bu bilinci 24 Ocak kararları desteklemiştir. Küresel şartların sürekli değiştiği ve rekabetin arttığı bu günlerde diğer tüm ekonomilerde olduğu gibi ülkemiz ekonomisi de dünya ekonomisi ile son derece iç içe bir durumdadır. Böyle bir ekonomik ortamda sürdürülebilir ve katma değeri yüksek ihracat artışı önem ifade etmektedir.

Ülkemizde ekonomik büyüme ithalatı dolayısıyla da dış ticaret açığını arttırabilmektedir. İhracat, ithalat ile aynı düzeyde artmadığında dış ticaret açığında büyüme meydana gelmektedir. Ekonomi küçülme eğilimine girdiğinde ise ithalat düşmektedir.

1923 yılında 50 milyon dolar seviyelerinde olan ihracat 2008 yılında 130 milyar dolar sınırını aşarak Cumhuriyet tarihinin dış ticaret rekorunu kırmıştır. 2009 yılında ise küresel krizin etkisiyle düşüş göstererek ortalama 102 milyar dolar olmuştur. İhracat ve ithalattaki artış dış ticaretin milli gelir içindeki payını da artmıştır.

Konya özelinde baktığımız zaman ise ilimizin dış ticaretinin gün geçtikçe arttığı görülmektedir. Türkiye yapısına uygun olarak geçmişte tarım ve tarım ürünleri ağırlıklı ihracat yapısına sahip olan Konya bugün itibariyle ihracat potansiyelini yükseltmiş bir il görünümündedir.

Geçmişte özellikle 1896 yılında tren hattının Konya’ ya kadar ulaşması ile birlikte ihracatta dünya ve Türkiye ile kopukluk giderilebilmiştir.

Şu anda Konya sanayisinin başlıca ihracat kalemleri arasında; makine alet ve parçaları, otomotiv yan sanayi, plastik ve mamulleri, demir-çelik ürünleri, kağıt ve karton ürünleri yer almaktadır.

Konya işletmeleri ihracata dayalı bir büyüme hedefi olarak almıştır. Konya dış ticaretinde önemli sorunlardan birisi önce de bahsettiğimiz gibi Mersin, İzmir, İstanbul gibi ihracatın yoğun olarak yapıldığı liman şehirlerine ihraç ürünlerinin götürülmesinde sadece karayolunun kullanılabilmesi olmalıdır. Bu limanların kullanılmasının nedeni de Konya’nın serbest bölge olmamasıdır.

Anket çalışmamızda ortaya çıkmıştır ki; Konya' nın dış ticarete karşılaştığı sorunlar Türkiye genelindeki sorunlarla örtüşmekle birlikte son krizden gerek dış ticaret gerekse başka alanlarda Konya ili öz sermaye yapısı ile nispeten daha az etkilenmiş görünmektedir.

2008 yılına kadar Konya, sürekli olarak ihracatını arttıran bir il durumunda iken küresel krizin de etkisiyle 2009 yılında ihracat miktarında bir düşüş görülmüştür. Anket çalışmasında ortaya çıkan sonuçlar da bu durumu doğrulamaktadır. Dünya genelindeki talep yetersizliği ve durgunluğa paralel olarak firmalar sıkıntı yaşamaktadırlar. Ancak, yine anket sonucumuza göre firmaların yurtdışı Pazar ağırlığı AB ülkelerinden Rusya-Doğu Bloku ve Ortadoğu ülkelerine kaymış durumdadır. Bu da Konya ihracatının AB krizinden maksimum seviyede olumsuz etkilenmesini engellemiştir. Yani Rusya ve Ortadoğu pazarı Konya için önem ifade etmektedir. Pazarın çeşitlenmiş olması ve AB bağımlılığında nispeten kurtulmuş olmak Konya İhracatının geleceği açısından son derece önem ifade etmektedir.

6 bölüm halinde hazırlanan bu çalışmanın ilk iki bölümde 24 Ocak kararlarından bu güne kadar uygulanan makro ekonomik politikalar ve bu politikaların dış ticarete olan etkisi incelenmiştir. Üçüncü bölümde makro ekonomik politikalar ve dış ticaret ilişkisi ele alınmıştır. Dördüncü bölümde ilimizin sosyo-ekonomik yapısı geniş ve ayrıntılı bir şekilde ele alınmaya çalışılmış, beşinci bölümde ise Türkiye' nin ve Konya' nın dış ticaret yapısı incelenmiştir. Altıncı ve son bölümde ise Konya ilinin dış ticaret yapısını ortaya çıkaran anket çalışması, sonuçları ve yorum kısmı yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomi, Dış icaret

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Bilge AFŞAR		
	Numarası	054126001009		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat/İktisat		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora	☒
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Abdulkadir BULUŞ		
	Tezin Adı	The Macro Economic Policies Followed In Turkey After Crisis Of 2001 And Impact Of These Policies On Foreign Trade (Konya City Case)		

SUMMARY

The Macro Economic Policies Followed In Turkey After Crisis Of 2001
And Impact Of These Policies On Foreign Trade
(Konya City Case)

Any disruption in the economy and the cost of these failures are more severe than the previous. Experienced any disruption in the economic system affects the whole balance. The effect of globalization shouldn't be forgotten. Integration of the economic systems increases the cost of paid invoices.

Applied macro economic policies can be successful and have a positive effect on foreign trade if the economic structure can be understood better and should be examined.

The purpose of study is to examine the effects of macro economic policies on foreign trade and to reveal the effects of Turkey's macro economic policies implemented after the 2001 foreign trade in the case of Konya by doing a survey. The survey is applied to 209 exporting companies which are members of the Konya Chamber of Commerce. 51 of the surveyed companies export under \$ 100,000 while 158 companies export over \$ 100,000. In the survey face-to-face interviews were carried out with the firms at the rate of 79%. In the survey, a

sampling method is not created; questionnaires were applied to as many organizations as possible. 47% of mass organizations were reached. Mostly, 5-Likert scale was used in the creation of questionnaire. SPSS 15 package program was used to evaluate the results of the survey.

In the survey, by determining foreign trade activities of firms in Konya have been analyzed and the problems they encounter during foreign trade, how and what degree they are affected by applied macro economic policies, what should be done to increase Konya's foreign trade volume were uncovered. Thus, foreign trade structure and the status of the province of Konya were analyzed.

Export awareness in our country has emerged more with the oil crisis in 1970s and negative repercussions of this crisis to Turkey's economy. January 24 decisions supported this awareness. The constantly changing global conditions and increased competition in the economy these days, all our national economy as well as highly intertwined with the world economy is in a situation. In such an environment, sustainable economic growth and high value-added exports is important to express.

In our country, economic growth can increase imports consequently the foreign trade deficit. When exports do not increase at the same level with imports, growth in the trade deficit occurs. When the economy enters a tendency to decrease, imports fall.

In 1923 the export of 50 million dollars exceeded 130 billion dollars in 2008 and breaks the record of Republic's history. With the effects of the global crisis in 2009, it dropped to the average 102 billion dollars. The increase in exports and imports has also increased share of foreign trade in national income.

When we look at the province of Konya, it can be seen that the foreign trade of our province is growing. Accordingly Turkey's structure, Konya, has the structure of mainly agriculture and agricultural products export in the past, as of today has the appearance of a province which have increased the export potential.

In the past, especially in 1896, with the railway lines reaching to Konya, interruption expenses between Turkey and the world in exports..

Currently, the main export items of Konya's industry includes machine tools and parts, automotive parts, plastics and articles thereof, iron and steel products, paper and paperboard products.

City targets growth based on exports. One of important problems in Konya's international trade is as we have mentioned before, usage of only roads

in leading export goods to the port cities which has intensive exports such as Mersin, Izmir, and Istanbul. The reason in usage of these ports is lack of the City's free zone.

Questionnaire in our study revealed that the problems City faced in foreign trade overlaps in the issues Turkey, but it seems relatively less affected by the last crisis in foreign trade as well as in other areas of Konya equity capital structure.

While Konya was a city has constantly increasing exports until 2008, with the impact of the global crisis in 2009 showed a decrease in export volume. Emerged from the survey results have confirmed this fact. Correspondingly to the shortage of demands in the world and stagnation, firms are experiencing distress. However, again according to our survey, abroad markets of firms have shifted from EU countries to Russian-Eastern Bloc countries and the Middle East. This has prevented Konya exports from the maximum level of negative effects of EU crisis. Russia and the Middle East market are important for Konya. Market diversification and being relatively independent from EU have extremely important means for the future Konya Exports.

In the first two chapters among six, macro economic policies applied from January 24 decisions to this day and the impact of policies on foreign trade is examined. In the third section of the macro economic policy and foreign trade relations were discussed. In the fourth section the socio-economic structure of our city has been studied in detail while in the fifth section foreign trade structure of Turkey and the Konya is investigated. In the sixth and final chapter, the survey, results and the comments section which reveals the structure of foreign trade of the province of Konya is located.

Keyword: Economi, Foreign Trade

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK.....	
ÖZET	i
SUMMARY	iv
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
GRAFİKLER LİSTESİ	xvii
KISALTMALAR.....	xix
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	6
1980-2001 ARASI UYGULANAN MAKRO EKONOMİK POLİTİKALAR	6
1.1. TCMB’NİN EKONOMİK İSTİKRARI SAĞLAMAK ÜZERE KULLANDIĞI PARA POLİTİKASI ARAÇLARI	7
1.1.1. Açık Piyasa İşlemleri	7
1.1.2. Reeskont Oranları	8
1.1.3. Zorunlu Karşılık Oranları	8
1.1.4. İthalat Teminat Oranları.....	9
1.1.5. Kredi Tavanı Uygulaması.....	9
1.2. PARA POLİTİKASI AMAÇLARI	10
1.2.1 Fiyat İstikrarı.....	10
1.2.2 İstihdam	11
1.2.3 İktisadi Büyüme.....	11
1.2.4 Dış Ödemeler Dengesi.....	11
1.3. PARA POLİTİKASI UYGULAMALARININ ETKİNLİĞİNİ ARTTIRICI ADIMLAR.....	12
1.4. PARA POLİTİKALARININ GÜVENİLİRLİĞİ ve İÇSELLEŞMESİ.....	13
1.5. TÜRKİYE’DE PARA POLİTİKALARI UYGULAMALARI	14
1.5.1. 24-Ocak-1980 Kararları.....	15
1.5.2. 1980 İle 1988 Yılları Arası Para Politikaları	19
1.5.3. 4 Şubat 1988 Kararları.....	21
1.5.4. 1988 ve 1994 Yılları Arası Uygulanan Para Politikaları	22
1.5.5. 5-Nisan 1994 Kararları	27

1.5.6. 5-Nisan Kararlarının Niteliği ve Amacı.....	28
1.5.7. 5 Nisan Kararlarının Ekonomimiz Üzerindeki Etkileri	29
1.5.8. Krizden Çıkış Yılı :1995	33
1.5.9. 1996 ve 1997 Yıllarında Ekonomik İstikrar	34
1.5.9.1. Gümrük Birliği.....	36
1.5.9.1.1. Gümrük Birliği ve Dış Ticaret	36
1.5.10. 1998 Enflasyonla Mücadele Yılı	43
1.5.11. 9-Aralık 1999 Kararları	45
1.5.12. 2000 Yılı Türkiye Ekonomisi ve Kasım Krizi	47
1.5.13. Şubat 2001 Krizi	51
1.5.13.1. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı	57
İKİNCİ BÖLÜM	60
2001 SONRASI UYGULANAN MAKRO EKONOMİK POLİTİKALAR.....	60
2.1. 2002 VE 2003 YILI TÜRKİYE EKONOMİSİ	60
2.2. 2004 VE 2005 YILI TÜRKİYE EKONOMİSİ	64
2.3. 2006 VE 2007 YILI EKONOMİLERİ	67
2.4. 2008' DEN GÜNÜMÜZE EKONOMİK DURUM	74
2.4.1. Son Küresel Mali Kriz:	76
2.4.2. Krizin Kaynağı ABD Ekonomisi.....	79
2.4.3. Krizin Kaynağı ABD ile Türkiye Ticari İlişkileri	81
2.4.4. Krizin Kaynağı ABD ile Konya İli Ticari İlişkileri.....	86
2.5. YUNANİSTAN KRİZİ.....	88
2.5.1. Yunanistan'ın Krizden Kurtulma Acil Önlem Planı.....	91
2.5.2. Yunanistan Krizinin Euro Alanı'na Etkileri	93
2.6. AB KRİZİNİN TÜRKİYE'YE ETKİLERİ	96
2.7. KRİZİN AB'YE ETKİSİ	101
2.8. DÜNYA BANKASI RAKAMLARI İLE KRİZİN KAYNAKLARI.....	105
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	108
MAKRO EKONOMİK POLİTİKALAR ve DIŞ TİCARET İLİŞKİSİ	108
3.1. MAKRO EKONOMİK MODELLERİN SINIRLILIĞI.....	108
3.2. MAKRO EKONOMİK POLİTİKALAR VE BÜTÇE AÇIKLARI.....	109

3.3. ORTODOKS – HETEREDEKS İSTİKRAR PROGRAMLARI (MAKRO EKONOMİK POLİTİKALAR)	111
3.3.1. Heteredoks Makro Ekonomik İstikrar Programları	112
3.3.2. Uygulanan Makro Ekonomik Programların Ortodoks Bileşimi	113
3.4. FAİZ ORANLARI VE PARA POLİTİKASI	117
3.4.1. Faiz ve Dış Ticaret Etkileşimine Dair Teoriler Analizi	119
3.4.1.1. Hick Eğrisi	119
3.4.1.1.2. Taylor Kuralı	119
3.4.1.1.3. Rasyonel Bekleyişler Teoremi Kısa Dönem Analizi	120
3.5. DIŞA BAĞIMLI DEĞİŞKEN: DÖVİZ KURU	123
3.5.1. Döviz Kuruna Dayalı Makro Ekonomik Politika	124
3.5.2. Kur Politikaları Ve Dış Ticaret	125
3.5.3. Döviz Kuru Sistemleri:	132
3.5.3.1. Nominal Döviz Kuru Rejimi	133
3.5.3.1.1. Sabit Döviz Kuru Çeşitleri:	136
3.5.3.1.1.1. Sürünen Band	136
3.5.3.1.1.2. Sürünen Kur	136
3.5.3.1.1.3. Sabit fakat ayarlanabilir Kur	136
3.5.3.1.1.4. Para Kurulu	136
3.5.3.2. Dalgalı Kur Sistemi	137
3.5.3.2.1. Esnek Döviz Kuru Çeşitleri:	141
3.5.3.2.1.1. GÜDÜMLÜ DALGANMA, ...	141
3.5.3.2.1.2. Bağlantılı Döviz Kurları	142
3.5.3.2.1.3. Otomatik Ayarlama Mekanizması veya Serbestçe Değişen kurlar;	142
3.5.4. Döviz Kurları ile ilgili Eğilim göstergeleri	143
3.5.5. Ulusal Para Değeri	144
3.5.6. Döviz Kuru Üzerine Tartışmalar:	148
3.5.6.1. Kritik Elastikiyetler Şartını Test Etmeyi Amaçlayan Ulusal Ve Uluslar Arası Çalışmalar	151
3.5.7. Devalüasyon ve Dış Ticaret	154
3.6. DIŞ TİCARET, EKONOMİ VE SANAYİLEŞME	156

3.6.1. İthal ikamesine dayalı sanayileşme stratejisi	157
3.6.2. İhracata Yönelik Sanayileşme Stratejisi	158
3.6.3. Türkiye’de sanayileşmenin göstergeleri	160
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	170
KONYA İLİ SOSYO-EKONOMİK YAPISI.....	170
4.1. NÜFUS	171
4.2. TARIM.....	172
4.3. KONYA EKONOMİSİNİN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ.....	177
4.4. KONYA EKONOMİSİNİN SEKTÖREL PROFİLİ.....	180
4.4.1. İmalat Sanayi	181
4.4.2. Otomotiv Yan Sanayi İmalatı	181
4.4.3. Tarım Makineleri İmalatı.....	183
4.4.4. Tarım Sektörü	184
4.5. KONYA SANAYİ ALTYAPISI	188
4.5.1. Organize Sanayi Bölgeleri.....	188
4.5.1.1. I. Organize Sanayi Bölgesi	191
4.5.1.2. II. Organize Sanayi Bölgesi.....	191
4.5.1.3. III. Organize Sanayi Bölgesi.....	193
4.5.1.4. IV. Organize Sanayi Bölgesi	195
4.6. KONYA’ DA KAMU YATIRIMLARI	195
TARIM.....	198
EĞİTİM	198
4.7. YATIRIM TEŞVİKLERİ ve KONYA	201
4.8. KONYA VE YABANCI SERMAYE	205
4.9. ELEKTRİK.....	207
SANAYİ	210
4.10. İÇ PİYASALAR	213
4.11. TÜRKİYE İÇİN REKABET ENDEKSİ VE KONYA’NIN ENDEKSTEKİ YERİ	214
4.11.1. Ekonomik Etkinlik Ve Canlılık Endeksi	217
4.11.2. Emek Piyasaları Endeksi	217
4.11.3. İnsani Sermaye Endeksi.....	218

4.11.4. Yaratıcı Sermaye Endeksi.....	219
4.11.5. Sosyal Sermaye Endeksi.....	219
4.11.6. Fiziki Altyapı Endeksi.....	220
4.11.7. Endeksler Arası Fark.....	221
4.12. KONYA İLİ SWOT ANALİZİ.....	222
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	225
TÜRKİYE ve KONYA İLİ DIŞ TİCARET YAPISI.....	225
5.1. TÜRKİYE DIŞ TİCARET TARİHİ.....	226
5.1.1. Karma Ekonomi Denemesi:.....	227
5.1.2. 1950'ler Liberalleşme Çabası:.....	228
5.1.3. 1960 ve 70'ler AET ile Yakınlaşma ve Planlı Dönem:.....	229
5.1.4. 1980'ler İhracata Dayalı Kalkınma ve Dünya ile Bütünleşme Dönemi: ...	230
5.1.5. 1990'lar Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği'ne Giriş:.....	231
5.2. KONYA'NIN DIŞ TİCARETİ.....	232
5.2.1. Ürün Bazında Konya İhracatı.....	241
5.2.2. Ülke Bazında Konya İhracatı.....	242
5.3. DIŞ TİCARETTE KARŞILAŞILAN SORUNLAR.....	249
5.4. TÜRKİYE' NİN YAPTIĞI İKİLİ ANLAŞMALAR VE KONYA.....	250
5.4.1. Almanya.....	252
5.4.1.1. Türkiye-Almanya Arasındaki Ticaret Anlaşmaları.....	253
5.4.2. Fransa.....	257
5.4.2.1. Karşılıklı Yatırımlar.....	257
5.4.2.2. Türkiye-Fransa Arasındaki Ticaret Anlaşmaları.....	258
5.4.3. İtalya.....	261
5.4.3.1. Türkiye'deki İtalyan Yatırımları.....	261
5.4.3.2. İtalya'daki Türk Yatırımları.....	261
5.4.3.3. Türkiye-İtalya Arasındaki Ticaret Anlaşmaları.....	262
5.4.4. İngiltere.....	266
5.4.4.1. Türkiye'deki İngiliz Yatırımları.....	266
5.4.4.2. İngiltere'deki Türk Girişimciler.....	267
5.4.4.3. Türkiye-İngiltere Arasındaki Ticaret Anlaşmaları.....	267
5.4.5. Irak.....	271

5.4.5.1. Irak’a Ekonomik, Mali ve İnsani Yardımlar.....	272
5.4.6. Rusya Federasyonu.....	275
5.4.6.1. Türkiye-Rusya Federasyonu Arasındaki Ticaret Anlaşmaları.....	275
5.4.7. İspanya.....	279
5.4.7.1. Türkiye’deki İspanyol Yatırımları.....	279
5.4.7.2. İspanya’daki Türk Yatırımları.....	280
5.4.7.3. Türkiye-İspanya Arasındaki Ticaret Anlaşmaları.....	280
5.4.9. Mısır.....	288
5.4.9.1. Türkiye-Mısır Arasındaki Ticaret Anlaşmaları.....	289
5.4.10. Birleşik Arap Emirlikleri.....	293
5.4.10.1. Türkiye-Birleşik Arap Emirlikleri Arasındaki Ticaret Anlaşmaları.....	294
ALTINCI BÖLÜM.....	298
KONYA İLİ DIŞ TİCARET YAPISI ANKET ANALİZ SONUCU.....	298
6.1. ANKET GENEL DEĞERLENDİRMESİ.....	304
6.1.1. Bölüm A-İşletme Hakkında Bilgi.....	306
6.1.2. Bölüm B- Küresel Kriz Ve Etkileri.....	326
6.1.3. Bölüm C- Dış Ticaret Ve İhracat.....	334
6.2. FİRMALARA TAVSİYELER.....	360
6.3. FİRMALARA VERİLEBİLECEK DESTEK VE YARDIMLAR:.....	361
6.4. DIŞ TİCARET İLE İLGİLİ ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	362
SONUÇ.....	364
KAYNAKLAR.....	368
EK:1.....	388
EK:2.....	391

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: 24 Ocak İstikrar Programının Temel Çerçevesi	19
Tablo 2: Türkiye'nin Makroekonomik Performansı (1990-1993).....	31
Tablo 3: Yıllar İtibariyle Büyüme Hızları ve Enflasyon (1990-1994)	31
Tablo 4: Dış Ticaret Değerleri (1994-2009)	41
Tablo 5: Yıllar İtibariyle Büyüme Hızları ve Enflasyon (1995-1999)	47
Tablo 6 : Temel Ekonomik Göstergeler (1998-2000).....	51
Tablo 7 : 1999-2002 Arası Ekonomik Göstergeler.....	59
Tablo 8 : 2003 Yılı Büyüme Değerleri	61
Tablo 9 : 2003 Yılı Enflasyon Oranları	62
Tablo 10 : 2003 Yılı Dış Ticaret Oranları.....	62
Tablo 11: Büyüme Oranları (1998-2008)	75
Tablo 12: Türkiye'nin ABD ile Dış Ticareti , (000 \$).....	81
Tablo 13: Türkiye'nin ABD'ye ihracatı, (\$).....	82
Tablo 14: Konya'nın Amerika ile Dış Ticareti	87
Tablo 15: Konya'nın ABD'ye ihracatı sektörler itibariyle, 2009	87
Tablo 16: Ülkelerin Kamu Borcu/GSMH (yüzde)	104
Tablo 17: Avro Bölgesinde Bütçe Açığı ve Kamu Borçları (%)	106
Tablo 18: AB Üyesi Devletlerin 2007-2013 AB Bütçesine Katkıları ve Aldıkları Pay	107
Tablo 19: Türkiye'de uygulanan reeskont ve nakit faiz oranları ve dış ticaret dengesi	123
Tablo 20: 1923-2000 yılları arasında döviz kurları (dolar bazında).....	146
Tablo 21: Türkiye'de 1980-2009 yılları arasında reel efektif döviz kurları	147
Tablo 22: Sektörlerin GSYH içindeki payları – cari fiyatlarla	161
Tablo 23: Kişi başına düşen milli gelir	162
Tablo 24: Geniş Ekonomik grupların sınıflamasına göre ithalat (milyon \$) ve toplam içindeki payı (%).....	163
Tablo 25: Geniş Ekonomik grupların sınıflamasına göre ihracat (milyon \$) ve toplam içindeki payı (%).....	165
Tablo 26: Ekonomik faaliyetlere göre ihracat – Bin dolar	167
Tablo 27: Dünya ve Türkiye İhracatının Sektörel Dağılımı (%).....	169

Tablo 28: Cinsiyete Göre Şehir-Köy Nüfusu Ve Nüfus Yoğunluğu, 2009	172
Tablo 29: İlin Arazi Varlığı	173
Tablo 30: Konya İli 2008 Yılı Önemli Sebze Ürünleri Üretim Değerleri*	173
Tablo 31: Konya İli 2008 Yılı Tarla Bitkilerinin Ekim Alanı, Üretim ve Verim Değerleri	174
Tablo 32: Konya İli 2008 Yılı Meyve Ürünleri Ağaç Sayısı ve Üretim Değerleri*	175
Tablo 33: Konya ili Hayvan Sayısı ve üretilen toplam Süt miktarı.....	176
Tablo 34: Genel Olarak Konya Sanayisinin Sektörel Dağılımı.....	186
Tablo 35: Organize Sanayi Bölgelerindeki Firmaların Sektörel Dağılımı (2009).....	189
Tablo 36: Organize Sanayi Bölgeleri.....	190
Tablo 37: Konya İli Küçük Sanayi Siteleri.....	191
Tablo 38: II. ve III. Organize Sanayi Bölgelerinin Kapasite Kullanım Oranları (2008)	195
Tablo 39: Konya'nın Yıllar İtibariyle Kamu Yatırımları ve Sıralamadaki Yeri	197
Tablo 40: Kamu Yatırımları Sektörel Dağılımı (2008-2009).....	198
Tablo 41: Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı, Yatırım ve İstihdam Verileri.....	202
Tablo 42: Konya'da Verilen Yatırım Teşvik Belgeleri (2005-2009)	202
Tablo 43: 2010 Yılı Yatırım Teşvik Belgelerinin Durumu	203
Tablo 44: Marka Başvuru ve Tescil Sayısı Türkiye Sıralaması (Ocak-Ekim 2009) ...	203
Tablo 45: Patent Başvuru ve Tescil Sayısı (Ocak-Ekim 2009)	204
Tablo 46: Konya'da faaliyet gösteren firmaların sektörler ve ülkelere göre durumu..	206
Tablo 47: Konya İlinde Son 7 Yıllık Enerji Tüketimleri.....	208
Tablo 48: Konya İli Elektrik Tüketimlerinin Sektörlere Göre Dağılımı	209
Tablo 49: Konya Sanayi 2008, 2009 ve 2010 Yılları Elektrik Tüketimi (KWH) ve Değişimi %	211
Tablo 50: Konya Tarımsal Sulama 2008, 2009 ve 2010 Yılları (KWH).....	212
Tablo 51: Konya İlinin Vergi Gelir Durumu	213
Tablo 52: Balassa Endeksi ile Endüstri-İç Ticaret Değerleri (Konya).....	234
Tablo 53: Grubel-Lloyd Endeksi ile Endüstri-iç Ticaret Değeri (Konya).....	235

Tablo 54: Dış Ticaret Verileri (2009)	236
Tablo 55: İhracat Değerleri -2007-2009 Yılları Arası	238
Tablo 56: İthalat Değerleri ve Firma Sayısı (2007-2009).....	238
Tablo 57: Türkiye-Konya ili dış ticaret durumu (milyon \$)	239
Tablo 58: Konya'nın Türkiye dış ticaret hacmindeki yeri (000 \$)	240
Tablo 59: Konya Dış ticaret açığı/ fazlası (000 \$)	240
Tablo 60: Konya İhracatçı firma sayısı ve ihracat değeri	241
Tablo 61: Ürün bazında Konya'nın ihracatı	242
Tablo 62: Konya ilinin ülkeler bazında ihracatı	243
Tablo 63 : İller itibariyle İhracat	244
Tablo 64: Konya İthalatçı firma sayısı ve ithalat değeri (2006-2009).....	245
Tablo 65: İller itibariyle İthalat (000 \$)	246
Tablo 66: Konya'nın kişi başı ithalattaki sıralaması (2009)	247
Tablo 67: Kişi başı İhracat Türkiye sıralaması (2009)	248
Tablo 68: Konya ilinin Almanya'ya İhracatı	254
Tablo 69: Konya'nın Almanya'ya ihracatında İlk 10 ürün.....	254
Tablo 70: Türkiye-Almanya İkili Ticareti (Milyon ABD Doları)	255
Tablo 71: Almanya'nın Sektör Bazında İhracat Rakamları.....	256
Tablo 72: Konya ilinin Fransa'ya İhracatı	258
Tablo 73: Konya'nın Fransa'ya ihracatında İlk 10 ürün.....	259
Tablo 74: Türkiye-Fransa İkili Ticareti (Milyon ABD Doları)	259
Tablo 75: Fransa'nın Sektör Bazında İhracat Rakamları.....	260
Tablo 76: Konya ilinin İtalya'ya İhracatı.....	263
Tablo 77: Konya ilinin İtalya'ya İhracatı.....	264
Tablo 78: Konya'nın İtalya'ya ihracatında İlk 7 ürün	264
Tablo 79: Türkiye-İtalya İkili Ticareti (Milyon ABD Doları).....	265
Tablo 80: İtalya'nın Sektör Bazında İhracat Rakamları	265
Tablo 81: Konya ilinin İngiltere'ye İhracatı	268
Tablo 82: Konya ilinin İngiltere'ye İhracatı	269
Tablo 83: Konya'nın İtalya'ya ihracatında İlk 6 ürün	269
Tablo 84: Türkiye-İngiltere İkili Ticareti (Milyon ABD Doları)	270
Tablo 85: İngiltere'nin Sektör Bazında İhracat Rakamları.....	270

Tablo 86: Konya ilinin Irak'a İhracatı	273
Tablo 87: Konya'nın Irak'a ihracatında İlk 10 ürün	273
Tablo 88: Türkiye-Irak İkili Ticareti (Milyon ABD Doları)	274
Tablo 89: Irak'ın Sektör Bazında İhracat Rakamları	274
Tablo 90: Konya ilinin Rusya'ya İhracatı	276
Tablo 91: Konya ilinin Rusya'ya İhracatı	277
Tablo 92: Konya'nın Rusya'ya ihracatında İlk 7 ürün	277
Tablo 93: Türkiye-Rusya İkili Ticareti (Milyon ABD Doları)	278
Tablo 94: Rusya Federasyon'un Sektör Bazında İhracat Rakamları	278
Tablo 95: Konya ilinin İspanya'ya İhracatı	282
Tablo 96: Konya ilinin İspanya'ya İhracatı	282
Tablo 97: Konya'nın İspanya'ya ihracatında İlk 7 ürün	283
Tablo 98: Türkiye-İspanya İkili Ticareti (Milyon ABD Doları)	283
Tablo 99: İspanya'nın Sektör Bazında İhracat Rakamları	284
Tablo 100: Konya ilinin ABD'ye İhracatı	286
Tablo 101: Konya ilinin ABD'ye İhracatı	286
Tablo 102: Konya'nın ABD'ye ihracatında İlk 8 ürün	287
Tablo 103: Türkiye-ABD İkili Ticareti (Milyon ABD Doları)	287
Tablo 104: ABD'nin Sektör Bazında İhracat Rakamları	288
Tablo 105: Konya ilinin Mısır'a İhracatı (1997-2009)	290
Tablo 106: Konya ilinin Mısır'a İhracatı (2006-2010)	291
Tablo 107: Konya'nın Mısır'a ihracatında İlk 8 ürün	291
Tablo 108: Türkiye-Mısır İkili Ticareti (Milyon ABD Doları)	292
Tablo 109: Mısır'ın Sektör Bazında İhracat Rakamları	292
Tablo 110: Konya ilinin BAE'ye İhracatı	295
Tablo 111: Konya ilinin BAE'ye İhracatı	295
Tablo 112: Konya'nın BAE'ye ihracatında İlk 8 ürün	296
Tablo 113: Türkiye-BAE İkili Ticareti (Milyon ABD Doları)	296
Tablo 114: BAE'nin Sektör Bazında İhracat Rakamları	297

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Görüşme Şekli.....	309
Grafik 2: Firma Statüsü	310
Grafik 3: Faaliyet Türü.....	310
Grafik 4: İşletme Ölçeği.....	311
Grafik 5: İşletme Statüsü	311
Grafik 6: Faaliyet Yıl Sayısı.....	312
Grafik 7: Çalışan Sayısı.....	313
Grafik 8: Sektör	313
Grafik 9: Dış Ticaret Eleman Sayısı.....	315
Grafik 10: Dış Ticaret Deneyimi	315
Grafik 11: İngilizce Bilme Oranı.....	316
Grafik 12: Almanca Bilme Oranı	316
Grafik 13: Arapça Bilme Oranı	317
Grafik 14: İspanyolca Bilme Oranı	317
Grafik 15: Rusça Bilme Oranı.....	318
Grafik 16: Diğer Diller	318
Grafik 17: Kapasite Kullanım Oranı	319
Grafik 18: İşçi Çıkartma Durumu (2001).....	319
Grafik 19: İşçi Çıkartma Durumu (2009).....	320
Grafik 20: İhracatçı Birlik Kaydı Oranı	320
Grafik 21: İhracat Yapma Süresi (Yıl).....	321
Grafik 22: İhracat Miktar Değişikliği (2001 Sonrası).....	321
Grafik 23: AB Ülkelerine İhracat Yapma Oranı	322
Grafik 24: Türk Cumhuriyetlerine İhracat Yapma Oranı.....	322

Grafik 25: Rusya ve Doğu Bloku Ülkelerine İhracat Yapma Oranı	323
Grafik 26: Ortadoğu Ülkelerine İhracat Yapma Oranı	323
Grafik 27: Diğer Ülkelere İhracat Yapma Oranı	324
Grafik 28: İhracat Yöntemleri	324
Grafik 29: Ödeme Şekilleri	325
Grafik 30: İhracat Değer Değişikliği (2009)	328
Grafik 31: İthalat Yapma Oranı.....	328
Grafik 32: Dış Ticaret Yapma Oranı	330
Grafik 33: Ekonomik Durum Değerlendirmesi	331
Grafik 34: Krizin İşletme Üzerine Etkisi (2009).....	331
Grafik 35: Krizin Etkisi Beklentisi.....	332
Grafik 36: Kur Politikalarının Dış Ticaret Üzerindeki Etkisi	338
Grafik 37: Kur Riskinden Korunma Araçları	339
Grafik 38: Dış Ticaret Politikaları Değerlendirmesi	339
Grafik 39: AB Üyeliği ve Dış Ticaret	340
Grafik 40: GB ve Dış Ticaret	341
Grafik 41: Devlet Teşvikleri ve İhracat.....	341
Grafik 42: Çin ve Dış Ticaret	342
Grafik 43: İkili Anlaşmalar	343

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı geçen eser
A.g.m.	: Adı geçen makale
A.g.t.	: Adı geçen tez
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devleti
AMB	: Avrupa Merkez Bankası
Bkz	: Bakınız
Çev	: Çeviren
Der	: Derleyen
DİR	: Dahilde İşleme Rejimi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
FED	: Amerika Merkez Bankası
GB	: Gümrük Birliği
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İ.İ.F	: İktisat İşletme Finans
İ.İ.B.F	: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsleri
MB	: Merkez Bankası
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
ÖİK	: Özel İhtisas Komisyonu
REDK	: Reel Efektif Döviz Kuru
s.	: Sayfa
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu

T.C	: Türkiye Cumhuriyeti
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TEFE	: Toptan Eşya Fiyat Endeksi
TEFE	: Toptan Fiyatları Endeksi
TL	: Türk Lirası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
TÜFE	: Tüketici Fiyatları Endeksi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
y.y.	: Yüzyıl

GİRİŞ

Ekonomide yaşanan her aksaklık ve maliyeti bir öncekinden daha ağır olmaktadır. Yaşanan her aksaklık ekonomik sistemdeki bütün dengeleri etkilemektedir. Bunda küreselleşmenin etkisi de unutulmamalıdır. Zira ekonomik sistemlerin birbiriyle bütünleşmesi ödenen faturanın maliyetini daha da arttırmaktadır.

Uygulanan makro ekonomik politikaların başarılı olabilmesi ve dış ticarete olumlu etkide bulunabilmesi için iktisadi yapı iyi irdelenmeli ve anlaşılmalıdır.

İşte bu çalışmada da amaç, makro ekonomik politikaların dış ticarete olan etkisini incelemektir. Ayrıca, Türkiye’ de 2001 sonrası uygulanan makro ekonomik politikaların dış ticarete olan etkisini Konya İli örneğinde anket çalışması yapılarak ortaya koymaktır. Anket çalışmasında toplam olarak Konya Ticaret Odası üyesi 209 ihracatçı firmaya anket yapılmıştır. Anket yapılan firmalardan 51 tanesi 100.000 dolar altı ihracat yaparken 158 tanesi ise 100.000 dolar üstü ihracat yapan firmalardır. Anket firmalarla %79 oranında yüz yüze görüşme şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Anket çalışmasında Konya’ daki firmaların dış ticaret faaliyetleri analiz edilmiş ve dış ticaret yaparken karşılaştıkları sorunlar, uygulanan makro ekonomik politikalarından nasıl ve ne derece etkilendikleri belirlenerek Konya İlinin Dış ticaret Hacminin artması için yapılması gerekenler ortaya çıkarılmıştır. Böylece Konya ilinin dış ticaret yapısı ve durumu analiz edilmiştir.

94 ve sonrası krizlerde; aşırı değerli ulusal para, tüketim artışı ve kısa vadeli sermaye girişlerindeki artış dikkati çeken ortak noktalardır. Kısır döngü aşırı değerli TL’nin ihracatı azaltması ve ithalatı patlatması dış ticaret ve cari açığı artırır, cari açığıdaki artış da ekonomideki devalüasyon beklentisini tavan yaptırmak şeklinde işlemektedir. Bu dönemdeki tek fark 2001 krizi çıktığında döviz kuruna dayalı istikrar programının uygulanıyor olması idi. Yani ülkemizde Kasım 2000 krizi dahil ortak nokta sabit döviz kuru politikasıdır. Sabit kurda dış açıkların finanse edilememesi krize neden olabilmektedir. Görülmektedir ki ülkemizde yaşanan her kriz daha önce yaşanan krizlere yeni örnekler teşkil etmektedir.

Ekonominin sağlıklı temellere oturması, her şeyin anahtarı olduğu gibi dış ticaretin de anahtarıdır. Krizlerden arınmış ekonominin olması gerektiği gibi yapılanması nihai basamaktır.

Para politikalarının etkin olabilmesi için uygulama sürecinin sağlıklı olması gerekir. Kurumsal ekonomik yapının sürecin sağlıklı işlemesindeki rolü ve etkisi tartışılmazdır.

Dış ticarete rekabetçi bir ekonomi, mali ve reel sektör arasındaki uyumla gerçekleşebilir. Ekonominin sağlıklı ve verimli olması küresel rekabette avantaj sağlamaktadır. Makro ekonomik istikrarın temelinde mikro ekonomik sağlamlık vardır.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde teknoloji çoğunlukla ithalat yolu ile karşılanmaktadır. Bu durum ülkemizin döviz pozisyonuna zarar vermektedir. Yani ülkemiz döviz kaybeder duruma gelebilmektedir.

Döviz kaybedildiği dönemlerde döviz dengesinin daha fazla bozulmaması için kur politikası yolu ile ithalat pahalı hale getirilebilir yada para politikası yoluyla faizler arttırılarak tüketim kısılmaya çalışılabilir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında ekonomimiz dışa açık ve bir o kadar da bağımlı ekonomi niteliğinde idi. Tarım maddeleri ihraç ederek sanayi ürünleri ithal ediliyordu.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında dış ticaretimiz ülke içindeki ekonomik gelişmelerden çok uluslar arası ekonomik şartlardan etkilenmiştir. Bu yıllarda dış ticaret fazlası hedeflenmiştir. Dış ticaret fazlası ithalatın kısılmasıyla elde edilmiştir. Savaş ise uluslar arası ortamda bu durumu ülkemiz lehine kolaylaştırmıştır.

Ülkemizde ihracat bilinci, 1970'lerde yaşanan petrol krizleri ve bu krizlerin Türkiye ekonomisine olumsuz yansımaları ile daha çok ortaya çıkmıştır. Bu bilinci 24 Ocak kararları desteklemiştir. Küresel şartların sürekli değiştiği ve rekabetin arttığı bu günlerde diğer tüm ekonomilerde olduğu gibi ülkemiz ekonomisi de dünya ekonomisi ile son derece iç içe bir durumdadır. Böyle bir ekonomik ortamda sürdürülebilir ve katma değeri yüksek ihracat artışı önem ifade etmektedir.

Ülkemizin ithalatı arttıkça döviz talebimizde artmaktadır. İthalatımız ise milli gelirimize, tüketicilerin tercihlerine ve ithal malların ikamelerinin fiyatına bağlıdır. İthalatın dışında döviz talebi döviz kuruyla ters orantılıdır. Kur yükseldikçe döviz talebi azalır. Döviz kuru düştükçe ise döviz talebi artar. Çünkü ulusal para ile satın alınabilecek döviz miktarı eskiye göre artmıştır. Döviz kurunun yükselişi ile ithal mallarının fiyatı da yükselmekte, böylece ithalat dolayısıyla da döviz talebi

azalmaktadır. Böyle bir durumda yani döviz kurunun yükselmesi durumunda ihracat artar. Döviz girişi artar ve böylece döviz arzı da artmış olmaktadır.

Ülkemizde ekonomik büyüme ithalatı dolayısıyla da dış ticaret açığını arttırabilmektedir. İhracat, ithalat ile aynı düzeyde artmadığında dış ticaret açığında büyüme meydana gelmektedir. Ekonomi küçülme eğilimine girdiğinde ise ithalat düşmektedir.

Böylece dış ticaret açığı makul düzeylere inmiş olmaktadır. Ekonomik büyüme ise dış ticaret açığında sorun oluşturmayacak düzeyde olursa makul seviye gerçekleşmiş olur.

Kur politikalarında avantaj sona erdiğinde özellikle gelişmekte olan ülkelerde dış ticarete sorun yaşanabilmektedir. Böyle bir durumda da ithalat talebini kontrol altında tutmak gerekmektedir. İthalat kontrolünün yolu da iç talep kontrolünden geçmektedir. Uygulanan para politikaları ise ekonominin değişim ve dönüşüm sürecini böylece de dış ticaret durumunu etkilemektedir. Fakat para politikası araçlarının başta dış ticaret olmak üzere makro ekonomik değişkenler üzerindeki etkisi dolaylı olabilmektedir.

1923 yılında 50 milyon dolar seviyelerinde olan ihracat 2008 yılında 130 milyar dolar sınırını aşarak Cumhuriyet tarihinin dış ticaret rekorunu kırmıştır. 2009 yılında ise küresel krizin etkisiyle düşüş göstererek ortalama 102 milyar dolar olmuştur. İhracat ve ithalattaki artış dış ticaretin milli gelir içindeki payını da artmıştır.

Geçmişte 1941 ve 1958 devalüasyonları ile birlikte ihracatın GSMH içindeki payı artış göstermiştir. Fakat ulusal kaynakların sınırlı olması 1923'ten 1946'ya kadar hem ithalatın hem de ihracatın gelişimini önlemiştir. 1970'lerin sonuna kadar da ithal ikameci politikalar payın düşük seyretmesine neden olmuştur (Ay, 2007b: 203).

24 Ocak kararları ile birlikte bu görüntü değişmiş ve dışa açıklık oranımız yükselmiştir. Fakat dışa açıklık oranının artışıyla ihracatın ithalata bağımlılığı da artmıştır. Bu bağımlılığın diğer bir göstergesi de DİR kapsamında ihracatın ortalama %60 oranında ithal girdilerle yapılmasıdır (Ay, 2007b: 203). Ulusal para birimimizde yabancı paralar cinsinde meydana gelen değişmelerin dış ticaret ve dış ticaret dengesini hangi yönden ve açıdan etkileyeceği konusunda bugüne kadar yapılan çalışmalarda tek bir noktada uzlaşma sağlanamamıştır. Ayrıca kur değişmelerindeki, kur

politikalarındaki değişmelerin ithalat ve ihracat üzerine yaptığı etki ve dengenin sağlanmasındaki önemi dolayısıyla üzerinde önemle durulması gereken bir husustur. Şöyle ki düşük değerleme kur politikaları ile dış ticaret dengesi iyileştirilmeye çalıştırılmış, aşırı değerlenmiş kur politikaları ile ise sonraki dönemlerde yabancı para birimi ile ifade edilen ithalat fiyatlarının yükselmesi bu politikaların ithalat üzerine olumlu etkilerini,ihracat fiyatlarının yükselmesi de ihracat üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmıştır.

Sonuç olarak düşük değerleme kur politikalarının uygulanması ithalat ve ihracat fiyatlara düşme olarak yansırken, aşırı değerleme politikalarının uygulanması ithalat ve ihracat fiyatlara yükselme olarak yanmıştır.

Üzerinde önemle durulan bu ilişkiyi açıklamaya yönelik pek çok istatistiki çalışma yapılmıştır. Hangi iktisat politikasının hangi değişkeni ne ölçüde etkileyeceği yapılan bu istatistiki çalışmalar olmaksızın öngörülememektedir.Bu durum ekonomik yaşamda var olan belirsizliklerin ve değişkenlerin çokluğundan da kaynaklanabilmektedir.

Konya özelinde baktığımız zaman ise ilimizin dış ticaretinin gün geçtikçe arttığı görülmektedir. Türkiye yapısına uygun olarak geçmişte tarım ve tarım ürünleri ağırlıklı ihracat yapısına sahip olan Konya bugün itibariyle ihracat potansiyelini yükseltmiş bir il görünümündedir.

Geçmişte özellikle 1896 yılında tren hattının Konya' ya kadar ulaşması ile birlikte ihracatta dünya ve Türkiye ile kopukluk giderilebilmiştir.

Şu anda Konya sanayisinin başlıca ihracat kalemleri arasında; makine alet ve parçaları, otomotiv yan sanayi, plastik ve mamulleri, demir-çelik ürünleri, kağıt ve karton ürünleri yer almaktadır.

Konya işletmelerinde ihracata dayalı bir büyüme temel hedef olarak alınmıştır. Konya dış ticaretinde önemli sorunlardan birisi Mersin, İzmir, İstanbul gibi ihracatın yoğun olarak yapıldığı liman şehirlerine ihraç ürünlerinin götürülmesinde sadece karayolunun kullanılabiliyor olmasıdır. Bu limanların kullanılmasının nedeni de Konya'nın serbest bölge olmamasıdır.

Konya’lı ihracatçıların büyük bir kısmı ihracatını gemi ile gerçekleştirmektedir. Konya’nın liman kenti olmaması ve limanlara uzaklığı dolayısıyla nakliye maliyetleri son derece yüksektir. İhracat çıkışlarının büyük bir kısmı Mersin, İskenderun, İzmir limanlarından gerçekleşmektedir. Bu durum, Konya ihracatının daha az görünmesine sebep olmaktadır. Gerçekleştirilen ihracatların Konya menşeli olması dolayısıyla Konya’ya mal edilebilmesi son derece önemlidir.

Anket çalışmamızda ortaya çıkmıştır ki; Konya’ nın dış ticarete karşılaştığı sorunlar Türkiye genelindeki sorunlarla örtüşmekle birlikte son krizden gerek dış ticaret gerekse başka alanlarda Konya ili öz sermaye yapısı ile nispeten daha az etkilenmiş görünmektedir.

Konyalı firmaların büyük çoğunluğu son krizden 2001 yılı krizine göre daha az hasar görmüştür. Bunun gerçekleşmesinde geçmişten alınan ve çıkarılan dersler ile ekonomiye olan güven etkili olmuştur. Dünyanın içinde bulunduğu kriz durumuyla bağlantılı olarak firmaların en büyük sorunları arasında talep yetersizliği ciddi bir yer tutmaktadır.

6 bölüm halinde hazırlanan bu çalışmanın ilk iki bölümde 24 Ocak kararlarından bu güne kadar uygulanan makro ekonomik politikalar ve bu politikaların dış ticarete olan etkisi incelenmiştir. Üçüncü bölümde makro ekonomik politikalar ve dış ticaret ilişkisi ele alınmıştır. Dördüncü bölümde ilimizin sosyo-ekonomik yapısı geniş ve ayrıntılı bir şekilde ele alınmaya çalışılmış, beşinci bölümde ise Türkiye’ nin ve Konya’ nın dış ticaret yapısı incelenmiştir. Altıncı ve son bölümde ise Konya ilinin dış ticaret yapısını ortaya çıkararak anket çalışması, sonuçları ve yorum kısmı yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1980-2001 ARASI UYGULANAN MAKRO EKONOMİK POLİTİKALAR

Ekonomik istikrar temel ekonomik ve finansal göstergelerin (enflasyon oranı, faiz oranı, döviz kuru, iç ve dış denge, ekonomik büyüme oranı ve işsizlik oranı vb.) toplumsal kaynak ve imkanların etkin ve verimli kullanılmasına imkan sağlayacak ortamı yansıtmaya ve aynı zamanda böyle bir ortamın oluşmasına katkıda bulunmasını ifade etmektedir (Eren, 2008). Ekonomik programlar genellikle enflasyon oranının azaltılmasına yönelmekte ve diğer fiyat mekanizmalarında da buna uygun düzenlemelere gidilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde, enflasyondaki düşüş, program çerçevesinde beklenenden daha yavaş olabilmektedir. Zaten istikrar programları bir çok kronik enflasyon ülkesinde uygulanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde enflasyonu düşürmeye yönelik uygulanan politikalar “Neoliberal Yaklaşımlar” olarak tanımlanır ve bu yaklaşım, enflasyonu büyümenin önündeki en önemli engel olarak görür. Bu anlamda bir çok gelişmekte olan ülkede uygulanan politikalar, istikrarı sağlamaya yöneliktir. Buradaki ekonomik istikrardan kasıt ise öncelikle enflasyonu düşürmektir. Enflasyonu düşürmek için uygulanan para, maliye ve kur politikaları ekonomiyi daraltıcı yönde etkide bulunmaktadır (Yavuz, 2008).

Para politikası ülkemiz ekonomisinde siyasetten kötü anlamda etkilenmeye son derece müsaittir. Siyasi kaygı içeren , kısa dönemde kazandırıyormuş gibi görünen fakat uzun vadede kötü sonuçlar doğuran para politikaları ekonomide zarara neden olabilir. Ekonomiyi böyle bir kayıptan uzak tutabilmek için para politikasını politik kaygılardan uzaklaştırmak gerekir. Bu da ancak merkez bankası bağımsızlığı ile gerçekleştirilebilecek bir olaydır. Dolayısıyla TCMB ve kullandığı para politikası araçlarını bağımsızlaştırmak ekonomimizi olumlu yönde etkileyecektir.

Para politikasının amaçlarını gerçekleştirebilmek amacıyla aşağıda sıralayacağımız araçlar kullanılmaktadır. Para politikası araçları özel sektör karar birimlerinin ekonomik ve finansal davranışlarını etkilemek için de kullanılır. Bu araçlar tüm ülkelerde kullanılan ve etkileri de ekonomi genelinde hissedilen araçlardır. Para politikası araçlarının düzenlenmesinde ve uygulanmasında merkez bankaları sorumludur. Merkez bankalarının amacı fiyat istikrarını sağlamaktır ve bu bağlamda

para politikasının ekonomik büyüme ve istihdamı artırma amaçları daha da önem kazanmıştır.

1.1. TCMB’NİN EKONOMİK İSTİKRARI SAĞLAMAK ÜZERE KULLANDIĞI PARA POLİTİKASI ARAÇLARI

Merkez bankalarının para politikalarını etkin bir şekilde uygulayabilmeleri için finansal ve piyasa sistemindeki riskleri izleyebilmeleri gerekmektedir. Bu riskleri önceden kestirebilen bir merkez bankası olası bir kriz ortaya çıkmadan önce bu durumu algılayarak gerekli önlemleri alabilmektedir.

Merkez bankası böyle bir durumda kendi alabileceği önlemlerin yanı sıra diğer otoritelerle de bilgi paylaşımı ve alışverişinde bulunarak mevcut krizin giderilmesi için adımlar atabilmektedir. Merkez bankasının uyguladığı para politikası araçlarının etkinliği de bankanın nihai hedefi olan fiyat istikrarının sağlanabilmesi için son derece önemlidir.

1.1.1. Açık Piyasa İşlemleri

Merkez bankalarının en çok kullandığı araçtır. Ticari banka rezervlerini arttırmak ya da azaltma amacıyla devletin borç yükümlülüğünü temsil eden menkul kıymetlerin serbest piyasada alınıp satılmasını ifade eder (Telatar, 2002:17). Merkez bankası menkul kıymet aldığı anda alıcının bankasındaki rezerv hesabı artar, menkul kıymet sattığında ise alıcının bankasındaki rezerv hesabında azalma olur. Yani merkez bankaları bu işlem aracılığıyla bankacılık sistemindeki toplam rezerv miktarını değiştirebilmektedir. Merkez bankaları bu konuda monopol durumundadırlar. Açık piyasa işlemi sonucunda kısa dönem faiz oranları değişebilmektedir. Sistemde aşırı rezerv söz konusu ise faiz getirili borç araçlarına olan talep artar bu talep artışı da fiyatlarda yükselmeye faiz oranlarında ise düşmeye neden olur. Eğer sistemde az rezerv var ise bu süreç tam tersine işleyecektir. Yani bu durumda fiyatlarda düşme ve faizlerde artış olacaktır. Merkez bankasının sistemde alış ya da satış yapması ile piyasa dengeye girecektir. Bu dengeyi sağlamaktaki amaç enflasyonist sürece engel olmaktır. Merkez bankasının açık piyasa işlemleri stratejisi; kamu mevduat ve kredileri

değişmeleri telafi etmeye yönelik olacaktır (Erçel, 2000: 15). Bu araç sadece para miktarını değil aynı zamanda senetlerin likitide derecesini de arttırıp eksilterek ekonominin harcama potansiyelini etkiler. Bu işlemlerin etkinlik derecesi modern sistemlerde daha yüksektir. Bu aracın diğer araçlardan farkı daha elastik ve etkili olmasıdır.

1.1.2. Reeskont Oranları

Ekonomide likidite ihtiyacı bulunan bankaların kısa süreli zaman diliminde, vadeli mevduatın bir kısmını nakde çevirmek için merkez bankasına iskonto yapmış oldukları senetleri tekrar iskontoya sokarak likit varlık elde etmesidir. Bu işlem daha çok ekonominin daraldığı dönemlerde uygulanır. Zorunlu karşılıklar aracının uygulandığı çok ülkede reeskont işleminin hacmi küçüktür ve para politikası sürecinde önemsiz rol oynamaktadır (Telatar, 2002: 20). Bu işlem sırasında merkez bankasının uygulayacağı faiz oranı kısa dönem piyasa faiz oranları için taban fiyat oluşturmaktadır. Bu işlem beyan etkisi aracılığıyla politikaların geçiş sürecini kuvvetlendirir ve etkisi açık piyasa işlemleri etkisinden daha yaygındır (Akçay, 1997: 25).

Bu işlemde amaç kredi bolluğuna yol açmaktır. Reeskont oranları kredi bünyesindeki elastikiyet ve akışkanlığı artırır. Gelişmiş ülkelerde reeskont oranı psikolojik bir öneme sahip iken az gelişmiş ülkelerde ise para ve sermaye piyasalarında ve organize edilmemiş piyasa sektöründeki faiz hadlerinin merkez bankalarının iskonto hadleri karşısında pek duyarlı değildir. Bu aracın ülkemizdeki kullanımını ise çek ve senetlerin karşılıksız çıkması nedeni ile yaygın değildir.

1.1.3. Zorunlu Karşılık Oranları

Bu aracın uygulaması ilk olarak 1913 yılında Amerika'da gerçekleşmiştir. Amaç, ticaret bankalarının likitidesini garanti altına almaktır. Bankalar kendilerine yatırılan paranın tamamını borç vermede kullanamazlar. Bankalardaki mevduatın bir kısmı kanuni karşılık olarak para makamlarının yani merkez bankalarının kasasında tutulur. Kanuni karşılık oranlarının yükseltilmesi bir yandan bankaların ödünç

verebilecekleri fonları daraltırken diğeryandan da mevduat katsayısı yolu ile oluşacak kaydı para miktarını azaltır. Bu karşılığın düşürülmesi halinde ise fon miktarı artmaktadır ve bu artış ekonomide genişleme yaratacaktır. Zorunlu karşılık oranı özellikle Latin Amerika Ülkeleri ile gelişmekte olan ülkelerde yoğun olarak kullanılmaktadır. Sanayileşmiş ülkelerde ise değişik amaçlı politikalara uygun olarak önemli oranda düşürülmüştür (Akçay, 1997:25). Bu araç, açık piyasa işlemleri ile aynı sonucu yaratmaktadır. Fakat uygulamada daha çok açık piyasa işlemlerinin kullanıldığı görülmektedir. Bu araç banka sisteminin geniş ölçüde mevduat yaratma imkanına sahip olduğu ülkelerde daha etkin kullanılabilir.

1.1.4. İthalat Teminat Oranları

Bu aracın amacı ödemeler bilançosu dengesini sağlamak ve ithalata kota koymaktır. İthalat yapacak olan firma bu ithalat miktarının belli bir oranını merkez bankası hesaplarına yatırır, böylece döviz çıkışı azaltılır ve ithalat belli bir ölçüde daraltılmış olur. Özellikle az gelişmiş ülkelerde sermaye birikimi yetersiz, kredi ihtiyacı büyük, kredi kaynakları dar olduğu için bu araç toplam likidite üzerinde olumsuz etkiler yapabilmektedir.

1.1.5. Kredi Tavanı Uygulaması

Kredi mekanizmasının etkin işleyebilmesi için alınan kredinin bir kısmının merkez bankası hesaplarına yatırılması gerekir. Böylece verilen krediler yatırıma dönüşür. Kredi tavanı uygulaması tüm banka kredilerini kapsayabileceği gibi belli kredi türlerine de uygulanabilmektedir. Bu araç kredi hacmini ve kaydı para meydana getirme mekanizmalarını daraltmaktadır (Akdiş, 2001: 174). Para politikası araçlarının tümü aynı etkiye sahip değildir. Bazıları daha genel ve kesin sonuç verirken bazıları ise muhtemel sonuçlar vermektedir. Yine de bu araçların değiştirilebilir olmaları, tarafsız olmaları, kolay uygulanabilmeleri gibi ortak özellikleri de vardır.

Merkez bankasının ekonomik istikrarı sağlamak ve enflasyonu düşürmek amacıyla kullandığı para politikası araçlarının amaçları 1960'lı yıllardan başından itibaren aşağıda belirteceğimiz maddeler halinde sıralanmaktadır.

1.2. PARA POLİTİKASI AMAÇLARI

1930'lu yıllardaki iki olay para politikasının amaçlarında değişikliklere yol açmıştır. Bu olaylardan birincisi; işsizlik, ikincisi; 1936 yılında Keynes tarafından yazılan "GENEL TEORİ" dir. Keynes bu eserinde para arzındaki bir değişmenin faiz oranlarını değiştireceğini bunun da yatırım mallarının maliyet oranlarında meydana getireceği farklılığı belirtmiştir. Para politikası amaçlarını etkileyen diğer olaylar arasında 2. Dünya Savaşı sonrası Avrupa ve Japonya'nın iktisadi büyüme oranlarının A.B.D'ni geçmesi de vardır. Bu olay vasıtası ile iktisadi büyüme para politikasının amacı haline gelmiştir. 1960'lı yılların başında politika amaçları dört kalemde maddelenmiştir (Beyarslan, 1993);

- Fiyat İstikrarı,
- İstihdam,
- İktisadi Büyüme ve
- Dış Ödemeler dengesi'dir.

1.2.1 Fiyat İstikrarı

Para politikasının ilk amacıdır. Fiyat istikrarını sağlamaya yönelik para politikasının liderliğini Alman Merkez Bankası Bundesbank yapmıştır (Çolak, 1994: 42). Bu amaca yönelik para politikasını uygularken makro dengelerin korunmasında hangi büyüklüklerin ön plana çıkartılacağı konusu oldukça önemlidir. Fiyat istikrarında hedef enflasyonist ve deflasyonist hareketleri önlemektir. Bu hedef tüketici fiyat endeksleri ile iş istatistikleri tarafından belirlenmektedir. Fakat bu amaçta en iyi kıstas GSMH' dir. Çünkü; GSMH bütün nihai ürünlerin fiyatlarını, tüketici fiyatlarını, ara malları ve hükümet alımlarını kapsamaktadır. Fiyat istikrarının birincil amaç haline gelmesinde en önemli unsur, piyasa ekonomilerinde görece fiyatların; malların üretim ve tüketimini yönlendiren temel faktör olmasıdır. Fiyat istikrarı amacı nihai olarak sürdürülebilir ekonomik büyüme ve yüksek istihdam amaçlarına ulaşılması yolunda sağlanması gereken bir ön koşuldur (Telatar, 2002: 8-9).

1.2.2 İstihdam

İşsizlik oranı; aktif nüfusun işsiz oranıdır. Fakat bu oran bize gizli işsizlik derecesini vermez. Buna rağmen istihdam oranı para politikasının amaçlarını gerçekleştirmesi yönünde iyi bir ölçüttür (Çolak, 1994: 42). Para politikasının amaçlarına ulaşabilmesi için, para piyasalarının gelişmiş ve etkin bir şekilde işliyor olması gerekir. Ekonomi eğer tam istihdam düzeyinde ise işsizlik söz konusu değildir ve para politikasının yararlarından faydalanıyor demektir.

1.2.3 İktisadi Büyüme

Bu amacın ölçütü, reel ve net milli hasılda artış oranıdır. Bu oranda şu faktörlerin fonksiyonudur: İş arzındaki artış oranı; nüfus, toprak, arazi ve diğer doğal kaynakların elverişliliğindeki artış oranına bağlıdır. İş, sermaye ve diğer kaynakların verimliliğindeki artış oranı ise teknolojiye bağlıdır (Çolak, 1994: 42). Para politikasının hangi iktisadi büyüme hızını takip edeceği daha hızlı büyümenin maliyetlerinin kıyaslanmasına bağlıdır.

1.2.4 Dış Ödemeler Dengesi

Para politikasının dış ödemeler dengesindeki önemi 1960'lı yıllardan sonra anlaşılmıştır. Ticaret bilançosunda açık var ise ithalat fazla demektir. Bu durumda ithalat için gerekli olan döviz ithalatçıya milli para karşılığında satılacağı için para arzında daralma meydana gelecektir. Bu daralma sonucunda faiz haddi yükselecek ve yatırım harcamaları azalacaktır. Böyle bir durumda ortaya çıkan olumsuzlukları yok edebilmek için de daraltıcı para politikasına başvurulur (www.tcmb.gov.tr). Böylece ihracatın artmasına imkan sağlanır ve ödemeler bilançosunda denge ortaya çıkar.

Bu olumlu gelişmelere rağmen para politikası amaçlarının birbiriyle çatıştığı da görülmektedir. Şöyle ki para politikası işsizliği azaltmak için uygulanırsa enflasyon yükselir, enflasyonu düşürmek için uygulanırsa da işsizlik oranında artış olur. Diğer bir çatışma da istihdamı arttırmak için yaygın para politikası uygulanması halinde ortaya çıkar. Çünkü bu durumda ithalat sınırlandırılmış ve milli gelir azaltılmış olmaktadır.

TCMB tarafından uygulanan para politikalarının ekonomide faydalı ve etkin olmasını sadece kullanılan araçların bağımsız olması ile ilişkilendirmek doğru olmayacaktır. Çünkü uygulanan para politikalarının başarılı olmasını sağlamak için bazı zeminlerin ekonomik sisteme göre hazır edilmesi gerekecektir.

1.3. PARA POLİTİKASI UYGULAMALARININ ETKİNLİĞİNİ ARTTIRICI ADIMLAR

Para politikası araçlarında meydana gelen değişikliklere paralel olarak kullanımdaki ve uygulamadaki etkinlik de farklılık göstermektedir. Örneğin açık piyasa işlemlerinin yürütülebilmesi için gelişmiş para piyasalarına ihtiyaç vardır. Ülkemizde açık piyasa işlemlerine geçiş 1985 yılında olmuştur (Akçay, 1997: 149).

Bu geçiş hazinenin iç borçlanmada ihale yöntemini kullanmasıyla gerçekleşmiştir. Para politikasını etkinliğini arttırıcı bir diğer adım da 1986 yılında bankalar arası para piyasasının açılmasıdır. Bu piyasalar kısa vadede fon ihtiyacı olan bankaların uygun koşullarla ve hızlı biçimde ihtiyaçlarını karşılamalarına, ellerinde nakit fazlası bulunan bankaların da fonlarını nakit sıkıntısı içinde bulunan diğer bankalara ödünç vererek atıl fonlarından kazanç sağlamalarına olanak veren piyasalardır.

Genel olarak uygulanan para politikaları ve araçlarının gelişimi birbirine paraleldir. 1980’li yıllarda ortaya çıkan gelişmeler 1990’lı yıllarda hız kazanmıştır. Uluslararası sistemde yeni finansal araçların devreye girmesi, finansal işlem miktarındaki artışlar para politikasının önemini gündeme getirmiştir.

Uygulanan politikaların mali istikrarı sağlayabilmesi için son derece bağımsız olması ve finansal kuruluşlara güven duyulması gerekmektedir. Piyasaların sağlıklı ve serbest olması başarıyı arttıracaktır. Bunların dışında ödeme sisteminin iyi işlemlerini sağlamak ve sistemin likiditesini temin etmek gerekmektedir.

Yukarıda saydığımız para politikasının etkinliğini arttırıcı tüm adımlar aynı zamanda uygulama esnasında ortaya çıkabilecek tüm sorunları önleyici ya da giderici özellikte olmakla beraber para politikasının kredibilitesini arttırıcı nitelikte olmalıdır.

1.4. PARA POLİTİKALARININ GÜVENİLİRLİĞİ ve İÇSELLEŞMESİ

Para politikaları yanlış uygulandığı takdirde enflasyonu besleyen ve kronik hale getiren bir mekanizma haline alabilirler. Para politikasının içselleşmesi para arzı ve enflasyon oranının para otoritesinin bağımsız davranışları sonucu değil para otoritesi ile özel kesimin karşılıklı stratejik davranışlarının bir sonucu olarak ortaya çıkmasıdır (Parasız, 1998: 225).

Para politikasının içselleşmesi halinde para otoritesinin seçeceği politikalara karşı özel kesimin vereceği tepki hesaba katılmalıdır. Tam bu noktada ise politikaların güvenilirliği ön plana çıkmaktadır. Güvenilirliği ve inandırıcılığı olmayan politikanın başarılı olması söz konusu değildir. Bu inandırıcılık uygulayıcı para otoritelerine bağlıdır. İlan edildikten sonra uygulanan her politika kamu oyundaki güvenilirliği arttırmaktadır. Para politikası uygulanmasında siyasi otoritelerin inandırıcılığı ise (Parasız, 1998: 226);

- Önlerindeki sürenin uzunluğuna
- Politika oyunu başında sahip olduğu güvene ve
- Ekonomide istihdam sorununa verdiği önemin boyutuna bağlıdır.

Para otoritelerinin başlangıçta sahip oldukları inandırıcılık ne kadar fazla ise bu inandırıcılığını kaybetmesi halinde yükleyeceği maliyet de o denli yüksek olacaktır. Ülkemizde ticari bankaların açtığı kredi miktarı müşterilerin talebine, para stokundaki artışlar da açılacak krediye bağlı olduğu için para stokunun giderek daha çok içselleştirmesini ve miktarının da kredi talebinde tayin edildiğini söyleyebiliriz (Beyarslan, 1993: 62).

Türkiye’de para politikasının içselleşmesini mali ve teknolojik gelişmelerde etkilemektedir. Ayrıca iç ve dış finansal piyasalardaki hızlı serbestleştirmeler, uluslararası para ve sermaye piyasalarının entegrasyonu da içselleşmeye etkide bulunur.

Para politikasında inandırıcılığın önem kazandığı ülkelerde bugün karar verirken geçmiş dönemlerde elde edilmiş sonuçlar ile gelecekte ortaya çıkacak sonuçların dikkate alınması enflasyon eğilimini en aza indirmektedir. Bu sayede özel

kesimin enflasyon beklentisi de kırılmış olacaktır. Böylece ülkelerdeki para politikası uygulamaları da daha sağlıklı ve başarılı olacaktır.

1.5. TÜRKİYE’DE PARA POLİTİKALARI UYGULAMALARI

Para politikası uygulamaları ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklılık arz etmektedir. Gelişmiş ülkelerde piyasa mekanizmasını ön plana çıkaran dolaylı para politikası araçlarından açık piyasa işlemleri kullanılırken, gelişmekte olan ülkelerde finansal piyasalar gelişmediği için zorunlu karşılıklar ve reeskont oranları kullanılmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin merkez bankaları, fiyat ve döviz kuru istikrarını sağlamak, büyümeye destek olmak ve tam istihdamı gerçekleştirmek gibi amaçlara sahiptir. Tüm ülkelerin merkez bankaları faiz oranlarını gösterge olarak kullanır.

Para politikası uygulamalarında kullanılan araçlar özellikle faiz oranlarının istikrarı için kullanılır ve piyasaya müdahale bu oran üzerinden gerçekleşir. Örneğin 1970 yılında Japonya, Almanya ve İsviçre Merkez Bankaları politikalarını faiz oranları üzerine oturturken, bankaların rezerv taleplerini piyasa faiz oranlarından çok daha düşük oranlarla verilen kredilerle karşılamışlardır (Akçay, 1997: 29) . Fakat 1970 yılında yaşanan petrol şoku enflasyonu yükseltmiş ve merkez bankaları faiz oranlarını enflasyona göre ayarlamakta geç kalmış bu da tartışmaları beraberinde getirmiştir.

Faiz oranlarının piyasa güçleri tarafından belirlenmesi merkez bankalarının belirli bir alan içinde faiz oranları etkilemek amacıyla müdahale şansını çoğaltmıştır. Tüm ülkelerde bu oran para politikasındaki değişiklikler için anahtar niteliğindedir. Çünkü; piyasa ve faiz oranları politika değişikliklerine diğer değişkenlere göre daha hızlı cevap vermektedir.

Genel olarak ülkelerde uygulanan politikalar birbirine yakın olmasına rağmen merkez bankalarının uygulamaları zamanlama, zorunlu karşılık oranlarının belirlenmesi ve kapsadığı yükümlülükler, bu yükümlülüklerin yerine getirilme süreleri gibi konularda farklılık göstermektedir

1.5.1. 24-Ocak-1980 Kararları

24 Ocak kararları öncesinde Türkiye’de yüksek enflasyon, kısa vadeli dış borçlar, işsizlik ve siyasi istikrarsızlık mevcuttu (Güloğlu ve Altunoğlu, 2002). Böyle bir ortamda 24 Ocak Kararları piyasa ekonomisi mantığına dayalı ekonomik yapıyı ortaya çıkarmıştır. 1980 yılından itibaren uygulanan teşvikler ve kimi zaman gerçekleşen yüksek reel faizler, üretici yani reel kesimin verimlilik ve yatırım konusunda duyarlı olmasını önlemiştir (Yelden, 2003: 55). Ağırlıklı olarak parasal tedbirleri içeren 24 Ocak Kararları çerçevesinde döviz kuru büyük ölçüde devalüe edilmiştir (Karaçor, 2007: 116).

24 Ocak kararları ile yeni yatırım yerine mevcut atıl kapasitenin kullanılması öncelikli olmuştur (Buluş, 2009: 99). 24 Ocak’tan 5 Nisan 1994’e kadar geçen sürede ihracat ve ithalatın eş zamanlı olarak arttığı görülmektedir (Buluş, 2009: 102). 24 Ocak sonrası makro ekonomik politikalar ekonomiyi canlandırmayı amaçlayan revizyonist politikalarlardır. Bu dönemde para piyasası araçları tamamen ekonomide yer almıştır (Buluş, 2009: 102). Tam olarak başarılı olamayan bu politikalar Türkiye ekonomisinde yapısal değişim sürecini başlatmıştır (Buluş, 2009: 103).

1980’lerin sonuna doğru hükümetler tarafından uygulanan popülist politikalar kamu borçlanma ihtiyacını arttırmıştır (Gürgür ve Karaca, 2007: 3). 80 sonrası ekonomik faaliyetler ayrıca özelleştirme için alt yapının hazırlanma dönemine geçildiği dönemlerdir (Altınok, 2000: 199). 1980’den 1994’e kadar para, döviz, altın piyasası gibi serbest piyasa ekonomisinin ön koşulu olan piyasalar kurulmuştur (Karaçor, 2003: 399).

24 Ocak kararları ile Türkiye ekonomisinin uluslar arası rekabet yapısına uygun dinamik bir yapıya kavuşturulması hedeflenmiştir (Karaçor, 2003: 375). Böylece Türkiye Ekonomisi dünya pazarlarına açılmaya başlamıştır (Karaçor, 2003: 386). Piyasaların ve dış ticaretin serbestleşmesiyle yıllardan beri koruma duvarları arkasında büyüyen yerli sanayinin yabancı rakipler karşısında direnememe ihtimali oldukça yüksek idi. İthal malların tüketim ve enflasyon patlamasına yol açma ihtimali, kısıtlı ihraç ürünleri ile bertaraf edilemezdi (Altun, 2009: 23). Fakat bütün bu gelişmeler ve geçiş süreci özel sektör ve dış ticaret açısından da gerekli idi. Bu geçiş süreci beklendiği kadar kolay ve hızlı olmamıştır (Altun, 2009: 29).

24 Ocak Kararları ekonomik dönüşümü gerçekleştirmek için ticaret, finans, sermaye piyasalarının serbestleşmesi ile kamu sektörünün serbest piyasa işleyişi içindeki rolünün yeniden belirlenmesini hedeflemiştir. Ayrıca bu kararlar ekonomi yapısını ihracata dayalı olarak değiştirmeye çalışmıştır (Çörtük, 2006: 64).

Ülkemizde 1980'lere kadar aşırı değerlenmiş kur politikası uygulanmıştır (Çarıkçı, 2005).

1973'e kadar yapılan devalüasyonlar daha çok ekonomiyi düzeltmek amacı için kullanılan kur politikaları olmuştur. 80'lere kadar yapılan kur ayarlamaları sağlıklı bir süreçte gelişmemiş ayrıca kur politikaları para ve maliye politikaları ile desteklenememiştir. 24 Ocak Kararları ile Türk Lirası %48.6 devalüe edilmiştir. 1 Mayıs 1981'de kur ayarlamaları Maliye Bakanlığı'ndan alınarak merkez bankasına verilmiştir. Döviz kuru politikası kısa vadede olmasa da orta ve uzun vadede ihracat seviyesini etkilemektedir.

24 Ocak Kararı ile içe dönük sanayileşme modeli yerine ihracatla sanayileşme modelinin benimsenmesi tabi ki ihracatta serbesti getirmiştir. Böylece dış ticaret ile sanayileşme arasındaki ilişki bir kez daha ortaya çıkmış oldu. Döviz işlemlerin yurt içinde serbestleştirilmesi ve döviz işlemlerinin ticari işlemlerle ilişkilendirilmesi zorunluluğunun ortadan kalkması döviz piyasasını büyütmüş ve ilerletmiştir (Köne, 2003: 239). Yani 1980'de başlayan dışa açılma dönüşümü, 1989 yılında sermaye hareketlerinin tamamen serbestleşmesi ile tamamlanmış oldu.

Dış ticareti bu kadar yoğun etkileyen 24 Ocak Kararları ekonominin bunalımdan çıkarılması amacı ile yürürlüğe konmuştu. Yani, uzun vadeli amaçlardan önce kısa vadeli amaçları vardı. Örneğin enflasyon hızının bir an önce düşürülmesi gibi (Kazgan, 1988: 340). 24 Ocak Kararlarının en önemli özelliği sadece, Türkiye'nin içine düşmüş olduğu ekonomik istikrarsızlığı gidermeyi amaçlaması değil yıllardan beri izlenmekte olan kalkınma stratejisini değiştirerek ekonomik dengelerin oluşumunda piyasa mekanizmasının rolünü arttırmayı hedefliyor olmasıdır (Ay, 2000: 15).

24 Ocak kararları ile başlayan dışa açılma sürecinden beklenen ülkenin gelişmişlik düzeyi açısından daha ileri aşamalara hızlı bir şekilde geçmesini sağlayabilmektedir. Böyle bir sanayileşme stratejisi sayesinde, ülkenin ihracat gelirleri

artacak ve bu artış sayesinde de elde edilen gelirler, sanayileşmeyi dolayısıyla da gelişmişliği sağlayacaktı (Öztürk ve Özyakır, 2005: 2).

Bu serüvenle birlikte 1980 yılında başlayan ihracatı teşvik politikaları günümüze kadar ve günümüzde de sürekli desteklenmiştir. Liberal dış ticaret ve sanayileşme stratejisi uygulayan Türkiye, 80 öncesinde, 1953 yılında ortaya çıkan döviz darboğazı sonucunda, ithal ikamesinin araçları olan kotaları, ithal yasaklarını ve gümrük duvarlarını uygulamaya başlamıştır. Aşırı değerlenmiş kur politikası şiddeti giderek arttırılarak, 1958'e kadar sürdürülmüştür (Boratow, 1988: 61).

1963 – 1980 dönemini kapsayan ithal ikamesine dayalı sanayileşme sürecinde, ana ve yatırım malları üretimine geçilememiştir. Ekonomimizde yaşanan gelişmeler, dış kaynaklardan fazlasıyla etkilenmiştir. Ayrıca dış ticaret kur politikası dışında vergi politikası, ihracat kredileri, gümrük muafiyeti gibi konulardan etkilenmiş ve etkilenecektir.

Örneğin 73'de yaşanan petrol krizi, dış ticaret dengesinin bozulmasına ve cari açığın artmasına yol açmıştır. Uygulanan kur politikaları, TL'ni değerlenmesine engel olamamıştır. Dış ticaret dengesini rayına oturtabilmek amacıyla ithalat ve döviz kontrol altına alınmaya çalışılmıştır.

73 petrol krizi olmasaydı bile ithal ikemeci sanayileşmeden kaynaklanan ödemeler dengesi sorunları iktisat politikasında değişiklik getirecektir (Keyder, 1993: 35). İşte bu değişikliğin adı da 24 Ocak Kararları olmuştur. Bu kararlarla birlikte ihracata sürekli destek verilmesi hedeflendi. İhracatta ucuz kredi ve döviz kullanım kolaylıkları sağlandı. Ayrıca, merkez bankası 30 Nisan 1981'den itibaren günlük döviz kuru ilanına başladı (Tokgöz, 2001: 193).

1980'li yıllarda ihracat teşviklerine başvurulması bazı sektörlerin uluslar arası arenadaki rekabet gücünü artırmış ve ihracat miktarı yükselen bir sürece girmiştir (Kazgan, 1999: 305). İhracatta yaşanan bu gelişme, hayali ihracat sayılmazsa, 1980'li yıllarda uygulanan ekonomi politikalarının en olumlu sonucudur denebilir. Bu yıllarda dış ticaretteki gelişmeye paralel olarak artan dış ticaret açıklarını gidermek için ihracatın arttırılmasına olanak sağlayacak önlemler alınmıştır. Örneğin, ihracatçıların döviz tutma yetkisi genişletilmiş, ihracat için kullanılacak girdiler ithalat vergisinden muaf tutulmuştur (Ardıç, 2004: 86-87).

24 Ocak kararlarının belirgin özelliklerinden birisi de fiyatların piyasa koşullarında belirlenmesidir. Bu kapsamda fiyat denetimi komisyonuna son verilmiş. Kamunun ürettiği malların fiyatı %100-%400 arasında arttırılarak, temel malların kapsamı sınırlanmıştır. Gübre, Kömür, Elektrik, Demir ve Denizyolu yük taşımacılığı dışındaki tüm mal ve hizmetlerin fiyatları ilgili kamu kuruluşunca serbestçe saptanabilme imkanı getirilmiştir. Ayrıca, ekonomik faaliyetlerden devletin mümkün olduğunca çekilmesi ve sadece alt yapı yatırımlarına girmesi dış ticaretin ve döviz piyasasının serbestleştirilerek, Türk lirasının konvertibl hale gelmesi finansal piyasalarda serbestlik sağlanarak, fiyat ve faizlerin, arz ve talebe göre belirlenmesi ve finansal piyasaların geliştirilmesi hedeflenmiştir (Uzunoğlu, 1995:91).

24 Ocak kararları ile birlikte IMF' nin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisi daha çok hissedilmiştir. 1980 öncesi yaşanan resesyon süreci 24 Ocak kararlarının alınmasını çabuklaştırmış ve ekonomik hedefleri bir sıralamaya tabi tutmuştur. Bu program daha önce uygulamaya konulan politikalardan kapsamı ve temel stratejileri bakımından tamamen farklı bir yapıya sahiptir. Ekonomik yapısal sorunlara çözüm getirilmeye çalışılmış ve bu amaçla kısa ve uzun vadeli radikal kararlar alınmıştır (Alpago, 2002: 110). Alınan bu kararlar ekonomide liberalleşme yönünde atılan ilk adımdır. 24 Ocak kararları IMF kökenlidir ve Ortodoks istikrar politikalarının niteliğini taşımaktadır. Dengesizliğin ve enflasyonun kaynağının talep olduğu görüşünde birleşilmiş ve ekonomideki istikrarsızlığında talep fazlalığına neden olduğu düşünülmüştür. Devlet müdahalesinden serbest piyasaya, ithal ikamesi sanayileşme stratejisinden ihracata yönelik sanayileşme stratejisine geçilmiştir. Bu kararlar anti-enflasyonist politikaları uygulamaya koymuş ve piyasa mekanizmasını çalıştırmayı hedeflemiştir. Yüksek ihracat artış hızını büyüme hızının kaynağı yapmak esas olmuştur. İhracata dayalı büyüme modelinin benimsenmesi diğer istikrar programlarından ayrılan en önemli özelliktir. Bu kararlarda ayrıca Dünya Bankası ve OECD gibi uluslararası sermaye kuruluşlarından destek alınmıştır. IMF' nin tipik politikası örneklerinde olduğu gibi ücret ve maaş artışları kontrol altına alınmış, taban fiyatları ve destekleme alımlarının kapsamı daraltılmış, kamu harcamaları kısılmış, para arzındaki genişleme frenlenmiştir (Alpago, 2002: 115).

24-Ocak İstikrar Programı'nda hedeflendiği gibi para arzı artış oranı ilk üç yılda giderek azaltılmıştır. Bunda merkez bankası kredilerinin önceki yıllara oranla daha az kullanılması etkili olmuştur.

Sonuç olarak söyleyebiliriz ki 24 Ocak kararları ile aşırı korumacı ve devletçi bir ortamda tam tersi ilkeler getirilmiş ve piyasa ekonomisi için çok yönlü politika değişimleri gerçekleştirilmiştir. Bu köklü adımların “piyasa ekonomisi” uygulamalarının başlangıç noktası sayabiliriz. Alınan kararların sonucu fiyat artışları ilk aylarda bilinçli olarak yükseltilmiş fakat daha sonra düşmeye başlamıştır. Dış kredilerle ekonomide üretim artışı olmuş, borç ödemeleri başlamış ve 4 Şubat 1988 kararlarına kadar ülke ekonomisi bu şartlarda varlığını sürdürmeye çalışmıştır (Hiç, 1994: 245).

Tablo 1. 24 Ocak İstikrar Programının Temel Çerçevesi

MAL PİYASASI	PARA PİYASASI
<ul style="list-style-type: none"> • Arz-talep dengesini sağlamak. • Kamu açıklarını en düşük düzeye indirmek<ul style="list-style-type: none"> • Özel kesim girişimciliğini desteklemek • Devletin ekonomik müdahalesini azaltmak • Serbest piyasanın işleyişini sağlamak<ul style="list-style-type: none"> • Ödemeler dengesi açıklarını kapatmak • Ekonomiye dış rekabete açmak	<ul style="list-style-type: none"> • Faiz haddinin serbest piyasa şartlarına göre belirlenmesi • Döviz kurunun serbest piyasa şartlarına göre belirlenmesi • Sermaye piyasasının geliştirilmesi<ul style="list-style-type: none"> • Sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi • İhracat ve ithalat rejimlerinin serbestleştirilmesi

Kaynak: (Sivrekli, 2005)

1.5.2. 1980 İle 1988 Yılları Arası Para Politikaları

Türkiye 1980'li yıllara 24 Ocak kararlarıyla temel stratejiler belirleyerek girmiştir. Bu stratejiler arz ve talep dengesini sağlamak, kamu açıklarını en düşük seviyeye indirmek, özel kesim girişimciliğini etkin hale getirmek, ekonomiye olan devlet müdahalesini en aza indirmek, serbest piyasanın işleyişini sağlamak, ödemeler

dengeğini kurmak ve ekonomiyi dış rekabete açabilmekten oluşmakta idi. 1987'ye kadar bir ölçüde gerçekleştirilen bu stratejiler ile ihracat artmış, reel büyüme hızı yükselmiş ve işsizlik düşmüştür. Fakat dış borçlar 16 milyar dolardan 40 milyar dolara yükselmiştir (Gündüz, 1999: 277).

Bu dönemde ekonominin bazı alanlarındaki nispi iyileşmelere karşılık kurumsal yapıda beklenen değişimler gerçekleştirilememiştir. Ekonomik istikrarsızlığın yapısal nedenleri ortadan kaldırılamamış, kamu gelir ve gider dengesi kurulamamış, devlet harcamalarındaki artışla birlikte iç ve dış borçlanma artmaya devam etmiş ve merkez bankası kaynaklarına başvurulmuştur. Devlet daha çok borçlanabilmek için faiz hadlerini yükseltmiştir ve sonuçta borç borçla ödenmiştir.

1980 ve 1988 döneminde para politikası önemli ölçüde değişmiştir. Döviz kurlarının serbestleştirilmesi sürecinde önce merkez bankası günlük kur belirlemeye geçmiş, ardından bankalara bu kurların belli oranları çerçevesinde kendi kurlarını serbestçe belirleyebilme olanağı sağlanmıştır. Fakat 1986 yılında kurlar üzerinde oluşan baskılar nedeniyle TCMB yeniden kurları günlük olarak belirlemeye başlamış, bankalara da satış kurlarında en fazla TCMB kurunu uygulayabilme izni verilmiştir. Mevduat faiz oranları serbest bırakıldıktan sonra banker kuruluşlarının faiz oranlarını bankaların uyguladıkları oranın çok üzerinde belirleyerek piyasadaki fonları toplamaları ve toplanan bu fonların etkin kullanılmaması 1982 yılında banker krizine yol açmıştır. Bu krizden sonra mevduat faiz oranları tekrar TCMB tarafından belirlenmeye başlanmıştır (Akçay, 1997: 99-100).

1983 yılında enflasyon yükselişe geçmiş fakat ihracatta ilerleme kaydedilememiştir. Bu yılda para ve maliye politikalarının büyük oranda genişletilmesi krizi beraberinde getirmiş ve çok sayıda firmanın kapanmasına neden olarak üretimi düşürmüştür (Barutça, 2000: 200).

Uygulanmaya başlanan yüksek faiz zamanla enflasyonu besler hale gelmiştir. Büyüyen kamu sektörü, artan kamu bütçesi açıkları, emisyon artışının yarattığı talep enflasyonu, sık sık başvuru olan KİT ürünleri zamları, döviz fiyatındaki ve kredi faizlerindeki yükselmeler sonucu meydana gelen maliyet enflasyonu fiyatlar genel seviyesinde artışa neden olmuştur. Fiyat artışları döviz fiyatlarına da yansımış bu da ikinci dalgada maliyet enflasyonuna yol açmıştır (Hiç, 1994: 248-249).

1984 yılında ödemeler dengesini iyileştirmek ve enflasyon hızını yavaşlatmak amacıyla yürürlüğe konulan ekonomik program uyarınca sıkı para politikası uygulanmaya çalışılmış ve nominal faiz oranları önemli ölçüde yükseltilmiştir. Fakat dış ticaret ve ödemeler sisteminin liberalleşmesi sonucu merkez bankasının dış varlıkları beklenenden hızlı artmıştır. Bu bağlamda merkez bankasının verdiği reeskont kredileri durdurulmuştur. 1984 yılında kur politikalarında esneklik sağlanmıştır. 1986 yılının sonlarına doğru kur belirleme sistemi yeniden gözden geçirilmiş ve bankaların, döviz satış kurunda TCMB kurunu aşmamak koşulu ile döviz alış kurlarını serbestçe belirlebileceği açıklanmıştır. Bu dönemde uygulanmaya çalışılan program başarılı olmuş ve olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler 1980 yılında reel GSMH büyüme oranı -%2.3 iken 1982'de %3.1, 1984'te %7.1 ve 1985 yılında %4.3 olarak gerçekleşmiştir. 1986 yılında iç talepteki artış ve petrol fiyatlarındaki düşmenin yarattığı uygun koşullarında katkısıyla büyüme hızı hedefin üzerinde gerçekleşmiştir. Ekonomik büyüme oranlarında görülen bu artış kamu kesimi yatırım-tasarruf farkının artmasına neden olmuştur. Kişi başına milli gelir 1980 yılında 1.539 dolar iken 1987 yılında 1.636 dolara yükselmiştir (Alpago, 2002).

Para politikası uygulaması yönünden geçiş dönemi olmuş 1986 yılının özelliği özel kesim ve kamu kesiminin portföy yapısına doğrudan müdahale ile şekillenen para politikası yerine toplam rezervlerin kontrolüne dayalı para ve kredi politikası uygulanmaya başlanmış olmasıdır.

Bu yılda görülen bankalar arası para piyasasının kurulması, İMKB açılması ve SPK izni ile piyasaya kazandırılan kısa vadeli araçlarla mali araçların çeşitlendirilmesi gibi gelişmeler 1988 yılına rahat girilmesini sağlamıştır (Parasız, 1998: 382).

1.5.3. 4 Şubat 1988 Kararları

1988 yılına kadar para politikalarını başarıyla uygulayan Türkiye, mevcut kurulu kapasitesini arttıramaması ve kısa ömürlü sermaye stokunu yenileyememesi nedeniyle istikrarsız bir büyüme ortamına girmiştir.

Bu dönemde ödemeler dengesindeki olumlu gelişmeler dışında işsizlik yüksek enflasyon seviyesini korumuş, bütçe açıkları artmış ve buna paralel olarak da fiyat artışları hızlanmıştır. 1988 yılında likidite fazlasının mali piyasalarda yarattığı

dengesizliklerle girilmiştir. Türk Lirasını değerli kılacak politikalar izlenmiş, bu politikalar sonucu TL cinsindeki araçların getirisi yükselmiş ve paranın bu mali araçlar dışındaki alternatiflere kayması engellendiği için döviz piyasasındaki problemler çözülmüştür. Bu yılda yürürlüğe konan ekonomik tedbirler aşağıda sıralanmıştır (Akdiş, 2001: 362);

- İthalat teminatları %7'den %15'e çıkarılmıştır.
- İhracatta kazanılan dövizin fiilen yurda getirilmesine yönelik teşvik edici tedbirler yürürlüğe konulmuştur.
- Mevduat faiz oranları arttırılarak 1987'de getirilen serbestlik kaldırılmış ve faiz oranlarını belirleme yetkisi merkez bankasına devredilmiştir.
- Mevduat munzam karşılık oranları ve disponibilite oranları yükseltilmiştir

Yukarıda saydığımız bu tedbirlerle yüksek faiz oranlarının yatırımları caydırması hedeflenmiştir. Bu kararlar döviz rezervleri üzerindeki etkisini göstermiş ve bu değerleri arttırmıştır. Bu yılda uygulanan para politikasının en önemli özelliği merkez bankasının para ve döviz piyasaları arasındaki karşılıklı bağımlılığı hesaba katan bir çerçeve içinde arz ve talebi etkileyerek sonuca varma çabasını gerçekleştirmiş olmasıdır.

1980 ve 1988 arası döneme bakıldığında daha daraltıcı politikaların devreye girdiğini ve kararlılıkla uygulandığını söyleyebiliriz. 1988 ve 1994 yılları arası bu daraltıcı politikalar nedeniyle yeni ekonomik geçişlere imkan sağlamakla birlikte işsizlikteki ve kamu açıklarındaki artış önlenememiştir.

1.5.4. 1988 ve 1994 Yılları Arası Uygulanan Para Politikaları

Bu yıllarda özellikle gelişmiş ülkelerde işsizlik, kamu açıkları ve borçlarının büyüdüğü gözlemlenmiştir. 1989 yılında, kamunun alt yapı yatırımlarında belli hedeflere ulaştıktan sonra bu alana yönelik kaynak tahsislerini azaltması, cari işlemler dengesinde elde edilen fazla, yeni bir ekonomik döneme geçişe imkan vermiştir ve bu durumu itibariyle bir geçiş yılı olma özelliğini taşımaktadır. Bu dönemde kamu kesimi borçlanma gereği, KİT'lerin borçlanma ihtiyacından dolayı artmıştır. Ücretlerin

yükselmesi, tarım ürünleri stoklarının artması, bütçeden yapılan transferlerin azalması ve bunun yanında artan faiz yükü KİT'lerin borçlanma ihtiyacını arttırmıştır.

1990'ların başlarından itibaren dünya ticaretinde ekonomik bloklamalar başlamıştır. Türkiye'de ise genel ve finansal kesimde liberalizasyon hareketleri 1989 yılı sonrasında ivme kazanmıştır ve bu çerçevede ihracatta vergi iadesi kaldırılmış, TL konvertibl hale getirilmiş, yurtiçi ve yurtdışı sermaye hareketlerindeki sınırlamalar büyük ölçüde kaldırılmıştır. Para politikası araçlarından piyasa bazlı araçlar ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ile başlayan kısa vadeli dış kaynak girişinin yanı sıra ithalattaki koruma oranlarında gerçekleştirilen hızlı düşüşler, reel ücretlerdeki artışlar ve yeni mali araçların getirdiği imkanlar iç talebi canlandırmaya yetmiştir. Mevcut yüksek kamu açıklarından kaynaklanan iç dengesizlik ise dış dengeyi bozmaya yetmiştir. Bu da ithalatı arttırmış ihracatı yavaşlatmış ve dış ticaret açıklarını önemli boyutlara ulaştırmıştır (Akçay, 1997: 103).

Saydığımız bu olumsuzluklar 1994 yılı başında para, sermaye ve döviz piyasalarında kriz yaratmıştır. Hükümet sürekli yükselen kamu giderlerini karşılamak için, dış piyasalarda borçlanmış ve TCMB avanslarını kullanmıştır.

1990 yılı TCMB tarafından bir para programının açıklandığı ilk yıldır. Açıklanan bu program ile merkez bankasının bilançosunun küçültülmesi amaçlanmıştır. Merkez bankası parasının emisyon ve açık piyasa işlemleriyle denetlenebileceği kabul edilmiştir. Bu yılda Türk Lirası konvertibl bir para olarak ilan edilmiştir (Akdiş, 2001: 365).

1990 yılındaki para programı uygulaması başarılı olmakla birlikte TL'nin aşırı değerlenmesi engellenememiştir.

1990 yılında yaşanan Körfez Savaşı'nın olumsuz etkileri sonucunda 1991'de büyüme hızında bir yavaşlama görülmüştür. Ekonomideki durgunluk nedeniyle iç piyasanın daralması ve döviz kurlarının bir önceki yıla göre daha hızlı yükselmesi, ihracatı sürekli uyarırken aynı nedenlerle ithalatta önemli bir yavaşlama meydana gelmiştir.

Ayrıca 1991'de Körfez Krizi'nin bankacılık sektörü üzerindeki olumsuz etkisi ve yıl içerisinde gerçekleşen politik gelişmeler piyasalarda belirsizliğe sebep olmuştur. Bu gelişmeler karşısında TCMB parasal program açıklamamıştır.

Körfez Krizinin petrol fiyatlarını yükseltmesi ve ülkemizde erken seçim kararının alınması gibi nedenlerle para politikası uygulaması zorlaşmıştır. Savaş bitiminde büyüme oranımız %0.3'te kalmıştır.

1981 – 1990 döneminde Türkiye ekonomisi ortalama %5,3 büyüme oranını yakalamıştır. Bu büyümede dış konjonktürdeki iyi yanında dışa açılma ve ihracatın teşviki de etkili olmuştur (Ay ve Karaçar, 2006).

Ekonomimizin savaştan bu kadar az etkilenmesinin nedeni yeterli düzeydeki döviz rezervleri sayesinde merkez bankasının piyasalara zamanında müdahalesi ile oluşan istikrarsızlık sürecinin krize dönüşmesinin engellenmesidir (Barutça, 2000: 236). Fakat bu yıl tekrar gündeme gelen Tahkim Kanununun ile merkez bankasının kamu kesimine aktardığı kaynağın artması ve hükümetin genişlemeci bir makro politika izlemesi TCMB bilanço değerlerini yeniden rayından çıkarmıştır (Çolak, 1994: 45).

1992 yılında kamu harcamalarının artırılması yoluyla ekonomik büyüme hedeflenmiştir. Para programı merkez bankası parası, iç varlıklar, toplam iç yükümlülükler ve bilanço büyüklüklerini dikkate alarak merkez bankasının sorumluluğunu azaltmak ve istikrarı korumayı amaçlamıştır.

Fakat planlananın üzerinde gerçekleşen kamu açıkları program hedeflerinin aşılmasına ve hazinenin kısa vadeli avansını yılbaşında kullanıp bitirmesine neden olmuştur. 1993 yılı sağlıksız büyüme dönemi olmuştur. Kamu tasarruflarının negatif değerlerde olması özel tasarrufların kullanılmasına zemin hazırlamıştır. Kamu tüketiminin %25'i özel kesimden borç alınarak gerçekleştirilmiştir (Barutça, 2000: 240).

Ekonomide artan iç dengesizlikler dış dengeleri de olumsuz etkilemiştir. İç faiz oranlarındaki hızlı yükseliş sıcak para akışını arttırmaya devam etmiş, TL reel olarak değer kazanmıştır. 1993'ün sonuna gelindiğinde hükümet faiz oranlarını indirmek için merkez bankası kaynaklarını kullanmaya yönelmiştir. Ve faiz oranlarını indirmeye yönelik uygulamalar 1994 döviz krizine sebep olmuştur.

Uluslararası piyasalarda ülke riskinin artması, dış desteğin azalması döviz kurları üzerindeki baskıyı arttırmış ve kredi notumuz “spekülatif ülke” konumuna düşürülmüştür. 1994 yılı başındaki kamu açıklarına rağmen faiz oranları düşük tutma gayreti başarılı olamamıştır.

1980'lerden 1990'lara gelindiğinde ihracatta sanayi ürünlerinin payı artmıştır. Bu da sanayi toplumuna geçiş açısından oldukça olumlu bir gelişmedir. İhracat kalemlerindeki zenginlik, ekonomik gelişmişlikle de doğru orantılıdır.

Türkiye ekonomisinde bu yıllarda en iyi performans ve verimin gerçekleştirildiği sektörün “dış ticaret” olduğu ileri sürülmektedir (Şahin, 1995: 312). Bu yıllarda ihracat ve ithalatın hızlı arttığı inkar edilemez. Örneğin 1980 yılında 2.9 milyar dolar ithalat ise 7.9 milyar dolardan 15.7 milyar dolara çıkmıştır. İhracatın ithalatı karşılama oranı 0.37'den 0.81'e ulaşmıştır. Bu yıllarda ihracatın artmasının nedenleri genel olarak (Şahin, 1995: 313):

1. Dış konjonktürün olumlu etkisi
2. Petrol fiyatlarındaki artışın Orta Doğu ülkelerinin satın alma gücünü artırması,
3. İran – Irak savaşının ihraç mallarımıza olan talebi arttırması,
4. Hükümet tarafından uygulanan mali teşvikler, (Kredi kolaylığı vs)
5. Devalüasyonun uygulanması
6. İhracat için kurumlaşmanın etkileri (Devlet yatırım bankasının Eximbanka dönüştürülmesi vb...)
7. İhracattaki formalitelerin azaltılması
8. İç talebin daralması ithalatı kısıtlayıcı etkide bulunmuştur.

Yani bu yıllarda uygulanan serbest dış ticaret rejimi, düşük kur politikası ... vb. uygulamalar ihracat ve ithalatta gelişmeler sağlamıştır.

1990'larda derinlik sürecinde ilerleme kaydedilmiştir. Bu dönemde belirgin üç ana süreç vardır: bunlardan birincisi finansal serbestleşme çerçevesinde geliştirilen araçların çoğunluğunu kamu kesimi açığının finanse edilmesi için yaratılan menkul değerlerin oluşturması; ikincisi TL'nin yabancı para birimleri ile ikamesinin doğurduğu tehdit (dolarizasyon) üçüncüsü de spekülatif kısa vadeli sermaye hareketlerinin ulusal finans piyasalarında ve giderek reel ekonomide neden olduğu istikrarsızlıktır (Yeldan, 2006).

1989 kararlarının ardından finansal hareketlerin serbestleşmesi sonucu spekülâtif sermaye girişı TL'nin döviz karşısında değeri kazanmasına, dolayısıyla ihracat ürünlerinin dış fiyatlarının artmasına ve ithalatın ucuzlamasına neden oldu. 1989 yılındaki mali serbestleşme ile sermaye hareketlerinin kontrolü ortadan kalkmıştır. Bu da spekülâtif sermaye hareketlerini arttırmıştır. Ayrıca bu serbestlik, 90'lı yıllarda döviz kurunun mal ticaretinden çok, kısa dönemli sermaye hak etlerine duyarlı olması sonucunu da beraberinde getirmiştir. Böylece döviz kuru ile mal hareketleri arasındaki arz talep bağlantısı ortadan kalkmaktadır (Ardıç, 2004: 1000).

1989 yılında hazırlanıp 1990'da "Parasal Program" olarak uygulanan para politikası, Türkiye'de kurallara dayalı para politikası denemesinin bir değeridir (Parasız, 1995: 144).

1980 ve 1994 döneminde para politikası uygulanması açısından gözlenen gelişmeler iki grupta toplanabilir. Birincisi; serbest piyasa ekonomisinin olmazsa olmaz koşullarından olan piyasaların kurulmasıdır. Bankalar arası para piyasası, döviz piyasası, altın piyasası açık piyasa işlemleri ile devlet iç borçlanma senetleri mali piyasalara kazandırılmıştır. İkincisi ise 1987-1994 döneminde merkez bankasının istikrarlı bir para politikası yürütebilmek için parasal programlar hazırlamasıdır. Bu programlar ile iktisadi karar birimlerinin kendilerine mali disiplin altına almaları sağlanmaya çalışılmıştır (Karaçor, 2001: 79).

1989-1993 döneminde TL'nin değeri yükselmiş, kısa vadeli sermaye girişinde artış yaşanmıştır.

1992-1994 arasında döviz kurundaki artışın önemli bir sebebi de para ikamesidir. Para ikamesi devletin senyoraj hakkını kullanamaması anlamına gelir. 1994 krizine yol açan en önemli ve birbirine bağlı iki değişken sıcak para ve kamu açıklarındaki istikrarsızlıktır. Kamu açıklarının finansmanı için yüksek faizler kısa vadeli spekülâtif fonların akmasına yol açmış fakat belli bir noktadan sonra açıklardaki büyük artışlar yüzünden risk artışı ve derecelendirme kuruluşlarının not düşürmesi ile süreç tersine dönmüştür.

1994 yılına kadar ekonomide yaşanan olumsuz gelişmeler, ekonomi tarihimizdeki en büyük buhranlardan birini yaşamamıza neden olmuş ve 5 Nisan kararlarının alınmasını gerektirmiştir.

1.5.5. 5-Nisan 1994 Kararları

1980 yılından sonra gözlenen en büyük kriz 1994 krizidir. Merkez bankası ile hazine arasındaki kötü eşgüdüm ve koordinasyon eksikliği 1994 krizini hızlandırmıştır.

İthalat artışı, ihracatın yeterli seviyede büyümemesi, döviz cinsinden borçlanma gibi sebeplerle krize sürüklenmiştir. Bu kriz uluslar arası sıcak paranın yol açtığı bir krizdir (Akdiş, 2000: 118). 1994 yılında dövizdeki aşırı yükselme ve diğer sebepler sonrası düzenlemelerin gecikmesi 5 Nisan tedbirlerinin alınmasına yol açmıştır (Akdiş, 1996: 136).

1994 yılı başından itibaren döviz kurları reel düzeylerine ulaşmış ve böylece ihracatçı için fiyat dezavantajı ortadan kalkmıştır. Bu dezavantajın ortadan kalkması ile ihracatçı yeniden rekabet edebilir hale gelmiştir (Altınok, 2000: 268).

Bu krizdeki temel sorun ekonomideki parayı yönetme ve yönlendirme sorunuyla ilişkilidir. Kriz ilk olarak finansal piyasalarda patlak vermiş ve ardından reel kesimlere sıçramıştır. Bu krize zemin hazırlayan nedenlerin başında kamu ekonomisindeki kontrolsüz büyüme ve kaynak israfı gelmektedir. Diğer bir neden ise ekonomik serbestliğe yönelik kararların uygulanmasında yapılan sıralama ve zamanlama hatalarıdır.

Yapılan hataların sonucunda ürün piyasalarında yeterli rekabetçi ortam sağlanamamış ve ülkemizin sahip olduğu yapısal, mali sorunlar daha da açığa çıkmıştır. Bu dönemde artan kamu harcamalarına paralel olarak öncelik merkez bankası kaynaklarına değil borç politikalarına verilmiştir.

Gelirlerin azalması, giderlerin artması dış borçlanmaya olan gereksinimi artırmıştır. Yabancı sermaye girişimleri ile birlikte TL yabancı paralar karşısında reel olarak değer kazanmış, bu kazanıma paralel olarak da ihracat düşmüş ve ithalat artmıştır. TL'nin aşırı değerlenmesine etki eden faktörlerden biri kuşkusuz ki dövizin para politikası aracı olarak kullanılmasıdır. Çünkü bu politika ile piyasalarda döviz arzı artmış ve yabancı para kurları TL karşısında düşük kalmıştır. TL'nin aşırı değerlenmesi durumunda TCMB hiçbir zaman yapmaması gereken şeyi yapmış ve döviz kurlarını düşük tutmak için döviz satmıştır. Merkez bankasının döviz rezervlerini satarak kuru düşük tutma politikası yanlış olmuştur. Çünkü şu üç olgu bir araya gelmemelidir. Bunlar, merkez bankasının hızla büyümesi, net dış varlıkların azalması ve aynı anda

kurların değişmemesidir. Piyasada bu durum var ise kriz an meselesidir (Barutça, 2000: 250).

1994 yılında uluslar arası kredi değerlendirme kuruluşları Türkiye'nin kredi notunu düşürmüştür. Ticari bankaların birçoğu bünyelerindeki döviz cinsinden tasarruf mevduatlarının önemli bir kısmını kaybetmiştir. Yine bu esnada merkez bankasının döviz rezervlerindeki azalma nedeniyle Ocak 1994'te 15.000 TL olan dolar kuru Nisan 1994'te 35.000 TL'ye çıkmıştır (Barutça, 2000: 251).

Bu yıl yaşadığımız kriz para krizidir. Çünkü, para krizi döviz kurlarındaki ve sermaye hareketlerindeki ani değişmelerle meydana gelmektedir. 1994 yılında kayıt dışı ekonominin had safhada olması vergiyi istenilen ölçüde artırmamızı engellemiştir. Kayıt dışı ekonominin var olduğu ülkelerde vergi artırımı kayıt dışı ekonominin artırılması demektir. Bu kriz döneminde ülkemizdeki kayıt dışı ekonomi oranı %25-30 civarında idi. Kayıt dışı ekonominin genişliği kamu kesiminin gelirlerinin düşmesine, vergi ahlakı ve vergi ödeme şevkinin bozulmasına yol açmıştır (Gündüz, 1999: 280).

1994'te iç borç oranının yüksek olması sermaye birikimini ve devletin bankalara olan borcunu artırmıştır. Bir borç beraberinde başka yeni bir borç getirmiş bu da kısır döngü yaratmıştır.

Yaşadığımız bu para krizinin başka bir nedeni de Körfez Savaşı sonrası Irak'a uygulanan ambargodur. Güneydoğu Anadolu'da artan terör olayları bütçemize ek külfetler getirmiş bu da savunma harcamalarını artırarak bütçe dengelerimizi bozmuştur.

1.5.6. 5-Nisan Kararlarının Niteliği ve Amacı

Bu kararlar kısa vadeli hedefler için aşamalı çözümler gerektiren ortodoks özelliklere sahip, uzun vadeli hedefler için de şok tedavi öngören, heteredoks politikalar içeren karma tedbirlerden oluşmaktadır (Alpago, 2002: 123).

Bu kararlar özellikle nominal para miktarının kontrolünü ve kamu harcamalarındaki kısıntıları içermesi ile ortodoks, parasal ve mali kısıtlamalara gidilirken maaşlarda fazlaca bir artışa yer vermemesi ile de heteredoks istikrar programı niteliği taşır (Parasız, 1995: 188).

5-Nisan kararlarının amacı, 24-Ocak kararlarının tipik özelliklerini taşımaktadır. Bu kararların temel amaçları şu şekilde sıralanabilir;

- “Enflasyonu düşürmek,
- TL’ye istikrar kazandırmak,
- İhracat artışını hızlandırmak,
- Ekonomik ve sosyal kalkınmayı toplum dengelerini de gözeterek sürdürülebilir bir temele dayandırmak,
- İstikrarı sürekli kılabilecek yapısal reformları gerçekleştirmek,
- Kamunun ekonomideki rolünü, açıkları azaltacak şekilde yeniden düzenlemek” (Alpago, 2002: 123)
- Faiz oranlarını ayarlamak (çünkü yüksek faiz, talebi baskı altına alır ve bankacılık sistemini olumsuz etkiler.)
- Mali piyasalarda istikrarı sağlamak,
- KİT’leri özelleştirmek,
- Döviz piyasasında arz ve talep dengesi kurmak ve döviz kurunu istikrara kavuşturmak

Bu dönemde tüm bu amaçları gerçekleştirebilmek için toplumun tüm kesiminin desteğini almak şart koşulmuştur. Destek alabilmek amacıyla da programın temel stratejileri kamuoyuna anlatılmıştır.

1.5.7. 5 Nisan Kararlarının Ekonomimiz Üzerindeki Etkileri

Bu kararlar krizi durdurmak için alınan fakat geç kalınmış tedbirler bütünüdür. Bütününde sürdürülebilirlikten söz etmek mümkün değildir. 5 Nisan kararlarının uygulanmasından sonra üretim ve istihdamda olumsuz etkiler görülmüş ve stagflasyonun da ötesinde durgunluk yaşanmıştır. İmalat sanayiinde en olumsuz etkilenen sektör otomotiv sektörü olmuştur. Bu sektörün ileri ve geri bağlantılarının geniş olması ve kendisini tamamlayan yan sanayilerin fazlalığı otomotivin bu kararlara

en fazla tepki gösteren sektör olmasına neden olmuştur. Bunun sonucu olarak otomobil üreticileri daha az üretim daha yüksek fiyat politikası uygulamışlardır.

Bu kararlar, 1994 yılında yaşanan krizin aşılmasında kısmen başarılı olmuştur. 5-Nisan istikrar programı ile kısa dönemde içine düşülen finansal bunalım ve kriz aşılmış fakat istikrar sürecinin gerekleri yerine getirilemediği için düşük enflasyon ve sürdürülebilir büyümeye ulaşamamıştır.

5 Nisan kararlarını izleyen aylarda yatırımın durması işsizliği artırmıştır. Kararların en başarısız kısmı yapısal dönüşüm reformlarıdır. Yapısal reformlarda hedeflenen ile gerçekleşen arasında büyük uçurumlar meydana gelmiştir. Özelleştirme için kapsamlı bir süreç başlatılamamış ve ilgili yetki yasaları peşi sıra iptal edilmiştir.

1994 ekonomik istikrar politikasının hedefe ulaşamamasının en önemli nedeni karar birimlerinde oluşan beklentilerdir. Karar birimlerinin sahip olduğu negatif beklenti başarıyı olumsuz etkilemiştir.

Kararların sıkı bir şekilde uygulandığı aylarda dış ticaret açıkları azalmış, ihracat artmış, ithalat ise azalmıştır.

Program, krizin bankacılık sektörü üzerindeki etkilerini minimize edebilmiş ve bu dönemde sadece üç banka tasfiye edilmiştir. Bu bankalar, Marmara Bank, TYT Bank ve Eximbank'tır.

1994 Krizi merkez bankası bağımsızlığı tartışmasını bir kez daha gündeme getirmiştir. Tartışmalar merkez bankasının bağımsız olduğu ancak başına buyruk bir kurum olmadığı ve olamayacağı zeminine oturmuştur. Çünkü merkez bankaları kendi kendilerine misyon biçemezler (Kazgan vd., 2000: 227) şeklinde bir sonuç ortaya çıkmıştır.

1995 yılında yapılan erken genel seçimlerin etkisi 5 Nisan Kararları üzerinde hissedilmiştir (Gürgür ve Karaca, 2007: 5). Gerek ulusal ekonomide gerekse politik alanda çok zor bir dönem geçirdiğimiz 1994 yılı sonrası 1995 yılına daha temkinli girmeye çalışılarak bu yılın krizden çıkış yılı olması yönünde tüm çabalar sarfedilmeye çalışılmıştır.

Tablo 2: Türkiye'nin Makroekonomik Performansı (1990-1993)

	1990	1991	1992	1993
GSMH Reel Artış Hızı (%)	9.4	0.4	6.4	7.6
Enflasyon Oranı (TEFE) (%)	52.7	55.1	62.1	58.3
Cari İşlemler Dengesi (Milyon \$)	-2.6	258.0	-943.0	-6.4
Toplam Yatırımlar / GSMH (%)	26.1	22.2	22.4	26.9
Cari İşlemler Dengesi / GSMH (%)	-2.4	0.2	-0.8	-5.0
Konsolide Bütçe Açığı / GSMH (%)	-3.0	-5.2	-4.3	-6.9
Kamu Kesimi Finansman Gereği / GSMH (%)	7.4	10.2	10.6	12.1

Kaynak : Alpago,a.g.k,s.121-125

Tablo 3: Yıllar İtibariyle Büyüme Hızları ve Enflasyon (1990-1994)

YILLAR	BÜYÜME HIZLARI			GSMH	TEFE (%)	(%)
	TARIM	SANAYİ	HİZMETLER		ENFLASYON	İŞSİZLİK
1990	6.8	8.6	10.3	9.4	48.6	8.2
1991	-0.9	2.7	0.6	0.3	59.2	7.8
1992	4.3	5.9	6.5	6.4	61.4	8.0
1993	-1.3	8.2	10.7	8.1	60.3	7.7
1994	-0.7	-5.7	-6.6	-6.1	149.6	8.1

Kaynak : Alpago,a.g.k,s.121-125

5 Nisan Kararlarının amaçlarından biri olan kamu gelirlerinin artırılması ve giderlerinin azaltılması hedefi idi. 1994 yılının ilk dokuz ayında önceki yılın aynı dönemine göre harcamalar %85.8, gelirler ise %113 artmış görünmektedir. Bu durumda gelirler harcamaları artmıştır (Kepenek ve Yentürk, 1994: 219).

Bu kararlardan sonra Türkiye’de büyüme düşerken enflasyon da yükselmiş yani enflasyonist bekleyişler devam etmiştir. Ekonomideki sıkıntılar yüzünden hazine kısa vadeli borçlanmayı sürdürmüş ve yüksek faiz devam etmiştir (Buluş, 2009: 107).

1994 devalüasyonu ile ihracatın ithalatı karşılama oranı iyileşmiştir. 94 krizinden sonra düşük kur-yüksek faiz politikaları ile ithalata dayalı büyüme süreci yaşanmış ve dış ticaret açığı artmıştır (Buluş, 2009: 108).

Türkiye gibi dünya ticaretindeki payı küçük olan bir ülkede döviz kurunun sabitleştirilmesi istikrar programına saygınlık kazandırabilirdi. Fakat bu durumda ülke parasının aşırı değerlenme ihtimali de tekrar ortaya çıkacaktı (Şahin, 1995: 222).

5 Nisan Kararları bir istikrar paketi ile ayrı bir yapısal önlemler paketinden oluşmaktadır. 5 nisan İstikrar Paketi temeli olarak Ortodoks bir talep daralma operasyonu olarak nitelendirilebilir. Pakette alınan kararlar ile 1994 yılında bütçe açığı büyük ölçüde tutturuldu. Fakat diğer hedefler tutturulamadı. Pakette ihracatın artırılması öngörülmüştür. Fakat o dönmedeki aşırı değerli TL politikası buna imkan vermemiştir.

Ayrıca bu dönemde uygulanan yüksek faiz ve düşük kur politikası kısa vadeli sermaye girişlerini yani sıcak para miktarını arttırmıştır.

1994 krizinden itibaren uygulanan kararların ana eksenini olan yüksek faiz düşük kur politikasının son yaşanan ekonomik krize kadar devam ettiği söylenebilir. TCMB, özellikle 2009 yılında faiz oranlarını sürekli indirmiş ve yatırımı-tüketimi teşvik etmeye çalışmıştır. 1994 krizine yol açan en önemli ve birbirine bağlı iki değişken sıcak para ve kamu açıklarındaki istikrarsızlıktır.

5 Nisan Kararları, ihracatı ve döviz kazandırıcı faaliyetleri teşvik ederek dış açığı azaltmayı hedeflemiştir. İhracat başta olmak üzere döviz kazandırıcı faaliyetler ekonomiyi itici güç olarak düşünülmüş ve ihracatı artırmak amacıyla, Eximbank kredi ve sigorta programlarının kapsamı genişletilmiştir (Ardıç, 2004: 155).

1.5.8. Krizden Çıkış Yılı :1995

1995 yılının ilk on ayında izlenen para politikası 1994 yılının ikinci yarısında uygulanan para politikasının devamı niteliğindedir. Merkez bankası enflasyon ile mücadelede kurları nominal bir çıpa olarak kullanmayı sürdürmüş ve kur politikasının kredibilitesini artırmak için dış varlıklara önem vermiştir. Dış varlık artışının parasal büyüklüklerde ortaya çıkaracağı baskıyı azaltmak için iç varlık artışına sınırlama getirilmiştir. 1995 yılında IMF ile yapılan anlaşma çerçevesinde parasal büyüklük hedefi “net iç varlıklar” olmuştur.

(Net iç varlık :(Rezerv para – Net dış varlık) + (Bankaların döviz mevduatı)
(Barutça, 2000: 255).

Fakat bu kalemlerdeki gerçekleştirmeler hedeflenenin altında olmuştur.1995 yılı sonunda seçime gidilmesi, gümrük birliğine girilmesi, IMF ile yapılan anlaşmanın sona ermesi gibi nedenler belirsizliği artırmıştır. Bu belirsizlik beraberinde dövize olan talep artışını getirmiştir. Bu yılda TL'nin aşırı değerli tutulması ve yüksek faiz oranları mali piyasalarda nispeten bir rahatlamaya neden olmuş fakat yine de ekonomik sıkıntıları ertelemeden öteye gidememiştir. Parasal taban ve merkez bankası parasındaki artış çok büyük olmuştur.

Emisyon hacmindeki artış ise döviz işlemlerinden kaynaklanmıştır. Bu dönemdeki enflasyonist beklentiler döviz talebini artırmış ve ülkedeki döviz rezervlerini azaltmıştır.Yine aynı yıl enflasyondaki düşüş, sabitleştirilmiş döviz kurundan kaynaklanmıştır.

1995 yılında 5 Nisan kararlarının etkisiyle sermaye hareketleri tersine dönmüş, mali sektör daralmıştır. Programın olumlu etkisi ise kamu kesimi açığındaki büyümenin durdurulması ve mali sistemde güvenin yeniden sağlanması yönündeki çabalarla makro dengelerin iyileşmiş olmasıdır. GSMH' deki daralma nispeten rahatlamıştır. Bu rahatlamayı tarım, ulaştırma ve haberleşme sektöründeki canlanmalar sağlamıştır. Mali sistemin tekrar rayına oturması, belirsizliğin azalması üretim ve toplam talebi yeniden hareketlendirmiştir. Ayrıca döviz işlemlerinin ve para politikalarının gevşetilmesi, para arzının artması piyasalarda rahatlama sağlamıştır. Bu yılda merkez bankası ileriye yönelik kur açıklamaları yapmıştır ve böylece istikrar politikaları yeni şartlara göre ayarlanmıştır.

Fakat 1995 yılı sonunda yaşanan siyasi ve ekonomik belirsizlik dövize karşı olan talebi artırmış, enflasyonist beklentileri kamçulamıştır. İç talebin genişlemesi ve TL'nin reel değer kazanması dış ticaret dengesini olumsuz yönde etkilemiş ve dış ticaret açığını önemli ölçüde büyütüştür (Karaçor, 2001: 81). 1995 yılında 1994 yılındaki şok atlatılarak talep yönünden özel tüketim harcamaları ve sabit sermaye yatırımları ve arz yönünden de sanayi ve ticaret sektörlerindeki gelişmelere bağlı olarak GSMH artışı %8.1'e ulaşmıştır. Ayrıca bu yılda yapılan seçimler, IMF ile yapılan stand-by anlaşmasının 1996 yılı başında sona ermesi ve Gümrük Birliği'ne girilmesinden doğan belirsizliklerin de yaşandığı bir yıl olmuştur (Kazgan vd., 2000: 217)

1994 Krizi gölgesinde geçirdiğimiz 1995 yılı sonrasında 1996 yılında TCMB tarafından yeni bir para programı hazırlanması ve hayata geçirilmesi hedeflenmiştir.

1.5.9. 1996 ve 1997 Yıllarında Ekonomik İstikrar

1996 yılında merkez bankası yeni bir program uygulamaya başlamıştır. Uygulanan para politikası temelde mali piyasalarda istikrarı hedeflemiştir. Bu hedefe ise piyasalarda ortaya çıkabilecek kısa süreli ve hızlı fiyat değişikliklerinin önlenmesi ve piyasalardaki belirsizliklerin azaltılması ile ulaşılabilecektir. Merkez bankası döviz ve TL piyasalarındaki fiyatların ekonominin genel dengeleri ile uyum içinde gerçekleşmesini sağlamaya çalışmıştır. Bu yıllarda döviz kuru enflasyon beklentileri paralelinde gerçekleşmiş, faiz oranlarındaki değişkenlik azalmış ve bu faizlerin referans faiz olarak piyasalarca kabulü sağlanmıştır.

Bu dönemde diğer bir amaçta yüksek enflasyonun piyasalar üzerinde yarattığı belirsizlikleri azaltmak olmuştur. Bunu gerçekleştirmek için altı aylık dönemler itibariyle piyasaya enflasyon öngörülleri açıklanmıştır. Merkez bankasının bu yaklaşımı ekonomideki belirsizlikleri en aza indirmiştir.

İstikrar hedefinin merkez bankası bilançosuna yansımaları, iç varlıkların artışı azaltmayı, döviz pozisyonunun güçlenmesi ve rezerv paranın sadece net dış varlıklardaki artış karşılığı yaratılması ile olmuştur (Erçel, 1998). Enflasyon yüksek seviyede fakat sakin devam etmiştir. Mali piyasalarda istikrar, gerek döviz gerekse TL piyasalarında oluşabilecek dalgalanmalar azaltılarak sağlanmıştır. Merkez bankası ile

Hazine arasında bir protokol imzalanmış ve bu protokolle kamu finansmanının sınırlandırılması imkanı çıkmıştır. İç varlıklarda 1994 yılında başlayan artış hızının yavaşlama eğilimi 1996 ve 1997 yıllarında da artarak devam etmiştir. Kamu gelirlerindeki azalış bunun en önemli etkenidir.

Bu yıllarda merkez bankası faizlere doğrudan karışmayan, kur ve parasal göstergeleri kontrol eden bir politika izlemiştir. Enflasyonist baskı oluşturmamak için likitideyi iç piyasadan sağlayamamıştır. Az gelişmiş ülkelerde faiz ve kur kontrolü birlikte büyük sorunlar doğuracağından merkez bankası sadece kur kontrolünü sağlamaya çalışmıştır. Bu yıllarda istikrarlı seyreden kurlar dış ticaret sektörünün rekabet edebilme kabiliyetini korumuş, bu sektörün ileriye görebilmesine ve uzun vadeli bağlantılar yapabilmesine olanak tanımıştır.

Türkiye'nin dış ticaretinde önemli payı bulunan ülkelerdeki ekonomik konjonktür ihracat talebini olumlu etkilemiştir (Erçel, 1998: 3).

Bu yıllarda merkez bankası, gerek döviz gerek Türk Lirası piyasalarındaki fiyatların, ekonominin genel dengeleri ile uyumunu hedeflemiş ve kısa dönemde oluşabilecek hızlı fiyat hareketlerinin önüne geçmeye çalışmıştır (Erçel, 1998: 4).

İzlenen kur politikası ile dış ticaret sektörünün rekabet edebilme kabiliyeti korunmaya çalışılmıştır (Erçel, 1998: 4).

Sonuç olarak ülkemiz ekonomisi 1994 krizinin etkilerini 1995 yılının ortalarında gidermiş ve 1997'de büyüme hacmini artırmıştır. Bu büyüme hacmi talebe dayalı olarak gerçekleşmiştir. Reel ücretler de iyileştirmeler yapılmış ve yatırımlar artırılmıştır. İyimser beklentiler piyasa genelinde hakim olmuştur.

1996 ve 1997 yıllarında ekonomimizin en önemli sorunu diğer yıllarda olduğu gibi enflasyon olmuştur. Fakat bu yıllarda mevsimlik zamların olmaması enflasyonun geçici bir düşüş eğilimine girmesini sağlamıştır. Ekonominin yüksek oranda büyüme göstermesine karşılık bütçe açığındaki artış devam etmiş bütçe açığı finanse edilebilir seviyede kalmıştır.

Cumhuriyetten bu yana ekonomi tarihimizde bize sürekli problem olan enflasyon bütün çabalara rağmen istenilen seviyeye düşürülemediği. Bu bağlamda

1998 yılında enflasyonla mücadelede uygulanacak olan para ve maliye politikalarının uyumlaştırılması esas alınmıştır.

1.5.9.1. Gümrük Birliği

Yaşanan küreselleşme ile birlikte Gümrük birliği ve benzeri uluslar arası anlaşma ve birliktelikler kaçınılmaz hale gelmiştir.

Gümrük politikaları hangi ülkede olursa olsun iktisat politikaları içinde ciddi bir etkiye sahiptir. Türkiye' nin geneline baktığımız zaman Cumhuriyet' in ilk dönemlerinde dış ticaret politikalarında korumacı ve bir o kadar da müdahaleci bir sistem göze çarpmaktadır.

Korumacı ve müdahaleci politikada 1929 Büyük Buhran' ın etkisi ve milli bir sanayi kurma ve geliştirme isteği etkili olmuştur. (Sancak, 2009)

Sancak' a göre dış ticarete 24 Ocak Kararları ve 1996 Gümrük Birliği Anlaşması 2 önemli kilometre taşıdır.

1.5.9.1.1. Gümrük Birliği ve Dış Ticaret

Gümrük Birliği mikro düzeyde işletmeleri makro düzeyde ise genel ekonomik yapıyı etkilemiştir.

Dış ticarete etkisi ise AB ile ticaret yapabilmenin ön koşulu olan AB teknik mevzuatına uyum düzeyi ile ilişkilidir. Mevzuata uyumun gerçekleşmesi ve siyasi-ekonomik istikrarın sağlanması ve kalıcı olması halinde pozitif olur. (Soğuk ve Uyanusta, 2004:11) Yani Gümrük Birliği sonrasında dış ticaret alanında gerçekleştirilecek uyum çalışmalarının etkisiyle dış ticaret hacmi epey artmıştır. (Çak ve Çak, 2007:61)

Gümrük Birliği genel olarak üye olan ülkelerin ticaret hacmini arttırıcı etkide bulunmaktadır. Aynı zamanda da ticareti 3.ülkelerden çok birlik içindeki ülkelere de kaydırır yani ticaret saptırıcı etki ortaya çıkar.

Ticaret saptırıcı etki sonucunda birlik dışında kalan ülkelerin ticaret hacimlerinde daralma yaşanmaktadır. Türkiye dış ticaretini daha çok AB üyesi

ülkelerle yaptığı için üçüncü ülkelerle olan ticaretinde ileri boyutta bir değişme yaşanmamıştır.

Ticaret birlik dışından birlik içine kayarken, birlik içinde de üretimini nispeten daha ucuz yapan ülkelere kayarak bu ülkelerin ticaret hadlerine olumlu yansımaktadır. Yani Gümrük Birliği etkisi ile ülkeler mukayeseli üstünlüğe sahip oldukları alanda üretime ağırlık verip rekabeti bu yönde geliştirmeleri gibi bir sonuçta kaçınılmazdır.

Fakat Türkiye’ de sanayi sektörü açısından ticaret hadlerinde aleyhte bir gelişme söz konusudur. Bu gelişmenin en güzel kanıtı da sanayi sektöründe ithalatımızın ihracattan fazla olmasıdır.

Makro boyutta diğer bir etki de gümrük birliği sonucu daha çok ucuza gelen yabancı mallara olan talebin artmasıdır ki Türkiye bu etkiyle dış ticarete ve ithalatta artışlar yaşamıştır.

Dış ticarete AB ülkelerinin payının %50’ den fazla olması AB ülkelerine karşı verdiğimiz dış ticaret açığını gerçeğini gölgeleyememektedir.

Fakat aynı zamanda, AB gibi geniş ve büyük bir birliğin dış ticaretimizde en büyük ortağımız olmasının istikrarlı Pazar büyümesindeki olumlu katkıda söz konusudur.(Seki, 2005:7)

Bu çerçevede ekonomik bütünleşmenin aşaması olarak kabul edilen Gümrük Birliği’nin dış ticaret üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkileri 1996 yılından bu yana tartışılmaktadır.

Kuşkusuz AB ile kurulan Gümrük Birliği ilişkisinin Türkiye açısından bir çok alanda küçümsenmeyecek olumlu etki ve sonuçları olmuştur : Tüketiciler için Gümrük Birliği, Türk piyasasında artan rekabet nedeniyle, daha yüksek kalite, daha ucuz ürünler ve daha fazla çeşitlilik getirmiştir. Avrupa teknik normları kullanıldıkça tüketicilerin korunması artmış üreticiler ve sanayi de, istikrarlı ve büyük bir ihracat pazarına erişim yanında, daha ucuz ve daha kaliteli girdilerden yararlanma imkanına kavuşmuştur.

Gümrük Birliği gibi anlaşmalar ve anlaşmaların dışındaki ekonomik ve bölgesel birlikler dış ticarete artışı ve istikrarı sağlama hedefine yönelik girişimlerdir.

Yani Türkiye’ de Gümrük Birliği küresel ekonomi ile bütünleşmede basamaklardan biri kabul edilip uygulanmaya başlanmıştır.

Gümrük Birliği Türkiye’nin taraf olduğu en geniş kapsamlı hukuki ve ekonomik işbirliği yapılanma süreci olarak 1 Ocak 1996’da tamamlanmıştır (Sancak, 2009).

AB ile ekonomik ortaklık çalışmaları 1963 Ankara Anlaşmasına dayanmaktadır. Bu anlaşmanın nihai hedefi Türkiye’ nin tam üye olmasını sağlayacak işbirliğini geliştirmek olmuştur. Yani Gümrük Birliği Ankara Anlaşması’ nın bir uzantısı olarak kabul edilebilir (Çarıkçı, 2001:408).

Gümrük Birliği, çeşitli gümrük alanlarının bir araya getirilmesidir. Gümrük mevzuatının uygulandığı topraklar gümrük alanına girmektedir. Gümrük Birliği ile birlikte bu alanların bir araya getirilmesi ve aynı mevzuatın uygulanması gerçekleşmektedir. Bu birlikte, taraf olan ülkeler üçüncü ülkelere yaptıkları ithalatta kendi gümrük tarifelerini değil ortak gümrük tarifelerini uyguluyorlar.

AB’ ye katılmadan Gümrük Birliği’ ne girmedeki amaçlardan biri siyasi ve ticari uyum sağlamayı çabuklaştırmaktır.

Sancak, Gümrük Birliği ile birlikte esnek ticaret politikaları üretmeyen Türkiye’nin yetersiz üretim alt yapısı, değerli kur ve düşük gümrük oranları nedeniyle iç pazarı dış dünyanın ürünlerine açık Pazar haline getirdiğini savunmaktadır. Böyle bir durum da kapanmayan dış ticaret açıklarını ortaya çıkarmıştır. Yani Sancak’ a göre dış ticaret dengemiz Gümrük Birliği’ nden olumsuz etkilenmiştir. Böylece cari açık gerçeği de hiç gündemden düşmemiştir.

Ekonomik bütünleşmenin aşaması olarak kabul edilen (Uyar, 2000) Gümrük Birliği’ nin dış ticaret üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkileri 1996 yılından bu yana tartışılmaktadır.

Örneğin Manisalı’ ya (2001) göre Türkiye tam üye olmadan Gümrük Birliği’ ne dahil olmuş ve AB’ nin üst karar mercilerinde yer alamadığı için yönlendirilen bir ticari mekanizmanın ögesi haline almıştır.

Manisalı ile aynı paralelde fikrini belirten Gürbüz’ e (1998) göre de Türkiye’ nin belli alanlardaki hakları sınırlandırılarak AB’ ye devredilmiştir.

Acar' a (2003:17) göre ise Gümrük Birliği' nden sonra dış ticaret açığının hızlanması son derece normal bir durumdur.

Bu durum aynı zamanda hiç şüphe yok ki ithalatın ihracattan daha fazla arttığını yani ihracat artış hızının ithalattan çok geride kaldığını da teyit etmektedir. Gümrük Birliği' nin ithalatı artırdığı kabul edilirse bu durumda bu birlik ithalat yaptığımız ülke ya da ülkeler lehine gelişme göstermiş olur (Tengiz, 2009).

Ekonomiyi etkilemesi kaçınılmaz olan Gümrük Birliği, Türk Ticaret Mevzuatı ve rekabet mevzuatında değişikliklere yol açmış, ekonomi için yeni fırsatlar yarattığı gibi aynı zamanda da olumsuzluk ve ekstra çaba gerektiren durumlar da ortaya çıkarmıştır.

Gümrük Birliği' nin Türkiye üzerindeki etkilerini inceleyen Togan (1997), bu birlik nedeniyle Türkiye'nin uyguladığı koruma oranlarının düşeceği sonucuna varmıştır.

Hartler ve Laird (1999) (Aktaran: Sancak, 2009) ise Gümrük Birliği' nin Türkiye' de refahı artırıcı bir etkide bulunduğunu çalışmaları aracılığıyla belirtmektedirler.

Arslan ve diğerleri (2002) (Aktaran: Nart: 2010) çalışmalarında Chow testi kullanarak Gümrük Birliği' nin ithalatta yapısal değişime neden olduğu ve böylece Türkiye ekonomisine zarar verdiği sonucunu ortaya çıkarmışlardır.

Aynı şekilde Pöschl ve diğerlerine (2005) (Aktaran: Sancak, 2009) göre de Gümrük Birliği etkisini daha çok ithalat üzerinde çıkarmıştır.

Nart (2010), yaptığı çalışmada birliğin ticareti artırıcı etkisi olduğu ve Türkiye' nin dış ticaretinde AB ülkelerinin payının 1996 sonrası %50' nin üzerine çıktığı sonucuna varmıştır. Ayrıca, bu çalışmaya göre Gümrük Birliği Türkiye' nin dış pazarlarında bir kayba neden olmamıştır.

Mal ve hizmet sattığımız ülkelerin alım gücünün yükselmesi üretimimiz açısından son derece önemlidir. Bu çerçevede son küresel krizin bir an önce bitmesi ve AB ülkelerinin ayağa kalkması Türkiye' nin ihracat potansiyeli açısından faydalı olur. Aynı zamanda ihracat pazarlarının çeşitlenmesi de ayrıca önem taşımaktadır.

Sonuç olarak Gümrük Birliği' nin olumlu yanları (Sancak, 2009);

1. Rekabet Ortamının ve Hukukunun Gelişmesine katkı sağlamıştır
2. İç ve Dış Ticaretle İlgili bütün hukuki altyapı değişikliğe uğramıştır.
3. AB Gümrük Mevzuatı Sayesinde alım-satım işlemlerine daha bir disiplin gelmiş ve bu da firmaların yapılarını güçlendirmiştir.
4. Gümrük Birliği mevzuatı bizim iç ve dış ticaretle ilgili faaliyetlerin mevzuatını da geliştirici etki yapmıştır.

Olumsuz yanları ise:

5. Üçüncü ülkelerle yapacağımız dış ticaret anlaşmalarına sınır getirmiş olması bazı olumsuzlukları getirmiştir.
6. Türkiye kendine mahsus, ekonomik şartlara uygun, esnek bir Gümrük Mevzuatı geliştirememiş bu da dış ticaretimizi olumsuz etki etmiştir.
7. ihracat artışlarının yeni yatırım kapasitelerinin yaratılmasından ziyade ara malı ithalatı artışı yolu ile kapasite kullanım oranlarının artışlarına dayalı geliştiğini, bunun da dış ticaret ve cari açık üzerinde olumsuz etkide bulunduğunu düşündürmektedir. (Eşiyok, 2001)

Tablo 4. Dış Ticaret Değerleri (1994-2009)

Yıl	İhracat(FOB)		İthalat (CIF)		Dış Ticaret Dengesi		Dış Ticaret Hacmi		Karşılama
	Değer	Değişim (%)	Değer	Değişim (%)	Değer	Değişim (%)	Değer	Değişim (%)	Oranı (%)
1994	18 105 872	18,0	23 270 019	-20,9	- 5 164 147	-63,3	41 375 891	(%)	77,8
1995	21 637 041	19,5	35 709 011	53,5	- 14 071 970	172,5	57 346 052	-7,6	60,6
1996	23 224 465	7,3	43 626 642	22,2	- 20 402 178	45,0	66 851 107	38,6	53,2
1997	26 261 072	13,1	48 558 721	11,3	- 22 297 649	9,3	74 819 792	16,6	54,1
1998	26 973 952	2,7	45 921 392	-5,4	- 18 947 440	-15,0	72 895 344	11,9	58,7
1999	26 587 225	-1,4	40 671 272	-11,4	- 14 084 047	-25,7	67 258 497	-2,6	65,4
2000	27 774 906	4,5	54 502 821	34,0	- 26 727 914	89,8	82 277 727	-7,7	51,0
2001	31 334 216	12,8	41 399 083	-24,0	- 10 064 867	-62,3	72 733 299	22,3	75,7
2002	36 059 089	15,1	51 553 797	24,5	- 15 494 708	53,9	87 612 886	-11,6	69,9
2003	47 252 836	31,0	69 339 692	34,5	- 22 086 856	42,5	116 592 528	20,5	68,1
2004	63 167 153	33,7	97 539 766	40,7	- 34 372 613	55,6	160 706 919	33,1	64,8
2005	73 476 408	16,3	116 774 151	19,7	- 43 297 743	26,0	190 250 559	37,8	62,9
2006	85 534 676	16,4	139 576 174	19,5	- 54 041 498	24,8	225 110 850	18,4	61,3
2007	107 271 750	25,4	170 062 715	21,8	- 62 790 965	16,2	277 334 464	18,3	63,1
2008	132 027 196	23,1	201 963 574	18,8	- 69 936 378	11,4	333 990 770	23,2	65,4
2009	102 128 759	-22,6	140 926 023	-30,2	- 38 797 264	-44,5	243 054 782	20,4	72,5
								-27,2	

Kaynak: TÜİK, İTO yayınları, 2009

1996 yılında Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girmesi, 2000 sonrası Çin'in dünya üretim merkezine dönüşmesi ve 2001 krizinde TL'nin değer kaybetmesi gibi olaylar ithalatlaşmayı özellikle üretimde artırmıştır. Böylece dış ticaret açığı yükselmiş, ithalata dayalı yüksek büyüme ve düşürülemeyen işsizlik oranları ortaya çıkmıştır. Bütün bunlar dış ticarete rekabet gücü kaybını beslemiştir.

Aslında Gümrük Birliği'ne katılan ülkeler özellikle gümrük ve ticareti kapsayan iç politikaları üzerindeki hakimiyetlerini kısmen kaybederler. Gümrük Birliği özünde tam ekonomik bütünleşmeye dayansa da ülkeler tam anlamı ile ekonomik hakimiyetlerinden vazgeçerek istemedikleri için ticari ve gümrük ile sınırlı kalmıştır (Ürker ve Önerler, 2004: 191).

Serbest ticaret piyasa ekonomisinin temel dış ticarete tam ve serbesti sağlamamıştır. Çünkü ülkeler çok nedenlerle sınırlarından giren ve çıkan mal ve

hizmetleri kontrol etmek ister. Her ülke uluslar arası ticaretin kendi çıkarlarına... gerçekleşmesi için tedbir alır ve çabalar (Törüner, 2010)

Bu birlik ile uyulan kurallar neticesinde durum ve koşullara göre değişen dış ticaret politikaları üretme potansiyeli zarar görmüştür (Büyükdere, 2006).

Ticaret sınırlamaları dış ticaretten koruduğu gerekçesi ile savunulabilmektedir. Fakat bu tarz sınırlamalar mal miktarını kısıtlar ve mal fiyatını arttırabilir. Ticaret sınırlamalarını savunanların diğer bir dayanak noktası da yerli işgücü yabancı işgücüne karşı koruduğudur (Salvatore ve Diulio, 1998: 340). Uluslar arası mal, hizmet ve kaynak akımı ülkelerin refahı ile birebir ilgilidir ve bu yüzden bir ülkenin ihracatının GSYİH'si içindeki payı önemli bir göstergedir (Salvatore ve Diulio, 1998: 344).

Yavuz ve diğerleri 2010 yılında yaptıkları çalışmanın sonunda, GB hedefinin aksine, AB ile olan dış açık da bir azalma olmadığı sonucuna varmışlardır. Bu sonuç 1980 sonrası dış ticaretteki serbestleşme ile ithalatın ihracattan daha fazla artması ve daha da artan dış ticaret dengesizliği ile de örtüşmektedir (Yavuz vd., 2010: 84).

Son 10 yılda iç talep yapısındaki değişim, uluslar arası rekabet koşulları ithalata dayalı büyümeyi destekler etkide bulunmuştur. Böylece Türkiye ile dış ticaret ortağı ülkeler arasında iki yönlü ticaret ortaya çıkmıştır. Ayrıca döviz kurundaki yerel değerlenmenin yol açtığı rekabet gücü kaybı dış ticaret yapan firmaları etkilemiştir. Firmalar bu durumu aşmak için istihdam ve ücret artışını sınırlandırarak işgücü verimliliğini arttırmaya öncelik vermişlerdir.

Ülkemiz gümrük birliğine kendisi ile aynı düzeyde sanayileşmemiş, daha fazla sanayileşmiş ülkelerle girmiştir. Bu birliğe girmeden önce ve ilk giriş sürecinde birliğe taraftar olanlar özellikle kısa vadede olumsuzluklar olacağını kabul etmiş ve ifade etmiştir. Aynı zamanda gümrük birliğine katılmanın ekonomik olmanın yanında siyasi bir tercih olarak da kabul edilmiştir (Şahin, 1995: 347).

Bu birliğe üyelik hem ihracatımız hem de ithalatımızı etkilemiştir. Bu birliğe üye olan ülkemiz sadece AB ülkelerine karşı değil, AB ülkelerinin anlaşma yaptığı 3. ülkelere de tarife indirmiş oldu.

Gümrük Birliği ile sanayi malları ithalatında AB ülkelerine karşı gümrük tarifesi sıfırlandı. Bunun dışında AB ile serbest ithalat büyük ölçüde serbestleştirmiştir.

Sanayi mallarındaki tarife indirimi Türk sanayisini dış rekabetle karşı karşıya getirmiştir (Seyidoğlu, 1999: 157).

1.5.10. 1998 Enflasyonla M¼cadele Yılı

1998 yılı enflasyonla m¼cadelede, para ve maliye politikaları yönünden farklılık arz etmekte ve önem taşımaktadır. Çünkü bu yıla kadar ekonomik istikrarsızlığın sebebini oluşturan faktörlerde siyasi iradenin bu sorunlara karşı alınan tedbirleri devam ettirme yönünde bir kararlığı olmamıştır. Bu yıl itibariyle kamu maliyesinin sağlıklı yapısının artık sürdürülemez boyutlara geldiği, uygulanacak para politikalarının maliye politikalarıyla uyumlaştırılması ve böylece yapısal önlemlerin alınması gereği ön plana çıkmıştır (Yardımcı, 2001: 37).

1997 yılının ikinci yarısından itibaren kronik enflasyonla m¼cadeleye yönelik bir aşamalı parasal ve mali programın genel çerçevesi belirlenmeye çalışılmıştır. Programın inandırıcılığını sağlamak için 1998 yılının ilk altı ayında fiyatlar genel düzeyinde ve faiz oranlarında düşüş eğilimi olduğunu göstermek için yoğun çaba harcanmıştır. 1998 Ocak ayında yıllık enflasyon (TEFE) %97.5 iken Şubat 1998'de %89.6, Haziranda ise %76.7 olmuştur. Para politikası enflasyondaki düşüşü destekler biçimde uygulanmaya çalışılmıştır (Parasız, 1998: 244-245).

Enflasyondaki bu düşüş daralmadan kaynaklanmıştır. Bu yılda enflasyonu düşürmek için planlı bir politika izlenememiştir. Enflasyonu düşürücü politika olarak görünen sadece düşük kur politikasıdır. Bu dönemde spekülative karakterli yatırımlar yapılmış bu da üretim maliyetinin artmasına ve ortalama verimliliğin düşmesine neden olmuştur. Ekonomik istikrar, kolayca dalgalanan elastik bir yapı kazanmıştır (Korkmaz, 1998).

Enflasyonu düşürmek için iç talebin daraltılması, kamu finansman açıklarının kontrol altına alınması ve açığın finansmanında merkez bankası para arzı kaynaklarına başvurulmaması amaçlanmıştır. 1998 yılının ikinci yarısından itibaren ekonomimizde meydana gelen yavaşlama dünyada yaşanan krizle çakışmış ve yeni konjoktürel hareketler başlamasına neden olmuştur. İç talepteki daralma bu yavaşlamaya etkide bulunmuştur. Asya Krizi'nin ekonomimiz üzerindeki olumsuz baskıları gör¼lmeye

başlanmıştır. Bu kriz iç talepte daralma, sermaye çıkışına ve mali sektörün küçülmesine sebep olmuştur.

Bu yıldaki önemli gelişmelerden birisi de ani yabancı sermaye çıkışlarıdır. Uzun yıllar yabancı sermayeyi çekmek için döviz kuru enflasyonun gerisinde ayarlanmış ve devlet iç borçların faizlerini ise enflasyonun çok üstünde tutması ile sıcak para akımı teşvik edilmiştir. Yani sıcak paraya yüksek faizle prim verilmiştir. Aslında büyümenin tetikçisi olan spekülasyon para en küçük bir olumsuz hareketten etkilenip piyasayı terk eder ve ekonomiyi de olumsuz yönde etkiler.

1998 yılında alınan para politikası önlemlerini şu şekilde sıralayabiliriz (Parasız, 1998: 445-448);

- Merkez bankasının iç varlıklarının artırılmasına denetim getirilmesi,
- Merkez bankasının hazineye vereceği avans miktarının Ocak 1998'de %3'e düşmesi,
- Ek bütçe yapılmayacağı kararı,
- Bankacılık sektöründe düzenlemeler,
- Mali piyasalarda gözetimin artırılması

Maliye Politikası Önlemleri :

- Kamu harcamalarını kısıtlanması,
- Kamu gelirlerinin artırılması
- Yapısal Önlemler :
- “Vergi Reformunun gerçekleştirilmesi,
- Özelleştirmenin hızlandırılması,
- Sosyal güvenlik sisteminde reform çalışmaları”

1998 yılının belirsizliklerin arttığı ikinci yarısından sonra, merkez bankasının politika uygulamalarının değiştiği görülmüştür. Buna göre, IMF ile yapılan yakın izleme anlaşması çerçevesinde program yürütülmekle birlikte öncelikli hedef finansal istikrarın sağlanması yönünde olmuştur (Yardımcı, 2001: 38) .

1998 yılını diğer yıllardan ayıran temel özellik para politikası uygulamalarının farklılaşmasından ziyade maliye politikası uygulamalarında değişikliğin olmasıdır. Bu programa göre 1998 yılı bütçesi özellikle faiz dışı dengede iyileşme öngörmektedir. Enflasyon endişesi ile daraltıcı maliye politikalarının uygulandığı bir yıl olmuştur. Para arzındaki genişlemeye rağmen global krizin etkisiyle konjonktür de gerileme olmuş, üretim ve gelir düşüşleri meydana gelmiş ve maliyetler artmıştır.

1999 yılında da tıpkı 1998’de olduğu gibi enflasyon kontrol altında tutulmaya çalışılmış ve çalışmalar bu yönde gerçekleştirilmiştir.

1.5.11. 9-Aralık 1999 Kararları

1999 yılı ekonomik ve siyasi açıdan kötü başlamış, enflasyon yükselmiş, bütçe açıkları artmış ve ekonomi küçülmüştür. Tüm bu olumsuzlukların temelinde Rusya Krizi’nin Türkiye’ye yansması ve seçim politikası vardır. Bu durum Hazine’nin iç borçlanmaya başvurmak zorunda kalmasına neden olmuş ve zaten yüksek olan nominal ve reel faizleri yükseltmiştir (Yardımcı, 2001: 39).

Bu programda Merkez Bankası döviz geçişi olmadan para arzını arttırması kararı aldı. Bu program hem iç hem de dış çevrede kabul görmüştür (Buluş, 2009: 112).

Birçok iktisatçı tarafından 99 istikrar programıyla bir para kuruluna dönüştürüldüğü belirtilen TCMB, 2000 yılı süresince tutturulması gereken hedefler konusunda başarılı olmuştur.

Reel döviz kurunun değerlendirilmesinin yarattığı olumsuzlukları telafi edecek yatırım artışı reel sektörde ortaya çıkmamıştır. Zira TL’nin değerlendirilmesinin reel sektöre vereceği zarar düşük faiz oranları ile telafi edilmesi böylece dış ticaret açığının çok yükselmeyeceği öngörülmüştür (Ardıç, 2004: 173-174).

9 Aralık 1999 tarihinde hükümetin verdiği niyet mektubu İMF tarafından onaylanmış ve böylece üç yılı kapsayan enflasyonu düşürme programı yürürlüğe girmiştir. Sunulan niyet mektubunda ekonomik sorunlar enflasyona odaklanmıştır. Programın enflasyonu belli bir zaman dilimi içinde düşürmeyi hedeflemesi bakımından heterodoks politikadan sapma olmuş gibi görünse de yapılaşan enflasyon oranının

hedeflenen düzeye çekilebilmesi açısından şok özellik göstermiştir. Yapılan düzenlemelerden sabit döviz kuru politikası ve gelirler politikası heterodoks özellik taşımaktadır (Cin vd., 2001: 73-74).

1999 yılında yaşanan deprem felaketinin etkisiyle yaşanan belirsizlik daha da derinleşmiştir. Tarımda % 5.2, sanayi de % 5.1 gerileme kaydedilmiştir.

Buna karşılık devlet tüketiminde % 6.5 artış olmuştur. Kişi başına GSMH % 11.6 azalarak 2878 dolara düşmüştür. Bavul ticaretinde, turizm, işçi ve faiz gelirlerinde gerileme olurken faiz giderleri artış göstermiştir. Enflasyonun kontrol altında tutulmasına katkıda bulunmak ve mali piyasalarda istikrarı sağlamak hedefleri doğrultusunda yürütülen para politikası bağlamında merkez bankası net iç varlıklarını sınırlandırarak bilanço genişlemesini net dış varlık artışına bağlamıştır. Bunun sonucunda dış varlıkların toplam bilanço içindeki payı % 111.6'ya yükselmiştir. İstikrar amacına yönelik olarak TCMB, 1999 yılında finansal kuruluşların kısa dönemli oluşan likitide ihtiyaçlarını açık piyasa işlemleri aracılığıyla karşılamıştır (www.tcmb.gov.tr).

Bu program kanunda belirtilmemekle birlikte merkez bankası tarafından açıklanmış olmasıdır. Bu programla çıpa uygulamasına geçilmiştir. Döviz nominal çıpa olarak alınmış ve faiz seviyesi düşürülmeye çalışılmıştır. Bu dönemde reel sektör baskıya alındığı için reel sektör yatırımlarını durdurmuştur. Hükümet bu programa karışmamakla birlikte desteğini açıklamıştır.

Hükümetin 1999 Nisan ayında erken seçim kararı alması, daha sonra düşmesi ve hükümet kuruluncaya kadar yaşanan siyasi belirsizlik programı olumsuz yönde etkilemiştir.

9-Aralık 1999 Kararlarının Amaçları (Akdiş, 2001: 368) :

- “2000 yılı sonunda enflasyon % 25'e ,2001 yılı sonunda % 12'ye ve2002 yılında % 7'ye indirmek
- Reel faiz oranlarını makul düzeylere düşürmek,
- Ekonominin büyüme potansiyellerini arttırmak,
- Ekonomideki kaynakların daha etkin ve adil dağılımını sağlamak” olarak sıralanır.

Bu amaçlar çerçevesinde enflasyonla mücadele ve yeniden yapılanma gerçekleştirmeye çalışılmıştır. Bu amaçların kısa vadedeki sonuçları toplum genelinde etkili olmuş bu ekonomik şartlar altında 2000 yılına girilmiştir.

Tablo 5: Yıllar İtibariyle Büyüme Hızları ve Enflasyon (1995-1999)

BÜYÜME HIZLARI					TEFE (%)	(%)
YILLAR	TARIM	SANAYİ	HİZMETLER	GSMH	ENFLASYON	İŞSİZLİK
1995	2.0	12.1	6.3	8.0	64.9	6.9
1996	4.4	7.1	7.6	7.1	84.9	6.0
1997	-2.8	9.5	7.0	6.0	91.0	6.7
1998	8.4	2.0	2.4	3.9	54.3	6.8
1999	-5.0	-5.0	-4.5	-6.1	62.9	7.6

Kaynak : Alpago,a.g.e.,125

1.5.12. 2000 Yılı Türkiye Ekonomisi ve Kasım Krizi

9-Aralık-1999 kararlarında IMF' nin hükümetle üzerinde mutabakata vardığı nokta enflasyonun düşürülmesi olmuştur. Fakat programın sosyal yönünün zayıf olması ekonomimizin direncini zayıflatmıştır. 9-Aralık kararlarında enflasyonun düşürülmesinin yanı sıra üretkenliği artırıcı önlemlerin alınmaması Kasım Krizine temel olmuştur. Kasım Krizi'nin diğer sebepleri şöyle sıralanabilir (Alpago, 2002: 129):

- “Merkez Bankası'nın bankacılık sektöründen gelen aşırı likitide karşısında zorda kalması,
- Bankalar arası piyasada, piyasa yapıcı bankaların gerekli likitideyi sağlayamamaları,

- Ekonomide spekülasyona açık, hassas dengelerin olumsuz sinyallere istikrarı bozucu yönde tepki göstermesi eğiliminin ağırlıkta olması,
- 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 depremlerinin, ekonomide yarattığı tahribatın boyutlarının ekonomik yapıya yansması”

2000 istikrar programında döviz kurunda istikrar sağlanması üzerinde yoğunlaşmıştır (Şimşek, 2007: 54). Döviz kurunda istikrarın sağlanması için merkez bankasının açıkladığı kur ve para politikaları çerçevesinde kurun sabitlenmesi, merkez bankasının bilançosuna bazı sınırlamalar konulması gibi düzenlemelere gidilmiştir. Böylece programda para ve maliye politikaları birbiriyle uyumlu bir seyir izlemiştir (Özatay, 2000: 21).

2000 yılında uygulanmaya başlayan programda kur rejimi enflasyon hedefine yönelik uygulanmaya başlanmıştır. Yani kur artışları hedeflenen enflasyona göre tespit edilmiştir (Alsu, 2006: 72). 2005’te dalgalı döviz kuru uygulaması ile birlikte döviz kurunda hareketlilik olmuştur. Merkez Bankası hareketliliği önlemek için 2002 Mart sonunda döviz satış ihalelerine başlamıştır (Alsu, 2006: 73). Döviz kurları 2003 yılında istikrarlı seyir izlemiştir. İlerleyen yıllarda Merkez Bankası döviz piyasasına müdahalelerde bulunmuştur. Müdahalede amaç aşırı oynaklığı engellemektir.

2000 yılında açıklanan programla, kura dayalı istikrar programı uygulayan diğer ekonomilerdeki gibi canlanma olmuştur. Enflasyonu düşürme programının uygulanmasıyla kur belirsizliğinin ortadan kalkması faizlerde düşüşü beraberinde getirmiştir.

2000 yılında döviz kuru politikası çerçevesinde TL’nin döviz sepeti karşısındaki değeri önceden açıklanmış, böylece ulusal paranın değer kaybı kademeli olarak azaltılmıştır. Fakat, fiyat artış oranlarının kur artış oranının üzerinde gerçekleşmesi, TL’ye reel olarak değerlendirmiştir. Euro’nun yıl içinde dolara karşı değer kaybetmesi, TL’yi daha da değerlendirmiş. Bu da özellikle AB’ye yapılan ihracatı azaltırken bu ülkelerden yapılan ithalatı artırmıştır.

İthalatın artışında ayrıca, uluslar arası piyasalarda enerji fiyatlarının yükselmesi ve iç talepteki canlanma da etkili olmuştur.

Ve böylece dış ticaret dengesinde olumsuzluklar gözlenmiştir.

Kasım krizinden sonra faizlerin yükselmesi ve iç talebin nispeten daralması ithalattaki artış trendini kırmıştır (Serdengeçti, 2001).

Bu kriz bankacılık sistemi sorunlarının çözümsüz kalışının faturası olarak görülebilir (Kandiller, 2001).

Kasım 2000 Krizi bankaların içine düştükleri likitide sorunlarından kaynaklanmıştır. Bankalar her yıl yaptıkları gibi 2000 yılı sonlarına doğru bilançolarında bulunan açık pozisyonları kapatmak amacıyla likidite arayışına yöneldiler. Bu durumda faiz oranlarının bir miktar artmasına yol açtı. Türkiye 1999 yılında %6.1 oranında küçülürken bu rakam 2000 yılı sonlarına doğru telafi edilerek %6.5 civarlarında büyüme gerçekleşmiştir. Bu büyümenin temel sebebi, talebin canlılığının hem iç hem de dış piyasada kendisini göstermesidir. Talep artışına rağmen enflasyon %69'dan %40'ların biraz altına inmiştir. Enflasyonun daha hızlı düşmemesinin sebebi ise bankaların kredilerle bireysel talebi destekliyor olmasıdır.

2000 yılında ekonomide yüksek işlem açığı, artan kısa vadeli dış borçlar ve kur ve sepetine göre değer kazanmış Türk Lirası söz konusu idi. Faizlerin çok yüksek seviyelerde olması ve talebin düşük olması istikrar programında aksamalar yaratmıştır.

Bu kriz daha çok bankacılık sektöründe kendini göstermiştir. Bankaların özellikle bireysel kredilerle talebi desteklemesi enflasyonun düşmesini engellemiştir. Bankaların likidite talebi faizleri tırmandırmış ve likidite talebini karşılayamayan bankalar sıkıntıya düşmüştür. Bankaların açık pozisyonlarını kapatmak amacıyla döviz taleplerini arttırdığı sıralarda bankacılık kesimi ile ilgili yeni düzenlemelerin hız kazanması, bankaları döviz alabilmek ve açık pozisyonları kapatma yolunda çok hızlı ve ani davranışlar içine sokmuştur. Bu durum da faizlerin tırmanmasına neden olmuştur.

Yıl sonu hesap işlemleri nedeniyle yavaş yavaş piyasadan çekilmeye yönelen yabancı yatırımcılar, döviz taleplerini arttırmış ve ellerindeki hazine kağıtlarını satarak, ülkemizden çıkışlarını hızlandırmışlardır. Kasım Krizi'nde 1.5 milyar dolarlık sıcak para yurt dışına çıkmıştır. 6 Aralık itibariyle yurt dışına çıkan yabancı sermaye miktarı 7 milyar doları bulmuştur. Bu durum döviz fiyatları üstünde baskı oluşturmuş, likidite taleplerini arttırmış dolayısıyla da faiz oranları çok yükselmiştir. Piyasada ortaya çıkan

faiz dalgalanmaları talep canlılığını azaltmıştır. Talepteki daralma da beraberinde stok artışlarını getirmiştir.

Ekonomideki olumsuzlukları sezen yabancı yatırımcı ellerindeki hazine kağıtlarını hızla satarak ülkeden çıkmışlardır. Kasım krizinde yaklaşık 1,5 milyar dolarlık sıcak para yurtdışına çıkmıştır. Sıcak para çıkışı devam etmiş ve 6 Aralık tarihi itibarıyla yurtdışına çıkan yabancı sermaye miktarı 7 milyar dolara ulaşmıştır. Sıcak paranın yurtdışına çıkışı döviz talep ve fiyatlarında baskı yaratmıştır. Bu baskının faizleri daha da tırmandığı noktada IMF devreye girmiştir (Akdiş, 2001: 370-371).

Uygulamaya konulan programın 3 temel ayağı bulunmaktadır (www.itb.org.tr);

1. “Faiz Dışı Bütçe Dengesinin Fazla Vermesi: Bu çerçevede IMF ve Dünya Bankası’ndan sağlanacak kaynaklarla kısa vadeli ve yüksek reel faizli iç borçların, uzun vadeli ve daha ucuz dış borçlar ile ikame edilecektir. Böylece konudaki yüksek faizler düşürülecektir.
2. Para ve Kur Politikaları: Döviz kurlarının enflasyonun düşürülmesine katkıda bulunması için nominal çıpa olarak kullanılması amaçlanmıştır.
3. Yapısal Reformların Gerçekleştirilmesi: Tarım reformu, sosyal güvenlik reformu, özelleştirme, vergi reformu, Bankalar Kanunu, mali şeffaflık gibi yasal değişikliklerin hızlı bir şekilde tamamlanması taahhüt edilmiştir”

Programın bütçe dayanağında vergi gelirlerinin artırılması yoluyla faiz dışı fazlanın yükseltilmesi, hazinenin yükünün ve dolayısıyla faizlerinin düşürülmesi temel yaklaşım idi. Para politikasının en belirgin temeli ise Merkez Bankası’nın net iç varlıklar üzerine konulan-1,200 trilyon liralık performans kriteri idi. Buna göre merkez bankası yalnızca döviz girişleri karı yaratacağı Türk Lirası’nı piyasaya verecek ve ek likiditeyi ancak bu yolla sağlayacaktı. Program açıklamasının yarattığı olumlu etkiler sonucunda 1999 yılında ortalama %106’ya ulaşmış olan hazine borçlanma yıllık bileşik faiz oranı Ocak 2000’de %37’ye düşmüştür. Güven ve toplumsal uzlaşma ortamının oluşması sonucu 2000 yılı genelinde istenilen yönde gelişmeler kaydedilmiştir. Maliye ve para politikası, programda belirlenen teknik hedefler içinde uyumlu olmuştur. Fakat tarım, bankacılık ve özelleştirme gibi yapısal faktörlerde ise başarıya ulaşılamamıştır. Döviz kuru sepeti ise yıllık aşınma hedefi içinde tutturulmuştur.

Tablo 6 : Temel Ekonomik Göstergeler

	1998	1999	2000
GSMH (Trilyon TL. ,Cari Fiyat)	53,518	78,283	124,406
Büyüme Hızı, GSYİH (Yüzde)	3,1	-4,7	7,0
Büyüme Hızı, GSMH (Yüzde)	3,9	-6,1	6,0
Nüfus (Milyon Kişi)	62,2	63,2	64,1
İstihdam (Milyon Kişi)	20,9	21,4	20,6
İhracat (Milyar ABD Doları)	31,2	29,3	31,2
İthalat(Milyar ABD Doları)	-45,9	-40,7	- 54,2
Cari İşlemler Dengesi (Milyar ABD Doları)	2,0	-1,4	- 9,8
Dış Borç Stoku / GSMH (%)	47,0	55,6	53,6
Kamu Kesimi Borçlanma Gereği / GSMH (%)	9,0	15,3	12,0
Toplam İç Borç Stoku / GSMH (GSMH (%))	21,7	29,3	29,3
Toplam Kamu Borç Stoku / GSMH (%)	47,2	58,3	57,7
Faiz Dışı Bütçe Fazlası / GSMH (%)	4,6	2,1	6,0
Vergi Gelirleri / GSMH (%)	20,6	22,1	25,1
Toptan Eşya Fiyat Endeksi (Yıllık Ort. % Değ.)	74,0	52,7	51,4
Tüketici Fiyat Endeksi (Yıllık Ort. % Değ.)	86,7	64,8	<u>54,9</u>

Kaynak : www.tcmb.gov.tr, Erişim tarihi: 10.06.2009

Kasım 2000 krizini aşmak için gerçekleştirilen bütün çalışmalar, her zaman olduğu gibi geçici çözümler getirmiş, yaşadığımız kriz sarmalını sona erdiremediği gibi Şubat 2001 Krizi'ne de engel olamamıştır.

1.5.13. Şubat 2001 Krizi

Kasım 2000'den Şubat 2001 krizine kadar enflasyonu düşürmek için daraltıcı maliye politikaları sürdürülmüştür. Bu krizde bankacılık sektörünün kırılganlığı etkili

olmuştur. Genel olarak bakıldığı zaman kamu bankaları faiz riskine açıkken, özel bankalar döviz kuru riski ile karşı karşıyadır. Sorunlu bankacılık kesimi durumunda döviz kurunu çapa yapan programlar kısa sürede krizle sonlanmaktadır. Bu yüzden döviz kurunu çapa olarak kullanmadan önce bankacılık sektörü yapılandırılmalıdır (Ardıç, 2004: 184).

Bu dönemde yüksek faizler bile döviz talebini düşürememiştir (Buluş, 2009: 115).

2000 ve 2001 krizlerinin nedenleri (Buluş, 2009: 118).;

1. Aşırı değerli TL
2. Yüksek cari açık
3. Mali sektördeki sermaye yetersizliği
4. Banka – reel sektör – kamudaki açık pozisyonlar
5. Kamu bankalarının görev zararı
6. Kur ve faiz riski olarak sıralanabilir.

2001 yılının 2. çeyreğinden itibaren TL'nin değer kaybı, dış rekabet gücünü artırmıştır. Bu da ihracatı olumlu etkilemiş dış ticaret dengesine dolayısıyla da cari açığa pozitif yansımıştır (Serdengeçi, 2001).

Bu krizde dövize saldırı yalnız yabancılardan gelmiyor, yurt içinden de dövize karşı yoğun bir talep devam ediyordu (Kandiller, 2001).

Şubat krizi, Kasım krizinden sonra artan mali kırılganlığın da etkisiyle TL'ye karşı tepki olarak belirmiştir. Mevcut kur politikasının sürdürülmesinin, bankacılık sisteminin sorunlarını daha da ağırlaştıracağı ve ekonomiye ek külfet getireceği de göz önünde tutularak 22 Şubatta TL yabancı para birimleri karşısında dalgalanmaya bırakılmıştır. Kurun dalgalanmaya bırakılmasıyla serbest piyasa döviz kuru oranları hızlı bir şekilde yükselmiştir (Serdengeçi, 2001). Döviz kuru politikasının değişmesiyle reel sektörün karşı karşıya kaldığı kur riskinin etkin bir şekilde yönetilmesi özellikle ihracatçılar açısından önemli olmuştur (Serdengeçi, 2001).

Türkiye'deki krizler, finansal sistemin kırılğan olduğu ülkelerde döviz kuru çıpası uygulamasının spekülâtif hareketlere karşı çok da dayanıklı olmadığını göstermiştir (Güloğlu ve Altunoğlu, 2002).

Faiz oranlarını yükselterek döviz talebini bastırmaya çalışmak finansal sisteme daha büyük zararlar verebilmektedir (Güloğlu ve Altunoğlu, 2002).

Türkiye ekonomisi, özellikle 1989 yılındaki finansal serbestleşme döneminden sonra sürekli ekonomik krizlerle karşı karşıya kalmıştır. 2001 krizi şiddeti açısından krizlerde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. 2001 yılında uygulanan politikalar neticesinde merkez bankası bağımsızlığı gibi birçok kurumsal değişimler olmuştur (Suiçmez ve Ekinici, 2008).

İzlenen makro ekonomik politikalar sonucuda artan ihracat artan ithalatı gerektiriyorsa katma değer azalıyor demektir. İthal girdiler ne denli azaltılabilirse verimlilik de o derece artar. Politikalar, ithala dayalı girdilerin payını arttırmamalıdır (Taymaz ve Suiçmez, 2005). Osmanlı Devleti'nden itibaren görölmektedir ki ithalat ihracattan genellikle daha büyük oranda artmış ve bu gelişmenin dış ticaret açığı hem mutlak hem de nisbi olarak yükselttiği anlaşılmaktadır. Osmanlı Devleti'nde ithalat ihracattan daha fazla desteklemiş, ihracat üzerinden alınan vergiler ithalattan alınan vergileri genellikle aşmıştır. Osmanlı'da dış ticaret ile dış borçlar arasında bir bağ vardır. Dış ticaret açıkları dış borçları büyötmüş ayrıca ardan dış borçlar dış ticaretin genişlemesine sebep olarak iki yönlü işleyen bir mekanizma ortaya çıkmıştır. Dış borçlar günümüzde de zaman zaman olduğu gibi ithalatın finansmanında kullanılmıştır. Osmanlı örneğinde dikkat çeken bir noktada dış borçların ödenmesi için ihracatın teşvik edilmiş olmasıdır (Şahin, 1995: 23-27).

Anlaşılmaktadır ki dış ticaretle birebir ilişkili olan döviz kurunda ve döviz piyasasında yaşanan hareketlilik bu krizi tetiklemiştir.

Döviz piyasasında yaşanan hareketlilik faiz oranları ile yakından ilgilidir. 1980'li yıllardan itibaren yaşanan finansal liberalizasyon süreci ile birlikte faizlerin serbest bırakılması, piyasalar arasında belirli bir uyum sürecini beraberinde getirmiştir. Faiz oranları ile döviz piyasası pasının karşılıklı etkileşiminin belirli bir düzene oturması için geçiş süreci yaşaması gerekmiştir. Şubat krizinde de TCMB'nin döviz

satış ihaleleri yoluyla kurun piyasalarda oluşmasını sağlamaya çalışması krizden çıkışı kolaylaştırmıştır (Sak, 2001: 13).

Bu dönemde kur çapası uygulamasında esnek kur sistemine geçilmesi, döviz kurlarının aşırı dalgalanmasına imkan vererek belirsizliğe zemin hazırlamıştır. Bu da dış ticaret politikasında güçlükler ve sorunlar meydana getirmiştir.

Sıcak para girişi TL'yi değerlendirmiş ve bu da ihracatçıların şikayet etmelerine neden olmuştur. Değerli TL ile ithalat artmakta, üretim ithalata kaymaktadır ve böylece işsizlik artmaktadır (Buluş, 2009: 121).

2001 ekonomik kriziyle birlikte ithalatta düşme olmuş, fakat krizden sonraki yıllarda artışlar devam etmiştir. İthalattaki düşüşün sebebi devalüasyon ve aşırı değerli kurdur. İthalatı düşüren bu sebepler ihracatı artırmıştır.

İhracatçı açısından kurlardaki değişiklik 6. aydan itibaren etkili olmaktadır. Uzun vadede istikrarlı bir ekonomik ortam ve istikrarlı bir kur, özellikle kriz ortamında yapılan devalüasyondan çok daha önemlidir (Erzen, 2001: 83). Yine de devalüasyonun ihracatı arttırıcı ve ithalatı kısıcıcı yönü bir gerçektir.

Fakat dış ticaret dengesi açısından sadece ihracat artışı yeterli değildir. İhracat ile ithalat arasındaki farkın azalması için ekonomideki toplam üretimin artması yada toplam harcamanın azalması gerekir (Yenal, 1999: 125). Devalüasyonun ithalat üzerindeki en önemli etkisi ise tüketim malı ithalatında olmaktadır. Devalüasyon dönemlerinde tüketim malı ithalatı düşmektedir (Erzan, 2001: 83). Fakat bütün bu gerçeklere rağmen dış ticaretimizdeki eğilim, 2000'li yıllarda, ithalat lehine olmuştur. İhracat ise tekstil gibi düşük katma değerli alanlarda artmıştır. İthalat lehine olan eğilim cari açık sorununu ortaya çıkarmıştır (Gündüz, 2008: 89).

2001 Krizi'nden sonra atılan adımlarla ekonomik istikrar sağlanmaya çalışılmıştır. Uygulanan sıkı maliye politikası ve yapısal reformlar, mali ve finansal yapıyı güçlendirmiştir. Böylece ekonomi küresel risklere karşı daha sağlam hale gelmiştir (Arslaner, 2009: 266).

2001 krizinden dalgalı döviz kuru rejimine devam edilmektedir. Döviz kurunda Merkez Bankası'nın herhangi bir kur hedefi bulunmamaktadır. Fakat Merkez Bankası tarafından döviz kurlarındaki oynaklık takip edilmektedir. Küresel krizle birlikte döviz

kurları değişmiş, sermaye akımları yavaşlamış ve ticaret hacmi düşmüştür. Kriz, finansal olanakları kısıtlamış ve genel ekonomideki belirsizlikler yatırımcıların kararını olumsuz yöne çevirmiştir (TOBB, 2010: 3)

2000 yılında, ithalattaki düşüşü enerji fiyatlarındaki gerileme başlamıştır. Bu yılda ithalattaki düşüşün ihracattan yüksek olması dış ticaret açığı üzerinde pozitif katkıda bulunmuştur. Krizin etkisiyle Pazar arayış çalışmaları ibreyi Rusya, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerine çevirmiştir (TOBB, 2010: 32).

2000 yılında TL'deki aşırı değerlenme ithalatı artırmıştır. Böylece ortaya çıkan dış ticaret açığı cari açığı tetiklemiştir (Enç, 2001: 33). Artan cari açık dış kaynağa olan ihtiyacı artırmıştır (Enç, 2001: 34).

Kasım Krizi sonrası IMF desteği ile alınan ek önlemler mali piyasalardaki dalgalanmaları kısmen gidermiştir. Merkez bankası döviz rezervleri artmış ve faizler kriz ortamına göre önemli ölçüde gerilemiştir, fakat kriz öncesi döneme göre yüksek seviyelerde kalmıştır. Bu da özellikle aşırı gecelik borçlanma ihtiyacı olan kamu bankalarıyla portföyünde yoğun olarak Devlet İç Borçlanma Senetleri bulunduran TMSF kapsamındaki bankaların mali yapılarını daha da bozmuştur. Bu ise Şubat Krizi'ne zemin hazırlamıştır.

Kasım ayından sonra sermaye girişlerinde canlanma olmasına karşılık mali yapıdaki kırılmalık devam etmiştir. Alınan önlemlerle dalgalanmalar kısmen giderilmiş, döviz rezervleri artmış ve faiz oranları kriz ortamına göre önemli ölçüde gerilemiştir. Tam bu sıralarda 19 Şubat 2001 Pazartesi günü MGK toplantısında Cumhurbaşkanı ile Başbakan'ın tartışmaları piyasaları olumsuz etkilemiştir.

Borsa düşmüş, faizler ve döviz fırlamıştır.19-Şubat'ta bir gün valörlü 7-6 milyarlık döviz talebi olmuştur. Gecelik faizler % 5000, % 7500 gibi oranlara çıkmış, likidite sıkışıklığı ve döviz talebi aşırı boyutlara yükselmiştir.

Böyle bir durumda uygulanmakta olan programı sürdürme imkanı kalmamış ve hükümet 21-Şubat 2001'de dalgalı kura geçmiştir. Bu kararın ilan edilmesinden sonra borsa yine düşmüş, faizler yükselmiş ve 685.000 TL seviyesinde gezen dolar bir milyon lira seviyesini aşmıştır.

Merkez Bankası dalgalı döviz kuruna geçildikten sonra piyasanın Türk Lirası ihtiyacını karşılamaya başlamıştır. Döviz istenilen seviyeye çekilememiş ve ihracatın daralması engellenememiştir. Çok yüksek seviyelere ulaşan faiz oranları bankacılık sisteminin kendi içinde borçlanmasına neden olmuş bu da likidite krizini yaratmıştır. Şubat'ta yaşanan bu kriz Kasım Krizi'nin aslında aşılamadığını göstermiştir. Yine bankalara el konulmuş ve devlet of-shore hesaplarını finanse etmeye çalışmıştır.

Şubat Krizi'nin ülkemize maliyeti rakamlarla şöyle ifade edilebilir (Alpago, 2002);

- “Ekonomi % 8.5 oranında küçüldü,
- 200 milyar dolarlık milli hasıla 150 milyar dolara düştü,
- Kişi başına gelir 725 dolara geriledi,
- 125 bin iş yeri kapandı,
- Ekonomik programın başladığı Ocak 2000 tarihinden Şubat 2001'e kadar 19 banka battı,
- % 30'lara düşen enflasyon % 70'i aştı,
- Hazinesinin ödediği faiz miktarı % 101 oranında arttı,
- İç borç stoku görev zararı ile birlikte 2000 yılı değerinin 4 katını aştı,
- En az 1.5 milyon insan işini kaybetti.”

Kasım ve Şubat Krizleri, ekonomide üretici ve tüketici güvenini olumsuz etkilemiştir. Şubat Krizi, Kasım ayından sonra artan mali kırılganlığında etkisiyle doğrudan yerli paraya karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır

22-Şubat tarihinde TL, yabancı para birimleri karşısında dalgalanmaya bırakılmıştır. Kurun dalgalanmaya bırakılmasıyla birlikte, serbest piyasa döviz kuru oranları beklenildiği üzere hızlı bir şekilde yükselmiş ve kurlarda önemli ölçüde dalgalanmalar gözlenmiştir.

Şubat 2001 Krizi ile birlikte Aralık 1999'da uygulanmaya konulan enflasyonla mücadele programının sonuna gelinmiş oluyordu.

Krizin ekonomimize yüklediği maliyetleri giderebilmek ve oluşan stagflasyonist ortamı giderebilmek için “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” Ek Niyet Mektubu ile birlikte IMF’ ye sunulmuştur.

1.5.13.1. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı

Bu program ilk kez 14-Nisan-2001’de basına açıklanmış ve daha sonra 3-Mayıs-2001 tarihli niyet mektubu ile da yeniden biçimlendirilmiştir (Güloğlu, 2008).

Programın asıl amacı ortaya çıkan istikrarsızlığı yok etmek ve ekonominin yeniden yapılandırılmasını sağlamaktır. Bu çerçevede belirlenen temel ilkeler şunlardır (Güloğlu, 2008);

- “Program kesin siyasi destek içerecek, şeffaflık ve yolsuzlukla mücadele ön planda olacaktır.
- Dalgalı kur sisteminde enflasyonla mücadele kesintisiz sürecek, bankacılık sektörü ile reel sektör arasında ilişki kurulacaktır.
- Kaynak kullanımının etkinliği ve rekabet gücü arttırılacak,
- Mali sektör yeniden yapılandırılacaktır.”

Güçlü ekonomiye geçiş programı, 2001 yılında ekonomik büyüme hedefini %-3, enflasyon oranını (TÜFE) %52 olarak öngörmüş ancak bu hedefler iki kez revize edilmek zorunda kalmıştır (Alpago, 2002: 34).

Programın uzun vadedeki hedefi enflasyonu indirmek yapısal reformu gerçekleştirmek suretiyle AB’ye uyum sürecini hızlandırmaktır.

Programın açıklanmasıyla ülkemize açılacak yurt dışı kredi miktarları açıklanmaya başlanmıştır. Bu kredilerin etkisiyle piyasalar kısmen rahatlamış fakat IMF’ ye olan borcumuzda daha da katlanmıştır.

Güçlü ekonomiye geçiş programında sosyal kesimin desteğini arttırmak amacıyla enflasyon hedefini dikkate alan gelirler politikasıyla birlikte sosyal diyalogu sağlayan tedbirler de alınmıştır. Uygulamadaki kararlılığa bağlı olarak uluslar arası kuruluşlardan ciddi bir mali destek beklenmiştir. Bu program 1999 yılı sonunda IMF

ile yapılan ve yürürlüğe konulan Stand-by anlaşmasının uzanan bir çizgisidir, stratejiler değişmemiş ve IMF desteği devam etmiştir.

2001 yılında ülkemiz en büyük krizlerinden birini yaşamıştır. Yaşanan kriz IMF'den alınan krediler, turizm gelirleri ve tarımsal ürünlerin bolluğu sayesinde mümkün olan en az zararla atlatılmıştır (TOBB, 2010: 11) . Ayrıca yine TCMB Kanunu ve uygulana istikrar politikaları da fayda sağlamıştır. Bu yeni TCMB Kanununun özelliği ise para politikalarının yanlış uygulanmasını önlemesidir. Merkez Bankası biraz daha özerkleşerek politika uygulamalarında tek sorumlu kuruluş haline gelmiş, araçlarını doğrudan belirlemeye ve uygulamaya yetkili kılınmıştır. 15- Mayıs 2001'de IMF ile imzalanan Stand-by anlaşmasındaki hedefler Ekim ayı sonu itibariyle gerçekleştirilmiş ve ekonomi yeniden büyüme trendine girmiştir (TOBB, 2010: 12-13).

Program, öngörülen hedeflere ulaşılması ve ekonominin yeniden yapılandırılması konusunda kesin bir siyasi taahhüt içermektedir. Bu şekilde piyasalarda kırılan güven ortamı yeniden sağlanmaya çalışılmıştır.

Özetle, Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri'nden sonra oluşan stagflasyonist ortamda uygulanmaya konulan bu program, net makro ekonomik hedefler ortaya koyamadığından krizlerden kaynaklanan belirsizlik ortamından çıkılmasını kolaylaştıramamıştır. Bu iki krizden sonra 15.000 KOBİ kapanmış ve bir milyona yakın kişi işsiz kalmıştır (TOBB, 2009: 34). Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı artan işsizlik sorununa da hiçbir çözüm önerisi getirmemiştir ve Türkiye'yi içinde bulunduğu durgunluk ve yüksek enflasyon ortamından çıkarmak için yeterli olmadığı aşikardır (Güloğlu, 2008).

Tablo 7 : 1999-2002 Arası Ekonomik Göstergeler

EKONOMİK GÖSTERGELER	1999	2000	2001	2002
BÜYÜME ARTIŞ (% ARTIŞ)	-6.1	6.0	9.5	7.8
12 AYLIK TÜFE (%ARTIŞ)	68.8	39.0	8.5	29.7
NOMİNAL FAİZ (%)	106.2	38.0	9.1	3.8
FAİZ DIŞI FAZLA (GSMH'ye ORANI)	-2.0	2.7	.5	.9
NET KAMU BORCU (GSMH'ye ORANI)	61.0	57.4	5.0	9.8
CARİ İŞLEMLER DENGESİ (GSMH'ye ORANI)	-0.7	-4.9	.4	1.0

Kaynak : www.tcmb.gov.tr, Erişim tarihi: 11.10.2009

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı net makro ekonomik hedefler ortaya koyamadığı için kriz ve belirsizlik ortamını bertaraf edememiŐ ve bu ekonomik Şartlar ve kaygı ortamında 2002 yılına girilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2001 SONRASI UYGULANAN MAKRO EKONOMİK POLİTİKALAR

2.1. 2002 VE 2003 YILI TÜRKİYE EKONOMİSİ

Genel olarak bu yılların ekonomisine bakıldığında IMF' ye sunulan niyet mektubunda ifade edilen yoğun yapısal reformlar yıl sonunda büyük ölçüde tamamlandığı görülmektedir. Bu yapısal düzenlemeler 2003 ve 2004 yılında olumlu sonuçlar vermiştir. 2002 yılında IMF' nin ek finansal desteğini açıklaması iç borç sorununun çözmüştür. 2002 bütçesinde faiz dışı fazlaya ve sıkı maliye politikasının gereklerine önem verilmiştir. Bu bütçede yüksek faiz dışı fazla verilmesi amaçlanmıştır. Üç yıllık bir Stand-by anlaşması dış kaynak, bankacılık sektörü ve üretim kesiminin sorunlarına eğilimesi beklentileri olumluya çevirmiştir. Merkez Bankası 2002 yılına parasal hedefleme başlamış ve gelecek dönem enflasyonuna odaklı bir para politikası uygulamıştır. Programda hedeflenen temel parasal büyüklük para tabanıdır ve nominal milli gelir büyüme hızı kadar artışı hedeflemiştir. 2 Ocak'ta TCMB tarafından açıklanan para ve kur politikasında dört gelişmeden bahsedilmiştir. Bu gelişmelerden birincisi, 2001 yılında ülkemizin kazandığı rekabet gücü çerçevesinde olumlu etkilenecek ihracat, ikincisi, güçlü bankacılık sistemine ulaşılması ile kredi hacminde reel bir artış oluşmasıdır. Üçüncüsü, 2002 yılında beklenen ters para ikamesine yol açan nedenlerin iç talebi uyuracak olmasıdır. Dördüncüsü, istikrarın ertelenmiş yatırım ve tüketim harcamalarını uyarmasıdır (Tüsiad, 2001).

2002 ve 2003 yılında gerçekleştirilen yapısal reformlar ekonominin içsel dayanıklılığını arttırmıştır. Erken seçim sonrasında kullanılan tek parti iktidarının yönetime geçmesi siyasi belirsizliği azaltmış bu da mali piyasalarda olumlu rüzgarlar estirmiştir. Fakat enflasyon belirtileri ancak enflasyondaki düşüş gözlendikçe gerilemiştir. 2002 yılında gerçekleşen ekonomik büyümenin büyük bir kısmı stok artışından kaynaklanmıştır. Bankacılık sektörü 2001 yılından sonra toparlanma sürecine girmiş, risk odaklı bankacılık anlayışı yerleşmeye başlamıştır. Sermaye yeterliliğini güçlendirme programı sektör sermayesine ivme kazandırdıysa da bankacılık sektörünün karsızlık sorununa çözüm olamadı. 2002'de döviz mevduatları belli bir hızda artarken, mali sistemin TL ayağı büyümekte zorlandı, kredi artışı sınırlı kaldı ve bankacılık

sektörü kredi sorununu aşamadı. Kurlar %30'luk bir bant içinde dalgalandı. Kur artışı yalnızca %13 oldu. Düşen enflasyonla beraber reel faizler yıl boyunca yüksek kalmıştır (Tüsiad, 2001). 2003 yılı ülkemiz ekonomisinde değişim sürecinin başlangıcı olmuştur. Enflasyonda son 26 yılın en düşük seviyelerine gelinmiştir ve TL değer kazanmıştır. Bu olumlu gelişmelerde merkez bankasının izlediği etkin para politikası önemli rol oynamıştır. Enflasyonun düşük olmasının yanı sıra enflasyonist beklentilerin kırılması da büyük başarıdır.

2002 yılı Türkiye ihracatında kriz yılına göre %12 artış yaşanan bir yıl olmuştur. İhracat %31'lik yükselişle 42.3 milyar dolar olmuştur. İhracatın 47.3 milyar dolar olduğu 2003 yılında ithalat 69.3 milyar dolar olmuştur (Alsu, 2006: 29).

2003 yılında ihracat artışında, 2001 krizinden sonra gelen devalüasyon ve uluslararası piyasalarda Euro'nun değerlenmesi etkili olmuştur (Alsu, 2006: 29).

2002'den sonra krize kadar ihracat sürekli artmış ve 2008 yılındaki 132 milyar dolarlık tutar Cumhuriyet döneminin rekoru olmuştur. İthalatta düşük döviz kuru ve değerli TL ile artmıştır (Buluş, 2009: 127). Değerli TL'ye rağmen ihracat artışında Euro'nun dolardan değerli olması sonucunda düşük dolar girdisi ile Euro cinsinden gelir elde etmenin getirileri etkili olmuştur.

Tablo 8 : 2003 Yılı Büyüme Değerleri

Büyüme (%)	2003
TARIM	-2.7
SANAYİ	6.5
HİZMETLER	6.0
GSYİH	5.0
GSMH	5.0
GSYİH(TRİLYON TL)	357.045
GSMH(MİLYON \$)	238.051

Kaynak: www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 02.02.2010

Tablo 9 : 2003 Yılı Enflasyon Oranları

ENFLASYON	2003
GSMH DEFLATÖRÜ	24.4
TEFE % (YIL SONU)	16.5
TÜFE % (YIL SONU)	20.0

Kaynak: www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 02.02.2010

Tablo 10 : 2003 Yılı Dış Ticaret Oranları

DIŞ TİCARET (MİLYON \$)	2003
İHRACAT	45.884
İTHALAT	67.241
DIŞ TİCARET AÇIĞI	-13.348
CARİ İŞLEMLER DENGESİ	-7.701
CARİ İŞL.DENGESİ(GSMH %)	-3.2

Kaynak: www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 02.03.2010

2001 yılı sonunda %80 olarak gerçekleşen enflasyon oranı 2002 yılı sonunda %30'a ve 2003 yılı Ağustos ayı sonu itibariyle %24'e düşmüştür (Morgil, 2004).

2003 yılında ikinci olumlu gelişme enflasyonun düşmesine paralel olarak faiz hadlerinin düşmesidir. Faiz hadlerinin düşmesinin bir nedeni de sağlanan siyasi istikrara bağlı olarak Türk Ekonomisi'ne olan güvenin artmasıdır. GSMH 2002 yılında %7.5 oranında ve 2003 yılında %5.4 oranında büyümüştür. Ekonomimizde bu olumlu gelişmelere rağmen bazı konularda sıkıntılar devam etmiştir. Örneğin özelleştirme konusunda Türkiye çeşitli nedenlerle başarılı olamamaktadır. Özelleştirme, piyasa ekonomisini geliştirme ve ekonomide etkinliği artırma yönünden çok önemlidir. Bunun yanında özelleştirme, devlet bütçesinin dengesi açısından da önemlidir. Ekonomimizde diğer bir sorun da borçların GSMH' ye olan oranının yüksekliğidir. Çünkü yüksek borç yükü devletin ekonomi politikası ve sosyal politika uygulamasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle devlet borçlarının GSMH' ye olan oranının azaltılması gereklidir. Bu oranın azaltılmasında üç yol vardır. Bunlardan birincisi; faiz dışı bütçe fazlasının sağlanmasıdır. Borç azaltılmasının ikinci yolu şeffaf ve hızlı bir özelleştirme yapılarak özelleştirmeden elde edilen gelirle dış borçların azaltılmasıdır. Borç yükünün azaltılmasının üçüncü yolu büyüme hızının, reel faiz haddi üzerinde gerçekleşmesidir (Morgil, 2004).

Enflasyonun dizginlenmeye başlanması ekonomide kaynak dağılımının daha etkin olmasında son derece faydalıdır. Enflasyonist ortamda faiz oranlarının yüksek olması yatırımın ve üretimin azalmasına dolayısıyla da ihracat seviyesinin düşmesine neden olmaktadır. Enflasyon tehlikesi verimli yatırım kararlarının alınmasını da olumsuz yönde etkilemektedir.

Enflasyonun kontrol altında olup olması uygulanan makro ekonomik politikalarla doğrudan alakalıdır. Örneğin, 2002 yılında yürürlüğe giren yasa ile TCMB bağımsız olmuş ve fiyat istikrarı TCMB'ye yasa ile görev olarak verilmiştir (Morgil, 2003).

Faizler ve Enflasyonun birbirini etkilememesi imkansızdır. Enflasyonun düşmesi ile birlikte faizlerin de normal seviyelerde seyretmesi oldukça olağandır.

Faizlerin olması gereken seviyede olması demek yatırımların ve üretimin artmasıdır ki bu da milli gelirden artışı ifade eder. Piyasalara güvenin artması ve

büyümenin devamlı hale gelmesi döviz girişini arttırır ve kur da olağan seviyesinde olur.

2003 yılında da Irak'a yapılan müdahale ve kamu sektörü finansmanındaki gevşeme piyasaları olumsuz etkilemiştir. Irak müdahalesi ile birlikte yatırımlar azalmıştır. Petrol fiyatlarının artmasıyla döviz kurları ve faizler yükselme eğilimine girmiştir. Türkiye 2003 'te yurt dışı borçları için yaklaşık 19.5 milyar dolar anapara ve 8.5 milyar dolar da faiz ödemiştir. Bu yılda en büyük sorun iç ve dış borçların çevrilebilmesi ve döviz kurlarında görece bir istikrarın sağlanabilmesi olmuştur (tcmb.gov.tr).

1980'den 2003 yılına kadar yaşadığımız ekonomik sorunlar hemen hemen her yıl aynı özellikleri ihtiva etmiştir. Yaşadığımız krizleri aşmak için merkez bankasına daha fazla bağımsızlık verilmeye çalışılarak uygulanan para politikalarının başarısı daha da artırılmaya çalışılmıştır. Fakat gerçekleştirilen düzenlemeler ve atılan adımlar Türkiye'yi sürekli geçici çözümlere götürmüş bunun yanında yaşadığımız kriz sarmalını sona erdirememiştir.

2.2. 2004 VE 2005 YILI TÜRKİYE EKONOMİSİ

Bu yıllarda enflasyonda sağlanan başarı, mali disiplin ve kamu borcunun düşmesi enflasyon hedeflenmesi rejimine geçişi kolaylaştırmıştır (Buluş, 2009: 126). Enflasyonla birebir ilişkili olan faiz oranları küresel kriz ile birlikte tarihi önemde düşmüştür (Buluş, 2009: 127).

2004 yılında artış gösteren dış ticaret hacminde en büyük artış Almanya ile olan dış ticarete olmuştur. 2004 yılındaki artıştan sonra 2005 yılında ihracat ve ithalat artış hızı yavaşlamıştır. Bu yıllarda ithalattaki artışta üretimdeki ithal girdi ihtiyacı belirleyici olmuştur (Alsu, 2006: 31).

2005'ten son küresel krize kadar geçen sürede enflasyonla mücadele kazanılmış ve GSMH'de ciddi artışlar olmuştur. İşsizlik rakamlarının yüksek olması üretimin ithalata kaydığı açık bir göstergesidir. 2001 krizinden sonra bankacılık sektöründe alınan tedbirler ve gerçekleşen iyileşmeler küresel krizde finans sektörünün elini güçlendirmiştir.

2003 yılından itibaren ekonomik alandaki tedbirler kendini daha iyi ortaya koymuştur. Böylece piyasalardaki kırılganlık derecesi önemli ölçüde azalmıştır. Döviz kuru riskinin azalması ve nispeten bir düzene oturması dış ticaret dengesinde olumlu sonuçlar ortaya çıkarmıştır.

2004 sonu itibariyle enflasyon düşmüş ve istikrarlı büyüme başlamıştır. Bu büyüme daha çok ihracattan kaynaklanmıştır (Keyder, 2005: 53-63). 2004 yılında verilen cari açık ise dış borç yaratan sermaye girişleri ile finanse edilmiştir (Yentürk, 2005: 35).

2003 sonrası ekonomide istikrarın kendini göstermeye başlamasıyla birlikte kur riskini üstlenen yatırımcılar ortaya çıkmaya başlamıştır (Sak, 2005). Ekonomi genelinde istikrar için yapısal reformların yapılması, istikrar ortamının sağlanması ve sürdürülmesi, reel sektörde verimlilik artışının sürdürülebilmesi ve piyasaya dayalı istikrar ortamının dinamik bir süreç oluşturması gerekir. Ayrıca, büyümenin istihdam yaratması da son derece önemlidir (Sak, 2005).

2004 yılında ekonomik değerlerin çok iyi ve yüksek seyretmesinden dolayı 2005 yılı ekonomisini değerlendirmek biraz zor olacaktır. Zira 2004 yılına göre durum çok fazla iyi değildir. Bunun nedeni temel hedef olan büyümenin düşmesidir. Mevcut büyüme oranında etkili olan sektör de inşaat sektörü olmuştur. Yani büyüme bütün sektörlerde ve alanlarda gerçekleşmemiştir. Ayrıca 2005 yılında iktisadi büyümenin ithalata endeksli olması, ödemeler bilançosundaki cari işlemlerin açık vermesine ve yabancı sermayeye olan bağımlılığın giderek artmasına neden olmuştur (Sak, 2005).

2005 ekonomisindeki olumlu gelişmeler (Sak, 2005);

(+)Enflasyon hedefimiz yükselen petrol fiyatlarına rağmen başarılı olmuştur.

(+)2005 yılında en büyük başarı özelleştirme alanında olmuştur. Tüpraş, Telsim ve Erdemir gibi büyük oranlı satışlar yapılmıştır. Bu satışlar sonunda TMSF ve ÖİB büyük gelirler elde etmiştir. (Erdemir ve Tüpraş'ın satış bedelleri henüz tahsil edilmemiştir.)

(+)Düşen faizler vasıtası ile borç dinamikleri iyileşmiştir. Kamu borcumuzun milli gelire oranı iyileşmekte ve Maastricht Kriterlerine yaklaşmaktadır. (Maastricht Kriterlerine göre oran %60'tır.)

(+)2004 yılında artış gösteren dış borçlarımız 2005'te aynı düzeyde kalmıştır.(16.5 milyar dolar)

(+)2005 yılında ülkemize yüksek oranlarda sıcak para girişi olmuştur. 25 milyar dolara yakın sıcak para döviz kuru ve yatırım piyasalarında etkili olmuştur. (2005 yılındaki yabancı sermaye girişleri geçmişten farklı olarak, giren sermayenin %10'u doğrudan yabancı sermaye olurken, borç yaratan yabancı sermaye girişi toplamın %50'sinde kalmıştır. Giren yabancı sermayenin %40'ı ise hisse senedi alımı yolu ile gerçekleşmiştir.)

(+)Bankalar parlak bir yıl geçirmiştir. Özellikle konut kredileri ile ciddi çıkışlar yaşanmıştır. Bu sayede toplam krediler ilk 11 ayda %47 artış göstermiştir.

(+)Faiz oranlarında düşüşler yaşanmıştır.

(+)İnşaat sektöründe canlanma yaşanmış, ekonomik büyümenin lokomotifi inşaat sektörü olmuştur.

(+)Kısa vadeli sermayenin yerini giderek daha uzun vadeli ve kalıcı sermayeler almaya başlamıştır.

(+)Para politikası enflasyonla mücadeleye odaklanmış, bu da ekonomik disipline katkı sağlamıştır.

2005 yılında ekonomide yaşanan olumsuz noktalar (Sak, 2005);

(-)Bu yılda elde edilen büyüme daha çok inşaat sektöründeki gelişmeyle elde edildiği için sürdürülebilir nitelikte olmamıştır. Büyümenin bu özelliği ciddi bir dış açık sorunu yaratmıştır.

(-)Artan petrol fiyatları ve değerli TL, cari açığın artmasına neden olmuştur. Cari açığın milli gelire oranı %6'yı aşmaktadır ve bu oranın yakın bir gelecekte de düşmesi beklenmemektedir.

(-)Tarımsal üretimde sürdürülebilir bir verimlilik ve büyüme olmamıştır.

(-)Sanayi kesiminde verimlilik artışları olmakla birlikte büyüme 2004 seviyesini yakalayamamıştır.

(-)Artan verimlilik reel ücretlere yansımıştır. Kur aynı düzeyde kaldığı için ücret maliyetleri döviz bazında yükselmiş bu da üreticilerin maliyetini artırmıştır.

(-)İşsizlik oranı bir düşme göstermemiştir ve halen işsizlik ülkemiz için büyük sorundur.

(-)TL kurunun değer kazanması, Çin'le rekabet güçlüğü, Avrupa'da canlanmanın başlayamaması ihracatı düşürmüştür.

(-)Sanayide büyüme yavaşlamıştır.

(-)Tarımsal üretimde gerileme olmuştur.

(-)Cari açık bugüne kadar ki en yüksek noktaya ulaşmıştır.(22.5 milyar dolar)

(-)Düşük ihracat ve yüksek ithalat dış ticaret açıklarında saptamalara neden olmuştur.

(-)Özel sektörün dış borcu fazladır ve özel sektör borçlarının %43'ü kısa vadeli.

(-)İlerleyen zamanlarda, hızlı artan banka kredilerinin ekonomide kırılganlıklara sebep olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Yani söz konusu dönemde İthalatın üretim ve toplam arza oranlarının sürekli artış trendi içerisinde olmasına rağmen, ihracatın üretim ve toplam arza oranlarının bir gerileme trendi içerisinde olduğu görülmektedir. Bunun sebebi YTL nin sözkonusu dönemde değer kazanması olarak düşünülebilir. Oranlar arasındaki bu ters yönlü gelişim tabiidir ki istihdam üzerinde de olumsuz etki yapmıştır. Bu oranlar, Türk imalat sanayinin, dış talebe (ihracat olarak) yönelik olarak değil, daha ziyade iç talebin karşılanmasına yönelik bir yapı içerisinde olduğunu göstermektedir.

Mikro ve makro veriler sonucunda elde edilen bulgular karşılaştırıldığında, üretimin dış ticarete bağımlılık derecesi açısından farklı seviyeler ortaya çıksa da, bağımlılığın gelişme trendi ve yönü açısından benzeri bulgulara ulaşıldığı görülmektedir.

2.3. 2006 VE 2007 YILI EKONOMİLERİ

2007 yılında büyüme %4.5 ile 2002 yılında bu yana ilk defa hedeflenen değer altında kalmıştır. Sıkı maliye politikası uygulamaları ile bütçe iyileşme göstermiş fakat 2007 yılında mali disiplin gerçekleştirilmesi ile bütçedeki iyileşme bozulmuştur.

İhracatın 2007 yılındaki seviyesi 100 milyar doların üzerine çıkmıştır. Aynı zamanda ithalattaki artış da dikkat çekicidir. 2002'den sonra TL'nin güçlü değerine rağmen ihracattaki yüksek performans küresel krize kadar devam etmiştir (TOBB, 2008, 97). Bu yüksek performansta ayrıca yurtdışı talepte son derece etkilidir.

2006 yılında para politikası kurumsallaşma süreci çerçevesinde enflasyon hedeflemesi rejimi uygulamasına geçilmiştir.

Enflasyon hedeflemesi rejimi merkez bankasının nihai hedefi olan fiyat istikrarının sağlanması ve sürdürülmesi amacına yönelik olarak para politikasının makul bir dönem için belirlenen sayısal bir enflasyon hedefi ya da hedef aralığına dayandırılması ve bunun kamuoyuna açıklanması şeklinde tanımlanan para politikasıdır. Enflasyon hedeflemesi rejiminin enflasyonu kontrol eden diğer yöntemlerden temel farkı para politikası araçlarının geçmiş ya da cari enflasyon yerine gelecek enflasyona dayanması ve gelecekteki enflasyon hakkında raslantısal varsayımların yapılmamasıdır. Uygulamada enflasyonun doğrudan hedeflenmesi rejimi genellikle merkez bankaları ile hükümetler arasındaki anlaşmalar çerçevesinde oluşturulmuştur. Bu rejim ülke koşullarına bağlı olarak uygulamada farklılıklar göstermektedir. Enflasyon hedeflemesinde amaç, düşük ve sürdürülebilir bir enflasyon düzeyi sağlamak ve ekonomik birimlerin geleceğe yönelik daha sağlıklı karar almasını kolaylaştırmaktır.

Enflasyon hedeflemesinde diğer nominal çıpa politikalarından farklı olarak merkez bankaları, hedeflenen enflasyon oranına ulaşmada değişik para politikası araçlarını kullanma serbestisine sahiptir. Bu fark ülkenin sadece kendi durumuna odaklanabilmesine olanak vermekte ve para politikası tek bir değişken yerine enflasyonu etkileyebilecek her türlü faktör göz önünde bulundurularak belirlenmektedir. Bu faktörler arasında ücret artışları, kur artışları kamu fiyatlandırma mekanizması gibi unsurlar yer almaktadır.

Genel olarak enflasyon hedeflemesinin üç temel ön koşulu vardır. Bu ön koşullar (Afşar, 2005);

▪ **Para politikasının nihai hedefi fiyat istikrarı olmalıdır:** Para otoritesi sadece belirlediği enflasyon hedefini gerçekleştirmeyi amaçlamalı büyüme, istihdam seviyesi veya döviz kuru istikrarı gibi başka hedefler seçmemelidir. Örneğin sabit kur

sistemi altında enflasyon hedeflemesi sisteminin işlemesi mümkün değildir. Bu yüzden doğrudan hedefleme rejimini seçen ülkeler sabit kur sistemini terk etmek durumundadır. Bu rejimde para ve maliye politikaları arasında dolaylı da olsa bir etkileşim bulunmaktadır. Para politikası operasyonel olarak mali politikanın enflasyon üzerindeki etkilerini göz önünde bulundurmamak durumundadır. Mali politikalar enflasyon hedefini destekleyici nitelikte olmalıdır.

▪ **Merkez Bankası Bağımsızlığı:** Merkez bankasının bağımsızlığı en temel anlamıyla fiyat istikrarını korurken uygulayacağı para politikası rejimini ve kullanacağı parasal araçları kendi kararları ile seçmesi ve uygulaması olarak tanımlanabilir. Ayrıca merkez bankası bağımsızlığının resmi olarak tanınması için nihai hedefi olan fiyat istikrarının sağlanmasından sorumlu tek otorite olarak yasal bir görevlendirmenin yapılmış olması gerekmektedir.

▪ **Gelişmiş Mali Piyasalar:** Enflasyon hedeflemesi rejiminin başarıyla uygulanması ve enflasyonun hedeflenen düzeyde tutulması amacıyla para otoriteleri tarafından kullanılacak parasal araçların etkinliği gelişmiş para, sermaye ve döviz piyasalarının olmasına bağlıdır. Mali piyasaların kullanılan parasal araçlara yeterli çabuklukta tepki verememesi enflasyon hedeflerinden sapmalara yol açabilir. Ayrıca mali piyasaların devlet tahvili gibi enstrümanlarla kamu borçlanmasını karşılayacak derinlikte olması merkez bankasının kamu borçlanmasında taşıyacağı yükün azaltılması ya da hiç olmaması açısından da önem taşımaktadır.

2006 para politikası çerçevesinde ülkemizde açık enflasyon hedeflemesine geçişte nihai faiz kararlarının alınması sürecinde Para Politikası Kurulu yine tavsiye veren bir konumda olacaktır. Faiz kararları Para Politikası Kurulu'nda oylanacak ve toplantı özeti yayınlanacaktır. Şu anda 3 ayda bir yayınlanan para politikası raporunun yerini enflasyon raporu alacaktır. Her 3 ayda bir (Ocak-Nisan-Temmuz-Ekim) yayınlanacak olan enflasyon raporunda, enflasyon tahminleri niceliksel olarak açıklanacak böylece para politikası uygulamalarında büyük oranda şeffaflık sağlanmış olacaktır.

2002¹ ve 2005 yılları arasında örtülü enflasyon² hedefi çerçevesinde yıl sonlarında enflasyon hedefleri açıklanmıştır. Fakat 2006 ile birlikte kamuoyu tarafından kolay anlaşılabilirliği ve iletişimi açısından avantajları göz önüne alınarak enflasyon hedefi nokta hedef olarak belirlenmeye başlanmış ve %2' lik bant aralığı belirlenmiştir. Toplumun her kesimi tarafından kolaylıkla takip edilebildiği ve günlük yaşam maliyetini iyi ölçen bir gösterge olduğu için enflasyon hedefi TÜFE üzerinden tanımlanmıştır. Bu bağlamda da Merkez Bankası Başkanı tarafından 2006 için %5, 2007 ve 2008 yılları için de %4' lük enflasyon hedefleri açıklanmıştır.

Enflasyon hedeflemesi rejimini diğer uygulamalardan farklı kılan özellikleri (Afşar, 2005);

➤ Bu rejimi uygulayan merkez bankaları enflasyon hedeflerini rakamsal olarak açıklamakta, bu hedeflere ulaşmayı taahhüt etmekte ve açıklanan hedeflere ulaşamaması durumunda kamuoyuna hesap vermekle yükümlüdür.

➤ Para politikası kararlarının ekonomiyi etkilemesi belli bir süre gerektirdiği için merkez bankaları bugünkü enflasyonu değil gelecekteki enflasyonu kontrol edebilmekte, bu amaçla da belirli zaman aralıkları ile enflasyon tahminleri oluşturmaktadır. Bu nedenle enflasyon hedeflemesi rejimi çoğu zaman “Enflasyon Tahmini Hedeflemesi” olarak da adlandırılmaktadır.

Türkiye' de enflasyon hedeflemesi uygulamasının bu ilk aşamasında hedefler 3 yıllık olarak ilan edilmiştir. Bu rejime geçiş ile birlikte son yıllarda düşen enflasyon sürecinden fiyat istikrarı sürecine doğru ilerleme planlanmaktadır. 3 yıllık enflasyon hedefi belirlemenin ülkemiz açısından olumlu yönleri;

➤ Açık enflasyon hedeflemesi; faiz artırma baskısı yaratmaması açısından son derece faydalıdır. Çünkü; faizler yavaş bir şekilde düşüşünü sürdürebilecektir. Bu durumda kurların da aşağıda kalması ihtimali güçlenecektir.

---

¹ 2002 yılında örtülü enflasyon hedeflemesi uygulamasına başlandığında açık enflasyon hedeflemesinin koşulları henüz oluşmamıştı. Mali baskınlık yüksekti, finansal sistem yeterince kuvvetli değildi. Fakat örtük enflasyon hedeflemesi uygulaması zaten açık enflasyon hedeflemesine yakınsama süreci idi.

² Örtülü enflasyon; makro gelişmeleri göz önüne alan, aynı zamanda hedeflenen enflasyona ve beklentilere bağlı olarak para politikası araçlarından kısa vadeli faiz oranlarını değiştiren bir sistemdir. Örtülü enflasyonda kısa vadeli faizler enflasyona yönelik olarak belirlenmektedir.

➤ Açık enflasyon hedeflemesinin önümüzdeki 3 yılı kapsayan ve ekonomik sistemimizi rahatlatan bir yaklaşımdır.

➤ Üretici, tüketici, yatırımcı ve piyasalar 2006 yılında %5, 2007 ve 2008' de %4' lük enflasyon hedefini esas alarak davranış biçimlerini belirleyeceklerdir.

➤ Ekonomik sistem örtük enflasyondan daha şeffaf bir niteliğe kavuşmaktadır. Para Politikası Kurulu' nun toplantı özetlerinin yayınlanması, faiz kararlarının alınmasında kurul üyelerinin söz sahibi olması, enflasyon raporlarının süreli ve sürekli yayınlanması şeffaflığa katkıda bulunacaktır.

➤ Merkez Bankası teknik altyapısını öngörülere yardım edecek nitelikte modeller geliştirerek hazırlamıştır.

Ekonomimiz açısından enflasyon hedeflemesi sisteminin olumsuz tarafları;

➤ Bant hedefleme sistemine geçilmiştir. Bant hedefinde kişi ya da kurumlar bantın niteliğine göre alt ya da üst sınırlara yönelirler ve onları orta noktaya çekmek zor olacaktır. Çünkü birey ya da firma beklentilerini “ne olur ne olmaz” mantığıyla bantın üst tarafında yoğunlaştıracaktır. Bu da hedefin başlangıçta sapmasına neden olur.

➤ Enflasyonist beklentilerin bantın üst tarafında oluşmasını engellemek için merkez bankasının iki politika alternatifi mevcuttur. Bu politikalardan birincisi; faizi yüksek tutmak, ikincisi de YTL' yi diğer paralara göre değerlendirmektir. Her iki alternatifin de Türkiye ekonomisi açısından sağlığı tartışılır.

➤ Enflasyon hedeflemesinin yumuşak karnı, hükümet politikalarındaki değişimler ya da popülüst politika uygulamaları nedeniyle kredibilitenin yitirilmesidir. Bu da hedefin tutturulmasını zorlaştırır. Beklentileri ve makro dengeleri etkiler.

Türkiye ekonomisinin enflasyon hedeflemesi ile başarıyı yakalayabilmesi için yerine getirmek zorunda olduğu bazı kriterler vardır. Bu kriterler (Afşar, 2005);

1. Uygulanan ekonomi politikalarına güven sarsılmamalıdır: Yani ekonomik birimlerin kararlarını ve fikirlerini karıştıracak uygulamalardan kaçınılmalıdır. Kısa dönemli kazanımlar düşünülerek kötü bir izlenim verilmemeli, açıklanan program kararlılıkla uygulanmalıdır.

2. **Gündemdeki yapısal reformların kararlılıkla uygulamaya konması şarttır:** Kamu finansmanının sağlamlılığının kalıcı olacağına yönelik izlenim ve inanç yaratılmalıdır.

3. Dolaylı vergiler ve devletin tekel konumu, maliye politikalarının ana unsuruymuş gibi kullanılmamalıdır.

4. Merkez bankasının uygulayacağı para politikası üzerine baskı kurulmamalıdır.

5. Gerektiğinde enflasyon hedefi diğer tüm hedeflerin önüne konmalıdır.

Bütün bu iç şartların yanında enflasyonla mücadelede dış konjoktürün de önemi fazladır. Örneğin, petrol ve diğer birçok önemli hammadde fiyatlarındaki istikrar ülke içindeki fiyat fiyat istikrarına katkıda bulunacaktır. Döviz kurlarındaki istikrar enflasyonla mücadelede başarı için en önemli etkenlerden biridir. Bu açıdan ekonomik birimlerin beklentilerindeki olumlu havanın devam etmesi ve gelişmekte olan piyasalara giden fonlarda bir daralmanın yaşanmaması da Merkez Bankasının işini kolaylaştıracaktır.

2007 yılında da uygulanan para politikası enflasyon hedeflemesi rejimi esasları çerçevesinde olmuştur. 2006 yılında itibaren enflasyon hedefleri ‘nokta hedef’ olarak belirlenmiştir. Yani hedef enflasyon olduğu için ekonomideki diğer değişkenler, enflasyon hedefi doğrultusunda kullanılmış ve belirlenmiştir. Örneğin 2006 ve 2007 yılında parasal sıkılaştırması yapılmıştır.

Türkiye gibi gelişmekte olan açık ekonomilerde döviz kurundaki kısa vadeli ve kimi zaman da keskin hareketler ekonomide öngörülen geçici dalgalanmalara yol açabilir. Geçici dalgalanmalar makroekonomik değişkenlerdeki oynaklığı da artırmaktadır.

Uygulanan para politikasının özelliği ne olursa olsun maliye politikası ile desteklenmelidir. Çünkü, maliye politikaları özellikle faiz düzeylerini etkilemektedir ki bu da döviz kurunu yükseltici ya da alçaltıcı durum demektir. Bilindiği üzere döviz kurundaki gelişmeler dış ticaret dengesi üzerinde son derece etkilidir. İşte bu yüzden maliye politikalarının kalitesi ve güvenilirliği önemlidir.

2002-2006 döneminde artan cari açık ve sıcak para dikkat çekmektedir. 2006-2007 yılında ise Mayıs 2006'daki kur şoku dikkat çekiyor. 2007 yılında ise küresel sarsındı dış taleple ilgili kuşkuları tetiklemiştir. Para politikası kuru dolayısıyla da dış ticareti doğrudan etkilemektedir. Bu yıllarda ihracat, ekonomik büyümeye destek vermiştir (Gürsel, 2007).

2007 yılında Türkiye ekonomisinde genel olarak;

1. Ekonomik büyüme yavaşlama eğilimine girdi.
2. Tarım üretimi düştü. Böylece tarımdaki istihdamın üretim üzerindeki etkisi de düştü.
3. Dış ticaret açığındaki artış devam ediyor. Fakat bu artış ekonomik büyüme ile paralel gitmiyor. Aynı üretim düzeyi için daha fazla ithalat ihtiyacı devam ediyor. Ara malları ithalatı artışında, ekonomik büyüme yavaşlamasına rağmen düşüş gözlenmiyor.
4. Cari işlemler açığı dış ticaret açığına paralel olarak artmaya devam ediyor.
5. Enflasyon hedefin son derece üzerinde gerçekleşiyor.
6. Kamu kesimi harcaması seçimler nedeniyle yüksek seyretti.
7. Ülkemiz açısından düşen büyüme ve artan dış açık yabancı yatırımcı açısından negatif noktalardır.
8. Düşen büyümeye istinaden uygulanan para politikası enflasyon odaklı olmaktan çıkıp büyüme odaklı hale gelmemelidir.

2007 yılındaki en önemli iktisadi olgu finans piyasalarındaki kurumların itibar kaybetmeleridir. Ve konjonktüre belirsizlik hakim olmuştur. Bu yüzden küresel düzeyde bu yıl finans piyasalarında yaşananların etkileri devam etmektedir. Bu yıl içinde özellikle gözetim ve denetim kurumları itibar kaybetti. Risklerin aslında çok da iyi kontrol edilemediği ortaya çıktı. Kredi derecelendirme kuruluşları riskleri iyi ölçemedi. Ya da ölçtükleri riskleri iyi yansıtamadılar. Dünya piyasalarında yaşanan olumsuzluk bir kez daha teyit etmiştir ki finans kuruluşları geriden giden değil önden giden kuruluşlar olmak zorundadırlar. Aslında bu yıl, finans piyasalarının, merkez

bankalarının düşündüğünden ve bildiğinden çok daha fazla kırılğan olduğu da ortaya çıkmıştır.

2.4. 2008' DEN GÜNÜMÜZE EKONOMİK DURUM

Türk verilerine göre Türkiye ekonomisi, 1998-2008 yılları arasındaki 10 yıllık zaman diliminde sabit fiyatlarla %45,8 oranında büyüme kaydetmiştir. 2001 yılına kadar inişli-çıkışlı seyir izleyen ülkemizin milli geliri 2001 yılından itibaren düzenli bir yükseliş trendi içine girmiştir. Son 10 yılda Türkiye ekonomisinde 1999 ve 2001 yıllarında olmak üzere iki kez gerileme yaşanırken, artış hızında gerileme de görülmüştür. Buna göre, 2004 yılında %9,4 olan büyüme oranı, 2005 yılında %8,4, 2006 yılında %6,9'a, 2007'de %4,7'ye ve 2008'de de %1,1'e düşmüştür.

Yine TÜİK verilerine göre Türkiye Ekonomisi son 2010 yılda en yüksek büyümeyi %9,4 ile 2004'de yaşamıştır. 1998-2008 yılları arasında 10 yılda sabit fiyatlarla %45,8, dolar bazında da %173,8 oranında büyümüştür.

Tablo 11. Büyüme Oranları (1998-2008)

Yıl	GSYH-Cari Fiyatlarla (Milyon Dolar)	GSYH-Sabit Fiyatlarla (Milyon Lira)	Büyüme Oranı %
1998	270,947	70,203	-
1999	247,544	67,841	-3,4
2000	265,384	72,436	6,8
2001	196,736	68,309	-5,7
2002	230,494	75,520	6,2
2003	304,901	76,338	5,3
2004	390,901	83,486	9,4
2005	481,497	90,500	8,4
2006	526,429	96,738	6,9
2007	648,625	101,255	4,7
2008	741,805	102,328	1,1

Kaynak: www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 09.12.2009

2008 yılı ekonomi aktörlerinin ve yatırımcıların aklında dünya piyasalarında son yılların en olumsuz ve dalgalı yılı olarak yer etmiştir. Başta Amerika ve AB olmak üzere tüm gelişmiş ülkelerde merkez bankaları ve hükümetler acil önlem aldı. Kamu kaynakları piyasalara aktarıldı ve şirketler kurtarıldı, faizler indirildi. 2008 yılında ülkemizdeki yavaşlama Türkiye'nin iç dinamiklerinden çok küresel sorunlardan kaynaklanmıştır. Yani global yavaşlamanın yansımaları görülmeye başlanmış oldu. İç talep bilhassa özel sektör tarafında önemli ölçüde yavaşlamıştır. Bunun yanı sıra kamu harcamalarındaki artış büyüme oranının pozitif kalmasını sağlamıştır. Kamu harcamalarının artması mali disiplinin gevşetilmesinin bir sonucudur. Bütçe disiplininin bozulması kamu borcunun yükselme eğilimini ve ardından da reel faizlerin artışı sonucunu beraberinde getirir.

Bundan sonra verilerdeki toparlanmanın seyrini iç dinamiklerin yanı sıra global talep koşullarındaki ve finansal piyasalardaki iyileşmeler belirleyecektir.

Kur artışı, petrol fiyatlarındaki düşüş ve ekonomik kriz cari açığımızı azaltmıştır. Cari açığımızdaki risk açığımızı dış borçla ve sıcak parayla kapatıyor olmamızdır.

2009 yılında küresel ekonomilerdeki sorunlar, ürettiğinden fazla harcayan ekonomilerle ürettiğinden az harcayan ekonomiler arasındaki üretim-harcama dengesinin yeniden tesisiyle daha kolay aşılabacaktır. Her iki tarafın da uygulayacağı iktisat politikaları birbirini bağlayacaktır (S.Serdengeçti ile kişisel iletişim, 2010). Öte yandan Avrupa bölgesindeki resesyonun uzaması ihracatçıların işini zorlaştırabilir.

2.4.1. Son Küresel Mali Kriz:

Şu anda yaşanmakta olan kriz önce mali sektör krizi olarak başladıysa da bunun beklenen dalga etkisi sonucunda hızla bir genel ekonomik krize dönüştü. Ya da başka bir deyişle önce mali sektörde baş gösteren derin ekonomik kriz etkisini hızla reel sektöre taşıdı.

ABD’de finansal kuruluşlar ödeme gücü yeterli olmasa da binlerce insanı ipotekli konut kredisi ile borçlandırdılar. Ve bunlar hemen menkul değerlere dönüştürüldü ve fon adı altında diğer piyasalara satıldı (Sönmez, 2009: 27).

Amerika’da konut balonu 2005 sonbaharında sönmeye başladı. Fakat, 2006 ilkbaharının sonuna gelindiğinde piyasanın zayıfladığı anlaşılmaya başlandı. Konut fiyatlarındaki düşüş ve konut satışlarının zorlaşması gecikme faizlerinin yükselmesine neden oldu. Böylece konut kredisi alanda veren de zor durumda kaldı. 2007 yılının ilk yarısında finansal sarsıntılar devam etti. Ekim 2008’den itibaren Amerika’da kredi kullanma olanaksız hale gelmeye başladı (Krugman, 2010: 151-158). Faiz oranlarını yönetmek ve gerektiğinde bankalara nakit temin etmek için kurulmuş olan FED, finans piyasalarını ve ekonomiyi idare etmekte zorlanır hale geldi. Krizin kaynağı Amerika’nın Merkez Bankası olan FED özellikle borçlarda risk oranı arttıkça hakimiyetin kaybetmeye başladı ve piyasalara önderlikte zorlandı (Krugman, 2010:159).

Aslında modern uygarlık bugüne kadar karşısına çıkan problemleri parayla çözmesi bakımından şanslıydı. Hem Amerikan hem de Japon krizleri yüksek devlet harcamaları ve likiditesi sayesinde düzeltildi (Leeb ve Strathy, 2007).

Fakat 15 Eylül 2008’de yatırım bankası Lehman Brother’s batması ile tetiklenen krizde Japonya ve diğer düşük faizli ülkelerden fon akışı kesildi. Böylece Japon yeni değerlendirildi. Gelişmekte olan ülkelere de sermaye akışı kesildi. ABD ekonomisinin dünya ekonomisinin dörtte biri büyüklüğündeki hacmi, ABD kaynaklı krizin dünyayı ağır bir şekilde etkileyeceği yönündeki kaygıları pekiştirmektedir (Aktaş vd., 2009: 29).

Krugman’a göre son küresel kriz ekonominin kapasitesini kullanmaya yetecek talebin nasıl yaratılacağı sorusunun önemini bir kez daha gündeme getirmiştir. Ayrıca bu kriz, kredi daralması güvenin azalmasından kaynaklanmıştır. Kredi piyasalarının dolayısıyla da finans sisteminin kurtarılması krizden çıkışta altın anahtardır. Ayrıca mali teşvikler de canlandırma politikasında etkili olacaktır (Krugman, 2010: 172).

2008 yılında ABD kaynaklı ortaya çıkan son küresel kriz yayılma hızı ve sonuçları bakımından 1929 yılında yine ABD kaynaklı ortaya çıkan Büyük Buhran kadar etkilidir. Aynı zamanda dünyanın ikinci büyük krizidir. Bu krizde resesyonu önlemek için FED ve AMB başta olmak üzere diğer birçok dünya ülkesi faiz indirimine gitmiştir ki son küresel kriz patlak verene kadar yüksek faiz politikası söz konusudur. Özellikle 2001 krizi sonrası Türkiye’de de faizler yüksek iken son küresel krizle birlikte faiz oranları %6,5’e kadar düşürülmüştür (Buluş ve Kabaklarlı, 2010: 17).

1929 Dünya Ekonomik Krizinin ardından, ekonomik krizlere karşı önlem olarak, mevduat sigortası gibi uygulamalar ve kur istikrarını sağlayacak uluslar arası sistemler geliştirilmiştir. Ayrıca, Keynesci politikalar olası krizleri önlemede başarılı şekilde kullanılmıştır. 1930-1990 tarihleri arası dünya ekonomisi diğer zamanlara göre daha istikrarlı bir seyir izlemiştir. Oysa, 1990’dan günümüze kadar olan bölümde istikrarın yerini ağır finansal krizler görülmüştür. Dikkat çeken diğer bir husus da krizlerin gelişmiş ülkelere ziyade gelişmekte olan ülkelere görülmesidir (Karabulut, 2002).

1929 Büyük Bunalımının üç belirgin özelliği oldu. İlki, sanayi ve tarımda iflasa sürükleyen fiyatları ile amansız deflasyondur. İkincisi işsizliktir. Üçüncüsü ise bunalımın sıkıntılı gruplara getirdiği sıkıntıydı (Galbraith, 2004).

Bu krizde FED' in faiz indirimi deflasyon yani daralma tehlikesini gündeme getirmektedir. Bu kriz döneminde hem faizler hem de gelirler düşmektedir (Aktaş vd., 2009: 38) Hem dünyada hem de Türkiye'de faizlerin düşürülmesi likidite sıkışıklığını aşmak için araç olarak kullanılmıştır.

Son küresel kriz Türkiye'de istihdam ve büyüme oranında düşüşe neden olmuştur. Vergi indirimi, teşvik, faiz indirimi gibi alınan önlemler ekonominin genelinden ziyade bazı sektörlerde hareket sağlamıştır (Buluş ve Kabaklarlı, 2010: 20). Son küresel krizde hem de 2001 krizinde işsizlikte yükseliş olmuştur. Artış oranı olarak her iki krizde işsizlikte aynı oranda artsa da % olarak incelediğimiz zaman son kriz %14 gibi daha yüksek bir düzeye ulaşmıştır. Yani artış aynı ama düzey daha yüksektir. Bilindiği gibi dış talepteki bir düşme üretimde daralmaya ve işsizlik oranında artışa neden olur ve böylece milli ekonomi zarar görür. Ayrıca ekonomik kalkınmalarını yurt dışından ithalata bağlayan az gelişmiş ülkelerin refahlarında da ithalatın yapılamadığı dönemlerde düşme görülür (Seyidoğlu, 1999: 1).

İşsizlikteki artışın başka bir nedeni de ayakta kalan finansal kuruluşlar da reel sektöre kredi kullanırken sıkı koşullar öne sürmeleridir. Uluslar arası sermaye akımlarının azalması ile talep gerilemiş ve küresel ticaret hacmi düşmüştür. Böylece hem Türkiye'de hem de dünyada büyüme oranı, dış ticaret hacmi düşmüş, işsizlik artmıştır (Togan, 2009: 7-8).

Küresel krizle birlikte düşen talep ve ithalatın etkisiyle gerileyen cari açığın nasıl finanse edildiği önemlidir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler cari açıklarını yabancı sermaye ile finanse etmektedir (Buluş, 2009: 133). Yüksek faiz ile girişi sağlanan yabancı sermaye kurları bastırmakta ve büyümeye katkı sağlamaktadır (Buluş, 2009: 136). Fakat yabancı sermaye aynı zamanda dış şoklara karşı kırılganlığı artırdı. Cari açığın yabancı sermaye ile finanse edilmediği durumlarda ise devalüasyona başvurulabilmektedir.

2.4.2. Krizin Kaynağı ABD Ekonomisi

1990'larda ABD ekonomisi hızla büyümüştür. Ekonomik büyümede itici gücü ise ileri teknolojiye bağlı olarak sürekli artan verimlilik oluşturmuştur. Uzun soluklu büyümenin sona erdiğinin ilk belirtisi, Mart 2000'de ileri teknoloji şirketleri hisselerinde görülen çöküştür. Bu ve ticari partnerlerle ticaretin düşmesi ABD ticaret dengesinin bozulmasına neden olmuştur. Özellikle 11 Eylül 2001'de Dünya ticaret merkezine ve ABD savunma bakanlığına yapılan terör saldırıları birçok şirketin (2001'de Enron, 2002'de WorldCom gibi) batmasına ve ekonominin bozulmasına neden olmuştur.

Hükümet çöken ekonomiyi düzeltmek için düşük faiz oranları uygulayarak tüketici harcamalarını ve konut talebini güçlendirmiştir. Aynı dönemde artan kamu harcamalarının da etkisiyle 2002'de ekonomik büyüme hızlanmıştır. 2001 ve 2003 yıllarında uygulanan vergi indirimleri ile %3'lük bir büyüme sağlanmıştır. 2002'den beri süregelen büyüme 2004 yılında da devam etmiş, bu durum ABD Merkez Bankasının faizleri yükselterek para politikasını sıkılaştırmasına neden olmuştur. Ancak bu büyüme bütçe ve cari açıkların artması ile sonuçlanmıştır. Bu süreçte özel tüketim harcamaları artarken, yatırım harcamaları da azalmıştır. Bunun temel nedeni ise, piyasalarda oluşan güven eksikliği, şirketlerin daralan kar marjları nedeniyle yatırımlarını kendi kaynakları ile finanse edememeleri ve bazı sektörlerde kapasite fazlalığının oluşmasıdır.

Sektörlere bakıldığında, tarım sektörü milli gelirin yaklaşık %1'ini oluşturmasına karşın tarımsal üretim yüksek verimliliğe bağlı olarak çok yüksektir. Ülke tek başına dünya mısır üretiminin %40'ını, darı üretiminin %25'ini ve soya üretiminin %50'sini yapmaktadır. Aynı dönemde dünyanın en büyük gıda ihracatçısıdır. Hükümet te tarım sektörüne yönelik olarak 1995-2002 yılları arasında 114 milyar dolar destek vermiştir(KTO, 2009).

ABD dış ticaretinde, önemli pay alan ülkelere karşı dış ticaret açığı vermektedir. Çin, Japonya, Kanada, Almanya ve Meksika ile olan dış ticaret açığı çok yüksek seviyelere ulaşmıştır. 2008 yılında Çin ile ticaretinde 284 milyar dolar açık veren Amerika'nın dış ticaret dengesi 2009 yılında %15 azalarak 239 milyar dolara düşmüştür. 2005 yılında Çin mallarına uygulanan tekstil kotalarının kaldırılması,

Çin'in ABD'ye gerçekleştirdiği tekstil-konfeksiyon ihracatını hızla artırmıştır (KTO, 2009).

2008 Eylül ayında ülke mortgage sisteminde çıkan sorunlar yüzünden kriz ortaya çıkmıştır. Biriken mortgage kredilerinin ödenmesinde yaşanan sorunlar birçok bankanın ya iflas etmesine ya da hükümete kurtarma başvurusunda bulunmasına neden olmuştur. Amerikan hükümeti ise krizin daha da derinleşmesini engellemek amacıyla 789 milyar dolarlık bir kurtarma paketi açıklamıştır. Paket içerisinde bankaların mortgage kredilerine garanti getirilmesinden zor durumda kalan bankalara el konulmasına, sosyal harcamaların arttırılmasından önemli sektörlerde vergi indirimlerine kadar birçok önlem alınmıştır.

Amerikan ekonomisi 2008 yılında %0,4 oranında büyürken, 2009 yılında ise -2,4 oranında daralmıştır. Tüketici fiyatlarında düşük çıkarken işsizlik oranı %10'lara kadar yükselmiştir. Tüketime kısılması sonucu fiyatlar genel seviyesi sürekli olarak düşmektedir. Özellikle batan bankaların işten çıkardığı işsizlerle birlikte işsizlik oranı %10'lara dayanmıştır. Amerikanın dış ticaret açığı önemli bir sorun hale gelirken 2009 yılında 381 milyar dolarlık dış ticaret açığı vermiştir. Krize karşı alınan önlem paketi sonrasında hükümet harcamaları önemli oranda artmış bütçe açığı 2009 yılında 1,6 trilyon dolara çıkmıştır.

Amerikan ekonomisi, doların rezerv para olması ve diğer gelişmiş ülkelere nazaran ekonomik olarak hala güçlü olması nedeniyle, yüksek orandaki bütçe açığını finanse etmektedir.

II. Dünya Savaşı sonrası egemen olan Benetton Woods sistemi, iç dengesizlikten kaynaklanan ve dış ödemelere yansıyan dengesizliklerin yükünün açık veren ülkeler tarafından çekilmesi sonucu doğurmuştur. Son küresel krizde de bazı örnekler görülmektedir. (Çin'de döviz kuru düzeltmesinin sınırlı kalması gibi...) (Berksoy, 2009: 31).

2.4.3. Krizin Kaynağı ABD ile Türkiye Ticari İlişkileri

Türkiye'nin Amerika ile dış ticareti sürekli olarak Türkiye aleyhinde gelişim göstermektedir. 2009 yılında Türkiye Amerika'dan toplam 8,5 milyar dolarlık ithalat yaparken aynı yılda bu ülkeye toplam 3,2 milyar dolarlık ihracat gerçekleştirmiştir (KTO Ülke Raporları, 2009).

Tablo 12. Türkiye'nin ABD ile Dış Ticareti , (000 \$)

	2008	2009	Değişim %	2009*	2010*	Değişim %
İhracat	4.299.941	3.225.220	-25	527.765	521.418	-1,2
İthalat	11.975.929	8.568.053	-28,5	1.231.592	1.312.103	6,5
Dış Ticaret Hacmi	16.275.870	11.793.273	-27,5	1.759.357	1.833.521	4,2
Dış Ticaret Dengesi	-7.675.988	-5.342.833	-30,3	-703.827	-790.685	12,3

Kaynak: www.tim.org.tr, Erişim Tarihi: 14.04.2010

* Mart ayı itibariyle

Türkiye Amerika'ya en fazla Otomotiv ürünleri ihraç etmiştir. 2008 yılında 267 milyon dolarlık otomotiv ihraç edilmişken 2009 yılında bu rakam 696 milyon dolara çıkmıştır. Otomotiv sektörünün ardından ise en fazla çelik ve Konfeksiyon ürünleri ihraç edilmiştir(KTO Ülke Raporları, 2009).

Tablo 13. Türkiye'nin ABD'ye ihracatı, (\$)

Sektör	2008	2009	Değişim %	2009*	2010*	Değişim %
Otomotiv	267.001.298	696.819.022	161,0	67.527.829	137.173.429	103,1
Çelik	816.004.891	236.148.697	-71,1	84.618.285	112.647.745	33,1
Konfeksiyon	552.651.028	353.776.797	-36,0	73.535.750	95.057.348	29,3
Makine	406.759.021	322.891.626	-20,6	93.528.791	90.543.327	-3,2
Madencilik	346.553.843	224.345.580	-35,3	49.461.390	60.560.730	22,4
Kimyevi Maddeler	540.900.894	247.236.256	-54,3	46.691.937	54.418.689	16,5
Tekstil	219.251.066	156.425.370	-28,7	34.354.314	50.054.992	45,7
Tütün	96.584.657	184.431.840	91,0	104.680.351	44.428.026	-57,6
Halı	84.415.079	78.870.604	-6,6	14.163.584	27.306.451	92,8
Demir	155.360.866	92.856.571	-40,2	18.481.561	26.666.105	44,3

Kaynak: www.tim.org.tr, Erişim Tarihi: 13.04.2010

* Mart ayı itibariyle

Finansal panayır, sorumsuz borçlanma, çılgın tüketim ve özellikle de ithalata, bunun karşılığında giderek artan bir cari açık ve sonucunda gelen dış borçlar, bir yandan ABD ekonomisini yeni bir çerçeveye doğru götürürken, diğer yandan da bizim gibi ülkelerin ekonomik yapılarının belirlenmesinin temelleri atılmaktadır (Kırım, 2009).

Son krizle birlikte Türkiye'nin dış ticaret hacmi azalmaya başlamıştır. Aynı zamanda yabancı sermaye girişleri de tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de azalmıştır. AB başta olmak üzere dünya GSYİH'nin azalması ihracatı olumsuz etkilemektedir (Togan, 2009: 11).

Togan (2009)'a göre küresel krizde reel döviz kurunu sabit tutarak reel harcamaları kıstak ve böylece dış dengeyi sağlamak bir alternatiftir. Fakat böyle bir

durumda iç denge zarar görmektedir. Yine Togan'a göre iç ve dış denge reel döviz kuru devalüe edilirken reel harcamalar da belli bir oranda arttırılarak sağlanabilir.

Son küresel kriz, ekonomiye ve geleceğe ilişkin beklentileri bozmuş ve geliri azaltmıştır. ABD gibi bazı ülkeler ekonomik durgunluğu teşvik ve kamu harcamaları ile aşmaya çalışmakta bu durumda bütçe açıklarını ve borçları yükseltmektedir. Ayrıca durgunluk dönemlerinde vergi gelirlerinin azalması da bu negatif duruma katkı sağlamaktadır (Togan, 2009: 13-15).

Şu anda da devam eden kriz, geçmiş dönemlerdeki krizlerden farklı olarak küresel niteliktedir. Deflasyon ve resesyon riski de taşıması krizi olağan dışı kılmaktadır (Yılmaz, 2008: 11)

Kriz döneminde de Çin ekonomisi, Yen'in değerini bilinçli olarak düşük tuttuğu için döviz rezervlerinde ciddi artış olmuştur. Çin böylece Batı'ya kredi verebilir hale gelmiş ve böylece Batılı ekonomiler ucuz kaynak bulabilmişlerdir. Bu gelişmeler küresel krizde etkide bulunmuştur (Uysal, 2009: 7). Türkiye bu krizden kredi, sermaye hareketleri ve dış ticaret kanallarında etkilenmiş ve etkilenmektedir (Uysal, 2009: 9).

Etkisi bu kadar geniş olan krizde Türkiye'nin de içinde bulunduğu pek çok ülke faiz indirimine gitti ve piyasalara likidite desteği sağladı (Babacan, 2009: 31)

Ülkemizde faiz indirimlerinin yanı sıra krize karşı alınan önlemler (Altuntepe, 2009: 137);

1. Vadesi geldiği halde ödenmemiş vergi alacakları taksitlendirildi,
2. Yurtdışındaki vatandaşların paralarının Türkiye' ye getirilmesi için çalışmalar yapıldı,
3. Mevduate güvence verme yetkisi TMSF' den alınıp Bakanlar Kurulu' na devredildi,
4. Hisse senedi alım satımlarında uygulanan stopaj oranı sıfırlandı,
5. KOSGEB kanalı ile KOBİ' lere uygun koşullarda kredi desteği sağlandı,
6. Halk Bankası kanalı ile esnaf ve sanayicilere kredi imkanları genişletildi.

Bu küresel krizin bitişiyle (Ulagay, 2009: 59):

1. Gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomisindeki payı artacak,

2. Gelişmiş ülkeler ve Japonya bir süre daha yavaş büyüyecek,
3. Sermaye hareketlerinin Batı'dan Doğu'ya akışı sürecek.

Son küresel kriz, ABD de çıkmasına rağmen AB, Rusya, Japonya gibi ülkeleri de etkilemesinin en önemli nedenlerinden biri de bu ülke ekonomilerinin dışa açıklığının yanı sıra ihracata bağımlılığının son derece yüksek olmasıdır (Çarıkçı, 2009: 28).

Avrupa başta olmak üzere dünyada, piyasadaki fazla para arzına bağlı olarak enflasyon tehlikesi gündeme gelmektedir. Enflasyonu önlemek ve piyasadaki para arzını çekmek için önümüzdeki dönemde düşük faiz uygulamasına son verme ihtimali vardır (Altınok, 2010: 31). Dünyada beklenti enflasyonu harekete geçirmeden riskleri en aza indirmektir (Altınok, 2010: 30-31). Özellikle Amerika'nın erken faiz artırımı beklentisi doların güçlenmesi sonucunu ortaya çıkarabilir. Böylece euro-dolar paritesinin alçağı değer de Türkiye'nin dış ticaret dengelerini yine etkileyecektir (Sağman, 2010: 31). Diğer taraftan verilen teşvikler ve desteklerle beslenen bütçe açıkları ve borçlar da küresel ekonomideki geleceğe ilişkin diğer kaygılardır. Artan kamu harcamaları ve kriz nedeniyle düşen vergi gelirleri bütçe açıklarını tetiklemiş ve bu açıklar da borçlanma ihtiyacını arttırmıştır (Dikbaş, 2010: 44). Maastricht Kriterleri'ne göre AB'de bütçe açığı GSYİH'nin %3'ünü, borç stok ise %60'ı geçemez. Fakat AB'nin iyi ekonomileri bile bu oranlardan çok uzaktadırlar.

Türkiye'de de aynı şekilde ekonomik durgunluk nedeniyle vergi gelirlerinin düşmesi ve kamu harcamalarındaki artış bütçe açığını olumsuz etkilemiştir (Dikbaş, 2010: 45).

ABD ile Türkiye arasında gerçekleştirilen ticaret hacminin toplam dış ticaret hacmi içindeki payının yüksek olmaması, ABD'de yaşanan durgunluğun dış ticaret yolu ile ülkemize yansımada olumlu bir engel olarak düşünülebilir (Palacıoğlu, vd, 2008: 43).

Son yıllarda dış ticarete ortaya çıkan dengesizlik ve petrol üreten ülkelerde Çin gibi ülkelerin gelişmiş ülkeleri finanse etmeye başlamaları sonunda gelişmiş ve zengin ülkeler üretmede tüketmeye başladılar. Bu durum krize giden süreçte mutlak etkili olmuştur (Külebi, 2010: 50). Bu krizle birlikte güvenli liman olarak kabul edilen

gelişmiş ve zengin ülke finans piyasalarının kırılganlığı da ortaya çıkmıştır (Yılmaz, 2010: 7).

2009 yılında ithalatın ihracattan daha hızlı gerilemesi, dış ticaret açığı ve cari açığı önceki yıla göre daralmıştır.

Son krizin diğer bir özelliği de, reel sektörün fiyatlandırmalardan bağımsız olarak düşüşler göstermesi ve toparlanma için dünya genelinde ekonomik paketlere ihtiyaç duyulmasıdır. Ülkeler reel ve finans sektöründeki daralmaları bu paketlerle aşmaya çalışmaktadırlar (Böke, 2009: 42-44).

Dünya ticaretinin azalmasında talep yetersizliğinin yanı sıra finansman imkanlarındaki sorunlar da etkili olmuştur. Türkiye ihracatındaki düşüş finansman sorunlarından çok dış talepteki daralmadan kaynaklanmıştır (Acar, 2009: 2-3).

Amerika son krizde finansal piyasaların sapkın düzensizliğini ve banka denetimlerinin yıkımını feci şekilde yaşamıştır. Amerika'da ve dünyada devletin ekonomiye müdahalesi geçici olabilir. Bu geçici durum finansal sorunların çözülüp çözülmeyeceğine bağlıdır (Carm, 2010). Ayrıca gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi gelişmiş ülkelerde de devlet bütçesinin bozulması istihdam sorununu şiddetlendirmektedir (Carm, 2010).

ABD'deki krizin Avrupa piyasalarına yansması, tüm dünyadaki fonların çıktıkları ülkeye geri çağrılacağı anlamına da gelmektedir. Bu da cari açığını yabancı sermaye ile finanse eden devletleri daha da zor durumda bırakacaktır (Özbek, 2008: 6). Dış ticaretin cari açık üzerindeki etkisi, ihracatın ithalatı karşılama amacıyla alakalıdır. İşte bu yüzden ihracatın ithalata bağımlılığı bir kez daha önem kazanmaktadır (Özbek, 2008: 8).

Halen yaşanmakta olan kriz, batının küresel düzendeki tartışılmaz üstünlüğünün sona ermekte olduğunu ve başta Çin olmak üzere yeni yükselen güçlerin hemen her alandaki ağırlığının arttığı bir döneme girilmekte olduğunu gösteriyor. Yani Batının dünyayı tek başına yönlendirdiği ve piyasa'nın kutsandığı bir dönemin sonuna gelinmiştir (Ulagay, 2009).

Küresel kriz ile birlikte hükümetler ekonomilerini düzeltmek için birçok kritik sektöre teşviklere getirmiştir. Getirilen teşvikler ise kamu harcamalarının artmasına ve zamanla bütçe açıklarının devasa boyutlara ulaşmasına neden olmuştur.

Dünya ekonomisinde belirsizlik hala devam etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin büyüme göstereceği, gelişmiş ülkelerin ise düşük bir büyüme göstereceği öngörülmektedir. Son olarak borç krizinin ikinci bir kriz dalgası yaratacağı ve küresel krizin yeniden dip noktasına doğru gideceği düşünülmektedir. Avrupa'da PIIGS olarak adlandırılan Portekiz, İrlanda, İtalya, Yunanistan ve İspanya yüksek oranda kamu borcuna sahip olup ortalama olarak kamu borcunun GSMH'ye oranı %100'leri aşmış durumdadır. artan bütçe açıkları kamu maliyesinde düzeltilmesi zor zararlar oluşturacaktır. Avrupa Birliği ile IMF'nin Yunanistan'a yapacağı 110 milyar euroluk destek paketi, dünya tarihindeki en büyük yardım paketini oluşturmuştur. Yunanistan'ı bu kadar önemli kılan ise euro bölgesi içinde olması ve euro üyesinde olacak olası bir krizin tüm euro ülkelerine sıçrama imkanı olmasıdır. Yardım paketinin ardından düşmeye başlayan euro, dolara karşı sürekli olarak değer yitirmektedir. Eurodaki değer kaybı ise Avrupa'nın ihracatını olumsuz yönde etkilemektedir. Eurodaki değer kaybı, ihracatının yaklaşık %60'ını Avrupa ülkelerine yapan Türk ihracatçısının gelirlerini de olumsuz yönde etkileyecektir. Ayrıca, doların euro karşısında yükselmesi, maliyetlerinin çoğu dolar cinsinden olan Türk imalatçısının giderlerini artıracaktır.

Sonuç olarak, Dünya ekonomisindeki belirsizlik devam etmektedir. Kimi iktisatçılar krizin tekrar derinleşip ikinci bir dip dalgası oluşacağını öngörürken, kim iktisatçılar ise dip notasına yapmayacağını ve sıkı maliye politikaları ile eşgüdümlü yürütülecek sıkı para politikası ile krizin derinleşmeyeceği görüşündedir.

2.4.4. Krizin Kaynağı ABD ile Konya İli Ticari İlişkileri

Konya 2009 yılında ABD'ye 25 milyon dolarlık ihracat gerçekleştirmiştir.

Tablo 14. Konya'nın Amerika ile Dış Ticareti

	2008	2009	% Değişim	2009*	2010*	% Değişim
ABD	27.119.678	25.971.004	-4,2	5.627.601	6.574.035	16,8

Kaynak:www.tim.org.tr, Erişim Tarihi: 05.06.2010

* Mart ayı itibariyle

Konya Amerika'ya daha çok taş, alçı, çimento ürünleri, sebze meyve ve şeker ve şeker ürünleri ihracatı yapmıştır. Konya ABD'ye 2009 yılında 1,4 milyon dolarlık taş,alçı ürünleri ihraç ederken, 155 bin dolarlık meyve sebze ürünleri ihraç etmiştir.

Tablo 15. Konya'nın ABD'ye ihracatı sektörler itibariyle, 2009

Sıra	Sektör	Miktar
1	Taş,Alçı,Çimento Vb.Maddelerden Eşya.	1.463.105
2	Sebze,Meyva Ve Sert Kabuklu Meyva Müsth.	155.585
3	Şeker Ve Şeker Mamülleri.	97.253
4	Kazanlar,Makinalar,Mekanik Cihaz,Aksamı.	77.433
5	Halılar Ve Dokunabilir Mad.Yer Kaplamal.	15.725
6	Sabunlar,Yıkama Müsth.,Temizlik Müstahz.	15.725
7	Demir Ve Çelikten Eşya.	13.446
8	Seramik Mamülleri.	12.618

Kaynak: KTO

Türkiye ve Konya açısından son kriz göstermiştir ki ekonomide asıl sorun iç dengelerin yanı sıra ekonomik sistemin dışında oluşan ve tahmin edemeyeceğiniz dış değişkenlerdir (Pool ve Roe, 2008).

2.5. YUNANİSTAN KRİZİ

Yunanistan 2009 yılını büyük kayıplarla kapatan ülkelerden birisi olmuştur. 2008 Ekonomik Krizi ve bu krizin büyümesini engellemek için yapılan yüksek devlet harcamaları bu defa bir Avrupa Ülkesi'ni vurmuştur. Yunanistan'daki kriz bir gecede ortaya çıkan kriz değildir.

Savurgan sayılabilecek harcamalar, varolan krizin etkisini zayıflatmak için yapılanlar ve endüstriyel üretime verilen önemin düşük olması, Yunanistan krizini yaratan en önemli etkenlerden sayılabilmektedir (S. Serdengeçti ile kişisel iletişim, 18 Mayıs-12 Haziran 2010).

2009 Ekim ayındaki seçimlerden galibiyetle çıkan Papandreu ve onun partisi PASOK, borç defterlerini incelemeye başlayınca, bir önceki hükümetin 2008 yılında bazı "kozmetik" önlemler aldığını ve bazı kalemleri bütçe hesabına dahil etmediğini görmüştür. PASOK'tan önce gelen yönetimin, Karamanlis yönetimi, yaptığı "kozmetik" hamleler sonucu 2009 yılının bütçe açığının GSYİH'ye oranı %5 olarak tahmin edilmişti. Yönetim el değiştirdiğinde gerçekler ortaya çıkmış ve gerçekçi tahminin %12.7 düzeyinde olduğu açıklanmıştır. Bunların devamında ise Yeni Demokrasi Partisi'nin (YDP) iktidar olduğu 2004-2009 dönemi içerisinde dış borçları 100 milyar Euro arttırdığı ileri sürülmüştür. Ekonomideki daralmanın da 2009'da %-0.8 oranında gerçekleşeceği öngörülmüştür. 2008'de %7.6 olan işsizliğin 2009'da %9.5'e fırladığı, 2010'da ise %10.5'e ulaşacağı yazılmıştır. 2009 yılı içerisinde Ekim ayına kadar sadece dış borcun faizlerine 12 milyar Euro harcanırken, ihracattaki azalmanın %10.9, sanayi yatırımlarındaki azalmanın %32.8 ve inşaat sektöründeki yatırımlarda %23.3'lük bir azalma yaşandığı ifade edilmiştir (İKV, 2010). Bu ortaya çıkınca da, kredi derecelendirme kuruluşu Standart&Poor's, Yunanistan'ı olumsuz kredi izlemesine aldığını ilan etmiş ve Yunanistan'ın kredi notları düşmüş, Fitch Ratings, Yunanistan'ın kredi notunu A-'den BBB+'ya düşürmüştür. Böylece, Yunanistan, eskiden aldığı faiz oranıyla değil, daha yüksek bir faizle borç alabilecektir. Mevcut faizlerle alınan

borçlarını ödemekte bile zorlanan Yunan hükümeti, borçlarını daha yüksek faizden almaya başlayınca, doğal olarak borç kamburu daha da çok büyüyecek ve krizin etkisi bu sarsıntılarla artacaktır (Reuters, 2010).

Şubat 2010 başlarında Yunanistan'ın ekonomik sorunu AB'ye dert olmaya başlamıştır. AB zirvesi sonrası Alman Dışişleri Bakanı, toplantıda liderlerin Yunanistan'a açık çek vermediğini, Atina'nın bir an önce yapısal reformları gerçekleştirmesi gerektiğini söylemiştir. Buna karşılık Yunanistan Başbakanı Papandreu da, ülkesinin içinde bulunduğu durumdan, AB organlarının da sorumlu olduğunu, AB desteği geç geldiği için piyasaları yatıştırmadığını ve Yunanistan'ın bu çatışmayı tek başına atlatacak güçte olmadığını vurgulamıştır (S. Serdengeçti ile kişisel iletişim, 18 Mayıs-12 Haziran 2010).

Şubat 2010 ortalarında ikinci AB zirvesinde de Yunanistan'daki ekonomik krizin etkileri konuşulmuş, ancak bu zirveden de Yunanistan'a destekle ilgili bir karar çıkmamıştır. Yardım paketine onay vermeyen AB, Yunanistan'a "akıl vererek" yardım yerine kemer sıkma uyarısında bulunmuştur. O an için Bir bakıma Yunanistan ateş hattında kalmaya mahkum edilmiştir (S. Serdengeçti ile kişisel iletişim, 18 Mayıs-12 Haziran 2010).

Yunanistan'a AB ve IMF tarafından yapılması planlanan yardım paketinin detaylarına göre, Yunanistan'a AB'den 30 milyar Euro ve IMF'den de 15 milyar euro olmak üzere toplam 45 milyar \$ kredi kullanılacaktır. Bu kredi 3 yıl vadeli olacak ve faizi de %5 civarında olacaktır (Reuter, 2010). Yunanistan'ın mevcut 3 yıl vadeli tahvillerinin faizi %7 civarındadır. Bu paketle Yunanistan'ın borçlanma maliyetini artıran ve kurunun değerini olumsuz etkileyen muhtemel borç krizinin engellenmesi amaçlanmaktadır.

İsrarla bir yardım paketinin açıklanmasını bekleyen Yunanistan ise, kendi ülkelerinin çökmesi halinde tüm Euro bölgesinin risk altında kalacağı yönünde uyarılar yapmaktaydı. Yunanistan Euroya geçerek, bugüne dek kredi notunu düşük tutmuş, ama bunu karşılığında para piyasalarında yapabileceği bazı oynamalardan feragat etmiş bulunmuştur. Bu sebeple kredi notu düşmeye başlayınca Yunanistan'ın yaşadığı krizi aşması ve memur maaşlarını ödemesi çok zorlaşmıştır. Bu tarz bir durum Türkiye'de olsaydı, hükümet hiçbir yerden istediği faizle borç bulamasa bile para basardı ancak

Yunanistan'ın böyle bir şansı da yoktur. Bu sebeple krizi atlattık veya ertelemek için yapması gereken manevraları yapmamaktadır (S. Serdengeçti ile kişisel iletişim, 18 Mayıs-12 Haziran 2010).

Bu durumda Yunanistan'ın avantajı ise, biz batarsak Euro'yu da kendimizle birlikte aşağı çekeriz, olgusundan kaynaklanmakta ve bundan dolayı Euro Bölgesi'ni kendine yardım etmeye zorlamaktadır. Atina'nın borçlarının çoğunun Almanlara, Fransızlara ve İngilizlere olması gerçeği istenen yardımın yapılabilmesini daha mümkün kılmaktadır. 300 milyar dolarlık borcun sadece 18 milyar dolarının ABD'ye olması, aslında meselenin önemli bir kısmının Avrupa içerisinde çözülebileceğini, göstermektedir. Milli gelirin en fazla %3'ü olması gereken bütçe açığının %12,7'lerde olması ve %60 dolaylarında olması gereken borç toplamının %161 seviyelerinde dolaşması Yunanistan'ın AB kuralları ne kadar ihlal ettiğinin göstergesi olarak durmaktaydı (S. Serdengeçti ile kişisel iletişim, 18 Mayıs-12 Haziran 2010).

Güney Avrupa ülkelerinin bugüne kadarki en büyük kredi veren kurumları Alman bankalarıydı. Bugüne kadar sadece Yunanistan'a verilen kredi tutarı 43 milyar Euro'dur. Yunanistan'a kredi açan Alman bankaları içerisinde Hypo Real Estate 9.1 milyar Euro ile ilk sıradadır. Ayrıca Commerzbank, Landesbank, LBBW, Bayern LB gibi bankaların da önemli ölçüde kredi vermiş oldukları açıklanmıştır. Bu arada aslında krizle ilgili sorunun 2004 ve 2005 yıllarında Yunanistan'ın AB'ye bildirdiği ekonomik bilgilerden kaynaklandığı ileri sürülmüştür (S. Serdengeçti ile kişisel iletişim, 18 Mayıs-12 Haziran 2010).

Gerekli kriterleri taşımadığı halde Euro Bölgesi'ne girebilmek için ekonomik göstergeleriyle oynadığı ortaya çıkan Yunanistan'ı denetim altına almak isteyen Avrupa Komisyonu, istatistik kurumu Eurostat'a üye ülkelerin yayımladığı istatistikleri denetleme yetkisi vermek için harekete geçmiştir. Ekonomik verilerini çarpıttığı gerekçesiyle Avrupa Birliği tarafından güvenilirliği sorgulanan Yunanistan, yeni bir olayla daha gündeme gelmiştir. Ülkenin 2001'de AB'ye üye olduktan sonra uluslararası finans kurumu Goldman Sachs'ın aracı olduğu karmaşık bir swap sistemi kullanarak ülkeye döviz ticareti gibi gösterilen yüklü tutarda kredi temin ettiği ve bu şekilde borçlarını gizlemek suretiyle kamu açıklarını AB İstikrar ve Büyüme Pakti'nin

öngördüğü limitin altında tutarak kurallara yakalanmadan gücünün üzerinde harcama yaptığı ortaya çıkmıştır.

AB standartlarına göre üye ülkelerin en fazla GSYİH'sının en fazla %3'ü kadar borçlanması gerekirken, Yunanistan sadece 2009 yılında bu sınırın dört katına ulaşan %12.7'lik bir borçlanma gerçekleştirmiştir. Yunanistan'ın toplam borcu ise 300 milyar Euro'yu bulmaktadır (S. Serdengeçti ile kişisel iletişim, 18 Mayıs-12 Haziran 2010).

Kriz durumunda AB, üye ülkelere kredi verebilmektedir. AB Komisyonu, ihtiyaç halinde Euro bölgesi dışındaki AB ülkelerine yardımcı olmak amacıyla 50 milyara kadar kredi verebilmektedir. Bu maksatla Macaristan'a 6.5, Letonya'ya 3.1 ve Romanya'ya 5 milyar Euro verilmiştir (S. Serdengeçti ile kişisel iletişim, 18 Mayıs-12 Haziran 2010).

Aslında Yunanistan, AB (önce AET) üyesi olduktan sonra bu birliğin kaymağını yiyen ülkelerden belki de ilk sırada olanıydı. Yunanistan'ın üyeliğin başladığı 1981 yılından bu yana AB'den 85 milyar Euro (yaklaşık 125 milyar dolar) aldığı bilinmektedir (Reuter, 2010). Bu miktar yaklaşık 11 milyonluk nüfuslu bir ülke için oldukça önemlidir. Bir başka ifadeyle kişi başına yaklaşık 7.700 Euro düşmektedir. Yunanistan'ın aldıkları burada da bitmemektedir. AB'nin 2007-2013 dönemi bütçesine göre, Yunanistan'a AB'den 25 milyar dolar daha aktarılması planlanmıştır. Aynı bütçeden 2007 yılında net 5.4, 2008 yılında net 6.2 milyar Euro'luk pay alan Yunanistan'ın milli geliri 2008 yılında 360 milyar dolar dolayında ve fert başına geliri de 32 bin dolar civarındaydı (Reuters, 2010).

Yunanistan 2010 yılı içerisinde borcunun 50 milyar Eurosunu finanse etmek mecburiyetindedir. Bu maksatla ilk 15 milyar Euro'nun bu ilkbaharda ödenmesi gerekmektedir (Reueters, 2010).

2.5.1. Yunanistan'ın Krizden Kurtulma Acil Önlem Planı

Yunanistan'da PASOK Hükümeti, krizden çıkış için bir dizi önlemler almayı planlamıştır. Bu önlemler içerisinde ilk düşünülenleri şöyleydi (S. Serdengeçti ile kişisel iletişim, 18 Mayıs-12 Haziran 2010) :

- KİT yöneticilerinin maaşlarının %50 indirilerek, yönetim kurulu üyelerinin sayısının azaltılması,
- Devlet memurları maaşlarında tavanın 2000 Euroyla sınırlanması,
- Sosyal güvenlik ve askeri harcamalarda %10 kesinti yapılması,
- Yunan Turizm Teşkilatı'nın yurtdışı bürolarının 1/3'nün kapatılması,
- Gayrimenkullardan alınan vergiler artırılması,
- Polis teşkilatında vergi kaçakçılığıyla mücadele için özel tim oluşturulması,
- Limanların özelleştirilmesine hız verilmesi
- Daha sonra yukarıdakilere ek şu önlemlerin de alınması kararı alınmıştır.
- Kamu çalışanlarının maaşlarından kesinti yapılması,
- KDV oranlarının artırılması (%4.5, %5'e, %9, %10'a, %19 olan KDV'nin %21'e yükseltilmesi)
- Ödeneklerde %12 kesinti yapılması,
- Emekli maaşlarının 2010 yılı süresince dondurulması,
- Akaryakıt fiyatlarının 3 ila 8 cent arasında yükseltilmesi

Yunanistan'daki kemer sıkma politikasıyla başbakan, bakanlar ve milletvekilleri de dahil olmak üzere, yüksek ücret alan memurların maaşları dondurulmuştur. Emekliye ayrılan her 5 kamu personeline karşılık bir kişinin işe alınması, 12 bin Euronun üzerindeki kazançlardan %18 ile 40 arasında vergi getirilmesi, kilise varlıklarının dahi vergilendirilmesi öngörülmüştür (Reuters, 2010).

Yunanistan'da 4.8 milyar Euroluk tasarrufu öngören bir acil önlem paketini açıklayan Başbakan Papandreou, "Bu sert önlemlerden sonra da destek vermezseniz IMF'ye başvuracağız" şeklinde adeta AB'ye rest çekmiştir. Ancak, bu önlem paketi "siesta" ve "az çalışarak" çok kazanmaya alışan Yunan halkının bir kısmını kızdırmıştır (Reuters, 2010).

2.5.2. Yunanistan Krizinin Euro Alanı'na Etkileri

Yunanistan, 2001 yılı başında Avrupa Birliği'nin ortak para birimi Euro'yu kabul etmesi ve Euro alanı'na dahil olmasından bu yana görülen en büyük ekonomik krizle mücadele etmektedir. Ülkenin bu yıl kamu borcunun 290 milyar Euro'ya ulaşması beklenmektedir. 2009'da GSYİH'sının %12,7'si oranındaki bütçe açığı, Euro Alanı ve İstikrar ve Büyüme Pakti'nda bulunan ülkeler için öngörülen %3 düzeyinin 4 kat üzerinde seyretmektedir. Kamu Borç Stokunun GSYİH'ya oranı ise %112,7 düzeyindedir. Öngörülen düzey ise GSYİH'nın %60'ı oranındadır (S. Serdengeçti ile kişisel iletişim, 18 Mayıs-12 Haziran 2010).

Ekonomik ve parasal Birlik çerçevesinde AB ülkelerinin ortak para biriminin kullanıldığı Euro Alanı'na dahil olabilmeleri için "Maastrich Kriterleri" olarak adlandırılan ve Maastrich Antlaşması ile belirlenmiş olan makro-ekonomik yakınlaşma kriterlerini yerine getirmeleri gerekmektedir.

Maastricht Kriterleri şu şekilde ortaya konulmuştur (Reuters, 2010).

- Fiyat istikrarı: üye ülkenin son bir yıllık enflasyon oranı, en düşük enflasyon oranına sahip üç ülke ortalamasını 1,5 puandan fazla geçmemelidir.

- Kamu mali pozisyonlarının sürdürülebilirliği: normal şartlarda üye ülke bütçe açıkları GSYİH'nın %3'ünü, kamu borçları ise %60'ını aşmamalıdır.

- Döviz kurları: üye ülke parası son iki yıl Avrupa Para Sistemi Döviz Kuru Mekanizması'nda normal dalgalanma marjı içinde kalmalı söz konusu üye ülke, bu dönem içerisinde kendi inisiyatifiyle, kendi para kurunu diğer bir üye ülkenin parasına karşı devalüe etmemelidir.

- Faiz oranları: üye ülkenin uzun vadeli faiz oranı, en düşük enflasyon oranına sahip üç üye ülkenin faiz oranı ortalamasını 2 puandan fazla geçmemelidir.

Euro Alanı'na dahil ülke ekonomilerinin denetlenebilmesi de İstikrar ve Büyüme Pakti ile somut ve ölçülebilir bir yönteme dayandırılmıştır. Pakt, Ekonomik ve Parasal Birlik içinde ulusal mali politikaların koordinasyonu için kurallara dayanan bir çerçeve oluşturmaktadır. Ekonomik ve Parasal Birliğin iyi işleyebilmesi için güçlü maliye politikalarının varlığı da önemli bir gerekliliktir.

İstikrar ve Büyüme Paktı, aşırı bütçe açıklarından kaçınılması için Önleme ve Caydırma stratejisi olmak üzere iki ayaklı bir strateji öngörmektedir(S. Serdengeçti ile kişisel iletişim, 18 Mayıs-12 Haziran 2010).

- Önleme Stratejisinde üye ülkelerin bütçe açıkları GSYİH'nın %3'ü sınırının üzerine çıkmadan önce bütçedeki sapmaları belirleyip düzeltmek amacıyla önleyici tedbirler ortaya koyulmaktadır. Bu kapsam üye ülkeler her yıl bütçe disiplini sağlamak için orta vadeli mali politikalarını içeren istikrar ve yakınlaşma programları hazırlarlar ve Avrupa Komisyonu'na sunmaktadırlar. Konsey de programlara ilişkin görüş bildirir. Önleme stratejisinin iki aracı vardır: Konsey, Avrupa Komisyonu'ndan gelen bir öneriyle erken uyarı mekanizmasını işletebilir ya da Komisyon ilgili ülkeye maliye politikalarına ilişkin tavsiyelerde bulunabilir (S. Serdengeçti ile kişisel iletişim, 18 Mayıs-12 Haziran 2010).

- Caydırma stratejisinde ise üye ülkelerin %3 sınırını ihlal etmekten kaçınmalarını veya ihlal ettiklerinde ivedilikle düzeltmelerini sağlamak için düzeltici tedbirler (aşırı bütçe açığı prosedürü) alınır. Konsey ilgili üye ülkeye aşırı bütçe açığının düzeltilmesine yönelik tavsiye raporu hazırlar ve bunun gerçekleştirilmesi için bir takvim belirler (S. Serdengeçti ile kişisel iletişim, 18 Mayıs-12 Haziran 2010).

Yunanistan'ın artan kamu borcu, borçlarının sürdürülebilirliğinin yanı sıra bir borç krizine girme riskine ilişkin kaygılara yol açmıştır. Diğer yandan geçtiğimiz 2009 Ekim ayında iktidara gelen yeni hükümetin bütçe açığının GSYİH'ya oranını %12,7 olarak açıklaması bir önceki hükümetin ise aynı oranı %5 olarak bildirmesi sonucu istatistiklerde Yunanistan'ın AB istatistik kurumu Eurostat'ı eksik verilerle yanılttığı gerçeği ortaya çıkmıştır (Reuters, 2010). Kamu açığı ve kamu borcu verilerinin limitlerin üzerinde çıkmasının yanı sıra istatistiki verilerin güvenilirliği ve şeffaflığının olmaması yatırımcıların da güvenini kaybetmesine neden olmuştur.

Yunanistan hükümeti, İstikrar ve Büyüme paktı kuralları çerçevesinde sunması gereken ve aynı zamanda içinde bulunduğu krizden çıkış önlemlerini içeren İstikrar programını 15 Ocak'ta Avrupa Komisyonu'na sunmuştur. Bütçe açığının GSYİH'ya oranının bu yıl 4 puan düşüşle %8,7'ye, 2011'de %5,6'ya, 2012'de %2,8'e ve 2013'te %2'ye düşürme planı çerçevesinde, harcamalarda kısıntı ve vergi gelirlerini artıracak önlemler belirlenmiştir(S. Serdengeçti ile kişisel iletişim, 18 Mayıs-12 Haziran 2010).

Önlemler paketinde akaryakıt vergi oranının arttırılması, emeklilik yaş sınırının yükseltilmesi, kamu harcamalarında kesinti, Başbakan ve Milletvekilleri de dahil olmak üzere kamu kesiminde 2010 yılında zam yapılmaması ve işe alımların askıya alınması, tüm maaşlarda tavan sınırının getirilmesi gibi ciddi önlemler öngörülmüştür. Avrupa Komisyonu ve AB liderleri Yunanistan'ın programını desteklediklerini açıklamışlardır. Ancak planın etkin biçimde uygulanmasını sağlamak amacıyla sıkı gözetim önlemleri alınmasının gereği üzerinde durulmuştur. Komisyon Yunanistan'ın İstikrar Programına ilişkin değerlendirilmesinde bütçe açığının öngörülen hedeflere çekilebilmesi için tavsiyelerde bulunmuştur. Bu kapsamda kamu yönetiminin etkinliğinin artırılmasına yönelik olarak kapsamlı yapısal reformların gerçekleştirilmesi, sosyal güvenlik ve sağlık reformu, işgücü piyasasının iyileştirilmesi, bankacılık ve finans piyasalarının istikrara kavuşturulması gibi önlemler öngörülmektedir. Yunanistan'ın kamu mali yönetimi ve kontrolünü ciddi şekilde ele alması ve yeniden düzenlemesi, etkinlik, şeffaflık ve güvenilirliğin sağlanması gerekmektedir. Diğer yandan, ülkenin sosyal güvenlik sistemi harcamalarının bütçedeki payı diğer AB ülkelerine göre oldukça yüksek düzeyde bulunmaktadır. Kamu borçlarının uzun vadeli çevrilebilirliğinin sağlanması için sosyal güvenlik sisteminin yaşlanan nüfusun getirdiği sosyal güvenlik yükünün de göz önüne alınarak yeniden düzenlenmesi ve sağlık harcamalarının denetim altına alınması da önemli bir gerekliliktir.

Yunanistan'ın içinde bulunduğu sıkıntılar ve açıklanan istikrar önlemleri para piyasalarında Euro'nun değerinde ciddi bir düşüşe neden olmuştur. Üstelik Yunanistan'ın boyutlarında olmamakla beraber yaşanan bütçe ve borç sorununun diğer bazı Euro Alanı ve AB ülkelerinde de olması gerçeği piyasaları olumsuz etkilemiş ve Dolar Euro karşısında dokuz ayın en yüksek düzeyine çıkmıştır.

Yunanistan'ın Euro Alanı üyesi olarak Maastrich kriterlerine tabi olması nedeniyle borç yükünün azaltılmasında para birimini devalüe etme ya da faiz oranlarını düşürme gibi yollara başvurması mümkün değildir. Faiz oranları Avrupa Merkez Bankası tarafından belirlenmektedir. Yunanistan'ın uygulayacağı sıkı para ve maliye politikası ile ekonomiyi rayına oturtması kolay olmayacaktır. Zira, alınacak önlemlerin kamuoyunun tepkisini çekmesi ve sosyal huzursuzluklar ortaya çıkarması riski de bulunmaktadır.

AB'nin ve Euro Bölgesi'nin en büyük ekonomisi Almanya, Yunanistan başta olmak üzere bütçe disiplinine bağlı kalmayan "savurgan üyelere" kaynak aktarımını tasvip etmemektedir. Yunanistan'ın AB tarafından kurtarılması halinde benzer özellikler gösteren İrlanda, Portekiz ve İspanya'nın da kapıda beklediği bir gerçektir. Ayrıca söz konusu ülkelerin yardım garantisıyla bütçe disiplininden uzaklaşmalarından çekinilmektedir.

Diğer taraftan Almanya ve Fransa gibi AB'nin zengin ülke finans piyasalarının önemli bir kaygısı da bankalarının, başta Yunanistan olmak üzere İspanya, İrlanda ve Portekiz'den alacakları olmasıdır. Dolayısıyla Yunanistan'ın olası borç krizinin diğer zayıf ülkelerde daha şiddetli hissedilmesi Alman ve Fransız bankacılığını da derinden etkileyecektir. Yunanistan'ın borçlarını ödeyememe durumuna düşmesi diğer mali yapısı zayıf ülkelerde borçlanma faiz oranının aşırı yükselmesine sebep olarak borç tablosunun daha kötüye gitmesine sebep olacaktır. Finansal sorun yaşayan ülkelerin menkul kıymetlerini ve geri ödenmeyen kredilerini elinde bulunduran ülkelerin kayıp yaşaması bütün finansal sistem ve AB genelinde zincirleme olarak sarsıcı etki ortaya çıkarmaktadır.

2.6. AB KRİZİNİN TÜRKİYE'YE ETKİLERİ

Son Krizde de yaşandığı gibi krize giren iktisat sisteminin en önemli özelliği ve krizin belirtisi piyasalarda hakim olan güvensizlik olmuştur (User, 2009: 1). Mal üretimi ve tüketimi arasındaki dolaşım ekonominin genel hatlarını belirler. Talep yetersizliği-fazlası ya da arz yetersizliği-fazlası gibi durumlar ekonomik gidişte var olan tersliklerin piyasaya yansımalarıdır (User, 2009:18).

Daha çok üretim yapan işletmelerin kullandığı yoldan biri olan ihracat, ekonomik kalkınma seviyesi ile doğrudan ilişkilidir (Teke ve Önerler, 2004: 203).

İhracatımızda önemli payı olan AB ülkelerinin resesyondan çıkışıyla birlikte ihracatta artış yaşanacaktır (Babacan, 2009: 32). İhracatın azalmasına neden olan talep daralmasının 2010 yılında etkisini daha az hissettirmesi bekleniyor (Damlacı, 2009: 35). Böylece daha çok üretim yapan işletmelerin kullandığı yoldan biri olan ihracat, ekonomik kalkınma seviyesi ile doğrudan ilişkilidir (Teke ve Önerler, 2004: 203).

Türkiye ekonomisinde krizle birlikte büyüme düştü, dış ticaret geriledi, bütçe açığı arttı. Fakat buna karşılık cari açık düştü, faizler geriledi. 2001 yılındaki krizde zarar gören mali kesim, krizden sonra kredi verebilecek reel sektör bulmuştu. Fakat son krizde reel sektör zarar gördü. Bu sefer bankacılık sektörünün zarar görmesi ve faizlerin düşmesi, ilerleyen zamanlarda reel sektöre daha çok ve daha ucuz kredi verilebileceğinin bir göstergesi olabilir.

Kriz, dış ticaretle birçok ülkeyi yeniden korumacı politikalara yöneltti. İthal ürünlere karşı tarife dışı engeller kullanılmaya başlandı. Böylece yerli sanayi korumak amaçlanıyor.

Bu krizin Türkiye ekonomisi açısından en önemli farkı kriz başladığında ve devam ederken kronik enflasyon yaşanmamasıdır (Akad, 2009: 21). Yani, Türkiye son krize daha güçlü girmiştir. Son 10 yıldır sürdürülen politikalar neticesinde Türkiye bu "ilki" (Akad, 2009: 26). Örneğin sağlam bütçe disiplini ile iç talebi canlandırmak için para ve maliye politikaları normal ekonomilerde olduğu gibi gevşetilebiliyor. Diğer bir nokta da düşük enflasyon, düşük faiz ve dalgalı kur şu anda ekonomide aynı anda söz konusudur. Böylece yüksek faizle getiri sağlayan tasarruf sahipleri için yeni ve farklı bir dönem başlamış oldu (Akad, 2009: 27).

İçinde bulunduğumuz durum itibarıyla, merkezi ABD olan bir krizden ilk olarak etkilenen ülkelerden biri olmamıza rağmen Avrupa odaklı bir kriz ya da şok dalgasından Türkiye'nin ne derece etkileneceğini ortaya koymak gerekmektedir. ABD'deki kriz özel sektör merkezli ortaya çıkmıştı ancak Avrupa'daki durum devletlerin direkt kendilerinin kriz aktörü olacağını göstermektedir.

Avrupa'nın en riskli ülkeleri Portekiz, Yunanistan ve İspanya'dır. Bu ülkelere birkaç ülkeyi daha eklemek mümkündür. Yunanistan geçen yıl gayrisafi yurt içi hasılanın (GSYİH) %12,7'si oranında bütçe açığı ile karşı karşıya kalmıştır. Portekiz'de bu oran %9,3, İspanya'da ise 11,4'tür. Avrupa Birliği'nin standardı ise %3 ve bu ülkeler sınırı çoktan aşmışlardır (S. Serdengeçti ile kişisel iletişim, 18 Mayıs-12 Haziran 2010).

Yunanistan ve Portekiz'in cari açıkları (Yunanistan'ın cari açığı %14, Portekiz'inki %12) içinde buldukları durumu daha da güçleştirmekte ve bütçe açığı ile iç, cari açık ile dış dengeler aynı anda ekonomiyi dengesiz kılmaktadır (İKV, 2010).

Yunanistan, Portekiz, İspanya gibi ülkelerde hükümetler gerçekçi politikalar yerine popülist politikalar uygulamakta ve toplum da gerçeklerden uzaklaşmaktadır. Euro para sistemi içinde ucuz kamu ve özel borç kullanımı ve aşırı tüketim ile ortaya çıkmaktadır.

Türkiye de, 2009 yılında cari açık, 2008 yılına göre %67 oranında düşüş göstererek 41 milyar 947 milyon dolardan 13 milyar 854 milyon dolara gerilemiştir. 2009 yılında bütçe açığı orta vadeli mali programda öngörülen %6,6 olarak değil, Gayri Safi Yurtiçi Hâsılanın yaklaşık %5,5'i olarak gerçekleşmiştir (İKV, 2010). Bu durum Türkiye'nin kamu alanında Avrupa'dan daha iyi bir noktada olduğunu göstermektedir.

Avrupa da ortaya çıkması muhtemel bir kriz öncelikli olarak ihracatımızı etkileyecektir. Avrupa'da ki talep daralmalarına bağlı olarak azalan ihracat üretimin azalmasına bu da istihdam konusunda kısa vadeli sorunların çıkmasına neden olacaktır. Ancak güven veren ekonomimiz orta vadede toparlanmalar ile Avrupa ülkelerine göre daha güçlü bir konum elde edilecektir. Büyüme de istikrarın sağlanması, sıkıntıların daha çabuk atılması için de bazı önlemlerin alınması gerekmektedir (İKV, 2010).

Ayrıca tasarrufların da güçlendirilip yatırımlara yönlendirilmesi, tüm işletmelerin kurumsallaştırılmasına çalışılıp, bakkallar başta olmak üzere özellikle kayıt dışılık konusunda ilerleme kaydedilmesi gerekmektedir.

Avrupa ekonomilerdeki sıkıntıların finans sektörüne ve bankalara yansıma ihtimali de düşündürücü bir noktadır. Global finans krizi nedeniyle bankacılık sistemlerinin hala zayıf olduğu ve hükümetlerin destekleriyle yeni toparlanmaya başladığı görülmektedir. Yatırımcıların da, uygulanacak tasarruf tedbirleri sonucunda ekonomik toparlanmanın sektöre uğrayacağı ve ülke banka ve şirketlerinin de zarar göreceği yönünde endişelerde mevcuttur.

Bankaların aynı zamanda Avrupa devlet tahvil ve bonolarında büyük alıcı olması da meselenin ortasında kritik bir unsur olarak durmaktadır. Yaşanan endişelerin bankaları da yeniden içine alacak hale gelmesi durumunda, bankalardan kredi alan şirketlerin de tehlike altına gireceğine dikkat çekilmektedir.

Sıkıntıda olan ülkelerle Türkiye'nin ticari bağlarının çok güçlü olmamasının yanı sıra hane halkı borçluluk oranının düşük seviyelerde olması gibi unsurlar, mevcut durumda bir avantaj olarak öne çıkmaktadır.

Türkiye elbette Avrupa'daki finansal istikrarsızlık ve düşük büyümeden etkilenmiş ancak buradaki gerilimlerden Türkiye'nin gelişmekte olan diğer Avrupa ülkelerine göre daha iyi izole olmuştur. Türkiye'nin ihracat dağılımı daha iyi durumdadır. Örneğin Polonya ve Macaristan kadar Batı Avrupa'ya dayalı bir yapı yoktur. Türkiye, uluslararası finans piyasalarındaki gerilimleri savuşturabilecek güçlü ve sağlıklı bir finans sektörüne sahiptir.

Türkiye'nin Yunanistan, İspanya ve Portekiz'le olan ticari ve finansal bağlantılarının sınırlı olması, şu ana kadar doğrudan etkileri de sınırlamıştır. Daha da önemlisi, Türkiye düşük kamu borç stoku ve kriz sırasında mali bozulmanın nispeten sınırlı kalmasından yararlanmaktadır. Ayrıca, borçların sürdürülebilirliğin ilişkin endişelerin arttığı bir dönemde, büyümedeki konjonktürel toparlanma yatırımcılara güvence vermektedir.

Bununla birlikte, eğer ülke riskleriyle ilgili endişeler gelişmiş merkez ülkelere yayılırsa, bu Türkiye'de faiz oranlarına yukarı yönlü baskı yapacak ve TL'yi zayıflatacaktır.

Etkisi bu kadar yoğun hissedilen krizin nedeni Krugman'a göre (2009), 1982 yılında Ronald Reagan hükümetine çıkarılan GarnSt. Germain Yasasıdır. Bu yasa ile finans kuruluşları üzerindeki düzenlemeler hafifletilmiştir (Aydoğuş, 2009: 33). Son krizle birlikte ihracatın yanında ithalatın da düşmesinin diğer bir nedeni de petrol fiyatlarındaki gerilemedir (Aydoğuş, 2009: 39). Özellikle kriz dönemlerinde Türkiye'yi zor durumda bırakan dış kaynak ihtiyacının genel nedeni üretim ve dış ticaret yapısı olmakla birlikte;

1. Yetersiz teknolojik politika ve emek-yoğun üretim
2. Enerjide dışa bağımlılık diğer nedenlerdir (Aydoğuş, 2009: 42-44).

İlk olarak finansal piyasalarda başlayan küresel kriz, çok geçmeden reel sektöre de yansımıştır. Küresel kriz aslında hızlı büyüyen ve aşırı tüketen ABD ekonomisinin geldiği son sınırı ifade etmektedir. İşte bu son sınırdan sonra da dünyada dış ticaret hacmi düşmeye başladı. Reel sektör ve finans sektörü krizi olan bu kriz özellikle bütçe ve cari açığı yüksek olan ülkeleri etkilemiştir (Çolak, 2009: 51).

Çolak'a göre (2009) son küresel kriz, 1990 sonrası yeniden gözde hale gelen arz yönlü iktisat politikalarını çökertmiş ve bu politikalar ile oluşturulan kurumsal yapılanmayı da sona erdirmiştir. Yani devlet ekonomide tekrar etkin hale gelmeye başlamıştır.

Bu krizde reel kesim iç talepteki azalmayı dış talep de azaldığı için ihracatla aşamayacaktır. Yani Türkiye'nin bu krizi aşması için kendi çabasının dışında dünya ekonomilerinin de resesyondan çıkması gerekmektedir (Uzunoğlu, 2009: 86). Özellikle gelişmiş ülkeler merkez bankaları aracılığıyla parasal genişlemeye gitmekte, banka ve şirket kurtarmaktadır (Uzunoğlu, 2009: 86).

Sadece Türkiye' de değil dünya genelinde milli gelir, istihdam, kredi ve dış ticaret değerleri bu krizle birlikte II. Dünyü Savaşı sonrası en büyük düşüşünü yaşadı (Aydoğuş, 2009: 31)

Türkiye bankacılık sistemindeki iyileştirmeler sayesinde küresel krizi finans sektörü fazla hissetmemiş görünmektedir. Fakat reel sektör için aynı şeyi ifade etmek yanlış olur (Uzunoğlu, 2009: 88). Bunun en güzel kanıtı bankacılık kesiminin açıkladığı kâr oranları ile düşen büyüme oranlarıdır.

Krizin kaynağı olan ABD ekonomisinde sıkıntılı konuların başında, 1990'ların başından itibaren giderek büyüyen son yıllarda GSYİH'nin %7'lerine ulaşan cari açık gelmektedir. Amerika'nın cari açığı tüm dünya için önemlidir. Çünkü bu açığın finansmanı zorunludur. Bu açık doların değer kaybı ile zaman zaman düzelmektedir (Deardoff, 2008: 12-13). Yani konut balonu ile birlikte cari açık da Amerikan ekonomisini yavaşlatmaktadır. Bu yavaşlama, en büyük ve en önemli ihrac pazarı olan ABD'yi, onun ticari ortaklarını ve de tüm dünyayı endişeye sürüklemektedir (Deardoff, 2008: 16). ABD, özellikle Çin ile yaptığı dış ticarete açık vermektedir. Çin ile olan dış ticaret açığını, aşırı değersiz olan Çin ulusal para birimi tetiklemektedir. Çin, bilinçli olarak ulusal para biriminin değerini düşürmekte, böylece de ABD'nin Çin'e karşı verdiği açık yükselmektedir (Akman, 2008: 41).

2.7. KRİZİN AB'YE ETKİSİ

Yunanistan ikiz açık denilen bütçe açığı ve cari açıkla aynı anda boğuşmaktadır. Bütçe açığı/GSYH oranı %13'lere, cari açık/GSYH oranı %12'lere gitmektedir (S. Serdengeçti ile kişisel iletişim, 18 Mayıs-12 Haziran 2010).

Bunun anlamı ekonomi hem iç hem de dış denge açısından sorunludur. Yani hem iç hem dış finansman bulmak zorunluluğu vardır. Dış finansmanı bir ölçüde AB'den sağlasa da iç finansman için kendi halkına vergi koyması gerekmekte ki bu sosyalist bir hükümet için çok zor bir adımdır. Yunanistan'ın kamu borç stoku kabaca 300 milyar Euro düzeyindedir (S. Serdengeçti ile kişisel iletişim, 18 Mayıs-12 Haziran 2010).

Bunun üçte ikisi Alman bankalarına ve yatırımcılarına aittir. Bu durumda Almanya Yunanistan'ı yalnız bırakmayacağını ve destek vereceğini açıklamıştır. Almanya'nın durumu da o kadar parlak değildir. Bir de Yunanistan'a destek olma zorunluluğu içinde olması Avrupa Birliğini ve özellikle de Euro bölgesi ekonomisini ister istemez aşağıya çekmektedir.

Bu gelişmeler Euro'ya oldukça etkilemiş ve Euro, uzun süre dolara karşı değer kazanan bir çizgide ilerlerken zayıflamaya ve zemin kaybetmeye başlamıştır. Bunun iki sonucu söz konusudur: ilk olarak doların yeniden değer kazanmaya başlamış olmasıdır. Bunda ABD ekonomisinden gelen bazı olumlu sinyallerin etkisi olmakla birlikte Euro bölgesinden gelen sıkıntılı haberlerinde etkisi vardır. İkinci olarak özellikle yüksek düzeyde döviz rezervi tutan ve dolardaki zayıflama nedeniyle hiç değilse rezervlerinin bir bölümünü Euro'ya kaydırmak isteyen gelişme yolundaki ekonomiler bu yöndeki adımlarını şimdilik geri çekmişlerdir. Bu gelişme Euro'ya olan talebin düşmesine ve dolayısıyla Euro'nun biraz daha değer kaybetmesine neden olabilmektedir.

Ekonomiler açısından bir kamu kesimi borç yükü sorunu giderek artmaktadır. Bunlara ek olarak borç yükü sorunu yaşayan ama öteki göstergeleri güçlü olduğu için bu gruptan ayrılan Belçika vardır. İrlanda zaten batmanın eşliğinden dönmüş bir ekonomidir. Belki de bu aşamada tek üstünlüğü küçük çaplı bir ekonomi olmasıdır. Buna karşılık İtalya yıllardır yüksek bir kamu borç stokuna sahip olduğu halde öteki göstergelerindeki iyileşme ile sorun çıkarmadan yürüyordu. Şimdi öteki göstergeler de bozulunca borç yükü sorun olarak ortaya çıkmaya başlamıştır.

Avrupa Birliği tümüyle sıkıntılı günler geçirmektedir. Bununla birlikte ağır da olsa önümüzdeki yıl bir toparlanma içine gireceğini ABD ve Japonya'daki toparlanmanın da etkisiyle içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan çıkılacağı düşünölmektedir. Amerikan ekonomisi toparlanmadan küresel sistemin ayağa kalkma olasılığı yok gibi gözökmektedir.

İngiltere, AB'nin en sıkıntılı ekonomilerinin başında yer almaktadır. Bu krizden en büyük darbeyi ABD ve İngiltere yemiştir. Bütün ekonomik göstergeleri bozulmaktadır. Almanya, başlangıçta daha iyi gibi dururken zaman ilerledikçe bozulmaya başlamıştır. Şimdilerde onun da krize girip girmeyeceği tartışılmaya başlanmıştır. Küresel krizi şu ana kadar en hafif atlatan gelişmiş ekonomilerin başında Fransa gelmektedir. ABD ve İngiltere finansla kapitalizmin temsilcileridir. Yaşanılan bu kriz bir finans krizi olarak başladığı için bu iki ekonominin bu krizden çok fazla etkilenmesini normal karşılama gerekmektedir. Buna karşılık Almanya ve Fransa sanayi kapitalizminin temsilcileridir. Almanya biraz da karma bir yapıya sahiptir, yani sanayi kapitalizmi ile finansal kapitalizmin iç içe girdiği ama sanayi kapitalizminin ağır bastığı bir yapı içindedir. O nedenle finansal kriz Almanya'yı Fransa'dan daha fazla etkilemektedir (Reuters, 2010).

Orta ve uzun vadeli sorunun çözümü açısından yapılması gerekenler bellidir. Harcamalar kısılacak, vergi ve vergi-dışı gelirler arttırılacak ve en önemlisi açıklanan plana uygun veriler geldikçe güven sağlanacaktır. Ancak bunun oluşmasına kadar geçecek olan sürede ve piyasanın göstermekte olduğu düşük tolerans da hesaba katıldığında AB'nin ve IMF'nin varlığını hissettirmesi kaçınılmazdır. Yunanistan'ın açık bir şekilde finansal talebinde bulunması ve piyasadan yeterli miktarda borçlanamadığını deklare etmesi gerekmektedir. Avrupa Komisyonu ve Avrupa Merkez Bankası'nın da ortak bir kaniya vararak durumun gerçekten ciddi olduğunu kabul etmeleri ve bunun yanında Yunanistan'ın mali önlemler konusunda doğru yolda olduğunu teyit etmeleri gerekmektedir. Euro para birimini kullanan bütün ölkelerin eksiksiz şekilde Yunanistan'a mali destek verilmesine onay vermesi gerekmektedir.

Gelişen piyasa ölkelerinde dış borç (kamu ve özel) için (çoğunlukla döviz cinsinden) daha düşük bulunmuştur. Dış borç %60' eriştiğinde, yıllık büyüme %2'ye düşmektedir (S. Serdengeçti ile kişisel iletişim, 18 Mayıs-12 Haziran 2010).

Daha yüksek borç oranında ise yarı yarıya azalmaktadır. Gelişmiş ülkelerde kamu borcu arttıkça enflasyonun arttığı belirtilmektedir.

Malum, son iki yıldır tüm dünyada kamu açıkları hızla artmaktadır. Önümüzdeki 10 yılda kamu borçluluğunun daha da artması beklenmektedir. Bu tahminler doğrultusunda Deutsche Bank bir araştırma yapmıştır. Deutsche Bank araştırma bölümünden Sebastian Becker, Gunter Deuber ve Sandra Stankiewicz tarafından hazırlanan '2020'de kamu Borcu' (Public debt in 2020: A sustainability analysis for DM and EM economies) başlıklı çalışmanın sonuçlarına göre, birçok gelişmiş ülkede borçluluk oranı hızla artacaktır. Küresel ekonominin %85'ini oluşturan 21 gelişen ülke ile 17 gelişmiş ülkeye ilişkin veriler üzerinden yapılan çalışmada 2020'ye doğru, çoğu gelişmiş ülkede ve birkaç gelişen ekonomide, borçluluk risk olmaktan öte sürdürülebilir olmaktan çıkabilmektedir. Sorun ağırlıklı gelişmiş ülkelerde öngörülmektedir. Çalışmaya konu olan gelişmiş ülkelerin yarısında mali konsolidasyon politikalarının uygulamaya geçirilmesinin kaçınılmaz olduğu belirtilmektedir. Yapılan hesaplara göre, 17 gelişmiş ülke ortalamasında bugün %102 olan kamu borcu/GSMH oranı, 2020 yılında %133'e erişecektir.

Deutsche Bank araştırmacıları, 10 yıllık gelecekte bugünden görünen bu güçlüklerin aşılabilmesi için hemen yaşama geçiremeseler bile, gelişmiş ülke hükümetlerinin, yeni ve geçerli bir borç limiti belirleyerek bunu kurumsallaştırmaları gerektiğini not düşmektedirler. Bu tür bir yaklaşımla, maliye politikası üzerinde siyasal baskının tecrit edileceği ve de finansla piyasalardaki beklentiler üzerinde çapa görevi yapacağı anlatılmaktadır.

Tablo 16. Ülkelerin Kamu Borcu/GSMH (%)

	Kriz öncesi	Bugün	Tahmin
	2007	2010	2020
İspanya	42	68	93
Almanya	65	82	97
ABD	62	92	133
Fransa	70	92	133
Yunanistan	104	123	171
Japonya	167	197	246
Portekiz	71	91	132
17 gelişmiş ülke ortalaması	76	102	133
Meksika	21	24	13
Türkiye	42	55	74
Rusya	7	10	0
Brezilya	73	62	49
Polonya	52	63	77
Hindistan	62	69	52
21 gelişen ülke ortalaması	42	46	35

Kaynak: Deutsche Bank

Not: Türkiye tahmininde varsayılan 10 yıllık ortalama parametre değerleri, büyüme %3.8, reel faiz %10, faiz dışı fazla %2.1 biçimindedir.

2.8. DÜNYA BANKASI RAKAMLARI İLE KRİZİN KAYNAKLARI

Dünya Bankası'nın 2009 yılı üçüncü çeyrek verilerine göre, Yunanistan'ın kamu borcu 384,1 milyar dolar ve toplam dış borcu ise 594,5 milyar doları bulmaktadır. Portekiz'in kamu borcu 166,9 milyar dolar ve toplam dış borcu 538, 1 milyar dolar, İspanya'nın ise kamu borcu 463,2 milyar dolar ve toplam dış borcu ise 2 trilyon 525,1 milyar dolar seviyesinde bulunmaktadır.

Uluslararası Para Fonu'nun (IMF), Dünya Ekonomik Görünümü Ekim 2009 verilerine göre, Yunanistan'ın bu yıl GSYH'sinin 352,2 milyar dolar, Portekiz'in GSYH'sinin 228,5 milyar dolar ve İspanya'nın ise 1 trilyon 475,4 milyar dolar olması beklenmektedir.

Yunanistan, Portekiz ve İspanya'nın toplam kamu borcu 1 trilyon 14 milyar dolar etmektedir. ABD'nin toplam kamu borcu 13.8 ve Japonya'nın ise 9.4 trilyon dolar. İtalya'nın 3, Almanya'nın 2.8, Fransa'nın 2.3, İngiltere'nin de 1.4 trilyon dolar kamu borcu vardır. Dolayısıyla, bu üç ülkenin kamu borcunun toplamı, AB'nin 4 büyük ekonomisinin toplam kamu borcunun onda biri kadar etmemektedir. Bu pencereden bakıldığında asıl sorunun AB'nin büyük ülkelerinde olduğu görülmektedir.

Japonya'nın kamu borcu milli gelirinin %192'si, İtalya'nın %115'i, İzlanda'nın %100'ü, ABD'nin %94'ü, Fransa'nın %83'ü, İrlanda'nın da %64'ünü aşmaktadır. Uzmanlara göre asıl önemli olan, bu üç ülkenin dış borçlarıdır. İspanya'nın dış borcu 2.5 trilyon doları aşmakta ve milli gelirinden %70 daha fazladır. Portekiz'in dış borcu 538 milyar ve milli gelirine oranı %135'dir. Yunanistan'ın da 595 milyar dolar olan dış borcu ise milli gelirinden %70 daha fazla'dır. Rakamlarında anlattığı gibi bu üç ülkede gerçekten sıkıntı vardır. İşte bu ülkeler sıkıntıdan çıkmak için mali disiplin uygulamak zorunda kalacaklardır. Sonuç olarak ekonomilerini daraltacak ve işsizlik oranları daha da büyüyecektir.

Tablo 17. Avro Bölgesinde Bütçe Açığı ve Kamu Borçları (%)

	Borç/GSYİH	Bütçe Dengesi/GSYİH
Belçika	88,3	-0,9
Almanya	65,6	-0,1
İrlanda	40,8	-6,3
Yunanistan	94,0	-3,4
İspanya	39,8	-3,4
Fransa	67,1	-3,2
İtalya	105,7	-2,8
Güney Kıbrıs	48,1	1,0
Lüksembourg	14,4	3,0
Malta	63,3	-3,5
Hollanda	57,3	1,1
Avusturya	59,4	-0,6
Portekiz	64,6	-2,2
Slovakya	28,6	-2,2
Slovenya	22,1	-0,9
Finlandiya	32,8	4,5
AVRO Bölgesi	68,7	-1,7
Türkiye	39,5	-1,8
Kaynak: ECB 2010		

Tablo 18. AB Üyesi Devletlerin 2007-2013 AB Bütçesine Katkıları ve Aldıkları Pay

	Net Verilen Net alınan (milyar euro)	Kişi başı verilen/alınan (euro)
NET VERENLER		
Almanya	-86.0	-1.045
İngiltere	-57.0	-937
Fransa	-51.0	-805
İtalya	-46.0	-778
Hollanda	-24.0	-1.467
İsveç	-11.0	-1.207
Avusturya	-8.5	-1.024
Danimarka	-7.2	-1.322
Finlandiya	-3.7	-701
Kıbrıs	-0.1	-128
NET ALANLAR		
Polonya	+65.0	1.705
Yunanistan	+25.0	2.238
Romanya	+25.0	1.159
Macaristan	+24.0	2.284
Çek Cumhuriyeti	+22.0	2.139
İspanya	+22.0	49
Portekiz	+17.0	1.604
Slovakya	+11.0	2.039
Bulgaristan	+9.7	1.263
Lüksemburg	+7.7	16.170
Litvanya	+7.3	2.157
Belçika	+6.4	605
Letonya	+4.6	2.016
Estonya	+3.2	2.384
Slovenya	+2.9	1.443
İrlanda	+0.6	139
Malta	+0.5	1.226

Kaynak: ECB 2010

Avrupa’ daki durum Avrupalı tüketicinin gelirinin azalmasının ve tüketicimin daha da düşeceğinin işareti olarak da algılanabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MAKRO EKONOMİK POLİTİKALAR ve DIŞ TİCARET İLİŞKİSİ

3.1. MAKRO EKONOMİK MODELLERİN SINIRLILIĞI

Birinci Dünya Savaşından günümüze kadar dünya ve Türkiye ekonomisi çeşitli iniş-çıkışlara sahne olmuştur. Örneğin 1914'den 1926'ya kadar yüksek enflasyonlar görülmüştür.

Enflasyon çoğu kez ekonomik durgunluk ve gerilemenin paylaşım mekanizması olarak hizmet vermiştir (Parasız, 1995: 3). Ekonomik payların bölüşümünde enflasyon kimi zaman kolaylaştırıcı olmuş kimi zaman da bu kavgayı şiddetlendirmiştir.

Her makro ekonomik politika genelde bir özel sosyolojik model içermektedir (Parasız, 1995: 4). Fakat bunların hepsinin faydalı olduğunu söylemek akıllıca değildir. Sosyal ve politik yapı politikaların biçimlenmesine katkıda bulunur ve ekonomik politikalar her zaman politika aktörleri arasında bir etkileşimi açığa çıkarmayabilir.

Ekonomi aktörleri, para ve krediyi kontrol etme yoluyla ekonomik politikalar oluştururlar.

Ekonomik krizler çoğu kez dışarıdan gelen sinyallerle tetiklenir. Bu sinyallere örnek olarak döviz rezervlerinin dışarıya kaçması, paranın değer kaybı verilebilir. Ve bazen yurtiçi politika üretenlerin istikrar programını üstlenmeleri yönünde dışarıdan ikna edilmeleri gerekmektedir (Parasız, 1995: 5).

Uygulanan politikalar ile bütçe açığını finanse etmek için para arzında artışlar meydana getirilebilir. Paradaki artışta beraberinde enflasyonu getirir. Yani ekonomiyi düzlüğe çıkarmak için yada daha iyi düzeye çıkarmak amacıyla uygulanan makro ekonomik politikalar bazen istenmeyen negatif durumlar ortaya çıkarabilir. Örneğin enflasyon beraberinde vergilerin reel değerinde düşüşü getirebilir. Bu durum bu kez bütçe açıklarını arttırmakta yada aynı açık düzeyinde kalmak için kamu harcamalarının kesilmesini gerektirmektedir. Eğer uygulayıcı hükümet çok zayıfsa, vergi toplamadaki zayıflığının neden olduğu bütçe açıklarına ve bu açıkların büyümesine karşı koyması mümkün olmayacaktır (Parasız, 1995:11).

Bütçe açıkları genel olarak fiyat artışlarına dönüşür. Bu tarz ekonomilerde karşılıksız para basımı kolaydır ve böyle bir uygulamanın sonu da biraz önce bahsettiğimiz üzere “enflasyon”dur.

Dışsal şoklar bütçe üzerinde olumsuz etkilere neden olur. Dışsal şoka bir örnek borç krizidir. Fakat borç, ekonomi politikalarının gücünü azaltan tek etken değildir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde GSMH’nin oranı olarak kamu borçları çok yüksek düzeydedir. Birçok durumda hükümetler bu borçlarla ilgili faizlerin makro ekonomik sonuçlarına katlanamaz oluncaya kadar borçlanmayı sürdürür.

Uygulanan makro ekonomik politikaların kimi zaman başarısız olması reel gelir gibi faktörleri kısırlaştırıcı etkide bulunur. Ekonomide istikrar sağlanıncaya kadar iniş ve çıkışlar devam edebilir. İniş-çıkışlar reel vergi hasılatında düşme eğilimini ortaya çıkarır.

3.2. MAKRO EKONOMİK POLİTİKALAR VE BÜTÇE AÇIKLARI

Ekonomilerde parasal büyümenin başlıca nedeni bütçe açıklarıdır. Hükümet bütçe açıklarını tahvil satarak yada para basarak finanse edebilir. Para basılması halinde de merkez bankaları parasal tabanını arttırır (Parasız, 1995: 24). Bütçe açıkları ile parasal büyüme arasında 2 bağ vardır. Birincisi kısa dönemde, genişletici maliye politikasının sonucu olarak bütçe açığındaki artışlar nominal ve reel fiz oranlarının yükselmesine neden olacaktır. Merkez Bankası faiz oranlarının yükselmesini engellemek için paranın büyüme oranını arttırabilir. İkincisi, hükümet uzun dönemde, para stokunu kendisine gelir sağlamak için bilerek arttırabilir (Parasız, 1995:24).

Hazine açığını kapatmak için sattığı tahvilleri satın alması durumunda merkez bankasının açıkları parasallaşmış olur. Bu yüzden bazı gelişmiş ülkelerde merkez bankası ile hazinenin birbirinden bağımsız olması istenir. Bütçe açıklarının finansmanı konusunda eğer merkez bankası açığı finanse etmezse, para politikasıyla uyumlaştırılmamış mali genişleme, faiz oranlarını yükseltecek ve böylece özel harcamaların dışlanmasına neden olacaktır. Bu nedenle merkez bankasının tahvil satın alarak dışlama etkisini ortadan kaldırma eğilimi vardır. Bu yolla da para arzı arttırılarak faiz oranlarında bir artış olmasının gelirden genişlemeye izin verilebilir. Fakat parasallaştırma politikası aşırı parasal genişlemeye neden olmuş ise fiyat artışını yani

enflasyonu besleyecektir. Enflasyonda faiz oranlarının yükselmesine neden olur, sonuç itibarıyla ekonomide maliyet artar.

Bütçe açığının yüksek olduğu dönemlerde, mali genişleme politikası sorunu derinleştirecektir.

Hükümetler yıldan yıla parasal tabanı genişleterek kaynak sağlayabilirler. Bu para halk tarafından emilir. Banka sisteminin fazla gelişmediği ülkelerde halk daha fazla miktarda nakit tutar.

Uygulanan makro ekonomik politikalar sonucunda oluşabilecek açıklar borçlanma ile finanse edilirse ilerleyen zamanlarda bu borçla ilgili faiz ödemek zorunda kalınabilir. Fakat açıklar para basarak giderilirse faiz ödemesi söz konusu olmayacaktır. Borçlanma ile finansman halinde gelecekte daha büyük açıklar ortaya çıkabilir. Bu kez de bu açığın para basarak mı yoksa borçlanılarak mı kapatılacağı sorusu ortaya çıkar ki bu da bir son malın işaretidir. Aslında bu durum üretimin büyüme oranıyla reel faiz oranı arasındaki ilişkiye bağlıdır.

Eğer reel faiz oranı üretimin büyüme oranının üzerindeyse borçlanma ile finansman yolu seçilmemelidir. Çünkü, borç giderek GSMH'nin daha büyük bir kısmını oluşturur ve faiz ödemeleri büyük yekün tutar. Eğer reel faiz oranı üretimin büyüme oranının altında ise bu durumda hükümet borç/GSMH rasyosunu büyütmeden borçla finansmana devam edebilir. Böyle bir durumda da borçlanmayla finansman uzun süre yapılabilir (Parasız, 1995:27).

Hükümetler borcu çevirmek için vergiyi yükseltebilir. Ayrıca uygulanan makro ekonomik politikalar ile para arzı, kamu açıkları, döviz kuru, faiz oranı kontrol edilmeye çalışır ki bu da dış ticaret durumunu doğrudan etkiler.

Ekonomilerde ortaya çıkan sorunlar kimi zaman ekonominin yapısını kökten değiştirir. Gelişmekte olan ülkelerde bu durum ekonomik kaynakların hareketsizliği, arz ve talebin dengesizliği ile doğrudan alakalıdır.

Ekonomiler geliştikçe bu kaynakların kullanımı daha da artar. Kaynakların uzun vadede sağlıklı kullanılmaması ekonomi politikalarının başarısını engeller. Böyle bir durumda ortaya çıkan dengesizlik giderilebilir. Fakat bir dengesizliğin giderilmesi başka bir dengesizliğin ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu durumda söylenebilir ki

uygulanacak en iyi ekonomik politika dengesizlikleri en aza indiren hatta mümkünse sıfırlayan bir politika olmalıdır.

Ekonomi politikaları kısa vadede değil uzun vadede iyileşmeyi hedef almalıdır. Bu politikalar kurumsal reformlarla desteklenmeli ve pekiştirilmelidir. Zaten uzun vadede iyileşmeyi hedef alan ve yapısal reformlarla desteklenen ekonomik adımlar, gelir dağılımında düzen ve adaleti de sağlayacaktır.

Uygulanan politikalar ve yapılan reformlar aynı zamanda ülke ekonomisi ile dünya ekonomisinin bütünleştirmeyi de amaçlamalıdır. Bu bütünlük de bizi “dış ticaret”e götürmektedir. Bu bütünlük içinde ekonomik katılımlar kesinlikle askıya alınmamalıdır. Ekonomideki uzun dönemli sağlıklı bir dönüşüm bütünlüğün en önemli sonucu olacaktır.

Popülist istikrar politikalarında aşırı fiyat kontrollerine gidilirken ücretlerin kamu harcamalarının ve para arzının genişletilmesi de politika inde yer almaktadır (Parasız, 1995: 32). Ayrıntılı fiyat kontrolleri ile birlikte harcamalardaki büyük artış programları tutarsız bir ekonomi politikası haline dönüştürebilir.

3.3. ORTODOKS – HETEREDEKS İSTİKRAR PROGRAMLARI (MAKRO EKONOMİK POLİTİKALAR)

Hangi Durumlarda Ortodoks ve Heteredoks Politika Uygulanır: Ortodoks istikrar politikaları daha çok hiperenflasyonla mücadelede uygulamaktadır. Ortodoks politikalar IMF tarafından desteklenen politiklardır. Bazı ekonomistler tarafından Ortodoks politikaların çoğunlukla başarısız bir şekilde sonuçlandığı ayrıca sosyal ve politik karışıklıklara neden olduğu iddia edilmektedir.

Ortodoks istikrar politikalarının yürütülmesi sırasında zaman zaman askeri müdahalelere tanık olunmuş ve programın yürütülmesi bürokratik – otoriter ve askeri çizgide gerçekleştirilmiştir. Bunun nedeni bu tarz makro ekonomik politikaların reel ücrette düşüşü, yükün büyük ölçüde ücretliler ve küçük işletmeler üzerine bindiği sert talep yönetimini, toplam talepte düşüşü ve sanayide ve milli gelirden daralmayı içermesidir (Parasız, 1995: 33).

Gelişmekte olan ve az gelişmiş ekonomilerde, karar alıcıların yapısal ve mali reformları zamanında yada hiç gerçekleştirememesi bu Ortodoks politikaların yıkıcılığını aslında daha da pekiştirmektedir. Bu durum da politikaya olan güveni ve beklentileri olumsuz yönde etkiler.

Heteredoks makro ekonomik politika, sürekli yüksek enflasyon durumları için daha uygundur. Fakat hiperenflasyon durumundaki bir ekonomi için çok da isabetli değildir. Böyle bir ortamda döviz kuru istikrarı sağlanırsa diğer fiyatlar istikrara kavuşmaktadır. Fakat döviz kuruna uygun kısıtlayıcı talep politikaları ile birliktelik olmaz ise döviz kuru eski düzeyine keyfi olarak getirilemez.

Uygulanan makro ekonomik politikada para ve maliye politikaları sadece enflasyonla mücadeleye yönlendirilirse yüksek işsizlik oranları ile karşılaşmamak mümkün olamayacaktır. Çünkü kısıtlayıcı parasal ve mali önlemler üretimde ve tüketimde azalma meydana getirir. Fakat hükümetin şu an için ve ileriye dönük gevşek para ve maliye politikaları tam tersi sonuçlar ortaya çıkarır.

Ekonomi, para ve maliye politikalarına farklı zamanlarda farklı hızda cevap verebilir. Ekonomik karar vericilerin tepkisine göre uygulanan makro ekonomik politikalarda değişikliğe gidilebilir yada eklemelerde bulunulabilir. Ne maliye politikası tek başına ne de para politikası tek başına ekonomik istikrarın sağlanmasında yeterlidir. Her iki politika birbirini tamamlar ve destekler nitelikte olmalıdır.

3.3.1. Heteredoks Makro Ekonomik İstikrar Programları

Heteredoks programların temelde 3 ayağı vardır. Bunlar (Parasız, 1995: 40);

1. Fiyat ve ücret kontrolleri
2. Bütçe disiplini
3. Sabit döviz kuru politikası

Fiyat ve Ücret Kontrolleri: Fiyat ve ücret kontrollerinin olmadığı ekonomilerde bireyler uygulanan makro ekonomik politikalara kuşku ile bakarlar. Bu da beraberinde beklentilerde kötümserliği getirir. Serbest piyasa ekonomilerinde fiyat

kontrolü, piyasa mekanizmasının etkin işleyişini bozar. Ayrıca böyle bir durum gerekli yapısal reformların uygulanmasını zora sokar.

Bütçe Disiplini: Heteredoks politikalar sıkı maliye politikalar ile beslenir. Sıkı maliye politikası da kuşkusuz ki bütçe disiplinini sağlar. Sıkı maliye politikaları geliştirmekte olan ve az gelişmiş ekonomilerde zor uygulanır yada hiç uygulanamaz.

Sabit Döviz Kuru Politikası: Amaç, döviz kuru değer kayıplarını ve bu yöndeki beklentileri sona erdirmektir. Diğerlerinde olduğu gibi bu politikada başka politikalarla desteklenmezse başarısız olur. Çünkü sabit döviz kuru duruma göre ihracatı olumsuz etkileyebilir.

Gelir politikası ise bireylerin karar almaları ile alakalıdır. Bu politikada rasyonellik sağlanmalıdır. Gelir politikasının temel işleyiş bireysel karar almaları kısıtlamaması ve belirsizlikleri gidermesidir. Bu politika, serbest piyasa ekonomisinde daha etkindir.

Uygulanan politika ne olursa olsun bu uygulama sonucunda ortaya çıkması istenen refahın maliyeti iyi ölçülmeli ve buna göre ilgili politikaya karşı duyarlı ve özenli olmaları da ayrıca bir gereksinimdir. Çünkü kamu otoritelerinin davranışları istikrar politikalarının uygulanmasının devamını yada uygulamadan vazgeçilmesini sağlayabilir ve şüphesiz halk yani tüketici de bu durumun farkındadır.

Heteredoks istikrar programlarında döviz kuru sabitleştirilerek dış ticarete konu olan mallar üzerinde özellikle fiyat konusunda sabitlik ve standart sağlanmaya çalışılabilir.

Kredibl olarak sabitleştirilen döviz kuru dış ticarete konu olan malların fiyat düzeyini, uluslar arası yol izleyeceğini taahhüt etmiş olur. Tüm malların ticareti yapıldığında yurtiçi fiyat düzeyi ile döviz kuru arasında bire bir ilişki vardır (Parasız, 1995: 45).

3.3.2. Uygulanan Makro Ekonomik Programların Ortodoks Bileşimi

İstikrar programlarını öncelik olarak olan dönemlerde genellikle bütçe açıklarının GSMH'ye oranı oldukça yüksek bir düzeye gelir. Kamu otoritelerinin

harcamalarını artırmaları reel bütçe açıklarının daha da büyümesine neden olur. Bu durumda da bütçe açıklarının düşünülmesine yönelik önlemler alınır.

Genellikle bütçe açıklarının GSMH'ye oranının hızla düşürülmesi istikrar programlarının temel özelliğidir. Ayrıca, bütçe açıklarının para basılarak finanse edilememesi prensibi tek başına uzun vadeli fiyat istikrarı için yeterli değildir. Eğer bütçe açıkları kredilerle finanse edilirse talep baskısı devam eder. Yürürlüğe konulan maliye politikası önlemleri parasal kısıtlamalarla desteklenmelidir. Böyle bir kısıtlama ilk etkisini faiz oranları üzerinde gösterir.

Bütçe açıklarının istikrar programının başlangıcında tüm olarak ortadan kaldırılması istikrar için gerekli koşul değildir. Bütçeyi ilk etapta dengelemeye yönelmeyen başarılı istikrar programları vardır. Önemli olan bütçe açıklarının gelecekteki beklenen yolunun istikrarla örtüşmesidir.

Uygulanan makro ekonomik istikrar politikalarında anahtar unsur halkın söz konusu politikaya ne kadar olumlu yada ne kadar olumsuz yaklaştığıdır. Politikaların başarılı olmasında beklentilerin rolü oldukça önemlidir.

Herhangi bir ekonomide dolarlaşma süreci yaşanabilir. Dolarlaşma bir ekonomide satın alma gücü paritesini oldukça iyi korur. Birçok fiyat cari olarak dolar koşullarında belirlenir ve fiyatlar yerli paraya cari döviz kuruyla çarpılarak dönüştürülür. Böylece fiyatlar dolar olarak belirlenir ve yerli parayla ödeme yapılır (Parasız, 1995: 73).

Bu yüzden döviz kuru birçok mal ve hizmet için dolar olarak fiyatlarla yerli para cinsinden fiyatlar arasında temel bağı oluşturur. Aslında enflasyon döneminde döviz kurundaki değer kayıpları aşağı yukarı yurtiçi fiyat artışları kadardır.

Hükümet döviz kurunu sabit oranda tutmaya çalışırken para basmaya devam ederse kısa sürede döviz rezervlerinin tükenmesine neden olur ve bu da ödemeler dengesini olumsuz etkiler. Döviz kurunda istikrar sağlanmaya çalışılırken sıkı maliye politikaları da elden bırakılmamalıdır.

Öte yandan bütçe açıkları kontrol altına alınmadıkça ve merkez bankasının senyorejine gereksinim devam ettikçe hiçbir şekilde döviz kurunun istikrarı sağlanamaz.

Merkez bankasının bağımsızlığı arttıkça, merkez bankası bütçe açıklarının para basımıyla finansmanına karşı koyabilir. Böylece hükümet kamu harcamalarını kısmak ve gelirlerini yükseltmek için parasal olmayan vasıtalar bulmaya çalışır. Kamu açıklarının merkez bankası aracılığıyla finansmanın durdurulmasının yanında bütçe durumu da mümkün olduğunca iyileştirilmelidir. Mali disiplin kuşkusuz daha başka önlemleri de gerektirmektedir.

Döviz kurunun istikrar kazandığı ekonomilerde halkın elinde tutmak istediği para miktarında artış olur. Böyle bir durumda birey elindeki yabancı dövizini merkez bankasına satabilir. Böylece yerli para arzı yükselirken merkez bankasının da yabancı döviz rezervleri yükselir.

Başarılı makro ekonomik politikalarda piyasaya yeni para girişleri olabilir. Bunun en güzel örneği değer kaybetmiş para biriminden sıfır atmaktır. Daha karmaşık parasal reformlarda, yeni para ekonomiye yalnızca sıfırları atmak için değil, eski parayla yapılmış mevcut uzun vadeli sözleşmeler için bir geri ödeme planı ortaya koymak için sürülür (Parasız, 1995: 76).

Politikanın fiyatlar üzerindeki etkisi azaldıkça döviz kurundaki istikrar tehlikeye girebilir. İstikrar sağlandığı durumlarda faizler yüksek seviyede olabilir. Bunun nedeni bireylerin istikrar politikalarının başarısı konusundaki kuşkularını sürdürmeleridir. İşte beklentilerinin olumlu bir şekilde yönetilmesinin diğer bir nedeni de budur. Toplumda uygulanan makro ekonomik programa olan güvenin sağlanması halinde faiz oranları düşmeye başlayacaktır.

Yüksek faiz oranları yurtiçi kredilerin genişletilmesi yönünde talepler doğurabilir. Fakat bu talep faiz oranlarını düşürmek için doğru bir yol değildir. Güvenin mümkün olduğunca çabuk bir şekilde sağlanması ve böylece yurtiçi faiz oranlarının düşürülmesi son derece önemlidir.

Yüksek faiz oranı, para arzının hızla genişlemesi yönünde baskıların artmasına neden olabilir. Bu da henüz istikrar kazanmış döviz kurunu tehlikeye sokabilir. Yüksek faiz oranları, hükümetin iç borç yükü fazla ise bütçenin durumunu daha da kötüleştirebilir. Ve ayrıca yüksek faiz oranları “eksik istihdam”a neden olabilir.

Ekonomide oluşan sorunların iyileştirilmesi süreci ne kadar uzarsa makro ekonomik politika o kadar zarar görür ve ekonomiyi istikrara kavuşturmak için daha maliyetli politika reform ve uygulamalarına ihtiyaç o kadar artar.

Burada şöyle bir soru sorulabilir. Ekonomilerde istikrar programları neden uygulanmakta yada askıya alınmaktadır? Burada, uygulanan makro ekonomik politikaların tamamlanması uygulayıcı birimin yeni hükümetin zayıf yada kararlı, güçlü olması devreye girer.

Hükümet ulaşmak istediği istikrarın maliyetini mümkün olan en rasyonel biçimde dağıtmalıdır. Örneğin, bütçe dengesi, işçilerin ücretleri kesilerek sağlanmaya çalışıldığı gibi gelir vergisi yükseltilerek de sağlanabilir. Bu da özel sektörün yükünü arttıracaktır. Böyle durumlarda her kesim yükün başka tarafa kaydırılması için çaba gösterecektir.

İstikrar programlarının başarılı olabilmesi için resmi döviz kuru ile serbest döviz kuru eşit olmalıdır. Piyasalar, döviz kurunun sürdürülebilir bir düzeyde sabitleştirilmesi hedefini ister. Kur düzeyi, spekülasyon girişimleri olmaksızın merkez bankası tarafından savunulabilmelidir. Fakat böyle bir politika merkez bankasının döviz rezervlerinin giderek erimesine neden olur. Bu nedenle istikrarlı bir döviz kuru, sıkı maliye politikasının izlenmesini gerektirir (Parasız, 1995: 78).

Makro ekonomide, uygulanan ekonomik programın dinamiklerinde bir değişiklik olursa, özel ekonomik birimler de tüketimlerini, üretimlerini, yatırım kararlarını değiştirebilir. Çünkü, stratejilerini değiştirmenin faydalı olacağını düşünür.

Yani, politika rejimlerinde önemli bir değişiklik meydana geldiği zaman, dinamik makro ekonomi değişkenleri arasında da önemli ölçüde değişiklikler olacaktır.

Bugüne kadar ülkemizde uygulanan makro ekonomik istikrar programlarının amacı genel olarak ödemeler bilançosu dengesinin sağlanması, yabancı borç servisinin düzenli olarak yapılması enflasyonun kontrolü ve ortadan kaldırılması, etkin kaynak tahsisine götüren nispi fiyat yapısının oluşturulması, döviz kurlarında ayarlanmanın yapılması v.b' dir. Her makro ekonomik politikanın kendine has hedefleri ve araçları vardır.

Ekonomilerde paranın aşırı derecede değerlenmesi ve bunun yanında büyüyen cari açık hesapları bazen devalüasyonu da beraberinde getirir. Ulusal paranın yabancı para birimleri karşısında ne fazla değerlenmesi ne de değersiz olması istenen bir olgu değildir.

3.4. FAİZ ORANLARI VE PARA POLİTİKASI

Para politikası ile faizler arasında sıkı bir ilişki vardır.

Para politikasının aktarılmasında birinci ve en önemli kanal, para politikası faiz oranlarının para politikası davranışlarına verecekleri tepkiler konusunda güvenli tahminlerde bulunmak etkili politika kararları almak açısından önemli bir adımdır (İnal, 2006: 30)

Merkez bankaları, kısa vadeli faizleri doğrudan etkileme gücüne sahiptir. Uzun dönemli faizler merkez bankalarının hedefledikleri nihai sonuçlara ulaşmada önemli bir basamak olmalarına rağmen, merkez bankaları uzun dönemli faizler tüketimi, yatırım ve üretim düzeyini etkiler.

Piyasa faizlerinin vadesi uzadıkça, para politikasına verilen tepki azalmaktadır (İnal, 2006:30)

Merkez bankası faiz oranları ile piyasa faiz oranları arasında ilişki vardır. Bu çerçevede, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinden sonra uygulanan para ve maliye politikaları neticesinde ileriye dönük belirsizliklerin azalması ve güven ortamının sağlanmasıyla birlikte TCMB faiz kararlarının aktarım mekanizması içindeki etkinliği giderek artmıştır.

Ülkemizde özellikle Şubat 2001 krizinden günümüze kadar olan dönemde, para politikası faiz oranları kademeli olarak indirilirken, kamu borç stokunun artış hızı da zayıflamış, risk primi azalmıştır. Ve kısa uzun dönemli faizler arasında ilişki kurulmaya başlanmıştır (Yılmaz, 2010).

Özellikle 2001 krizinden sonra dış ticarete özellikle “ithalatlaşma” başlamıştır. Yani bu krizde TLnin değer kaybetmesi ve yurtiçi talepte daralma, firmaları dış piyasalara yönlendirmiştir (Yılmaz, 2010). Bu durum ihracata yeni bir ivme

kazandırırken, yatırım malı üreten sektörlerin ihracat içindeki payında da artış gerçekleşmiştir.

Ayrıca küreselleşmenin etkisiyle aynı sektörde hem ihracat hem de ithalat yapılmaya başlanmıştır. Bu durum, nihai bir malın üretiminden elde edilen katma değerlerin birden fazla ülke arasında bölüşülmesini beraberinde getirmiştir. Aslında bu durum aynı zamanda ithalatta ağırlığı da ifade etmektedir.

Ülkemiz açısından dış ticarete ağırlığın ithale kaymasına bir neden de asya ülkelerindeki ucuz işgücü ve emektir. Bu ülkeler özellikle Çin ve Hindistan adeta dünyanın üretim üssü haline dönüşmüştür. Böylece ihracat diliminde ağırlıklı pay AB ülkeleri olurken, ithalat kaleminizde ağırlık Asya ülkeleridir. Yani 2001'den sonra TL'nin değerlenmesi, Asya'dan alıp Avrupa'ya satmamızı sağlamıştır.

2001'den sonra yaşanan bu durum dış ticaretimizdeki dönüşümü ifade etmektedir. Bunların dışında dış ticaret dengesi, dış ticaret haddinded bozulma, kur düzeyi de sürekli olarak değişmektedir.

Herhangi bir sektörde yaşanan mikro gelişmeler ve o sektörün makro gelişmeye karşı geliştirdiği uyum da dış ticaret yapısı ve dengesi üzerinde etkili olur.

Ekonomiye genel katkı anlamında bakıldığı zaman sadece dış ticaret hacminin gelişmesi yeterli olmaz. Ortaya çıkan bu dış ticaret hacminin katma değer ve istihdam üzerinde de mutlaka pozitif etkisi olmalıdır. Yapılan dış ticaretin ekonomiye yapacağı katkı da şüphesiz ki uygulanan makro ekonomik politikalar olumlu yada olumsuz yönde etkide bulunmaktadır. Örneğin TL'nin değerlenmesi sonucu artan ithalat yüksek dış ticaret açığı da beraberinde getirmiştir.

Böyle durumlarda, yani döviz kurundaki reel değerlenmenin yol açtığı rekabet gücü kaybının telafi edilmesi için ücretlerde sınırlandırmaya gidilebilmektedir.

İthalatın ihracattan fazla olduğu durumlarda ödemeler bilançosu açığı ortaya çıkacak demektir. İthalat fazlası ise giderek para arzının daralmasına yol açabilir. Çünkü ithalat için gerekli olan döviz, ithalatçıya ulusal para karşılığında satılacaktır. Bu da bir miktar satın alma gücünün piyasada çekilmesi, yani para arzının daraltılması anlamına gelir. Buna bağlı olarak faiz haddi yükselecek ve özellikle yatırım harcamaları da azalacaktır. Fakat bu karşılıklı etkiler, konjonktürel olaylar olduğu için

hemen ortaya çıkmayabilir. Konjonktürel gecikmelerin önlenmesi için de donatıcı para politikasına başvurulabilir. Şöyle ki para arzı azaltıldığında, faiz yükselir, yatırım azalır ve bu yollarla elde edilen gelirlerde daralma olur. Bu daralma toplam taleple birlikte ithalat talebinin de azalmasına yol açar. Harcamaların azalması ve gelir düzeyinin düşmesi fiyatları olumsuz yönde etkileyerek ihracatı arttırabilir. Böylece para arzının donatılması, dış ticaret dengesini etkileyecektir (Flandern, 1963: 408).

Görüldüğü üzere kur politikaları, faiz ve para politikaları arasında bağımlılık vardır ve bunlar dış ticaret üzerinde etkilidir. Uygulanan makro ekonomik politika neticesinde ihracat yada ithalat daha fazla artabilir. İhracat artarsa iç gelir ve istihdam seviyesi yükselecek demektir. Aslında dış ticaret dengesi bir anlamda iç ve dış dengenin aynı anda sağlanması demektir ki bu para ve maliye politikasının uyumunu da ortaya çıkarır.

3.4.1. Faiz ve Dış Ticaret Etkileşimine Dair Teoriler Analizi

Para politikası genel itibariyle paranın elde edilebilirliği ve maliyetine yönelik kararları ve bu kararların sonuçlarını ifade etmektedir. Faiz politikaları da bu politikalar kapsamında yer almaktadır. Bu politikalar ışığında yapılmış olan faiz teorileri irdelenecektir.

3.4.1.1. Hick Eğrisi

Bu eğrinin analizinde para arzı arttıkça para talebi sabitken faizlerin düşeceği, faizlerin düşmesi ise hane halkı tüketimini ve firmaların yatırım malları talebini arttıracığı, üretimin artmasıyla da özel kesim tüketim ve yatırım harcamalarının, uzun dönemde reel faize karşı duyarlı olacağı sonucuna ulaşılmıştır (İnal, 2006: 41).

3.4.1.1.2. Taylor Kuralı

1993 yılında yapılmış bir çalışmadır. Taylor hedeflenen üretim ve enflasyon rakamlarına ulaşmak için para politikalarını aracı olarak kullanılması sonucu kısa vadeli faiz oranlarının belirlenebileceği öngörüsü ile çalışmasına başlamış ve şayet

enflasyon oranı hedeflenen oranın veya üretim düzeyi potansiyel üretim düzeyinin üzerindeyse para otoritesinin kısa dönemli faiz oranlarını arttırıp, toplam talebi kısarak enflasyon oranını ve üretim düzeyini istenen hedefe çekebileceğini tersi durumda ise faizlerin düşüşe geçeceğini ifade ederek çalışmasını sonuca ulaştırmıştır (İnal, 2006: 43) .

3.4.1.1.3. Rasyonel Bekleyişler Teoremi Kısa Dönem Analizi

Bu teoriyi uzun dönem faiz oranlarının beklenen kısa dönem faiz oranlarının ağırlıklı ortalaması olması şeklinde açıklayabiliriz. Kısa dönemde üretim kapasitesi sınırlı firmalarda artan talep üretim kapasitesine etki edecek bu durumda firmalar kar marjlarını attırmayı tercih edeceklerdir. Firmalar verimsiz faktörleri üretime dahil edecek (azalan verimler kanunu) bunun sonucu olarak talep arzı aşacak, fiyatlar genel seviyesinin yükselmesi sonucunda ise enflasyon sorunu doğacaktır (İnal, 2006: 44-46).

Dışa açık ekonomilerde faizler üretim, fiyatlar genel seviyesi, ithalat ve ihracata etkilidir. Para arzı sabitken faizlerin düşmesi ve yükselmesi sermaye girişleri ve çıkışları şeklinde etki etmektedir. Yerli para biriminin değer kaybetmesi ihracatı arttıracak, ithal ürün talebini ise düşürecektir.

İki ülke arasındaki faiz farklılığı faizleri yüksek olan ve yüksek getirisi olan ülkeye sermaye girişine sebep olacaktır. Kısa dönemde faiz oranları artması bankacılık sistemi kredi faiz oranlarına etki etmekte ve kredi maliyetlerini yükseltmektedir. Faizlerin artması enflasyonla mücadele amaçlı yükseltilirse beklenen enflasyon düşük düzeyde olacaktır. Enflasyonun düşük çıkması ise işçi ücret taleplerini düşürecektir. Faizlerin yüksek düzeyde olması kredi maliyetlerini yükseltecek bu da yatırımın düşmesine, tasarrufların artmasına sebep olacaktır (İnal, 2006:43). Yine aynı şekilde yüksek faiz oranları enflasyonun düşmesine bu da yerli para talebinin arttırmasına ve kurların düşmesine etki edecektir.

Yüksek faiz oranları kurları düşürerek ithalatı teşvik ederken ihracata baskı yapmakta bu durum yurt içi üretilen mal talebini düşürmekte bu da istihdamı düşürerek, işçi ücretlerinin aşağı çekilmesine sebep olmaktadır.

Para politikası araçları ile faiz oranlarının kontrolü açık piyasa işlemlerinde 2 şekilde gerçekleşmektedir. İlki rezerv miktarının hedeflenerek faiz oranlarının belirlenmesi(likidite) anlamına gelen ve genellikle gelişmekte olan ülkelerde uygulanan durumdur. İkincisi ise piyasaları hassas gelişmiş ülkelerde görülen, belirli bir faiz oranı ve rezerv miktarında dalgalanma şeklinde Merkez Bankasının zorunlu karşılıklarının bir kısmıyla yerine getirilen ve bu şekilde faiz istikrarı sağlanan durumdur.

Ayrıca kısa vadeli faiz uygulamalarının uzun dönemdeki faiz uygulamalarına etkisi pek çok çalışma ile incelenmiştir. Bu çalışmaları şu şekilde özetleyebiliriz:

Cook ve Hahn 1974-79 yılları arası tahvil ve bono faiz oranlarının FED'in faiz oranlarında yaptığı değişikliklere verdiği günlük tepkileri baz alarak ve kısa dönemli faiz oranları arasında pozitif bir ilişki olduğunu bekleyişler hipotezi ile de uyumlu olarak ortaya koymuşlardır.

2001 yılında ise Romer kısa vadeli faizlerin artması durumunda enflasyonun düşeceğini bu durumun da uzun vadeli faizleri aşağı çekeceği sonuna ulaşmıştır. Sıkı para politikaları ile piyasa katılımcıları Merkez Bankası'nın enflasyonla ilgili olumsuz bilgilere sahip olduğu düşünerek tahminlerini enflasyonun artacağı şeklinde değiştirebilirler.

Ellingsem ve Soderstam ise para politikası değişikliğinin ülke ekonomisi ile ilgili yeni ve belki de özel bir bilgi nedeniyle yapıldığı sonucuna varılırsa kısa dönemli politika faizleri, uzun dönemli faizlerle aynı oranda ilişkili olacağını fakat katılımcıların bu durumu Merkez Bankası'nın para politikasında yapılmış bir değişiklik olarak algılaması durumunda ise kısa ve uzun dönemli faizlerin ters yönde ilişkili olacağı şeklinde bulgularını açıklamışlardır.

Ayrıca Thornton(1998), Bomfimve Rehinhart(2000), Conchrane ve Prazzesi(2002), Gürkaynak, Sack ve Swonson(2005)'da uzun ve kısa dönemli faizlerin etkileşimlerini araştıran diğer isimlerdir.

Türk ekonomisinde faizlerin yüksek oranda seyri özellikle makro dengeyi bozucu etki yaratmaktadır. Enflasyon hedeflerinde bu denli sapmanın nedeni de budur. Reel sektörde arzu edilen amaçlara ulaşamaması da ülkede bulunan yüksek faizden kaynaklanmaktadır. Ayrıca cari açık ve kamu-özel sektör borçlanması da faizlerin etken olduğu diğer durumlardır.

TL'ye uygulanan yüksek faiz reel sektörlere yeni yatırımların yapılmasını engellemektedir. Merkez Bankasının faiz yükseltmesi diğer bankalarında faiz yükseltmesine sebep olmaktadır. Bu yüzden firmalar dışarıdan daha düşük faizlerle borçlanmaya gitmekte bunun yerine Türkiye'de daha yüksek faizle yatırım yapmak yerine finans sektörünü kullanarak yüksek gelir elde etmeyi tercih etmektedir. Tüketim artışı söz konusu olmaktadır fakat bu yatırım yerine tüketim için kullanılmaktadır. Bu durum bankalarda bireysel bankacılık işlemlerinin gelişmesine sebep olmuştur. Yüksek faiz uygulamalarının diğer bir etkisi ise kredi kartı mağduru olgusunun ortaya çıkmasında yaşanmıştır.

Merkez Bankası'nın yüksek faiz politikası dışarıdan döviz girdisinin artmasına sebep olmaktadır. Yüksek faiz oranları tüketim ve ara malı ithalatını tetiklemekte bu durum da sanayide yerli girdi oranını azaltmakta ve yabancı girdi oranını arttırmaktadır. Aynı şekilde yine yüksek faiz oranı ithalatı arttırmakta ve yatırımı caydırıcı etki yaratmaktadır. Katma değer olmayışı istihdamı da azaltmaktadır. Bu da refahın azalmasına sebebiyet vermektedir.

Yüksek faiz dış ticaret açığını yükselterek ithalatı teşvik etmekte bu da cari işlemler açığını tetiklemektedir. Merkez Bankası döviz girdisinin devamı için faizleri yüksek tutmaya devam etmekte ve bu politika sayesinde de ekonominin dar boğaza girmesine engel olmaktadır. Yüksek faiz ihracatta ithal girdi talebine neden olmaktadır. Özellikle 2008'de bu oran %70'leri görmüştür. Sağlıklı bir ekonomide ise bu oran %30 civarında olmalıdır.

Sonuç olarak yüksek faiz yatırımın verimliliği düşmekte ve yatırıma caydırıcı etki yaratmaktadır.

Tablo 19: Türkiye’de uygulanan reeskont ve nakit faiz oranları ve dış ticaret dengesi

YILLAR(faizler için yürürlük tarihi dış ticaret dengesi için sadece tarihler geçerlidir.)	% REESKON İŞLEMİ FAİZ	%AVANS İŞLEMİ FAİZ	DIŞ TİCARET DENGESİ(000 \$)
01.01.1990	40	45	-9.342.838
15.02.1991	48	54,50	-7.452.552
27.01.1994	56	65	-5.164.147
10.06.1995	52	60	-14.084.303
02.08.1997	67	80	-5.164.147
30.12.1999	60	70	-14.084.047
17.05.2002	55	64	-15.494.708
14.06.2003	50	57	-22.086.856
15.06.2004	38	42	-34.372.613
13.01.2005	32	35	-43.297.743
28.12.2007	25	27	-62.730.965

Kaynak: www.tcmb.gov.tr, Erişim Tarihi: 05.05.2010

Tabloya göre faizler 1999 yılına kadar artmış daha sonraki yıllarda ise düşme eğilimine girmiştir. Dış ticaret dengesi ise 2002 yılından sonra yukarı tırmanışlar gerçekleştirmiştir.

3.5. DIŞA BAĞIMLI DEĞİŞKEN: DÖVİZ KURU

Döviz kuru, dışa bağımlı bir ekonomide sabitleştirilmesi ilk akla gelen değerdir. Döviz kurunun hangi düzeyde sabitleştirileceğine karar verilirken temel mallara

yönelik olarak aşırı sübvansiyonların azaltılmasını içeren kamu harcamalarındaki azalma hesaba katılır (Parasız, 1995: 61).

Uygulanan ekonomik programların, ekonomi üzerinde sıkıntı ve stres oluşturmaması önemlidir. Çünkü böyle bir durumda karar vericiler, hükümet üzerinde uygulanan makro ekonomik politikadan vazgeçilmesi yönünde baskı yapabilir.

Döviz kuru çapası yükseldikçe ulusal paranın reel değerinde daha fazla düşme olur.

3.5.1. Döviz Kuruna Dayalı Makro Ekonomik Politika

Makro ekonomiler ekonomilerin ortalama performansının büyük resmidir. Hükümetlerin kullandığı politikalar, ekonominin bütün olarak etkimesi açısından son derece önemlidir. Makroekonomik araçlar, hükümet harcamalarının seviyesi ve vergiler ile harcamalar arasındaki dengeyi içeren maliye politikaları ile kredi kullanma ve paranın uygun olarak kontrolünü içeren para politikalarından oluşmaktadır (Nafziger, 1998).

Bugünün küreselleşen finansal piyasalarında, bir ülkenin para birimine yönelik talepteki değişiklikler, o ülkenin döviz kurlarının dalgalanmasına sebep olur. Yatırım kararları yeni oluşan bilgi ile hızlıca yenilenebilir. Bütün varlık türlerinin büyük bir stoku belirli bir zamanda tutulur ve yatırımlar arasında geçişler büyük finansal hareketler yaratır. Son yıllarda, uluslar arası finansal para akışları, mallar ve servisler içindeki dünya ticaretinin değerinin artmasını engellemiştir (Nafziger, 1998).

Döviz kuruna dayalı politika, temel reel politika değişkeni olarak mali ayarlamaları, temel nominal çapa olarak döviz kurunun kullanılmasını içermektedir. Bu döviz kurunun sabit olması gerektiği anlamına gelmez. Döviz kuru dışsal politika parametresi olarak belirlenebilir. Döviz kuru programında bütçesel destek temeldir. Sermaye girişleri ve uluslar arası rezervlerde bir artış olmadan döviz kuru sabitlenirse ödemeler dengesi açık verebilir.

Döviz kuruna dayalı makro ekonomik politikaların bu programla denk düşmeyen maliye politikaları eşliğinde uygulanmaya çalışılması başarısızlık meydana getirebilir.

Çünkü böyle bir durumda kredibite sorunu ortaya çıkar. Döviz kuruna dayalı bir program izlenecekse “mali denge” şarttır.

3.5.2. Kur Politikaları Ve Dış Ticaret

Döviz kuru politikası, dış ödeme dengelerini ve ödemelerini gerçekleştirmek için uygulanan tedbirlerin tümüdür. Bu tedbirler arasında, dış ticaret rejimi, gümrük tarifeleri, kur ayarlamaları vb. yer almaktadır (Alkin, 1981: 27). Bu tedbirler, uluslar arası ekonomik ilişkilere ve para sistemine alınabilmektedir (Ay, 1994: 39).

Döviz kuru sahip olduğu 3 özelliğten dolayı önemli bir politika aracıdır. Bu özellikler (Savaş, 1978: 337):

1. Döviz kuru etkin bir araçtır.
2. Uluslar arası bir araçtır.
3. Bu araç iç ve dış etkenlerden etkilenir.

Ayrıca, döviz kurunun taşıdığı önem, döviz piyasasının kararlılığına da bağlıdır. Yani döviz arz ve talebin dengeyi sağlaması da etkilidir (Savaş, 1978: 339).

Birinci Dünya Savaşına kadar kur politikası olmayan Türkiye, 1946 yılında devalüasyonla tanışmıştır. Döviz kurunun dış ticaret politikası üzerindeki etkisi ihracat ve ithalat fiyatlarını değiştirmesi halinde ortaya çıkar (Uysal, 2004:97-98).

Ekonomi literatüründe dış ticaretin talep tarafından pozitif etkilere sahip olduğu vurgu yapılmaktadır, arz tarafının pozitif etkileri üzerinde daha az araştırma olduğu için. İki taraf ta gerçekten önemlidir ancak Guisan, Aguayo Exposito(2001) ve diğer çalışmalara göre, birçok ülke için dış ticaret özellikle yurtiçi reel üretim üzerinde tamamlayıcı girdilerin ithalatı pozitif etkisinden dolayı özellikle önemlidir.

Belirtmek gerekir ki ihracatın ekonomik büyümedeki esas rolü, ithalatı yükseltmek için kapasitesinin artırılmasıdır, çünkü ekonomik büyüme, çeşitli ham maddeler, ara mamuller ve diğer mal ve hizmetlere ihtiyaç duyar. Birçok OECD ülkesi 1980-85 yılları arasında, petrol fiyatlarındaki artışın ekonomik büyümedeki etkileri ile baş etmek için devalüasyon yaptılar, ancak bu tip bir politika genellikle çok etkili değildir, çünkü reel ithalat artışı çok az etkilenir.

İthalat kapasitesi genellikle, ekonomik büyüme ve gelişme için çok önemlidir, özellikle küçük ülkelerde büyüklere nazaran daha sınırlı bir dış ticarete sahip olsalar da çok etkilidir. İhracattaki yükseliş ithalat kapasitesini yükseltir ve ithalatların reel GSMH' de olumlu bir tamamlayıcı rolü vardır. İthalatların dâhili üretimde hem tamamlayıcı hem de yerine geçici etkileri olabilir, tamamlayıcı etkileri genelde yerine geçici etkilerinden daha belirgindir (Guisan, 2005).

Döviz kuru dalgalanmaları kur riskini arttırarak yatırım kararlarını ve uluslar arası ticareti olumsuz etkilemektedir. Döviz kuru oynaklığının gelişmiş ülkelerde uluslar arası ticareti negatif etkilediğini ispat eden bulgular vardır. Vergil (2002), 1990-2000 yılları arasında Türkiye' de döviz kuru oynaklığının ihracat üzerinde güçlü olumsuz etkisini göstermiştir. Rogoff (2006), az gelişmiş finansal piyasalarda döviz kuru oynaklığının büyümeyi düşürdüğünü göstermiştir (Arslaner, 2009: 299-300).

Döviz kuru sistemlerinin sabit yada dalgalı olarak farklılaşmasının nedeni kurların belirlenmesinde piyasa aktörlerinin ve resmi otoritelerin nasıl ve ne ölçüde etkili olduğudur (Ay, 1994:41).

Belirlenme şekli nasıl olursa olsun kur sisteminde amaç, ödemeler bilançosunu dengede tutacak seviyede kurun belirlenmesidir. (Karluk, 1991:320)

Uygulanan döviz kuru sisteminin hedefi genel olarak şu şekilde sıralanabilir (Ay, 1994: 53);

- 1- Ticaret dengesi sağlamak,
- 2- İhracatta rekabet gücünü artırmak,
- 3- İthalata rakip endüstriler oluşturmak,
- 4- Enflasyon nedeniyle bozulan dengeleri yeniden sağlamak.

Son dönemler dışında, Türkiye'de uygulanan döviz kuru politikaları ne olursa olsun zaman zaman IMF destekli politikalar uygulanmak zorunda kalınmıştır (Kazgan, 1985: 335). Bu politikalarda amaç, ekonomik istikrarsızlığı gidermek ve dengeyi bulmak olmuştur.

24 Ocak kararlarından öncesinde uygulanan kur politikaları ihracatı artırmamış böylece de döviz rezervlerinde darboğaz yaşanmıştır. Hiç şüphesiz kur politikaları

ihracatı etkiler (Ay, 1994: 93). Yani kur politikası ihracatı engelleyebilir ya da teşvik edebilir. Başka bir anlamda da ithalatı azaltabilir ya da arttırabilir.

Kadioğlu (2001) ve diğerlerine gore kura dayalı ekonomi programı uygulayan ülkelerde ulusal para reel olarak aşırı değerlenmiş, ekonomi hızlı bir canlanma sürecinden sonra daralmış ve dış ticaret dengeleri bozulmuştur. Bu ifadeden de anlaşılmalıdır ki demeler dengesi ve kur politikaları birbiri hakkındadır ki demeler dengesi ve kur politikaları birbiri hakkında nc gostergedir. Dvız kuru değişiklikleri cari işlemler dengesi üzerinde de etkilidir. Değer kaybeden dvız kuru cari işlem giderlerini azaltırken dvız kurunun değer kazanması ise cari işlem gelirin azaltır (Kadioğlu vd., 2001: 11).

Kur hareketlerinin ihracat üzerindeki etkisi orta ve uzun vadede kendini gostermektedir. İhracat, diğer faktörler aynı kalmak şartıyla dvız kuruna fonksiyonudur. Kurun reel olarak artması sektör ürünlerinin yurtdışı pazarlarda dvız cinsinden ucuzlaması ve ihracatın artması sonucu doğurur. Kurların reel olarak düşmesi ise ihracat üzerinde yavaşlatıcı etkide bulunur.

Devalüasyon ortamında dvız kuru reel olarak değer kazanır. Bunun anlamı ise ihracatçıların gelirlerinin üretim maliyetlerinden daha hızlı artmasıdır.

Zengin (2000), alışmasında VAR analizi ile dvız kuru, ihracat ve ithalat fiyatları arasında çift yönlü nedensellik ilişkisine ulaşmıştır. Reel dvız kuru ithalat fiyatını doğrudan, ihracat fiyatını da ithalat fiyatı kanalı ile dolaylı olarak etkilemektedir.

Özer vd., (2007), kurlardaki düşüşün ihracatın ithalata bağımlılığını artırdığı sonucuna varmışlardır. Bu çalışmaya gore dvız kuru oynaklığının ithalat ve ihracat arasındaki dinamik ilişkinin analiz edilmesi bir zorunluluktur. Ayrıca, çalışmada ithalatın ihracat üzerindeki etkisi ve bu etkinin de dvız kurunda oynaklığa sebep olduğu yer almıştır. Bu olumsuz etkinin giderilmesi, ihracatın ithalata olan bağımlılığının azalmasına bağlıdır.

Bir ülkenin yapısı, ekonomik yapısı, dış ticaretin özelliklerinden de ortaya çıkar. Buna gore, Türkiye aramalı ve hammadde ithal etmektedir. Ana mallarda, hammadde de ithalatın yüksek olması yapısal bozukluğa işaret etmektedir. Çünkü bu durum istihdam oluşturamayan ihracatın diğer bir gostergesidir. İşte bu yüzden dış ticaret

analiz edilirken sadece dış ticaret açığı değil dış ticaret yapısı da irdelenmelidir (Akgüç, 2008).

Ticaret dengesinin döviz kurlarındaki değişime tepkisi dışa açık makro ekonomilerin önemli ve temel konularından birisidir. Bu konuyu önemli yapan iki sebep bulunmaktadır. Birincisi, karar alıcıların, uzun dönemli ticaret dengesinin, kendilerinin dikkate aldığı optimal uygun bir seviyede olup olmadığı ile ilgilenmeleridir. Karar alıcıların döviz kuru değişimlerinin ticaret dengesini uzun dönemde nasıl etkilediğini bilmeleri, belli bir zaman aralığı içinde ticaret dengesi hedeflemesi yapabilmelerine yardımcı olacaktır. İkinci neden ise, kısa dönemde ticaret dengesi dalgalanmalarının bir ülkenin ulusal gelirini etkilemesidir.

Türkiye’de uygulanan kur sistemlerinin dövize bağlanması, dış ticareti önemli oranda döviz kurlarındaki hareketlere aşırı bağlanması sonucunu doğurmuştur.

2000 yılından sonra uygulanan Türk lirasının döviz sepetine bağlı olarak dalgalanmaya bırakılması, Türk lirasını ithalata bağımlı olan Türkiye açısından aşırı duyarlı hale getirmiştir.

Ülkeler kendi ekonomileri ve diğer dünya ülkeleri ile aralarındaki parasal bağlantıyı belirlemek için üç ana seçenek ile karşı karşıyadırlar. Bu seçenekler;

- Kendi para birimlerini döviz piyasalarında diğer para birimlerine karşı serbestçe dalgalandırabilirler,
- Ulusal paralarının fiyatını, belirli bir yabancı paraya veya bir yabancı para sepetine karşı sabitleyebilirler,
- Paralarını belirli bir genişlikte dalgalandırabilirler fakat müdahaleyle bu dalgalanmalara sınırlama koyarlar (yönetimli dalgalanma) veya önceden kararlaştırılmış parametrelere göre paralarının değerlerini belirlerler (sürünen bantlar).

Ancak, hangi ülke hangi döviz kurunu uygulamalı sorusuna ise verilecek cevap, her ülkenin kendi koşullarına göre kullanabileceği ve mükemmel bir döviz kuru sisteminin olmadığıdır.

Türkiye’de Cumhuriyet’ in ilk dönemlerinde uygulanmaya çalışılan değerli TL politikası, yeni sanayileşmeye çalışan ülke için olumlu sonuçlar vermemiştir. İzlenen politikalar her ne kadar sanayi kurma ve üretimi artırma amacı taşısa da sanayi

kesiminin büyük ölçüde ithal girdiye bağımlılığını doğurmuştur. İthalata bağımlılık, Türkiye'yi dışarıda ve içerde yaşanan döviz hareketlerine karşı aşırı duyarlı hale getirmiştir.

Özellikle 1980'li yıllardan önce ithalatın ihracattan fazla olması ve izlenen ithal ikameci politikaların başarısız olması sonucu Türkiye'de önemli döviz darboğazları ve dış ticaret hacminde sıkıntılara sokmuştur.

Yapılan devalüasyonlar nedeniyle ithalat hacminde önemli düşüşler yaşanmış, ancak krizlerden sonra ithalat hacminde tekrar yükseliş görülmüş ve ekonomi kısır bir döngü içerisinde dönüp durmuştur.

24 Ocak kararları ile ithalata bağımlılığı azaltmayı ve ihracata yönelik teşvikler getirilmişse de, Türkiye ihracatın ithalata bağımlılığını azaltamamıştır. Bu yüzden, yıllar boyunca ithalatı finanse etmek için yüklü bir dış borcun altında kalmıştır. Ayrıca, uzun süre boyunca yüksek faiz oranları vererek dışardan sermaye sağlamaya çalışmış ancak ülkede yaşanan siyasi ve ekonomik problemler yüzünden istenen sonuç alınamamıştır. Bu yüksek faizler 2000 ve 2001 krizlerinde bankacılık kesimini zora sokarak krizi derinleştirmiştir.

2001 krizinden sonra uygulanan program ile ilk önce devalüasyon yapılarak ithalat hacmi düşürülmüş ve ödemeler dengesinde geçici iyileşme sağlanmıştır. Ayrıca, bu dönemde yapılan özelleştirmelerle önemli oranda döviz girdisi elde edilmiştir.

Sonraki yıllarda özellikle Türk lirasından altı sıfır atılmasından sonra, ulusal paranın değeri artmıştır. Devam eden sorunların başında cari açık gelmekte ve cari açığı ise en çok dış ticarete yaşanan açıklar beslemektedir.

2008 yılında yaşanan küresel krizle birlikte, TÜİK verilerine göre sanayi üretiminde önemli miktarda düşüş yaşanmış ve gayri safi milli hasılası 2001 yılından sonra en yüksek oranda düşüş (%13,8) göstermiştir.

Döviz kuru denince iç ve dış denge daha da önem kazanmaktadır. İşte makroekonomik politikaların amacı da iç ve dış dengeyi sağlamaktır. Dış denge doğrudan dış ticaret ile ilgilidir ve ödemeler dengesinin sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır. İç ve dış denge birbiri ile bağlantılıdır. Şöyle ki, iç piyasada reel harcamaların artması ithalatı artırır ve cari açığı yükseltir. Cari açığın düşmesi için ise

ihracatın artması ve ithalatın azalması gerekir (Togan, 2009: 9). Döviz kuru düzeyi, iç talep ve dış talep durumu ihracat ve ithalat seviyesini etkilemektedir.

Döviz kuru sistemi seçilirken, ekonominin dışa açıklık oranına göre dış ticareti gelişmiş açık ekonomilerin sabit kur sistemini, dış ticareti gelişmemiş kapalı ekonomilerde ise serbest kur sisteminin doğru olacağı kabul edilmektedir. Bunun nedeni açık ekonominin para yanılığsı düzeyinin düşük olması ve döviz kuru dalgalanmalarının maliyeti artırmasıdır (Ay, 2007b: 29).

Cari açık miktarı yükseldikçe, bir ülkeye yatırım yapanlar herhangi bir nedenden dolayı ana para ve faiz ödemelerinin zamanında yapılamayacağını düşünürse, satışlar ve alımlar başlar. Bu da faizi yükseltir, döviz kurunu düşürür.

Döviz kurundaki artış ihracat sektörlerinde karlılığı arttırdığı için ihracatı arttırmaktadır. İhracat artış durumunun yeni yatırımlar ile desteklenmesi halinde istihdama pozitif katkı sağlamış olur.

Döviz kurları oynaklık göstermediği dönemlerde bu durum yüksek faiz oranlarına bağlanmaktadır. Yüksek faiz oranları ile kısa vadeli sermaye girişleri artmakta, böylece kurlar baskı altında tutulmaktadır (Karaca, 2005). Karaca (2005) yaptığı çalışmada döviz kuru ile faiz oranı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü fakat zayıf bir ilişki tespit etmiştir. Bu tespit Merkez Bankası'nın kısa vadeli faiz oranlarını düşürmesinin döviz kurlarında yükselişe yol açmayabileceği anlamına da gelmektedir. Tam tersi faiz oranlarındaki düşüş döviz kurunu da düşürebilecektir.

Kur rejimi tercihi ne olursa olsun döviz kurunun belli bir dengede kalması ve aşırı dalgalanmalar göstermemesi ekonomik istikrara dolayısıyla da dış ticaret dengesine katkıda bulunur (Mahlebiciler, 2006: 11).

Kaldı ki serbest dalgalanan oranlar her derde deva değildir. Diğer doğru politikaların sıralanması önemlidir. Para politikasının gidişatı, özellikle dalgalanan döviz kuru rejimlerinde önemlidir. Döviz kurunun sapması endişe yaratabilir. Bu endişe aynı zamanda bir piyasa başarısızlığı oluşturabilir, Ayrıca merkez bankaları, dengeleyici spekülörlere olanak sağlayan bir piyasa çevresinin gelişmesine ihtiyaç duyabilir (Harding, 1999).

Gelişen ülkelerde uygulanmakta olan döviz kuru temelli istikrar programlarında, genellikle benzer politika uygulamaları, yerel paranın büyük oranlı devalüasyonunu tetiklemektedir. Bu programların başlangıç safhasında, yüksek oranlı sermaye girişlerinin finanse ettiği bir ekonomik genişleme görülmektedir. Piyasadaki fazla likidite reel faiz oranlarını düşürmekte, yerel paranın aşırı değerlenmesine yol açmakta, iç talep artmakta ve dış dengeler bozulmaktadır. Bu durumun sürdürülebilir olmadığına dair güven kaybı sermaye çakışlarına ve devalüasyona yol açar.

Merkez Bankası raporları da teyit etmektedir ki Türkiye, 1994'ten beri döviz sepetini baz olarak uyguladığı döviz kuru sisteminden sonra, 2000 yılında kur politikasını değiştirerek gün bazında her gün için 1 yıl önceden açıklanan ve 3'er aylık dönemlerde sürekli yavaşlatılan bir devalüasyon stratejisi izlemeye başlamıştır. Şubat 2001 krizinden sonra ise merkez bankasının müdahalesini öngören serbest döviz kuru politikası uygulanmaya koyulmuştur.

Döviz kuru rejimi ulusal paranın değerinin belirlenmesinde etkilidir ve böylece ekonomiyi de etkiler. Bu etki zinciri döviz kuru rejiminin önemini daha da arttırmaktadır.

Ulusal para değeri de dış ticareti etkilemektedir. Bu yüzden ekonomik karar vericiler tarafından seçilen döviz kuru rejimi, bu rejimin avantajları ve dezavantajları son derece önemlidir.

Gelişmiş ülkelerde döviz kuru piyasa mekanizması tarafından belirlenirken gelişmekte olan ülkelerde kur para otoriteleri tarafından belirlenmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin son zamanlarda esnek kura geçiş yaptığı gözlenirken, sabit kur enflasyonla mücadelede araç olarak kullanılabilir (Yetiş, 2008).

Türkiye gibi sermaye hareketlerinin sınırlı olduğu ve sermaye piyasasının yeterince gelişmediği ülkelerde ödemeler dengesi dış ticaret ile ilgilidir. Böylece döviz kuru daha da fazla öneme sahiptir (Yavuz vd., 2010: 70).

Döviz kuru ve dış ticaret arasındaki ilişki 2 ana grupta toplanır (Alsu, 2006: 3).

İlki; nedenselliğin dış ticaretten reel döviz kurlarına olduğudur.

İkincisi de döviz kurlarındaki değişimlerden dış ticarete doğru nedensel bir ilişkidir.

Sivri-Usta (2001), Granger Testi ve VAR yöntemi kullanarak yaptığı çalışmada döviz kurundan ithalat ve ihracata doğru nedensellik ilişkisi olmadığı sonucuna varmıştır. Şimşek ve Kadılar ise (2004), devalüasyon dış ticaret dengesizliğinin giderilmesinde yardımcı politika aracı olabileceğini ifade etmiştir (Alsu, 2006: 5).

Türkiye gibi gelişmekte olan ve yeni üretim kapasitelerinin oluşturulması ithalat ile mümkün olabilmektedir. Bu durum dış ödemelerde sıkıntı meydana getirmektedir (Yıldırım ve Karaman, 2005:377). ihracat, döviz kazandırıcı ve sanayileşmeyi hızlandırıcı etkisi nedeniyle çok önemlidir. Sanayileşmek için gerekli finansman ihracat ile karşılamaya çalışılır. Ayrıca ihracat, iç pazarda ortaya çıkan daralmayı dış Pazar vasıtası ile bertaraf eder. Böylece Pazar genişlemiş olmaktadır. Dış ticaret hadleri açısından ihracatta sanayi ürünlerinin payının yüksek olması pozitif bir durumdur (Karakayalı, 2003: 442-445).

İthalat ise kalkınmayı hızlandırma, ihracatı destekleme, tüketiciye kaliteli ve ucuz mal temini sağlama ilkelerine dayanır (Karakayalı, 2003: 445). Yani, ithalat nihai malların piyasa fiyatlarına bağlıdır (Kılıçbay, 1991: 350)

Bir ülkenin dış ödemeler bilançosundaki denge ya da dengesizlik o ülkenin dış ödeme yapısını ortaya koyar ki, bu yapı da küresel ekonomide itibar göstergesi şeklinde yorumlanmaktadır (Karakayalı, 1995: 12). Yani Çin örneğinde olduğu gibi cari fazlanız var ise küresel ekonomide artıdasınız demektir.

Türkiye’de 1980 öncesinde ithal ikameci politikalar uygulanması nedeniyle ihracat gelişmesi ve yüksek oranda büyümeler yakalanamamıştır. 1980 sonrasında ise ihracata dayalı politikalar ile ihracatta artış yaşanmıştır.

3.5.3. Döviz Kuru Sistemleri:

Döviz kuru sistemlerinin bir ucunda serbest değişken diğer ucunda sabit kur sistemi vardır. Bu iki sistem arasında orta modellerde yer alır.

3.5.3.1. Nominal Döviz Kuru Rejimi

(Sabit) Nominal döviz kurunun etkileri çok çeşitli olmakla birlikte reel etkileri dikkat çeker. Nominal döviz kuru daha çok reel döviz kuru tarafından belirlendiği dönemlerde reel etkiler ortaya çıkmaktadır. Örneğin nominal döviz kurları mal ve emek fiyatını etkiler.

Fakat, finansal serbestleşme ve küreselleşme, döviz piyasasının kontrolünü ve döviz rezervlerini kullanarak kuru sabitleşme imkanını sona erdirmiştir (Buluş, 2009: 97). Böylece, faiz dışında döviz kuru kontrolü aracı kalmamaktadır. Faiz ile döviz kuru kontrolü ulusal parayı değerlendirmekte ve enflasyonu düşürme hedefini zorlaştırmaktadır (Buluş, 2009: 99).

Ülkelerin sabit döviz kurunu tercih nedenleri (Özdemir vd. 2007: 447-448):

1. Güvenilirlik
2. Disiplin
3. Dış ticaret ve yatırımları özendirme
4. Anti-enflasyonist olmasıdır.

Temel göstergesi reel döviz kuru olan döviz kuru rejimi ve enflasyon arasında kısa dönemde hızlı bir ilişki olmayabilir. 2000 yılında Türkiye’de olduğu gibi döviz kurundaki dalgalanmaları önlemek için sürünen kur modelinin uygulanmasının nedeni budur (Yetiş, 2008).

Sabit sistemin özelliği döviz kurlarının belli bir seviyede tutulmasıdır. Bu sistem en eski altın standardı uygulaması olmakla birlikte günümüz ekonomilerinde kağıt para sistemlerinde de uygulanmaktadır. Bu sistemde ülkeler sabit kurdan paralarını bir değer standardına bağlayarak bir parite kuru oluştururlar ve piyasa kurunun da bu parite etrafında dar sınırlar içinde değişmesine izin verirler. Paritenin altındaki ve üstündeki dalgalanma sınırları ne derece genişletilirse sisteme o derece esneklik tanınmış olur.

Paranın gerçek değerini yansıtması, dış ödemeler bilançosu dengesini kurması, dış rezervlere ihtiyacı azalması, ekonomiyi dış şoklardan korunması gibi olumlu yanlarını savunanlar olduğu gibi sisteme karşı olanlar da vardır.

Sisteme karşı olanlar ise ticaret ve yatırımlardan caydırıcı etkisi olduğunu, yurtiçi enflasyonu artırabilme potansiyeli olduğunu savunmaktadırlar. Türkiye’de yüksek enflasyon nedeniyle sabit kur sistemini uygulamak risklidir. Ayrıca, ithalatın ihracatın yaklaşık iki kat büyüklüğünde ve ithalatın döviz kuru karşısında oldukça esnek olması, kurun sabitlenmesi anında ithalatın dolayısıyla da dış ticaret açığının artmasına neden olur. Türkiye gibi enflasyon sorunu yaşayan ülkelerde sabit kur sistemini uzun vadeli uygulamak doğru olmayabilir.

Bu rejimin en büyük avantajı döviz kuruna büyük müdahaleler gerektirmemesidir. Sabit kurda parite hatalı belirlenmediği sürece enflasyon veya ulusal para da aşırı değerlenme ihtimali yoktur. Sabit kur rejimi dış ticaret işlemlerindeki kur riskini azaltmakla birlikte piyasadaki döviz arz ve talep durumu da bu rejimde önemlidir.

Uygulanan döviz kurları üzerine farklı görüşler mevcuttur. Döviz kuru sistemlerinde güvenilirlik ve esneklik önemlidir. Kurun gelecekte alabileceği değerlerin önceden tahmin edebilmek özellikle ihracatçılar ve ithalatçılar açısından önemlidir. Kurun önceden tahmin edilebilmesi de güvenilirlik olarak algılanır. Kur tahmini ne kadar isabetli olursa risk maliyeti de o ölçüde azalır. Esneklik ise yurtiçi ve yurtdışı kaynaklı şok ve olumsuzlukların bertaraf edilebilme kapasitesi ile örtüşmektedir. Esneklik açısından bakıldığında dalgalı döviz kuru esneklik sağlar, merkez bankası müdahalesi söz konusu değildir. Sabit kurda ise bağımsız para politikası uygulanamamakla birlikte güvenilirlik daha yüksektir. İşte bu güvenilirlik de gelişmekte olan ülkeler için önemlidir. Zaten sabit kur sistemini savunanların dayanak noktası güvenilirliktir. Güvenilirlik para ve maliye politikasında disiplini de beraberinde getirmektedir.

Sabit kur rejiminde kur devalüasyon yada revalüasyon yoluyla değiştirilir. Devalüasyon yada revalüasyonun oranı da dış ticareti birebir etkilemektedir.

Bu sistemin başarılı olabilmesi için:

1. Uluslar arası sermaye piyasaları ile bütünleşmenin yüksek olmaması
2. Karşı karşıya gelinen şokların dış ticaret yapılan ülkenin karşılaştığı şoklarla paralel olması

3. Maliye politikasının esnek ve sürdürülebilir olması
4. Rezervlerin yeterli olması

Fakat sabit kur sisteminde para kurulunun ve kurun ilan edilmesi her zaman güvenilirliği ve başarıyı getirmez. Sabit kur rejimleri de spekülâtif hareketlere sebep olabilir. Örneğin (Yıldırım ve Kaman, 2005: 220) ;

1. Aşırı değerli kurlar,
2. Cari açık,
3. Yüksek dış borç,
4. Düşük büyüme,
5. Yüksek faiz.
6. Düşük rezerv,
7. Yüksek borç durumlarında sabit kur rejiminde olumsuz atakları tetikler.

Sabit Döviz Kuru Sisteminde spekülâtif hareketleri engellemek için merkez bankaları belirlenmiş bir kur üzerinden döviz alım-satımı yaparlar. Ayrıca merkez bankaları ödemeler dengesi açıklarını finanse ederler (Yıldırım ve Kaman, 2005: 220).

Bu sistemde emisyon kazançlarından parası dolar gibi uluslar arası ödemelerde kullanılan ve rezerv olan ülke faydalanmaktadır. Örneğin ABD bu yolla ithalatı değerlendirince emisyon kazancından faydalanır ve artı bir maliyete katlamaz. Bu da sabit kur sistemine yöneltilen çok ciddi bir eleştiridir (Ay, 2007b: 24).

Ayrıca bankacılık krizi ile döviz kuru arasında da birçok etkileşimi var. Döviz kurunun sabitlenmesi veya reel değerinin altında tutulmaya çalışılması, bankacılık sektörünü krize daha açık hale getirirken, bankacılık krizlerinden korunma mekanizmalarından son durak merci işleyişinin yerine getirilmesi, döviz kuru üzerinde artan bir baskıya sebep olur. Ayrıca, kurun baskılanması, bankaların açık pozisyonlarının artmasına yol açarken döviz risklerini arttırmaktadır (Karabulut, 2002).

3.5.3.1.1. Sabit Döviz Kuru Çeşitleri:

3.5.3.1.1.1 Sürünen Band

Merkezi parite ekonomik koşullara uyarlanmıştır. Parite'nin temel belirleyicisi ödemeler dengesidir. Döviz kurunda çok büyük müdahaleler gerekmez. Eğer parite yanlış belirlenirse bu durum, enflasyon bekleyişlerinin yükselmesine veya ülke parasının aşırı değerlenmesine yol açar. Bu sistem faiz politikaları ile desteklenmelidir (Yıldırım ve Kaman, 2005).

3.5.3.1.1.2. Sürünen Kur

Nominal döviz kuru ekonomik koşullara göre periyodik olarak ayarlanmaktadır. Band çok dardır ve piyasa bekleyişleri bu sisteme göre düzenlenebilmektedir. Politikaların güvenilirliği yüksektir (Özdemir vd., 2007).

3.5.3.1.1.3. Sabit fakat ayarlanabilir Kur

Nominal döviz kuru sabittir fakat merkez bankası bazı sıkı kurallarla sınırlandırılmıştır. Sadece önceden ilan edilmiş bazı durumlarda piyasaya müdahale edebilmektedir. Yani merkez bankası, piyasaya müdahale ederken piyasadaki döviz arz ve talebini göz önüne almaktadır. Devalüasyon olanağı ekonomide bir esneklik anlamına gelmektedir (Özdemir vd., 2007).

3.5.3.1.1.4. Para Kurulu

Para Kurulu sistemi çok sıkı kuralları olan bir döviz kuru rejimidir. Para otoritesi, ancak yabancı para karşılığı para basabilir. Yani rezervlerdeki artış kadar para basmaya yetkilidir. Bunun sonucu olarak, merkez bankası artık kredi için son başvuru yeri olmaktan çıkar. Sistemin güvenilirliği (parasal ve mali politikalar açısından) en yüksek noktadadır çünkü bütün ekonomik birimler gelecekteki döviz kurlarını görebilmektedirler. Ancak, sistem esnek değildir. Eğer ülke ekonomisi görece olarak küçük ise, dış şoklar yalnızca işsizlik ve daralma ile absorbe edilebilir.

3.5.3.1.1.5. Tam Dolarizasyon

Ülke, bir başka ülkenin parasını kullanır. Bu, söz konusu ülkenin para politikasını, parasını kullandığı ülkeye teslim ettiği anlamına gelmektedir. Yani, ülkenin bir ulusal parası yoktur ve para politikası parasını kullandığı ülkenin yetkililerince belirlenmektedir. Eğer söz konusu ülke, faizleri düşürürse bu durum bu ülke parasını kullanan diğer ülke tarafından veri kabul edilmek zorundadır. Eğer parası kullanılan ülke politikaları güvenilir ve güçlü ise güvenilirlik en üst seviyededir.

3.5.3.2. Dalgalı Kur Sistemi

Esnek kur sistemi adı da verilir. Bu sistemde döviz kurları aynen rekabetçi piyasa koşulları altındaki bir mal gibi, döviz piyasasındaki arz ve talep güçlerinin işleyişine bırakılmıştır. Hükümetler, uluslar arası ticaret ve mali ilişkilerde belirsizlik doğurması, enflasyonu hızlandırması gibi nedenlerle döviz piyasalarına müdahale ederek aşırı dalgalanmaları önlemeye çalışırlar. Müdahale, merkez bankasının serbest piyasada döviz satması yada satın alması şeklinde gerçekleşir. Merkez bankasının bunu yapabilmesi için yeterli miktarda döviz rezervine sahip olması gerekir.

Ülkelerin dalgalı kuru seçme nedenleri (Özdemir vd. 2007: 450-452):

1. Parasal politikada bağımsızlık,
2. Dış şoklara karşı savunma,
3. Ulusal Paranın gerçek değerini yansıtması
4. Faiz oranlarına karşı duyarlılık olarak sıralanabilir.

Bu sistemde rezerv miktarı önemlidir. Döviz rezervlerinin yüksekliği herhangi bir finansal kriz durumunda savunma aracı olarak kullanılabilir. Çünkü, mevcut rezervler ile spekülasyon ataklara müdahale edilebilir. Rezervlerin çok olmasının yanı sıra kaynakları ve vadesi de önemlidir. Kısa vadeli sermayeler spekülasyon hareketlere daha açıktır (Akdiş, 2000: 127-129).

Dalgalı döviz kuru uygulamasında, korunması gereken bir seviye olmamakla birlikte, güçlü döviz rezervi iç ve dış şoklara karşı savunmada piyasa güven verir (TOBB, 2009, 130). Döviz rezervlerinin yüksekliği herhangi bir finansal kriz

durumunda savunma aracı olarak kullanılabilir. Çünkü mevcut rezervler ile spekülâtif odaklara müdahale edilebilir. Rezervlerin çok olmasının yanı sıra kaynakları ve vadesi de önemlidir. Rezervlerin vadeli sermayeler spekülâtif harekete daha açıktır (Akdiş, 2000: 127-129)

Dalgalı kur kısıtlama olmadan çok taraflı ticareti teşvik edebilmektedir. Friedman'a göre bu ithalat ve ihracat üzerinde doğrudan miktar kısıtlamalarının olmamasıdır. Yine Friedman' a göre kur istikrarsızlığı ekonomik yapıdaki istikrarsızlıktan kaynaklanmaktadır. (Ay, 2007b: 24). Kurların serbestçe belirlenmesi kaynak dağılımında verimliliği ve etkinliği getirmektedir. Fakat buna karşılık Lindleberger (1969), serbest kurdaki spekülasyonun spekülâtif sermaye hareketlerini hızlandırmak suretiyle istikrarsızlık oluşturacağını ileri sürmüştür (Ay, 2007b: 27).

Dalgalı bir politikası uygulayan gelişmekte olan ülkelerde oluşan paradaki değer kaybı yani devalüasyon oranı o ülke içindeki yüksek enflasyon ya da paritelerde dolar lehine yükselmeden çok dış dünyadaki ekonomik gelişmelerle de bağlantılıdır. Yani her ülkenin kendi iç dinamikleri yanında uluslar arası gelişmelere karşı vereceği tepki ekonomik sonuç olmada etkilidir. Bu kur sistemi yüksek enflasyon ve kötü bütçe politikaları olan ekonomilerde sağlıklı işlememektedir. Zira böyle ekonomilerde ani dalgalanmaların getireceği belirsizlikler daha fazla hissedilir. Dalgalı kur sisteminde aşırı dalgalanma olması halinde kaynak dağılımı olumsuz etkilenir ve özellikle problemlili ekonomilerde enflasyonu da beraberinde getirebilir. Bu durum özellikle serbest dalgalanmada ortaya çıkar.

Aşağıda da bahsedeceğimiz gibi yönetilen dalgalanmada ise kuru piyasa belirler fakat gerektiğinde merkez bankası müdahale edebilir. Böylece dalgalanma en aza indirilir. Bu sistemin dezavantajı merkez bankasının ne yapacağı belli olmadığı için piyasanın belirsizliğe düşmesidir. Bant içinde dalgalanmada kur belirlenen bandın dışına çıkarsa para otoriteleri müdahale eder. Böylece belirsizlik en aza indirilir. Bant aralığı değişebilir.

Dalgalı kur piyasaya göre kendini ayarlayabilir. Böylece yabancı sermayenin hem ülke içine hem de ülke dışına çıkışındaki dalgalanmaları azaltabilir. Bu kur sistemi piyasalarda daha fazla belirsizliğe yol açar. Bu belirsizlik ve dalgalanma arttıkça kar riski de artar.

Dış ticaret açısından baktığımızda dalgalı kurda döviz kurunun düşmesi ulusal parayı değerlendirir, ithal mallarının fiyatını düşürmek yoluyla da ithalatı arttırır. Döviz kuru yükseldiğinde de ihracat artar. Böylece dış ticaret dengesi döviz kurları ile belirlenmiş olur. Fakat döviz kurlarında aşırı dalgalanma olması halinde Merkez bankaları tarafından müdahale olabilmektedir. Bir ekonomi ne kadar arza açık ise dalgalı kur uygularken küresel ekonomiden olumlu ya da olumsuz etkilenmesi de o ölçüde artmaktadır. Ayrıca ihraç malları çeşitlendikçe kur riski de nispeten karşılanabilmektedir. Yani uygulanan döviz kuru ile dış ticaret arasında paralel bir ilişki vardır. Örneğin sabit döviz kuru sisteminde, ulusal paranın aşırı değerlenmesi durumunda ithalatın ucuzlayıp ihracatın pahalılaşmasına ve cari açığın büyümesine neden olur (Eren ve Süslü, 2001: 662-674).

Reel kurun değerlenmesi durumunda da ithalatın artış hızı ihracatın artış hızından daha fazla olur. Böylece de dış ticaret açığının milli gelire oranı yükselir ki bu ekonomik denge de olumsuz sonuçlar ortaya çıkarır. Türkiye gibi ülkeler açığı sıcak para ile finanse etme yoluna gidebilmektedir. Nitekim 2001 krizi de sıcak paraya aşırı güvenmekten kaynaklanmıştır (Molpass vd., 2001:2). Gerekli makro ekonomik şartlar sağlanmadan ülkenin sıcak paraya açılması bize yarardan çok zarar vermiştir. Çünkü sermaye hareketleri ile büyüme ve ödemeler bilançosu arasında sıkı bir bağ vardır (Boratav, 2001: 13).

Uygulanan makro ekonomik politikalar, diğer dengelerin olduğu gibi dış ticaret dengesinin de verimliliğini ve etkinliğini arttırır nitelikte olmalıdır. Dış ticaret dengesinde ortaya çıkan sorunlar birden bire olmamaktadır. Sorunların kaynağının belirlenmesi gerekir. Sorunların çözümü için alınan kararlar işlerlik özelliğine sahip olmalıdır. Alınan kararlar ve yapılan ya da yapılmak istenen düzenlemeler dış ticaret sektörü tarafından olması gerektiği gibi algılanmalıdır. Ayrıca sektörde sorunların yapısal bir hal alması engellenmelidir.

Yani dış ticaretimizdeki gelişmeler ve kimi zaman alınan önlemler uygulanan makro ekonomik politikalardan bağımsız değildir. Uygulanan yada ilerleyen yıllarda uygulanacak para politikaları dış ticaretteki aktörlere uzun vadeli bakış açısı kazandıracak nitelikte olmalıdır. Bu, dış ticaretin ve makro bazda ekonominin işlerlik

kazanmasını sağlayabilir. Çünkü iktisat politikalarındaki süreksizlik ve kısa vadeli çözüm anlayışları ekonomik sistemi başarısızlığa sürükler (Çolak, 2001: 9).

1980’li yılların sonuna kadar para politikası, kalkınma programlarının bir aracı olarak yürütülmüş ve sabit döviz kuru sistemi olduğu için, bu dönemde döviz kuru kalkınma planları çerçevesinde olduğundan düşük yada yüksek olarak belirlenmiştir. 1990 yılından itibaren para politikası, fiyat istikrarı hedefine göre uygulanmıştır. 1994 yılından 1999’a kadar kurlar piyasalarda belirlenmekle birlikte TL dar bir aralık içinde dalgalanmıştır. Döviz kurunun dış ticaret üzerindeki etkisi son derece önemlidir. Döviz kurunun dış ticaret üzerindeki etkisi, ancak ithalat ve ihracat fiyatlarını değiştirmesi durumunda ve Türkiye’nin ithalat talep esnekliği ile ihracat arz esnekliğinin ne olduğuna bağlı olarak ortaya çıkar. Ancak bu durumda, TL’nin değer kaybı dış ticaret dengesi üzerinde olumlu etki yapar ve iyileştirir.

Döviz kuru, ekonomik etkinliği azaltmayacak şekilde dış ticareti etkilemelidir. Örneğin, kur ithalatı fazlasıyla teşvik edip üretimi ve yatırımı caydırıcı değerde olmamalıdır. İthalat talebinin aşırı yükselmesi tam tersi bir sürece neden olup, döviz kuru üzerinde tekrar baskı yaratabilir. Bu yüzden kur politikasını dikkatli ve koşullara uygun seçerek, gerekli bir şekilde kullanılmalıdır. Ülkemizde ne tam sabit kur uygulanmadığı gibi nede tam serbest kur sistemi uygulanmıştır.

Diğer bir ifade ile kur politikasında döviz kurundaki hareketin piyasaya etkisi farklı şekillerde olabilir. Örneğin döviz kurunun belirsiz olması karların azalması yoluyla ticaret hacmi üzerinde olumsuz etki yapar. Kurun hareketliliği arttığında ihracatçının riski artar. Bu risk, ihracatçı firmanın sadece yurtdışı için çalışıp yurtiçinde Pazar payı olmaması halinde daha da artmaktadır. Yani dış piyasada yaşanan bir talep azalması sonucunda firma üretimini iç piyasaya yöneltememektedir (Çolak, 2001: 9-10). Döviz kuru politikasının istikrarlı bir şekilde sürdürülebilmesi, reel kurun takip edilmesini gerektirir. Reel değişimin sağlıklı analizi için sepetteki dövizlerin ağırlığının sabit olması gerekmektedir. Dış ticareti temsil eden bir sepette euronun ağırlığı fazla olabilir (Çolak, 2001: 10). Çünkü ülkemizin ihracatı ağırlıklı olarak euro cinsinden yapılmaktadır. Euro ağırlığının sepette fazla olmasıyla TL’nin değerinde yaşanan değişimin bu ağırlığa göre hesaplanması kurun yarattığı rekabet gücü değişmesini daha doğru gösterecektir.

Ayrıca dış pazarda rekabet gücüne sahip olmayan ihrac ürünleri özellikle kriz dönemlerinde yüksek oranlı devalüasyonla desteklenirken ihracatta kimi zaman alt yapıyı oluşturan ithalat pahalalanabilmektedir (Altay ve Çelebioğlu, 2009). Dış pazarda rekabet gücünün olmayışı dış ticaret açığına ve buna bağlı olarak da cari işlem açığını beraberinde getirmektedir. İhracatın sadece parasal teşviklerle desteklenmesi olumsuzlukların giderilmesinde yeterli değildir. Çünkü, parasal destekler devamında düşük verimliliğe sebep olabilmektedir. Bu durum ise ihracat artışını uzun vadede engelleyebilir. Böylece dış ticaret dengesi sağlanamamaktadır. Dış ticaret dengesizliği ve ardından cari açık Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde kriz sebebi olabilmektedir.

Makro ekonomik politikalar belirlenirken makro istikrarın temelleri korunmalı, mikro odaklı ve serbest piyasa ekonomisinin kurumsal alt yapısını güçlendiren ve iktisadi aktörlerin daha verimli faaliyetlere yönelmesi için uygun teşvikler sunan bir sistem belirlenmelidir. Makro istikrar yatırımların hızla artması ve refah için gerekli koşuldur. Döviz kurunun istikrarı için uygun para politikası araçları seçilir. Araç iyi seçilemez ise dış ticaret talepte meydana gelen dalgalamaları bertaraf edemiyor demektir. Dalgalanma ve riski yüksek reel faiz oranları sonucunda yurtdışından kredi kullanımının artması da etkilemektedir. (Karaçor, 2006: 383).

Ekonominin dış dünya ile ilişkisi arttıkça makro ekonomide kullanılan politika araçlarının sayısı ve etkinliği azalabilir. Yani ulusal bir ekonomi dünya ekonomisindeki gelişmeleri özellikle de olumsuzlukları yaşamaya başlar. Dış ticaret de ekonominin dünyaya açılması demektir. Dış ticaretin özellikle ihracatın milli gelir içindeki payı ve etkisi arttıkça etkileşim de artar (Kazgan, 2009: 8).

3.5.3.2.1. Esnek Döviz Kuru Çeşitleri:

3.5.3.2.1.1 Güdümlü Dalgalanma,

Paritenin belirlenmesi piyasa güçlerine bırakılmış olmakla beraber para otoritelerinin, belirli aralıklarla, döviz kurunu istikrarlı tutabilmesi için döviz piyasasına müdahale etmesidir. Para otoritesi paranın değerini düşmesini önlemek için döviz satar, aksi halde döviz satın alır.

- Bağımsız Dalgalanma: Son yıllarda dolar, sterlin gibi büyük paralar bağımsız dalgalanmaya bırakılmış (Altay ve Çelebioğlu, 2009).

- Grup halinde dalgalanma: “Avrupa Yılanına” katılan ülke paraları örnek gösterilebilir. Ancak yılan ülkeleri kurlarını öteki ülke paraları karşısında belli bir sınır içinde sabit tutmaya çalışırken, üçüncü ülkelerin paraları karşısında bir grup olarak dalgalanmaya bırakır (Altay ve Çelebioğlu, 2009).

- İkili Döviz Kuru

- Sürüne/Kayan Pariteler: Burada, paranın dış değerini birkaç göstergenin ışığı altında sık sık ayarlanan paritelerdir (Altay ve Çelebioğlu, 2009).

3.5.3.2.1.2. Bağlantılı Döviz Kurları

Birçok gelişmekte olan ülke paralarını dolar, sterlin gibi bir temel paraya veya başlıca büyük paraların ağırlık ortalamasına, bazıları da SDR’a bağlamıştır.

Bağlantılı dalgalanma ise kendi içerisinde 2 gruba ayrılır. 1- Temel paralara bağlanma, 2- Bir para sepetine bağlanma (Çolak, 2001: 11).

3.5.3.2.1.3. Otomatik Ayarlama Mekanizması veya Serbestçe Değişen kurlar;

Paranın paritesi uluslar arası döviz piyasasındaki arz ve talebe göre belirlenir. Bu politika günümüzde sadece teorik açıdan varlığını sürdürmektedir.

Para otoritesi şu amaçlara ulaşmak için kura müdahale eder. Bunlar (Çolak, 2001:12). ;

- İktisadi ve politik şokların döviz kuruna etkilerini elimine etmek

- Ödemeler dengesine ve dolayısıyla kura geçici olarak şok etkisi yapabilecek tabii afetler, grevler, hammadde gibi olayların olumsuz etkilerini azaltmak

- Ticaret bilançosundaki mevsimlik ve konjonktürel dalgalanmaların döviz kuruna olumsuz etkilerini azaltmak

- Rezervlerin miktarını ve kompozisyonunu ayarlamak için döviz piyasasına müdahale etmek

3.5.4. Döviz Kurları ile ilgili Eğilim göstergeleri

Döviz kurlarının fiyat hareketlerine ayak uyduramaması, aşırı değerlenmeyi de gündeme getirmektedir. Aşırı değerlenme belirlendiği zaman ise devalüasyon gerekli bir politika olarak ortaya çıkmaktadır. Eğer cari hesap sürekli açık veriyor veya açık tehdit altında ise ve önlenemiyorsa (yani rezervleri azaltarak açık finanse edilemiyorsa), borçlanma da cevap vermezse devalüasyona ihtiyaç vardır (Molpass vd., 2001). Devalüasyonda en doğru zaman ise üretimle tüketim arası uyum bozulmaya başladığı zamandır. Sonrasında kötü gidiş ithalat nedeniyle devam ederken, ihracattaki gelişme yavaş olduğundan etkisi hemen görülmez.

İkinci gösterge ise, reel döviz kurlarıdır. Eğer reel kur değerlendirilirse devalüasyon gereklidir. Reel döviz kuru, iki ülke imalat sanayilerinin nisbi maliyeti olarak ifade edilebilir. Verimlilik ve ücret mukayeselerinde işe yaramaktadır (Molpass vd., 2001).

Üçüncü gösterge ise, rezervlerin azalmasıdır. Bunun iki nedeni vardır: bunlardan biri cari açıklar, diğer ise, milli paradan kaçış ve yabancı para aktiflere yönelmedir.

Devalüasyonun ilk etkileri nispi fiyatlarda, yani ticaret hadlerinde görülür. Devalüasyon sonucu milli para cinsinden ithal fiyatları yükselir, ihraç fiyatları ise değişmez. Ancak fiyatlar genel düzeyinin yükselişine engel olunamıyorsa, devalüasyon işe yaramaz. Döviz ile borçlananların borçları devalüasyonla ağırlaşır. İç piyasadan makul görülse dahi uluslar arası piyasalardan borçlanma devlet garantisi kredi piyasalarında sıkıntı yaratır.

Devalüasyon, ticareti yapılan malların fiyatlarını arttırdığı için, kendisi de aynı zamanda enflasyonisttir. Hükümetler bunu bilerek yapmaktadır. Çünkü döviz kurlarını sabit tutmaya çalışarak, onların ödemeler bilançosu açığı yaratmasına izin verirler. Daha sonra da devalüasyon yapar bu da enflasyona sebep olur. Bu nedenle, aşırı değerlenme sonunda gelen devalüasyon, para ve maliye politikalarıyla (sınırlı para

kredi politikası, kamu harcamalarını kısıcıcı ve vergileri attırıcı maliye politikası) desteklenmelidir. Takip edilecek döviz kuru politikası ise reel döviz kurlarını sabit tutan, satın alma gücü paritesine uygun bir politika olmalıdır. Bununla aşırı değerlenme önlenir. Aksi takdirde tehlikeli bir rezerv erimesiyle, karşı karşıya kalınır.

Reel döviz kurları ülke içinde üretilen ve tüketilen malların fiyatının, ticareti yapılan malların fiyatına oranıdır. Bu kurların yükselmesi kaynak tahsisini de etkiler. Reel kurların yükselmesi ile ülke içindeki mallar ticareti yapılan mallara nazaran daha pahalı hale gelir. Aşırı değerlenmiş reel kurlar ithalatı ucuz, ihracatı ise pahalı hale getirir.

Döviz kurunun istikrarlı sürdürülmesi için, reel kurun takip edilmesi gerekir. Merkez Bankası tarafından kullanılan döviz sepeti (1\$+ 0,77 Euro) dan oluşmakta ve ilgili dövizlerin sepet içindeki ağırlığı zaman içinde değişmektedir (Yılmaz, 2009). Oysa, reel değişikliklerin sağlıklı takibi için sepetteki dövizlerin ağırlığının sabit olması gerekmektedir. Ayrıca, sepetteki dövizlerin payları Türkiye'nin dış ticaretinde kullandığı dövizlerin oranını yansıtmamaktadır. Sepetteki doların %60, euronun ise %40 paya sahip olduğu düşünülürse, dış ticaretimiz temsilen gerçek temsil rakamlarında euronun ağırlığının olması gerekir (Yılmaz, 2010). Böylece, TL'deki değişikliğin, euronun ağırlığının dolara göre fazla olduğu sepete göre hesaplanırsa, kurun yarattığı rekabet gücü değişmesini daha doğru gösterecektir.

3.5.5. Ulusal Para Değeri

(Ytl'de Denge Kuru³ Ve Aşırı Değerlenme⁴)

Ekonomik istikrara giden bir yolda bir ülke parasının diğer ülke paralarına göre reel olarak değer kazanması olası bir sonuçtur. Ulusal paranın değer kazanması

---

³ Hangi kur seviyesinde oluşan cari işlemler açığı, normal sermaye akımları ile kapatılabiliyorsa bu düzeye “denge kuru” denir. Denge kurda diğer bir kıstas da; bir ülkenin yatırımları ile tasarrufları arasındaki fark milli gelire oranla %1 ya da %2 arasında giderken, yani cari işlemler bu oranda açık verirken fark aniden %5 ya da %6'lara çıkmış ise bu durumda reel kur “dengeden uzaklaşmış” olur.

⁴ Reel efektif döviz kuru; bir ülkenin rekabet gücünü gösterir. Uygulamada belli bir yıl baz alınır ve 100 kabul edilir.(Ülkemizde bu 1995'tir.) Eğer içinde bulunulan yıl değerleri 100'ün üzerine çıkarsa yerli para birimi değer kazanmış olur ve ülkenin verimliliğinde artış sağlanamaz ise rekabet gücü zayıflar. Fakat değerler 100'ün altında ise döviz değerlenir ve ülkenin özellikle ihracatta rekabet gücü artar.

ekonomik birimlerin, istikrarın sağlanması yönündeki yanlış ya da doğru inançlarının bir göstergesidir.

Böyle bir durumda görüldüğünde ülkenin merkez bankasının, döviz kurlarına müdahale yolu ile paranın reel olarak değerlendirilmesini durdurması piyasalar tarafından talep edilir. Böylece değerlendirilen para ile ekonomik faaliyetlerin sürdürülmesi sağlanmış olacaktır. Fakat merkez bankasının değerlendirilen ulusal para kuruna ya da döviz kuruna müdahalesi ekonomik istikrar hedefi ile çelişmektedir. Sağlıklı bir çözüm, merkez bankasının döviz kuruna müdahale etmesi gibi dışsal bir yol değildir. Çözüm içsel yollarla sağlanabilmelidir. Örneğin üretimde verimlilik artışı sağlanmalıdır. Çünkü verimliliğin artmadığı ekonomik ortamlarda ulusal paranın değer kazanması geçici olmaktadır. Türkiye ekonomisi tarihinde 1988-1989 ve 1995-1996 yılları, TL'nin geçici olarak değer kazandığı yıllar olmuştur. Verimlilik artışı paranın değerlendirilmesi paralelinde gitmediği sürece döviz kurlarındaki ve TL denge kurundaki istikrar kalıcı ve sürekli olmayacaktır. Bu da özellikle ekonomik istikrar için ciddi bir problemdir.

Aşırı değerli ulusal para, ithalat hacmini ve en önemlisi ekonominin ithalata bağımlılığını ve ihracat maliyetini artırmaktadır (Ardıç, 2004: 102) İşte bu yüzden ki ihracat kesiminin girdilerinde yerli mal ve hizmet ne kadar yoğunsa aşırı değerlendirilmiş kurun ihracat üzerindeki olumsuz etkisi de o kadar çok olacaktır. Ama üretim dalı ne kadar çok ithal girdiye dayalı ise zararı da o kadar az olacaktır. Böyle bir ortamda da sanayici ithal girdiyle daha fazla yönelir. Bu da ihracat için ithalat yapmak demektir ki dış ticaret dengesindeki kısır döngüyü devam ettirir. İthal talebinin artışı, ithalat için gerekli döviz talebini ve giderini artırır. Döviz giderlerindeki artışın beklenen sonucu ise dış ticaret dengesi ve cari açığın bozulmasıdır.

Tablo 20. 1923-2000 yılları arasında döviz kurları (dolar bazında)

Yıl	Kur	Yıl	Kur	Yıl	Kur	Yıl	Kur
1924	1,67	1959	9,00	1981	132,30	1991	5074,83
1930	2,07	1970	14,85	1982	184,90	1992	8565,85
1931	2,12	1971	14	1983	280	1993	14.458,03
1932	2,11	1974	13,88	1984	442,50	1994	38.418
1934	1,66	1975	15	1985	574	1995	59.501
1935	1,26	1976	16,50	1986	755,9	1996	106.682
1940	1,28	1977	19,13	1987	1018,35	1997	203.700
1941	1,31	1978	25	1988	1813,02	1999	417.000
1945	1,30	1979	35	1989	2311,37	2000 Ekim	687.000
1946	2,82	1980	89,25	1990	2927,13	2001 Ocak	680.000

Kaynak: www.tcmb.gov.tr, Erişim Tarihi: 04.09.2009

Tablo 21. Türkiye’de 1980-2009 yılları arasında reel efektif döviz kurları

Yıl	REDK	Yıl	REDK
1980	145,8	1995	100
1981	144,6	1996	102,6
1982	132,7	1997	109,4
1983	128	1998	118,5
1984	121,2	1999	123,1
1985	122,2	2000	136,5
1986	100,9	2001	112,5
1987	92,2	2002	125,3
1988	91	2003	136,5
1989	98,8	2004	143,5
1990	111,9	2005	160
1991	114,5	2006	160,6
1992	109,9	2007	175,9
1993	122,9	2008	180,2
1994	92,5	2009	164,4

Kaynak: www.tcmb.gov.tr, Erişim Tarihi: 12.12.2009

Ülkemizde 2001 yılından sonra verimlilikte artışlar olmuş, reel kur⁵ endeksi verimlilik endeksinin üstünde seyretmeye başlamıştır. Yani verimlilik artışı TL’nin reel olarak değer kazanmasının üzerinde gerçekleşmiştir. Bu da en azından emek verimliliği açısından değerlendirilen ulusal parayla yaşayabilme şans ve başarımızı yükseltmektedir.

⁵ Türkiye’de reel efektif döviz kuru hesaplanırken, geçerli döviz kuru enflasyondan arındırılır. Yoğun olarak dış ticaret yaptığımız bazı ülkelerin enflasyonu da dikkate alınarak tekrar bir arındırma yapılır ve bu ülkelerin, Türkiye’nin dış ticaretindeki ağırlığına göre reel efektif döviz kuru hesaplanır.

Çünkü üretimdeki verimlilik artışı sayesinde TL'nin değer kazanmasının neden olabileceği olumsuzluk ve problemler dengelenebilmektedir.

Merkez Bankası raporlarına göre özetle ifade edilirse;

- TL'deki aşırı değerlenme özellikle ihracatı olumsuz etkiler.
- İthalatı teşvik eder ve artırır.
- Cari açığı yükseltir.
- Kaynak tahsisini zedeler.(Örneğin üretici kullanacağı ara malı yurt içi yerine yurt dışından temin etme yolunu seçebilir.)
- Bütün bunların sonucunda da piyasa mekanizması sağlıklı çalışamaz.

3.5.6. Döviz Kuru Üzerine Tartışmalar:

Üzerinde önemle durulması gereken bu hususla ilgili literatürde pek çok çalışma yapılmıştır.

İlk önemli yaklaşım ticarete konu olan malların arz esnekliğinin sonsuz olduğu varsayımı altında herhangi bir ülkenin ticareti partnerine olan ithalat talebinin reel döviz kuru esnekliklerinin toplamı birden büyükse, ulusal paranın reel değer kaybı dış ticaret dengesini pozitif yönde, küçükse negatif yönde etkileyecek, bire eşitse bir etki söz konusu olmayacaktır.Bu araştırma kritik elastikiyetler araştırması olarak adlandırılmıştır.

Kritik Elastikiyetler araştırmasına ilk eleştiri dış ticarete konu olan malların nispi fiyatlarında meydana gelen değişmelerin doğuracağı gelir hareketlerinin ihmal edilmiş olmasından referans alınarak 1950 yılında Harberger ile Laursen-Metzler den gelmiştir.

Alexsander ise 1959 yılında bu çalışmayı geliştirerek emme kapasitesinin yaklaşımını Ulusal para biriminin değerinde meydana gelen değişmeler ile dış ticaret dengesi arasındaki ilişkinin yorumlanması J eğrisi hipotezini doğurmuştur.

Backus ve diğerleri ise 1994 yılında dış ticaret dengesinin dış ticaret haddindeki cari ve gelecek hareketlerle negatif , geçmiş hareketlerle ise pozitif kolarasyonlu olma eğiliminde olduğu gösterilmiştir.

Merkantilistler, hazinenin altın stokunu artırmak için dış ticaret yapılmasını savunmaktadırlar. İhracatı arttırmak önemlidir ve ithalat da olabildiğince kısıtlanmalıdır (Seyidoğlu, 2003: 15). Fakat mamul mal haline getirilip ihracatı yapabilecek hammaddenin ithalatı serbesttir.

Adam Smith'in Uluslar arası Zenginliği adlı kitabındaki düşüncelerin felsefe kabul edildiği klasik iktisatçılara göre, dış ticarete kaybeden ülke bulunmamaktadır. Her ülke kazanç elde etmektedir (Sever, 2009: 59).

Smith, dış ticaret diğer üretim faaliyetleri arasında faydası az bir faaliyet olarak görmüştür (Sever, 2009: 59). Fakat, bugün mutlak üstünlükler teorisi geçerliliğini yitirmiştir. Bir ülke diğer ülkeden her alanda daha iyi veya daha kötü olsa da serbest ticaret her iki ülke için de faydalı olabilir. Bu da Ricarto'nun Mukayeseli Üstünlük Teorisi ile açıklamaktadır (Kazgon, 1984: 113).

J. S. Mill, ülkeler arasındaki ticaret haddinin arz ve talep koşullarına göre belirlendiğini ifade etmiştir. Talep gören malları satan ekonomiler dış ticaretleri kazançlı çıkar (Kazgan, 1984: 116).

Neoklasiklerde Marshall'ın analizine göre dış ticarete denge şartlarında uluslar arası talep denklemine yakın oranda arz denklemi de önemsenmelidir. Uluslar arası talep hakim etkindir. Fakat satın alma gücü ile desteklenen iç talep arzı desteklerse, dış ticarete arz kendi talebini oluşturmuş olur (Sever, 2009: 62).

Marshall'dan sonra Stolper-Samuelsan'un çalışmalarına göre ise serbest ticaret ihracat endüstrilerinde yoğun kullanıma sahip faktörlerin lehine gerçekleşirken, korumacılık uygulaması sonucunda ithalata rakip sanayilerde daha çok kullanılan faktörlerin lehine olmaktadır (Sever, 2009: 65).

Finansal kesim ile dış ticaret arasındaki ilişki arz öncülü ve talep takipli olarak ele alınmaktadır (Sever, 2009: 140).

Dojon ve Zingales (2003), yaptıkları çalışmada ülkenin daha fazla dış piyasaya açılması ile rekabet ve yabancı sermayenin teşvik edildiği görüşünü savunmaktadırlar. Böylece finans ve ticaretteki dominant aktörlerin piyasa üzerindeki etkisi azalır. Ekonomik olarak gelişmiş dış ilişki ve ticaret finansal gelişim seviyesini artırmaktadır. Aynı zamanda dışa açıklık, risk çeşitliliğine de sebep olur.

Finans sektörlerindeki gelişmeler dış ticareti farklı yönden etkiler. Finans sektörü gelişmiş ekonomilerde ölçek ekonomisinin daha iyi çalışmasıyla uzmanlaşma olur. Böylece düşük maliyet, yüksek ihracat ve verimlilik ortaya çıkar (Sever, 2009: 141).

Ayrıca finans sektörü gelişmiş ve güven veren ülkelerin özel sektörü çok daha kolay dış finansmana ulaşır. Finansal sektörün gelişmesi risk paylaşımını artırır, belirsizliği azaltır (Sever, 2009: 144).

Beck (2003) çalışmasında, finans sektörü gelişen ülkelerin dış kaynaklara ulaşmasının kolaylaşmasıyla milli gelirleri içinde imalat sektörü ihracatının payını artırdığı sonucuna varmıştır. Böylece imalat sektörü mallarının ticaret dengesindeki payı ve etkisi yükselmektedir.

Dış ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların çoğu, dış ticaretin büyümeye olumlu katkı sağladığını savunmaktadır (Sever, 2009: 149).

Smith, üretim fazlası ihracat doğrultusunda dış ticaretin teknoloji transferi ve sermaye birikimini arttırdığını ifade etmektedir. Fakat dış ticaretten faydalanmalı dış ticaret hadleri durumuna da bağlıdır. Yani, uluslar arası ticaret haddi her ülkenin iç maliyet oranının üzerinde kalırsa dış ticaret ekonomik büyümeyi artırmaktadır (Kazgon, 1988: 44).

Heckscher-Ohlin Macleline göre bir ülke ucuza ürettiği malları ihraç eder, en az sahip olduğu faktörleri yoğun olarak kullanan sektörlerin mallarını da ithal eder (Sever, 2009: 152).

Hem klasiklere, hem de neoklasiklere göre dış ticaret rekabeti canlandırır. Fazla üretimi sağlar ve böylece de büyümeyi sağlar.

Bu olumlu görüşlerin yanında gelişmekte olan ülkelerin dış ticaretler olumlu etkilediğini düşünen iktisatçılar da vardır. Örneğin Hint asıllı iktisatçılar Bhagwati'ye göre dış ticaretten elde edilen gelir dış ticaret haddindeki kayıplardan düşük ise ülkede fakirleştiren büyüme söz konusu olur. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerin ihracat malları katma değeri yüksek olmayan mallardır. Bu da olumsuz sonuç meydana getirmektedir (Sever, 2009: 158). Katma değeri yüksek olmayan malların ihracatı cari açık, dış ticaret açığı sorununa olumlu katkıda bulunamamaktadır.

Findlay (1984), dış ticaretin ekonomik büyümeyi azaltabileceği yönünde çalışmalar yapmıştır. Bu ülkenin tarım ürünleri ihraç etmesi ve sanayi malları ithal etmesi durumunda söz konusu ülkenin dış ticaret geliri azalır. Böylece dış ticaret ekonomik büyümeye zarar vermiş olur (Sever, 2009: 162).

Utkulu ve Özdemir (2005), ihracatın kötüleşmesinin ve istikrarsızlaşmasının büyümeyi olumsuz etkilediğini yaptıkları ampirik çalışmada ortaya koymuştur (Utkulu ve Özdemir, 2005: 262). Ayrıca, politik ve ekonomik istikrarsızlık durumunda sermaye kaçışları olmaktadır. Belirsizlikle birlikte borçların vadesinin kısılması, maliyeti arttırıcı, yatırımı azaltıcı etkide bulunmaktadır.

Şubat 1988 kararları doğrultusunda Türk Lira'sından kaçışı önlemek için mevduat faizleri serbest bırakılmıştır (Keyder, 2002: 88).

Singor-Pirebsch tezine göre gelişmekte olan ülkelerin tarımsal ürüne olan dış talep esnekliğinin 1'den küçük olması nedeniyle dış ticaret haddi bu ülkeler aleyhinedir. Böylece gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere gelir akışı olmaktadır (Tunç, 2007: 411).

3.5.6.1. Kritik Elastikiyetler Şartını Test Etmeyi Amaçlayan Ulusal Ve Uluslar Arası Çalışmalar

1994 Arize Kore, Hindistan, Endonezya, Malezya, Pakistan, Filipinler, Singapur, Sri Lanka, Tayland ülkelerini kapsayan bir araştırma yapılarak döviz kuru ve dış ticaret arasındaki ilişki incelenerek Hindistan ve Sri Lanka dışındaki tüm ülkelere devalüasyon uzun dönemde dış ticaret dengesini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

1998 Sivri-Usta Granger nedensellik testi ve VAR yöntemini kullanarak Türkiye'nin ihracat ve ithalat yapısını incelemiş sonuç olarak da reel efektif döviz kurlarının ihracat ve ithalat üzerinde bir nedensellik ilişkisinin olmadığı sonucuna ulaşılarak be sebepten kur ayarlamalarının dış ticaret üzerine etki eden bir etmen olmadığını açıklar.

2003 Onafowa ulusal paraları 1990lardan bu yana gene olarak değer kaybeden Endonezya, Malezya, Tayland ekonomilerine ait 1980:1-2001:4 dönemlerindeki verileri

kullanarak her üç ülkede de toplam elastikiyetler şartının gerçekleştiğini ortaya koymuştur.

2004 Doğanlar ve diğerleri 1981:1-1994:4 dönemine ait verileri kullanarak Türk ekonomisinin ihracat talep fonksiyonunu tahmin etmeyi amaçlamış ve fiyat esnekliğinin -1.07 gelir esnekliğinin ise 3 .08 olduğu ve döviz arz eğilime sahip olduğunu bu nedenle de ihracatı olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

2004 Aydın ve diğerleri 1987:1-2003: dönemlerine ait üçer aylık dönemleri kapsayan ihracat arzı ve ithalat talebi fonksiyonları ko-entegrasyon kullanılarak tahmin edilmiş ve VAR yöntemi kullanılarak reel döviz kurunun ithalatın önemli bir belirleyicisi olduğu ancak ihracatı etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

20. yüzyılın başlarında birçok ekonomist genel bir döviz kurunun fiyatının, tüm dünya üzerinde aynı olabileceğini, ve bundan sapmaların geçici arz talep değişikliklerinden ya da döviz kurlarını piyasadan kaldırma izninin olmaması gerçeğinden kaynaklanacağını umuyordu.

Balassa (1964) ve Samuelson (1964), yerel fiyatlarda uluslararası değişiklikleri analiz ettiler ve döviz kurları ve satın alma pariteleri arasındaki farkları açıklayabilecek birçok mal ve hizmette yerleşik başına gelir ve fiyatlar arasındaki negatif ilişkiye etkisi olabileceğini düşündüler, böylece, bu ürünlerde, daha yüksek dolar fiyatı ve daha yüksek gelirin yerel piyasalarda olabilir. Bu, ticari mallar uluslar arası fiyatlardan çok etkilenirken, özellikle ticareti yapılmayan mal ve hizmetlerde konusundaki birçok çalışma tarafından onaylandı. Yani fakir ülkelerdeki bireyler, bazı mal ve hizmetleri zengin ülkelerdekenden çok daha ucuz fiyata ulaşabilir, ve değişken, satın alma paritesi hesaplamalarında ortak para biriminde (örneğin dolar) ölçüldüğü zaman, kişi başı gelirdeki uluslararası karşılaştırmalar daha gerçekçi olur. Döviz kuru ve satın alma gücü arasındaki eşitsizlikler yurtiçi ücretlerdeki farklarla bağdaştırılmıştır.

Birçok ekonomist döviz kuru değişimini bu yaklaşımı baz alarak analiz ettiler ayrıca verimlilikle ve diğer unsurlarla, farklı hipotezlerin ampirik onaylı sonuçları ile bağlantılı açıklamalar bulmaya çalıştılar. Balassa-Samuelson, BS, yaklaşımından otuz yıl sonra Samuelson (1994), bu konuda yeni düşünceler sundu. Alberola, Cervero, Lopez ve Ubide (2000), gerçek döviz kurlarını açıklamasında BS yaklaşımını ve ödemeler dengesini içeren bir model oluşturdular ve döviz kuru açıklamasında, net

yabancı varlık stokunun ve sektörel ücretlerin gelişiminin temel değişken olduğunu gösterdiler. Faria ve Leon-Ledesma (2000) BS hipotezlerini çeşitli ülke ve dönemlerde analiz ettiler ve deneysel çalışmalarının BS hipotezlerini desteklemediği sonucuna vardılar. Satın alma gücü paritesi hipotezinin her ne kadar onlar bu yaklaşımın ekonomide reel döviz kurlarının gerçek veya yetersiz etkisi için bu yaklaşımın dahil edilmesine katılmamalarına rağmen PPP'nin tutulduğu ve reel döviz kurunun, görece büyüme oranı üzerinde uzun dönemde etkisi olduğunu gösterdiği sonucuna vardılar.

1970'ler boyunca döviz kurlarının değişimini açıklamaya çalışan bazı deneysel modeller vardı, ve bu modellerin performanslarının karşılaştırması, daha realist modellerin oluşturulmasına yönelik üzerinde durulan sonuçları ile Meese ve Rogoff tarafından (1983) sunuldu. Seksenler ve doksanlar boyunca farklı yaklaşımları ve değişkenleri içeren çeşitli model vardı. İç ve dış ticaret açısından ticareti olan ve olmayan mal ve hizmetler arasındaki mesafe, üretkenlik değişikliklerin etkisi ve diğer değişkenler ile birlikte birçok çalışmada yer aldı.

Chinn ve Johnston (1996) üretkenlik ölçütlerini, hükümet harcamaları oranlarını ve hatta petrolün reel fiyatında ticari koşulları içeren reel döviz kuru seviyelerini açıklamada en başarılı deneysel modeli buldular. MacDonald da ayrıca 1998'de birçok açıklayıcı değişken içeren derleme bir fikir sundu. Camarero ve Tamarit 2001 de bu derleme yaklaşımın devamında 1973-1992 yılları boyunca 9 diğer Avrupa ülkesi ile karşılaştırıldığında İspanyol para birimi için eşbütünleşmesi yaklaşımını içeren bir panel sundular. Hükümet harcama oranlarından çok reel döviz kuru farklarının etkilerinde daha çok destek buldular.

Döviz kuru ve onun tahmini sonuçlarını açıklamak için faiz oranlarındaki farklılıkların rolü üzerinde duran diğer çalışmalar, her zaman inandırıcı olmadı. Nagayasu ve MacDonald (2000), 14 endüstrileşmiş ülkenin verileri ile eşbütünleşme çalışması ile ilgili bir panel sundu ve reel döviz kuru ve reel faiz oranı (RERI) arasında 1976-1997 yılları arasındaki gelişmeleri baz alarak uzun vadede güçlü bir bağlantı olduğunu kanıtladılar. Nominal döviz kuru ve ülkenin para biriminin dolar yada başka bir döviz kuruna bağlantılı nispi fiyat endeksi arasındaki fark olarak tanımlanan reel döviz kuru, beklenen gelecek değeri ve görece reel faiz oranları (yabancı faiz oranları ile yerel faiz oranları arasındaki oran), potansiyel fonksiyonu olarak belirlendi. Hoffman

ve MacDonald (2003), 1978-97 süreci arasında G7 ülkelerinin çift taraflı döviz kurlarını inceledi ve RERI yaklaşımını destekleyen sonuçlara ulaştılar. Gente ve Leon-Ledesma (2004), borç veya kredi veren ülkelere farklı olduğu Güney-Doğu Asya ülkelerinde, döviz kuru üzerinde reel faiz oranının etkilerini analiz ettiler (Guisan, 2005).

Cheung, Chinn ve Garcia-Pascual (2004), 1990'larda ortaya çıkan birçok döviz kuru modelinin tahmini yeterliliklerini kıyasladılar ve tahmini değerlerin döviz kurunun esas değeriyle eşbütünlük halinde olduğunu gördüler ancak tahmini ve esas değerler arası tam bir uyumluluk yoktu. Ayrıca modeller arası bazı ilişkilerin olduğunu ama bazı modellerin özelliklerinin bazı dönemler iyi işleyip başka bir dönem işlevsiz olduğunu ve belirli yaklaşımların sonuçlarının pek de ikna edici olmadığını buldular (Guisan, 2005).

Guisan (2005)' e göre ücret seviyeleri ve döviz kurları ile ilgili olarak bazı bu değerlerden bazıları ilişkili olabilir ama her zaman yazarların belirttiği doğrultuda değil. Örneğin, bazı çalışmalarda yazarlar kişi başı gelirden yüksek etkisi olan hizmetlerde işçilerin daha üretken olduğunu düşünürler, ancak bu nedensellik ilişkisi bazen ters yönde gelişebilir. Bazı durumlarda üretim ve döviz kurları arasındaki ilişki gelir dağılımı ve benzeri değişkenlere bağlı olabilir.

Milton Friedman serbest dalgalanan döviz kuru rejiminin faydalı olduğunu ifade etmiştir. Buna karşılık Robert Mundell altın standardına sabitlenmiş kurun iyi olduğunu savunmuştur. Özdemir' e göre ise tam serbest dalgalı döviz kuru rejiminde merkez bankası müdahalesi yoktur ve bu sistem esneklik sağlar. Sabit döviz kuru sisteminde, politika yapımcılar bağımsız para politikası uygulayamazlar fakat bu sistemde güvenilirlik oldukça yüksektir. Frankel (1999) 'e göre de ne tam serbest kur rejimi ne de para kurulu, merkez bankası finans piyasaları nedeniyle ortaya çıkan sorunları tamamen ortadan kaldıramaz (Ertekin, 2003).

3.5.7. Devalüasyon ve Dış Ticaret

Devalüasyon; ulusal paranın dış değerinin düşürülmesidir. Türkiye' deki ilk devalüasyonda 1 dolar 1.30 TL'den 2.80 TL'ye çıkmış ve böylece TL yaklaşık %115 oranında devalüe edilmiştir. Devalüasyonun amacı savaş sonrasında serbest piyasa koşullarına uyum sağlamaktır (Ay vd., 2007: 593).

Devalüasyon, döviz kurunun yükseltilmesi sonucu doğurur. Dalgalı kur sistemlerinde kendiliğinden oluşan kur değişimleri devalüasyon olarak adlandırılmaz. Bir ekonomide dış açık, düşük verim, üretim yetersizliği gibi durumlar varsa devalüasyon dış ticaret üzerinde o kadar etkili olmaz. Böyle durumlarda, dış ticaret endüstrilerinde ve genel olarak ekonomide üretimi artırıcı ve rekabeti geliştirici, kısa ve uzun dönemli önlemler üzerinde durulmalıdır. Ülkeler döviz kuru politikalarını seçerken devalüasyonun milli para üzerindeki etkisini de göz önünde bulundurur (Kargı, 2004: 629). Bu yüzden devalüasyonu kısaca milli paranın döviz karşısında değer kaybetmesi gibi basit bir tanımla geçiştirmemek gerekir. Özellikle sabit kur sisteminde döviz fiyatları resmi bir işlemle arttırılmış olmaktadır (Kargı, 2004: 629).

Gerçekçi kur politikası uygulanmaz veya devalüasyonlar yüksek oranlı veya geciktirilerek yapılırsa ihracat zarar görür, ithalat artar. Gelişmekte olan ülkelerde üretilen mallar dış ticarete konu olduğu zaman bu malların fiyatları bu ülkeler için veri olar. Burada yapılacak iş, doğru kur politikası uygulamak ve bu kur politikası ile uyumlu iktisat politikasıyla desteklenmesidir. Bu sağlanırsa, ihracat artışı süreklilik kazanır. Kur tespitinde para otoritelerinin mutlak etkisi vardır. Döviz kuru, geleceğe ait beklentilerden etkilenmektedir. Yani, kur gelecekteki beklentileri yansıtır ve değişen iktisadi olaylara uyum sağlar.

Parasal yaklaşımcılara göre devalüasyonun etkisi geçicidir. Dış denge parasal denge sürdürüldükçe vardır ve sadece iç fiyat düzeyini yükseltir, dış ödeme açıklarını giderir (Seyidoğlu, 1999: 470). Yani İthal mal ve dolayısıyla tüketim fiyatlarını yükselten devalüasyonda işçiler reel ücreti sürdürebilmek için yüksek ücret talep ederler. Bunu kabul eden firmalar da fiyatlarını artırır (Dombushch ve Fischer, 1998: 621). Devalüasyon durumunda özel sektör dış borcunu ödemekte zorlanabilir. Borcunu ödeyemeyen özel sektörün iflası halinde de bu sektörlere kredi veren bankalar kredi geri dönüşünde sıkıntı yaşar (Togan, 2009: 23).

Türkiye açısından baktığımız zaman ülkemizde devalüasyonlar sonrası alınan önlemler paranın değerinin korunmasını sağlayamamıştır (Karaçor, 2003: 396). Bu ve buna benzer yanlış ve yetersiz uygulamalar para politikalarının etkinliğini ve güvenilirliğini azaltmıştır (Füsunoğlu, 1992:2) .

Devalüasyon, ihracata dayalı büyüme politikalarının uygulama araçlarından birisidir. Fakat yatırım malı fiyatlarını yaptırabilmekte dolayısıyla da piyasaya yanlış sinyaller verebilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler söz konusu bu mallarda gelişmiş ülkelere bağlı oldukları için bu durum olumsuzdur (Ertekin, 2003:18).

3.6. DIŞ TİCARET, EKONOMİ VE SANAYİLEŞME

Ekonomik büyüme mal ve hizmet üretim kapasitesindeki genişleme yeni bir ülkenin üretim olanakları eğrisinde sağa kayma olması halinde ortaya çıkan durumdur (Özmen, 2010: 78). Kişi başına reel hasıladaki artış şeklinde de ölçülen ekonomik büyüme (Özmen, 2010: 79) ile dış ticaret arasındaki ilişki vardır.

Dış Ticaret ekonomik kalkınmanın finansmanında çok önemlidir. Hızlı kalkınmak isteyen az gelişmiş ve geliştirmekte olan ülkeler teknoloji ve yatırım malları ithal etmektedir. Böylece cari açık verirlir (Türk, 1975: 236). Gelişmiş ekonomiler ve sanayileşmenin sağladığı olanaklar ile uluslar arası piyasalara açılmakta ve iç üretimin çok yüksek oranını ihraç etmektedirler (Manisalı, 1978: 44). Dış ticaretin milli gelir içindeki payının artması için (Manisalı, 1978: 45):

1. İhracatın artması
2. Katma değer yüksek ihracatın olması gerekmektedir.

Manisalı'ya göre (1978), dış ticaret politikası ile iç sanayileşme strateji ve politikaları arasında bağ vardır ve her iki politika da birbirini etkiler. Kaldı ki, ihracat sadece döviz kazandırmaz aynı zamanda da piyasa genişletici ve kalite arttırıcı etkilerde de bulunur.

Dış ticaret yoluyla sanayileşme stratejileri iki türlü uygulanmaktadır: ithal ikamesine dayalı sanayileşme ve ihracata yönelik sanayileşme stratejileridir.

Gelişmekte olan birçok ülke sanayileşme sürecinin ilk aşamasında ithal ikameci politikalara yönelmiştir. İçeride dönük olan bu politikalarda yerli sanayi dalları, ithalat karşısında ithal yasakları, yüksek gümrük tarifeleri ve kota kısıtlamaları ile korunmaktadır. Dışarıya açılarak kalkınmayı gerçekleştiren ülkeler ise ihracatı özendirici teşvikler uygulamışlardır. Bu teşvikler arasında serbest döviz kurunun belirlenmesi,

uygun vergi koşulları, ihracatı özendirici sübvansiyonlar sağlanması ve ihracatın finansmanında kullanılan faiz hadlerinin piyasa düzeyinin altında tutulması sayılabilir.

Sanayi döneminde İngiltere ve son zamanlarda Hong-Kong hariç, günümüz ülkelerinin tamamı sanayileşmelerinin başlangıcında ithal ikamesi politikalarıyla yerli üretimi korumuşlardır. Dışa dönük sanayileşme ise 1950'lerden itibaren Güneydoğu Avrupa'daki bir dizi Akdeniz ülkesinde (Yugoslavya, Portekiz, İspanya, Yunanistan, vb.), 1960 başlarından itibaren de Uzakdoğu ülkelerinde (G. Kore, Tayvan, Singapur), Brezilya ve Arjantin başta olmak üzere birçok Latin Amerika ülkesinde değişik aralıklarla uygulamaya konmuştur.

3.6.1. İthal ikamesine dayalı sanayileşme stratejisi

Ulusal sanayinin, uluslararası piyasalarda rekabet edebilir düzeye gelinceye kadar dış ticaret politikaları ve çeşitli parasal ve mali araçlarla korunmasını amaçlamaktadır. Bu stratejiye aynı zamanda içe dönük bir sanayileşme politikası da denir.

İthal ikamesine yönelik dış ticaret politikasının ilk aşaması dayanıklı tüketim malı üretecek sanayinin kurulmasıdır. İkinci basamak ise sermaye yoğun teknoloji ve mal üretimidir (Ay, 2007b: 5-6).

Öncesinde yurt dışından ithal edilen bir malın yurt içinde üretilmesini öngören bir sanayileşme stratejisi olarak tanımlanan ithal ikamesinde, kurulan sanayiler dış ticaret ve döviz kuru politikalarıyla dış piyasanın rekabetinden korunmaya çalışılır. Bu amaçla alınan önlemlerin başlıcaları; ithalata konan gümrük vergileri, ithalatı kısıtlayıcı kotalar ve bazı mallara konan ithal yasaklarıdır.

Bu strateji iki aşamada gerçekleştirilir. Birinci aşamada tüketim mallarının, ikinci aşamada ise ara ve yatırım mallarının yurtiçi üretimine geçilmektedir.

İthal ikamesinin birinci aşaması yurtiçi piyasa kapasitelerinin sınırlarına ulaşılması ile sona ermektedir. Daha sonrasında ise sanayileşme iki şekilde gelişebilir. İlk olarak, dış piyasalara açılmaktır. Nitekim G. Kore ve Tayvan gibi ülkeler, ithal ikamesinden başlayıp ihracatın özendirilmesine yönelmişlerdir. İkinci yol ise, ithal ikamesine yönelik sanayileşmenin kapsamının ara ve yatırım mallarına doğru

genişletilmesidir. Türkiye'nin de içinde bulunduğu pek çok ülke bu stratejiyi izlemiştir. Bu stratejinin sakıncalı tarafı ise, ilk dönemde, ilgili sanayi dallarının önemli oranda artış göstermesine karşılık zamanla hızlı büyümesinin kaybetmesidir. Ayrıca bu politika sonucu, devletin vergi gelirlerinde bir azalmakta, ihracat ta istenen düzeyde gelişme gösterememektedir.

3.6.2. İhracata Yönelik Sanayileşme Stratejisi

Bu strateji, ülkelerin serbest ticaret koşullarında, karşılaştırmalı üstünlüğe sahip oldukları alanlarda üretim yapmalarını öngörmektedir. Yani, tüm sanayiler değil, ancak gelişme potansiyeline sahip sektörler özendirilmektedir. Bunu sağlamak için, uluslararası alandan kopmayacak bir ticaret sistemi izlenmeli ve ulusal kaynaklarında sadece i talep tarafından değil, uluslararası talep tarafından belirlenmesine izin verilmesinin zorunlu olduğu belirtilmelidir.

Bu hipotez, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Japonya gibi Uzakdoğu lkelerinin ihracata yönelerek hızlı büyümeleri sonrası taraftar bulmuştur. Türkiye'de bu tercihi 1980 yılında yapmıştır (Saatçioğlu ve Karaca, 2004: 31).

Emery (1967), Bolossa (1978) ve Jaffee (1985), ihracat ile ekonomik büyüme arasında pozitif korelasyonu, yaptıkları çalışmalarla tespit etmiştir (Saatçioğlu ve Karaca, 2004: 31).

Jung ve Marshal (1985), Derrat (1987), Schorma ve Dhakal (1984), ihracat ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkide nedensellik yönünü ele almış ve bu eksikliği gidermişlerdir. Bu çalışmalara göre ihracat ve büyüme arasındaki ilişki karşılıklıdır. Yani birinin artışı diğerini etkilemektedir.

Saatçioğlu ve Karaca (2004) yaptıkları çalışmada, 1980 yılındaki dönüşümü de dikkate almışlardır. 1950-2000 arasında ekonomik büyümede ihracata doğru bir nedeosellik ilişkisi tespit edilmiştir. Yani büyümeye dayalı ihracat ortaya çıkmıştır.

Saatçioğlu ve Karaca'nın yine aynı yaptıkları başka bir çalışmada da döviz kuru belirsizliğinin ihracatı negatif etkilediği ve ihracat artışı için istikrarlı bir gerekliliği ortaya çıkmıştır (Saatçioğlu ve Karaca, 2004b: 193).

İthal ikameci ve ihracata yönelik olarak 2'ye ayrılan dış ticaret politikalarında fark "teşvik" lerde yeni teşvikler sadece yurtiçi üretimi arttırabilir ya da yurtiçi yurtdışı piyasa ayırımı yapılmadan dışa dönük politikalar da söz konusu olabilir (Ay, 2007b: 5).

İhracata yönelik sanayileşme stratejisinin gerçekleştirilebilmesi başlıca iki faktörün varlığına bağlıdır. Bunlardan birincisi, ihraç edilebilecek mal ve hizmet fazlasının sağlanabilmesi, ikincisi ise elde edilen bu fazlanın dünya piyasalarında cari olan rekabet ve fiyat çerçevesi içinde satış imkanlarının bulunmasıdır.

Bu politikanın uygulandığı ekonomilerde döviz kurlarının oluşumuna dikkat etmek ve özellikle aşırı değerlenmiş kur politikasından kaçınmak gerekmektedir. Çünkü, dövizin gerçek fiyatı yansıtılmamakta ve yerli paraya dövize karşı daha yüksek bir değer biçilmektedir. Bu ise ithal mal fiyatlarının düşük, ihraç mal fiyatlarının ise yüksek tutulmasına yol açmaktadır.

Ödemeler dengesi açığının azaltılması, sanayileşme, hızlı büyüme ve istihdamı arttırmak hem ithal ikameci stratejinin hem de ihracata yönelik sanayileşmenin ana amaçlarıdır. İki strateji arasındaki temel fark ise, uluslararası ticaret konusundadır. İthal ikamesinde tüm çabalar ithalatı kısıtlamaya yönelik iken, ihracata yönelik strateji de ise ihracatı özendirmeye yöneliktir.

Dış ticaret politikası, piyasa ekonomisini de etkilemektedir. Ülkemizdeki dış ticaret politikalarına dönem dönem baktığımız zaman farklılıklar görülür. Örneğin 1980'e kadar 1923-1929 ve 1946-1960 arası hariç ithal ikameci politikalar ve 1980'den sonra da ihracata yönelik politikalar söz konusudur. Bu dönemde ayrıca dış ticaret liberalize edilmeye çalışılmıştır. Liberalizasyon altında ödemeler dengesinin istikrarı, ihracatın teşviki gibi amaçlar vardır. Liberalleşme ile birlikte iç fiyat yükselişini önlemek ve tüketiciyi korumak için sanayinin dış rekabete açılması hedeflenmiştir (Uysal, 2004: 90-97).

İhracata yönelik sanayileşme, IMF' ce 1970 'lerden sonra döviz darboğazı yaşayan gelişmekte olan ülkelere önerilmiştir. Amaç; sanayileşmelerini dış pazarlara yönelik olarak sürdürmektir (Yentürk, 2005: 59).

15. y.y.'da ekonomik büyümenin motoru olarak belirtilen dış ticaretteki %10'luk bir artışın ekonomide büyümeyi %1 arttırdığı ifade edilmektedir (Ay, 2007b: 3). Bu

gösterge doğrultusunda Türkiye benzeri gelişmekte olan ülkeler için dış ticaretin önemi daha da artmaktadır.

Ekonomik büyümenin vazgeçilmezi olan dış ticarete özellikle ihracatta, rekabete dayanan serbest ticaret ve serbest ticarete yapılan devlet müdahalesi birbiriyle çatışmaktadır (Birekul, 2008: 7). Türkiye' nin sürdürülebilir ihracat artışında kamu sektörü ve özel sektör işbirliği bu çatışmanın önlenmesinde son derece önemlidir (Birekul, 2008: 11).

Ulusal Pazar ve dış ticaret etkisinde, firmaların daha büyük piyasalara taşınacağı öngörüsü de mevcuttur. Bu öngörü gelişmekte olan ülkeler için ele alınırsa bu ülkelerde imalat ve benzeri sektörlerin zarar görmesi ihtimali ortaya çıkar. Bu ihtimal dış ticaretlerini liberalleştiren ülkelerde daha yüksektir (Vergil, 2010: 38).

3.6.3. Türkiye'de sanayileşmenin göstergeleri

Türkiye'de imalat sanayi katma değeri İmalat sanayi gıda, içki, tütün, dokuma, giyecek, deri, kereste, kağıt, kimyasal maddeler, ana metal, metal eşya, işlenmiş mineraller, elektriksiz makine, ulaşım donanımı, elektrikli ve elektronik makine sektörlerini kapsamaktadır. İnşaat, madencilik ve taşocakçılığı sektörleri kapsam dışındadır.

Toplam imalat sanayi katma değeri, imalat sektöründeki işletmelerin bir yıl içindeki ürettikleri malların değerinden, diğer sektörlerden alınıp imalatta "girdi" olarak kullanılan malların değeri düşüldükten sonra kalan değerdir. Bu toplam katma değerden kişi başına düşen miktar ne denli az ise o ülkede o denli az gelişmiştir.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin çoğunda, kişi başına imalat sanayisi katma değeri düşüktür. Bunun nedeni bu ülkelerin hepsinde genellikle emek-yoğun teknolojilerin uygulanmasıdır. Emek yoğun teknoloji ise düşük verimlilik demektir. Düşük verimlilikten kastedilen ise, daha çok girdi kullanımı, çok girdi (hammadde) ile daha az birim mal üretimi, birim başına yüksek maliyet, birim başına düşük kar, az miktarda mal üretimi ve satışı nedeniyle, düşük toplam satış demektir. Bu durumda kişi başına düşen miktar da düşük gerçekleşecektir.

Kişi başına imalat sanayi katma değeri açısından AB ülkeleri de ileri konumdadır. Yalnız bu ülkelerden İspanya, Yunanistan ve Portekiz'i ayrı tutmak gerekir. AB ülkeleri imalat sanayisi katma değerinin yüksekliği daha çok sermaye yoğun mallar üretmesinden kaynaklanmaktadır. Türkiye bu konuda kişi başına 350 dolar imalat sanayi katma değeri ile AB üyelerinin en sonunda yer almaktadır. Portekiz ve Yunanistan, Türkiye'nin 2 katı, Almanya ise 15 katı kadar fazla katma değer yaratmaktadır.

İmalat sanayi, toplam sanayi üretiminin %80-85'ini kendi başına oluşturmaktadır. Toplam gayri safi yurtiçi hasılanın ise %16,2'sini tek başına oluşturmaktadır.

TÜİK verilerine göre Tarım sektörü 1998 yılında milli gelirden %12,1'lik bir pay alırken, 2008 yılında %7,4 pay alır hale gelmiştir. İmalat sanayi ise 1998 yılında %23,9'dan 2008 yılında %16,8'e gerilemiştir.

Tablo 22. Sektörlerin GSYH içindeki payları – cari fiyatlarla

Yıl	Tarım	İmalat Sanayi	İnşaat	Toptan ve Perakende Ticaret
1998	12,1	23,9	5,8	14
1999	10,2	21,9	5,4	12,4
2000	9,9	20,1	5	12,7
2001	8,6	19,1	4,5	12,1
2002	10,1	17,8	4,2	12,2
2003	9,7	17,7	4	12,3
2004	9,3	17,4	4,4	12,7
2005	9,1	17,3	4,4	12,4
2006	8	17,2	4,7	12,5
2007	7,4	16,8	4,9	12,2
2008	7,4	16,2	4,7	12,2
2009	8	15	3,8	10,7

Kaynak: www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 12.06.2010

Kişi başına düşen milli gelirin gelişimine bakıldığında, 1999 ve 2000 yılında yüksek oranda arttığı görülmektedir. Bu artış ta etkili olan faktör, yaşanan krizle birlikte milli gelirin önemli oranda düşmesi olmuştur.

Kişi başına düşen milli gelirden dikkat edilmesi gereken husus 2002-2008 yılları arasında ortalama %7 oranında büyüme gösteren Türkiye ekonomisi, bu büyümeyi kişi başına milli gelire yansıtamamıştır. 2002-2008 yılları arasında kişi başına düşen milli gelir ortalama %14,3 oranında büyümüştür. Sabit fiyatlarla kişi başına düşen milli gelir ise, 2001 yılında sonra sürekli olarak artmış ancak 2008 yılında %0,5 oranında düşüş göstermiştir.

Tablo 23. Kişi başına düşen milli gelir

Yıl	Yıl ortası nüfus ⁽¹⁾ '000	Cari fiyatlarla				Sabit (1998) fiyatlarla	
		TL	Gelişme hızı %	\$	Gelişme hızı %	TL	Gelişme hızı %
1998	62 464	1 124	-	4 338	-	1.124	-
1999	63 366	1 651	46,9	3 907	-9,9	1.071	-4,7
2000	64 259	2 594	57,1	4 130	5,7	1.127	5,3
2001	65 135	3 688	42,2	3 020	-26,9	1.049	-7,0
2002	66 009	5 310	44,0	3 492	15,6	1.099	4,8
2003	66 873	6 801	28,1	4 559	30,6	1.142	3,9
2004	67 734	8 253	21,4	5 764	26,4	1.233	8,0
2005	68 582	9 462	14,6	7 021	21,8	1.320	7,1
2006	69 421	10 925	15,5	7 583	8,0	1.394	5,6
2007	70 256	12 002	9,9	9 234	21,8	1.441	3,4
2008	71 079	13 373	11,4	10 440	13,1	1.434	-0,5
2009	71 897	13 269	-0,8	8 590	-17,7	1.350	-5,8

Kaynak: www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 23.04.2010

(1) 2008 Adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre nüfus tahminleri

Yüksek oranda ara malı ithal eden Türkiye'nin hammadde ithalatı 1980 yılında %85,3 iken, 2009 yılında bu oran %70,5'e yükselmiştir.

2009 yılında Türkiye ihracatının %70,5'ini hammaddeler oluştururken, %15,2'sini yatırım malları, %13,6'sını ise tüketim malları oluşturmuştur.

Tablo 24. Geniş Ekonomik grupların sınıflamasına göre ithalat (milyon \$) ve toplam içindeki payı (%)

Yıl	Toplam	Yatırım	Tüketim	Hammadde	Diğerleri	Yatırım	Tüketim	Hammadde	Diğerleri
1980	7.909	798	364	6.747	1	10,1	4,6	85,3	0,002
1981	8.933	1.135	379	7.417	2	12,7	4,2	83	0,002
1982	8.843	1.237	423	7.183	-	14	4,8	81,2	0,002
1983	9.235	1.271	409	7555	-	13,8	4,4	81,8	0,002
1984	10.757	1.406	523	8.828	-	13,1	4,9	82,1	0,002
1985	11.343	1.825	665	8.853	-	16,1	5,9	78	0,002
1986	11.105	2.332	814	7.955	4	21	7,3	71,6	0,002
1987	14.158	2.375	1.014	10.767	2	16,8	7,2	76,1	0,002
1988	14.335	2.548	958	10.827	3	17,8	6,7	75,5	0,002
1989	15.792	2.529	741	12.515	6	16	4,7	79,3	0,002
1990	22.302	4.020	2.099	16.153	30	18	9,4	72,4	0,135
1991	21.047	4.280	1.650	14.995	122	20,3	7,8	71,2	0,581
1992	22.871	4.815	1.773	16.196	87	21,1	7,8	70,8	0,379

1993	29.428	7.332	2.503	19.455	139	24,9	8,5	66,1	0,471
1994	23.270	5.195	1.342	16.633	100	22,3	5,8	71,5	0,429
1995	35.709	8.094	2.330	25.198	88	22,7	6,5	70,6	0,247
1996	43.627	10.254	4.021	29.114	238	23,5	9,2	66,7	0,547
1997	48.559	11.108	5.052	32.120	279	22,9	10,4	66,1	0,575
1998	45.921	10.611	5.005	29.907	349	23,2	10,9	65,1	0,76
1999	40.671	8.727	4.820	26.854	270	21,5	11,9	66	0,663
2000	54.503	11.365	6.928	36.010	199	20,9	12,7	66,1	0,366
2001	41.399	6.940	3.813	30.301	344	16,8	9,2	73,2	0,832
2002	51.554	8.400	4.898	37.656	600	16,3	9,5	73	1,164
2003	69.340	11.326	7.813	49.735	466	16,3	11,3	71,7	0,672
2004	97.540	17.397	12.100	67.549	493	17,8	12,4	69,3	0,505
2005	116.774	20.363	13.975	81.868	567	17,4	12	70,1	0,486
2006	139.576	23.348	16.116	99.605	508	16,7	11,5	71,4	0,364
2007	170.063	27.054	18.694	123.640	675	15,9	11	72,7	0,397
2008	201.964	28.021	21.489	151.747	707	13,9	10,6	75,1	0,35
2009	140.926	21.489	19.288	99.491	601	15,2	13,6	70,5	0,426

Kaynak: www.tuik.gov.tr; Erişim Tarihi: 23.04.2010

1980 yılında Tüketim malları ihracatı toplam ihracatın %45,8'ini oluşturmasına karşın, ara malı ihracatı %52,4'ünü oluşturmuştur. 2008 yılına gelindiğinde ise tüketim

malları ihracatının toplam ihracat içindeki payı %39,8'e gerilerken, ara malı ihracatı %48,6'sına yükselmiştir.

Son dönemde dışardan gelen yatırımlar sayesinde yatırım malları ihracatı önemli oranda artış göstermiştir. 1980 yılında toplam ihracatın %1,6'sını oluşturan yatırım malları ihracatı 2009 yılında %10,9'una kadar yükselmiştir.

Tablo 25. Geniş Ekonomik grupların sınıflamasına göre ihracat (milyon \$) ve toplam içindeki payı (%)

Yıl	Toplam	Yatırım	Tüketim	Hammadde	Diğ.	Yatırım	Tüketim	Hammadde	Diğ.
1980	2.910	49	1.333	1.527	-	1,6	45,8	52,4	-
1981	4.702	141	2.080	2.481	-	2,9	44,2	52,7	-
1982	5.745	160	2.275	3.310	-	2,7	39,5	57,6	-
1983	5.727	150	2.408	3.168	-	2,6	42	55,3	-
1984	7.133	150	3.345	3.638	-	2,1	46,8	51	-
1985	7.958	201	3.274	4.481	-	2,5	41,1	56,3	-
1986	7.456	148	3.459	3.848	-	1,9	46,3	51,6	-
1987	10.190	204	4.793	5.191	-	2	47	50,9	-
1988	11.662	190	5.078	6.391	1	1,6	43,5	54,8	-
1989	11.624	228	5.435	5.956	3	1,9	46,7	51,2	-
1990	12.959	305	6.661	5.992	-	2,3	51,4	46,2	-
1991	13.593	348	6.984	6.259	1	2,5	51,3	46	-
1992	14.714	491	7.959	6.259	3	3,3	50,4	42,5	-

1993	15.345	551	8.263	6.525	4	3,5	53,8	42,5	-
1994	18.105	736	9.181	8.183	4	4	50,7	45,1	-
1995	21.637	848	11.848	8.933	5	3,9	54,7	41,2	-
1996	23.224	1.119	12.317	9.767	19	4,8	53	42	-
1997	26.261	1.275	13.860	11.100	24	4,8	52,7	42,2	-
1998	26.973	1.342	14.365	11.251	15	4,9	53,2	41,7	-
1999	26.587	1.820	13.849	10.862	55	6,8	52	40,8	0,2
2000	27.774	2.175	13.986	11.565	47	7,8	50,3	41,6	0,1
2001	31.334	2.658	15.261	13.368	45	8,4	48,7	42,6	0,1
2002	36.059	2.790	18.464	14.567	146	7,7	51,2	40,3	0,4
2003	47.252	4.344	24.125	18.494	288	9,1	51	39,1	0,6
2004	63.167	6.530	30.501	25.945	188	10,3	48,2	41	0,2
2005	73.476	7.997	34.835	30.289	353	10,8	47,4	41,2	0,4
2006	85.534	9.423	37.790	37.788	532	11	44,1	44,1	0,6
2007	107.271	13.754	43.695	49.402	418	12,8	40,7	46	0,3
2008	132.027	16.725	47.076	67.733	491	12,6	35,6	51,3	0,3
2009	102.128	11.118	40.740	49.711	558	10,8	39,8	48,6	0,5

Kaynak: www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 24.04.2010

Tarım sektöründe ihracat 1963 yılında toplam ihracatın %77,2'sini oluştururken, 2008 yılında %3,2 sini oluşturmuştur. Özellikle, 1980 sonrası sektörel

ihracata bakıldığında, tarım ürünleri toplam ihracatın %56'sını oluştururken sanayi ürünleri ise %36,6'sını oluşturmuştur. 2008 yılına gelindiğinde tarımın toplam ihracat içindeki payı azalırken, sanayi ürünlerinin toplam ihracat içindeki payı artmıştır.

Tablo 26. Ekonomik faaliyetlere göre ihracat – Bin dolar

Yıl	Toplam	Tarım	Maden.	Sanayi	Diğ.	Tarım	Maden.	Sanayi	Diğ.
1965	464	352	21	91	0	75,9	4,5	19,6	0
1966	491	379	23	88	0	77,3	4,7	17,9	0
1967	522	420	21	81	0	80,5	4	15,5	0
1968	496	406	26	64	0	81,9	5,2	12,9	0
1969	537	389	31	114	3	72,4	5,9	21,2	0,6
1970	588	428	39	118	3	72,8	6,6	20	0,6
1971	677	476	37	160	4	70,4	5,5	23,6	0,5
1972	885	588	33	260	4	66,5	3,8	29,4	0,4
1973	1.317	809	39	461	7	61,5	3	35	0,5
1974	1.532	831	79	613	10	54,2	5,1	40	0,6
1975	1.401	778	106	507	11	55,5	7,5	36,2	0,8
1976	1.960	1.237	110	601	12	63,1	5,6	30,7	0,6
1977	1.753	1.017	126	595	15	58	7,2	33,9	0,9
1978	2.288	1.516	124	637	12	66,2	5,4	27,8	0,5
1979	2.261	1.308	132	809	12	57,8	5,9	35,8	0,5

1980	2.910	1.629	191	1.065	25	56	6,6	36,6	0,9
1981	4.703	2.173	193	2.297	40	46,2	4,1	48,8	0,8
1982	5.746	2.083	174	3.449	41	36,2	3	60	0,7
1983	5.728	1.837	188	3.666	36	32,1	3,3	64	0,6
1984	7.134	1.694	239	5.151	49	23,7	3,4	72,2	0,7
1985	7.958	1.653	242	6.049	14	20,8	3	76	0,2
1986	7.457	1.785	243	5.393	36	23,9	3,3	72,3	0,5
1987	10.190	1.788	272	8.085	45	17,5	2,7	79,3	0,4
1988	11.662	2.289	359	8.970	44	19,6	3,1	76,9	0,4
1989	11.625	1.833	411	9.288	93	15,8	3,5	79,9	0,8
1990	12.959	2.025	326	10.504	105	15,6	2,5	81,1	0,8
1991	13.593	2.369	285	10.830	110	17,4	2,1	79,7	0,8
1992	14.715	1.923	267	12.429	97	13,1	1,8	84,5	0,7
1993	15.345	2.072	233	12.945	95	13,5	1,5	84,4	0,6
1994	18.106	2.033	263	15.674	136	11,2	1,5	86,6	0,8
1995	21.637	1.840	391	19.260	146	8,5	1,8	89	0,7
1996	23.224	2.153	369	20.526	178	9,3	1,6	88,4	0,8
1997	26.261	2.354	404	23.313	190	9	1,5	88,8	0,7
1998	26.974	2.357	364	24.065	188	8,7	1,3	89,2	0,7
1999	26.587	2.058	385	23.958	187	7,7	1,4	90,1	0,7

2000	27.775	1.659	400	25.518	198	6	1,4	91,9	0,7
2001	31.334	1.976	349	28.826	183	6,3	1,1	92	0,6
2002	36.059	1.754	387	33.702	216	4,9	1,1	93,5	0,6
2003	47.253	2.121	469	44.378	285	4,5	1	93,9	0,6
2004	63.167	2.645	649	59.579	294	4,2	1	94,3	0,5
2005	73.476	3.468	810	68.813	384	4,7	1,1	93,7	0,5
2006	85.535	3.611	1.146	80.246	531	4,2	1,3	93,8	0,6
2007	107.272	3.883	1.661	101.082	646	3,6	1,5	94,2	0,6
2008	132.027	4.177	2.155	125.188	507	3,2	1,6	94,8	0,4
2009	102.129	4.536	1.683	95.436	474				

Kaynak: www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 12.12.2009

Tablo 27: Dünya ve Türkiye İhracatının Sektörel Dağılımı (%)

	1980		2000		2009	
	Dünya	Türkiye	Dünya	Türkiye	Dünya	Türkiye
Tarım Ürünleri	15.0	64.6	9.0	13.9		
Madencilik Ürünleri	28.5	9.5	13.1	4.2		
Sanayi Ürünleri	55.1	25.8	74.9	81.7		

Kaynak: www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 12.12.2009

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KONYA İLİ SOSYO-EKONOMİK YAPISI

Özellikle Selçuklular zamanında önemli bir eğitim ve kültür merkezi haline gelen Konya (Arıcı, 2008: 5), geçmişte Çatalhöyük ile insanlığın doğuşuna, misafirerverliği ile Anadolu Selçuklularına, Mevlana'sı ile hoşgörüyü, geçmişte sahip olduğu yüzlerce medresesi ile eğitime ve kültüre, bugün de binlerce KOBİ'si ile sanayi ve ticarete başkentlik yapmış bir ildir.

Eskiden sadece tahıl ambarı olarak bilenen Konya bugün, tarımın yanı sıra özellikle sanayide yapmış olduğu atılımlarla ülkemizin sanayi ve ticaret metropollerinden biri haline gelmiştir. Konya, tarihi İpek Yolu üzerinde bulunması, altyapısı, limanlara yakınlığı gibi imkanları ile yatırımcıya önemli avantajlar sağlamaktadır.

Konya bugün dünyanın 106 ülkesine 100'den fazla ürün grubunda ihracat yapmaktadır. Konya, küçümsenmeyecek ölçüde sanayi ve ticaret alanında kendisini geliştirmeyi başarmış bir kenttir. Bu başarıda özel sektörün ilimiz ekonomisine yaptığı katkı yadsınamayacak ölçüde büyüktür.

Konya 38.257 km² alana sahiptir.Bu yüzölçümüle Türkiye'nin en büyük yüzölçümüne sahip ildir. 3 adedi merkez ilçe olmak üzere toplam 31 ilçesi bulunmaktadır. Nüfusu 1.993.000 kişi olup bunun 1 milyonu il merkezinde yaşamaktadır. İlçelerin içerisinde Ekonomik büyüklük bakımından Selçuklu ve Karatay ilçeleri önde gelir ardından Ereğli ,Akşehir , Seydişehir ,Ilgın ve Beyşehir ilçeleri gelmektedir. Nüfus olarak Türkiye'nin 6. büyük ildir

İlin coğrafik yapısı ve rakımı nedeniyle ağırlıklı olarak karasal iklim özelliklerine sahiptir. Genel ekonomik yapısı içerisinde tarım önemli bir hacime sahiptir. Bu yapısıyla Türkiye'nin en büyük hububat ve Şeker pancarı üreticisidir. Türkiye buğdayının %11'i Arpasının %14'ü ve Şekerpancarının %25'i Konya ilinde yetiştirilmektedir..

Şehirde baskın bir sektör olmamakla birlikte tarıma ve hayvancılığa bağlı sanayi kuruluşları içerisinde tarım makinaları, yem fabrikaları, şeker fabrikaları , süt ürünleri fabrikaları ve ekonomik açıdan önemli ağırlığa sahip sektörlerdir. Diğer

sektörler Çimento , hazır beton ve inşaat , otomotiv yan sanayii , makina imalatı , ayakkabıcılık, ambalaj, Nakliye, Gıda -şekerleme-çikolata , PVC boru profil , tarımsal sulama sistemleri diğer yaygın sektörlerdir. üretim yapılmaktadır. İlk 500 firma içerisinde 7 adet ikinci 500 firma içerisinde 13 adet firma bulunmaktadır. İlçeler dahil 9 adet Organize sanayi 38 adet küçük sanayi sitesi bulunmaktadır. İl genelinde 32.000 adet KOBİ bulunmakta olup 80 farklı sektörde üretim yapılmaktadır.

Konyada toplam istihdam edilen kişi sayısı 729.000 dir. Sektörlere göre dağılımı;

%33 tarım sektörü

%22 sanayi /inşaat sektörü

%45 hizmet sektöründe

Şehrin 2009 yılı rakamları itibarıyla gayri safi milli hasılası yaklaşık 20 -21 milyar tl civarında olup Türkiye GSMH'nin %2.4'ünü teşkil etmektedir. İthalat ve ihracat tabana yaygın bir yapıdadır. 2009 yılı rakamlarıyla 734.000.000 usd ihracat , yaklaşık 582.000.000 usd ithalat (350 mio USD kısmı Konya gümrüğünden) olmak üzere 1.316.000 usd dış ticaret hacmi bulunmaktadır. Kişi Başı ithalat rakamı 292 usd , kişi başı ihracat rakamı ise 368 usd dir.

İlde 191 adet banka şubesi bulunmakta olup bunun 111 adedi il merkezindedir. 2010 yılı 3. ay rakamlarına göre ilin mevduat toplamı 6.005.647.000 tl Kredi hacmi ise 5.270.158.000 tl si nakit 1.196.847.000 tl si gayrinakit olmak üzere toplam 6.467.005.000 tl dir.

4.1. NÜFUS

Konya ilinin nüfusu açıklanan son resmi veriler itibarıyla 1 milyon 969 bin 868'dir. 2000 yılı nüfus sayımına göre 2 milyon 192 bin olan Konya'nın nüfusu, son sayımla birlikte 2 milyonun altına düşmüş oldu.

2009 yılında açıklanan 2008 yılı nüfus sayım sonuçlarına göre şehir nüfusu 1 milyon 423 bin 546, köy nüfusu ise 546 bin 322 kişidir. Şehirde yaşayanların oranı %72,2, köyde yaşayanların oranı %27,8'dir. Şehirdeki nüfusun 706 bin 893'ü

erkek, 716 bin 653'ü ise kadındır. Köy nüfusunun 267 bin 807'si erkek, 278 bin 515'i kadındır.

Nüfus yoğunluğu olarak ifade edilen bir kilometrekareye düşen kişi sayısı, Türkiye genelinde 93 iken, yüzölçümü büyüklüğüne göre ilk sırada yer alan Konya ilindeki nüfus yoğunluğu 51'dir. 2000 yılında yapılan sayımda nüfus yoğunluğu 57 idi.

Tablo 28. Cinsiyete Göre Şehir-Köy Nüfusu Ve Nüfus Yoğunluğu, 2009

İl	Toplam			Şehir	Köy	Nüfus Yoğunluğu
	Toplam	Erkek	Kadın			
Türkiye	70.586.256	35.376.533	35.209.723	53.611.723	17.905.377	93
Konya	1.969.868	968.666	990.416	1.423.546	546.322	51

Kaynak: www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 30.03.2010

Konya'nın en kalabalık ilçe merkezi 472 bin 436 kişi ile Selçuklu iken en az nüfusa sahip ilçe merkezi ise bin 869 kişi ile Yalılıyık'tür. Konya'nın 3 merkez ilçesinin toplam nüfusu ise 1 milyon 30 bin 751'dir. 2000 nüfus sayımına göre kent merkezi nüfusunda %30 oranında bir artış olmuştur.

4.2. TARIM

Konya ilinin toplam 38.257 km² olan yüzölçümünün 2.659.890 hektar alanı tarıma elverişli durumdadır. Tarıma elverişli arazinin ise 346.445 hektarı sulanmakta olup KOP (Konya Ovaları Projesi) ile sulanması planlanan arazi miktarı ise 645.205 hektardır. Bu proje gerçekleştirildiğinde il ekonomisine önemli bir katkı sağlayacaktır (Tablo 2).

Tablo 29. İlin Arazi Varlığı

İlin Yüzölçümü	38.257 Km²
Tarıma Elverişli Arazi	2.659.890 Ha
Sulanan Arazi	346.445 Ha
Sulanması Planlanan Arazi (KOP Projesi)	645.205 Ha

Kaynak: Konya İl Tarım Müdürlüğü

İlimiz, özellikle tahıl, şeker pancarı ve baklagiller alanında ülkemiz ihtiyacının büyük kısmını karşılayarak bu alanda önemli rol oynamaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2008 yılı verilerine göre, ilimizde ekili alan 12 milyon 13 bin 431 dekar, hasat edilen alan 11 milyon 428 bin 391 dekadır. Toplamda 7 milyon 742 bin 634 ton üretim yapılırken dekar başına 690 bin 641 kg üretim sağlanmıştır.

Tablo 30. Konya İli 2008 Yılı Önemli Sebze Ürünleri Üretim Değerleri*

Ürün Adı	Üretim (Ton) (Ton)
Domates	1.544.371
Havuç	380.733
Karpuz	46.429
Kavun	34.687
Hıyar	25.752
Kabak	10.506

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü

* Sebzelelerde, birden fazla ekimlerin oluşturduğu mükerrer alanlardan dolayı, ürün ekim alanları verilmemektedir. Sebze üretimine, örtüaltı üretimi de dahildir (açıkta sebze+örtüaltı)

En çok üretimi gerçekleştirilen sebzeler arasında 1 milyon 544 bin 371 tonluk üretim ile domates başta gelmektedir. Domatesi 380 bin 733 tonluk üretim ile havuç, 46 bin 429 ton ile karpuz, 34 bin 687 ton ile kavun, 25 bin 752 ton ile hıyar ve 10 bin 506 ton ile kabak takip etmektedir.

Tablo 31. Konya İli 2008 Yılı Tarla Bitkilerinin Ekim Alanı, Üretim ve Verim Değerleri

Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Hasat Edilen Alan (Dekar)	Üretim Miktarı (Ton)	Verim (Kg/Da)
Buğday (Durum)	1.341.437	1.308.973	312.621	6.310
Buğday (Diğer)	5.126.578	4.843.112	777.161	5.653
Arpa (Biralık)	423.591	327.745	45.671	1.447
Arpa (Diğer)	2.602.479	2.443.951	469.830	6.184
Nohut	281.800	281.750	31.028	3.389
Şeker pancarı	892.110	890.224	4.725.606	130.901
Fasulye (kuru)	138.590	138.590	26.591	4.695
Mercimek	19.945	19.945	2.367	2.172
Patates	70.850	70.850	222.075	79.350
Mısır	126.077	126.077	80.307	12.429

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü

Konya'da üretimin büyük bir kısmı endüstriyel bitkilerde gerçekleştirilmektedir. Endüstriyel üretimin içinde, en büyük paya sahip olan bitki ise şeker pancarıdır. Konya Türkiye'de şeker pancarı üretimini en yüksek oranda gerçekleştiren ilimizdir. 2008 yılı üretim miktarı 4 milyon 725 bin 606 ton'dur (Tablo 4).

Tahıllarda Türkiye üretiminin yaklaşık %10'luk kısmı Konya'da yapılmaktadır. Burada buğday ve arpa ilk sırada gelmektedir. 2008 yılı verilerine göre ilimizde ekili alan bakımından 6 milyon 468 bin 15 Dekar ile buğday ilk sırada yer almakta olup, üretim miktarı 1 milyon 89 bin 782 ton'dur. Bu üretimden elde edilen verim ise 1.646 Kg/Da'dır. Baklagillerde ise nohut, kuru fasulye, yeşil mercimek ve kırmızı mercimek başı çekmektedir. (Tablo 4).

Konya, Türkiye meyve üretiminin %4'ünden fazlasını gerçekleştirmektedir. Önemli meyve ürünleri elma, kiraz, vişne, armut ve kayısıdır.

Tablo 32. Konya İli 2008 Yılı Meyve Ürünleri Ağaç Sayısı ve Üretim Değerleri*

Meyve Adı	TOPLU MEYVELİKLER			TOPLAM AĞAÇ SAYISI	ÜRETİM (Ton)
	Kapladığı Alan	Ağaç Sayısı (Adet)			
		Meyve Veren Yaşta	Meyve Vermeyen Yaşta		
Armut	5.349	277.367	13.090	290.457	7.861
Elma	95.007	2.740.277	176.674	2.916.951	67.082
Kayısı	4.054	212.768	60.030	272.798	5.424
Kiraz	56.519	828.086	685.479	1.513.565	18.703
Vişne	26.538	589.007	69.880	658.887	20.183
Üzüm	90.373	90.373	0	90.373	39.799

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü

*Meyve alanları, plantasyon (toplu) alanlar olup, dağınık ağaçların alanları dahil edilmemiştir. Ağaç sayılarına dağınık ağaçlar dahildir.

Tarımsal sanayi alanında çok önemli bir yere sahip olan Konya, Türkiye'nin en fazla un, tuz ve şeker üreten ilidir. Toz şeker üretiminde ikisi özel, 4 adet şeker fabrikası ile en önemli illerden birisidir. Türkiye'nin tuz ihtiyacının %65'inden fazlasını Konya karşılamaktadır. Aynı zamanda en fazla un üretimi yapılan il Konya'dır. Ülkemiz tahıl fiyatlarının belirlenmesinde, Konya tahıl piyasası çok önemli bir fonksiyona sahiptir.

Diğer taraftan Organik tarım konusunda da Konya söz sahibi olmaya aday bir ildir. Organik Tarım üretimde kimyasal gübre ve ilaç kullanmadan yönetmelikler çerçevesinde izin verilen girdiler kullanımı ile yapılan, üretimden tüketime kadar her aşaması kontrollü ve nihai ürünü sertifikalandıran bir tarımsal üretim biçimidir. Organik tarımda amaç; toprak ve su kaynakları ile havayı kirletmeden çevre, bitki, hayvan ve insan sağlığını azami derecede korumaktır.

Ülkemizde organik tarım faaliyetleri 1986 yılında Avrupa'daki gelişmelerden farklı şekilde, ithalatçı firmaların istekleri doğrultusunda ihracata yönelik olarak başlamıştır. İlimizde ise organik tarım çalışmaları Tarım İl Müdürlüğü'nün öncülüğünde özellikle Akşehir, Ereğli, Doğanhisar ilçeleri ile merkez köylerinde yapılmaktadır. 2007 yılı organik tarımsal üretim verilerini incelediğimizde, 907 adet çiftçinin 1.908 hektarlık üretim alanında organik üretim gerçekleştirdiğini görmekteyiz. 2006 yılında 784 adet çiftçi 1.393 hektarlık bir alanda üretim gerçekleştirmekte idi. Rakamlarda artış görünmekle birlikte bu oranların daha yüksek seviyelere çıkarılması sağlanmalıdır. 2008 yılında ise Organik Tarım faaliyetleri yeni tarımsal ürünlere uygulanmış ve çilek ve patates üretimine de başlanılmıştır.

Tablo 33. Konya ili Hayvan Sayısı ve üretilen toplam Süt miktarı

Hayvan Çeşidi	Toplam Hayvan Sayısı	Sağılan Hayvan Sayısı	Süt (Ton)
Sığır	406.492	144.068	478.569
Manda	130	69	88
Koyun	1.201.912	588.384	45.151
Keçi	91.824	26.791	2.571

Kaynak: www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 20.01.2010

Türkiye İstatistik Kurumu 2008 yılı verilerine göre ilimizde toplam 1 milyon 293 bin 736 adet küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Küçükbaş hayvanların bir milyon 201 bin 912 adeti koyun, 91 bin 824 adeti keçiden oluşmaktadır. İlimizde 406 bin 662 adet büyükbaş hayvan bulunmaktadır. Bunlardan 406 bin 492 adeti sığır, 130 adeti mandadan oluşmaktadır. (Tablo 6)

2008 yılında toplam 10 milyon 886 bin 904 adet tavuk sayısına sahip olan Konya toplam 1 milyar 891 milyon 121 bin yumurta üretmiştir. 342 köyde yapılan arıcılık faaliyetlerinde ise 63 Bin 146 adet toplam kovan ile 874 ton bal üretimi gerçekleştirilmiştir.

4.3. KONYA EKONOMİSİNİN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

Konya coğrafi olarak Türkiye'nin en büyük illeri arasındadır. Tarih boyunca en eski yerleşim merkezi olarak Çatalhöyük'ü içinde barındıran bir kültür merkezi olarak Konya, on bin yıllık tarihinde bir çok alanda öncülük yapmış, özellikle ilim, kültür ve medeniyetteki öncülüğünü ekonomide de sürdürmüştür.

Tarihsel gelişim sürecinde Anadolu Selçuklu Devleti'ne başkentlik yapmış olan Konya, Osmanlı döneminde de önemini sürdürmüştür. Konya Cumhuriyetin kuruluş aşamasında ve Cumhuriyetten sonra ise daha fazla ön plana çıkmıştır. Konya, Tarihi İpek Yolu başta olmak üzere, dönemin diğer önemli ticaret yolları üzerinde bulunmuş, batıyla doğu arasında köprü olmuş, kültürel zenginliği ve turizm potansiyeli yüksek bir şehirdir.

Osmanlı Döneminde Konya'da üretim, esnaf tarafından ve küçük işyerlerinde gerçekleştirilmekte idi. 1889 yılı Salnamesi'ne göre o dönem Konya'daki dükkan sayısı 2078'dir. Şehirde 18 han, 88 fırın, 4 eczane, 7 lokanta, 2 adet petrol ve 29 su ile çalışan değirmen, 1 selhane, 3 debbağhane, 1 kasaphane, 3 buzhane ve 7 kervansaray bulunmaktaydı (KTO, 2009).

Selçukluların Başkenti olduğu sırada aynı zamanda da ticari başkent olan Konya'da çok sayıda pazar yerleri vardı. Her esnaf grubunun ayrı yeri, sokağı ve meydanı söz konusu idi (Arabacı, 2007: 4).

Konya'da hemen her tür esnaf çarşı ve pazar yerlerinde faaliyet göstermiştir. Her esnaf grubunun ayrı bir kısmı, sokağı, meydanı ya da pazar yeri bulunması Konya'da ticarete kümeleşmenin o dönemde başladığının bir göstergesidir. Konya ticaret hayatının temelini oluşturan bu çarşı ve pazar yerinden en önemlileri Bedesten, Uzun Çarşı, Muhacir Pazarı, Ağaç Pazarı, At Pazarı, Buğday Pazarı, Kadınlar Pazarı, Saman Pazarı, Aziziye Pazarı, Kömür Pazarı ve Odun Pazarıdır. İlimizdeki en eski sanayi ürünleri, dokuma ürünleri halı, kilim, ipek, keten, kahve değirmeni, tabanca, makas, her türlü deri ve deri mamulleri, ayakkabıcılık, bezir-susam-haşhaş yağları ve baruttur.

1923-1950 arasında ekonomisi tarıma dayanan Konya'nın Cumhuriyet'ten önce özel girişimcilikte öncü olduğu şirket sayılarından anlaşılmaktadır (Buluş, 2009b: 38). Bugün gelinen noktada ise özellikle özel sektörün yaptığı yatırımlar sayesinde

Konya’da sanayi ve ticaret oldukça gelişmiştir. Eski çarşı ve pazarların yerini modern dükkanlar ve alışveriş merkezleri almıştır. Küçük fabrikaların ve atölyelerin yerini ise son teknolojiyi kullanan modern fabrikalar almıştır. Nitekim günümüzdeki holdinglerin ilk örnekleri asrın başında Konya’da faaliyete geçmişti. Aynı zamanda Konya’nın ekonomik yapısı sanayi öncesi ekonomilerin temel özelliklerini yansıtıyordu (Öztürk, 2003, 17).

Ticaretin gelişmesinde önemli bir olan bir nokta her zaman diliminde önemini muhafaza eden ulaşımıdır. 1896 yılında Konya’da, Anadolu-Bağdat bağlantılı demiryolu kurulmuştur. Ve bu demir yolu 1900’lü yıllardan 1940’lı yıllara kadar hizmet vermiştir. Demiryolu çalışmaları ile birlikte 1924 yıllarında ilk otobüs işletmeciliği kurulmuştur. Aynı zamanda ilk tramvay şebekesi 1917 yılında kurulmuştur. Nitekim bu yıllarda demiryolu, otobüs ve tramvay işletmeciliğinin Konya’ya ulaşması ile başlayan ticari canlılık, günümüze kadar ulaşmıştır.

Osmanlı döneminde Anadolu’nun önemli bir merkezi olan Konya, günümüzde de Türkiye’nin önde gelen ticaret ve sanayi merkezlerinden biri konumuna gelmiştir. 1900’lü yıllarda Anadolu ticaretini ve sanayisini geliştirmek amacıyla hükümet, şirket kuruluşları ve çok ortaklı şirketleri teşvik etmiş ve bu sayede Anadolu’da 270 tane şirket kurulmuştur. Bu sayede o dönemde azınlığın tekelinde olan sanayi ve ticarete yerli halkın söz sahibi olabilmesi sağlanmıştır.

1923-1938 yılları arasında Ereğli Kombinası’ndan başka büyük sanayi tesisi yoktu. Bu yıllarda sanayi faaliyetleri küçük işletmeler ve el sanatlarına bağlı idi (Sönmez, 2003: 23). Sanayi yatırımları 1954 Şeker Fabrikası ile başlamış ve 1963’te Çimento Fabrikası ile devam etmiştir. Ardından 1967’de Karaman İplik ve Mensucat Fabrikası ile Konya Krom Magnezit gelmiştir (Türk, 2003, 31).

Fakat Konya’da bilinen ilk fabrika barut fabrikasıdır. 18. yy’da kurulduğu bilinen bu fabrika 1934’te büyütülmüştür. Bu fabrika 1958 yılında Belediye tarafından istimlak edilerek Sebze Hali yapılmıştır (Baltacı, 2003, 259).

KTO arşivlerine göre baruttan sonra Konya’da “fabrika” adıyla en çok anılan fabrikalar ise un fabrikalarıdır. Konya’da ilk buharlı un fabrikası 1906’da, ilk elektrik şirketi 1908’de kurulmuştur.

1908 yılı itibariyle Osmanlının son döneminde kurulan şirketlerin 130 tanesi azınlık olmayan yerli halka aittir. O dönemde Konya'da kurulan şirket sayısı 19'dur. Konya'da bu 19 şirketin kuruluşuyla eş zamanlı olarak dönemin en yüksek sermayeli bankası olan "Konya İktisadi Milli Bankası" Konya'da kurulmuştur. 1909 yılında Konya eşrafı Şirket-i İktisadiye-i Milliye adıyla komandit şirket yapısında milli bir banka kurulmuş, bankanın adı I. Dünya Savaşı sırasında Konya Milli İktisat Bankası olmuştur. Kurulan bu şirketler büyük bir dayanışma içerisinde çalışarak bölgedeki, yani Konya ve civarında yatırım ve sermayeyi hareketli hale getirmiştir. 1914'te Osmanlı'nın I. Dünya savaşına katılmasıyla kurulan bu şirketlerin birçoğu iflas etmiştir.

Cumhuriyet dönemi ile birlikte Konya ve çevresinde sanayileşme yeniden canlanmaya başlamıştır. 1926'lı yıllarda Konya'da 23 fabrika varken, 1928 yılında fabrika sayısı 36'ya ulaşmıştır. O dönemde Türkiye genelinde ise, yapılan ilk sanayi kuruluşu sayımına göre toplam 2245 adet sanayi kuruluşu bulunmaktaydı. 1930-1950 yılları arasında Konya ekonomisi açılan işletmelerle sanayisini geliştirmeye devam etmiştir.

Yine aynı döneme rastlayan yıllarda Konya aynı anda tarımı geliştirme yönünde de büyük adımlar atmıştır. 1950'lerde başlayan tarımın gelişimiyle birlikte Konyalı çiftçiler daha yüksek verim almak için yurt dışından tarım makinesi ithal etmiştir. Sonrasında ise Konya halkı bir müteşebbislik örneği daha göstermiş ithal ettiği tarım makinelerini kendi şehrinde üretmeye başlamıştır.

Konya'da daha büyük sanayi yatırımları ise 1954 yılında Şeker Fabrikası'nın kurulması ile başlamış, 1963 yılında açılan Çimento Fabrikası ile devam etmiştir.

Zamanla özel kesimde artan yatırımlarla birlikte 1967 yılında Konya'da ilk Organize sanayi bölgesi kurulmuştur. Konya' da kurulan OSB' ler küçük ve orta ölçekli işletmelerin bir arada bulunmasını sağlamıştır. Böylece alt yapı masrafları azalmış ve üretime teşvik artmıştır (Arıcı, 2008: 30).

1970'li yıllardan sonra Konya sanayileşmesine büyük ve küçük sanayi işletmelerinin kuruluşlarıyla devam etmiştir. Artan bu sanayileşme ile birlikte Konya ticari hayatı da aynı oranda gelişimini sürdürmüştür. 1976 yılında 2. Organize Sanayi Bölgesi kurulmuştur. Ardından 1995 yılında da 3. Organize Sanayi Bölgeleri kurumuştur. Bugün Konya'da gelişen ve genişleyen iş hacmine daha iyi karşılık

verebilmek amacıyla 4. Organize Sanayi Bölgesinin kurulmasına yönelik çalışmalar ise hızla devam etmektedir.

OSB kayıtlarına göre, bugün I.OSB'de 150, Konya Organize Sanayi Bölgesi'nde (2. ve 3.) ise 274 adet firma faaliyet göstermektedir. I.Organize Sanayi Bölgesi'nde yaklaşık olarak 3.323 kişi, 2. ve 3. Organize Sanayi Bölgesi'nde ise yaklaşık 12.000 kişi istihdam edilmektedir. Ayrıca Konya merkezde kurulu olan 60'ın üzerindeki küçük sanayi sitesinde ve ilçelerdeki küçük sanayi sitelerinde çalışan sayısı yaklaşık olarak 140.000'dir.

Bugün gelinen noktada Konya, Organize Sanayi Bölgeleri ve Özel Organize Sanayi Siteleri ile Türkiye'de en fazla KOBİ'yi bünyesinde barındıran iller arasında yer almaktadır. Bu durum özellikle esneklik ve hareket kabiliyeti açısından ciddi bir avantajdır. Ayrıca piyasaların istikrarlı olmaması durumunda ahlaki ve duygusal bağlara dayalı olarak sağladığı güç birliği sayesinde, hem piyasa şartlarına karşı iyi bir direnç oluşturmakta, hem de işletmenin kısa sürede büyümesine imkan sağlamaktadır. Bu avantajlarının yanında aile şirketlerinin KOBİ'lerin kurumsallaşmasının önünde bir engel oluşturduğunu da göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Cumhuriyet' ten sonra ise tarım ürünleri miktarında artış görülmektedir. Artışın nedeni savaştan sonra ekilebilir arazi miktarındaki artıştır (Buluş, 2009b: 39). 1950-1980 arası imalat gelişirken 1980 yılından sonra sanayinin ağırlığı ekonomide kendini hissettirmeye başlamıştır (Buluş, 2009b: 37). 1950'li yıllarda tarım ve hayvancılıkla başlayan gelişme süreci 1970'lerde büyük ve küçük işletmelerin artmasıyla ticaret daha da gelişmeye başlamıştır. 1970'lerde dış ticarete önem vermeyen Konya, başta Orta Doğu ülkeleri olmak üzere özellikle İran ve Irak'a mal satmaya başlamıştır.

4.4. KONYA EKONOMİSİNİN SEKTÖREL PROFİLİ

Çok geniş bir sektörel alanda faaliyet gösteren Konya sanayisinin sektörlerdeki çok yönlülüğü, sanayinin dinamizminin en büyük göstergesini oluşturmaktadır. Konya sanayisinin sahip olduğu sektörel çeşitlilik belli avantajları da beraberinde getirmektedir. Konya'daki gelişmiş sektörlerin başında, tarım, otomotiv yan sanayi ve makine sanayi gelmektedir. Ziraat alet makineleri imalat sanayi, plastik boya ve kimya

sanayi, döküm sanayi, inşaat malzemeleri sanayi, kağıt ve ambalaj sanayi, gıda ve ayakkabıcılık sektörü ilimizin diğer gelişmiş sektörleridir.

4.4.1. İmalat Sanayi

Konya benimsediği medeniyeti, kültürel birikimi, ticari potansiyeli ve insan gücü ile büyük bir şehirdir. Osmanlı'nın son dönemlerinde dahi Türk memleketleri içinde taciri en bol olan şehirlerden birisi idi.

Osmanlı Döneminde Anadolu'nun önemli bir merkezi olan Konya, günümüzde de Türkiye'nin önde gelen ticaret ve sanayi merkezlerinden biri konumuna gelmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında çiftçilerin nüfus içinde fazla olduğu göz önüne alındığında, tarımda modernleşmenin sağlanması için bazı adımların atılmasıyla birlikte Konya'da sanayinin canlanmaya başladığı gözlenmektedir. Tarımda modernleşmenin sağlanması için bazı şirketler kurulmuş ve Konya'daki tarım alanındaki potansiyel makine ile bütünleştirilerek Türkiye'nin tahıl ambarı olarak bilinen Konya artık sanayisiyle büyümüş, sanayi sektörü ile adından söz ettirmiş bir kent olmaya başlamıştır.

4.4.2. Otomotiv Yan Sanayi İmalatı

Konya sanayisi yapısı itibariyle diğer ülke illeri sanayilerinden farklı olarak aynı anda bir çok alanda faaliyet gösteren sektörleri içerisinde barındırmaktadır. Konya'daki gelişmiş sektörler arasında otomotiv yan sanayi önemli bir yer tutmaktadır.

Konya'da otomotiv sektörü, ihracatın önünü açan lokomotif bir sektördür. Sanayi üretiminin önemli bir kısmını otomotiv yedek parçası oluşturmaktadır. KTO ve KSO kayıtlarına göre,

otomotiv yan sanayi bugün 400 milyon dolarlık yedek parça üretmektedir. Konya'da otomotiv yan sanayide faaliyet gösteren yaklaşık 1000 firma bulunmaktadır. Bunlardan 300-350 tanesi uluslar arası rekabet pazarlarında ihracat yapan ve teknolojik olarak ileri OEM (Orijinal Parça Üreticisi) firmalarına yönelik üretim yapan

firmalardır. Halen yan sanayide 185 yabancı ortaklık bulunmaktadır. İhracatının % 70'ini AB ülkelerine yapmaktadır. Konya otomotiv yan sanayisi, ülkemizde imal edilen taşıt araçları için gerekli olan parçaların % 80'ini karşılayabilecek düzeye gelmiş bulunmaktadır. Firmalarımızın büyük bir bölümü otomotivde dünya devlerine parça vermektedir. Firmalarımızın % 30'u uluslar arası pazarlarda kabul gören ve ihracat için sahip olunması zorunlu olan kalite belgelerine sahiptir. Bugün dünyada üretim yapan otomotiv firmaları, istedikleri tüm yedek parçaları temin edebilmektedir.

Otomotiv yan sanayi, yaklaşık olarak yılda 9 milyar dolarlık üretim değeri oluşturabilecek düzeydedir. Ekonomiye yılda 3.6 milyar dolar katma değer, en az 3 milyar dolar ihracat geliri sağlayabilecek ve 450 milyon dolar yatırım yapabilecek potansiyele de sahip bulunmaktadır Ayrıca üretilen ürünler katma değerli ürünlerdir.

Konya'da toplam 435 adet CNC tezgahı bulunmaktadır. Yurt dışından ithal edilen hammaddelere kendi doğal ürünlerini de ekleyerek üretim yapan Konya, 2005 yılının 10 aylık döneminde, % 30 artışla yan sanayi ihracatında 200 milyon doları geçmiştir. Konya'daki sanayicilerin % 64.1'i ihracat yapmaktadır. İşletmelerin % 25.4'ü doğrudan ihracat yaparken, % 10.4'ü ise dolaylı ihracat yapmaktadır.

Konya'nın ihracatının % 54'ü Avrupa ülkelerine, kalanını ise Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkeleri ile Çin'e yapılmaktadır. Sektördeki firmaların kaliteye verdikleri önemin artması nedeniyle Konya yedek parça sektöründeki konumunu her geçen gün güçlenmektedir.

2004 yılı itibariyle 2250 çalışana sahip olan Konya yan sanayi sektörü Bursa'nın 3.000 düzeyindeki çalışan sayısına neredeyse yaklaşmıştır. İç piyasanın yanı sıra dünya devlerine de yedek parça imal eden Konya, kaliteli üretimi ile adını duyurmaktadır. Bölge sanayisi bu özelliği sayesinde pek çok marka ile rekabet edebilmektedir. Mercedes, Ford gibi markaların yanı sıra Almanlar'ın Leopard tanklarına bile parça üreten Konya otomotiv yan sanayinin ihracatı Türkiye ortalamasının üzerine çıkmıştır.

4.4.3. Tarım Makineleri İmalatı

Tarım sektörü geliştirmekte olan tüm ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de ulusal ekonominin temelini oluşturmaktadır. İstihdamın sektörel dağılımına bakıldığında 2006 yılı verilerine göre toplam istihdamın %27,6'sının tarım sektöründe çalıştığı görülmektedir. Böylesine büyük bir tarım sektörü neticesinde Türkiye'de güçlü bir tarımsal makine ve ekipman sektörü oluşmuştur.

Tarım makineleri imalat sanayi, imalat sanayinin yatırım mallarını üreten bir alt sektördür. Tarım Makinası sektöründe üretilen traktör ve makineler tarımsal üretim faaliyetlerinde kullanılmakla birlikte, tarım makineleri tarımdaki işgücü verimini artıran, maliyeti düşüren, modern teknolojinin kullanılmasına imkan sağlayan bir özelliğe sahiptir. Sektörün ana girdisi ise traktördür.

Tarım sektöründe ortaya çıkan olumlu ya da olumsuz gelişmeler doğrudan tarım alet ve makineleri imalat sanayiine yansımakta, bu sektördeki olgular da dolaylı biçimde tarım sektörünü etkilemektedir.

Türk tarım makineleri sektörü iç pazarın ihtiyaçlarını karşılamakta ve özellikle son yıllarda sektörün dış rekabete açılmasıyla ihracatta da önemli gelişmeler göstermektedir. Sektör ihracatı henüz istenen düzeyde olmasa da artış eğilimindedir. İhracat değerindeki artışlar büyük oranda son dönemde gerçekleştirilen modernizasyon ve teknoloji yenileme ve yoğun uluslararası pazarlama çabalarının bir sonucudur.

Türkiye'deki tarım makine ve ekipman sektöründe Konya önemli bir yere sahiptir. 1950 yılından sonra Konya'da sanayinin gelişimi hızlanmış ve 1960 yılından sonra Konya'da tarım alet ve makineleri ile muhtelif makine ve aksamı imalatına dönük fabrikalar kurulup geliştirilmiştir. İlk zamanlarda basit alet yapımı ile kendini gösteren sektör, günümüzde ileri teknolojinin kullanılması ile birlikte modern tarım aletleri üretilmekte ve birçok ülkeye ihraç edilmektedir. Tarımdaki makineleşme ile birlikte Konya sanayisi teknolojik gelişmeleri yakından takip etmekte, ve küresel rekabet dünyasında modern teknolojide yerini almaya başlamıştır. Konya'da 1950'lerden sonra yaşanan üretim artışında ve hızlı gelişimde tarımın makineleşmesinin rolü büyüktür.

Tarımın makineleşmesiyle birlikte üretimi artırmak için tarımda kullanılan tarım alet ve makinelerinin sayısı da artmıştır. 1948'de 54 traktör varken, Marshall yardımıyla bu rakam 1951'de 475'e yükselmiştir. Konya'da 1970'te 6699'a, 1978'de

11.443'e, 1996'da ise 38.560'a yükselmiştir. Tarım makinelerindeki artış günümüzde de halen devam etmiştir. 1999'da 43.890 traktör varken, 2006 yılında bu rakam 1.037.383 traktör sayısına yükselmiştir. Bugün Türkiye'nin tarım makineleri imalatının yüzde 45'i Konya'da gerçekleştirilmektedir.

Rakamlardan da anlaşılacağı üzere Konya tarımdaki sanayi kapasitesini gittikçe büyüterek, tarımın makineleşmesi ile birlikte Konya'daki tarım makineleri sektörü Türkiye için önemli bir konuma gelmiştir.

Tarım ve ormancılıkta kullanılan makineler sektörümüz yurt içi talebi karşılayacak, ayrıca ihracatta yakalamış olduğu gelişme eğilimini arttırarak sürdürecektir potansiyele sahiptir. Ancak, tarım makinesi imalatı sektörü günümüzde bazı problemlerle karşı karşıyadır. özellikle teknolojik gelişimini tamamlayamamış küçük ve orta ölçekli sanayicilerimiz sektörün rekabet gücünü zorlamaktadır.

Tarım Türkiye ekonomisi için oldukça önem taşıyan bu sektörün başlıca sorunlarının ortadan kalkması için yatırımların finansmanı ve teşviki doğru ve yeterli bir şekilde sağlanmalı, modernizasyon ve Ar-Ge yatırımlarının teşvik edilmesi gerekmekte, yurt dışı yatırım ve işbirliği imkanları desteklenmeli, kalite Kontrolü ve standartların yerine getirilmesine özen gösterilmeli, sektör ürünlerine ilişkin uygulamadaki Türk Standartlarının AB ile uyumu sağlanmalı, kullanılmış traktör ve tarım ve ormancılıkta kullanılan makinelerin ithalatı azaltılmalı ve enerji, hammadde gibi üretim girdileri maliyetleri azaltılmalıdır.

4.4.4. Tarım Sektörü

Konya'da 1950'li yıllara kadar ekonomik hayatın temelini tarımsal faaliyetler teşkil etmiştir. 1970 yıllardan itibaren imalat sanayinin dikkat çekici bir gelişme göstermesine karşılık olarak, Konya'da tarımın ağırlığı genel olarak düşmüştür. 1970'li yıllarda tarımda yaşanan bu düşüşe rağmen Konya'daki tarım sektörü, Türkiye içindeki ağırlığını hala korumaktadır.

1990'lı yıllarda Türkiye'deki nüfusun %53'ü orman ve hayvancılık kesiminde çalışırken, Konya'da faal nüfusun %63.26'sı tarım kesiminde çalışmaktadır. 1997 yılı rakamlarına göre ekonomik faaliyet kollarına göre cari

fiyatlarla tarımın payı Türkiye`de %14.5 ve gelişme hızı %67.5 iken, bu rakamlar Konya için %26.8 ve %108.9`dur.

Türkiye`de tarımın mevcut sektörler içindeki payı %14.5 iken, Konya`da ise %26.8`dir. Bu rakamlar ışığında özellikle 1970-1997 yılları arasında Konya GSYİH`si içinde tarımın payı Türkiye ortalamasının neredeyse iki katı seviyesine gelmiştir.

Bugün ise Türkiye'nin toplam tarımsal üretiminin % 10'u Konya tarafından karşılanmaktadır. Türkiye`de en fazla un fabrikası Konya`da bulunmaktadır. Türkiye'nin şeker üretiminin %25'i Konya'daki üç ayrı şeker fabrikasından karşılanmakta iken, ülkemizin toplam tuz üretiminin % 65'i yine ilimizde gerçekleştirilmektedir.

İlin toplam 38.257 km² olan yüz ölçümünün 2.659.890 hektar alanı tarıma elverişli durumdadır. Tarıma elverişli arazinin ise 377.426 hektarı sulanmakta olup KOP (Konya Ovaları Projesi) ile sulanması planlanan arazi miktarı ise 648 bin 987 hektardır. Bu proje gerçekleştirildiğinde il ekonomisine önemli bir katkı sağlayacaktır.

Konya'da üretimin büyük bir kısmı endüstriyel bitkilerde gerçekleştirilmektedir. Endüstriyel üretimin içinde, en büyük paya sahip olan bitki ise şeker pancarıdır. Konya Türkiye`de şeker pancarı üretimini en yüksek oranda gerçekleştiren ilimizdir.

Türkiye`nin şekerpancarı üretiminin büyük bir kısmı Konya`dan karşılanmaktadır. Konya`da 1950`de hektarda 19.790 kg olan şekerpancarı verimi, 1980`de 37.060`a, 1990 yıllarda ise şeker pancarı üretimi 2.463.496 tona ulaşmıştır.

Konya özellikle tahıl üretiminde Türkiye`de önemli bir paya sahiptir. Konya`da ekili alanların %95`i tahıl alanları oluşturmaktadır. Tahıllar içinde de en fazla buğday ekimi yapılmaktadır. Buğdaydan sonra sırayı arpa ekimi almakta, özellikle şekerpancarı, yulaf, çavdar, fiğ, burçak, haşhaş, ayçiçeği, soğan, patates ekimi yapılan önemli bitkiler arasında yer almaktadır.

Konya, Türkiye meyve üretiminin %4`ünden fazlasını gerçekleştirmektedir. Önemli meyve ürünleri elma, kiraz, vişne, armut ve kayısıdır. Meyvelerde en yüksek verim elma ve vişneden alınmıştır.

Tarımsal sanayi alanında çok önemli bir yere sahip olan Konya, Türkiye'nin en fazla un, tuz ve şeker üreten ilidir. Toz şeker üretiminde ikisi özel, 4 adet şeker fabrikası ile en önemli illerden birisidir. Türkiye'nin tuz ihtiyacının %65'inden fazlasını Konya karşılamaktadır. Aynı zamanda en fazla un üretimi yapılan il Konya'dır. Ülkemiz tahıl fiyatlarının belirlenmesinde, Konya tahıl piyasası çok önemli bir fonksiyona sahiptir.

Diğer taraftan Organik tarım konusunda da Konya söz sahibi olmaya aday bir ildir. Organik Tarım üretimde kimyasal gübre ve ilaç kullanmadan yönetmelikler çerçevesinde izin verilen girdiler kullanımı ile yapılan, üretimden tüketime kadar her aşaması kontrollü ve nihai ürünü sertifikalandıran bir tarımsal üretim biçimidir. Organik tarımda amaç toprak ve su kaynakları ile havayı kirletmeden çevre, bitki, hayvan ve insan sağlığını azami derecede korumaktır.

Ülkemizde organik tarım faaliyetleri 1986 yılında Avrupa'daki gelişmelerden farklı şekilde, ithalatçı firmaların istekleri doğrultusunda ihracata yönelik olarak başlamıştır.

İlimizde organik tarım çalışmaları il müdürlüğünün öncülüğünde özellikle Akşehir, Ereğli, Doğanhisar ilçeleri ile merkez köylerinde yapılmaktadır.

Tablo 34: Genel Olarak Konya Sanayisinin Sektörel Dağılımı

		Sayı	%
1	Maden, Kimya, Cam Ve İlaç Sanayi	52	5,9
2	İnşaat Müt. Hizm., Beton Mamulleri	53	6,0
3	Gıda Sanayi	29	3,3
4	Şeker Ve Şekerli Maddeler Sanayi	35	4,0
5	Un İmalat Sanayi	35	4,0
6	Yem, Yem Katkı Maddeleri Sanayi	25	2,8
7	Ambalaj Sanayi	39	4,4
8	Tekstil, Konfeksiyon, Triko, İplik Ve Halı Sanayi	36	4,1

9	Deri, Plastik, Kauçuk Mamulleri Ve Ayakkabı San.	56	6,4
10	Ağaç, Mobilya, Kağıt Üretim Ve Basım Sanayi	35	4,0
11	Dölüm Sanayi	58	6,6
12	Metal Eşya, Demir, Sac, Tel, Çivi, Cıvata Sanayi	56	6,4
13	Elektrik Mak. Ve Malz. Isıtma, Soğutma Sanayi.	54	6,1
14	Tarım Alet Ve Makineleri Sanayi	45	5,1
15	Sondaj Makineleri Sulama Ve Ekipmanları Sanayi	35	4,0
16	Endüstri Makineleri Ve Ekipmanları Sanayi	43	4,9
17	Değirmen, Yem Fabrikası Ve Gıda Makineleri San.	34	3,9
18	Hidrolik Makineleri, Ekipmanlar Ve Asansör San.	31	3,5
19	Motor İç Aksamaları Ve Dişli Sanayi	46	5,2
20	Oto Aktarma Organ, Parça, Fren Ekipman Sanayi	43	4,9
21	Oto Dış Aksamı, Damper, Karasör Ve Kabin San.	41	4,7
	Toplam	881	100.0

Kaynak: Konya Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü

Tablodan da açıkça anlaşıldığı gibi Konya sanayisinde maden, kimya, cam ve ilaç sanayi sektörel anlamda ilk sırada yer alırken, bunu inşaat malzemeleri ve ardından gıda sanayi takip etmektedir.

4.5. KONYA SANAYİ ALTYAPISI

Konya, I., II., III., IV. Organize Sanayi Bölgeleri ve özel organize sanayi siteleri ile sayısız KOBİ'yi bünyesinde barındıran iller arasında yerini almış, istihdam alanında da önemli bir potansiyele ulaşmıştır.

Konya benimsediği medeniyeti, kültürel birikimi, ticari potansiyeli ve insan gücü ile büyük bir şehirdir. İlimiz ticari potansiyeli ile ülkemize örnek gösterilebilecek bir şirketleşme ve dayanışma içindedir. Konya Selçuklular zamanından itibaren ticari faaliyetin çok yoğun olduğu bir merkez durumundadır.

Konya Ticaret Odası tarafından 2009 yılında hazırlanan OSB raporlarına göre;

4.5.1. Organize Sanayi Bölgeleri

Organize Sanayi Bölgelerinin en hızlı ve düzenli geliştiği illerin başında gelen Konya'da Küçük Sanayiden Orta Ölçekli Sanayiye geçiş 1960'lı yılların ortalarında başlamıştır.

Konya ilinde sınai faaliyet 1960 yıllarından itibaren istikrarlı bir gelişme göstermiştir. İl Merkezinde inşa edilen Organize Sanayi Bölgeleri ile merkez ve ilçelerdeki küçük sanayi siteleri bu gelişmeyi hızlandıran faktörler olmuştur. İlki 1971 yılında faaliyete geçen Konya 1. Organize Sanayi Bölgesi 115 hektar alanı kaplar şekilde oluşturulmuş olup 87 iş yeri kapasitesi ile kurulmuştur. Aradan geçen 31 yıl içerisinde Konya ilinde organize sanayi bölgelerinin sayısı 13'e yükselirken kapladığı toplam alan 3.686 hektar olmuştur.

TABLO 35. Organize Sanayi Bölgelerindeki Firmaların Sektörel Dağılımı (2009)

Sıra	Sektör	1.OSB	KOS	BÜSAN	TOPLAM
1	Otomotiv Yan Sanayi	22	57	66	145
2	Oto Dış Aksamı, Damper, Karasör Sanayi	-	8	-	8
3	Ziraat Alet Makineleri İmalat Sanayi	-	23	-	23
4	Makine ve Yedek Parça İmalat Sanayi	29	27	25	81
5	Döküm Sanayi	8	30	-	38
6	Kağıt ve Ambalaj Sanayi	-	15	7	26
7	Sondaj Boru ve Sulama Sistemleri	12	3	-	15
8	Plastik, Boya ve Kimya Sanayi	8	31	28	67
9	İnşaat Malzemeleri Sanayi	9	21	44	74
10	Deri ve Tekstil Ürünleri İmalat Sanayi	5	7	7	19
11	Değirmen Makineleri İmalat Sanayi	2	8	-	10
12	Demir Dışı Metaller (Alüminyum Sanayi)	3	15	29	47
13	Gıda Sanayi	2	13	38	53
14	Ağaç, Mobilya ve Orman Ürünleri	7	15	17	39
15	Diğer	42	36	197	275
	Toplam	129	313	458	900

Kaynak: 1-2-3.OSB Müdürlükleri

Tablo 36: Organize Sanayi Bölgeleri

Yeri ve Adı	Faaliyet Yılı	İşyeri Sayısı ve Kapasitesi	Alanı (Ha)
Konya 1. Org.San. Böl.	1971	180 Parsel	115
Konya 2. Org.San. Böl.	1974	226 Parsel	300
Konya 3. Org.San. Böl.	1995	343 İş yeri tahsis olundu.	900
Konya 4. Org.San. Böl.	-	Yer seçimi yapılmıştır.	441
Büsan Özel Org. San.	1996	460 İşyeri Faal	800
Ereğli 1. Org.San.Böl.	1995	71 Parsel (20 İşyeri Faaliyete Geçti)	300
Ereğli 2. Org.San.Böl.	1995	Çalışmalar Devam Ediyor.	230
Beyşehir Org.San.Böl.	1995	76 Parsel (Çalışm. Devam ediyor)	100
Akşehir Org.San.Böl.	1995	125 Parsel (Çalış. devam ediyor.)	100
Çumra Org. San. Böl.	1995	72 Parsel (3 İşyeri Faaliyete Geçti)	100
Seydişehir Org.San.B.	1996	Altyapı ve kamu çalış. dev. ediyor.	100
Kulu Org.San.Bölgesi	1998	Altyapı ve kamu çalış. dev. ediyor.	100
Karapınar Org.San.B.		Yer seçimi yapılmıştır.	100
TOPLAM			3.686

Kaynak: Konya Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü

İlde bulunan toplam 60 küçük sanayi sitesinde 7.813 işyeri bulunurken bu iş yerlerinin istihdam kapasitesi ise 21.000 kişiye isabet etmektedir.

Tablo 37: Konya İli Küçük Sanayi Siteleri

Yeri	K. San. Site Sayısı	Toplam İşyeri	İstihdam Kapasitesi
Konya Merkez	15	4.204	8.400
İlçeler	23	2.596	5.192
TOPLAM	38	6.800	13.600

Kaynak: Konya Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü

İlde, gıda sanayi 132 tesis sayısı ile ön sırada yer alan faaliyet kolunu oluştururken otomotiv yan sanayi 61 tesis sayısı ile ikinci sırada ve makine yedek parça sanayi de 60 tesis sayısı ile üçüncü sırada yer almaktadır.

4.5.1.1. I. Organize Sanayi Bölgesi

I. Organize Sanayi Bölgesi 1967-1970 yılları arasında tamamlanarak hizmete girmiştir. Daha ziyade ziraat aletleri üretimine ağırlık verilen bölge 1.150.000 m² alan üzerine kurulu olup bölgede 124 işletme faaliyet göstermekte ve bu işletmelerde yaklaşık 6.000 kişi çalışmaktadır. Bu işyerlerinde ziraat aletlerinin yanı sıra tarım alet ve makineleri imaları, değirmen makineleri imalatı, otomotiv yan sanayi, döküm sanayi, gıda sanayi, plastik temizlik maddeleri, tekstil, ambalaj, elektrik cihazları, asansör, inşaat ve iş makineleri, inşaat malzemeleri, takım tezgahları vb. alanlarda faaliyetler gerçekleştirilmektedir.

4.5.1.2. II. Organize Sanayi Bölgesi

3.000.000 m² alan üzerine kurulu II.Organize Sanayi Bölgesinde şu anda 219 işletme faaliyet göstermekte ve yaklaşık 12.000 kişi çalışmaktadır. Bölgedeki fabrikaların tamamı ile faaliyete geçtiği takdirde 25.000 işçiye iş imkanı sağlanacağı tahmin edilmektedir. Faaliyet halinde olan bu işyerlerinde otomotiv yan sanayi başta olmak üzere gıda, konfeksiyon ve tekstil, PVC profil kapı, pencere, kimya, ayakkabı, lastik, plastik, ısı cam, değirmen makineleri, dişli, kağıt ve baskı, mobilya, teneke ve

karton kutu, demir ve çelik mamulleri, madeni eşya, elektrikli ve elektriksiz makineler, tarım alet ve makinelerinin imalatları gerçekleştirilmektedir.

Bölge sanayicilerinin imalatları özellikle otomotiv yan ve ayakkabı sanayi ürünleri dünyanın değişik ülkelerine ihraç edilmektedir. Piston, gömlek, rot-rotıl, krank milli, conta, pres, değirmen makineleri, giyotin makas, ateş tuğlası, rafine yap, boya, vinç, konfeksiyon ürünleri başta Avrupa ülkeleri olmak üzere Japonya dahil uzak doğu ve Orta Doğuda Pazar bulmaktadır.

Gerek yurt dışı ve gerekse yurt içinde rahatlıkla Pazar bulan bölgemiz sanayi ürünlerinin ülke ve Konya ekonomisine katkısı büyüktür. Bu imalatlar neticesinde işçilik, nakliye, konaklama, mal bedeli vb. sağladığı para sirkülasyonu trilyonlarla ifade edilmektedir.

Konya'da II. Organize Sanayi Bölgesinin kurulması Bakanlar Kurulunca 15.07.1976 yılında uygun görülmüş ve 23 Temmuz 1976 tarih ve 15655 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu işi yürütmek üzere de Konya İli Özel İdare Müdürlüğü, Konya Sanayi Odası Başkanlığı ve S.S. Konya Organize Sanayi Bölgeleri Kooperatifi, Müteşebbis Teşekkül olarak görevlendirilmiştir. 1981 yılında S.S. Konya Organize Sanayi Bölgeleri Kooperatifinin fesh edilmesi ile Müteşebbis Teşekkülü: İl Özel İdare Müdürlüğü, Konya Sanayi Odası Başkanlığı ve Konya Belediye Başkanlığı oluşturmuştur. 4562 sayılı yasa ile de tüzel kişilik kazanarak, Müteşebbis Heyet İçerisinden oluşturulan Yönetim kurulu Marifetiyle yönetilmektedir.

Yer seçimi, proje yapılması ve daha değişik sebeplerden dolayı alt yapı inşaatları ihalesi gecikmiş ve 20.08.1984 tarihinde Bakanlıkça yapılan bir protokolle yol, kanalizasyon, drenaj, içme suyu şebekesi ve depo inşaatları yapım işi Konya Belediyesine verilmiştir. Alt yapı inşaatlarına ise ancak 1986 yılında başlanılabilmıştır.

Bölgeden sanayicilere arsa dağıtım işleme ise 1987 yılında başlanılmış ve dağıtılan 223 sanayi parselinde inşaatlarını tamamlayan sanayiciler imalata geçmişlerdir.

Şehir merkezine yaklaşık 18 km mesafede Konya Ankara - Konya Aksaray Devlet Yolları arasında 300 hektarlık bir alan üzerinde kurulmuş bölgede 3.000 ila 80.000 m2 arasında değişen çeşitli büyüklükte 223 sanayi parselinden oluşmaktadır.

Konya Sanayisine ve dolayısı ile Konya ekonomisine doğrudan etki eden bölge, Konya'nın sosyal yapısını da yönlendirmektedir. Şu anda boş sanayi parselimiz bulunmamaktadır. Ancak, zaman zaman sanayicilerimizden tesis kurmaktan vazgeçen yada taahhütlerini yerine getiremedikleri için yönetimimizce ihraç edilen sanayicilerimizden boşalan arsaların tahsisi yapılmaktadır.

Bölgemizdeki sanayi parsellerimizin kesin maliyeti 85.000- TL/m² (arıtma hariç) olarak hesap edilmiş sanayicilerimizden bugüne kadar bunun 24.000- TL/m² tahsil edilmiş kalan 61.000- TL/m² içinde 2003 yılına kadar yılda iki taksit olmak üzere senetleri alınmıştır.

Bölgenin kanalizasyon, su, drenaj, yağmur suyu, elektrik ve yol dahil tüm alt yapı inşaatları tamamlanmış sosyal tesisler olarak İdari bina, toplantı ve sergi salonları, PTT, Karakol, Cami, Sağlık İstasyonu ile banka, motel, halı saha, lokanta, market binaları tamamlanarak hizmete sunulmuştur.

Ayrıca, Türk Standartları Enstitüsü ve Çıraklık Eğitim Merkezine yer tahsis edilmiş bu kurumlarda faaliyetlerine devam ettirmektedir.

Elektrik, su, çöp toplama, yol bakım ve onarım, itfaiye gibi hizmetlerin işletmeciliğinin de bölge teşkilatınca yapılmakta olduğu bölgenin, arıtma tesisi projesi ile fiziki arıtma ünitesi yapılarak işletmeye açılmıştır. Biyolojik ve kimyasal ünitelerin tamamlanmasından sonra hizmete girecek olan arıtma tesislerinin tamamının yapılabilmesi için kaynak temini konusundaki çalışmalar devam etmekte iken bölge bitişiğindeki tevsii alanın devreye girmesi ile yaptırılan projenin revize edilmesine ihtiyaç duyulmuş ve şu anda bu çalışmaları devam etmektedir.

4.5.1.3. III. Organize Sanayi Bölgesi

9.000.000 m² alan kurulu III.Organize Sanayi Bölgesinde şu anda 50 işletme faaliyet göstermekte olup, bu bölgede istihdam edilen kişi sayısı ise yaklaşık 3.000'dir.

II. Organize Sanayi Bölgemiz bitişiğinde ve imar planında II.O.S. Bölgesi'nin 'TEVSİİ alanı' olan 900 hektarlık arazi DPT tarafından 1995 yılı yatırım programına alınmıştır. Mülkiyetin büyük bölümü Milli Emlak Genel Müdürlüğüne ait olan arazinin

satın alınması konusunda yapılan görüşmeler neticesinde Milli Emlak Genel Müdürlüğünce 5.000-TL/m² fiyat takdir edilmiştir.

III. Organize Sanayi Bölgesi (Tevsii Alan) olarak programa alınan arazinin tapu devir işleri imar planı çalışmaları tamamlanarak parselasyon ve alt yapı projeleri ihale edilmiş ve 10.000 - 600.000 m² arasında değişik büyüklüklerdeki 328 sanayi parselden 191 adedi sanayicimize arsa tahsis edilmiş bulunmaktadır. Tüm sanayi parsellerinin alanı yaklaşık 6.4 milyon m² olup, şu anda tahsis edilen parsellerin toplam alanı ise 4.5 milyon m² dir.

Bölgede altyapı inşaatlarından Yağmursuyu, kanalizasyon, elektrik ve telekomünikasyon alt yapı inşaatları ile temiz su şebekesi inşaatı işleri tamamlanarak devreye alınmıştır. Bölgede asfaltlama safhasına kadar yol çalışmaları tamamlanmış olup, Doğalgaz şebekesinin tamamlanmasına müteakip asfaltlama işlemi yapılacaktır.

Şu anda 31 sanayici imalata 50 adet sanayici de fabrika inşaatlarına başlamış olup, inşaatlar değişik seviyelerdedir.

Bölgelerde şu anda özellikle: Gıda, Dokuma ve Giyim, Orman, Kağıt, Basım, Rezerve kauçuk, Deri Mamulleri, Lastik, Plastik, Kimya, Isı Cam, Demir ve Çelik, Demir Dışı Metaller, Madeni eşya, Elektriksiz Makineler, Tarım Alet ve Makineleri, Elektrikli Makineler, Elektronik, Karayolları Taşıtları (otomotiv) İmalat sanayi dallarında faaliyet gösterilmektedir.

Bölge sanayicilerinin imalatları özellikle otomotiv yan ve ayakkabı sanayi ürünleri dünyanın değişik ülkelerine ihraç edilmektedir. Piston, gömlek, rot-rotil, krank mili, conta, Pres, Değirmen makineleri, Giyotin makas, Ateş tuğlası, rafine yağ, boya, vinç, Konfeksiyon, ürünleri başta Avrupa ülkeleri olmak üzere Japonya dahil uzak doğu ve orta doğuda pazar bulmaktadır.

Tablo 38: II. ve III. Organize Sanayi Bölgelerinin Kapasite Kullanım Oranları (2008)

	Sayı	%
%10'dan az	28	3,8
%10-19 arası	42	5,7
%20-29 arası	53	7,2
%30-39 arası	72	9,8
%40-49 arası	65	8,9
%50-59 arası	120	16,4
%60-69 arası	102	13,9
%70-79 arası	70	9,6
%80-89 arası	79	10,8
%90-100 arası	102	13,9
Toplam	733	100,0

Kaynak: Konya Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü

4.5.1.4. IV. Organize Sanayi Bölgesi

IV.organize Sanayi Bölgesinin ise kuruluş çalışmaları devam etmektedir. Ayrıca 715.000 m² alan üzerine kurulu Büsan Özel Organize Sanayi Bölgesinde 305 işletme faaliyet göstermektedir.

Şu an Konya organize sanayi bölgelerinde bulunan firmaların sektörel dağılımı ise şöyledir:

4.6. KONYA' DA KAMU YATIRIMLARI

Devlet Planlama Teşkilatı verilerine göre 2009 yılında Konya ili Kamu Yatırımları 2008 yılı sonuna göre %3.3 azalarak %0,8 pay ile 227,4 milyon TL

olmuştur. İller sıralamasına baktığımızda, Konya'nın 14. sırada yer aldığını görmekteyiz. Konya 2008 yılında ise %1.07 pay ile 11. sırada yer almıştı.

2009 yılında Türkiye ortalamasında kişi başı kamu yatırımı 119,4 TL'dir. Konya ili ise 115,5 TL ile kişi başı kamu yatırımlarının illere göre sıralamasında 67. sıradadır.

Kamu yatırımları Konya ilinde 1990-2001 yılları arasında yaklaşık olarak 181 kat artmıştır. Aynı dönemde Türkiye genelinde yapılan toplam kamu harcamaları 263 kat artmıştır (Arıcı, 2008: 23).

2009 yılında Konya'daki Kamu Yatırımlarının sektörel dağılımını incelediğimizde ise, Ulaştırma ve Haberleşme, Sağlık ve Diğer Kamu yatırımlarının 2008 yılı sonuna göre paylarının azaldığını görmekteyiz. Tarım %48,7 pay ile birinci sırada, "Sağlık" yatırımlarının %23,5'e düşen payı ile beşinci, "diğer kamu yatırımları" başlığındaki yatırımların %22 ile on üçüncü sırada, "Eğitim"nin ise %13,7'ye yükselen payı ile on üçüncü, "Ulaştırma ve Haberleşme"nin %4,7'e düşen payı ile otuz üçüncü olduğunu görmekteyiz.

Konya'nın 2009 yılı yatırım programında 1.489 adet proje bulunmaktadır. Bu projelerin toplam bedeli 3 milyar 804 milyon TL'dir. 2009 yılı toplam yatırım ödeneği ise 1 milyar 23 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Bu çerçevede bu 1.489 projenin 49 adeti bitirilmiş olup 259 adet proje üzerinde çalışmalar sürmektedir. 181 adedine ise başlanamamıştır.

Projelerin sektörel dağılımına bakıldığında ise projelerin 204 adeti tarım, 18'i enerji, 546'sı ulaştırma, 250'si eğitim, 21'i sağlık, 92u madencilik, 18'i enerji ve 441 adedi de diğer kamu hizmetleri için hazırlanmıştır. Biten projelerin ise 133 adedi tarım, 92u madencilik, 4'ü enerji, 439'u ulaştırma, 133'ü eğitim, 9'u sağlık ve 291 adedi diğer kamu hizmetleri sektöründedir.

TABLO 39. Konya'nın Yıllar İtibariyle Kamu Yatırımları ve Sıralamadaki Yeri

YILLAR	YATIRIM TUTARI (Bin TL)	YATIRIMDA SIRA	KİŞİ BAŞI TUTAR (TL)	KİŞİ BAŞI TUTAR SIRALAMA
2001	61.702	15.	31,3	51.
2002	106.328	19.	53,9	54.
2003	155.449	14.	78,9	36.
2004	113.351	16.	57,5	57.
2005	287.265	9.	145,8	33.
2006	265.240	9.	134,6	38.
2007	240.895	11.	109,88	57.
2008	235.335	13.	107,35	61.
2009*	227.484	14.	115,5	67.

Kaynak: KTO

* 2008-2009 Mart Dönemi (Konya Nüfusu : 1.969.868 olarak baz alınmıştır.)

2007 yılında kamu yatırımlarında 240 milyon 895 bin TL kaynak olarak 11.sırada yer alan Konya, 2008 yılında ise kamu yatırımlarından 235 milyon 335 bin TL olarak 13.sıraya gerilemiştir.

2008-2009 Mart döneminde Konya ili kamu yatırımları 2008 yılı sonuna göre %3,3 oranında azalarak 227 milyon 484 bin TL olmuştur. Konya bu değer ile 14.sırada yer almıştır.

Kişi başına düşen kamu yatırım tutarlarını incelediğimizde 2005 yılından bu yana sürekli bir düşüş yaşandığı görülmektedir. 2008 yılında kişi başına düşen yatırım miktarı 107 TL'dir. 2007 yılında kişi başına düşen yatırım tutarına göre 57. sırada yer alan ilimiz 2008 yılında 61.sıraya gerilemiştir.

2009 yılı Mart ayı itibariyle Türkiye ortalamasında kişi başı kamu yatırımı 119,4 TL'dir. Konya ili ise 115,5 TL değerindeki kişi başı kamu yatırım tutarı ile illere göre sıralamada 67.sırada yer almıştır.

2009 yılında Konya'daki Kamu Yatırımlarının sektörel dağılımını incelediğimizde ise, Ulaştırma ve Haberleşme, Sağlık ve Diğer Kamu yatırımlarının 2008 yılı sonuna göre paylarının azaldığını görmekteyiz. Tarım %48,7 pay ile birinci sırada, "Sağlık" yatırımlarının %23,5'e düşen payı ile beşinci, "diğer kamu yatırımları" başlığındaki yatırımların %22 ile on üçüncü sırada, "Eğitim" nin ise %13,7'ye yükselen payı ile on üçüncü, "Ulaştırma ve Haberleşme"nin %4,7'e düşen payı ile otuz üçüncü olduğunu görmekteyiz. 2008 yılında Turizmde hiç kamu ve turizm yatırımı yok. 2008 yılında kamu yatırım payı yükselen sektörler ise eğitim ve sağlık olmuştur.

Tablo 40. Kamu Yatırımları Sektörel Dağılımı (2008-2009)

	2008	2008	2009	2009	Değişim
	Bin TL	Payı%	Bin TL	Payı %	%
TARIM	81 474	34,6	110 790	48,7	%35,9 artış
MADENCİLİK	2 943	1,2	4 643	2,4	%57,7 artış
İMALAT	25	0,1	0	0	-----
ENERJİ	2	0	7 027	3,1	-----
ULAŞTIRMA VE HABERLEŞME	11 080	4,7	6 141	2,6	%-44,5 azalmış
TURİZM	0	0	0	0	Değişim olmadı
KONUT		0	1 200	0,5	-----
EĞİTİM	32 317	13,7	39 781	17,4	%23 artmış
SAĞLIK	55 526	23,5	16 500	7,2	%-70,2 azalış
DİĞER KAMU	51 970	22,0	41 357	18,1	%-20,4 azalmış
TOPLAM YATIRIM	235 335	100,0	227 484	100,0	%-3,3 azalmış

Kaynak: www.dpt.gov.tr, Erişim Tarihi: 20.01.2010

Konya'ya 2010 yılında yapılması planlanan kamu yatırımları ise 15 Ocak tarihli Resmi Gazete'nin mükerrer sayısında açıklanmıştır. Bu çerçevede Konya Projeleri ile yatırımların sektörlere göre dağılımı şu şekildedir:

Sulama Yatırımları

II Merhale Yatırımları

2010 programında ilk defa olmak üzere kısaca Mavi Tünel olarak bilinen III. Merhale yatırımlarından Bağbaşı Barajı dışındaki depolamalar olan Avşar ve Bozkır Barajları ile Hotamış Depolaması'na ilişkin ödeneklerin yer aldığı görülmektedir. Programda Mavi Tünel 55 milyon 778 bin TL, Bağbaşı Barajı Mavi Tünel ve Hidroelektrik Santrali 11 milyon 162 bin TL ile yer alırken, programa yeni dahil olan Bozkır Barajı 25 milyon TL, Avşar Barajı ve Avşar-Bağbaşı Kanalı 25 milyon TL ödenekle yer alıyor. Hotamış Depolaması, Apa Hotamış İletim Kanalı ve Tesisleri için ödenek tutarı belirtilmemiş. Konya-Çumra III. Merhale Projesi Depolama toplam ödeneği olan 129 milyon 400 bin TL'nin 79 milyon 400 bin TL'sinin Hotamış için ayrılmış olduğu düşünülebilir.

Diğer Sulama Yatırımları

Konya-Çumra II. Merhale projesi için 30 milyon TL, Konya-Çumra 2-B Merhale Projesi için 10 milyon TL, Beyşehir-Damlapınar Projesi için 5 milyon Derebucak Barajı ve Gembos Derivasyon Projesi için 21 milyon 500 bin TL (bu proje 2010'da tamamlanmış olacaktır), Beyşehir-Kırelî Pompaj Sulaması için 500 bin TL'lik ödenek ayrılmış bulunmaktadır. Öte yandan muhtelif iller yatırımları kapsamında yer alan ve KOP içinde bulunan tamamlama, toplulaştırma, drenaj, bakım-onarım taşkın koruma projelerine de muhtelif kaynaklar ayrılmıştır.

Ulaşım Yatırımları

Konya-Ankara Arası Hızlı Tren Projesi

Proje ile ilgili iki önemli nokta göze çarpmaktadır. Birincisi projenin 2011 olan program hedefinin 2012'ye uzatılması ve bu konuda devam eden polemiklere bir nokta konulmuş olması, ikincisi ise programda ilk defa olmak üzere şimdiye kadar yapılan yatırımlardan daha büyük bir kaynağın projeye ayrılmış olmasıdır. Proje için toplam 468 milyon 962 bin TL'lik ödenek ayrılmış olup bunun 55 milyon TL'lik kısmı altyapı,

413 milyon 961 bin TL'lik kısmı da üst yapı için kullanılacaktır. Bin TL'lik iz bedeli ise 6 adetlik tren seti alımı için tahsis edilmiştir. Konya-Kayacık'ın da aralarında bulunduğu çok sayıda lojistik merkez kurulması projesine ise toplamda 45 milyon TL'lik kaynak aktarılmıştır.

Karayolu Yatırımları

Konya'nın adının geçtiği yatırımlarda her zaman olduğu gibi 2010'da da en ciddi kaynak sıkıntısının yaşandığı alan karayolu yatırımları olmuştur. Buna göre Seydişehir-13. Bölge Hududu (Mortaş Bağlantısı) tahsis edilen 1 milyon TL ile bitirilecektir. Kulu Ayrımı-Cihanbeyli Yolu'na 3 milyon TL, Konya-Cihanbeyli Yolu'na 3 milyon TL, Konya-Akşehir, Konya-Ereğli, Konya-Aksaray Sınırı (Kalan İşler) için 1'er milyon TL, Bozkır-Hadim-Adiller Yolu'na 500 bin TL, Polatlı-Yunak-Akşehir Yolu'na 100 bin TL, Akşehir-Afyon ile Ereğli Ayrımı-Ulukışla Ayrımı Projeleri'ne 1'er milyon TL, Konya-Karaman Yolu'na 200 bin TL ve Konya-Aksaray Yolu'na 1 milyon TL'lik kaynak ayrılmış bulunmaktadır.

Konya Havaalanı

Konya Havaalanı'na Apron yapımı için 750 bin TL'lik kaynak aktarılırken, muhtelif iller yatırımları kapsamında Hava Liman ve Meydanlarının PAT Sahalarının Yenilenmesi kapsamında Konya Havaalanı da kapsam içine alınmıştır. Ereğli Bölge Trafik Denetleme İstasyon Amirliği için 200 bin TL'lik kaynak tahsis edilmiştir.

Sağlık Yatırımları

Sağlık Bakanlığı yatırımları çerçevesinde Beyhekim Sağlık Kompleksi içinde yer alan Meram Devlet Hastanesi'ne bağlı Onkoloji Hastanesi için 10 milyon TL, Numune Hastanesi ek blok inşaatı için 8 milyon TL ve Akşehir Devlet Hastanesi için 1 milyon TL'lik kaynak ayrılmıştır.

Selçuk Üniversitesi Yatırımları

Selçuk Üniversitesi için toplam 34 milyon 800 bin TL'lik kaynak ayrılmış olup bunun 9 milyon 300 bin TL'lik kısmı Diğer Kamu Hizmetleri Sektörü'nün Sosyal Hizmetler alanında, 4 milyon 800 bin TL'lik kısmı sağlık sektöründe ve 20 milyon 700 bin TL'lik kısmı eğitim sektörü alanındadır.

4.7. YATIRIM TEŞVİKLERİ ve KONYA

Konya tarım, tarım makineleri, tarımsal ürünlere dayalı sanayi ürünleri, imalat sanayi, ayakkabı, makine, otomotiv yan sanayi, gıda, ambalaj sektörlerinde Türkiye’de önemli bir noktadadır. İlimizde tarım üretimine bağlı olarak tarım makineleri ve komple un fabrikaları, makine yedek parça sektörü ve küçük sanayi oldukça gelişmiştir.

Hükümetin 2009 yılında açıkladığı teşvik paketi, genel anlamda iş dünyası tarafından olumlu karşılanmıştır. Bu teşvik paketinin amacı, bölgesel gelişmişlik farklılıklarını en aza indirerek, rekabet gücünü arttırmak suretiyle, teknoloji ve ar-ge içeriği yüksek büyük ölçekli yatırımlara destek olmaktır. Bu sisteme göre, iller 26 ayrı bölgede ve 4 ayrı kategoride toplanmıştır. Teşvik paketinde, yatırım yapan firmalar için Kurumlar-Gelir vergisi indirimi, SSK prim desteği, Yatırım yeri tahsisi, KDV istisnası ve gümrük vergisi muafiyeti gibi hususlar yer almaktadır.

Teşvik paketinde Konya 3.grupta yer almaktadır. Konya'nın özellikle 3'üncü bölge içerisine alınması önemli ve bizim için kaynak sağlayıcı bir adımdır. Bu teşvik sisteminde tarım ve tarıma dayalı imalat sanayi, konfeksiyon, deri, plastik, kauçuk, metal eşya gibi emek yoğun sektörlerin yanı sıra turizm, sağlık ve eğitim yatırımları da teşvik edilecektir.

Konya'nın da içinde yer aldığı 3. bölgede yapılacak yatırımlarda firmaların yararlanacağı destekler 4 maddede toplanabilir. Bunlar:

- Vergi indirimi,
- Sigorta primi işveren hissesi desteği,
- Yatırım yeri tahsisi,
- Faiz desteği.

Bunlara ilave olarak ilgili kararın 3.maddesinin 2. bendinde asgari yatırım tutarının üzerindeki tüm yatırımların bölgesel ayırım yapılmaksızın gümrük vergisi muafiyeti ile katma değer vergisi istisnasından yararlanacakları belirtilmiştir. Bu maddeye dayanarak ilimizin de yararlanacağı destekler kapsamında gümrük vergisi muafiyeti ile katma değer vergisi istisnasının girdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 41. Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı, Yatırım ve İstihdam Verileri

Yıl	Belge Sayısı	Toplam Yatırım (TL)	İstihdam (Kişi)
2003	79	124.416.042	2.264
2004	185	475.185.272	4.749
2005	180	534.487.020	4.264
2006	120	531.829.404	5.020
2007	45	207.774.838	973
2008	39	194.947.098	1.153
2008 Ocak-Haziran	20	79.093.041	540
2009 Ocak-Haziran	20	123.060.484	1.004

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

2009 yılı ilk yarısı itibariyle geçen yılın aynı dönemine göre yatırım tutarı %55,5 oranında artış göstermiş, yatırım teşvik belgesi sayısı ise değişmemiştir.

Toplam yatırım miktarı ise 2003 yılında 124 milyon 416 bin 42 TL iken, 2008 yılının Ocak-Haziran döneminde bu rakam 79 milyon 93 bin 41 TL olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 42. Konya’da Verilen Yatırım Teşvik Belgeleri (2005-2009)

Yıl	Belge Sayısı (Adet)	Sabit Yatırım (1000 TL.)	İstihdam (Kişi)
2005	179	505.376	4249
2006	120	518.857	5020
2007	45	204.488	973
2008	39	195.210	1153
2009	111	495.831	2786

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Tablo 43. 2010 Yılı Yatırım Teşvik Belgelerinin Durumu

Teşvik Belgesinin Verildiği Dönem	Türkiye Genelinde Verilen Teşvik Belgesi Sayısı	Konya İlinde Verilen Teşvik Belgesi			
		Sayısı	Türkiye İçindeki Oranı (%)	Sabit Yatırım Tutarı (TL)	İstihdam (Kişi)
OCAK-2010	253	18	7,11	113.759.578	967
ŞUBAT-2010	295	19	6,44	128.106.327	401
MART-2010	343	19	5,54	68.818.118	453
Toplam	891	56	6,29	310.684.023	1.821

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Tablo 44. Marka Başvuru ve Tescil Sayısı Türkiye Sıralaması (Ocak-Ekim 2009)

Sıra	İller	Marka Başvuru Sayısı	Sıra	İller	Marka Tescil Sayısı
1	İstanbul	24.151	1	İstanbul	18.322
2	Ankara	3.524	2	Ankara	2.890
3	İzmir	2.815	3	İzmir	1.954
4	Bursa	1.695	4	Bursa	1.296
5	Gaziantep	1.391	5	Antalya	1.081
6	Antalya	1.345	6	Konya	986
7	Konya	1.242	7	Gaziantep	875
8	Kocaeli	813	8	Kocaeli	739
9	Adana	756	9	Kayseri	589
10	Mersin	686	10	Adana	586
	Genel Toplam	47.146		Genel Toplam	35.108

Kaynak: KTO

Konya ili 2009 yılı Ocak-Ekim döneminde toplam marka başvuru sayısında 1.156 marka başvurusu ile 7. sırada yer alırken, 986 kabul edilen marka sayısı ile 6. sırada yerini almıştır.

Yıllık bazda bakıldığı zaman ise, Konya en fazla marka başvurusunu 2006 yılında yapmıştır. Bu yılda toplam marka başvuru sayısı 1.900'e ulaşarak rekor düzeye ulaşmıştır. 2007 yılında 1.146'ya düşse de 2008 yılında tekrar 1.621'e çıkarak yükselişe geçmiştir. Buna karşın onaylanan marka sayısında ise en fazla 2007 yılında olmuş ve 1.309 adet marka başvurusu kabul edilmiştir. (Tablo 10)

Tablo 45. Patent Başvuru ve Tescil Sayısı (Ocak-Ekim 2009)

Sıra	İller	Patent Başvuru Sayısı	Sıra	İller	Patent Tescil Sayısı
1	İstanbul	877	1	İstanbul	199
2	Ankara	250	2	Ankara	39
3	İzmir	144	3	Bursa	19
4	Bursa	139	4	İzmir	18
5	Konya	88	5	Manisa	17
6	Manisa	59	6	Kocaeli	10
7	Kocaeli	56	7	Adana	8
8	Antalya	28	8	Tekirdağ	8
9	Tekirdağ	28	9	Antalya	6
10	Adana	25	10	Denizli	4
	Genel Toplam	1.830		Genel Toplam	1.633

Kaynak: TPE

Konya ili 2009 yılı Ocak-Ekim döneminde toplam 88 patent başvurusu yaparken bunların ancak 3'ü kabul edilmiştir. Sıralamada ise başvuru sayısında 5. sırada yer alırken, tescil olan patent sıralamasında ise 14. sırada yerini almıştır. (Tablo 11)

4.8. KONYA VE YABANCI SERMAYE

Hazine Müsteşarlığı verilerine göre Konya'da faaliyet gösteren şirketlerin ülkelerine bakıldığı zaman ise, en fazla 9 şirket ile Almanya'dan olduğu görülmektedir. Ardından ise 3'er firma sayısı ile Avusturya, Irak, İspanya ve İngiltere gelmektedir. 2'şer firma sayısı ile Fas, İtalya ve Özbekistan gelirken, 1'er firma sayısı ile ABD, Azerbaycan, Bangladeş, Cezayir, Çin, Danimarka, Fransa, İran, İsveç, İsviçre, Lüksemburg ve Ukrayna gelmektedir.

Sektörler itibariyle bakıldığı zaman ise en fazla 25 faaliyet gösteren şirket sayısı ile Motorlu araçlar sektöründe gelmektedir. Ardından ise, 3'er firma sayısı ile İnşaat ve Seyahat acentası gelirken, 2'şer firma ile Makine ve Bilgisayar sektörleri gelmektedir. Gıda, ağaç, ana metal, kimyasal madde, mineral ürünler, ormancılık, sağlık, sigorta, tarım, taşocakçılığı, tekstil ve ham petrol çıkarma sektörlerinde ise birer firma faaliyet göstermektedir.

Tablo 46. Konya’da faaliyet gösteren firmaların sektörler ve ülkelere göre durumu

Firma Adı	Sektörü	Ülkesi	Firma Adı	Sektörü	Ülkesi
Demir Ahşap İnşaat	İnşaat	Almanya	Menzil Doğal ürünler	Otom.	Hollanda
Lukas Traktör	Otom.	Almanya	Vefa Pazarlama	Otom.	Irak
Yorulmazoğulları otomotiv	Otom.	Almanya	Biko Büyüme İsteyen kobiler	Otom.	Irak
Schoppe-Kracke Bio diesel	Otom.	Almanya	Kutay iç dış ticaret	Otom.	Irak
Karahanlılar Turizm	Ulaştırma	Almanya	Arlekin Halıcılık	Tekstil	İngiltere
Mahle Mopisan yedek parça	Otom.	Almanya	İmicryl Dış malzemeleri	Kimya	İngiltere
C&M Group iç dış ticaret	Otom.	Almanya	Aksalma turizm	Ulaştırma	İngiltere
R-Hin-Os Suhmert Gıda	Otom.	Almanya	Arman İhracat	Otom.	İran
Asbaylar Laminat parke	Ağaç Ür.	Almanya	Yenkar dış ticaret	Otom.	İspanya
Vega Natürel ürünler	Otom.	ABD	Turko av malzemeleri	Ulaştırma	İspanya
Konkafe Otomat Makine	Otom.	Avusturya	Yenar Döküm	Makine	İspanya
Okatan Otomotiv Makine	Otom.	Avusturya	Cuma pazarı	Bilgisayar	İsveç
Konalp Gıda Oyuncak	Otom.	Avusturya	İnterpharm	Otom.	İsviçre
Ner Ağaç Ürünleri	Orman	Azerbay.	Arna Konserve	Gıda	İtalya
Marble Di Carrara Mermer	Taşocak	Bangladeş	Erkon Konsantre	Otom.	İtalya

Demet Değirmencilik	Otom.	Cezayir	Türkistan İç Dış Ticaret	Otom.	Kazak.
Çin Yuncheng Gravür Baskı	Makine	Çin	Değsan Değirmen	Otom.	Kazak.
CEnkbey İnşaat	İnşaat	Danimarka	Değirmenci Kardeşler	Otom.	Kazak.
Evermill Ltd	Otom.	Fas	Metkon Sağlık	Sağlık	Kazak.
Semomar Madencilik	Otom.	Fas	Muitiser Teknoloji	Bilgisayar	Kazak.
Konya Çimento	Mineral.	Fransa	Kombassan İnşaat	Sigorta	Lüksem.
Sademos Gıda	Tarım	Hollanda	Harun Aydın Sondaj	Ana metal	Özbek.
Yeni Ak Fatih Gıda	Otom.	Hollanda	Eriell Sondaj	Ham petrol	Özbek.
Lukas İnşaat Emlak	İnşaat	Hollanda	İpekyolu Gıda	Otom.	Ukrayna

Kaynak: www.hazine.gov.tr, Erişim Tarihi: 20.01.2009

4.9. ELEKTRİK

Sanayide gelişmişliğin göstergelerinden birisi olan elektrik tüketimi İlimizde Medaş verilerine göre şu şekildedir;

Elektrik tüketimi 2002 yılında 1 milyar 686 milyon 817 bin 153 Kwh idi. 2009 yılında ise bir önceki yıla oranla %5,9 oranında bir artış ile toplam elektrik tüketimi 3 milyar 157 milyon 838 bin 248 Kwh olarak gerçekleşmiştir.

2010 yılı Nisan ayında toplam elektrik tüketimi ise 2009 yılının aynı ayına göre % oranında artarak 209 milyon 242 bin 457 Kwh olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 47. Konya İlinde Son 7 Yıllık Enerji Tüketimleri

Yıllar	Tüketimler (Kwh)	Abone Sayıları (Adet)	Kişi Başına Tüketim (Kwh)	Abone Başına Tüketim (Kwh)
2003	2.111.087.474	731.210	824	2.887
2004	2.296.649.748	843.788	883	2.722
2005	2.444.363.560	783.271	1.019	3.120
2006	2.664.236.878	807.465	1.359	3.300
2007	3.058.379.102	829.356	1.561	3.688
2008	3.358.488.053	856.740	1.714	3.920
2009	3.157.838.248	887.318	1.603	3.559
2009 (Nisan ayı)	201.091.360		98	
2010 (Nisan ayı)	223.200.313	846.719	113	263

Kaynak: Medaş Genel Müdürlüğü

* Hesaplamalarda Konya nüfusu 1.969.868 olarak alınmıştır.

2002 yılında Konya ilinde elektrik abonesi sayısı 696 bin 349 adet ve abone başına tüketim 2 bin 422 Kwh iken, 2009 yılına gelindiğinde abone sayısı 887 bin 318 adete, abone başına tüketim ise 3 bin 559 Kwh'ye ulaşmıştır. 2010 yılı Nisan ayında abone sayısı 846 bin 719 olup, abone başına tüketim 263 kwh'dir.

Kişi başına elektrik tüketimi 2008 yılında %9,8 oranında artarak bin 714 Kwh iken, 2009 yılında %6,4 oranında azalarak bin 603 Kwh olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılı Nisan ayında ise önceki yılın aynı ayına göre %15,3 oranında artarak 113 Kwh olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 48. Konya İli Elektrik Tüketimlerinin Sektörlere Göre Dağılımı

	2008	2009	2009	2010	Değişim (09/10)
	Kwh	Kwh	Nisan ayı	Nisan ayı	%
Resmi	109.334.972	115.812.133	9.797.395	11.684.406	19,2
KİT	14.983.829	14.256.802	1.577.300	1.139.153	-27,7
Sanayi	905.897.372	875.474.292	74.944.259	65.779.738	-12,2
Ticaret	382.442.373	387.169.072	30.136.156	30.799.261	2,2
Meskenler	797.168.724	807.843.765	67.095.429	66.077.800	-1,5
Şantiye	85.182.354	85.406.604	3.925.338	5.657.311	44,1
Tarımsal sulama	772.801.414	608.223.710	472.717	20.427.839	4,221.3
Hayır kurumu	21.859.386	22.456.623	1.748.326	283.780	-83,7
Hayır kurumu (bedelsiz)	5.522.188	3.353.285	340.947	777.768	128,1
Genel aydınlatma	109.762.020	93.759.718	720.035	9.622.575	1,236.4
Belediye	91.829.722	92.709.981	7.679.638	3.067.115	-60
Diğer	13.299.316	6.458.184	116.598	320.150	174,5
Toplam	3.358.488.053	3.157.838.248	201.091.360	223.200.313	10,9

Kaynak: MEDAŞ Genel Müdürlüğü

Verilerde artış ve azalış oranlarının aşırı yüksekliği 2009 yılı elektrik tüketiminde önemli oranda azalmasında kaynaklanmaktadır.

2010 yılı Nisan ayında birimler arasında en fazla artış gösteren kalem %4.221 oranında artan Tarımsal Sulama olurken, en fazla azalış %83,7 oranında azalan Hayır Kurumları olmuştur.

2009 yılı Nisan ayında 472 bin 717 Kwh elektrik tüketen Tarımsal Sulama, 2010 yılının aynı ayında ise 20 milyon 427 bin 839 Kwh elektrik tüketmiştir.

En fazla düşüş gösteren Hayır Kurumları 2009 yılı Nisan ayında 1 milyon 748 bin 326 Kwh iken, 2010 yılının aynı ayında ise 283 bin 830 Kwh elektrik tüketimi yaşanmıştır.

SANAYİ

➤ 2009 yılında Konya sanayinde elektrik tüketimi 2008 yılına göre %-3,3 oranında azalış göstererek 875 milyon 474 bin 292 kwh olarak gerçekleşmiştir. En düşük tüketim Ocak ayında gerçekleşmiştir.

➤ 2010 yılı Nisan ayında ise önceki yılın aynı ayına göre sanayide tüketim %12,2'lik bir azalışla 65 milyon 779 bin 738 Kwh olarak gerçekleşmiştir. Ekim ayında yaşanan aşırı artış, 2009 yılının aynı ayında tüketimin eksi değerinde olmasından kaynaklanmaktadır.

**Tablo 49. Konya Sanayi 2008, 2009 Ve 2010 Yılları Elektrik Tüketimi (Kwh)
Ve Değişimi %**

	2008	2009	2008/2009 değişimi %	2010 Nisan
OCAK	78.223.373	32.553.572	-58,4	76.445.432
ŞUBAT	85.383.501	35.812.521	-58,1	45.212.278
MART	45.572.133	67.795.042	48,8	124.993.777
NİSAN	94.179.055	74.944.259	-20,4	65.779.738
MAYIS	86.877.240	96.460.462	11	-
HAZİRAN	40.838.960	60.033.653	47	-
TEMMUZ	87.435.214	96.291.360	10,1	-
AĞUSTOS	95.351.233	86.138.245	-9,7	-
EYLÜL	90.954.437	76.895.668	-15,5	-
EKİM	-4.166.075	92.672.791	2.324,5	-
KASIM	80.715.184	72.620.315	-10	-
ARALIK	124.533.117	83.256.404	-33,1	-
Toplam	905.897.372	875.474.292	-3,4	312.431.225

Kaynak: Medaş Genel Müdürlüğü

TARIMSAL SULAMA

➤ Konya’da 2009 yılında tarımsal sulamada bir önceki yıla kıyasla toplam elektrik tüketimi %24,6’lık artışla 608 milyon 223 bin 710 kwh olarak gerçekleşmiştir.

➤ 2010 yılı Nisan ayında tarımsal sulama ise önceki yılın aynı ayına göre %4.221 oranında artarak 20 milyon 427 bin 839 kwh olarak gerçekleşmiştir. Şubat

ayında eksi çıkmasının nedeni, önceki aylarda fazla ölçüm yapılmış olup bu fazlalığın sonraki aylarda hesaplardan düşülmesi sonucunda elde edilmiştir.

➤ Ayrıca, Tarımsal Sulamada aylar arasında aşırı farklılıklar bulunmaktadır. MEDAŞ Genel Müdürlüğü ile yapılan görüşmede farklılığın nedeni, tarımsal sulamada yıllık 2 kez ölçüm yapıldığı ve yılın bazı aylarında yoğunlaşmalar olduğu belirtilmiştir.

Tablo 50. Konya Tarımsal Sulama 2008, 2009 Ve 2010 Yılları (KWH)

KONYA TARIMSAL SULAMA 2008, 2009 ve 2010 YILLARI (KWH)				
	2008	2009	2008/2009 Değişimi %	2010 Nisan
OCAK	263.888	670.064	153,9	-1.232.344
ŞUBAT	183.463	-2.558.543	-1.494,6	-1.969.304
MART	228.533	2.416.373	957,3	1.071.018
NİSAN	823.772	472.717	-42,6	20.427.839
MAYIS	1.194.781	2.308.939	93,3	-
HAZİRAN	6.978.028	874.314	-87,5	-
TEMMUZ	2.685.708	201.713.208	7.410,6	-
AĞUSTOS	515.200.691	176.777.631	-65,7	-
EYLÜL	10.402.784	22.765.419	118,8	-
EKİM	1.003.293	161.277.939	15.974,9	-
KASIM	47.939.584	33.467.655	-30,2	-
ARALIK	185.896.889	8.039.994	-95,7	-
Toplam	772.801.414	608.223.710	-21,3	18.297.209

Kaynak: MEDAŞ Genel Müdürlüğü

4.10. İÇ PİYASALAR

Konya Vergi Dairesi Başkanlığı'ndan alınan bilgi ve verilere göre;İlimizin vergi gelirlerinin son beş yıl itibariyle özellikle 2005 yılından bu yana tahakkuk tutarlarında yaşanan artışın onun kadar olmasa da tahsilat tutarında da yaşandığı gözlemlenmektedir.

Muhasebat Genel Müdürlüğü verilerine göre, ilimizde tahakkuk tutarı 2008 yılında 1 milyar 426 milyon 803 bin TL olarak gerçekleşmiştir. Tahsilat ise 1 milyar 74 milyon 265 bin TL olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılı Eylül sonu itibariyle ise tahakkuk tutarı 1 milyar 283 milyon TL, tahsilât ise 870 milyon 536 bin TL'dir (Tablo 16).

Tahsilat oranında 2009 Eylül ayı itibariyle önceki seneye göre bir düşüş yaşanmıştır. 2007 yılında tahakkuk eden vergilerin %71,8'i tahsil edilirken, 2009 yılında bu oran %67,8'e gerilemiştir.

Tablo 51. Konya İlinin Vergi Gelir Durumu

Yıl	Tahakkuk (Bin TL)	Tahsilat (Bin TL)	Tah.Art. (%)	Tahs.Art. (%)
2002	416.228	343.584	47	49
2003	641.290	541.340	54	57
2004	632.721	527.958	-1	-2
2005	795.466	643.996	26	22
2006	1.067.793	863.426	34	34
2007	1.291.765	1.018.845	21	18
2008	1.426.803	1.074.265	10,4	5,4
2008 (Eylül)	1.166.398	819.512	16,7	14,1
2009 (Eylül)	1.283.000	870.536	9,9	6,2

Kaynak: T.C. Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü

4.11. TÜRKİYE İÇİN REKABET ENDEKSİ VE KONYA’NIN ENDEKSTEKİ YERİ

Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi tarafından yapılan endeks çalışmasında:

Türkiye’deki il ve bölgelerin rekabetçilik ligindeki sıralaması da ortaya çıkmıştır.

Çalışma ile illerin göreceli olarak rekabet gücünü oluşturan belli başlı alanlardan hangilerinde daha ileride oldukları hangilerinde ise nispeten geri kaldıkları görülebilmektedir.

Bir bölgedeki kişi başı gelir, kuşkusuz o bölgenin ne kadar başarılı bir ekonomiye sahip olduğuna dair önemli bir göstergedir. Bununla birlikte son zamanlarda bir bölgenin başarısı sadece gelir ile değil, aynı zamanda o bölgenin yaratıcı sermayesi, sosyal olanakları ve altyapısı ile de ölçülmektedir.

Artık ekonomik gelişmeler sürdürülebilir olmadığı zaman başarı olarak algılanmamaktadır ve ekonominin geleceğine ilişkin bilgi taşıyan ek göstergelere ihtiyaç duyulmaktadır. Öte yandan bir bölgenin diğer bölgelerden daha çekici olabilmesi ancak sosyal ve fiziki çevrenin de yaşanabilir olması ile mümkün olabilmektedir.

Çalışmada altı farklı alt endeks oluşturulmuş ve bu endekslerden yola çıkarak toplam rekabet endeksine ulaşılmıştır. Her bir alt endeks, eldeki veriler ışığında, bölgesel kalkınmanın bir boyutunu ölçmektedir. Oluşturulan endeksler ve bu endekslerde kullanılan değişkenler şu şekildedir (edam.org.tr):

ENDEKS BİLEŞENLERİ

Ekonomik Canlılık Ve Etkinlik

- Kişi Başı GSYİH
- İşsizlik Oranı
- Sermaye Artış Oranı
- Tarım sektöründe verimlilik
- Sanayii sektöründe verimlilik
- Hizmet sektöründe verimlilik
- Banka Kredi- GSYİH'e Oranı
- İşyeri Başına Çalışan Sayısı
- Bitkisel Üretim Değeri/Dekar
- Kişi Başına Açılan Şirket Sayısı
- KOBİ Teşvikleri-Yatırım Oranı

Emek Piyasası

- 15-24 Yaş Nüfus Oranı
- İşsizlik Oranı
- İşgücüne Katılım Oranı
- İşgücünün Nüfus İçindeki Payı
- Kadın İşgücüne Katılım Oranı
- Kentsel İşsizlik Oranı
- Kentsel Kadın İşgücüne Katılım Oranı
- İstihdamda Tarımın Payı
- Net Göç Oranı

Yaratıcılık

- 1000 Kişi Başına Teknik Eleman
- ARGE Harç.-Çıktı Oranı, Kamu
- ARGE Harç. -Çıktı Oranı, Özel
- Kişi Başı Akademik Yayın Sayısı
- Kişi Başı Tescilli Patent Sayısı
- Kişi Başı Patent Başvuru Sayısı

İnsan Sermayesi

- Öğretmen/Öğrenci, Anaokulu
- Öğretmen/Öğrenci, İlköğretim
- Öğretmen/Öğrenci, Ortaöğretim
- Öğretmen/Öğrenci, Üniversite
- Ortalama Bitirilen Okul Yılı
- Okuma Yazma Oranı
- ÖSS Başarı

Sosyal Sermaye

- HH Büyüklüğü
- Kişi Başına Doktor
- Kişi Başına Sinema Sayısı
- Kişi Başına Gazete Tirajı
- Kız Okullaşma Oranı
- Kişi Başına STK Sayısı
- Kişi Başına Konut Elk. Tüketimi
- Net Göç Oranı
- Okuma Yazma Oranı

Fiziki Altyapı

- Km² Başına Asfalt Yol Uzunluğu
- Km² Başına Demiryolu Uzunluğu
- Kişi Başı Havayolu Yüğü
- Kişi Başı Havayolu Yolcu Sayısı
- Kişi Başına Otomobil Sayısı
- Kişi Başına Ticari Araç Sayısı
- Kişi Başına ADSL
- San. Elk. Tük.-Top. Tük. Oranı
- Kirli Su Arıtma Yeterliliği
- Katı Atık Arıtma Yeterliliği

Son yıllarda teknolojide yaşanan gelişmeler, dünyanın en uç noktalarını dahi birbirine yaklaştırdı. Yaşanan ‘küreselleşme’ sonucu ülkeler arasında iktisadi ve sosyal ilişkiler son derece gelişti. 1960 yılında dünya ekonomisinde ticaretin toplam gelir içindeki payı sadece %23 iken, önce 1980 yılında %37’ye, 2000 yılında %41 ve son beş yıldaki hızlı gelişmeyle de 2007 yılında bu oran %51’e ulaşmış durumda.

Skor değeri olarak endeksin ilk üç sırası nüfusça da büyük üç il tarafından paylaşılmaktadır. Ancak ilk ve ikinci sıralarda yer alan Ankara ve İstanbul, üçüncü sıradaki İzmir’den önemli derecede yüksek bir skorla ayrılmaktadırlar. Ankara’nın İstanbul’dan daha rekabetçi olmasının nedeni bu ilin yaratıcılıkta İstanbul’dan daha başarılı istatistiklere sahip olmasıdır.

Konya bu endekste 52,7 ile 35. sırada yer alıyor.

Üç büyük ili izleyen grupta, çevre iller yer almaktadır. Kocaeli, Eskişehir, Bursa ve Yalova, İstanbul’u Ankara’ya bağlayan yol üzerinde yer almaktadırlar. İlk ona giren diğer illerden Tekirdağ, İstanbul’un yanında olarak bir sanayi kenti olarak öne çıkmaktadır. Diğer iki il, Muğla ve Antalya ise turizm sektörünün gelişmesi ile rekabetçi bir çizgide yer almaktadırlar.

Endeksin en altında yer alan illerin tamamı Güneydoğu ve Doğu’da yer almaktadırlar. Dokuz il, Ankara’nın ancak dördte biri veya daha az rekabet gücüne sahiptir. Muş ve Ağrı ise Ankara’nın sadece %15’i kadar bir rekabet gücüne sahiptir. Bu iki il hemen her alanda dağılımın en alt kısmında yer almaktadırlar. Dolayısıyla, rekabet güçlerinin düşüklüğünü tek bir faktöre bağlamak da mümkün gözükmemektedir.

İllerin rekabet güçlerinin belirli bir yığılma çerçevesinde gerçekleştiği görülmektedir. Endeks değerlerinin, İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) - Düzey 1 bölgeleri ortalamaları hesaplandığında, üç ayrı grubun oluştuğu görülmektedir. İstanbul ile birlikte Batı Marmara, Ege, Doğu Marmara ve Batı Anadolu’yu içine alan bir kümelenme söz konusudur. Bunu Akdeniz, Orta Anadolu, Batı ve Doğu Karadeniz’den oluşan ikinci bir küme takip etmektedir.

En alt küme de ise Kuzey-, Orta- ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri yer almaktadır. Bu son kümenin ortalama rekabetçilik skoru, bir üst küme ortalamasının

üçte ikisi kadardır. Bu bölgelerde yer alan illerin bir üst grubu yakalaması için rekabet güçlerini şu anda sahip olduklarından %50 daha fazlasına çıkartmak durumundadırlar.

4.11.1. Ekonomik Etkinlik Ve Canlılık Endeksi

Ekonomik etkinlik ve canlılık endeksinde en üst üç sırayı, sırasıyla, İstanbul, Kocaeli ve İzmir almaktadır. Bu üç ilde de yüksek oranda üretim yapılıyor olması, bu sonuçta en önemli etmendir. İstanbul 11 değişkenin beşinde ilk sırada yer almaktadır. Kocaeli ise üretimde, sanayi verimliliğinde ve en önemlisi işyeri başına çalışan sayısında önderlik etmektedir. Bu son değişken Kocaeli'nde üretimin ölçeğinin bir göstergesidir ve yüksek ölçekli üretimin önemine işaret etmektedir.

Ekonomik etkinlik ve canlılık endeksinde şaşırtıcı olabilecek bir sonuç Rize'nin dördüncü sırada yer almasıdır. Bunun nedeni bu ildeki hektar başına bitkisel üretim değerinin çok yüksek olmasıdır. Bu değişken, Rize'den başka Akdeniz kıyısındaki Antalya ve Mersin ile Marmara Kıyısındaki Bursa ve Yalova'da da ortalamanın üzerinde değer almakta ve bu illerin performansında etkili olmaktadır. Özellikle kıyı bölgelerinde bu endeksin daha yüksek değerler aldığı anlaşılmaktadır. Buna istisna olarak Ankara ve çevresi gözükmektedir. Doğuda yer alan iller, görece olarak en düşük performansı sergilemektedirler. Endekste son sıralarda Ağrı, Ardahan ve Muş geliyor.

Ekonomik etkinlik ve canlılık endeksinde Konya 40.3 ile 44. sırada yer almaktadır.

4.11.2. Emek Piyasaları Endeksi

Ekonomik etkinlik ve canlılık, eğer emek piyasalarında uygun koşullar ile birleştirilemezse kalıcı olmayacaktır. Son yıllarda Türkiye'de yaşanan hızlı büyümeye rağmen, gözlemlenen yüksek işsizlik oranları, bu büyümenin sürdürülebilirliği konusunda şüpheler uyandırmakta ve 'işsiz büyüme' olarak adlandırılan olgunun Türkiye'nin de sorunu haline geldiği izlenimini oluşturmaktadır. Bölgesel işsizlik oranları da bu bağlamda büyük önem kazanmaktadır. Özellikle tarımın üretimde ve dolayısıyla istihdamda hızla azalan payı, tarımsal üretime dayalı ekonomisi olan kimi bölgelerde işsizlik sorununun daha büyük boyutlarda gerçekleşeceği düşüncesini akla

getirmektedir. Aynı bölgelerdeki demografik yapının da, yüksek doğurganlık ve yüksek genç nüfus oranları, emek piyasaları ve işsizlik üzerinde büyük etkisi olmaktadır.

Emek piyasaları endeksinde Batı ve Doğu bölgeleri arasındaki uçurum büyüktür. İlk üç sırayı yine büyük iller (İstanbul, Ankara, İzmir) almakta, Muş ve Ağrı ise en alt sırada yer almaktadır.

Kadınların kentsel bölgelerde işgücüne katılım oranları büyük önem taşımaktadır. Genel endekste 17., emek piyasaları endeksinde ise 16. sırada yer alan Denizli’de bu oran %31 civarındadır ve Türkiye genelindeki en yüksek orandır. Öte yandan genel endekste 32. sırada, emek piyasaları endeksinde ise 19. sırada yer alan Gaziantep’te aynı oran %10 civarındadır ve Türkiye ortalaması olan %15.5’ten daha düşüktür. Eğer Gaziantep’te kentsel yörelerdeki kadınların işgücüne katılım oranları Türkiye ortalamasına çekilecek olursa, Gaziantep’in emek piyasaları endeksinde yeri bir basamak yukarı çıkacaktır. Ancak genel rekabet endeksinde bu Gaziantep’e üç sıra birden kazandıracaktır. Eğer Gaziantep, Denizli ile aynı orana ulaşırsa, emek piyasaları endeksinde 7. sıraya, genel rekabet endeksinde ise 27. sıraya yükselecektir.

Emek piyasaları endeksinde Konya 60.6 ile 35. sırada yer alıyor.

4.11.3. İnsani Sermaye Endeksi

İnsani sermaye endeksinde ilk sırada Ankara yer alırken, ikinci sırada Eskişehir, üçüncü sırada Çanakkale yer alıyor. Son sıralarda ise Şırnak, Hakkari ve Muş geliyor.

Bu endekste de yine Doğu ile Batı arasında büyük farklar vardır. En üst %20’lik dilime giren illerin tamamı batıda, en alt %20’lik dilime giren illerin tamamı ise doğuda yer almaktadır. İlginç olarak, İstanbul insan sermayesi olarak on birinci sırada yer almaktadır. İstanbul’da öğrenci/öğretmen oranları doğudaki iller düzeyindedir. Örneğin, ortaöğretimde öğretmen başına 19’un üzerinde, ilköğretim seviyesinde ise 34 öğrenci düşmektedir. Buna karşılık, İstanbul ortalama okulluluk yılında üçüncü sırada yer almaktadır.

Diğer ilginç bir gözlem de Gaziantep’in insan sermayesi endeksindeki değerinin beklenenden düşük olarak çıkmasıdır. İstanbul’a benzer şekilde, Gaziantep’te de öğrenci-öğretmen oranları ülke ortalamasının oldukça altındadır. Bir de ortalama

bitirilen okul yılı olarak ta Gaziantep'in ülke ortalamasının altında kalması, ilin endeks değerinin düşük çıkmasına neden olmaktadır. Bu kez insan sermayesi endeksinin en altında yer alan Şırnak ile ilgili farklı bir senaryo düşünülürse, örneğin bu ilde öğretmen başına düşen öğrenci oranları, ortaöğretimde 30'dan 25'e, ilköğretimde de 48'den 40'a düşürüldüğü varsayılırsa, Şırnak'ın hem genel rekabet endeksinde, hem de insan sermayesi endeksindeki sıralaması bir basamak yukarıda gerçekleşmektedir.

İnsani sermaye endeksinde Konya 89.4 ile 16. sırada yer alıyor.

4.11.4. Yaratıcı Sermaye Endeksi

Endekste ilk sırada Ankara, ikinci sırada İstanbul gelirken üçüncü sırada Eskişehir yer alıyor. Son sıralarda ise Şırnak, Ağrı ve Ardahan yer alıyor.

Ankara ili hemen tüm değişkenlerde diğer illere göre çok yüksek bir farkla önde gelmektedir. Bu nedenle de Ankara'nın endeks değeri en yakın ikinci il olan İstanbul'un neredeyse iki katı kadardır. Bu arada Erzurum ve Elazığ gibi doğuda yer alan ve diğer endekslerde daha aşağı sıralarda yer alan illerin de bu endekste üst sıralara tırmanmış olduğu görülmektedir. Bunun nedeni esasen bu illerdeki üniversitelerin yaratıcı sermayeye yaptıkları katkısıdır. Örneğin Erzurum'da kişi başı akademik yayın sayısı Türkiye ortalamasının yaklaşık 3 katıdır. Bu oran Türkiye ortalamasında olsaydı, Erzurum'un yaratıcılık endeksindeki sıralaması 4 yerine 9, genel endeksindeki sıralaması da 53 yerine 57 olacaktı. Benzer bir durum Elazığ açısından da geçerlidir. Bu ilde kişi başı akademik yayın sayısı Türkiye ortalamasının yaklaşık 5 katıdır. Bu oran Türkiye ortalamasında olsaydı, Elazığ'ın yaratıcılık endeksindeki sıralaması 15 yerine 42 , genel endeksindeki sıralaması da 38 yerine 45 olacaktı.

Yaratıcı sermaye endeksinde Konya 14.6 ile 34.sırada yer alıyor.

4.11.5. Sosyal Sermaye Endeksi

Endekste ilk iki sırayı, bir kez daha, Ankara ve İstanbul paylaşmaktadırlar. Üçüncü sırayı ise Muğla almaktadır. Bu ilin kişi başına konut elektrik tüketimi, sinema sayısı ve gazete tirajı açısından ülke ortalamasının oldukça üzerinde değerlere sahip

olması, aynı bölgede yer alan üçüncü büyük şehir İzmir'in üzerinde yer almasına neden olmaktadır. Son sıralarda ise Muş, Ağrı ve Mardin yer alıyor.

Sosyal sermaye ölçmekte kullanılan değişkenlerden kişi başına sinema sayısı, illerin insani ve yaratıcı sermayeye sahip bireyleri çekme açısından oldukça önemli bir göstergedir. Bir ildeki sosyal hayatın canlılığını gösteren bu değişken iller arasında ciddi farklar göstermektedir. İllerin yarısından fazlasında her 1.000 kişiye bir sinemadan daha azı düşmektedir. İstatistiklere göre dokuz ilde hiç sinema yoktur.

İnsan sermayesinin bir bölgeye çekilmesi için sosyal ortamın ne kadar önemli olduğuna dair işaret olarak sinema sayısı ile doktor sayısı arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. Daha açık bir anlatımla, doktorlar gibi uzman meslek gruplarının bir ile çekilebilmesi, o ilin bu kişilere sunabildiği sosyal ortamın niteliği ile yakından ilintilidir.

Sosyal sermaye endeksinde 48.1 ile Konya 35.sırada yer alıyor.

4.11.6. Fiziki Altyapı Endeksi

Fiziki altyapı endeksinde İstanbul birinci sırada yer alırken, İzmir ikinci, Kocaeli üçüncü sırada yer alıyor. Son sıralarda ise Ağrı, Hakkari ve Bingöl yer alıyor. Marmara bölgesinden Ankara'ya uzanan bir kuşakta fiziki altyapı sermayesinin görece olarak ülkenin geri kalan kısımlarından çok daha fazla gelişmiş olduğu görülmektedir. Toplam ADSL kullanımı iller arasında büyük farklılıklar göstermektedir. İstanbul bütün diğer illerden daha yüksek bir internet ulaşımına sahiptir.

İstanbul'da her 1000 kişiye 140 civarında bağlantı düşerken, Doğu'da yer alan illerde neredeyse her 10.000 kişiye aynı sayıda bağlantı düşmektedir. Havayolu ulaşımı konusunda da bölgeler arasında çok büyük farklar bulunmaktadır. Batı (Marmara ve Ege) ve Orta Anadolu (Batı Anadolu ve Akdeniz) bir yanda, Karadeniz ve Doğu bölgeleri diğer yanda bir uçurum bulunmaktadır. Bölgesel farkların kapanmasında bu açığın giderilmesi de gerekmektedir. Yalnızca havayollarının yapılması değil bunların kullanılabilir olması da gerekmektedir.

Fiziki altyapı endeksinde Konya 46.5 ile 36. sırada yer alıyor.

4.11.7. Endeksler Arası Fark

Endeks ve alt endeks sıralamaları itibariyle az değişiklik gösteren illerimiz mevcuttur. Erzurum, Fiziki Altyapı alt endeksinde 71. sırada yer alırken, Yaratıcılık Alt Endeksinde 4. sıraya kadar yükselmiştir. Yine Gaziantep, Fiziki Altyapı alt endeksinde 13. sıraya erişmişken, İnsan Sermayesi alt endeksinde 67. sırada gelmektedir.

Ağrı'nın en iyi ve en kötü endeks sıralamaları arasındaki fark 5 Bursa ve Yozgat için ise bu fark 6'dır. Alt Endeks değerleri itibariyle bu farkların oluşabilmesi, illerin rekabetçilik performanslarında bugünkü sıralamalarına mahkum olmadıklarını göstermektedir. Başka bir deyişle, genel rekabetçilik performansı bakımından en üstte yer alan iller, her bir alt kategoride de en üstte genel rekabetçilik performansı bakımından en altta yer alan iller de her bir kategoride en altta yer almamaktadır.

Konya'nın en iyi olduğu endeks insan sermayesi alt başlığında (16.sıra), en kötü olduğu endeks ekonomik canlılık alt başlığında (44.sıra) gerçekleşirken, en iyi ile en kötü endeks arasındaki fark 28'dir.

Rekabet endeksinin oluşturulması için kullanılan verilerden elde edilen tabloda 2001 ile 2006 yılındaki banka kredilerinin il gelirine oranı karşılaştırılmaktadır. Daha basit bir anlatımla aşağıdaki tablo banka kredilerindeki göreceli artışın sonucunu vermektedir. Buna göre ilk sırada yer alan iller Burdur, Mardin ve Şırnak'tır. Bu üç ilde de 2006 yılında verilen banka kredilerinin bu illerin gelirine oranı, 2001 yılı ile karşılaştırıldığında 8 kattan fazla artmıştır. Dördüncü sırada yer alan il ise Bingöl'dür. Bingöl'deki artış 7,5 mislini bulmuştur. Oysa ki aynı dönemde örneğin İstanbul'da kredilerdeki artış oranı 1,38 olmuş, Ankara'da ise 1'in altında kalmıştır. Tabiatıyla bu farklılık, bir ölçüde tablonun en üstünde yer alan illerin daha düşük bir seviyeden yarışa başlamış olmalarından kaynaklanmaktadır. Ancak her halükarda iller arasındaki rekabetçilik farkının giderilmesi için gerekli unsurlardan birini oluşturan finansmana erişim olanağı bakımından Türkiye'de 2000'li yıllarda olumlu gelişmelerin meydana geldiğini söylemek mümkün gözükmektedir.

Konya'nın 6,4 ile kredilerdeki artış oranı bakımından 12.sırada yer aldığı görülmektedir.

4.12. KONYA İLİ SWOT ANALİZİ

GÜÇLÜ YÖNLER	ZAYIF YÖNLER
<ul style="list-style-type: none"> • Bölgenin coğrafi konum ve yüzey şekli itibarıyla ulaşım kolaylığı, kara ve demiryolu potansiyeli, hızlı tren projesi, • Deprem riskinin düşük, zemin olarak güvenli olması, • Bölgede iki üniversitenin bulunması, 2 yeni vakıf üniversitesi ve Teknokentin açılmış olması yoluyla eğitim-öğretim ve ar-ge alt yapısının gelişmekte olması, • Firmalara eğitim hizmeti sağlayan KOSGEB ve benzeri kamu kurum ve kuruluşlarının şubelerinin varlığı, • Sanayi üretiminde Benchmark ve adaptasyon yeteneğinin olması, • Makine ve Otomotiv sektöründe çok sayıda malın ve servisin gerçekleştirilmesinde kullanılan makinelerin imal edilmesi, • Yeterli girişim sermaye birikimi olması,<ul style="list-style-type: none"> • Gelişmiş bir sanayi, ticaret kültürünün olması, ihracat yapılması, • Organize sanayi bölgelerinin ve çok sayıda KOBİ'nin olması, • Sanayide kümeleşmenin başlamış olması, • Yatırımcıların kendi ilinde yatırım yapma isteğinin yüksek oluşu,<ul style="list-style-type: none"> • Sivil toplum kuruluşlarının toplumsal sorunların çözümü konusunda duyarlılığı, • Genç, dinamik ve yeniliklere açık	<ul style="list-style-type: none"> • Özel girişim ar-ge bilincinin zayıf olması ve bütçelerinin azlığı/yokluğu, • Bazı firmaların banka ile çalışmak istememesi,<ul style="list-style-type: none"> • Çevresel atık yönetiminin ve bilincin yetersizliği, kentleşmenin tarım arazilerine kayması, • Mesleki ve teknik eğitimin yetersizliği, • Yaşam boyu eğitim hizmetine düşük talep, • İllere ait güncel verilerin yetersizliği, • Ara eleman yetiştirilmesi ve istihdamı konusunda yetersizlikler, • Aile şirketlerinin KOBİ boyutunda kalması, kurumsallaşamaması ve modern üretim tekniklerinin yeterince gelişmemiş olması, • Ortak bir vizyonun eksikliği, tanıtım, markalaşma ve lobi faaliyetlerinin yetersiz olması, • Hammadde kalitesi ve dışa bağımlılık, malzeme ve üretim yönetiminin ve kalitesinin yetersiz olması, • Özel sektörde yetersiz ücret politikaları nedeniyle kalifiye iş gücü ve beyin göçü, • Üniversite-sanayi işbirliğinin zayıflığı,<ul style="list-style-type: none"> • Sivil havaalanı ve mevcut

<p>nüfus varlığı, nüfusun diğer illere de yayılmış olması</p> <ul style="list-style-type: none"> • Türkiye'nin en büyük tahıl Ticaret Borsası'nın Bölgede (Konya ve Karaman), Sanayi ve Ticaret Odaları olarak Türkiye genelinde etkin STK'ların olması, • Türkiye çapında büyük tarımsal sulama projelerinin (KOP, Mavi Tünel) bölgede uygulanması, • Büyük ticari girişimcilerin (Büyük ulusal ve uluslar arası markaların) bölgeye ilgisi (Rixos, Hilton, Real, Kipa, Migros, Makro, Adese, Ülker, Aroma vb). 	<p>havaalanında gümrüğün olmaması,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Limanlara olan mesafenin uzaklığı, <ul style="list-style-type: none"> • Geleneksel yöresel zanaatların korunamaması, • Bölgede üretilen gıda ürünlerinin imaj zayıflığı, • Karaman'da konaklama yatak kapasitesinin düşük olması. • Bölgedeki firmaların yavrulama (spin off) yoluyla çoğalarak rekabet sürecine olumsuz yönde katkı sağlamaları • Büyüme ile gelişme arasındaki ilişkinin tam olarak ayrıştırılamamasına bağlı olarak özellikle küçük ve orta ölçekli firmalardaki büyüme yatırımlarının fizibilite yapılmadan gerçekleştirilmesi
<p style="text-align: center;">FIRSATLAR</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bölgenin yeni teşvik politikası bağlamında 3. bölgede yer alması, <ul style="list-style-type: none"> • Kamu ve özel sektörün AB fonlarından yararlanma deneyimi, • Bölgede alternatif enerji kaynaklarının varlığı ve uygunluğu, • Ulusal (TÜBİTAK, DPT, KOSGEB vb) ve uluslar arası (AB hibe fonları, BM, Dünya Bankası vb) fonlardan projelere kaynak temini olanakları, • Bölgedeki sanayi işletmelerinin makineleşme seviyesinin yüksekliği, <ul style="list-style-type: none"> • Gelişmiş organize sanayi bölgelerinin varlığı, • İş gücü maliyetinin düşük olması, <ul style="list-style-type: none"> • Konya'nın Dış Ticaret 	<p style="text-align: center;">TEHDİTLER</p> <ul style="list-style-type: none"> • Küresel ekonomik krizin bölge ekonomisine olumsuz etkileri ve piyasalardaki daralma, <ul style="list-style-type: none"> • İhracatçı açısından döviz kurlarındaki belirsizlik, sipariş hacimlerinin küçüklüğü, • Kayıt dışı ekonomiden kaynaklanan sorunların devam etmesi, <ul style="list-style-type: none"> • Bölgede çalışan kamu-özel personelin ücret yetersizliği ve dengesizliği, • Enerji altyapısının yetersizliği, fiyatların yüksekliği ve dalgalı oluşu ile yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına geçişteki yavaşlık, • Genel işsizlik oranlarının yüksekliği ve işsizlik kaynaklı sosyal

<p>Müsteşarlığı'nın belirlemiş olduğu 10 Kümeden birisinin olması (Otomotiv Yan Sanayinde),</p> <ul style="list-style-type: none"> • Savunma sanayinin bölgeye ilgi gösteriyor olması, • Bölge kurum ve kuruluşlarının uluslar arası organizasyonlar yapabilme deneyimi, Bölgede uluslararası bir fuar kültür merkezinin olması (TÜYAP), • KOP ve tarım eylem planlarının hazırlanmaya başlamış olması, • Ankara-Konya Hızlı tren projesinin 2010 yılında bitirilecek olması ve bu yolla Ankara ve İstanbul'a çok hızlı ulaşım kolaylığı.<ul style="list-style-type: none"> • Üniversite Sanayi işbirliği bakımından bireysel ilişkilerin gelişme kaydetmesi • Ar Ge ve AB projelerinin firma sahipleri ve yöneticileri tarafından algılanarak fon kullanımı konusunda olumlu bir eğilimin ve bilincin gelişmesi	<p>sorunlarda artış,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kayıt dışı ekonomiden kaynaklanan sorunların devam etmesi, • Merkezi otoritenin hala etkinliği ve yerel yönetimlerin yeterince güçlendirilmemesi,<ul style="list-style-type: none"> • Çin patentli kalitesiz ve ucuz ürünlerin bölgesel üreticiyi zor duruma sokması, • Üretici kooperatif ve birliklerinin yasal alt yapı eksikliği nedeniyle yeterince etkin çalıştırılmaması, • Bölgenin İPA (Bölgesel Rekabet Edilebilirlik Operasyonel Programı) kapsamında yer almaması. • Aile işletmelerinin 3. kuşağa geçiş sürecini yaşaması<ul style="list-style-type: none"> • Özel sektörde yetersiz ücret politikaları nedeniyle kalifiye iş gücü ve beyin göçü,
---	--

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE ve KONYA İLİ DIŞ TİCARET YAPISI

Türkiye'nin küresel ekonomi ile bağları 2001 iktisadi krizi sonrasında hızla artmıştır. İstikrar ve yapısal reform programının başarılı bir şekilde uygulanması ve dünya ekonomisindeki olumlu durum bu tablonun ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur. Türkiye'nin ithalat hacminin yıllık ortalama büyüme oranı 1991-2000 döneminde %11'den 2002-2008 döneminde %31'e yükselmiştir. 2001 sonrasında yalnızca ithalat hacmi değil ihracat hacmi de hızlı büyüme yaşamıştır. İhracat hacminin yıllık ortalama büyüme oranı 1991-2000 döneminde %8'den 2002-2007 döneminde %30'a yükselmiştir (Yılmaz, 2010).

Dış ekonomik ilişkiler ekonomik kalkınma sorununun ve dış ticaret yapısının incelenmesinde önemli bir yere sahiptir. Konya'nın ithalat kapasitesi ihracat miktarına ve ihracat ile ithalat fiyatlarına da bağımlılık göstermektedir. Bu yüzden dış ticaret hadleri dış ticaretin incelenmesinde önemli bir yer tutmaktadır ve bu çalışmada da dış ticaret hadlerine değinilmiştir. Konya ekonomisi, üretimde görece üstünlüğe sahip olduğu malları üreterek bunları ihraç etmekte ve pahalıya ürettiği ya da hiç üretmediği malları da ihraç etmektedir.

Dış ticaret haddi kavramı ihracat fiyatları ile ithalat fiyatları arasındaki oranı ifade etmektedir. Konya ucuza ithalat yapıp, pahalıya ihracat yaptığı sürece reel gelir artışı vasıtasıyla ekonomik büyümeye katkıda bulunabilmektedir.

Dış ticaret genel anlamıyla uluslar arası mal ve hizmet alışverişidir. Genellikle dış ticaret terimi mal ihracat ve ithalatı yerine kullanılmaktadır. İhracat, bir ülkenin ulusal sınırları içindeki yerleşik kişi ve kurumların diğer ülkelere mal satması şeklinde adlandırılırken, ithalat ise yerleşik kişi ve kurumların diğer ülkelerden dış alım yapması olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2009).

Dış ticaret dengesi, belli bir dönemde –bu dönem genel olarak bir yıl alınmaktadır- yaptığımız ihracat toplamının ithalat toplamı ile karşılaştırılmasıdır. Bir yıl sonunda yaptığı dış ticarete ihracatı ithalatından fazla olursa kentin dış ticaret fazlası var demektir .

1980 sonrası yıllarda korumacı politikalar yerine dışa açık ekonomi politikaları uygulanan ülkemizde, dış ticaret hadlerindeki değişmelerin gelir etkisinin hesaplanması, dış ticaretten kazançların bir göstergesi olduğu için ülkemiz ve ilimiz açısından önem taşımaktadır. İhracat fiyatlarında ithalat fiyatlarına oranla bir yükselme uluslar arası piyasalarda satın alma gücünü arttırmaktadır. Bu durum da reel millî gelirin üretimden daha hızlı artması sonucunu ortaya çıkarır. Belirli bir miktar ihracat karşılığında daha fazla ithalat yapmanın mümkün olduğu anlamına gelen bu olay, ülkemizin ve Konya'nın ekonomik kalkınmasını arttıracak ve kolaylaştıracak demektir. Tam tersi bir durumda yani dış ticaret haddinde bir düşme olması halinde dış piyasalardaki satın alma gücü azalacak ve ekonomik kalkınma yavaşlayacak demektir (Yılmaz, 2009-2010).

Singer-Prebisch tarafından ortaya atılan “Bozulan Ticaret Hadleri Hipotezi” ekonomilerin yapısal özelliklerinden kaynaklanan nedenlerle, dış ticaret hadlerinin uzun dönemde gelişmekte olan ülkeler aleyhine döneceğini ileri sürmektedir. Dış ticaret hadlerinin ülkemiz ve Konya aleyhine dönmesi ulusal sınırlar dışına bir kaynak transferi olması anlamına gelmektedir.

5.1. TÜRKİYE DIŞ TİCARET TARİHİ

19. Yüzyılın başlarında siyasi, askeri ve mali bakımlardan güçsüz duruma düşen Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa devletlerinin, özellikle de İngiltere'nin serbest ticaret yönündeki baskılarına direnememiş ve bu devletlerle bir dizi ticaret anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşmalar, Osmanlı İmparatorluğu'nun ithalat ve ihracata uygulayabileceği gümrük vergilerini oldukça düşük düzeyde tutmasına ve bağımsız bir dış ticaret politikası uygulayabilme imkanından yoksun kalmasına neden olmuştur (Afşar, 2009).

Bunun sonucunda Birinci Dünya Savaşı'na kadar geçen dönem boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa ile olan ticareti hızla genişlemiş ve devamlı olarak dış ticaret açığı meydana gelmiştir. Osmanlı İmparatorluğu, bu dönemde tarımsal mallar üretiminde ve ihracatında uzmanlaşan, buna karşılık mamul mallar ithal eden bir ülke durumuna gelmiştir (Afşar, 2009).

Cumhuriyet döneminde ise Türkiye'nin dış ticaret hacminde genel olarak bir artış görülmektedir. Bu artış, Cumhuriyet'in ilk yıllarında nispeten yavaş bir şekilde olmuş, 1980'li yıllardan sonra süratli bir gelişim göstererek günümüze kadar sürmüştür.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'nin en önemli sorunu, öncelikle hızla sanayileşmek ve kalkınmak olmuştur. Bu nedenle, cumhuriyetin kuruluşundan planlı döneme gelinceye kadar Türkiye'de daha çok içe dönük sanayileşme -ithal ikamesi- politikası izlenmiş ve düşük döviz kuru politikasının bir sonucu olarak ihracata yönelik dış ticaret politikasına ülkede gereken önem verilmemiştir. Bu nedenle ihracat yeterince artış gösterememiştir.

Ancak 1980'li yıllarda ekonominin dışa açılmasına önem verilmeye başlanmış ve bu dönemden itibaren dışa açık kalkınma politikası benimsenmiştir. Bu politikalar sonucunda ihracatın yapısında büyük değişiklikler meydana gelmiş, 1980'li yıllara kadar tarım ürünleri ağırlıklı olarak gerçekleştirilen ihracattan, katma değeri yüksek sanayi ürünleri ağırlıklı ihracata geçilmiştir. Özellikle 1980 sonrası dönemde ekonomimizin dışa açılma ve dünya ile bütünleşme çabasına ivme kazandırılmıştır. Bu doğrultuda dünyanın gelişmiş ülkeleriyle birlikte, dünya ticaretinin serbestleştirilmesini, üye ülkelerin ticaret ve ekonomi alanındaki ilişkilerinin geliştirilmesini hedefleyen ve GATT'ın yerini alan dünya ticaret örgütüne üye olunmuş, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nın kurulmasına öncülük edilmiş, Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği gerçekleştirilmiştir.

1980 sonrası uygulanan politikalar ihracatın ürün kompozisyonu da değiştirmiştir. Ürün çeşitliliğinin artması ve pazarların çeşitlendirilmesi çalışmaları ihracatta bölgesel bağımlılığın önüne geçer. Komşu ülkeler başta olmak üzere çeşitli bölgelere yönelik geliştirilen politikalar dış ticaret hacmine olumlu etkilerde bulunmaktadır. Küresel krizin etkisiyle Avrupa, ABD'ye yapılan ihracatın düşmesi yeni Pazar arayışlarını haklı çıkarmaktadır (Yıldız, 2010:5-9).

5.1.1. Karma Ekonomi Denemesi:

1930 yılında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu kabul edilmiş ve 3 Ekim 1931'de Merkez Bankası kurulmuştur. Ayrıca 1930 yılında "1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu", "Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsası

Kanunu”, “Takas Komisyonları Teşkiline Dair Kanun” ve “Türkiye Kambiyo Kontrol Rejimi” uygulamaya konulmuştur (Afşar, 2005). 1932’de sanayiye kredi sağlamak üzere, Sanayi Kredi Bankası, kamu ve özel sektör projelerini inceleyip değerlendirecek Devlet Sanayi Ofisi ve 1933 yılında Sümerbank kurulmuştur. 1933’e kadar süren dönemde, devlet, daha çok sosyal kalkınma ve eğitime yönelik faaliyetlerde bulunmuş, sanayi yatırımlarına hemen hemen hiç girmemiştir. Bu dönemin en önemli olayı ilk “Beş Yıllık Sanayi Planı”nın yürürlüğe konmasıdır. Mayıs 1934’te yürürlüğe konmuş olan bu planın amacı, hammaddeleri yurt içinden sağlanması mümkün olan sanayi kollarını devletçe kurmaktır. Bu sanayi kolları başlıca beş grupta toplanıyordu: Dokuma sanayi, maden sanayi, selüloz sanayi, seramik sanayi, kimya sanayi. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı döneminde büyük kısmı yabancıların elinde olan demiryolları, tramvay, Tünel Şirketi, Zonguldak Kömür şirketi, İzmir telefon şirketi millileştirilmiş ve kamulaştırılmış, ayrıca toprak reformu yapılmıştır. II. Dünya Savaşı sırasında devletin ekonomideki hakimiyeti artmış ve dış ticaret rejimi daha katı bir şekle dönüşmüştür. Savaş sonrasında ithal talepleri artarken enflasyonun etkisiyle pahalılaştıran ihracatı sürdürmek güçleşmiş ve 7 Eylül 1946 yılında Türk Lirası %53.6 oranında devalüe edilerek 1 ABD Doları 2.8 TL’ye yükseltilmiştir (Afşar, 2005).

5.1.2. 1950’ler Liberalleşme Çabası:

1950 yılında dış ticarete liberasyon ve özelleştirme politikaları uygulanmaya çalışılmış, ancak uygulanan liberasyon politikaları dış ticaret açığını hızla yükseltmiştir. Kısa bir süre uygulanan bu liberasyon politikasından (1950-1952), ilk kez 1953 yılında döviz kaynaklarının tükenmesi sonucunda kota sistemine geçilerek uzaklaşmış ve nihayet 1955 yılında şiddetli enflasyon ve artan dış ödeme güçlükleri gibi nedenlerden dolayı tamamen vazgeçilmiştir. 1950-1955 döneminde dış ticaret dengesi devamlı olarak açık vermiştir.

1953-54 yıllarından itibaren ekonomik yapıda gerçekleştirilen değişiklikler, ekonomik konularda devlet müdahalesinin gerekliliğini ortaya koymuştur. 1950’den beri takip edilen ekonomik politikanın Türkiye’nin zaten kıt olan döviz rezervlerini kısa sürede eritmesi nedeniyle gerek ülke içinde, gerek uluslararası alanda sıkıntılar yaşanmış ve 1958’de yeni bir devalüasyon yapılmıştır. 1958 yılındaki devalüasyonu

takiben alınan istikrar tedbirleri, liberal politikanın tamamen ortadan kalktığını göstermiştir. Öte yandan 1959'da Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu'yla ortaklık anlaşması imzalamak için başvuruda bulunmuştur.

5.1.3. 1960 ve 70'ler AET ile Yakınlaşma ve Planlı Dönem:

Türkiye ile AET arasında ortak üyelik statüsünü kuran Ankara Anlaşması 1963'te imzalanmış ve 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşma, Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında aşamalı olarak bir Gümrük Birliği'nin kurulmasını öngörüyordu. Anlaşmanın nihai amacı ise Batı Avrupa ile ekonomik ve siyasal bir birlik kurulmasıydı. Ankara Anlaşması'nda, Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında oluşturulacak Gümrük Birliği'nin aşamalı bir şekilde gerçekleştirilmesinin öngörülmesinin nedeni Türk ekonomisinin durumunun topluluğa hemen girmeye uygun olmamasıydı. 1964'ten 1971'e kadar süren hazırlık dönemi süresince Avrupa Ekonomik Topluluğu Türkiye'ye tek taraflı bazı tarife indirimleri uygulamış ve mali yardımlarda bulunmuştur. Türkiye ile AET arasında bu gelişmeler yaşanırken Türk ekonomisi, 1963 yılından itibaren planlı döneme, bir başka deyişle ithal ikameci politika dönemine girmiştir. 1960 ve 70'lerde yoğun bir korumacılık ortamında ve karma ekonomi düzeni içinde KİT'ler aracılığıyla sanayileşme politikaları uygulanmış ve bu politika 1980 yılına kadar da sürdürülmüştür. Planlı dönemde sanayileşme temel hedef olarak belirlenerek ithal ikamesine dayalı dış ticaret politikası sanayileşme amacını gerçekleştirmede başlıca araç olarak kabul edilmiştir. Planlı dönemin ilk yarısında iç pazara yönelik üretim teşvik edilirken, 1970 yılında yeni bir devalüasyon yapılarak, 1 ABD Doları 15 Türk Lirasına yükseltilmiş ve böylece ihracat teşvik edilmeye çalışılmışsa da, dünya ticaret hacminin de artması nedeniyle, Türkiye'nin ihracatının dünya ihracatı içindeki payı değişmemiştir. Bu gelişmeler yaşanırken Avrupa Ekonomik Topluluğu'yla oluşturulacak Gümrük Birliği için geçiş dönemine, Katma Protokol'ün 1 Ocak 1973'te yürürlüğe konulmasıyla girilmiştir. Geçiş döneminin başlıca amacı, Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında ticareti yapılan sanayi mallarında Gümrük Birliği'ni gerçekleştirmektir. Bunun üzerine 1971 yılı itibariyle topluluk tarafından söz konusu

malların gümrük resim ve harçları ile eş etkili vergiler sıfıra indirilmiş, tarım ürünleriyle kömür ve çelik, Gümrük Birliği'nin dışında tutulmuştur.

5.1.4. 1980'ler İhracata Dayalı Kalkınma ve Dünya ile Bütünleşme Dönemi:

Avrupa Ekonomik Topluluğu'yla oluşturulacak Gümrük Birliği için geçiş dönemi devam ederken ödemeler dengesi açmazına düşen Türkiye'de, 24 Ocak 1980 kararları ile %49 oranında devalüasyon yapılarak ithal ikamesine dayalı kalkınma politikasından vazgeçilerek ihracata dayalı kalkınma politikasına geçilmeye başlanmıştır. 1980 yılından sonra gümrük vergileri tedricen azaltılırken kotalar kaldırılmış, ithalat serbestleştirilmiş, esnek kur sistemine geçilmiş, faizler serbest bırakılarak faiz oranlarının enflasyonun üzerine çıkmasına imkan verilmiştir. 2 Temmuz 1984'de yayımlanan "30 Sayılı Karar"la kambiyo rejiminin liberasyonu doğrultusunda Türkiye'de yerleşik kişilerin yanlarında döviz bulundurmaları suç olmaktan çıkartılmış, Türk parasının yabancı paralar karşısındaki değerinin belirlenmesi yetkisi Merkez Bankası'na verilmiş, döviz tahsis ve transfer işlemleri bankalara bırakılmış ve bankaların döviz mevcutlarını bankacılık gelenekleri çerçevesinde serbestçe kullanmalarına izin verilmiştir (Karaçor, 2007). Söz konusu liberasyon kararlarını tamamlayıcı nitelikteki diğer önlemler KİT'lere, bütçe açıklarını kendi öz kaynaklarıyla karşılamalarını sağlamak üzere fiyat politikalarında serbesti tanınması, vergi alanında yeni reformlar yapılarak KDV uygulamasına geçilmesi olmuştur. 24 Ocak 1980'den sonra uygulanan yeni ekonomik politikalarla, Türk ekonomisini dünya ekonomisiyle bütünleştirici yönde gelişmeler sağlanmıştır. Türkiye 14 Nisan 1987'de AT'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuş ve bu çerçevede yoğun bir şekilde hazırlık ve uyum çalışmalarını başlatmıştır. Daha önce ertelenmiş olan gümrük indirim ve uyumları da hızlandırılmış olarak yerine getirilmiştir. 1989 yılında "Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 30 Sayılı Karar"la yabancı sermayeye yeni teşvikler sağlanmış, bürokrasi azaltılmış, sermaye hareketleri ve dış ticaret serbestleştirilmiştir. Böylece 1980'li yıllarda ekonomide yeniden yapılanma sürecine girilirken imalat sanayinin GSMH içindeki payı artmaya devam etmiştir. Dış ticaret performansında önemli gelişmeler gerçekleştirilmiş, ihracat ve turizm patlamıştır(S. Serdengeçti ile kişisel iletişim, 12 Haziran 2010).

5.1.5. 1990'lar Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği'ne Giriş:

Türkiye, 22 Mart 1990 tarihinde Türk Lirası'nın konvertibilitesini ilan etmiştir. 1986 yılında başlayan ekonominin i ve dış dengelerindeki hızlı bozulma; enflasyonu hızla düşürmek, Türk Lirasına istikrar kazandırmak, ihracat artışını hızlandırmak, ekonomik ve sosyal kalkınmayı sosyal dengeleri de gözeten sürdürülebilir bir temele oturtmak gereğini zorunlu hale getirmiş ve 26 Ocak 1994'de devalüasyon yapılarak 5 Nisan 1994 tarihinde "İstikrar Tedbirleri Paketi" uygulamaya konulmuştur (Gürbüz, 1998).

1990'lı yıllarda ithalat ve ihracat büyüme hızları arasında paralellik sağlanmış, Türkiye, Dünya Ticaret rgt hükümlerinin bağlayıcılığını kabul etmiş ve AB ile Gümrük Birliği'ne girmiştir. Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliği 1 Ocak 1996'da oluşturulmuştur (Gürbüz, 1998). Gümrük Birliği sadece tarafların birbirine uyguladıkları gümrük vergileri ile eş etkili vergilerle, ikili ticaretin önündeki her türlü engelin kaldırılmasını ve üçüncü ülkeler kaynaklı ürünlerde ortak bir gümrük vergisi tahsil edilmesi hususlarını içermekle kalmayıp, topluluğun ortak ticaret ve ortak rekabet politikalarının temel unsurlarına uyumu da kapsamaktadır. Gümrük Birliği esas itibariyle sanayi ürünlerinde oluşturulmuştur (Manisalı, 2001).

İşlenmiş tarım ürünleri de Gümrük Birliği kapsamında yer almaktadır. Türkiye'de AB mevzuatına uygun olarak, Gümrük Birliği çerçevesinde işlenmiş tarım ürünleri sistemi tesis edilmiştir. Bu kapsamda işlenmiş tarım ürünlerindeki tarım ve sanayi payları tesbit edilmiş ve toplam korumanın sanayi payına karşılık gelen kısmının topluluğa karşı sıfırlanması öngörülmüştür. Tarım rnleri Gümrük Birliği kapsamında olmayıp bu ürünlerin serbest dolaşımı ise ancak topluluğun ortak tarım politikasına uyum sonrasında gerçekleşebilecektir (Sancak, 2009). Son dönemlerde TL'nin değerinin reel olarak önemli ölçüde yükselmesi firmaları uluslar arası piyasalarda fiyat rekabeti baskısı karşısında zayıflatmakta, ihracat imkanlarını daraltırken ihracatta karlılığı düşürmektedir. Döviz kurunun düşük oluşu, firmaları pahalı TL maliyetlerden kaçınmaya ve artan ölçüde ithal hammadde ve makine-teçhizat kullanmaya yönlendirmektedir. Bu nedenle ithalat ve dış ticaret açığı ihracata göre daha yüksek bir artış eğilimi göstermektedir. Üretimde yabancı girdi payının yükselmesi ölçüsünde ihracatın istihdam sağlaması ve ülke içinde katma değer yaratması nispi olarak

gerilemekte, ihracat artışının ekonomik büyümeyi yükseltici etkisi zayıflamaktadır. İhracatta ithal girdi kullanımının artması dış ticaret açığının düşürülmesi, yurtiçi üretimin desteklenmesi gibi nedenlerle ithalatı kısıcı veya pahalılaştırıcı önlemler alınması giderek zorlaşmaktadır. TL'nin değerinin reel olarak yükselmesi ve düşük işgücü ve girdi maliyetleri ile üretim yapabilen ülkelerin fiyat rekabeti ihracatta karlılığı düşürmekte ve dış girdi kullanımının yükselmesini teşvik etmektedir. Bu nedenle ihracat arttırılabilse de elde edilen ekonomik fayda giderek daralmakta, dış talep ve teknolojik yeniliklerin takibi ve rekabet edebilirliğin korunup geliştirilmesi için kullanılacak kaynak birikiminin sağlanması zorlaşmaktadır.

TÜİK verilerine göre; İhracatın toplam GSYİH içerisindeki payı 2002 yılında %15,6'dan 2007 yılında %16,3'e yükselmiştir. 2008 yılında toplam ihracatın %95'ini imalat sanayi ürünleri oluşturmuştur. 2009 yılı ilk dokuz ayında toplam ihracatın GSYH içindeki payı %22,3'e yükselmiştir.

Türkiye'nin ihracat hacminin 1 milyar doları geçen ülke sayısı 2000 yılında 5 iken, bu sayı 2008 yılında 30'a yükselmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin en önemli ticaret partnerlerinin ekonomisinde ortaya çıkması muhtemel olumsuz gelişmelere karşı direnci artmıştır. Yaşanan çeşitlenme süreci sayesinde Türkiye'nin en önemli 10 ticaret partnerine yaptığı ihracatın toplam ihracat içerisindeki payı 2000 yılında %62 iken, bu oran 2005 yılında %49'a düşmüştür. 2009 yılında ise bu oran %47,9'a düşmüştür (Yılmaz, 2010).

Yine TÜİK verilerine göre ithalatın toplam GSYH içerisindeki payı 2002 yılında %22'den 2007 yılında %26'ya yükselmiştir. 2009 yılının ilk dokuz ayında ise bu oran %16,3 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de üretim yapısı ithal mallara oldukça bağımlı olduğu için GSYİH büyümesi ile ithalat büyümesi arasında yüksek bir korelasyon vardır. Türkiye'nin ithalatının büyük bir kısmını ara mallar oluşturmaktadır. Ara mallar (işlenmiş yakıt ve petrol hariç), sermaye ve tüketim mallarının toplam ithalat içerisindeki payı 2008 yılı için sırasıyla %68, 14 ve 11'dir.

5.2. KONYA'NIN DIŞ TİCARETİ

Konya Ticaret Odası arşivlerine göre;

Konya dış ticaret tarihine baktığımız zaman önceleri nakliye vasıtalarının kıtlığı sebebiyle Konya'dan ihracatın sınırlı hatta yok olduğunu görürüz. Fakat 1896'da tren hattının Konya'ya kadar uzanması ile bu engel ortadan kalkmıştır.

Demiryolu ile ihracat genellikle buğday, arpa, tiftik, afyon, deri ve baruttan ibaretti. Demiryollarında, ticari bir zihniyetle baştan itibaren tutulmuş istatistiki bilgiler yoktur. Demiryolu ile dışarıya satılan mallar tabii ürünler durumundadır. Fabrikasyon yoktur. 1923 yılının tahminleri ile Konya'dan ihraç edilen ticari metalar şunlardır; 3.000 vagon hububat, 700.000 okka kirli yapağı, 200.000 okka tiftik, 2.000 okka afyon, 150.000 adet deri, 50.000 adet küçük ve büyükbaş hayvan. Ayrıca bağırsak, çok miktarda yumurta, sade yağ (tereyağ), halı-kilim ve dokuma satışı da vardır. Susam, pamuk, çöğen gibi maddeler de yurt dışına satılmakta idi (Arabacı, 1999: 62).

Buna karşılık manifatura, ayakkabı malzemeleri, inşaat için demir mamulleri, kereste, her çeşit tuhafiye, mobilya, kırtasiye, attariye, şeker, gaz, kibrit, kahve gibi bakkaliye maddeleri, lavanta, kolonya, pudra, ipekli danteller ve kurdela gibi eşyalar da yüklü miktarda yurt dışından alınmakta idi (Arabacı, 1999: 62).

Konya'nın 1900'ler için toplam ticari ihracatı 85 milyon kuruş, ithalatı ise 46 milyon kuruştur. 1907 yılında ticarete dönen sermaye miktarı ise 500.000 liradır (Arabacı, 1999: 63). Konya'ya ithal edilen ürünler Mersin, İzmir, İstanbul'dan giriyordu. İhracat da yine aynı kanallar ile yürütülmekte idi.

Konya bulunduğu coğrafi konum itibarıyla hem iç hem de dış ticarete Türkiye ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır. Konya'nın dış ticareti yapı itibarıyla öz sermayeye dayalı bir oluşum içindedir. İlimizdeki dış ticaret yapan firmalar, uluslar arası konjonktüre uyum sağlama yönünde daha başarılıdırlar. Konya'nın dış ticareti, Türkiye'nin dış ticaretinde yaşanan olumlu gelişmelere paralel olarak yükselişini sürdürmektedir. Konya'da ihracat yapan bir çok firma ihracatını, faaliyet gösterdiği ilimiz dışındaki liman şehirlerinde yer alan Gümrük Müdürlükleri'nden yapmaktadır. Bu da Konya'nın gerçek ihracat rakamına sağlıklı bir şekilde ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Konya'daki dış ticaret firmaları için Türkiye'nin ilk 500 firması arasına giren işletmeler bulunmaktadır. Konya sanayisinde faaliyet gösteren işletmelerin %64'ü dış pazarlar için üretim yapmaktadır.

Konya'nın dış ticaretini 2000 yılından bu yana değerlendirdiğimizde sadece 2000 yılında Konya'nın ihracat tutarının ithalat tutarından düşük bir seviyede gerçekleştiğini görürüz. 2000 yılı dışındaki diğer bütün yıllarda ilimizin ihracat tutarları, ithalat tutarının üzerinde gerçekleşmiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı sadece 2000 yılında %100'ün altında kalmış, 2001-2002-2003-2004 ve 2005 yıllarında bu oran %100'ün üzerinde gerçekleşmiştir.

Konya'nın endüstri-içi ticaretteki durumu ise şu şekildedir;

Balassa endeksine göre sektörde belli ürünlere yoğunlaşma arttıkça değer "1"e yakın olacaktır. Sektördeki ihracat ve ithalat değeri birbirine yaklaştıkça değer "0"a yaklaşacaktır. Bu endeks, ihracat ve ithalat tutarı arasındaki farkın toplam dış ticaret hacmine oranlanması şeklinde hesaplanır (Birekul, 2008: 177). Balassa, ekonomik entegrasyondan endüstri-içi ticaretin daha fazla etkileneceğini ve bu durumdaki uyum maliyetlerinin endüstri-içi ticarete daha az olacağına değinmektedir (Birekul, 2008: 178)

Tablo 52. Balassa Endeksi ile Endüstri-İçi Ticaret Değerleri (Konya)

Sektörler	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Gıda	0,60	0,69	0,63	0,70	0,73	0,69
Tarımsal Hammadde	0,88	0,58	0,94	0,84	0,66	0,79
Mineral Yakıt-Yağ	1,00	1,00	0,98	0,99	1,00	1,00
Demir dışı metal	0,87	0,59	0,71	0,52	0,53	0,72
Demir-çelik	0,74	0,80	0,84	0,80	0,65	0,73
Kimyasallar	0,64	0,65	0,64	0,52	0,62	0,47
Yarı Mamuller	0,61	0,55	0,68	0,51	0,53	0,40
Makine	0,38	0,52	0,26	0,22	0,42	0,48
Dokumacılık	0,66	0,65	0,63	0,59	0,80	0,70
Hazır giyim	1,00	0,77	0,99	0,69	0,61	0,58
Tüketim malı	0,71	0,84	0,74	0,71	0,59	0,68
Toplam	0,66	0,65	0,69	0,65	0,65	0,52

Kaynak: Birekul, 2008: 179

Bu değerlere göre makine-ulaşım araçları sektörünün ihracat potansiyeli yüksek bir sektör olması ilerleyen zamanda bu sektörün endüstri-içi ticaret kapsamında değerlendirilebileceğini göstermektedir (Birekul, 2008: 180).

Grubel-Lloyd Endeksi ise Balassa' yı dış ticaret dengesizliği ile ilgilenmemesi konusunda eleştirmiştir. Bu endeks, endüstrideki toplam dış ticaret hacminden ihracat ve ithalat arasındaki farkın çıkarılması sonucu ortaya çıkan değer endüstrideki toplam dış ticaret hacmine oranıdır (Birekul, 2008: 181).

Tablo 53. Grubel-Lloyd Endeksi ile Endüstri-içi Ticaret Değeri (Konya)

Sektörler	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Gıda	0,21	0,38	0,13	0,18	0,14	0,14
Tarımsal Hammadde	0,03	0,05	0,02	0,05	0,07	0,02
Mineral Yakıt-Yağ	0,00	0,00	0,02	0,01	0,00	0,00
Demir dışı metal	0,56	0,65	0,74	0,97	0,85	0,46
Demir-çelik	0,27	0,20	0,18	0,21	0,36	0,26
Kimyasallar	0,27	0,32	0,28	0,35	0,28	0,24
Yarı Mamuller	0,26	0,30	0,26	0,26	0,31	0,41
Makine	0,78	0,60	0,63	0,77	0,89	0,71
Dokumacılık	0,51	0,42	0,52	0,66	0,72	0,54
Hazır giyim	0,01	0,36	0,01	0,01	0,06	0,17
Tüketim malı	0,17	0,11	0,09	0,28	0,32	0,31
Toplam	0,47	0,41	0,36	0,46	0,50	0,41

Kaynak: Birekul, 2008: 183

Bu değerin 0,50' den yüksek olması ilgili sektörde endüstri-içi ticaretin varlığını ifade eder. 0,25' in altında olması ise endüstriler arası ticaretin yoğun olduğunu göstermektedir (Birekul, 2008: 184)

Konya sanayisinin başlıca ihracat kalemleri arasında makine alet ve parçaları, otomotiv yan sanayi, plastik ve mamulleri, demir-elik ürünleri, kağıt ve karton ürünleri yer almaktadır. Konya işletmelerinde ihracata dayalı bir büyüme temel hedef olarak alınmıştır. Konya dış ticaretinde önemli sorunlardan birisi önce de bahsettiğimiz gibi Mersin, İzmir, İstanbul gibi ihracatın yoğun olarak yapıldığı liman Şehirlerine ihraç ürünlerinin götürülmesinde sadece karayolunun kullanılabiliyor olmasıdır. Bu limanların kullanılmasının nedeni de Konya'nın serbest bölge olmamasıdır.

Konya ihracatı aslında sınırlı çeşitlilikteki belli ürünlere dayalıdır ve bu ürünler ancak belli pazarlarda satılabilmektedir. Yani ihracatta zaman zaman tek pazara ya da tek ürüne bağımlılık söz konusu olabilmektedir.

Konya GSYİH'sinin ülke geneline oranı %2 ile %2.5 civarında değişirken, Konya'dan gerçekleştirilen ihracatın ülke geneline oranı ise %0.2 ile %0.35 arasında kalmaktadır. Konya reel sektörü, yarattığı katma değerin büyük çoğunluğunu ülke içine vermektedir. Konya'da ihracatın GSYİH'ye göre bu derece küçük olmasının birkaç sebebi vardır. İlk olarak, Konya reel sektöründen en büyük payı tarım sektörünün almasıdır. Tarım sektörü dış ticarete en az pay alan sektörlerden biridir. İkinci sebebi ise Konya'da imalat sanayisinin yeterince büyük ve gelişmiş olmaması ve ihracatta büyük paya sahip sektörlerin gelişmemiş olmasıdır (Konya Ekonomisi Sempozyumu, 2003).

Tablo 54. Dış Ticaret Verileri (2009)

	Konya	Karaman	TR52 Bölgesi	Türkiye	Bölge/Türkiye (Yüzde)
İthalat (Bin Dolar)	583.391	43.297	626.688	140. 925.987	0,44
İhracat (Bin Dolar)	734.944	145.700	880.644	102.128.702	0,86

Kaynak: www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 20.01.2010

Bölgenin dış ticaret müsteşarlığına yansıyan güncel rakamlarına bakıldığında 2009 yılı itibariyle Konya'da 977, Karaman'da ise 84 firma ihracat gerçekleştirmiştir. 2009 yılında Türkiye'nin ihracatında Konya 15., Karaman 33. sırada yer almıştır.

2001-2009 yılları arasında TR52 Düzey 2 Bölgesinin ihracat rakamları (Konya 6,8 kat), Karaman (4,3 kat) artarken Türkiye genelinde bu artış (3,2 kat) olarak gerçekleşmiştir.

Bu da önceki bölümde yaptığımız GZFT analizini doğrular şekilde bölgede sanayi ve ticaret alanında güçlü bir gelişme eğilimi olduğunu göstermektedir.

Bölgenin ihracatında ilk sırada makine ve aksamları sektörü ile hububat ve mamulleri sektörü yer almaktadır. Makine ve aksamları (gıda sanayi makineleri; hidrolik silindirler; tarım ve ormancılık makineleri ve takım tezgahları) ile tarım ve ormancılık (hububat, bakliyat, yağlı tohumlar ve mamulleri sektörleri; buğday unu, makarna, şekerli mamuller; yağlı tohumlar; kakaolu mamuller ve bisküvi) sektörlerinde Konya'dan yapılan ihracatının yaklaşık %75'ini, Karaman'dan yapılan ihracatın ise tamamı Orta Akdeniz İhracatçılar Birliği (OAİB) aracılığıyla gerçekleşmiştir.

Orta Anadolu İhracatçılar Birliği verilerine göre tüm sektörler itibariyle Konya'dan yapılan ihracatın %23'ünü Makine ve Aksamları, %9'unu ise Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri sektörleri; Karaman'dan yapılan toplam ihracatın ise %90'ını Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri; %3'ünü ise Makine ve Aksamları oluşturmaktadır. Makine ve aksamları iller arası ihracat sıralamasında Konya 8. sırada, Karaman ise 32. sırada yer almaktadır. Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri iller arası ihracat sıralamasında Konya 9. sırada, Karaman ise 7. sırada yer almaktadır.

Tablo 55. İhracat Değerleri -2007-2009 Yılları Arası

BÖLGE/YIL	İHRACATCI FİRMA SAYISI			İHRACAT DEĞERİ(\$)		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
KONYA	852	919	977	688.723	856.083	734.944
KARAMAN	54	63	84	126.142	157.300	145.700
TR52	906	982	1.061	814.865	1.013.383	880.644

Kaynak: www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 14.04.2010

İhracatçı firma sayıları yıllar bazında sürekli bir artış gösterirken ihracat değerleri 2009 yılında düşüş göstermiştir.

2009 yılında TR52 Bölgesinde Konya'da 977, Karaman'da 84 ihracatçı firma bulunmakta olup, bunların toplam ihracat değeri 880.644 \$'dır.

Tablo 56. İthalat Değerleri ve Firma Sayısı (2007-2009)

BÖLGE/YIL	İTHALATÇI FİRMA SAYISI			İTHALAT DEĞERİ(\$)		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
KONYA	847	808	748	692.239	756.077	583.391
KARAMAN	39	39	41	60.014	48.568	43.297
TR52	886	847	789	752.253	804.645	626.688

Kaynak: www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 14.04.2009

İthalatçı firma sayıları ise yıllar bazında düşüş göstermiştir. Aynı şekilde Bölgenin ithalat değeri 2009 yılında bir önceki yıla göre %22,11 azalma göstermiştir.

2009 yılında Konya’da 748, Karaman’da 41 ithalatçı firma bulunmakta olup bunların toplam ithalat değeri 626,688\$’dır.

2009 yılında Konya, toplam 733 milyon dolar ihracat yaparken 582 milyon dolar ithalat yapmıştır. Konya, iller sıralamasında 2008 yılında 775 milyon dolarlık ithalat değeri ile 16. sırada yer alırken 2009 yılında ise 582 milyon dolarlık ithalat ile 15. sırada yer almıştır. İhracat sıralamasında ise, Konya 2008 yılında 871 milyon dolarlık ihracatı ile 12. sırada yer alırken, 2009 yılında 733 milyon dolarlık ihracatı ile 15. sırada yerini almıştır.

Konya’nın dış ticaret açığına baktığımız zaman 2008 yılından itibaren dış ticaret fazlasına dönüşmüş ve 2009 yılı itibariyle 151 milyon dolar dış ticaret fazlası vermiştir.

Konya’nın 2008 yılında toplam ihracatı 871 milyon dolar ile 2009 yılında toplam ihracatı 733 milyon dolara düşmüştür. İthalatta ise 2008 yılında 775 milyon dolarlık ithalat yapılırken, 2009 yılında 582 milyon dolarlık ithalat yapılmıştır.

Dış ticaret hacmimiz 2008 yılında 1,6 milyar dolardan 2009 yılında 1,3 milyar dolara gerilemiştir.

Tüm iller içerisinde Konya, Dış ticaret fazlası veren ülkeler arasında yerini almıştır. 2009 yılında 37 il dış ticaret açığı verirken, 44 il dış ticaret fazlası vermiştir. Konya, 41,5 milyon dolar dış ticaret açığı verirken tüm iller içerisinde 19. sırada yerini almıştır.

Tablo 57. Türkiye-Konya ili dış ticaret durumu (milyon \$)

	2008		2009	
	Konya	Türkiye	Konya	Türkiye
İhracat	871	132.027	733	102.165
İthalat	775	201.963	582	140.775
Dış Ticaret Hacmi	1.646	333.990	1.509	242.940
Dış Ticaret Açığı	96	-69.936	-41	-38.611

Kaynak: www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 20.01.2010

Konya 2008 yılında toplam 1 milyar 646 milyon dolarlık dış ticaret hacmine ulaşırken 2009 yılında bu rakam 1 milyar 316 milyon dolara düşmüştür. Konya'nın Türkiye içindeki payı ise 2008 yılında 0,48 iken, 2009 yılında 0,54 oranına yükselmiştir.

Tablo 58. Konya'nın Türkiye dış ticaret hacmindeki yeri (000 \$)

Yıllar	Konya	Türkiye	Konya/Türkiye %
2006	1.049.361	225.110.850	0,47
2007	1.380.961	277.334.464	0,50
2008	1.646.641	333.987.695	0,48
2009	1.316.343	242.940.000	0,54

Kaynak: www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 23.04.2010

Konya'nın dış ticaret açığı 2008 yılından itibaren dış ticaret fazlasına dönüşmüş ve 2009 yılı itibariyle 151 milyon dolar fazla vermiştir. Türkiye'nin artan dış açığı eğilimine karşı Konya ters bir trend göstererek 2006 yılındaki 62 milyon dolarlık dış ticaret açığı 2009 yılına gelindiğinde ise 151 milyon dolarlık dış ticaret fazlasına dönüşmüştür.

Tablo 59. Konya Dış ticaret açığı/ fazlası (000 \$)

Yıllar	Konya	Türkiye
2006	-62.297	-54.041.498
2007	-3.516	-62.790.965
2008	95.805	-69.937.378
2009	151.467	-38.730.488

Kaynak: www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 20.01.2009

2008 yılına kadar Konya, sürekli olarak ihracatını arttıran bir il durumunda iken küresel krizin de etkisiyle 2009 yılında ihracat miktarında bir düşüş görülmüştür.

İhracatçı firma sayısı açısından ise Konya’da ithalat eğilimi güçlenmekte ve yıllar itibariyle daha çok ithalat yapan firma ortaya çıkmaktadır.

Tablo 60. Konya İhracatçı firma sayısı ve ihracat değeri

Yıllar	İhracatçı Firma Sayısı	İhracat Değeri (\$)
2006	779	493.532.000
2007	852	688.723.000
2008	917	871.223.000
2009	977	733.905.000

Kaynak: www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 30.04.2010

5.2.1. Ürün Bazında Konya İhracatı

Konya en fazla kazan makine ve motorlu taşıt yedek parça ihraç etmektedir. Toplam ihracatın %56’sını bu iki ürün grubu oluşturmaktadır.

2009 yılında makine ihracatımız 2008 yılına göre %5,5 oranında artarak 217,3 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. makinenin ardından ise 166,1 milyon dolar ile Taşıt araçları ve yan sanayi ürünleri ihracatı gelmektedir.

Üçüncü sırada 71,3 milyon dolar ile demir ve demir dışı mamuller gelirken, ardından ise 53,3 milyon dolar ile kimyevi maddeler gelmektedir.

Tablo 61. Ürün bazında Konya'nın ihracatı

2009		2008		2007	
Sektör	Miktar	Sektör	Miktar	Sektör	Miktar
Makine ve Aksamları	217.331.278	Makine ve Aksamları	205.833.620	Makine ve Aksamları	157.567.742
Taşıt Araçları ve Yan Sanayi	166.174.832	Taşıt Araçları ve Yan Sanayi	182.771.251	Demir ve Demir Dışı Metaller	147.531.627
Hububat,Bakliyat,Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	98.192.295	Demir ve Demir Dışı Metaller	151.239.342	Taşıt Araçları ve Yan Sanayi	128.150.124
Demir ve Demir Dışı Metaller	71.354.824	Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	82.202.694	Hububat,Bakliyat,Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	72.057.189
Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	53.310.179	Hububat,Bakliyat,Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	79.735.464	Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	65.847.040
Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller	23.547.580	Çimento ve Toprak Ürünleri	38.220.878	Madencilik Ürünleri	25.462.653
Madencilik Ürünleri	22.641.301	Canlı Hayvan,Su Ürünleri ve Mamulleri	32.270.935	Canlı Hayvan,Su Ürünleri ve Mamulleri	24.820.232
Ağaç Mamulleri ve Orman Ürünleri	16.576.196	Madencilik Ürünleri	28.416.734	Ağaç Mamulleri ve Orman Ürünleri	15.544.251
Çimento ve Toprak Ürünleri	14.837.354	Ağaç Mamulleri ve Orman Ürünleri	20.212.331	Demir Çelik Ürünleri	12.721.637
Elektrik-Elektronik,Makine ve Bilişim	13.508.585	Demir Çelik Ürünleri	20.065.292	Çimento ve Toprak Ürünleri	10.302.856
Toplam	737.779.346	Toplam	887.607.653	Toplam	700.213.507

Kaynak: www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 30.04.2010

5.2.2. Ülke Bazında Konya İhracatı

İlimizin ülke bazında ihracatına bakıldığında Türkiye'nin ihracatına uymayan bir şekilde en fazla Ortadoğu ülkelerine ihracat yapmıştır. 2007 yılında 10,6 milyon dolarla İran ilk sırada yer alırken, sonraki yıllarda Irak İran'ın üzerine çıkarak ilk sıraya yerleşmiştir.

Konya'nın ihracatının büyük çoğunluğu Orta Doğu ve Orta Asya ülkelerine yönelik olmuştur. Avrupa kıtasında en büyük ihracat yaptığımız ülke ise Almanya'dır. 2009 yılında Almanya'ya yapılan toplam ihracat 18 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 62. Konya ilinin ülkeler bazında ihracatı

	2007		2008		2009	
Sıra	Ülke	Miktar	Ülke	Miktar	Ülke	Miktar
1	İran	10.652.649	Irak	18.594.861	Irak	19.433.598
2	Almanya	9.101.554	İran	13.592.495	İran	19.096.880
3	Irak	8.365.111	Arabistan	12.624.745	Almanya	18.012.792
4	Kazakistan	7.875.240	Almanya	9.473.386	Libya	13.933.534
5	Arabistan	6.099.500	Kazakistan	8.352.927	Arabistan	10.383.753
6	Özbekistan	5.765.373	Libya	6.804.715	Gürcistan	10.285.015
7	Suriye	5.307.853	Suriye	6.046.904	Özbekistan	6.787.762
8	Mısır	4.791.340	Özbekistan	5.835.984	Kıbrıs	6.654.188
9	Gürcistan	4.156.415	Gürcistan	5.722.659	B.A.E.	6.216.312
10	Libya	3.861.290	B.A.E.	4.826.461	Kazakistan	6.100.067

Kaynak: www.tim.org.tr, Erişim Tarihi: 20.10.2009

İller itibariyle ihracat rakamlarına baktığımız zaman ise Konya 2008 yılında 871 milyon dolarlık ihracat değeri ile 12. sırada yer alırken 2009 yılında 733 milyon dolarlık ihracat değeri ile 15. sırada yerini almıştır.

Tablo 63 . İller itibariyle İhracat

2009			2008		
Sıra	İl	İhracat	Sıra	İl	İhracat
1	İstanbul	55.540.262.337	1	İstanbul	73 503 522 883
2	Bursa	9.055.347.926	2	İzmir	7 823 319 177
3	İzmir	6.116.495.928	3	Gaziantep	3 237 060 902
4	Ankara	4.907.555.015	4	Sakarya	2 912 889 085
5	Kocaeli	4.557.240.442	5	Denizli	2 196 709 825
6	Gaziantep	2.952.422.212	6	Adana	1 304 023 774
7	Sakarya	1.722.128.927	7	Kayseri	1 122 164 519
8	Denizli	1.586.916.386	8	Bursa	1 111 394 774
9	Hatay	1.416.831.049	9	İçel	1 075 866 617
10	Adana	1.134.242.054	10	Manisa	1 018 690 821
11	İçel	1.047.575.324	11	Trabzon	910 994 607
12	Kayseri	962.962.937	12	Konya	871 222 794
13	Manisa	911.744.082	13	Kocaeli	846 883 479
14	Trabzon	815.866.097	14	Antalya	724 563 219
15	Konya	733.889.747	15	Eskişehir	611 316 899

Kaynak: KTO

Konya en fazla ithalatını 775 milyon dolarlık ithalat değeri ile 2008 yılında yapmıştır. Şirket sayısı açısından ise 2007 yılında 847 firma sayısı ile en fazla ithalatçı firma sayısına ulaşmıştır.

Tablo 64. Konya İthalatçı firma sayısı ve ithalat değeri (2006-2009)

Yıllar	İthalatçı firma sayısı	İthalat Değeri (\$)
2006	742	555.829.000
2007	847	692.239.000
2008	808	775.418.000
2009	746	582.438.000

Kaynak: KTO

Konya, 2008 yılında 775 milyon dolarlık ithalat yaparken 2009 yılında 582 milyon dolara düşmüştür. Önceki yıla göre toplam ithalatımız %33,1 artmıştır. 2009 yılında Konya tüm iller içerisinde 582,4 milyon dolarlık ihracat değeri ile 15. sırada yerini almıştır.

İller itibariyle Türkiye ithalatına bakıldığında İstanbul'un hakimiyeti görülmektedir. 2009 yılında İstanbul'un toplam ithalatı 78,6 milyon dolar olarak gerçekleşmiş toplam ithalatın %55,8'ini tek başına karşılamıştır.

Tablo 65. İller itibariyle İthalat (000 \$)

2009			2008		
Sıra	İller	Miktar	Sıra	İller	Miktar
1	İstanbul	78 604 597	1	İstanbul	111 310 505
2	Ankara	16 486 593	2	Kocaeli	25 773 679
3	Kocaeli	14 344 511	3	Ankara	23 287 500
4	Bursa	7 079 601	4	Bursa	8 828 726
5	İzmir	6 262 088	5	İzmir	8 313 179
6	Hatay	2 711 632	6	Hatay	3 344 522
7	Gaziantep	2 126 150	7	Gaziantep	2 793 357
8	Adana	1 692 308	8	Zonguldak	2 191 787
9	Zonguldak	1 390 975	9	Adana	2 151 647
10	Denizli	1 146 202	10	Sakarya	1 708 866
11	Kayseri	1 001 307	11	Denizli	1 634 676
12	Sakarya	908 079	12	Kayseri	1 387 750
13	İçel	689 105	13	İçel	956 589
14	Manisa	598 787	14	Manisa	844 642
15	Konya	582 438	15	Samsun	784 032
			16	Konya	775 418
	Toplam	140.775.457		Toplam	201.983.574

Kaynak: KTO

5.2.3. Kişi başı Konya ithalatı ve ihracatı

Konya, 292 dolar kişi başı ithalat değeri ile tüm iller içerisinde 21. sırada yer almaktadır.

Türkiye sıralamasında ilk üç il ise sırasıyla 9.424 dolar ile Kocaeli, 6.091 dolar ile İstanbul ve 3.545 dolar ile Ankara gelmektedir.

Tablo 66. Konya'nın kişi başı ithalattaki sıralaması (2009)

Sıra	İller	İthalat	Nüfus	Kişi Başı
1	Kocaeli	14.347.584.283	1 522 408	9.424,3
2	İstanbul	78.676.609.793	12 915 158	6.091,8
3	Ankara	16.489.769.094	4 650 802	3.545,6
4	Bursa	7.081.007.149	2 550 645	2.776,2
5	Zonguldak	1.391.075.897	619 812	2.244,4
6	Hatay	2.711.762.484	1 448 418	1.872,2
7	İzmir	6.266.278.116	3 868 308	1.619,9
8	Gaziantep	2.126.311.254	1 653 670	1.285,8
9	Karabük	214.035.354	218 564	979,3
10	Kayseri	1.001.385.108	1 205 872	830,4
11	Adana	1.692.503.961	2 062 226	820,7
12	Tekirdağ	472.723.209	783 310	603,5
13	Eskişehir	413.214.919	755 427	547,0
14	Kahramanmaraş	545.647.261	1 037 491	525,9
15	Manisa	598.863.318	1 331 957	449,6
16	İçel	689.195.284	1 640 888	420,0
17	Kırşehir	85.926.638	223 102	385,1
18	Samsun	479.430.953	1 250 076	383,5
19	Bolu	99.193.132	271 545	365,3
20	Artvin	48.554.939	165 580	293,2
21	Konya	582.731.048	1 992 675	292,4
22	Balıkesir	308.920.858	1 140 085	271,0
23	Uşak	85.480.099	335 860	254,5
24	Antalya	459.542.048	1 919 729	239,4
25	Bilecik	46.987.192	202 061	232,5

Kaynak: KTO

Konya'nın kişi başı ihracat sıralamasında yerine baktığımız zaman ise 368 dolar ile 27. sırada yerini almıştır.

Türkiye sıralamasında ilk üç il ise sırasıyla 4.300 dolar ile İstanbul, 3.550 dolar ile Bursa, 2.993 dolar ile Kocaeli gelmektedir.

Tablo 67. Kişi başı İhracat Türkiye sıralaması (2009)

Sıra	İller	İhracat	Nüfus	Kişi Başı
1	İstanbul	55.540.262.337	12 915 158	4.300,4
2	Bursa	9.055.347.926	2 550 645	3.550,2
3	Kocaeli	4.557.240.442	1 522 408	2.993,4
4	Sakarya	1.722.128.927	861 570	1.998,8
5	Gaziantep	2.952.422.212	1 653 670	1.785,4
6	Denizli	1.586.916.386	926 362	1.713,1
7	İzmir	6.116.495.928	3 868 308	1.581,2
8	Hakkari	399.037.349	256 761	1.554,1
9	Şırnak	606.775.446	430 424	1.409,7
10	Trabzon	815.866.097	765 127	1.066,3
11	Ankara	4.907.555.015	4 650 802	1.055,2
12	Hatay	1.416.831.049	1 448 418	978,2
13	Rize	259.529.492	319 569	812,1
14	Kayseri	962.962.937	1 205 872	798,6
15	Mardin	549.806.743	737 852	745,1
16	Eskişehir	557.747.052	755 427	738,3
17	Zonguldak	438.425.395	619 812	707,4
18	Manisa	911.744.082	1 331 957	684,5
19	Burdur	161.555.643	251 550	642,2
20	İçel	1.047.575.324	1 640 888	638,4
21	Karaman	145.663.657	231 872	628,2
22	Adana	1.134.242.054	2 062 226	550,0
23	Kırşehir	111.631.415	223 102	500,4
24	Iğdır	79.329.776	183 486	432,3
25	Aydın	421.557.534	979 155	430,5
26	Kahramanmaraş	430.658.395	1 037 491	415,1
27	Konya	733.889.747	1 992 675	368,3

Kaynak: www.tim.org.tr, Erişim Tarihi: 20.04.2010

Konya'lı ihracatçıların büyük bir kısmı ihracatını gemi ile gerçekleştirmektedir. Konya'nın liman kenti olmaması ve limanlara uzaklığı dolayısıyla nakliye maliyetleri son derece yüksektir. İhracat çıkışlarının büyük bir kısmı Mersin, İskenderun, İzmir limanlarından gerçekleşmektedir. Bu durum, Konya ihracatının daha az görünmesine sebep olmaktadır. Gerçekleştirilen ihracatların Konya menşeli olması dolayısıyla Konya'ya mal edilebilmesi son derece önemlidir (Sektör Toplantısı, 2010). Dış ticaret açısından Konya sanayisi, Konya ve Konya dışı gümrüklerde toplamda 1 milyar doları aşan ihracatı ile ülkemizin genel büyüme kapasitesine, üretim ve ticaret ayağıyla ciddi bir katkıda bulunmuştur. Ancak, Ülkemizin ihracat rakamlarını ele aldığımızda, kişi başı düşen ihracat tutarı açısından bir değerlendirme yapacak olursak, Konya'nın ihracatının 3 milyar dolar seviyelerinde olması gerektiği açıktır.

5.3. DIŞ TİCARETTE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

27 Mayıs 2010 Perşembe günü Konya Ticaret Odası'nda gerçekleştirilen Dış Ticaret Sektör Toplantısı neticesinde;

1. Gümrükler İle İlgili Sorunlar: Gümrük İdarelerinde Alınan Fazla Mesai Ücretleri yekün teşkil etmektedir. Tüm ihracat işlemler için talep edilen fazla mesai ücretleri, ihracatçının maliyetlerini artırıcı bir kalem olarak yer almaktadır.
2. Gıda Maddeleri Yüklü Araçların Gümrüklerde Uzun Süre Bekletilmesi: Gıda maddeleri ile yüklü olan araçlar özellikle Sarp Gümrük Kapısı'nda uzun süre beklemek zorunda kalmaktadır. Bu süre bazen normalin üzerine çıkmaktadır. Bekleme yüzünden ihracatçı ekstra maliyetlere katlandığı gibi, ithalatçısına vermiş olduğu sözü de yerine getirmekte sıkıntı çekmektedir.
3. Gümrük İşlemlerindeki Ağır İşleyiş ve Gümrüklerdeki Farklı Uygulamalar: Gümrük ile ilgili işlemler oldukça ağır yürümektedir. Ayrıca, gümrük kapılarında istenilen çeşitli belgeler bir kapıdan diğer kapıya farklılık göstermektedir.
4. Numunelerle İlgili Gümrük'te Karşılaşılan Sorunlar: Numunede amaç, gelen numuneye göre teklif verebilmektir. İhracatçının burada karşılaştığı en

büyük sıkıntı, değeri çok cüzi miktarlarda olmasına rağmen yeni numuneler için talep edilen yüksek meblağlardaki Gümrük Vergisinin tahakkuk ettirilmesidir.

5. İşgücü Maliyetini Arttırıcı Yüksek Oranlı Vergi ve Prim Yüğü: Sadece ihracatçının değil ülke genelindeki tüm sahalar için ciddi manada maliyet sorun teşkil eden işgücü maliyetlerini oluşturan vergi ve prim yüğü, hem işletmeler için sorun olurken hem de ülkede kayıt dışı istihdamın tetikleyicisi durumdadır.
6. Kota Uygulaması: Avrupa Birliği'nin üçüncü ülke TIR'larına uyguladığı kota, kendi taşımacılık sistemini koruma isteğinin uzantısıdır. Ancak AB ile aramızda Gümrük Birliği Anlaşması olduğu halde Ülkemize de kota uygulanması, ihracatçımızı olumsuz etkilemekte ve nakliye maliyetlerini arttırmaktadır.

Şeklinde sorunlar ifade edilmiştir. Sektörel istişare toplantılarında ortaya çıkan bu noktalar tez çalışmasında yaptığımız ankette verilen cevaplar ile uyum derecesi bir sonraki bölümde ele alınacaktır.

5.4. TÜRKİYE' NİN YAPTIĞI İKİLİ ANLAŞMALAR VE KONYA⁶

Türkiye Gümrük Birliği kararı' nın 16.maddesi hükmüne göre Avrupa Ticaret Sisteminin bir parçası olmuş ve menşe kurallarını üstlenmiştir. Serbest ticaret anlaşmalarında bu kurallar bir örnek olmuş ve Pan-Avrupa Menşe Kümülyasyonu adı ile 1999' da bir sistem oluşturulmuştur. Türkiye' de bu sistemin bir parçasıdır.

Menşe kurallarının tek örnek olması Avrupa ile bütünleşmeyi sağlamış ve ihracatı arttırmıştır. (Küçükutlu, 2003:85)

Ticaret Anlaşmalarının ana konusu değişimi yapılacak olan mallara, tarafların uygulayacağı indirimli ve de tercihli gümrük vergisi oranlarının belirlenmesidir. (Küçükutlu, 2003:8)

---

⁶ Bu bölüm Konya Ticaret Odası Etüd-Araştırma Servisi Tarafından hazırlanan ülke raporları kaynak alınarak hazırlanmıştır.

Türkiye'nin ticaret yaptığı ülkeler, önem sırasına göre ele alındığında ihracatta ilk sırayı daima OECD ülkelerinden Ortak Pazar'a bağlı olan ülkeler yer almaktadır. Türkiye'nin OECD ülkelerine yaptığı 8.8 milyar dolarlık ihracatın 7 milyar doları Ortak Pazar ülkelerine aittir. Bu ülkeler içinde yapılan ihracattan 3.4 milyar dolarını oluşturan Almanya ilk sırayı almaktadır. Almanya'yı sırası ile İtalya, Fransa, İngiltere izlemektedir. Diğer OECD ülkelerine yapılan ihracattan 1.8 milyar dolar gelir sağlayan ülkemiz, ABD başta olmak üzere İsviçre, ve son yıllarda dış ilişkilerimizin geliştiği Japonya ile ticari ilişkiler kurulmuştur.

Türkiye'nin ihracatında ikinci sırada yer alan ülkeler İslam ülkeleridir. Bu ülkelere yapılan toplam ihracattan 2.7 milyar dolar gelir elde edilmiştir. İslam ülkeleri içinde Basra Körfezi ülkeleri 1.1 milyar dolarlık gelirle ilk sırada yer almaktadır. Bu ülkeler içinde İran 487 milyon dolar ve Suudi Arabistan'a 485 milyon dolar yapılan ihracat önemlidir.

Diğer İslam ülkeleri içinde İhracatımız ise Suriye 264 milyon dolar ve Libya 237 milyon dolar'dır. Türkiye'nin İslam ülkelerine olan ihracatında son yıllarda önemli gelişmeler olmuştur. Bunda Türk müteahhitlerin özellikle Suudi Arabistan ve Libya gibi ülkelerde inşaat işleri yapmaları ve inşaat içinde gerekli malzemeyi ülkemizden satın almaları önemli rol oynamaktadır.

Geçmiş yıllarda Sosyalist Ülkeler grubunda yer alan ülkelerle de Türkiye'nin ihracat ilişkileri gelişmektedir. Bu ülkelere başta Rusya Federasyonu ve Türkiye Cumhuriyetleri olmak üzere B.D.T topluluğu ile olan ilişkiler önemli yer tutmaktadır. Bu Cumhuriyetlerden ülkemize gelen vatandaşların bavul ticaretine yönelik ticari ilişkilerinin yanı sıra, bu ülkelerde sanayi ve iş adamlarımızın yaptıkları yatırımlar (inşaat, alışveriş merkezleri vb.) Türkiye'ye döviz kazandırmaktadır.

Türkiye'nin ithalat yaptığı ülkelerin sıralanışı da, ihracattakine benzer durumdadır. Bu bakımdan ilk sırada yer alan ülkeler OECD ülkeleri (14 milyar dolar) olup, Avrupa topluluğu ülkeleri (9.2 milyar) içinde Almanya (3.2 milyar dolar) ilk sırayı almaktadır. Türkiye'nin Almanya ile olan ticaret ilişkilerinin payının yüksek çıkmasında bu ülkede çalışan Türk işçilerinin etkisi büyüktür.

5.4.1. Almanya

Almanya, Türkiye'nin bir numaralı ihracat ve iki numaralı ithalat ortağıdır.

Almanya'ya olan ihracatımızın %98'i imalat sanayisi ürünlerinden oluşmaktadır. İthalatımızda ise, imalat sanayisi ürünlerinin payı %94 civarında seyretmektedir.

İhracatımızda başlıca maddeleri giyim eşyası ve aksesuarları, kara ulaşım araçları, tekstil elyafı ve mamulleri, meyve ve sebzeler, haberleşme cihazları, enerji üreten makine ve cihazlar, elektrikli makine ve cihazlar, metallerden nihai ürünler, kauçuk ve mamulleri oluşturmaktadır.

İthalatımızda başlıca maddeleri ise kara ulaşım araçları, sanayi kollarında kullanılan makine ve cihazlar, elektrikli makine ve cihazlar, plastik ve plastikten mamul eşya, enerji üreten makine ve cihazlar, demir çelik, eczacılık ürünleri ve organik kimyasal ürünler oluşturmaktadır.

Ülkemizde, Alman ve Alman ortaklı 3.677 firma faaliyette bulunmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye'de kurulu yabancı sermayeli firma sayısı bakımından Alman sermayeli firmalar birinci sırada yer almaktadır.

Alman firmaları, ülkemizde hizmetler sektöründe ticaret, turizm, haberleşme, bankacılık ve yatırım finansmanı alt sektörlerinde, imalat sanayi sektörünün ise gıda, hazır giyim, kimya, kimyasal ürünler, elektrik-elektronik sanayi, makine, imalat ve otomotiv alt-sektörlerinde faaliyet göstermektedirler.

Türk firmalarının Almanya'daki yatırımları, ağırlıklı olarak Almanya'da yerleşik Türk vatandaşlarının bu ülkede sahip oldukları küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluşmaktadır. Bu firmaların sayısı 70.000'e ulaşmıştır. Söz konusu işletmeler, yaklaşık 25 milyar Euro tutarında iş hacmine sahip olup, 8 milyar Euro'yu aşan yatırım gerçekleştirmekte, yaklaşık 350.000 kişiye istihdam imkanı sağlamaktadır.

Almanya ile Türkiye arasındaki ekonomik ilişkilerin yoğunluğunun, düzenli bir istişare mekanizmasını ve etkin işbirliğini gerekli kılması sonucu iki ülke arasında İşbirliği Konseyi kurulmasına karar verilmiştir. 1993 yılında kurulan ve ilk toplantısı aynı yıl Bonn'da yapılan Türkiye-Almanya İşbirliği Konseyi (TAİK)'in eş-başkanlıkları Dışişleri Bakanlıkları Müsteşarları tarafından yapılmaktadır. İşbirliği

bünyesinde Ticaret, Sanayi ve Yatırımlar, Turizm ve Bilim ve Teknoloji Çalışma Grupları bulunmaktadır.

5.4.1.1. Türkiye-Almanya Arasındaki Ticaret Anlaşmaları

Türkiye ile Almanya arasındaki ticari ve ekonomik ilişkiler çerçevesinde imzalanmış olan anlaşmalar aşağıdaki tabloda yer almıştır.

1. Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları	16.02.1952 tarihinde Ankara’da imzalanmıştır. 02.02.1953 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
2. Teknik İşbirliği Anlaşması	16.06.1970 tarihinde Ankara’da imzalanmıştır. 10.11.1970 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
3. İşbirliği Konseyi IX. Dönem Protokolü	24.01.2003 tarihinde Berlin’de imzalanmıştır.
4. İşbirliği Konseyi IX. Dönem Protokolü	19.03.2004 tarihinde Ankara’da imzalanmıştır.

Kaynak: KTO

Türkiye ve Almanya arasında 19.03.2004 tarihinde Ankara’da İşbirliği Konseyi IX. Dönem Protokolü imzalanmıştır.

Tablo 68. Konya ilinin Almanya'ya İhracatı

Yıllar	Miktar Kg.	Dolar Değeri (\$)	TL. Olarak Değeri
2003	1.11.16	2.18.51	4.363.735
2004	1.826.395	5.378.935	4.283.361
2005	3.434.550	13.502.949	9.974.541
2006	3.312.227	16.378.263	12.945.948
2007	3.615.158	16.398.436	12.251.605
2008	5.389.642	30.382.156	23.959.977
2009	2.461.890	10.042.296	15.424.405

Kaynak: KTO 2009

Tablo 69. Konya'nın Almanya'ya ihracatında İlk 10 ürün

Urun Kodu	Ürün Adı	Miktar Toplamı (Kg)	Kendi Para Biriminde Toplamı	Döviz 1 Toplamı
73	Demir Ve Çelikten Eşya.	794198	3.219.198,36	2.100.612,18
39	Plastikler Ve Mamulleri.	305240	2.649.814,98	1.698.433,48
85	Elk.Mak. Ve Cihaz Aksam Ve Parçaları.	331315	1.716.570,58	1.113.324,66
84	Kazanlar,Makineler,Mekanik Cihaz,Aksamı.	180944	1.641.230,89	1.067.051,87
63	Hazır Eşya Ve Kullanılmış Giyim Eşyası.	208425,9	1.390.938,68	908.982,78
76	Alüminyum Ve Alüminyumdan Eşya.	235555,5	1.224.326,29	802.595,50
87	Motorlu Kara Taşıtı,Aksamı,Parçaları.	69418,47	1.212.769,69	793.620,62
61	Örme Giyim Eşyası Ve Aksesuarı.	37147,07	892.409,91	585.971,86
17	Şeker Ve Şeker Mamulleri.	118991,4	430.687,42	286.318,88
94	Mobilya,Işık Cihazı,Prefabrik Yapılar.	28634	143.563,87	97.125,27

Kaynak: KTO 2009

Tablo 70. Türkiye-Almanya İki Ticareti (Milyon ABD Doları)

YILLAR	İHRACAT	İTHALAT	DENGE	HACİM
2005	9.445	13.633	-4.187	23.088
2006	9.686	14.768	-5.082	24.454
2007	11.993	17.539	-5.546	29.532
2008	12.959	16.682	-5.723	31.641
2009	9.788	14.100	-4.312	23.888
2009 *	1.504	1.691	-0.187	3.195
2010 *	1.700	2.086	-0,386	3.786

Kaynak: KTO

* Ocak-Şubat ay itibariyle

Tablo 71. Almanya'nın Sektör Bazında İhracat Rakamları

Sektörler	2006	2007	2008	2009	2010 *
Konfeksiyon	3.459.565.773	3.799.199.814	3.797.479.208	3.290.382.176	883.464.551
Tekstil	356.099.163	390.979.618	385.493.016	338.163.096	88.277.314
Deri	129.848.875	126.782.839	125.486.778	95.934.574	19.811.106
Ağaç Orman	72.131.388	107.212.166	105.929.842	106.624.001	23.374.851
Kimyevi	401.318.868	515.531.959	629.858.697	548.850.915	156.825.303
Değerli Mad.	54.668.473	72.751.068	91.657.749	71.228.319	16.971.061
Halı	22.849.426	35.431.575	60.797.827	69.983.751	21.644.789
Diğer Sanayi	2.748.180	6.690.886	5.924.981	2.912.639	694.601
Demir	422.043.669	583.903.878	725.318.838	534.275.576	170.693.506
Çimento	145.325.844	176.314.555	216.539.766	177.641.664	53.246.457
Elektrik	1.004.694.198	925.087.049	1.037.634.133	883.200.120	208.838.856
Çelik	243.895.435.	401.040.182	463.999.270	215.110.096	55.118.548
Makine	427.966.524	572.856.584	658.810.521	455.907.338	123.033.261
Otomotiv	2.045.153.784	3.098.878.673	3.353.612.230	1.833.259.896	543.385.619
Madencilik	37.518.750	54.209.038	65.034.691	43.615.732	12.496.367
Meyve Sebze	130.787.181	177.870.804	179.059.400	166.590.367	37.445.455
Tütün	64.980.515	36.930.605	30.388.791	39.620.413	119.465
Canlı Hayvan	29.812.486	39.014.035	45.715.880	47.605.473	19.162.317

Kaynak: www.tim.org.tr, Erişim Tarihi: 21.06.2010

* Ocak-Şubat-Mart ay itibariyle

5.4.2. Fransa

Türkiye, Fransa'nın ithalatında %1,1 ihracatında %1,4'lük paya sahiptir. Türkiye, AB üyesi ülkeler hariç tutulmak üzere, Fransa'nın ihracatında ABD, İsviçre, Çin, Japonya ve Rusya'dan sonra 6. ülke konumundadır.

Fransa ile ihracat ve ithalatımızda sanayi ürünlerinin payı %95'in üzerindedir.

Türkiye-Fransa dış ticaret hacmi 2008 yılında, bugüne kadar kaydedilen en yüksek değer olan 15.6 milyar dolar düzeyine ulaşmıştır. Türkiye ile Fransa arasındaki dış ticaret genel olarak ülkemiz aleyhine açık vermektedir.

Fransa'ya ihracatımızda başlıca maddeler:Dizel-yarı dizel motorlu taşıtlar, kıvılcım ateşlemeli motorlu taşıtlar, renkli televizyon alıcıları, pamuktan giyim eşyaları, elektirik iletkenleri, örülmüş mefruşat eşyaları, kabuksuz fındık, deri köseleden giyim eşyaları ve kara taşıtları için motorlardır.

Fransa'dan ithalatımızda başlıca maddeler:Kıvılcım ateşlemeli motorlu taşıtlar, kara taşıtlarının aksam ve parçaları, ilaçlar, dizel-yarı dizel motorların aksam ve parçaları, kara taşıtları için dizel-yarı dizel motorlar, askeri malzeme, dizel-yarı dizel motorlu taşıtlar, harp silahlarına ait mermiler ve renkli televizyon tüpleridir.

5.4.2.1. Karşılıklı Yatırımlar

Fransız yatırımları otomobil, elektronik, çimento, eczacılık ve hizmet sektörlerinde yoğunlaşmaktadır. Türkiye'de faaliyet gösteren en büyük Fransız şirketleri Renault, Primağaz, Valeo, Alcatel, Lafarge ve Schneider Electric'tir.

Renault'nun Bursa'daki fabrikası dünya çapında bir üretim merkezidir. Ayrıca, elektronik alanında Schneider grubu, iç piyasanın yanı sıra ihracata yönelik da çalışmakta, TotalFina %8'lik bir piyasa payına sahip bulunmaktadır. Gıda perakende alanında Carrefour ikinci büyük, hayat sigortası alanında ise AXA altıncı büyük şirket konumundadır.

2001-2008 döneminde ülkemizden Fransa'ya 51 firma aracılığıyla 87,1 milyon dolar sermaye ihraç edilmiştir.

Fransa'daki Türk yatırımcılar hem ülkemizin sanayi ve hizmetler sektörü firmalarından hem de Fransa'da yerleşik vatandaşlarımızın kurup geliştirdikleri ve genelde inşaat ve gıda alanlarında faaliyet gösteren firmalardan oluşmaktadır. Türk Telekom, Toprak Holding, Temsa, Beko, İş Bankası ve Vestel Fransa'daki büyük yatırımcılardan bazılarıdır.

Fransız yatırımları otomobil, elektronik, çimento, eczacılık ve hizmet sektörlerinde yoğunlaşmaktadır.

5.4.2.2. Türkiye-Fransa Arasındaki Ticaret Anlaşmaları

Türkiye ile Fransa arasındaki ticari ve ekonomik ilişkiler çerçevesinde imzalanmış olan anlaşmalar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

1. Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları	1946
2. Türkiye-Fransa 2000 Anlaşması	1998

Türkiye ve Fransa arasında 1998 yılında Türkiye-Fransa 2000 Anlaşması imzalanmıştır.

Tablo 72. Konya ilinin Fransa'ya İhracatı

Yıllar	Miktar Kg.	Dolar Değeri (\$)	TL. Olarak Değeri
1997	456.304	960.176	148.140.649
1998	-	-	-
1999	316.128	1.000.105	392.206.764
2000	170.415	572.058	363.468.058
2001	306.934	1.075.652	1.314.355.041
2002	1.948.775	1.588.105	2.437.335.176
2003	274.658	660.595	1.003.691.056
2004	198.860	1.122.151	876.239.929
2005	436.481	3.936.113	2.947.395.80
2006	707.895	4.063.952	3.251.661
2007	397.644	4.550.889	3.394.485
2008	253.460	3.770.637	2.759.909
2009	279.733	883.689	1.356.875

Kaynak: KTO 2009

Tablo 73. Konya'nın Fransa'ya ihracatında İlk 10 ürün

Urun Kodu	Ürün Adı	Miktar Toplamı (Kg)	Kendi Para Biriminde Toplamı	Döviz 1 Toplamı
87	Motorlu Kara Taşıtı,Aksamı,Parçaları.	171773,2	568.558,52	369.163,77
84	Kazanlar,Makineler,Mekanik Cihaz,Aksamı.	27407	258.504,27	166.135,21
61	Örme Giyim Eşyası Ve Aksesuarı.	7779,31	150.216,01	102.571,01
94	Mobilya,Işık Cihazı,Prefabrik Yapılar.	30540	98.628,05	66.044,17
63	Hazır Eşya Ve Kullanılmış Giyim Eşyası.	4105	80.594,36	48.628,57
82	Adi Metal Ve Bıçakçı Eşyası,Sofra Tk.	13013	64.980,78	41.788,29
17	Şeker Ve Şeker Mamulleri.	14102	38.785,13	26.259,40
76	Alüminyum Ve Alüminyumdan Eşya.	560	30.291,20	19.768,45
56	Vatka,Keçe,Dokunmamış Mensuc.Mamul Eşya.	1080	23.513,94	15.748,40
73	Demir Ve Çelikten Eşya.	1	15.647,80	10.118,86

Kaynak: KTO 2009

Tablo 74. Türkiye-Fransa İekli Ticareti (Milyon ABD Doları)

YILLAR	İHRACAT	İTHALAT	DENGE	HACİM
2005	3.805	5.887	-2.082	9.692
2006	4.604	7.239	-2.635	11.843
2007	5.974	7.849	-1.875	13.823
2008	6.622	9.021	-2.399	15.643
2009	6.209	7.092	-0.883	13.301
2009 *	774	1.009	-235	1,783
2010 *	1.052	1.056	-1.056	2,108

Kaynak: www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 21.06.2010

* Ocak-Şubat ay itibariyle

Tablo 75. Fransa'nın Sektör Bazında İhracat Rakamları

Sektörler	2006	2007	2008	2009	2010 *
Konfeksiyon	969.633.442	1.091.292.000	1.158.133.640	1.052.724.590	279.453.484
Tekstil	150.604.579	189.653.660	171.911.554	144.647.749	38.199.119
Deri	64.407.560	66.193.639	68.153.272	60.810.306	13.695.794
Ağaç Orman	36.034.977	48.767.811	51.058.336	51.302.798	12.986.886
Kimyevi	261.778.886	173.093.860	249.988.545	189.863.895	61.601.618
Değerli Mad.	8.816.207	12.182.202	10.592.165	12.990.769	1.819.948
Halı	5.485.456	6.696.054	7.345.084	10.151.584	5.680.490
Diğer Sanayi	2.910.301	5.197.785	6.021.186	5.879.870	1.870.495
Demir	185.843.970	247.317.901	276.520.611	207.586.849	64.299.270
Çimento	94.930.341	119.523.054	126.861.597	110.890.460	29.808.711
Elektrik	574.292.095	596.546.320	662.361.701	655.161.660	181.396.394
Çelik	54.237.612	85.744.180	102.585.254	69.819.030	13.569.752
Makine	153.408.910	209.557.792	261.921.713	185.598.185	47.528.847
Otomotiv	1.744.815.538	2.705.500.854	3.050.369.669	3.142.651.122	813.546.629
Madencilik	17.770.151	28.633.769	36.236.241	33.501.469	9.397.575
Meyve Sebze	38.735.680	50.770.716	58.350.453	53.924.419	11.414.208
Tütün	10.089.035	5.906.123	8.799.186	1.893.741	104.772
Canlı Hayvan	17.961.561	18.996.769	27.187.070	18.975.318	4.315.421

Kaynak: KTO

*Ocak-Şubat-Mart ayı itibariyle

5.4.3. İtalya

İtalya, 2008 sonu itibariyle ihracatta 3. ithalatta 5. büyük ortağımızdır.

İtalya'ya ihracatımızdaki başlıca ürünler kara ulaşım araçları, tekstil elyafı ve mamulleri, demir ve çelik, giyim eşyası ve aksesuarları, sebze meyve ve mamullerdir. İtalya'dan ithalatımızda ise, belirli sanayi kollarında kullanılan makine ve cihazlar, tekstil elyafı ve mamulleri, kara ulaşım araçları, elektrikli makine ve cihazlar ile enerji üreten makine ve cihazlar ilk sıralarda yer almaktadır.

5.4.3.1. Türkiye'deki İtalyan Yatırımları

İtalya Dış Ticaret Bakanlığının 2005 yılında yayımlanan Dış Ticareti Geliştirme ve Tanıtım Stratejisi Hakkındaki İtalya da yer almaktadır. İtalya, 85 milyon dolarla AB ülkeleri arasında 5. sırada yer almış Ocak-Mayıs döneminde İtalyan şirketleri 73 milyon dolarla 2007'nin toplamından daha fazla yatırım yapmışlardır.

Türkiye'de 659 İtalyan şirketinden gelen doğrudan yatırıma ilişkin sermaye hisseleri 4,6 milyar dolara yaklaşmıştır. İtalyan firmalar Türkiye'de hizmet sektöründe (müteahhitlik, bankacılık, sigortacılık, telekomünikasyon), imalat sanayisinde (otomotiv, elektronik, makine, ilaç, çimento, hazır giyim) ve daha az olmakla birlikte tarım, madencilik ve enerji alanlarında yatırım sahibidir.

Türkiye'deki önde gelen İtalyan yatırımları ve temsilcilikleri şunlardır: Telecom İtalia Mobile, Fiat, Iveco, Chicco, Merloni, De Longhi, Magnetti Marelli, Pireli Spa, Banca di Roma, Ermenegildo Zegna, Assicurazioni Generali Astaldi Spa, Trevi Spa, Set italcementi Group (Set Çimento), Caltagirone Group (Çimentaş), Banca Di Roma, Istituto Bancario San Paolo Di Torino Spa, Barilla Alimentare (Filiz Gıda San.), Omron Electronics, Sabco Srl. (Nejat Sabuncu Makine Tic. San.), Inelli Plastik ve Unicredito'dur (Koçbank)

5.4.3.2. İtalya'daki Türk Yatırımları

Türk firmaları genellikle İtalya'nın kuzeyindeki Milano, Corno, Modena, Trieste, Floransa gibi sanayileşmiş bölgelerinde faaliyet göstermektedir. İtalya'da, Türk

firmalarının çoğu nakliye, elektronik, tekstil, hazır giyim, demir-çelik ve seramik-cam alanlarında faaliyet göstermektedir.

31 Aralık 2008 itibariyle 37 Türk firması tarafından İtalya'ya yapılan doğrudan yatırımların toplam tutarı 120,1 milyon dolardır.

Ülkede ayrıca, İtalyan ve Türk vatandaşlığını taşıyan çift uyruklu kişilerce yönetilen küçük ve orta ölçekli işletmeler mevcuttur. Bu işletmeler genel olarak, turizm seyahat acenteliği, otel ve lokanta işletmeciliği ile hediyelik eşya ticareti alanlarında faaliyet göstermektedir.

İtalya Dış Ticaret Bakanlığının 2005 yılında yayımlanan Dış Ticareti Geliştirme ve Tanıtım Stratejisi Hakkındaki Bakanlık Kararnamesinde Türkiye, 31 ülkeyle (Rusya, Çin, Brezilya, Balkan Ülkeleri ve Kuzey Akdeniz Ülkeleri gibi) birlikte yatırım için öncelikle ülkeler arasında sayılmıştır.

İtalya'daki Türk firmaları genellikle İtalya'nın kuzeyindeki Milano, Como, Modena, Trieste, Floransa bölgelerinde faaliyet göstermektedir. İtalya'da günümüz itibariyle, çoğu nakliye, elektronik, tekstil, hazır giyim, demir-çelik ve seramik-cam alanlarında faaliyet gösteren 14 Türk firmasının toplam 77 milyon Euro'ya yakın yatırımı bulunmaktadır.

İtalya'da ayrıca, Türk pasaportu sahibi kişilerce yönetilen küçük ve orta ölçekli işletmeler mevcuttur. Bu işletmeler genel olarak, turizm seyahat acenteliği, otel ve lokanta işletmeciliği ile hediyelik eşya ticareti alanlarında faaliyet göstermektedir.

5.4.3.3. Türkiye-İtalya Arasındaki Ticaret Anlaşmaları

Türkiye ile İtalya arasındaki ticari ve ekonomik ilişkiler çerçevesinde imzalanmış olan anlaşmalar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Anlaşma Adı	İmza Tarihi
Ekonomik, Endüstriyel ve Teknolojik İşbirliği Anlaşması	16.12.1976
Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması	27.07.1990
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması	22.03.1995
Ekonomik, Sanayi ve Teknik İşbirliği Karma Komisyonu VI. Dönem Mutabakat Zaptı	14.12.1989

Türkiye ve İtalya arasında 14.12.1989 yılında Ekonomik, Sanayi ve Teknik İşbirliği Karma Komisyonu VI. Dönem Mutabakat Zaptı imzalanmıştır.

Tablo 76. Konya ilinin İtalya'ya İhracatı

Yıllar	Miktar Kg.	Dolar Değeri (\$)	TL. Olarak Değeri
1997	502.323	831.280	138.551.006
1998	-	-	-
1999	473.257	1.393.726	611.821.398
2000	369.405	327.038	208.352.967
2001	343.868	953.812	1.308.246.602
2002	700.538	1.103.454	1.656.623.639
2003	168.837	342.982	503.601.691
2004	112.723	1.042.377	831.240.323
2005	203.713	1.745.730	1.300.272
2006	273.620	2.948.142	2.277.152
2007	3.899.449	8.146.470	5.977.365
2008	3.953.349	7.439.602	5.627.536
2009	488.216	1.778.687	2.775.440

Kaynak: KTO 2009

Tablo 77. Konya ilinin İtalya'ya İhracatı

Konya	2006	2007	2008	2009	2009*	2010*
	73.224.962	49.347.695	67.058.708	16.547.006	2.599.896	4.842.762

Kaynak: KTO

* Ocak-Şubat-Mart ay itibariyle

Tablo 78. Konya'nın İtalya'ya ihracatında İlk 7 ürün

Urun Kodu	Ürün Adı	Miktar Toplamı (Kg)	Kendi Para Biriminde Toplamı	Döviz 1 Toplamı
87	Motorlu Kara Taşıtı,Aksamı,Parçaları.	204432	1.073.010,91	694.214,29
84	Kazanlar,Makineler,Mekanik Cihaz,Aksamı.	90137	756.711,35	481.223,78
73	Demir Ve Çelikten Eşya.	162630,4	687.039,58	440.467,34
61	Örme Giyim Eşyası Ve Aksesuarı.	6269	136.438,60	81.776,54
57	Halılar Ve Dokunabilir Mad.Yer Kaplamaları.	4789	81.592,52	54.420,07
48	Kağıt Ve Karton Ve Mamul Eşya.	19879	40.128,17	26.251,58
94	Mobilya,Işık Cihazı,Prefabrik Yapılar.	80	519,25	334,35

Kaynak: KTO 2009

Tablo 79. Türkiye-İtalya İkili Ticareti (Milyon ABD Doları)

YILLAR	İHRACAT	İTHALAT	DENGE	HACİM
2005	5.616	7.655	-1.950	13.182
2006	6.752	8.663	-1.911	15.415
2007	7.480	9.967	-2.487	17.447
2008	7.816	11.000	-3.184	18.816
2009	5.891	7.675	-1.784	13,566
2009 *	1.295	832	463	2.127
2010 *	1.156	1.294	-0,138	2,450

Kaynak: KTO

* Ocak-Şubat ay itibariyle

Tablo 80. İtalya'nın Sektör Bazında İhracat Rakamları

Sektörler	2006	2007	2008	2009	2010 *
Otomotiv	2.126.607.670,05	2.702.585.958	2.638.847.465	2.005.219.980	772.652.828,49
Konfeksiyon	658.103.968,64	802.087.797	864.241.343	702.066.025	213.232.072,75
Tekstil	588.679.526,50	657.952.494	641.381.817	538.561.223	145.864.044,71
Demir	366.489.675,89	385.790.420	433.678.249	238.347.953	116.080.275,08
Elektrik	460.611.639,23	469.420.124	484.068.530	503.350.560	109.784.275,53
Kimyevi	841.982.145,99	678.680.401	960.188.215	385.338.584	96.666.533,16
Makine	188.968.483,54	218.470.508	284.087.068	191.717.846	48.941.234,34
Çimento	125.465.264,52	144.535.205	154.668.624	186.255.819	43.566.335,64
Çelik	422.097.159,18	469.139.754	415.782.025	301.019.157	39.897.053,63
Fındık	414.172.627,63	363.429.258	290.190.415	286.781.651	37.116.487,08

Kaynak: KTO

* Ocak-Şubat-Mart ayı itibariyle

5.4.4. İngiltere

İngiltere, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı ülkeler arasında Almanya'dan sonra 2. sırada, en çok ithalat yaptığı ülkeler arasında ise 7. sırada yer almaktadır.

İngiltere, Türkiye'nin dış ticaretinde fazla verdiği ve ihracatını sürekli artırdığı gelişmiş ülkelerden biri olma özelliğini korumaktadır. Türkiye'den İngiltere'ye yönelik ihracatın yaklaşık %98'i sanayi ürünleridir. Bu sanayi ürünlerinin ise %40'ı tekstil ve dokumacılık ürünlerinden oluşmaktadır. İngiltere'ye otomotiv ve yan sanayi ürünü ihracatı da sanayi ürünleri içerisinde %19'luk bir paya sahiptir.

İngiltere'den ithal ettiğimiz ürünler arasında ise, otomotiv sanayi ürünleri, elektriksiz makineler, eczacılık ürünleri baş sıradadır.

Türkiye'den İngiltere'ye yönelik ihracatın yaklaşık %98'i sanayi ürünleridir. Bu sanayi ürünlerinin ise %40'ı tekstil ve dokumacılık ürünlerinden oluşmaktadır. İngiltere'ye otomotiv ve yan sanayi ürünü ihracatı da sanayi ürünleri içerisinde %19'luk bir paya sahiptir.

5.4.4.1. Türkiye'deki İngiliz Yatırımları

İngiliz şirketlerinin yatırım amacıyla ülkemize ilgisi artmaktadır. 2007 yılı sonu itibariyle, ülkemizde faaliyet gösteren İngiliz sermayeli firmaların sayısı 1.900'dür. 2007 yılında İngiltere'den ülkemize gelen doğrudan yatırımların değeri 688 milyon dolardır.

Türkiye'deki İngiliz sermayesi altyapı, enerji, gıda, turizm, finans, telekomünikasyon ve emlak alanlarına yönelmektedir. BP'nin yanı sıra, Thames Water, Glencor, International Power, Melrose resources, Heritage Oil and Gas gibi enerji alanında yatırım yapan firmalar yatırımlarını artırmakta, özellikle elektrik, su ve doğal gaz dağıtım lisans üretim ihalelerine ilgi duymaktadırlar. Finans sektöründe ise, başta HSBC olmak üzere bankacılık ve menkul kıymetler alanında bono ve portföy yatırımlarında miktar ve süre artışları görülmektedir.

Türkiye vasıtasıyla Rusya, Kafkasya ve Orta Asya Cumhuriyetlerine açılma potansiyeli Türkiye'nin tercih edilmesinde önemli bir faktördür. Bu konuda hem büyük

firmaların hem de KOBİ'lerin İngiliz işletmeleri ile işbirliğinin olumlu sonuç verebileceği düşünülmektedir.

5.4.4.2. İngiltere'deki Türk Girişimciler

Son dönemde İngiltere'deki Türk yatırımları da artış göstermektedir. Hazine Müsteşarlığı verilerine göre 30 Eylül 2008 tarihi itibarıyla, İngiltere'de faaliyet gösteren 78 Türk firmasının toplam sermayesi 530 milyon dolardır.

İngiltere'deki Türk yatırımları belli sektörlerde yoğunlaşmıştır. Beyaz eşya, gıda ve tekstil önde gelen faaliyet alanlarıdır. Özellikle tekstil konusunda faaliyet gösteren, çoğu küçük ölçekli Türk firması, daha çok konfeksiyon alanında uzmanlaşmışlardır. Türkiye'nin İngiltere'deki tekstil/konfeksiyon sektöründe sahip olduğu pay %12'dir. Türklere istihdam sağlayan bir diğer sektör gıdadır. Tekstil ve gıda sektörleri ile kıyaslandığında daha az sayıda olmakla birlikte İngiltere'de faaliyet gösteren Türk turizm şirketleri de bulunmaktadır.

Genel olarak ülkenin kuzey bölgesinde yoğunlaşmış iş adamlarımızın sermaye birikiminin İngiltere'deki Türk sermayesinin %30'unu oluşturduğu tahmin edilmektedir. Bunun dışındaki sermaye büyük oranda Londra'nın merkezi bölgelerinde faaliyet gösteren Türk iş adamları ile Vestel, Sabancı Grubu, Koç Grubu, Doğuş Grubu, Kale gibi büyük holdingler ve diğer bazı Türk şirketlerinin İngiltere'deki yatırımlarında toplanmaktadır. Bunlar arasında inşaat firmalarından Alarko, Atilla Doğan, Doğuş, Enka, Gama, Metiş ve STFA'nın şubeleri sayılabilir. Bu şubelerin faaliyetleri genellikle Türkiye'de bulunmayan malzeme ve teçhizatın temin edilmesiyle sınırlıdır.

Beko firması dayanıklı tüketim malları, özellikle buzdolabı konusunda önemli Pazar payına sahiptir. Miktar olarak İngiltere'nin ithal ettiği televizyonların %33'ü, buzdolaplarının ise %13,3'ü Türkiye'de üretilmektedir.

5.4.4.3. Türkiye-İngiltere Arasındaki Ticaret Anlaşmaları

Türkiye ile İngiltere arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin yasal altyapısı tamamlanmış olup,

Ticaret ve Seyrisefain Anlaşması	1930
Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması	1986
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	1991
İkili İşbirliğine İlişkin Mutabakat Zaptı	1999

Türkiye ve İngiltere arasında 1999 yılında İkili İşbirliğine İlişkin Mutabakat Zaptı imzalanmıştır. Diğer taraftan, İngiltere Başbakanı Tony Blair'in 17 Mayıs 2004 tarihinde ülkemize gerçekleştirdiği resmi ziyaret sırasında, iki ülke arasındaki ilişkilerin genel çerçevesinin ve söz konusu ilişkilerde izlenecek yolun belirlenmesine yönelik olarak bir **Eylem Planı** imzalanmıştır.

Tablo 81. Konya ilinin İngiltere'ye İhracatı

Yıllar	Miktar Kg.	Dolar Değeri (\$)	TL. Olarak Değeri
1999	379.890	1.114.001	475.228.289
2000	523.732	1.089.924	673.031.415
2001	165.092	725.611	935.897.237
2002	361.881	638.678	979.299.593
2003	429.581	600.454	897.354.214
2004	386.429	1.214.516	960.031.355
2005	330.851	1.471.961	1.088.858
2006	321.435	1.978.189	1.591.571
2007	361.720	1.682.289	1.241.944
2008	521.192	3.310.390	2.469.593
2009	93.223	976.725	1.492.894

Kaynak: KTO 2009

Tablo 82. Konya ilinin İngiltere'ye İhracatı

Konya	2006	2007	2008	2009	2009*	2010*
	6.956.841	12.240.622	13.891.948	14.031.836	2.636.251	3.891.605

Kaynak: KTO

* Ocak-Şubat-Mart ay itibariyle

Tablo 83. Konya'nın İtalya'ya ihracatında İlk 6 ürün

Urun Kodu	Ürün Adı	Miktar Toplamı (Kg)	Kendi Para Biriminde Toplamı	Döviz 1 Toplamı
57	Halılar Ve Dokunabilir Mad.Yer Kaplamaları.	3721	585.586,95	386.454,65
84	Kazanlar,Makineler,Mekanik Cihaz,Aksamı.	35737	514.559,52	336.021,61
87	Motorlu Kara Taşıtı,Aksamı,Parçaları.	18440,79	363.393,16	237.380,20
68	Taş,Alçı,Çimento Vb. Maddelerden Eşya.	34000	28.766,33	16.485,00
73	Demir Ve Çelikten Eşya.	1066	384,85	259
20	Sebze,Meyve Ve Sert Kabuklu Meyve Müsth.	258	203,91	124,71

Kaynak: KTO 2009

Tablo 84. Türkiye-İngiltere İkili Ticareti (Milyon ABD Doları)

YILLAR	İHRACAT	İTHALAT	DENGE	HACİM
2005	5.915	4.663	1.252	10.578
2006	6.812	5.082	1.730	11.894
2007	8.600	5.400	3.100	14.000
2008	8.168	5.323	2.845	13.491
2009	5.918	3.474	2.444	9.392
2009 *	650	412	238	1.062
2010 *	968	580	388	1.548

Kaynak: KTO

- Ocak-Şubat ay itibariyle

Tablo 85. İngiltere'nin Sektör Bazında İhracat Rakamları

Sektörler	2006	2007	2008	2009	2010 *
Konfeksiyon	2.336.225.606	2.681.961.204	2.131.983.125	1.838.587.620	462.519.502
Otomotiv	1.271.890.799	1.801.889.739	2.029.805.573	1.101.813.593	314.180.176
Elektrik	1.284.016.213	1.393.237.438	1.277.038.593	1.059.103.950	240.015.679
Demir	303.885.289	357.556.979	372.439.026	311.850.561	95.619.827
Makine	224.899.033	356.808.114	326.784.120	265.486.562	66.894.946
Kimyevi	224.296.118	226.633.093	265.171.375	265.486.562	61.062.897
Tekstil	230.566.554	254.606.538	233.799.250	182.114.708	52.555.270
Çelik	306.553.861	447.480.169	461.516.704	141.420.197	42.987.918
Kuru Meyve	112.303.187	129.533.691	138.771.296	132.182.338	34.133.733
Çimento	156.117.173	189.345.045	161.852.013	124.652.818	26.886.862

Kaynak: KTO

- * Ocak-Şubat-Mart ayı itibariyle

5.4.5. Irak

Türkiye ile Irak arasındaki ticaretin gelişimi incelediğinde, Körfez savaşı sırasında Irak ile ticaretin tamamen durduğu ve bu durgunluk sürecinin BM'nin Irak'a müdahalesine kadar devam ettiği görülmektedir. 2007 yılında Türkiye'nin Irak'a ihracatında %9,9 oranında artış yaşanırken, 2008 yılında bu oran %37,6 olarak gerçekleşmiştir. Dış ticaret fazlasının ise 2003 yılından bu yana Türkiye lehine gerçekleştiği görülmektedir.

Türkiye'nin Irak'a hemen hemen her türlü tüketim maddesini ihraç edildiği görülmektedir. 2008 yılında da en önemli ihraç kalemini, değeri 2007 yılına kıyasla %36,2 oranında artan ve toplam ihracattan %7,0 pay alan demir/çelik çubuklar oluşturmuştur. İkinci büyük kalemi de yine buğday unu oluşturmuş ve bu ürün grubunun ihracatı bir önceki yıla kıyasla %45,7 oranında artmıştır. Hayvansal ve bitkisel yağların ihracatı %320,0 oranında artış ve %5,6 pay ile üçüncü sırada yer almıştır. 2006 yılında ilk sırada yer alan çimento ihracatı 2008 yılında %33,6 artmış olmasına rağmen bu ürün grubu dördüncü sırada yer alabilmiştir.

Irak'tan 2008 yılında gerçekleştirilen ithalatın %89,9'unu ham petrol oluşturmaktadır. Diğer önemli ithalat kalemleri ise sırayla işlenmiş petrol ürünleri (%8,2 pay ve %56,6 artışla), arpa, kuru baklagiller, kükürt ve gübrelerdir.

Irak'ın uzun yıllar süren ambargolar sonucu birçok alanda ihtiyaç duyulan yatırımları gerçekleştirilememiş olması nedeniyle, ülkede altyapı ve üstyapı yatırımları açısından büyük bir pazar mevcuttur. Irak'taki ihalelerde Türk şirketleri en büyük yabancı grubu oluşturmakta olup, 2007 yılında Türk müteahhitleri tarafından Irak'ta üstlenilen işlerin toplam değeri 540 Milyon Dolar'ı bulmuştur. Ülkede güven ortamının tesis edilmesi ile birlikte iki ülke arasında iş olanaklarının daha da geliştirilebilmesi mümkün görülmektedir. Türkiye'nin Irak'a coğrafi yakınlığı ve Irak'ın ithal ettiği malların önemli bir bölümünün Türkiye'de üretiliyor olması da Türkiye'ye önemli bir avantaj sağlamaktadır.

5.4.5.1. Irak'a Ekonomik, Mali ve İnsani Yardımlar

2003 Ağustos ayında Madrid'de yapılan Donörler Konferansında Türkiye Irak'ın yeniden yapılanması için 50 milyon dolarlık katkı sağlama taahhüdünde bulunmuştur. Bu rakamın %20'sinden fazlası tamamlanan veya projesi kesinleşen faaliyetler için ayrılmış veya kullanılmış bulunmaktadır.

Türkiye, askeri operasyonların sona ermesinin ardından BM tarafından yapılan Irak'a acil yardım çağrısı uyarınca 1 milyon dolar bağışta bulunmuştur.

Türkiye ayrıca Irak Uluslararası Yeniden İmar Fonu'na (IRFFI) 10 milyon dolar katkıda bulunmuş, buna ek olarak 19-20 Mart 2007 tarihlerinde IRFFI'nın 5. Donörler Konferansına evsahipliği yapmıştır.

Türkiye'nin 2003 yılından bu yana Irak'a yapmış olduğu insani yardımlar 5,4 milyon doları aşmıştır.

Türkiye-Irak sınırında tek bir kapı bulunmaktadır. Bu kapı, günde en fazla 4.000 kamyonun geçişine olanak sağlayabilmektedir. Türkiye Irak tarafına yeni sınır kapıları açılmasını önermiş, Irak içinde yapılması gereken yeni bağlantı yollarının yapımını üstlenebileceğini de bildirmiştir. Bu konudaki değerlendirmeler sonucu Suriye üzerinden Irak'a geçiş için ikinci kapı olarak Rabia kapısının iyileştirilmesine karar verilmiştir.

Son üç yıl içinde Türkiye-Irak ikili ticaret hacmi yılda ortalama 3 milyar dolar seviyesinde seyretmiştir.

Türk firmaları Irak'ın yeniden imarından önemli bir role sahiptir. Irak'taki rejim değişikliğinden bu yana Türk firmaları tarafından üstlenilen işlerin toplam miktarı 4 milyar doları aşmıştır.

Türkiye-Irak iş hacminin, transit ticaret ve diğer kalemlerle birlikte düşünüldüğünde, 10 milyar doları aştığı değerlendirilmektedir.

Irak'ın Türk firmaları aracılığıyla Ocak 2003 ve Ocak 2007 yılları arasında ithal ettiği petrol ürünlerinin toplamı 10 milyon tonun üzerindedir.

Türkiye Irak'a 275 megawaatt/saat elektrik vermektedir. Bu rakamın 1200 mw/saat düzeyine, başka bir ifadeyle Irak'ın tüm elektrik gereksiniminin dörtte birine yükseltilmesi yönünde çalışmalar sürmektedir.

2008 yılı başı itibariyle Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattı yeniden faaliyete geçirilmiştir. Bu hattan günde ortalama 350 bin varil petrol akışı sağlamaktadır.

Tablo 86. Konya ilinin Irak'a İhracatı

Konya	2006	2007	2008	2009	2009*	2010*
	32.099.492	38.571.823	52.344.622	85.283.153	1.716.238	29.506.401

Kaynak: KTO

* Ocak-Şubat-Mart ay itibariyle

Tablo 87. Konya'nın Irak'a ihracatında İlk 10 ürün

Urun Kodu	Ürün Adı	Miktar Toplamı (Kg)	Kendi Para Biriminde Toplamı	Döviz 1 Toplamı
11	Değirmencilik Ürünleri.	21518760	10.086.470,39	6.724.235,75
4	Süt Ürünleri,Yumurta,Bal.	4855658	9.428.151,08	6.135.669,02
87	Motorlu Kara Taşıtı,Aksamı,Parçaları.	1800897	7.751.484,19	5.079.803,95
84	Kazanlar,Makineler,Mekanik Cihaz,Aksamı.	1209183	5.057.375,84	3.260.821,85
19	Hububat,Un,Nişasta,Pastacılık Ürünleri.	9928500	4.738.816,06	3.166.364,12
18	Kakao Ve Kakao Müstahzarları.	1009748	2.704.389,18	1.802.654,91
63	Hazır Eşya Ve Kullanılmış Giyim Eşyası.	247437,9	1.745.959,92	1.142.760,00
73	Demir Ve Çelikten Eşya.	372890	1.158.923,27	723.383,79
48	Kağıt Ve Karton Ve Mamul Eşya.	526121	789.833,60	526.960,07
20	Sebze,Meyve Ve Sert Kabuklu Meyve Müsth.	152354,6	468.380,04	317.887,00

Kaynak: KTO 2009

Tablo 88. Türkiye-İrak İkilî Ticareti (Milyon ABD Doları)

YILLAR	İHRACAT	İTHALAT	DENGE	HACİM
2005	2.750	458	2.292	3.208
2006	2.589	375	2.214	2.964
2007	2.844	645	2.199	3.489
2008	3.916	1.320	2.596	5.236
2009	5.123	952	4.171	6.075
2009 *	833	93	740	926
2010 *	780	182	598	962

Kaynak: KTO

* Ocak-Şubat ay itibariyle

Tablo 89. Irak'ın Sektör Bazında İhracat Rakamları

Sektörler	2006	2007	2008	2009	2010 *
Çelik	287.240.165	419.151.396	565.202.685	845.619.131	176.069.954
Kimyevi	323.811.749	287.608.315	392.174.882	523.614.535	147.789.418
Elektrik	489.011.433	447.204.190	518.727.229	612.487.042	138.978.500
Çimento	180.146.509	179.658.137	251.684.218	364.063.392	93.421.075
Makine	106.368.936	159.954.980	175.274.660	256.116.902	90.169.576
Ağaç Orman	114.507.951	132.254.704	181.008.394	257.690.492	88.806.196
Demir	162.554.601	210.053.332	226.091.131	274.668.526	72.336.634
Canlı Hayva	38.001.726	80.103.362	144.698.792	234.857.514	59.232.532
Konfeksiyon	71.870.283	90.331.371	137.821.276	209.415.828	54.464.605
Otomotiv	139.058.460	136.153.092	110.491.509	176.103.725	44.440.084
Tekstil	13.283.478	14.969.779	29.090.828	42.081.772	10.159.872
Tütün	65.025	9.281	77.460	3.104.543	5.362.602

Kaynak: KTO

* Ocak-Şubat-Mart ayı itibariyle

5.4.6. Rusya Federasyonu

Rusya ile ticaret hacmimiz 2001'den bu yana istikrarlı bir şekilde artış göstermektedir. 2007 yılında 2008 için belirlenen 25 milyar Dolarlık hedef aşularak ticaret hacmimiz 28 milyar \$'a ulaşmıştır.

2008 yılı sonu itibariyle Rusya 37 milyar dolarlık ticaret hacmiyle birinci sıradaki ticaret ortağımız konumuna gelmiştir. 2009 yılı sonu itibariyle ise 22 milyar dolarlık ticaret hacmine sahiptir. Rusya açısından ise ülkemiz, 7. ticaret ortağı ve en önemli 4. ihraç pazarı konumuna gelmiştir.

Rusya ile ticaretimizdeki artış, büyük oranda bu ülkeden ham petrol ve ürünleri ile doğalgaz ithalatımızdaki artıştan kaynaklanmaktadır. Bu itibarla, 2008 yılı sonunda bu ülkete ticaret açığımız 26 milyar Dolar'ı seviyesindedir. Rusya ile ticaretimizden kaynaklanan açık, Türkiye'nin toplam ticaret açığının yaklaşık üçte biridir.

Rusya'ya ihraç ettiğimiz başlıca ürünler otomobil, turunçgiller, sentetik iplikler, domates, plastikten tüpler, örme mensucat, oto yedek parçaları gibi nihai ürünlerdir. Aynı dönemde, ithal ettiğimiz başlıca ürünler ise doğalgaz, ham petrol, petrol ürünleri, hurda metal, taşkömürü, demir çelik, işlenmiş alüminyum, demir ve kimyasal gübreler gibi enerji ürünleri ile hammaddelerden oluşmaktadır.

Rusya'daki doğrudan Türk yatırımlarının tutarının 6 milyar Dolar'a yaklaştığı tahmin edilmektedir. Türk yatırımları gayrimenkul inşası ve pazarlaması, perakende dağıtım, beyaz eşya ve TV üretimi, cam, tekstil, konfeksiyon, deri, ayakkabı, mobilya ve inşaat malzemeleri alanlarında yoğunlaşmıştır.

Müteahhitlerimizin yurtdışında üstlendikleri projelerde, Rusya %22'lik bir paya sahiptir. Türk müteahhitlerinin Rusya'da üstlendikleri projelerin toplam tutarı 30 milyar Dolar'a ulaşmıştır.

5.4.6.1. Türkiye-Rusya Federasyonu Arasındaki Ticaret Anlaşmaları

Türkiye ile Rusya Federasyonu arasındaki ticari ve ekonomik ilişkiler çerçevesinde imzalanmış olan anlaşmalar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

1. Türkiye ile Rusya Federasyonu arasındaki ticari ilişkiler, 8.10.1937 tarihli “Ticaret ve Seyrisefain Anlaşması” ile 25.2.1991 tarihli “Ticari ve Ekonomik İşbirliğine Dair Anlaşma” çerçevesinde yürütülmektedir.	-----
2.Ticari, Ekonomik, Sınai ve Bilimsel-Teknik İşbirliğinin Geliştirilmesi Hakkında Uzun Vadeli Program	15/12/1997
3.Gümrük Konularında İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşması	16/9/1997

Türkiye ve Rusya federasyonu arasında 16.9.1997 yılında Gümrük Konularında İşbirliği ve karşılıklı yardım Anlaşması imzalanmıştır.

Tablo 90. Konya ilinin Rusya’ya İhracatı

Yıllar	Miktar Kg.	Dolar Değeri (\$)	TL. Olarak Değeri
1997	23.781.119	27.405.048	4.372.185.105
1998	-	-	-
1999	1.279.455	2.174.952	951.305.708
2000	1.678.013	4.941.170	3.024.710.010
2001	2.526.607	5.165.997	6.523.672.826
2002	8.340.671	3.863.792	5.734.524.428
2003	2.109.735	3.793.543	5.479.777.662
2004	2.038.167	6.503.113	5.173.002.870
2005	1.240.928	4.958.442	3.709.685
2006	1.020.401	2.652.564	4.612.260
2007	990.299	4.191.544	3.175.072
2008	1.627.264	9.889.506	7.412.594
2009	595.252	1.931.301	2.955.982

Kaynak: KTO 2009

Tablo 91. Konya ilinin Rusya'ya İhracatı

Konya	2006	2007	2008	2009	2009*	2010*
	8.831.426	22.993.781	49.341.701	13.380.111	2.427.529	2.665.475

Kaynak: KTO

* Ocak-Şubat-Mart ay itibariyle

Tablo 92. Konya'nın Rusya'ya ihracatında İlk 7 ürün

Urun Kodu	Ürün Adı	Miktar Toplamı (Kg)	Kendi Para Biriminde Toplamı	Döviz 1 Toplamı
84	Kazanlar,Makineler,Mekanik Cihaz,Aksamı.	456974,2	2.539.790,30	1.664.712,34
87	Motorlu Kara Taşıtı,Aksamı,Parçaları.	36212	144.375,07	93.022,65
19	Hububat,Un,Nişasta,Pastacılık Ürünleri.	44838	89.443,15	58.708,50
73	Demir Ve Çelikten Eşya.	16982	72.186,34	46.870,30
76	Alüminyum Ve Alüminyumdan Eşya.	15332	76.495,17	45.861,00
68	Taş,Alçı,Çimento Vb. Maddelerden Eşya.	14765	21.129,97	13.727,00
40	Kauçuk Ve Kauçuktan Eşya.	10149	12.562,20	8.400,00

Kaynak: KTO 2009

Tablo 93. Türkiye-Rusya İkili Ticareti (Milyon ABD Doları)

YILLAR	İHRACAT	İTHALAT	DENGE	HACİM
2005	2.377	12.906	-10.529	15.283
2006	3.226	17.494	-14.268	20.720
2007	4.727	23.506	-18.779	28.233
2008	6.483	31.364	-24.881	37.847
2009	3.202	19.719	-16.517	22.921
2009 *	480	2.935	-2.455	3.415
2010 *	550	3.223	-2.673	3.773

Kaynak: KTO

* Ocak-Şubat ay itibariyle

Tablo 94. Rusya Federasyon'un Sektör Bazında İhracat Rakamları

Sektörler	2006	2007	2008	2009	2010 *
Tekstil	485.041.623	653.726.540	817.781.918	572.272.610	186.213.401
Yaş Meyvesb	336.191.422	501.073.225	633.392.865	624.904.986	163.160.552
Otomotiv	614.560.373	841.424.935	1.539.725.283	293.348.914	114.007.756
Kimyevi	360.414.925	490.022.073	589.743.932	367.833.733	84.847.744
Deri	359.596.284	351.867.003	323.491.033	276.272.303	68.831.089
Konfeksiyon	236.409.876	275.216.469	305.656.412	177.555.516	56.648.419
Makine	218.428.466	315.657.995	423.935.120	203.456.233	44.415.704
Elektrik	223.073.689	252.474.563	373.825.982	161.398.880	37.006.650
Demir	148.771.540	245.767.362	285.770.720	117.054.790	35.021.176
Değerli Mad	38.989.705	101.386.922	142.083.465	49.423.497	22.096.918

Kaynak: KTO

* Ocak-Şubat-Mart ayı itibariyle

5.4.7. İspanya

İspanya, ülkemizin ihracat ortağı ülkeler arasında 5., ithalat ortağı ülkeler arasında 10. sıradadır. Türkiye, İspanya'nın en çok ihracat yaptığı 10., AB ülkeleri dışarıda bırakıldığında ise, ABD ve Meksika'nın ardından 3. sırada yer almaktadır.

İspanya'ya başlıca ihracat kalemlerimiz; motorlu kara taşıtları, demir ve çelik, elektrikli makine ve cihazlar, örülmemiş ve örme giyim eşyası, nükleer reaktörler, çimento, televizyon, giyim eşyası, plastik ve plastik ürünleri, hayvansal ve bitkisel yağlar ile gıda maddeleridir.

İspanya'dan ithal ettiğimiz başlıca ürünler; motorlu kara taşıtları, nükleer reaktörler, organik kimyasal ürünler, plastik ve plastikten mamul eşya, elektrikli makine ve cihazlar, demir ve çelik, eczacılık ürünleri, uçak, deri ve televizyondur.

İspanya, başta ABD olmak üzere, Meksika, Arjantin, Şili ve Türkiye'den tarım ürünü ithal etmektedir. Türkiye'nin payı anılan ülkelere kıyasla düşüktür. İspanya'da yaygın uygulama, gıda maddeleri ve tarım sanayi ürünlerinin "dökme" ithal edilip, ülkede yerel şartlara göre paketlenmesi, ambalajlanması ve dağıtılmasıdır. Girişimcilerimiz tarafından İspanya'da modern bir paketleme ve dağıtım sistemi kurulması halinde, piyasadaki payımızın artabileceği düşünülmektedir.

5.4.7.1. Türkiye'deki İspanyol Yatırımları

Zapatero Hükümetinin uygulamaya koyduğu Pazar Geliştirme Entegre Planı içinde yer alan öncelikle ülkeler listesine 2006 yılında Türkiye'nin de dahil edilmiş olması ülkemize yönelik İspanyol yatırımlarını teşvik etmektedir.

Ülkemizin AB tam üyelik müzakerelerine başlaması, İspanyol ekonomik çevrelerinin ülkemize ilgisini arttırmıştır. Ülkemizdeki İspanyol sermayeli firma sayısı 241'i aşmıştır. Ülkemizdeki İspanyol yatırımcılar, genellikle ticaret, taşıt araçları yan sanayi, madencilik, çimento, gıda, elektronik, makine imalat ve madeni eşya sanayi ile plastik sanayi sektörlerinde faaliyet göstermektedirler.

5.4.7.2. İspanya'daki Türk Yatırımları

İspanya'daki Türk yatırımlarının başlıcaları Nuh Çimento'nun İspanya'nın tarragona Limanındaki çimento üretimi amaçlı öğütme tesisinin kurulması için iki İspanyol firmal ile gerçekleştirdiği işbirliği, Koç Grubunun Barcelona'da faaliyet gösteren BEKO-İspanya firması, Sabancı Grubunun BMM adlı İspanyol firması ile birlikte kurduğu ihracat şirketi, Sevilla'da açtığı çimento depolama ve dağıtım tesisi ile yine Sabancı Grubunun, polyester iplik alanında Barcelona'da faaliyet gösteren temsilciliğidir. Diğer taraftan, Borusan Holding'in, yılda 1,5 milyon ton üretim ve 400 milyon euroya yakın ciroya sahip İspanyol Çelik servis Merkezleri Bamesa Aceros'a %35'lik ortağı mevcuttur.

Paşabahçe firmasının, ürünlerini İspanya çapında pazarlamak amacıyla, Madrid'te bir ofisi, Sarar firmasının ise Madrid'te bir satış mağazası bulunmaktadır. Ayrıca, İspanya'da pek çok Türk restoranı mevcut olup kuyumculuk, tekstil ve turizm işleriyle iştigal eden küçük çaplı Türk firmaları da bulunmaktadır.

2002-2008 döneminde ülkemizden İspanya'ya 11 firma aracılığıyla 5,6 milyon dolar sermaye ihraç edilmiştir.

5.4.7.3. Türkiye-İspanya Arasındaki Ticaret Anlaşmaları

Türkiye ile İspanya arasında ticari ve ekonomik ilişkiler çerçevesinde imzalanmış olan anlaşmalar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Anlaşma Adı	İmza Tarihi	İmza Yeri	RG Tarihi
Ticaret ve ödeme Anlaşmaları	19.0.1951	Madrid	28.5.1952
Ekonomik ve Sınai İşbirliği Anlaşması	6.2.1992	Ankara	23.5.1997
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması	15.2.1995	Ankara	1.12.1997
Ekonomik ve Mali İşbirliği Mutabakat Zaptı	13.1.1998	Ankara	12.3.1998
Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması	3.3.1998	Madrid	-
Ortak Çalışma Grubu Toplantısı Mutabakat Zaptı	26.9.1998	Antalya	-
Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere İlişkin Konularda İşbirliği Mutabakat Zaptı	28.10.1998	Madrid	3.1.1999
Gümrük Konularında İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşması	4.5.2001	Madrid	27.10.2001
Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması	5.7.2002	Madrid	-

Türkiye ve İspanya arasında 05.07.2002 yılında Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması imzalanmıştır.

Tablo 95. Konya ilinin İspanya'ya İhracatı

Yıllar	Miktar Kg.	Dolar Değeri (\$)	TL. Olarak Değeri
2002	301.187	396.542	575.928.495
2003	114.382	167.095	251.580.672
2004	253.705	535.084	418.023.146
2005	51.214	397.372	294.139
2006	102.891	514.609	423.598
2007	594.283	2.255.207	1.684.026
2008	1.529.923	3.996.497	3.054.193
2009	450.014	795.833	1.240.163

Kaynak: KTO 2009

Tablo 96. Konya ilinin İspanya'ya İhracatı

Konya	2006	2007	2008	2009	2009*	2010*
	7.343.845	7.325.586	12.773.374	8.448.661	1.434.607	2.648.096

Kaynak: KTO

* Ocak-Şubat-Mart ay itibariyle

Tablo 97. Konya'nın İspanya'ya ihracatında İlk 7 ürün

Urun Kodu	Ürün Adı	Miktar Toplamı (Kg)	Kendi Para Biriminde Toplamı	Döviz 1 Toplamı
84	Kazanlar,Makineler,Mekanik Cihaz,Aksamı.	128835	440.566,50	282.101,17
87	Motorlu Kara Taşıtı,Aksamı,Parçaları.	77167	371.629,20	241.061,15
76	Alüminyum Ve Alüminyumdan Eşya.	74989	340.339,66	217.945,68
68	Taş,Alçı,Çimento Vb. Maddelerden Eşya.	126510	56.483,91	35.476,04
69	Seramik Mamulleri.	42100	24.835,27	15.006,21
57	Halılar Ve Dokunabilir Mad.Yer Kaplamaları	413	6.309,34	4.243,00

Kaynak: KTO 2009

Tablo 98. Türkiye-İspanya İkili Ticareti (Milyon ABD Doları)

YILLAR	İHRACAT	İTHALAT	DENGE	HACİM
2005	2.312	2.720	-408	5.032
2006	3.720	3.823	-112	7.552
2007	4.580	4.343	237	8.149
2008	4.051	4.546	-495	8.597
2009	2.823	3.778	-955	6.601
2009 *	364	373	-9	737
2010 *	503	571	-68	1.074

Kaynak: KTO

* Ocak-Şubat ay itibariyle

Tablo 99. İspanya'nın Sektör Bazında İhracat Rakamları

Sektörler	2006	2007	2008	2009	2010 *
Konfeksiyon	751.315.737	1.008.923.760	1.027.440.741	1.005.953.506	261.883.179
Otomotiv	818.162.428	1.259.975.967	997.381.499	467.291.371	252.329.592
Elektrik	518.754.898	441.060.107	456.801.560	435.982.903	122.188.814
Kimyevi	267.114.919	279.728.585	346.847.306	176.990.144	52.127.769
Tekstil	200.529.869	225.130.505	192.479.394	141.678.976	38.144.022
Çelik	602.234.533	697.703.625	404.860.154	144.557.030	26.067.394
Makine	115.207.658	133.899.044	128.246.310	96.999.021	20.624.744
Demir	102.327.897	134.271.636	136.792.763	61.923.593	20.160.279
Madencilik	124.958.955	155.762.041	126.612.777	56.160.119	17.891.077
Çimento	77.915.813	94.733.719	88.882.750	87.114.178	17.093.878

Kaynak: KTO

* Ocak-Şubat-Mart ayı itibariyle

Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Gümrük İadelerinin Karşılıklı Yardımlaşmasına İlişkin Anlaşma	(28 Mart 1996 tarihinde imzalanmış, 15 Ekim 2002’de yürürlüğe girmiştir)
Türkiye ile ABD Açık Semalar Hava Ulaştırması Anlaşması	(24 Mart 2000)
Türkiye ile ABD arasında İkili İstihdam Düzenlemesi	(23 Kasım 1999)
Ticaret ve Yatırım İlişkilerinin Geliştirilmesine İlişkin Anlaşma	(29 Eylül 1999 tarihinde imzalanmış, 11 Şubat tarihinde yürürlüğe girmiştir.)
Ticari İstişare mekanizması Kurulmasına Yönelik zaptı	(20 Ocak 1998)
Türkiye-ABD İş İmkanlarının Geliştirme Konseyinin Kurulmasına İlişkin Mutabakat Zaptı	(15 Kasım 1996)
Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması	(26 Mart 1996 tarihinde imzalanmış, 1 Mart 1998 tarihinde yürürlüğe girmiştir)
Tarım Alanında Bilimsel ve Teknik İşbirliği Mutabakat Zaptı	(18 Ocak 1995 tarihinde Washington’da imzalanmış olup, süresi dolmuştur. Yeni bir protokolün imzalanması için çalışmalar başlamıştır)
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	(3 Aralık 1985)
Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri arasında Vergi Muafiyetleri Anlaşması	(30 Haziran 1954)
Ticaret ve Seyrüsefain Muahedenamesi	(1 Ekim 1929)

Tablo 100. Konya ilinin ABD'ye İhracatı

Yıllar	Miktar Kg.	Dolar Değeri (\$)	TL. Olarak Değeri
2000	859.564	1.081.686	676.804.645
2001	1.662.021	1.850.284	2.247.909.915
2002	14.085.995	2.361.019	3.640.548.192
2003	1.007.610	1.557.851	2.317.470.439
2004	269.775	976.920	791.056.392
2005	70.944	745.628	561.965
2006	1.339.495	2.270.689	1.827.280
2007	3.883.779	4.247.190	3.190.343
2008	3.211.963	3.776.208	2.862.816
2009	3.222.819	1.976.210	3.052.332

Kaynak: KTO 2009

Tablo 101. Konya ilinin ABD'ye İhracatı

Konya	2006	2007	2008	2009	2009*	2010*
	21.243.770	25.062.730	27.119.678	25.971.004	5.627.602	6.574.035

Kaynak: KTO

* Ocak-Şubat-Mart ay itibariyle

Tablo 102. Konya'nın ABD'ye ihracatında İlk 8 ürün

Urun Kodu	Ürün Adı	Miktar Toplamı (Kg)	Kendi Para Biriminde Toplamı	Döviz 1 Toplamı
68	Taş,Alçı,Çimento Vb. Maddelerden Eşya.	3034335	2.350.450,77	1.515.768,84
20	Sebze,Meyve Ve Sert Kabuklu Meyve Müsth.	65631	242.772,14	155.585,00
17	Şeker Ve Şeker Mamulleri.	36982,61	142.731,75	97.253,14
57	Halılar Ve Dokunabilir Mad.Yer Kaplamaları.	1412	137.137,59	88.382,37
84	Kazanlar,Makineler,Mekanik Cihaz,Aksamı.	11992	115.229,88	77.433,00
34	Sabunlar,Yıkama Müsth.,Temizlik Müstahz.	25200	23.205,09	15.724,80
73	Demir Ve Çelikten Eşya.	6086	20.620,49	13.445,81
69	Seramik Mamulleri.	41180	20.185,01	12.618,00

Kaynak: KTO 2009

Tablo 103. Türkiye-ABD İkilili Ticareti (Milyon ABD Doları)

	İhracat (milyon\$)	Genel İhracatımız İçindeki Pay (%)	ABD'nin İthalatı İçindeki Pay (%)	İthalat (Milyon\$)	Genel İthalatımız İçindeki Pay (%)	ABD'nin İhracatı İçindeki Pay (%)	Hacim (milyon\$)	Denge (Milyon\$)
2005	4.911	6,7	0,3	5.376	5,1	0,6	10.193	-439
2006	5.061	5,9	0,3	6.261	4,3	0,6	11.322	-1.200
2007	4.145	3,9	0,2	8.144	4,8	0,7	12.289	-3.999
2008	4.299	-	-	11.975	-	-	16.274	-7676
2009	3.225	-	-	8.574	-	-	11.799	-5349
2009*	527	-	-	1.231	-	-	1.758	-704
2010*	521	-	-	1.312	-	-	1.833	-791

Kaynak: www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 20.06.2010 * Ocak-Şubat ay itibariyle

Tablo 104. ABD'nin Sektör Bazında İhracat Rakamları

Sektörler	2006	2007	2008	2009	2010 *
Otomotiv	231.772.607	245.488.146	267.001.298	696.819.022	137.173.429
Çelik	927.410.703	313.313.702	816.004.891	236.148.697	112.647.745
Konfeksiyon	1.020.238.052	811.112.261	552.651.028	353.776.797	95.057.348
Makine	291.242.042	316.374.796	406.759.021	322.891.626	90.543.327
Madencilik	417.565.604	408.736.272	346.553.843	224.345.580	60.560.730
Kimyevi	565.485.282	422.983.501	540.900.894	247.236.256	54.418.689
Tekstil	194.077.726	218.855.489	219.251.066	156.425.370	50.054.992
Tütün	139.380.088	172.229.129	96.584.657	184.431.840	44.428.026
Halı	73.289.633	93.618.099	84.415.079	78.870.604	27.306.451
Demir	162.951.642	173.437.902	155.360.866	92.856.571	26.666.105

Kaynak: KTO

* Ocak-Şubat-Mart ayı itibariyle

5.4.9. Mısır

Mısır'la ticari ilişkilerimiz ortak bir tarihi geçmişe dayanmakla birlikte, iki ülke arasında ilk ticaret anlaşması 1966 yılında Kahire'de, ikincisi 1976 yılında Ankara'da, üçüncüsü 4 Ekim 1996 tarihinde Kahire'de yapılmıştır. Çifte Vergilendirmenin önlenmesi, Karşılıklı Yatırımların Teşviki ve Korunması, Ekonomik ve Teknik İşbirliği ile KEK Protokolü'nün ardından, 1 Mart 2007 tarihinde yürürlüğe giren serbest Ticaret Anlaşması'yla (STA) birlikte ekonomik ve ticari ilişkilerin altyapısı tamamlanmıştır.

Türkiye-Mısır Serbest Ticaret Anlaşması sanayi ürünlerindeki gümrük vergileri, miktar kısıtlamaları ve eş etkili miktar ve kısıtlamaların kaldırılması, bitki ve hayvan

sağlığı konusunda önlemler, hizmetler, yatırımlar ve genel hükümler alanında düzenlemeler içermektedir.

Sektörel olarak incelendiğinde Türkiye'nin Mısır'a ihracatında sanayi ürünlerinin payının %91, tarım grubunun %7,2, madencilik ve taş ocakçılığı grubunun payının %1,4 olduğu, Mısır'dan ithalatımızda ise sanayi grubunun %52,6, tarım grubunun %27,5 ve madencilik ve taş ocakçılığı grubunun %20 civarında paya sahip olduğu görülmektedir.

Mısır'a yönelik ihracatımızda en üst sırayı demir ve çelik ürünleri, motorlu kara taşıtları, ikinci sırayı meyve, sebze ve mamulleri, üçüncü sırayı elektrikli makineler, dokumaya elverişli lifler almakta, ithalatımızda ise birinci sırayı hububat (pirinç), ikinci sırayı mineral yakıtlar, mineral yağlar, dokumaya elverişli lifler, kimyasallar ve üçüncü sırayı pamuk, petrol ürünleri ve dokumacılık oluşturmaktadır.

Mısır'da kurulu Türk firması 141, yatırım tutarı ise 500milyon Doların üzerindedir. Bahsekonu 141 firmadan74'ü 2006-2007 yıllarında Mısır'da yatırım yapmışlardır.

Bu çerçevede, halihazırda 500 Milyon Dolar seviyelerinde olduğu tahmin edilen Mısır'daki Türk yatırımlarını önümüzdeki dönemde 1 Milyar Doları geçeceği öngörülmektedir.

Türk müteahhitlik firmalarının Mısır'da gerçekleştirmiş oldukları yatırımlar ve inşaat çalışmaları oldukça ilerleme kaydetmiş durumdadır. Türk müteahhitlerinin günümüze kadar Mısır'da gerçekleştirmiş olduğu ve planlanan projelerin değeri 557 milyon Dolara ulaşmıştır.

Kahire yakınlarındaki 6 Ekim Sanayi Şehrinde iki milyon metrekare üzerine kurulacak ve tamamlandığında 140 firmanın faaliyet göstereceği Organize Türk Sanayi Bölgesinin Kuruluş anlaşması 2007 Ocak ayında imzalanmıştır.

5.4.9.1. Türkiye-Mısır Arasındaki Ticaret Anlaşmaları

Türkiye ile Mısır arasında ticari ve ekonomik ilişkiler çerçevesinde imzalanmış olan anlaşmalar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Anlaşma Adı	İmza Tarihi	İmza Yeri	RG Tarihi
Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması	18.07.1994		28.09.1994
Ticaret Anlaşması	04.10.1996	Kahire	07.01.1997

Türkiye ve Mısır arasında 07.01.1997 yılında Ticaret Anlaşması imzalanmıştır.

Tablo 105. Konya ilinin Mısır'a İhracatı (1997-2009)

Yıllar	Miktar Kg.	Dolar Değeri (\$)	TL. Olarak Değeri
1997	609.534	477.102	74.148.230
1998	-	-	-
1999	3.253.871	2.399.979	1.068.712.903
2000	10.679.483	3.676.523	2.323.454.702
2001	7.184.602	4.452.409	5.783.117.197
2002	17.081.026	5.855.035	8.796.349.150
2003	10.869.569	4.387.596	6.683.454.338
2004	8.006.811	6.324.723	5.026.825.282
2005	6.660.242	11.111.912	8.311.181
2006	5.852.330	8.638.962	6.845.325
2007	2.540.304	4.699.311	3.531.684
2008	1.562.690	5.676.262	4.286.921
2009	6.870.932	5.503.665	8.342.420

Kaynak: KTO 2009

Tablo 106. Konya ilinin Mısır'a İhracatı (2006-2010)

Konya	2006	2007	2008	2009	2009*	2010*
	11.202.912	10.982.870	20.300.695	29.486.589	7.352.517	7.981.145

Kaynak: KTO

* Ocak-Şubat-Mart ay itibariyle

Tablo 107. Konya'nın Mısır'a ihracatında İlk 8 ürün

Urun Kodu	Ürün Adı	Miktar Toplamı (Kg)	Kendi Para Biriminde Toplamı	Döviz 1 Toplamı
84	Kazanlar,Makineler,Mekanik Cihaz,Aksamı.	635520,6	3.636.777,70	2.408.199,68
38	Muhtelif Kimyasal Maddeler.	2713816	2.019.760,57	1.332.754,50
87	Motorlu Kara Taşıtı,Aksamı,Parçaları.	1135677	1.639.495,72	1.075.281,54
69	Seramik Mamulleri.	320920	381.812,12	250.983,56
11	Değirmencilik Ürünleri.	1999975	344.378,90	227.997,14
82	Adi Metal Ve Bıçakçı Eşyası,Sofra Tk.	1695	116.572,50	75.000,00
48	Kağıt Ve Karton Ve Mamul Eşya.	15265	63.730,65	43.518,00
65	Başlıklar Ve Aksamı.	5800	42.659,23	27.840,00
68	Taş,Alçı,Çimento Vb. Maddelerden Eşya.	23895	31.219,00	19.984,00
70	Cam Ve Cam Eşya.	10435	32.223,98	19.696,00
76	Alüminyum Ve Alüminyumdan Eşya.	4928	21.664,41	14.480,59
94	Mobilya,Işık Cihazı,Prefabrik Yapılar.	3005	12.125,34	7.930,24

Kaynak: KTO 2009

Tablo 108. Türkiye-Mısır İkili Ticareti (Milyon ABD Doları)

YILLAR	İHRACAT	İTHALAT	DENGE	HACİM
2005	687	267	420	954
2006	709	392	317	1.101
2007	902	679	223	1.581
2008	1.426	942	484	2.368
2009	2.618	641	1.977	3.259
2009 *	437	82	355	519
2010 *	349	130	219	479

Kaynak: KTO

* Ocak-Şubat ay itibariyle

Tablo 109. Mısır'ın Sektör Bazında İhracat Rakamları

Sektörler	2006	2007	2008	2009	2010 *
Çelik	92.347.262	155.745.864	307.595.260	1.370.409.639	216.499.874
Kimyevi	169.131.139	177.807.907	200.086.457	352.626.638	121.281.150
Çimento	20.786.500	27.969.270	45.491.827	117.660.522	57.906.617
Tekstil	110.363.037	111.422.695	167.326.181	164.469.179	48.068.775
Otomotiv	96.209.754	145.632.826	169.164.902	120.006.551	43.986.766
Makine	55.762.554	80.037.729	136.231.074	150.764.286	34.951.647
Hububat	-	-	-	70.656.472	23.815.333
Demir	34.528.318	52.795.026	67.954.946	75.936.146	21.079.378
Konfeksiyon	19.427.369	26.394.607	39.930.335	52.351.926	16.538.073
Elektrik	32.888.323	54.837.418	65.680.215	51.754.697	15.999.617

Kaynak: KTO

* Ocak-Şubat-Mart ayı itibariyle

5.4.10. Birleşik Arap Emirlikleri

Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), toplam 97,8 milyar varil rezerv ile dünya petrol rezervinin %10'una sahiptir. OPEC içindeki dördüncü büyük petrol üreticisidir. Günlük üretimi yaklaşık 2,5 milyon varildir. Dünyanın en büyük beşinci doğalgaz kaynaklarına (212 Tcf) sahiptir. Petrol ve doğalgazın en önemli müşterisi Japonya'dır.

BAE'de istihdam edilen kişi sayısı toplam 2.459.000'dir.

BAE'nde gelir, kurumlar, katma değer, tüketim vergileri gibi kamu maliyesinin klasik gelir kalemleri bulunmamaktadır. İstisnai olarak yabancı bankalar ve petrol şirketleri karları üzerinden %20 oranında vergiye tabidirler. Özel denetim şirketleri dışında mali kayıt sistemi ve piyasa fiyat kontrol mekanizması yoktur.

BAE kurulduğu 1971 yılından bu yana izlediği politikalar ile doğal kaynaklara bağımlı olmayan bir ekonomi ortaya koymak yönünde çaba göstermektedir. Petrol güdümlü başlayan kalkınma özellikle Dubai'de, yerini ticaret, finans ve turizm gibi hizmet sektörlerine bırakmıştır. Petrol kaynakları açısından zayıf olan Dubai ve diğer Kuzey Emirliklerinin en önemli gelir kaynağı ticaret ve bu kapsamda re-export'tur.

Abu Dhabi'ye göre petrol kaynakları yok denecek kadar az olan Dubai ve diğer Kuzey Emirlikleri ekonomik ve ticari faaliyetlerini re-export ağırlıklı yürütmektedir. Geleneksel re-export pazarları ise İran ve Hint Yarımadası ile diğer Körfez ülkeleri ve Doğu Afrika bölgesidir. Re-export işlemlerinin %80'i Dubai üzerinden gerçekleşmektedir.

Ülkenin en büyük tedarikçisi Çin ve Japonya ile AB ülkeleridir. İran, Irak, Doğu Afrika ve diğer Körfez ülkeleri ise önde gelen alıcı pazarlarıdır.

Ülkenin turizm merkezi Dubai olup, gelen sayısı yılda 5 milyon civarındadır. Turist sayısının yeni terminaller ve yeni havaalanı yapımıyla 2010 yılı sonuna kadar 15 milyona çıkarılması hedeflenmektedir.

BAE'de 15 adet serbest bölge bulunmaktadır. İthalat, re-export ve ihracatta gümrük vergisi alınmamakta, kar ve sermaye transferine engel bulunmamaktadır.

Türkiye ile BAE arasında 1984 yılında Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması, 1993 yılında Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması yapılmış olup, KİK üyeleri ile birlikte Serbest Ticaret Anlaşması yapılması yolunda çalışmalar devam

etmektedir. KEK 6. dönem toplantısı 2000 yılında yapılmıştır. 2005 yılı Eylül ayında Abu Dhabi’de Yatırımların Karşılıklı Korunması Anlaşması imzalanmıştır.

Türkiye’nin en çok ihracat yaptığı ülkeler sıralamasında BAE onbirinci sırada yer almaktadır. BAE’ye gerçekleşen ihracat performansı değerlendirildiğinde, sırayla demir çelik, mücevherat, makine, taşıt yedek parçaları, gıda ürünleri ilk sıraları işgal etmektedir. Bunları tüketim malları (ayakkabı, seyahat eşyası, mobilya, sıhhi tesisat) ihracatının takip ettiği gözlenmektedir.

Ayrıca, Türk müteahhit firmalarının BAE’de üstlendiği projelerin toplam tutarı 3 milyar dolar seviyesindedir. Bu kapsamda, Dubai, Dubai Metro’su, Dubai Palm Adası, Dubai International City ve Dubai belediyesi, Dubai Yol ve Ulaştırma İdaresi’nin altyapı projeleri ile özel sektörün yüksek kule projelerinde firmalarımız aktif olarak almaktadır.

5.4.10.1. Türkiye-Birleşik Arap Emirlikleri Arasındaki Ticaret Anlaşmaları

Türkiye ile Birleşik Arap Emirlikleri arasında ticari ve ekonomik ilişkiler çerçevesinde imzalanmış olan anlaşmalar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Anlaşma Adı	İmza Tarihi
Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması	09.08.1984
Türkiye-Birleşik Arap Emirlikleri Hava Ulaştırma Anlaşması	26.10.1986
Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması	29.01.1993
KEK VI. Dönem Toplantısı	19.11.2000

Türkiye ve Birleşik Arap Emirlikleri arasında 19.11.2000 yılında KEK VI. Dönem Toplantısı gerçekleştirilmiştir.

Tablo 110. Konya ilinin BAE'ye İhracatı

Yıllar	Miktar Kg.	Dolar Değeri (\$)	TL. Olarak Değeri
2000	46.285	162.521	101.062.111
2001	233.794	704.474	814.907.897
2002	289.915	566.035	824.096.874
2003	882.395	1.260.349	1.841.349.915
2004	755.665	4.610.173	3.603.448.820
2005	1.288.640	7.163.171	5.325.242
2006	1.033.049	5.440.006	4.297.813
2007	1.397.396	8.424.429	6.383.473
2008	3.915.354	10.538.274	8.233.892
2009	1.001.283	3.260.748	5.061.673

Kaynak: KTO 2009

Tablo 111. Konya ilinin BAE'ye İhracatı

Konya	2006	2007	2008	2009	2009*	2010*
	4.572.005	11.565.715	17.161.956	10.937.476	3.928.106	2.067.719

Kaynak: KTO

* Ocak-Şubat-Mart ay itibariyle

Tablo 112. Konya'nın BAE'ye ihracatında İlk 8 ürün

Urun Kodu	Ürün Adı	Miktar Toplamı (Kg)	Kendi Para Biriminde Toplamı	Döviz 1 Toplamı
87	Motorlu Kara Taşıtı,Aksamı,Parçaları.	646441,6	3.106.534,46	2.012.815,83
76	Alüminyum Ve Alüminyumdan Eşya.	93901	1.432.813,12	912.815,79
84	Kazanlar,Makineler,Mekanik Cihaz,Aksamı.	38008	276.626,73	175.510,58
18	Kakao Ve Kakao Müstahzarları.	19968	69.923,47	46.310,00
73	Demir Ve Çelikten Eşya.	44489	63.175,34	40.549,00
11	Değirmencilik Ürünleri.	115000	35.726,76	23.005,00
72	Demir Ve Çelik.	19506	33.881,19	22.976,53
68	Taş,Alçı,Çimento Vb. Maddelerden Eşya.	20640	25.419,33	16.442,00
39	Plastikler Ve Mamulleri.	2895	13.513,19	7.608,78
94	Mobilya,Işık Cihazı,Prefabrik Yapılar.	434	4.060,01	2.715,00

Kaynak: KTO 2009

Tablo 113. Türkiye-BAE İkili Ticareti (Milyon ABD Doları)

YILLAR	İHRACAT	İTHALAT	DENGE	HACİM
2005	1.675	205	1.470	1.880
2006	1.985	352	1.633	2.337
2007	3.240	470	2.770	3.710
2008	7.975	691	7.284	8.666
2009	2.898	667	2.231	3.565
2009 *	459	50	409	509
2010 *	381	105	276	486

Kaynak: KTO

* Ocak-Şubat ay itibariyle

Tablo 114. BAE'nin Sektör Bazında İhracat Rakamları

Sektörler	2006	2007	2008	2009	2010 *
Çelik	1.223.632.628	1.880.642.997	5.495.887.223	180.425.494	229.164.232
Kimyevi	137.831.478	265.931.678	723.111.479	52.969.573	72.889.124
Değerli Mad	162.987.279	262.820.595	319.618.828	41.125.183	50.227.035
Otomotiv	27.328.582	62.445.440	86.927.032	31.427.096	38.870.538
Elektrik	65.203.653	137.611.540	240.079.612	49.370.246	26.341.861
Konfeksiyon	38.131.990	49.013.878	69.476.555	12.191.122	16.236.425
Hububat	-	-	-	15.623.008	14.351.138
Makine	48.623.910	77.793.455	93.540.612	13.639.381	11.777.852
Demir	21.693.855	26.248.299	81.525.065	16.459.611	9.560.859
Ağaç Orman	14.911.472	18.614.873	40.500.859	17.003.927	8.102.489

Kaynak: KTO

* Ocak-Şubat-Mart ayı itibariyle

ALTINCI BÖLÜM

KONYA İLİ DIŞ TİCARET YAPISI ANKET ANALİZ SONUCU

2008 yılında su yüzüne çıkan ve bütün dünyayı etkisi altına alan küresel kriz dış ticaret politikaları başta olmak üzere bütün alanlarda ezberi bozmuştur.

IMF tahminlerine göre dünya ticareti cari fiyatlarla en az %30 gerilemiştir. Rakamsal olarak da 2008 yılında 16 trilyon dolar olan dünya ticaret hacmi 2009 yılında 11 trilyon dolara gerileyecektir. Yani dünya ticaretindeki gerileme Fransa ve İngiltere' nin milli gelir toplamına eşittir.

Türkiye' nin ihracatındaki gerilemenin çok büyük bir kısmı ihracatta en büyük partneri olan AB' den kaynaklanmıştır. Çünkü, AB ekonomik anlamda krizden en büyük darbeyi alan bölgedir. AB' nin bu durumu firmaların Pazar çeşitliliğine gitmesi gerektiği durumunu teyit eder niteliktedir.

Bu ekonomik şartlarda geleneksel yöntemlerle ve eski usullerle hem Konya' nın hem Türkiye' nin dış ticareti geliştirme şansı yoktur.

Krizin bitişiyle birlikte daha fazla ülke ve firma ihracat atağına geçecektir. Gelişmekte olan ülkeler bir taraftan rakipken diğer taraftan da potansiyel pazardır. Firmalar bu Pazar potansiyelinden maksimum seviyede yararlanmalıdır. Örneğin firmalar için ciddi rakip olan Çin' in ithalatı DTM verilerine göre Ocak 2010' da Ocak 2009' a göre %85 artmıştır. Yani rakip Çin, geleceğe hazırlık ve yatırım amaçlı emtia satın almaktadır. Böylece de %85 daha fazla dışardan mal almıştır. Yani firmaların Çin' deki Pazar payı şansı da o ölçüde artmış demektir.

Dış ticarete başarıya ulaşmanın yollarından birisi pazarı iyi tanımak ve sorunları doğru tespit etmektir. Bu anket çalışmasında da Konya' daki firmaların dış ticaret faaliyetleri analiz edilmiş ve dış ticaret yaparken karşılaştıkları sorunlar, uygulanan makro ekonomik politikalarından nasıl ve ne derece etkilendikleri belirlenerek Konya İlinin Dış ticaret Hacminin artması için yapılması gerekenler ortaya çıkarılmıştır.

Söz konusu anket Konya Ticaret Odası, Konya Sanayi Odası üyelerine mail, otomatik faks ve internet sitelerinde duyuru yapmak suretiyle gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Konya Ticaret Odası Meslek Komiteleri Servisi ve Dış Ticaret Servisi' nde ve

Türk DışTicaret Vakfı' nın Konya Eğitim Koordinatörleri vasıtasıyla Konya Organize Sanayi Bölgesindeki firmalarla yüz yüze yapılmıştır.

Hedef; yıllık ihracat tutarı 100.000 doları aşan firmalar olmakla birlikte bu tutarın altındaki firmalarla da anket yapılarak Konya ilinin dış ticaret yapısının genel durumu ve görünüşü ortaya çıkarılmıştır.

100.000 dolar üstü ihracat yapan firmalar “büyük”, altı ihracat yapan firmalar ise “küçük” firmalar olarak adlandırılmıştır.

Bu firmalar yaptığımız ankete oldukça ilgili yaklaşmışlardır. Konya piyasasında anket yapma konusunda geri dönüşün ne kadar zor olduğu düşünülürse, bu konudaki şansımız bir kez daha ortaya çıkmış olur.

Toplamda 218 firmadan geri dönüş alınmış olmakla birlikte bunlardan 209 adedi değerlendirmeye uygun anket olarak karşımıza çıkmıştır. Bu firmalardan 151 tanesi büyük olarak adlandırdığımız yüz bin dolar üzeri ihracat yapan firmalardır. Anket değerlendirmemizde büyük firmalar ele alınmıştır. Anketi yaparken ve soruları hazırlarken sektör ayrımı yapılmamış, sektör bazında inceleme değerlendirme kısmında yapılmıştır.

Konya Ticaret Odası' na kayıtlı ve yıllık 100.000 üzeri ihracat yapan firma sayısı 185, 100.000 altı ihracat yapan firma sayısı ise 283'tür.

Yani toplamda 468 kayıtlı firmadan 218 adedi anket çalışmamıza katılmıştır. Böylece ulaşmayı hedeflediğimiz firmaların %47'sinden geri dönüş alınmış oldu. Konya Sanayi Odası üyesi olup ihracat yapan firmaların büyük çoğunluğu aynı zamanda Ticaret Odası üyesi de olduğu için Sanayi Odası üyeleri için ayrıca bir değerlendirme yapılmamıştır.

Yapılan bu anket çalışması Odaya kayıtlı, döviz kazandırıcı işlemlerde vergi derecesine giren üyeleriyle tarafımca yapılan sektör toplantıları ile de desteklenmiştir. Konya Ticaret Odası' nda gerçekleştirilen dış ticaret sektör toplantısına Konya Ticaret Odası 65.Meslek Meslek Komitesi üyeleri de katılmıştır. Bütün bu çalışmalar İlimizin dış ticaret yapısı hakkında geniş bir tabana ulaşmamızı sağlamıştır.

Değişen dünya şartlarında ihracatı arttırmak için öncelikle ihracatı zorlaştıran noktaları tespit etmek gerekir.

TÜİK verilerinde görüldüğü üzere 2010 genelinde ihracatta düşüş gerçekleşmiştir. Hem ülke hem de il bazında bu düşüşün nedeni anketimize göre daha çok yeni sipariş olmaması yani talep yetersizliğidir.

Krizin bitişiyle birlikte küresel ekonomideki muhtemel büyüme ihracat kalemlerimize olan talebi arttırabilir. Şu anda gerçekleştiği söylenen küresel ekonomideki kısmi toparlanma bizim ihracat rakamlarımıza ne ölçüde yansıtacak, bunu zamanla göreceğiz.

İhracat potansiyelimizi arttırmak için ayrıca mevcut pazarlarda payımızı arttırmak ve yeni pazarlar bulmak gerekmektedir. Mevcut ve potansiyel yeni pazarlarda durumumuzun ne olacağı sadece bizim firmalarımıza değil, rakip firmaların durumlarına göre de değişecektir.

Krizle birlikte daha fazla ortaya çıkan rekabet artışı, çok doğal olarak rekabet gücüne dikkatleri çekmektedir. Çünkü yaşanan küresel kriz, dünya ticaret hacminde büyük ölçüde daralmaya neden olmuştur. Yeni dönemde değişime ve zor şartlara ayak uydurabilen firmalar yoluna devam edebilecektir.

Firmaların öncelikle ileri teknoloji ve katma değeri yüksek ürünlerin üretimi ve ihracatında yol alması gerekmektedir.

Firmalar ihracat politikalarını belirlerken;

1. Dünya nüfus yapısındaki değişimi,
2. Teknolojik eğilimleri,
3. Enerji arz ve talebindeki değişimleri dikkate almalıdır.

Örneğin; gelişmiş ülkelerde nüfusun yaşlanması, gelişmekte olan ülkelerde ise nüfus artışı beklenmektedir. Her iki durumda bu ülkelerin ithalat artışı muhtemeldir. Bu da İlimizdeki firmaların ihracatlarında muhtemel artışı gündeme getirebilir.

Teknolojideki eğilimler, özellikle gelişmiş olan ülkelerin ekonomilerinin büyümesine katkıda bulunacaktır. Bu yapıda yeni sektörlerin ortaya çıkması muhtemeldir.

Genel olarak Konya ilinin, sanayileşme potansiyeline oldukça uygun düz arazilere sahip olması ve deprem riskinin en az olduğu şehirler arasında yer alması, Konya sanayisi açısından büyük bir avantaj olarak değerlendirilebilir.

Bunun yanı sıra, Konya, sahip olduğu tarihi, coğrafi ve kültürel birikimler ve ulaşım konusundaki avantajlı konumu ile gelişim konusunda oldukça önemli bir yere sahiptir.

Konya, il olarak özetle aşağıdaki niteliklere sahiptir;

1. Düzenli bir şehirleşme ve sanayi altyapısına sahiptir.
2. Konya ülkemizi birbirine bağlayan ana ulaşım artelleri üzerinde yer almaktadır ve transit ticaret merkezidir.
3. Düz arazi varlığı, büyük fabrikalar ve farklı sektörlerden yatırımlar açısından birçok avantaj sağlamaktadır.
4. Konya ili, deprem riski en az iller arasında yer almaktadır.
5. KOBİ'lerin Konya sanayisinin ağırlığını oluşturması piyasaya esneklik ve hareket kabiliyeti kazandırılması açısından ciddi bir avantajdır.

Konya sanayisinde, geniş bir sektörel yelpazede üretim yapılması, şehrin sanayileşme potansiyeli hakkında ciddi ipuçları vermektedir. Konya'nın, nitelikli hale getirilebilme potansiyeli olan genç bir nüfusa sahip olması sanayi sektörünün gelecekteki başarısı açısından son derece büyük bir önem taşımaktadır. Ayrıca işletme sahiplerinin, personel seçiminde dikkat ettiği kriterin başında eğitimin gelmeye başlaması sanayicilerin eğitilmiş işgücüne verdiği önemi göstermektedir.

Esnek yapıda, büyümeye elverişli ve Konya' da hakim olan KOBİ' ler Konya ticareti ve geleceği açısından son derece önemlidir. Konya iç dinamiklerini harekete geçirerek büyüyen bir şehir olma özelliğini taşımaktadır. Son krizde bu durum daha da açığa çıkmıştır. Konyalı sanayicilerin kredi kullanma oranlarının çok düşük seviyelerde yer alması bu durumun en önemli kanıtıdır.

Konya sanayisi özellikle 2000'li yılların ardından ihracat konusunda da önemli atılımlar gerçekleştirmiş ve ihracattaki büyüme önemli oranlara ulaşmaya başlamıştır.

Türkiye'nin en büyük üniversitelerinden bir tanesi olan Selçuk Üniversite'sinin Konya ili sınırları içerisinde bulunması ve yeni üniversiteler açılması özellikle üniversite – sanayi işbirliğinin başarısında etkin bir rol oynayacaktır.

Kayıt dışı ekonomi konusunda bir durum değerlendirmesi yapıldığında, tüm dünya ve ülkemizde olduğu gibi Konya sanayisinde de kayıt dışı ekonominin olumsuz etkileri vardır. Genel makroekonomik istikrarsızlık, piyasalarda var olan risk unsurunun kendisini belirgin bir şekilde hissettirmesi, vergi ve prim oranlarının yüksek düzeylerde olması kayıt dışı ekonomiyi tetikleyen unsurlar olarak karsımıza çıkmaktadır. Günümüzde kayıt dışı ekonomi, sanayi işletmelerinin verimli bir şekilde büyüebilmesinin önündeki en büyük engellerden bir tanesidir.

Tanıtım ayağında Konya ilindeki sanayileşme ve üretim potansiyelinin tüm dünyaya tanıtılması konusunda daha etkili çabalar gösterilmelidir.

Konya firmaları her ne kadar öz sermayeleri ile kendilerini idare etseler de finans konusunda da önemli problemleri söz konusudur. Sanayinin önemli bir kısmının küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluşması ve bu işletmelerin finans konusunda, diğer işletmelere oranla çok daha ciddi sorunlar yaşaması, Konya sanayisinin kalkınmasının önündeki en büyük engellerden bir tanesidir. Ülkemizde KOBİ'lerin en çok karşılaştığı sorunların başında, pazarlama, planlama ve finansman sorunları gelmektedir. Bu sorunlarla karşılaşılmasında en önemli etkenin KOBİ'lerin bilimsel olmayan çalışma yöntemleri ve eğitim eksikliği olduğu düşünülmektedir. Böylece, KOBİ'ler bu anlamda büyük işletmelere karşın diğer alanlarda oluşan üstünlüklerinden istenilen biçimde yararlanamamaktadırlar. AB ile Gümrük Birliğine girilmesinden sonra işletmeler Avrupalı rakipleriyle boy ölçüşebilmek, ulusal pazardaki fırsatlardan istifade edebilmek için, teknik seviyelerini yükseltmek ve know-how edinmek ihtiyacı ile karşı karşıya kalmışlardır. Her ne kadar son yıllarda hızlı bir ilerleme kaydedilmiş olsa da, bilgi ve iletişim teknolojilerine (ICT) olan yatırım miktarı Türkiye'de ve Konya' da hâlâ düşüktür.

Konya sanayi işletmeleri, ihtiyaç duyduğu kaynakları genellikle kendi öz kaynaklarıyla finanse etmektedir. Konya sanayi işletmelerinin sahiplerinin büyük bir kısmı yeni yatırımlar yapma konusunda oldukça istekli bir profil ortaya çıkarsa da, bu yatırımların önündeki en büyük engel finansal yetersizliklerdir.

Girdi maliyetlerinin oldukça yüksek oluşu, ülkemizde olduğu gibi Konya sanayisinin de üretim maliyeti konusunda zor durumda kalmasına neden olmaktadır. Özellikle işçilik ve enerji maliyetlerinin oldukça yüksek oluşu, dış pazarlara açılma konusunda ciddi gayretler sarf eden Konya sanayisinin, bu pazarlardaki rekabet gücünü zayıflatmaktadır.

Konya sanayisinin en zayıf taraflarından bir tanesi de araştırma ve geliştirme faaliyetleri konusunda yaşanmaktadır. İşletmelerin büyük bir kısmı araştırma ve geliştirme çalışmaları yapmamaktadır.

Kaynak yetersizliği, küçük ölçekli olmaları, kendi ihtiyaçlarını anlamakta yaşadıkları iç eksiklikler ve kötü işleyen bir piyasa sebebiyle işletmelerin teknoloji ihtiyaçları otomatik olarak bir talep doğurmamış, teknolojik gelişme için gerekli olabilecek destek politikaları, yine kamusal finansman eksikliği sebebiyle yeterli olamamıştır.

İlimiz açısından bir diğer önemli sorun da KOBİ'lerimizin yeterli düzeyde kurumsallaşamamış olmalarıdır. Konya'nın tanıtım, markalaşma ve kurumsallaşma gibi sorunlarının bulunması ekonomik gelişmesinin önünü tıkamaktadır. Konya ekonomisinin gelişmesinin yolu KOBİ'lerin kurumsallaşmasından geçmektedir. Bu gerçekten yola çıkılarak Konya'daki KOBİ'lerin kendisini kurumsallaşma ve markalaşma alanında geliştirmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda kurumsallaşma ve markalaşma sorunlarının aşılması için daha fazla eğitim gerçekleştirilmesi amacıyla tüm kurumlar bir eğitim planı oluşturmalı ve bu eğitimlerden KOBİ'lerin yararlanması sağlanmalıdır. İşletmelerin büyük bir kısmının kurumsallaşma konusunda yetersiz bir performans sergilediği aşıkardır. Konya sanayi işletmelerinin önemli bir kısmının halen sahiplerince yönetilmesi bu durumun en basit ispatıdır. Bunun yanı sıra üniversite – sanayi işbirliğinin istenen düzeye gelmesi gerek kurumsallaşma gerekse araştırma ve geliştirme çalışmalarının başarısını arttıracaktır.

KOBİ'ler büyümeli, büyürken de büyümenin getirdiği sorunları aşmada tasarruf, markalaşma, inovasyona ve kurumsallaşmaya önem vermelidir.

Diğer bir tespitte Konya sanayisinde, nitelikli işgücüne olan ihtiyacın gün geçtikçe daha da arttığıdır. Anketimizde sorduğumuz yabancı dil sorusuna verilen cevaplar Konya'nın bu konuda ilerleme kaydettiğinin göstergesidir.

Ayrıca firmalar zaman zaman ölçek sorunu yaşayabilmektedir. Küresel rekabette fiyat ve kalite üstünlüğü ölçek ekonomisine uygun çalışmaktan, yani yeterli büyüklüğe sahip olmaktan geçmektedir. Ülkemiz ekonomisi açısından KOBİ'ler gerek sayı, gerekse istihdam açısından önemli bir işlev görmekle beraber, ekonomimiz ve KOBİ'lerin yaşamsal sağlığı açısından büyük işletmelere de ihtiyaç bulunmaktadır.

Ölçek büyütürrek rekabet gücünün artırılması yönünde teşvik edilen ortaklık ve güç birliği kurulması sürecinde mevzuat, zihniyet ve eğitim gibi birçok alanda yetersizlikler vardır. Mevcut düzenlemeyle, KOBİ'lerin birleşmelerine yönelik teşvik olanağı, sadece 31.12.2009 tarihine kadar birleşmiş şirketlere tanınmıştır. Kanunla belirlenen süre içinde şirketlerin birleşmesine yönelik iş, işlem ve ilişkileri geliştirmesi pratikte oldukça zordur. Bu sürenin uzatılması ya da herhangi bir süre tahdidi uygulanmaması arzu edilen faydanın sağlanması açısından önemlidir.

Keza birleşme projelerinin ortaya çıkarılması, yürütülmesi ve gerekli altyapının oluşturulması gibi yüksek maliyet gerektiren hususlar KOBİ'lerin mevcut imkanları dahilinde gözükmemektedir. Bunların KOBİ teşvikleri kapsamında ele alınması ve buna ilaveten şirket birleşme projelerini değerlendirmeye yönelik danışmanlık işlevi görececek bir kurumsal yapının oluşturulması gerekmektedir.

Çok geniş bir sektörel alanda faaliyet gösteren Konya sanayisinin sektörlerdeki çok yönlülüğü, sanayinin dinamizminin en büyük göstergesini oluşturmaktadır. Konya'daki gelişmiş sektörlerin başında, tarım makineleri sanayi ve otomotiv yan sanayi gelmektedir. Özellikle son on yılda, dünya pazarlarındaki payı giderek artan otomotiv yedek parça sanayinde gerek kalite ve gerekse üretim kapasitesi olarak iddialı bir konuma gelinmiştir.

6.1. ANKET GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Anket çalışmasında Konya' daki firmaların dış ticaret faaliyetleri analiz edilmiş ve dış ticaret yaparken karşılaştıkları sorunlar, uygulanan makro ekonomik politikalarından nasıl ve ne derece etkilendikleri belirlenerek Konya İlinin Dış ticaret Hacminin artması için yapılması gerekenler ortaya çıkarılmıştır. Böylece Konya ilinin dış ticaret yapısı ve durumu analiz edilmiştir.

Bu anket oluşturulurken herhangi bir örnekleme yöntemi kullanılmamış mümkün olduğu kadar çok sayıda kuruluşa anket uygulanmaya çalışılmıştır. Kitleyi oluşturan kuruluşların yaklaşık olarak yarısına ulaşılmıştır. Anket sorularının oluşturulmasında çoğunlukla 5'li likert ölçeği kullanılmıştır. Anket sonuçlarını değerlendirmek için SPSS 15 paket programından yararlanılmıştır.

GÖRÜŞME_SEKLI

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid yüz yüze	120	79,5	79,5	79,5
faks ya da mail	31	20,5	20,5	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Grafik 1: Görüşme Şekli

BÜYÜK_KÜÇÜK

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid büyük	151	100,0	100,0	100,0

Firmaların %79 ile yüz yüze görüşme yapılmıştır.

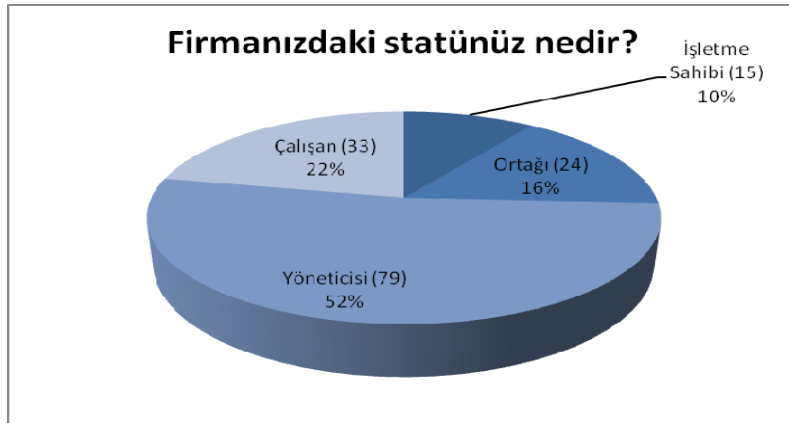
6.1.1. Bölüm A-İşletme Hakkında Bilgi

- Firmanızdaki statünüz nedir?

A_1

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid İşletme Sahibi	15	9,9	9,9	9,9
Ortağı	24	15,9	15,9	25,8
Yöneticisi	79	52,3	52,3	78,1
Çalışan	33	21,9	21,9	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Grafik 2: Firma Statüsü

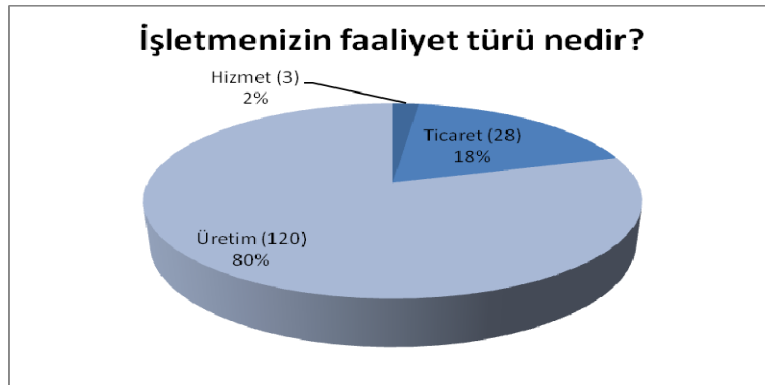

- İşletmenizin faaliyet türü nedir?

A_2

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Hizmet	3	2,0	2,0	2,0
Ticaret	28	18,5	18,5	20,5
Üretim	120	79,5	79,5	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Grafik 3: Faaliyet Türü

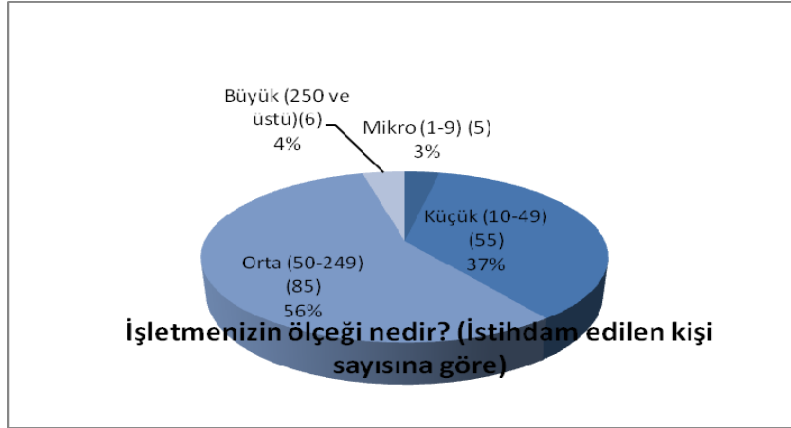

- İşletmenizin ölçeği nedir? (İstihdam edilen kişi sayısına göre)

A_3

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Mikro(1-9)	5	3,3	3,3	3,3
Küçük(10-49)	55	36,4	36,4	39,7
Orta(50-249)	85	56,3	56,3	96,0
Büyük(250 ve üstü)	6	4,0	4,0	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Grafik 4: İşletme Ölçeği

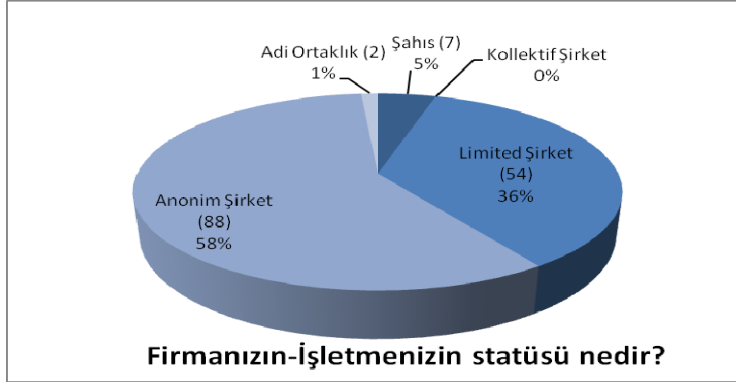
Görüşme yapılan firmaların %56' sı orta ölçekli firmalardır.

- Firmanızın-İşletmenizin statüsü nedir?

A_4

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Sahis	7	4,6	4,6	4,6
Limited şirket	54	35,8	35,8	40,4
Anonim şirket	88	58,3	58,3	98,7
Adi ortaklık	2	1,3	1,3	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Grafik 5: İşletme Statüsü

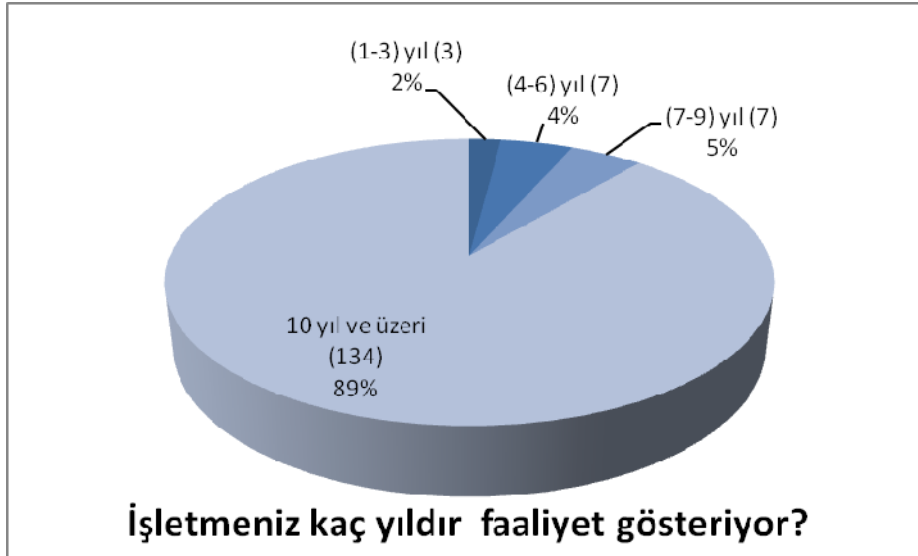

- İşletmeniz kaç yıldır faaliyet gösteriyor?

A_5

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 1-3 yıl	3	2,0	2,0	2,0
4-6 yıl	7	4,6	4,6	6,6
7-9 yıl	7	4,6	4,6	11,3
10 yıl ve üzeri	134	88,7	88,7	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Grafik 6: Faaliyet Yıl Sayısı

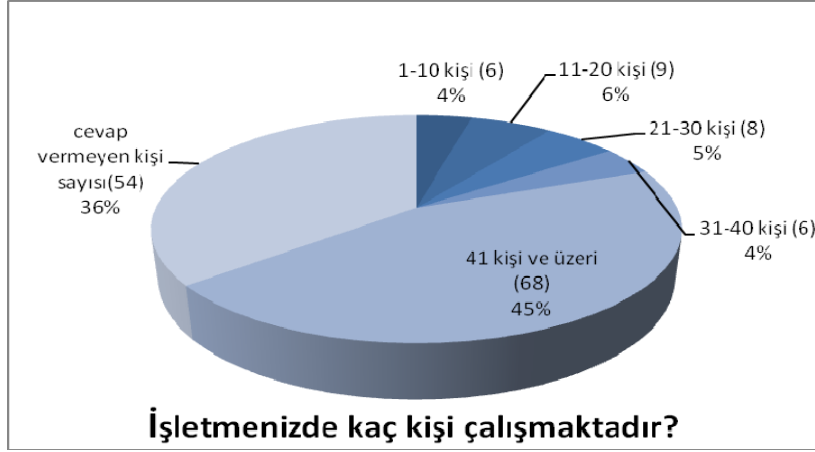

- İşletmenizde kaç kişi çalışmaktadır?

A_6

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1-10 kişi	6	4,0	6,2	6,2
	11-20 kişi	9	6,0	9,3	15,5
	21-30 kişi	8	5,3	8,2	23,7
	31-40 kişi	6	4,0	6,2	29,9
	41 kişi ve üzeri	68	45,0	70,1	100,0
	Total		97	64,2	100,0
Missing	System	54	35,8		
Total		151	100,0		

Grafik 7: Çalışan Sayısı

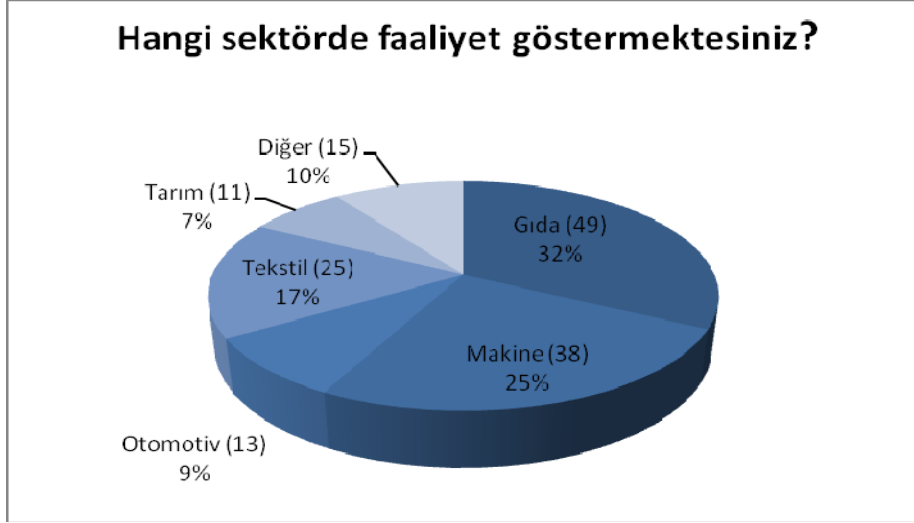

- Hangi sektörde faaliyet göstermektediresiniz?

A_7

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Gıda	49	32,5	32,5	32,5
	Makine	38	25,2	25,2	57,6
	Otomotiv	13	8,6	8,6	66,2
	Tekstil	25	16,6	16,6	82,8
	Tarım	11	7,3	7,3	90,1
	Diger	15	9,9	9,9	100,0
	Total		151	100,0	100,0

Grafik 8: Sektör

- Firmanızın cirosu nedir?

A_8

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1.000-50.000 \$	2	1,3	3,3	3,3
	101.000-150.000 \$	3	2,0	4,9	8,2
	151.000-200.000 \$	5	3,3	8,2	16,4
	201.000-250.000 \$	4	2,6	6,6	23,0
	250.000\$ ve üstü	47	31,1	77,0	100,0
	Total	61	40,4	100,0	
Missing	System	90	59,6		
Total		151	100,0		

- 2009 yılında yaptığınız ortalama ihracat tutarınız nedir?

A_9

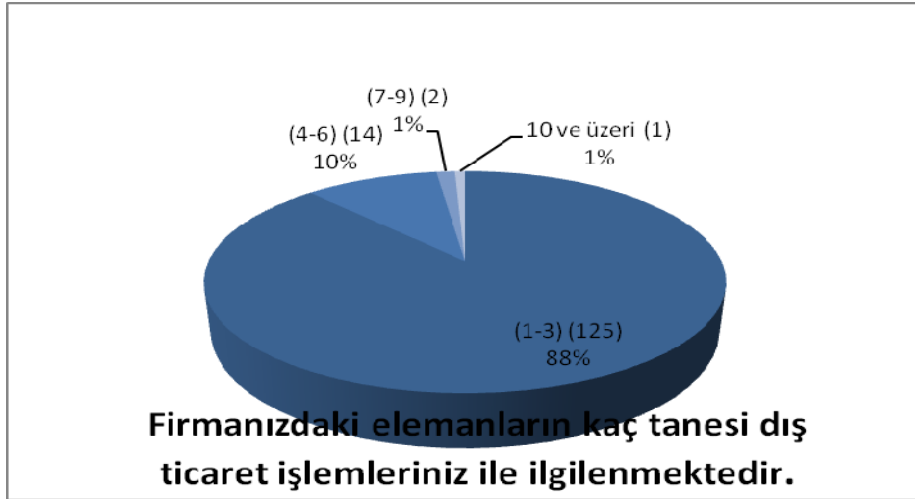
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1.000-50.000 \$	3	2,0	2,3	2,3
	51.000-100.000 \$	3	2,0	2,3	4,6
	101.000-150.000 \$	9	6,0	6,9	11,5
	151.000-200.000 \$	16	10,6	12,3	23,8
	201.000-250.000 \$	25	16,6	19,2	43,1
	250.000\$ ve üstü	74	49,0	56,9	100,0
Total		130	86,1	100,0	
Missing	System	21	13,9		
Total		151	100,0		

- Firmanızdaki elemanların kaç tanesi dış ticaret işlemlerinizi ile ilgilenmektedir.

A_10

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 1-3	125	82,8	82,8	82,8
4-6	14	9,3	9,3	92,1
7-9	2	1,3	1,3	93,4
10 ve üzeri	1	,7	,7	94,0
Sadece kendim ilgileniyorum	9	6,0	6,0	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Grafik 9: Dış Ticaret Eleman Sayısı

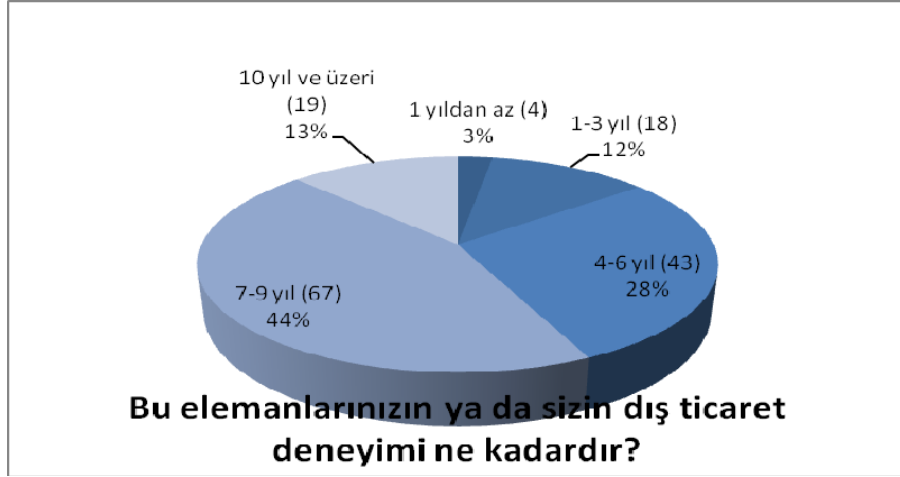

- Bu elemanlarınızın ya da sizin dış ticaret deneyimi ne kadardır?

A_11

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 1 yıldan az	4	2,6	2,6	2,6
1-3 yıl	18	11,9	11,9	14,6
4-6 yıl	43	28,5	28,5	43,0
7-9 yıl	67	44,4	44,4	87,4
10 yıl ve üzeri	19	12,6	12,6	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Grafik 10: Dış Ticaret Deneyimi

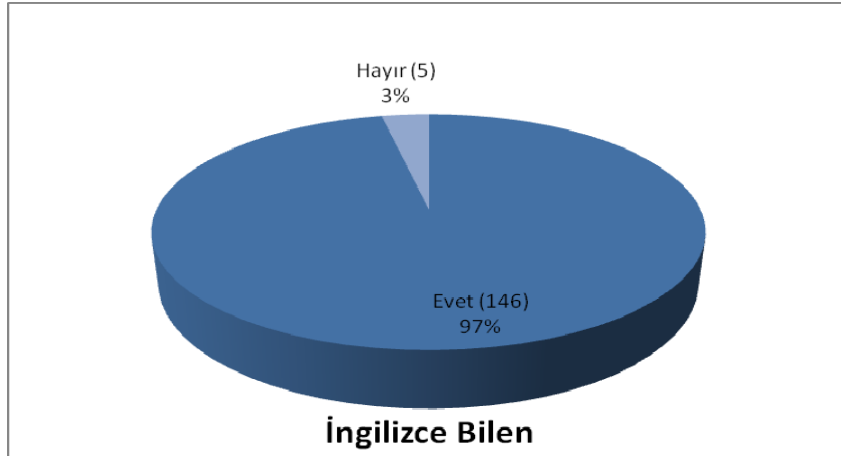

Sizin ya da dış ticaret elemanlarınızın bildiği yabancı diller hangisidir?

ingilizce

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid hayir	5	3,3	3,3	3,3
evet	146	96,7	96,7	100,0
Total	151	100,0	100,0	

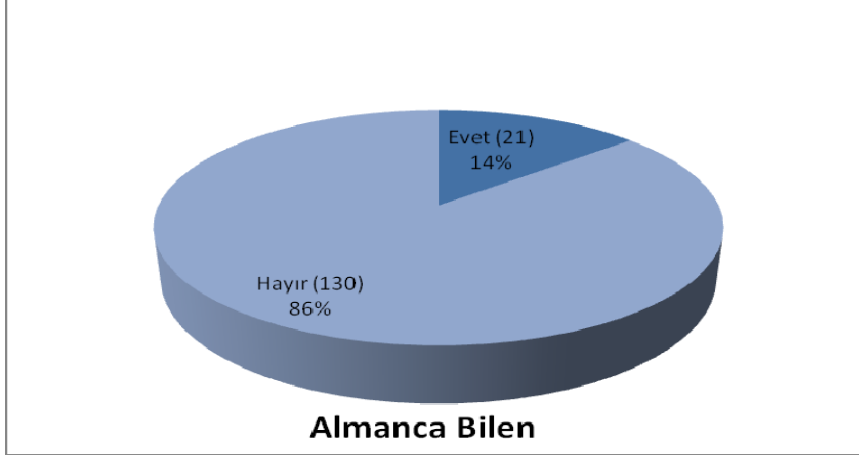
Grafik 11: İngilizce Bilme Oranı

Almanca

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid hayir	130	86,1	86,1	86,1
evet	21	13,9	13,9	100,0
Total	151	100,0	100,0	

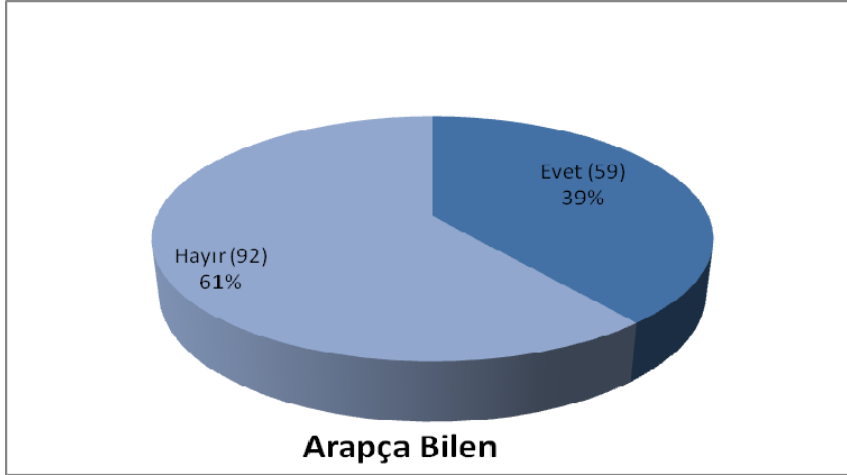
Grafik 12: Almanca Bilme Oranı

Arapça

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid hayir	92	60,9	60,9	60,9
Valid evet	59	39,1	39,1	100,0
Total	151	100,0	100,0	

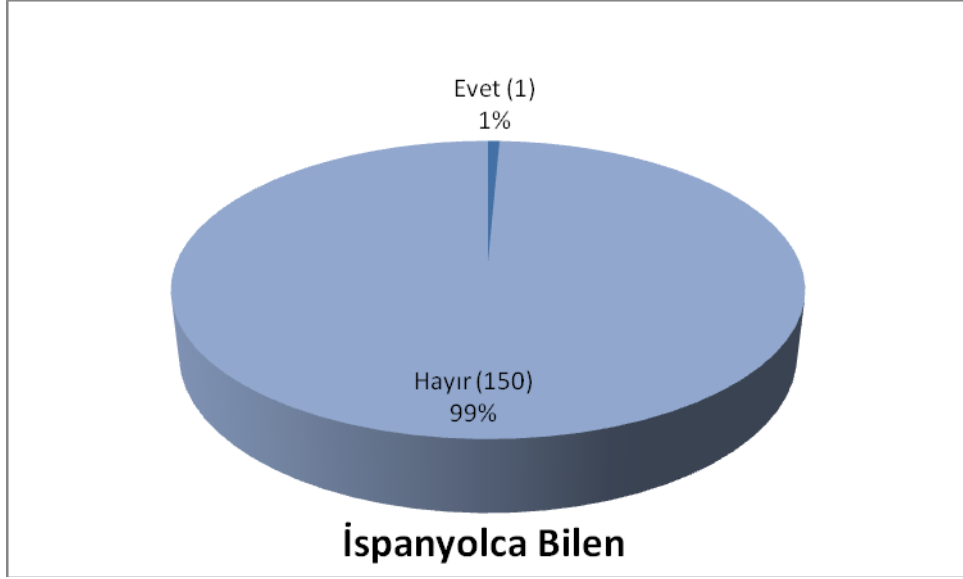
Grafik 13: Arapça Bilme Oranı

ispanyolca

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid hayir	150	99,3	99,3	99,3
Valid evet	1	,7	,7	100,0
Total	151	100,0	100,0	

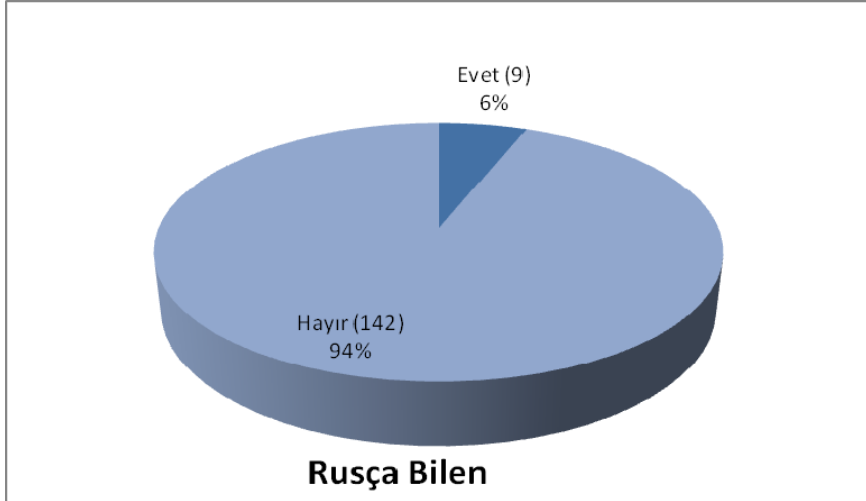
Grafik 14: İspanyolca Bilme Oranı

Rusça

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	hayir	142	94,0	94,0	94,0
	evet	9	6,0	6,0	100,0
	Total	151	100,0	100,0	

Grafik 15: Rusça Bilme Oranı

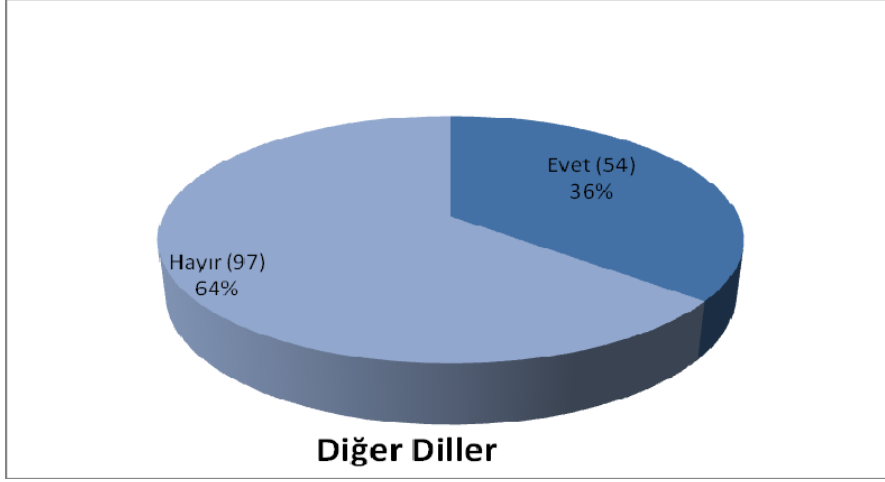

diger

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	hayir	97	64,2	64,2	64,2
	evet	54	35,8	35,8	100,0
	Total	151	100,0	100,0	

Grafik 16: Diğer Diller

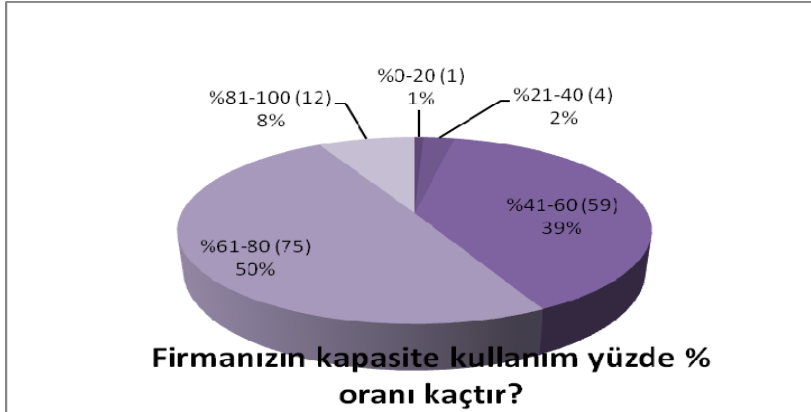

Firmanızın kapasite kullanım yüzde % oranı kaçtır?

A_13

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Yüzde %0-20	1	,7	,7	,7
Yüzde %21-40	4	2,6	2,6	3,3
Yüzde %41-60	59	39,1	39,1	42,4
Yüzde %61-80	75	49,7	49,7	92,1
Yüzde %81-100	12	7,9	7,9	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Grafik 17: Kapasite Kullanım Oranı

- 2001 krizinde işçi çıkarttınız mı?

A_14

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Evet	60	39,7	39,7	39,7
Hayir	91	60,3	60,3	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Grafik 18: İşçi Çıkartma Durumu (2001)

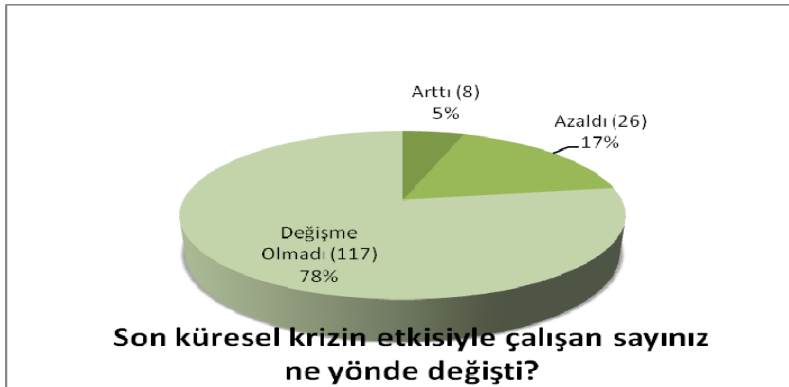

- Son küresel krizin etkisiyle çalışan sayınız ne yönde değişti?

A_15

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Arttı	8	5,3	5,3	5,3
Değişme Olmadı	117	77,5	77,5	82,8
Azaldı	26	17,2	17,2	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Grafik 19: İşçi Çıkartma Durumu (2009)

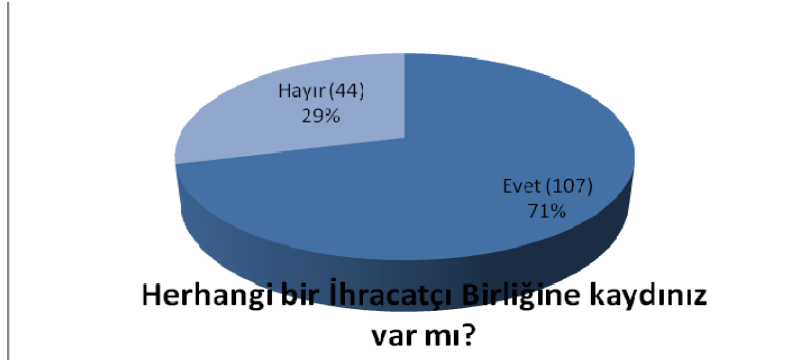

Herhangi bir İhracatçı Birliğine kaydınız var mı?

A_16

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Evet	107	70,9	70,9	70,9
	Hayir	44	29,1	29,1	100,0
	Total	151	100,0	100,0	

Grafik 20: İhracatçı Birlik Kaydı Oranı

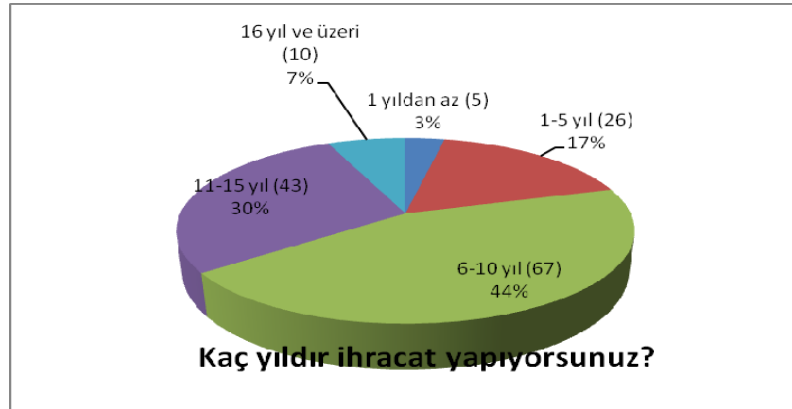

- Kaç yıldır ihracat yapıyorsunuz?

A_17

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 yıldan az	5	3,3	3,3	3,3
	1-5 yıl	26	17,2	17,2	20,5
	6-10 yıl	67	44,4	44,4	64,9
	11-15 yıl	43	28,5	28,5	93,4
	16 yıl ve üzeri	10	6,6	6,6	100,0
	Total	151	100,0	100,0	

Grafik 21: İhracat Yapma Süresi (Yıl)

- 2001 krizinden sonra ihracat miktarınızda nasıl bir değişiklik yaşadınız?

A_18

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Cok Artti	4	2,6	2,6	2,6
	Artti	31	20,5	20,5	23,2
	Azaldi	83	55,0	55,0	78,1
	Cok Azaldi	2	1,3	1,3	79,5
	Degisme Olmadi	31	20,5	20,5	100,0
	Total	151	100,0	100,0	

Grafik 22: İhracat Miktar Değişikliği (2001 Sonrası)

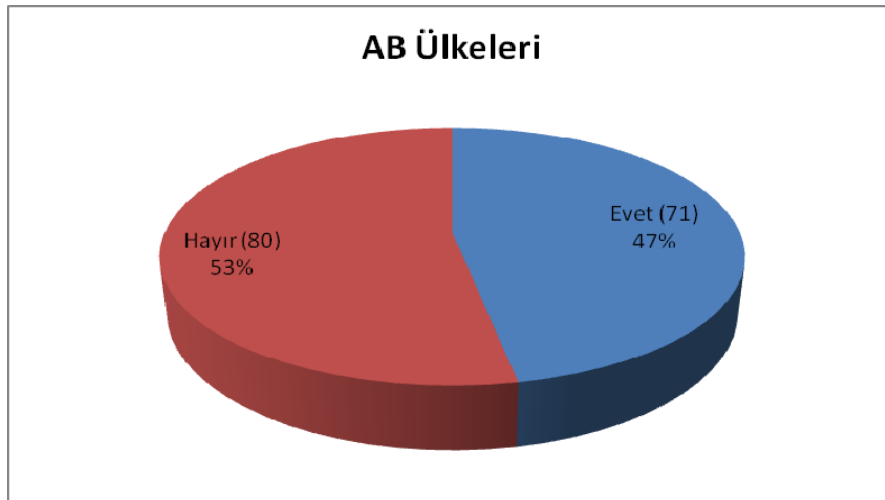

- İhracatınızı aşağıdaki ülkelerden hangisine yapmaktasınız?

AB_ülkeleri

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	hayir	80	53,0	53,0	53,0
	evet	71	47,0	47,0	100,0
	Total	151	100,0	100,0	

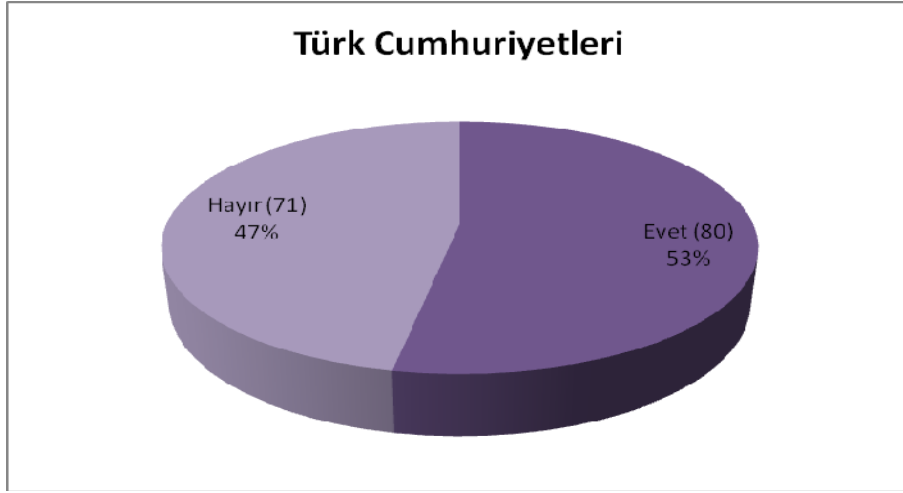
Grafik 23: AB Ülkelerine İhracat Yapma Oranı

Türk_Cumhuriyetleri

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	hayir	71	47,0	47,0	47,0
	evet	80	53,0	53,0	100,0
	Total	151	100,0	100,0	

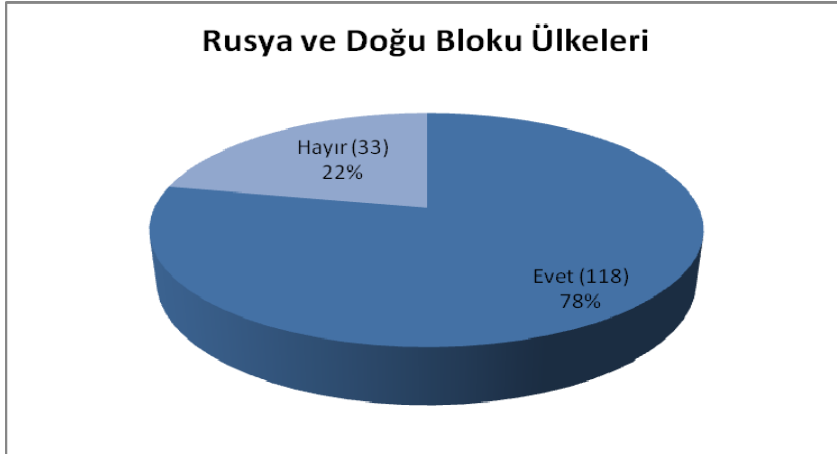
Grafik 24: Türk Cumhuriyetlerine İhracat Yapma Oranı

Rusya_Dogu_Bloku

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	hayir	33	21,9	21,9	21,9
	evet	118	78,1	78,1	100,0
	Total	151	100,0	100,0	

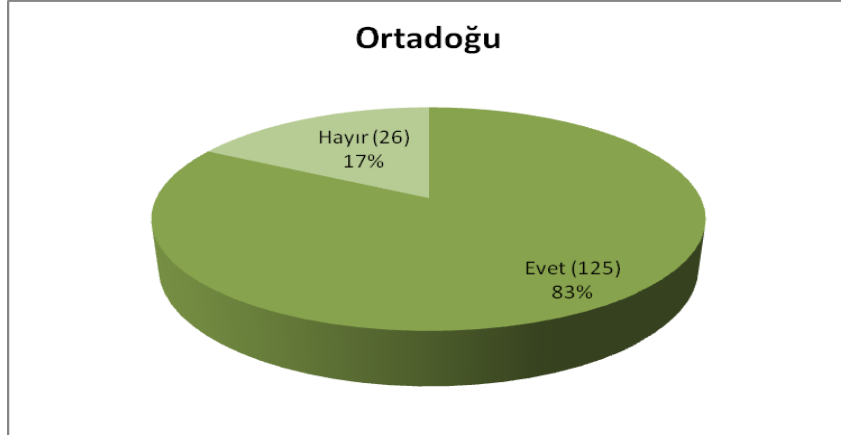
Grafik 25: Rusya ve Doğu Bloku Ülkelerine İhracat Yapma Oranı

Ortadoğu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid hayir	26	17,2	17,2	17,2
evet	125	82,8	82,8	100,0
Total	151	100,0	100,0	

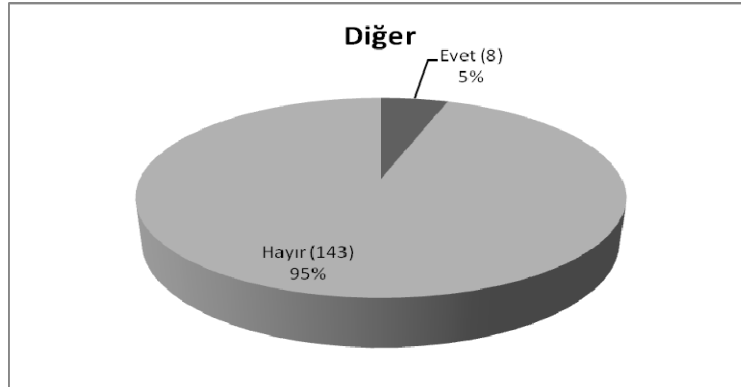
Grafik 26: Ortadoğu Ülkelerine İhracat Yapma Oranı

diger1

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid hayir	143	94,7	94,7	94,7
evet	8	5,3	5,3	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Grafik 27: Diğer Ülkelere İhracat Yapma Oranı

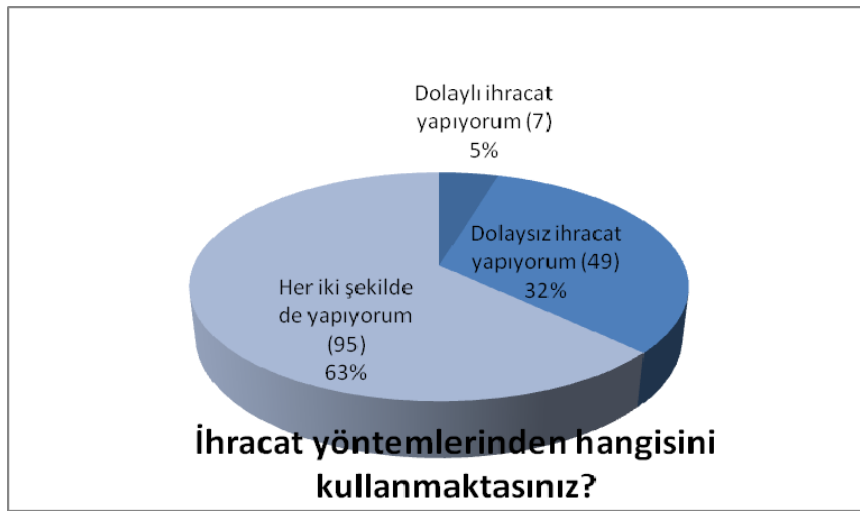

Aşağıdaki ihracat yöntemlerinden hangisini kullanmaktasınız?

A_20

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Dolaylı ihracat yapıyorum	7	4,6	4,6	4,6
	Dolaysız ihracat yapıyorum	49	32,5	32,5	37,1
	Her iki şekilde de yapıyorum	95	62,9	62,9	100,0
	Total	151	100,0	100,0	

Grafik 28: İhracat Yöntemleri

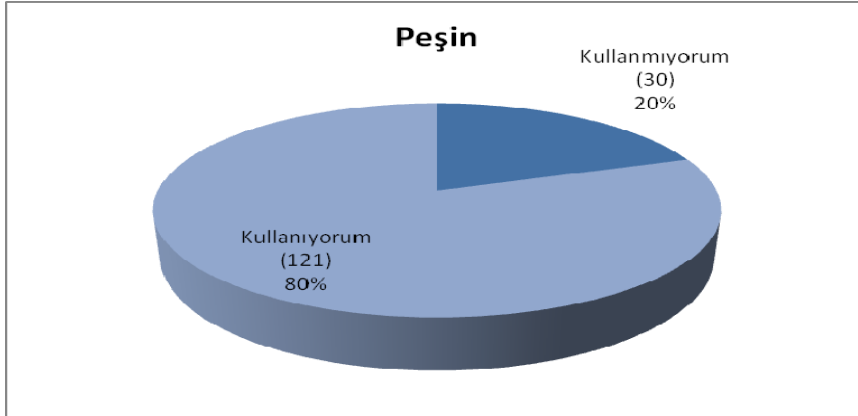

- Dış ticaret yaparken aşağıdaki ödemelerden hangisini kullanıyorsunuz?

PESİN

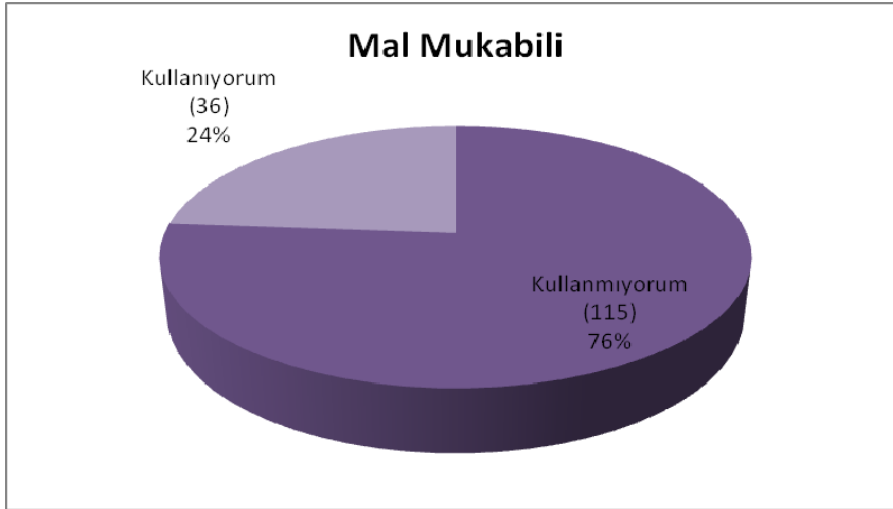
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Kullanmıyorum	30	19,9	19,9	19,9
	Kullanıyorum	121	80,1	80,1	100,0
	Total	151	100,0	100,0	

Grafik 29: Ödeme Şekilleri

MAL_MUKABILI

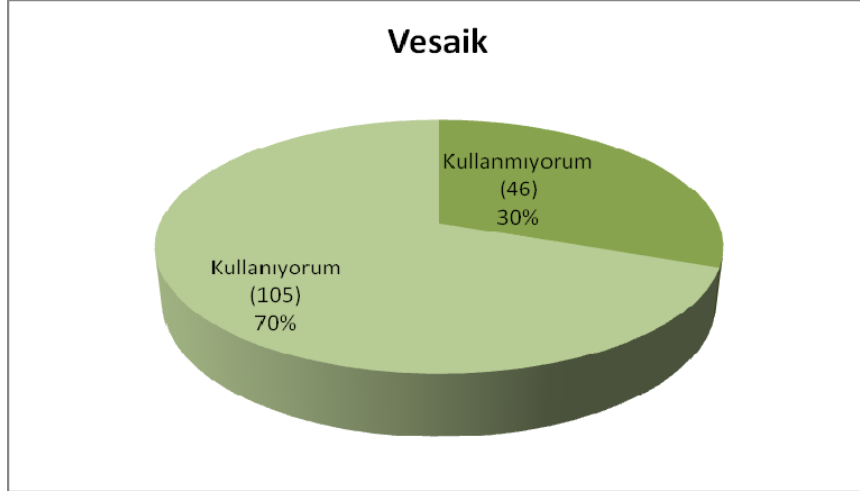
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Kullanmıyorum	115	76,2	76,2	76,2
Kullanıyorum	36	23,8	23,8	100,0
Total	151	100,0	100,0	

VESAIK

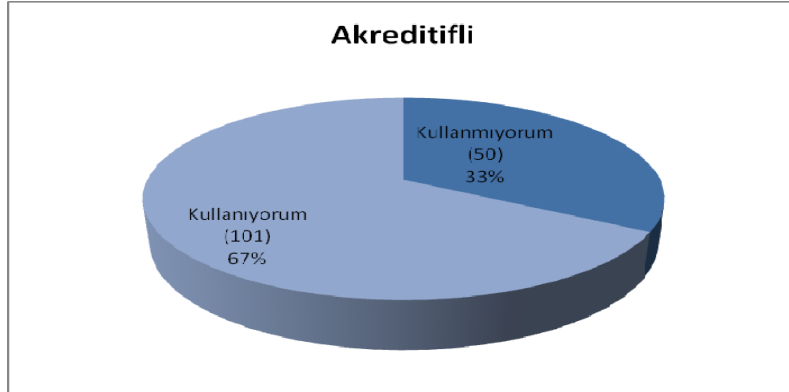
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Kullanmıyorum	46	30,5	30,5	30,5
Kullanıyorum	105	69,5	69,5	100,0
Total	151	100,0	100,0	

AKREDİTİFLİ

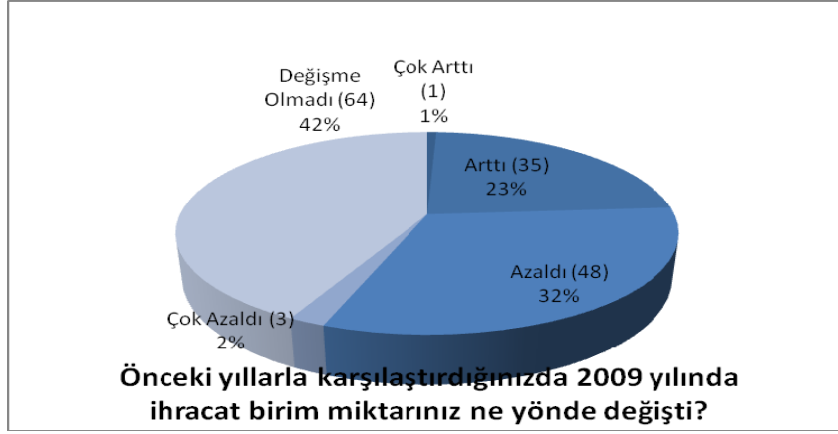
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Kullanmıyorum	50	33,1	33,1	33,1
Kullanıyorum	101	66,9	66,9	100,0
Total	151	100,0	100,0	

- Önceki yıllarla karşılaştığınızda 2009 yılında ihracat birim miktarınız ne yönde değişti?

A_22

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Cok Artti	1	,7	,7	,7
Artti	35	23,2	23,2	23,8
Azaldi	48	31,8	31,8	55,6
Cok Azaldi	3	2,0	2,0	57,6
Degisme Olmadi	64	42,4	42,4	100,0
Total	151	100,0	100,0	

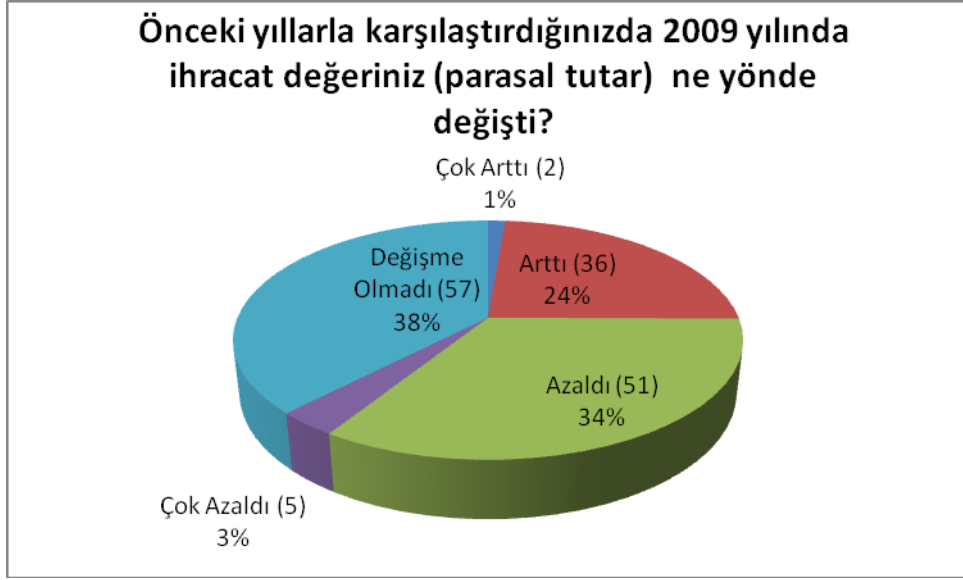

- Önceki yıllarla karşılaştırdığınızda 2009 yılında ihracat değeriniz (parasal tutar) ne yönde değişti?

A_23

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Cok Artti	2	1,3	1,3	1,3
Artti	36	23,8	23,8	25,2
Azaldi	51	33,8	33,8	58,9
Cok Azaldi	5	3,3	3,3	62,3
Degisme Olmadi	57	37,7	37,7	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Grafik 30: İhracat Değer Değişikliği (2009)

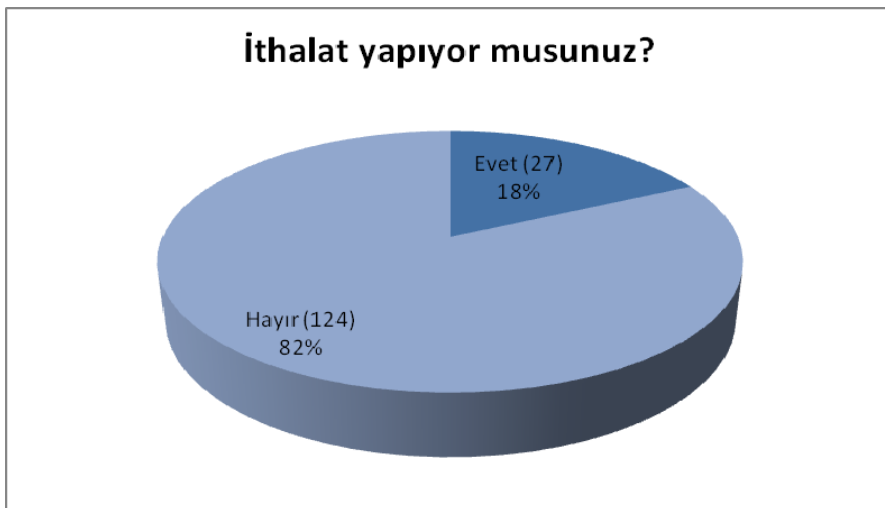

- İthalat yapıyor musunuz?

A_24

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Evet	27	17,9	17,9	17,9
Hayir	124	82,1	82,1	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Grafik 31: İthalat Yapma Oranı

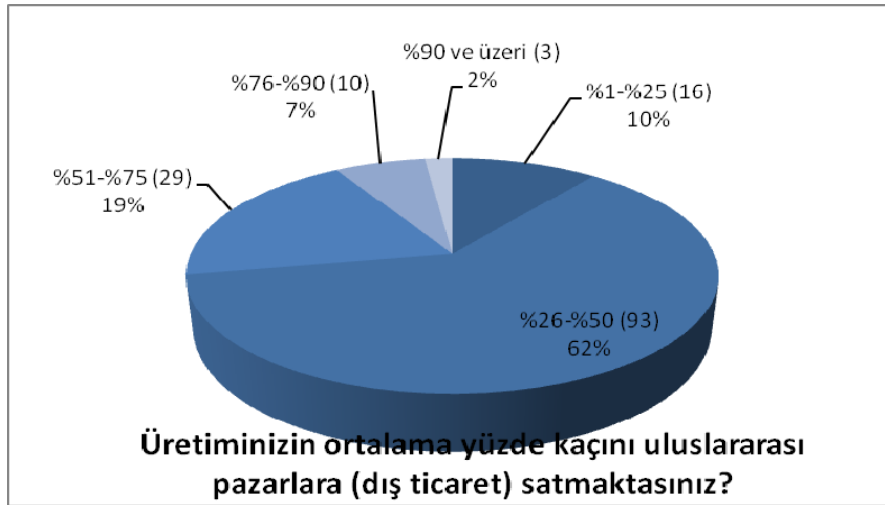

Üretimizin ortalama yüzde kaçını uluslararası pazarlara (dış ticaret) satmaktasınız?

A_28

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid %1-%25	16	10,6	10,6	10,6
%26-%50	93	61,6	61,6	72,2
%51-%75	29	19,2	19,2	91,4
%76-%90	10	6,6	6,6	98,0
%91 ve üzeri	3	2,0	2,0	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Grafik 32: Dış Ticaret Yapma Oranı

6.1.2. Bölüm B- Küresel Kriz Ve Etkileri

2001 krizinden 2010 yılına geçene kadar geçen sürede firmanızın ve ekonominin genel durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

B_1

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Çok olumlu	5	3,3	3,3	3,3
Olumlu	131	86,8	86,8	90,1
Fikrim yok	3	2,0	2,0	92,1
Olumsuz	12	7,9	7,9	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Grafik 33: Ekonomik Durum Değerlendirmesi

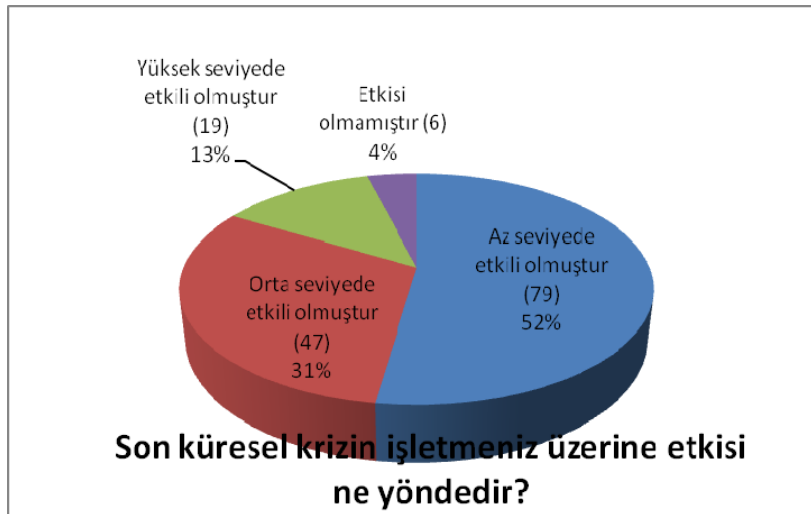

Son küresel krizin işletmeniz üzerine etkisi ne yöndedir?

B_2

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Az seviyede etkili olmuştur	79	52,3	52,3	52,3
Orta seviyede etkili olmuştur	47	31,1	31,1	83,4
Yüksek seviyede etkili olmuştur	19	12,6	12,6	96,0
Etkisi olmamıştır	6	4,0	4,0	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Grafik 34: Krizin İşletme Üzerine Etkisi (2009)

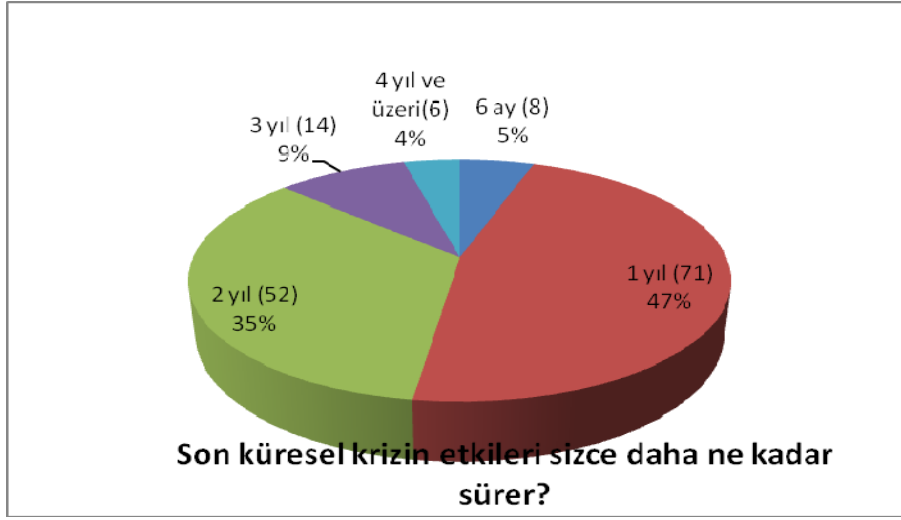

Son küresel krizin etkileri sizce daha ne kadar sürer?

B_3

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	6 ay	8	5,3	5,3	5,3
	1 yıl	71	47,0	47,0	52,3
	2 yıl	52	34,4	34,4	86,8
	3 yıl	14	9,3	9,3	96,0
	4 yıl ve üzeri	6	4,0	4,0	100,0
	Total	151	100,0	100,0	

Grafik 35: Krizin Etkisi Beklentisi

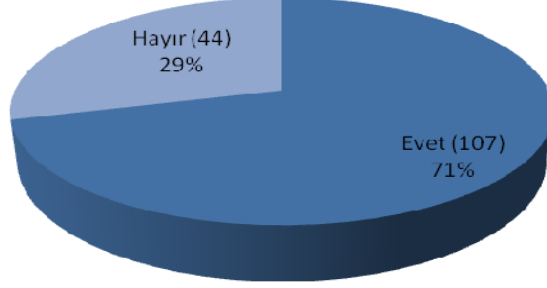

Sizce, küresel kriz aşağıdaki konuların hangileri üzerinde olumlu etkili olmuştur.

yeni_pazar_arayisi

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	hayir	44	29,1	29,1	29,1
	evet	107	70,9	70,9	100,0
	Total	151	100,0	100,0	

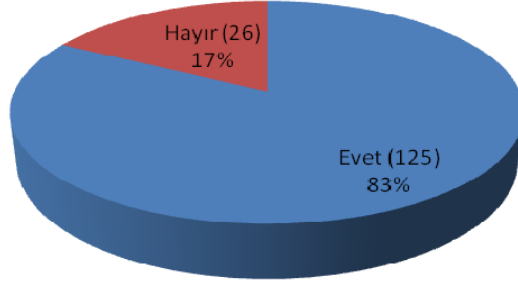
Yeni pazar arayışları yeni mal ve hizmet arayışları

maliyetin_azatilmesi_gerek

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	hayir	26	17,2	17,2	17,2
	evet	125	82,8	82,8	100,0
	Total	151	100,0	100,0	

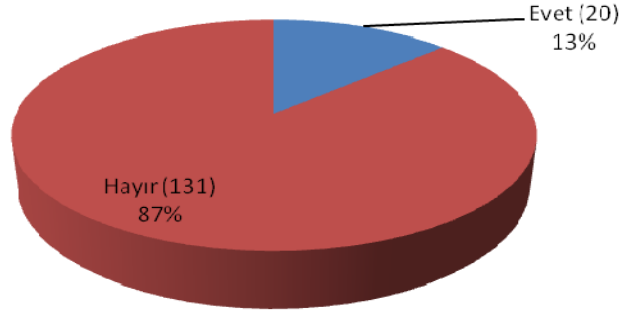
Maliyetin azaltılması gerekliliği, özkaynakların öneminin anlaşılması

kalite

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	hayir	131	86,8	86,8	86,8
	evet	20	13,2	13,2	100,0
	Total	151	100,0	100,0	

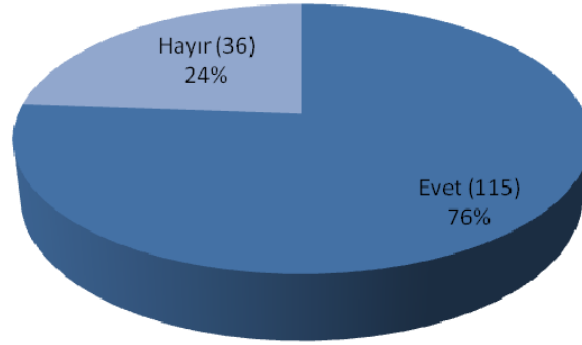
Kalite, Ar-Ge ve İnovasyonun Önem Kazanması

dis_pazarlara_acilma

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	hayir	36	23,8	23,8	23,8
	evet	115	76,2	76,2	100,0
Total		151	100,0	100,0	

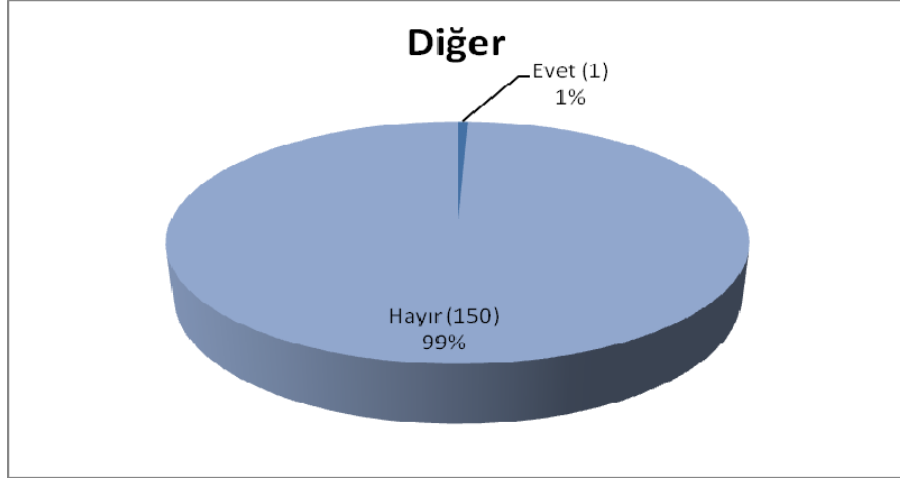
Dış Pazarlara Açılma Gerekliği

diger2

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	hayir	150	99,3	99,3	99,3
	evet	1	,7	,7	100,0
Total		151	100,0	100,0	

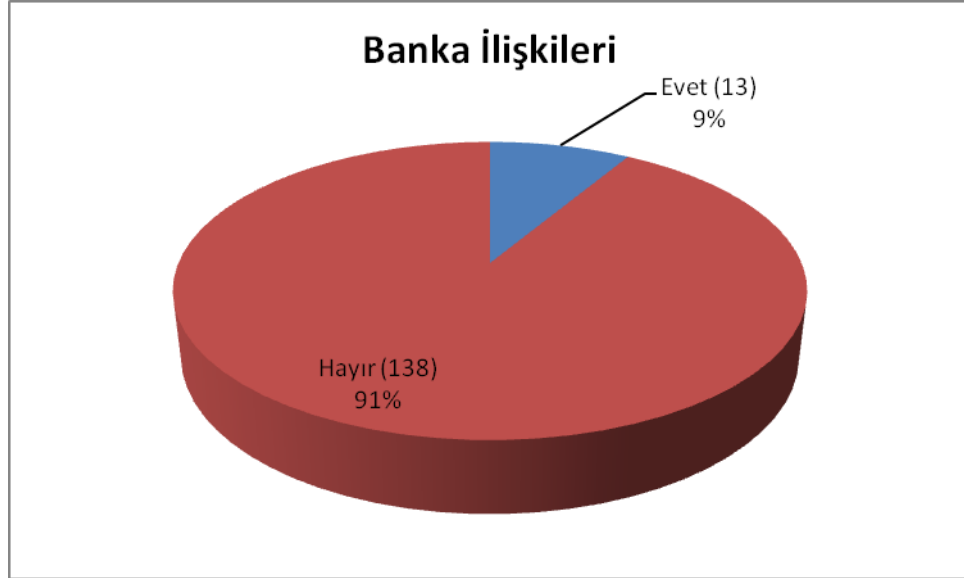

Küresel kriz nedeniyle 2009 yılından bugüne kadar aşağıdakilerden hangisi ya da hangilerinde sorun yaşadınız?

banka_iliskileri

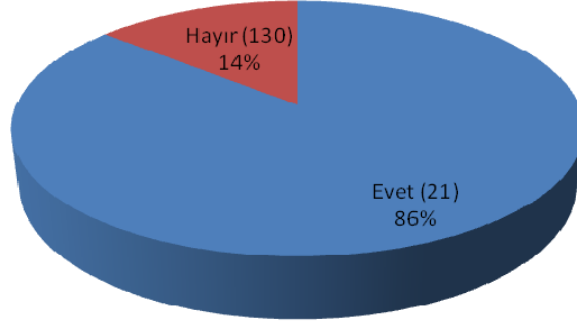
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid hayir	138	91,4	91,4	91,4
evet	13	8,6	8,6	100,0
Total	151	100,0	100,0	

yurtici_piy_tal_yet

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid hayir	21	13,9	13,9	13,9
evet	130	86,1	86,1	100,0
Total	151	100,0	100,0	

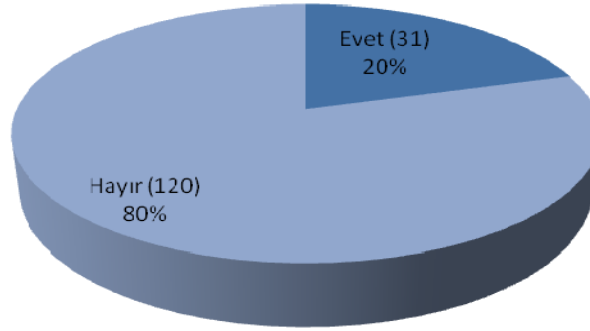
Yurtiçi piyasada talep yetersizliği

girdi_mal_artis

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	hayir	120	79,5	79,5	79,5
	evet	31	20,5	20,5	100,0
Total		151	100,0	100,0	

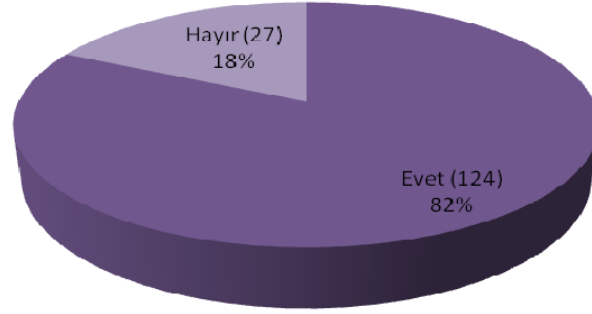
Girdi Maliyetlerindeki Artış

yurtdisi_piy_tal_yet

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	hayir	27	17,9	17,9	17,9
	evet	124	82,1	82,1	100,0
Total		151	100,0	100,0	

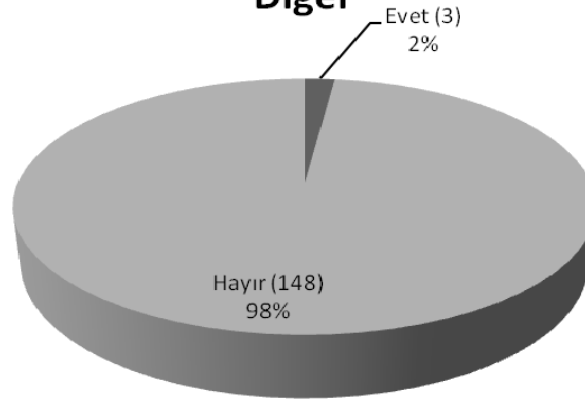
Yurtdışı Piyasada Talep Yetersizliği

diger3

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid hayir	148	98,0	98,0	98,0
evet	3	2,0	2,0	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Diğer

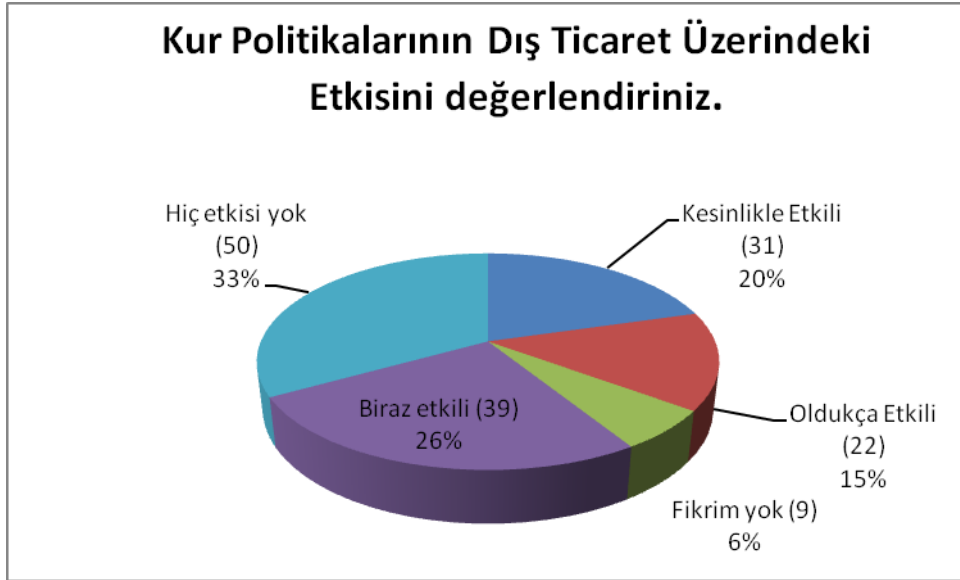
6.1.3. Bölüm C- Dış Ticaret Ve İhracat

Kur Politikalarının Dış Ticaret Üzerindeki Etkisini değerlendiriniz.

C_1

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Kesinlikle etkili	31	20,5	20,5	20,5
Oldukça etkili	22	14,6	14,6	35,1
Fikrim yok	9	6,0	6,0	41,1
Biraz etkili	39	25,8	25,8	66,9
Hic etkisi yok	50	33,1	33,1	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Grafik 36: Kur Politikalarının Dış Ticaret Üzerindeki Etkisi

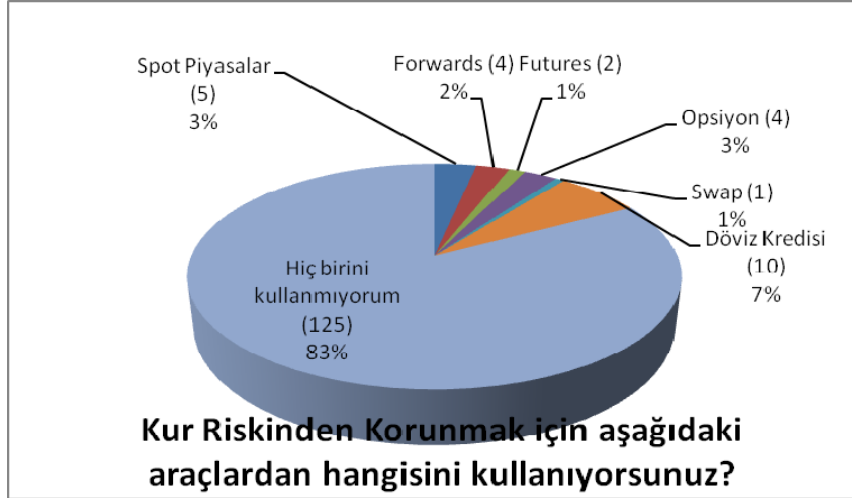

Kur Riskinden Korunmak için aşağıdaki araçlardan hangisini kullanıyorsunuz?

C_2

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Spot piyasalar	5	3,3	3,3	3,3
Forwards	4	2,6	2,6	6,0
Futures	2	1,3	1,3	7,3
Opsiyon	4	2,6	2,6	9,9
Swap	1	,7	,7	10,6
Döviz kredisi	10	6,6	6,6	17,2
Hic birini kullanmıyorum	125	82,8	82,8	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Grafik 37: Kur Riskinden Korunma Araçları

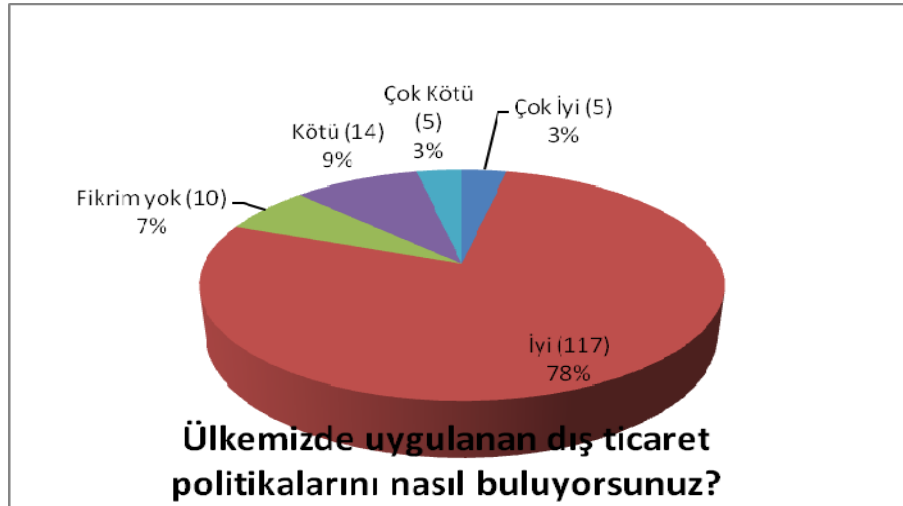

Ülkemizde uygulanan dış ticaret politikalarını nasıl buluyorsunuz?

C_3

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid çok iyi	5	3,3	3,3	3,3
iyi	117	77,5	77,5	80,8
fikrim yok	10	6,6	6,6	87,4
kötü	14	9,3	9,3	96,7
cok kötü	5	3,3	3,3	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Grafik 38: Dış Ticaret Politikaları Değerlendirmesi

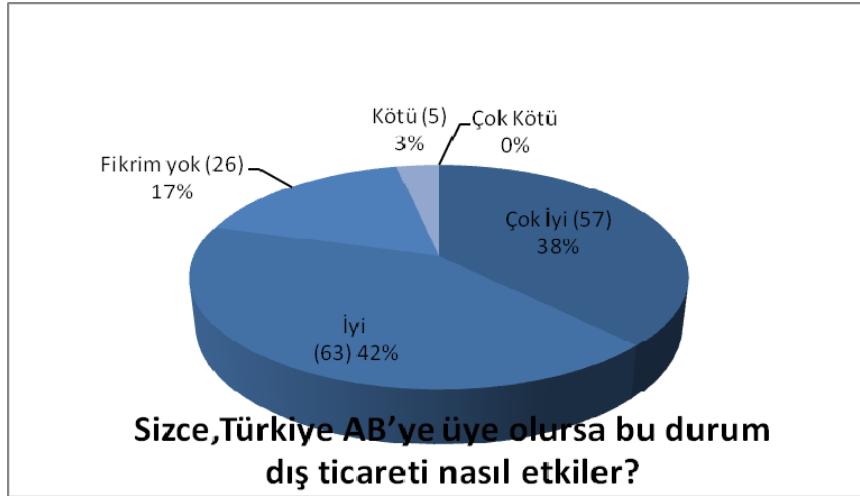

Sizce,Türkiye AB'ye üye olursa bu durum dış ticareti nasıl etkiler?

C_4

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid çok iyi	57	37,7	37,7	37,7
iyi	63	41,7	41,7	79,5
fikrim yok	26	17,2	17,2	96,7
kötü	5	3,3	3,3	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Grafik 39: AB Üyeliği ve Dış Ticaret

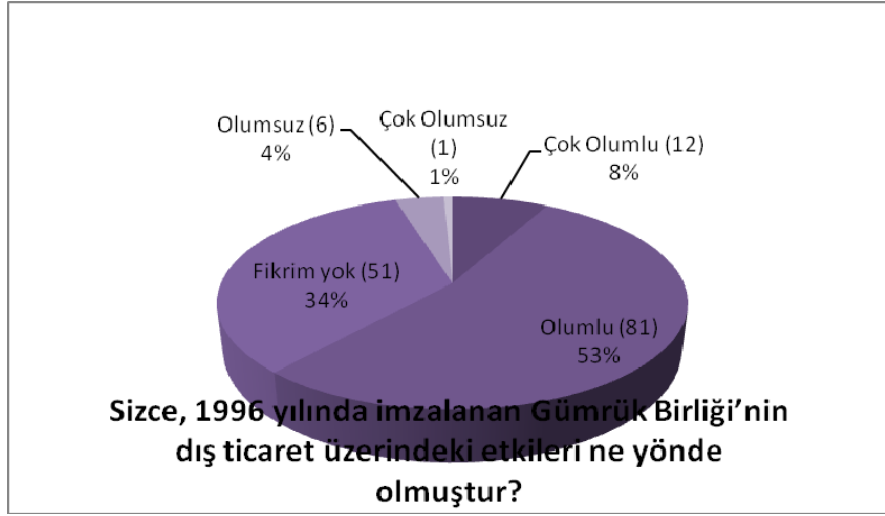

Sizce, 1996 yılında imzalanan Gümrük Birliği'nin dış ticaret üzerindeki etkileri ne yönde olmuştur?

C_5

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid çok olumlu	12	7,9	7,9	7,9
olumlu	81	53,6	53,6	61,6
fikrim yok	51	33,8	33,8	95,4
olumsuz	6	4,0	4,0	99,3
cok olumsuz	1	,7	,7	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Grafik 40: GB ve Dış Ticaret

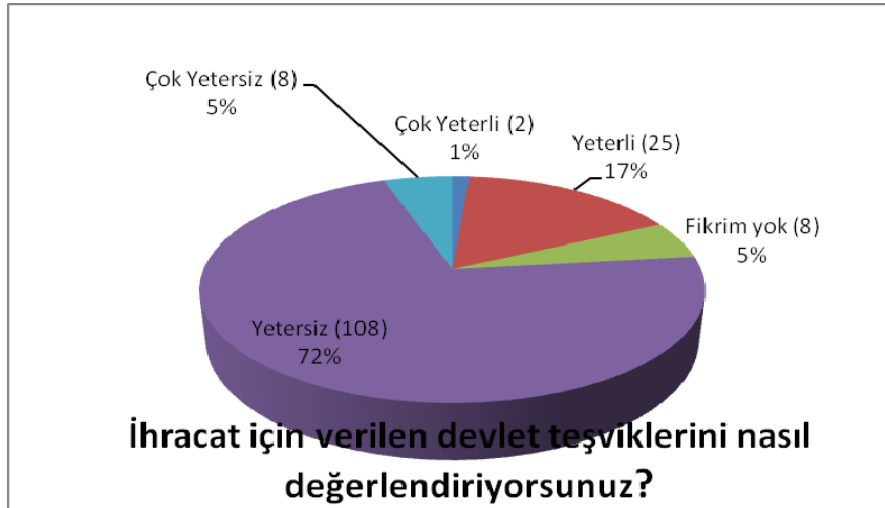

İhracat için verilen devlet teşviklerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

C_6

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid çok yeterli	2	1,3	1,3	1,3
yeterli	25	16,6	16,6	17,9
fikrim yok	8	5,3	5,3	23,2
yetersiz	108	71,5	71,5	94,7
cok yetersiz	8	5,3	5,3	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Grafik 41: Devlet Teşvikleri ve İhracat

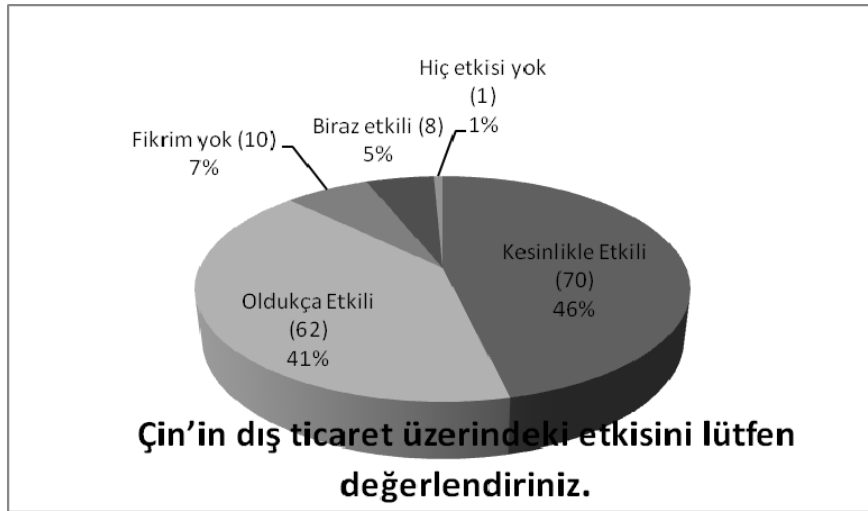

Çin'in dış ticaret üzerindeki etkisini lütfen değerlendiriniz.

C_7

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid kesinlikle etkili	70	46,4	46,4	46,4
biraz etkili	62	41,1	41,1	87,4
fikrim yok	10	6,6	6,6	94,0
etkisiz	8	5,3	5,3	99,3
hic etkisi yok	1	,7	,7	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Grafik 42: Çin ve Dış Ticaret

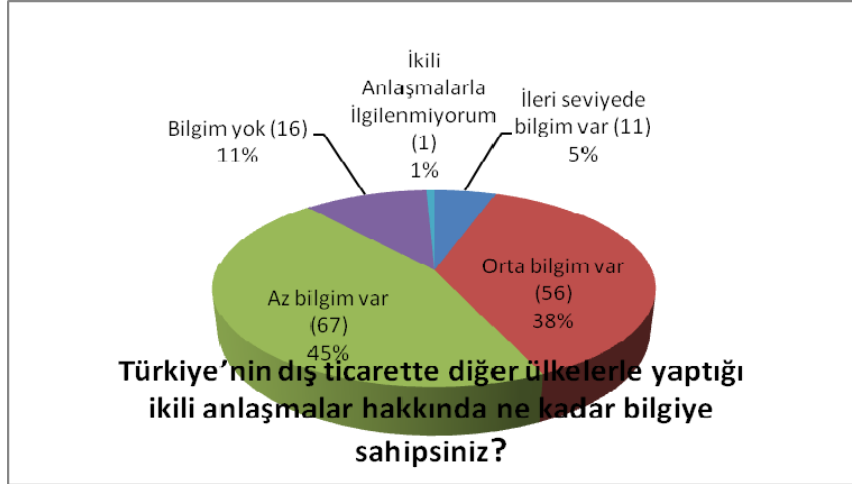
Türkiye'nin dış ticaretle diğer ülkelerle yaptığı ikili anlaşmalar hakkında ne kadar bilgiye sahipsiniz?

C_8

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ileri seviyede bilgim var	11	7,3	7,3	7,3
orta bilgim var	56	37,1	37,1	44,4
az bilgim var	67	44,4	44,4	88,7
bilgim yok	16	10,6	10,6	99,3
ikili anlaşmalarla ilgilenmiyorum	1	,7	,7	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Grafik 43: İkili Anlaşmalar

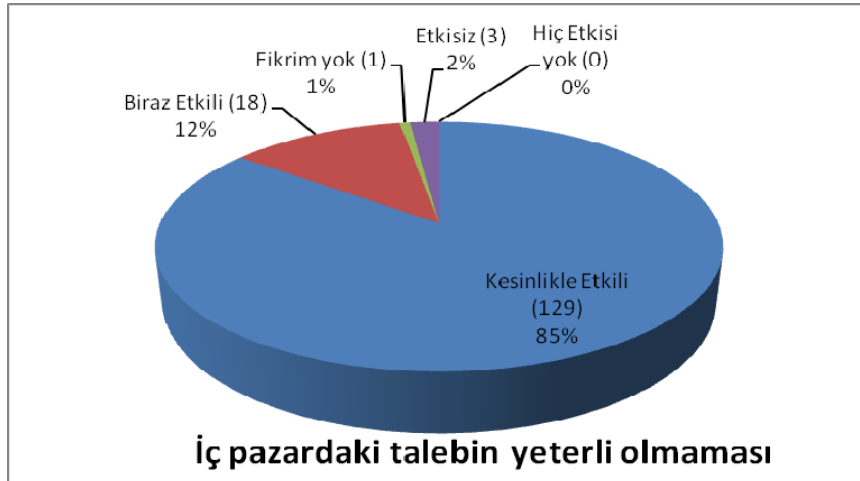

Size göre İhracat yapma kararınızda aşağıdaki faktörler ne derece etkili olur?

- ✓ İç pazardaki talebin yeterli olmaması

C_10_A

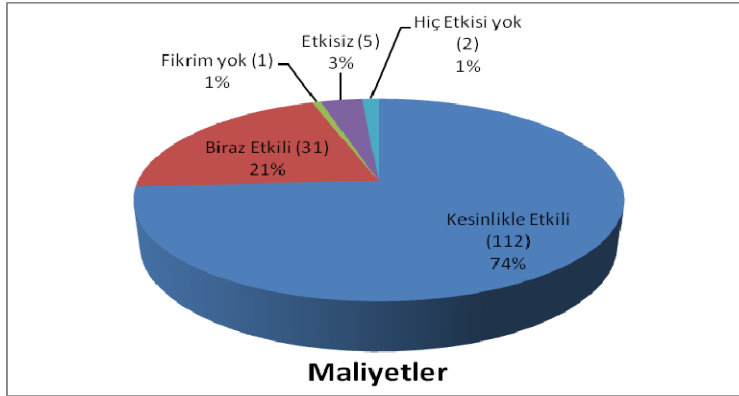
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid kesinlikle etkili	129	85,4	85,4	85,4
biraz etkili	18	11,9	11,9	97,4
fikrim yok	1	,7	,7	98,0
etkisiz	3	2,0	2,0	100,0
Total	151	100,0	100,0	

✓ Maliyetler

C_10_B

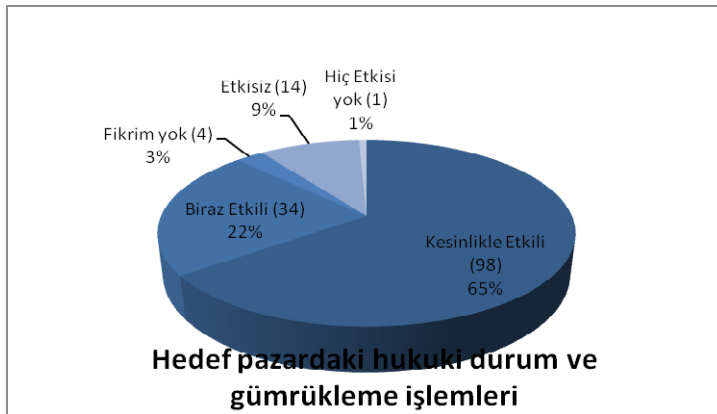
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle etkili	112	74,2	74,2	74,2
	biraz etkili	31	20,5	20,5	94,7
	fikrim yok	1	,7	,7	95,4
	etkisiz	5	3,3	3,3	98,7
	hic etkisiz	2	1,3	1,3	100,0
	Total	151	100,0	100,0	

Hedef pazardaki hukuki durum ve gümrükleme işlemleri

C_10_C

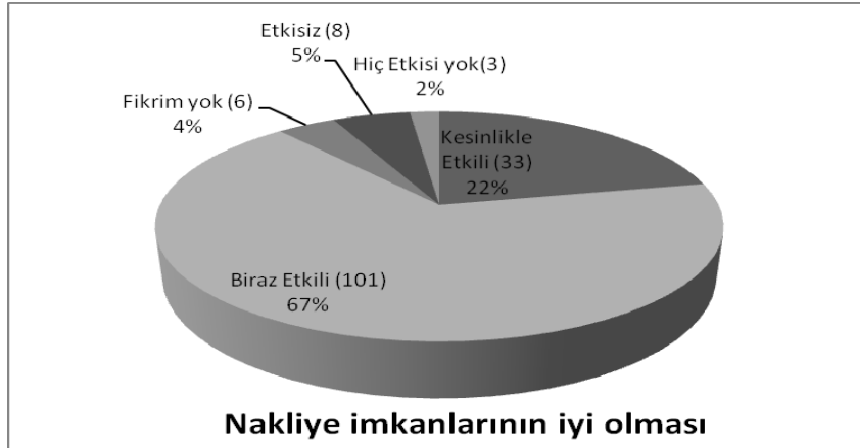
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle etkili	98	64,9	64,9	64,9
	biraz etkili	34	22,5	22,5	87,4
	fikrim yok	4	2,6	2,6	90,1
	etkisiz	14	9,3	9,3	99,3
	hic etkisiz	1	,7	,7	100,0
	Total	151	100,0	100,0	

- ✓ Nakliye imkanlarının iyi olması

C_10_D

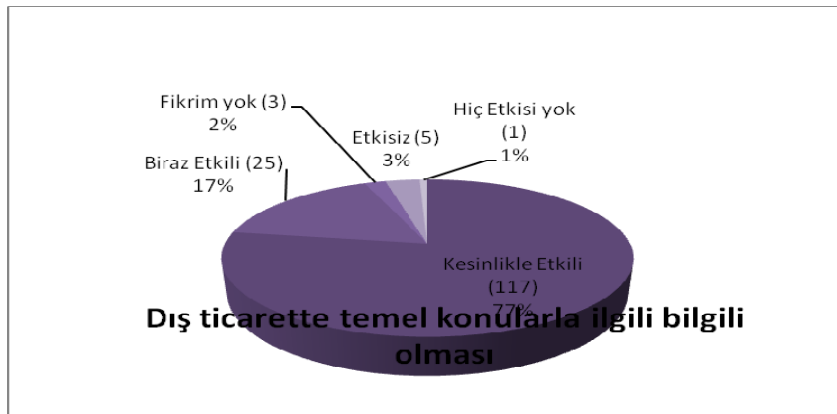
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid kesinlikle etkili	33	21,9	21,9	21,9
biraz etkili	101	66,9	66,9	88,7
fikrim yok	6	4,0	4,0	92,7
etkisiz	8	5,3	5,3	98,0
hic etkisiz	3	2,0	2,0	100,0
Total	151	100,0	100,0	

- ✓ Dış ticarete temel konularla ilgili bilgili olması

C_10_E

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid kesinlikle etkili	117	77,5	77,5	77,5
biraz etkili	25	16,6	16,6	94,0
fikrim yok	3	2,0	2,0	96,0
etkisiz	5	3,3	3,3	99,3
hic etkisiz	1	,7	,7	100,0
Total	151	100,0	100,0	

- ✓ Devlet/ulusal/yerel kurumlar tarafından yeterli ihracat danışmanlığı yapılması ve teşvik edilmesi

C_10_F

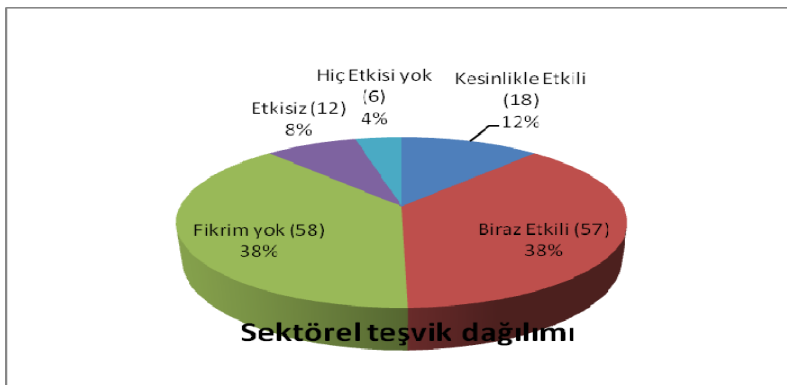
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid kesinlikle etkili	113	74,8	74,8	74,8
biraz etkili	21	13,9	13,9	88,7
fikrim yok	4	2,6	2,6	91,4
etkisiz	11	7,3	7,3	98,7
hic etkisiz	2	1,3	1,3	100,0
Total	151	100,0	100,0	

- ✓ Sektörel teşvik dağılımı

C_10_G

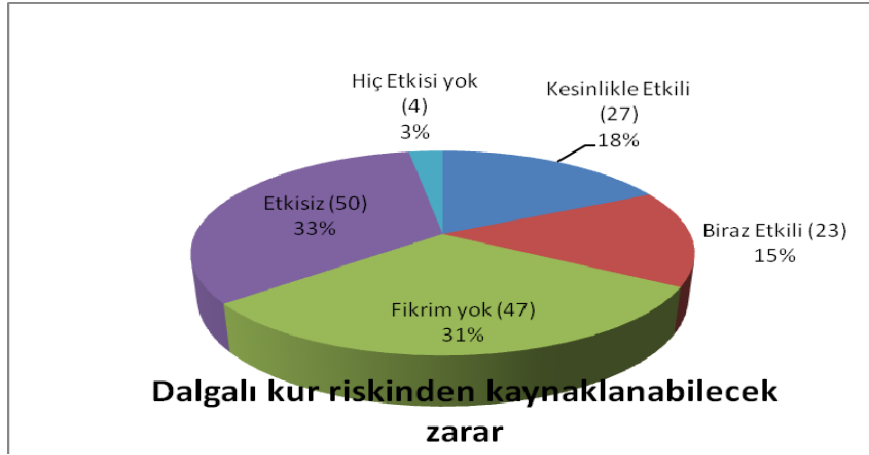
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid kesinlikle etkili	18	11,9	11,9	11,9
biraz etkili	57	37,7	37,7	49,7
fikrim yok	58	38,4	38,4	88,1
etkisiz	12	7,9	7,9	96,0
hic etkisiz	6	4,0	4,0	100,0
Total	151	100,0	100,0	

- ✓ Dalgalı kur riskinden kaynaklanabilecek zarar

C_10_H

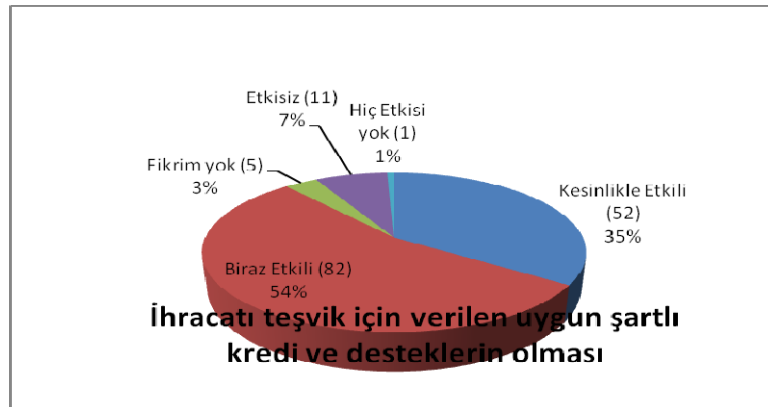
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid kesinlikle etkili	27	17,9	17,9	17,9
biraz etkili	23	15,2	15,2	33,1
fikrim yok	47	31,1	31,1	64,2
etkisiz	50	33,1	33,1	97,4
hic etkisiz	4	2,6	2,6	100,0
Total	151	100,0	100,0	

- ✓ İhracatı teşvik için verilen uygun şartlı kredi ve desteklerin olması

C_10_I

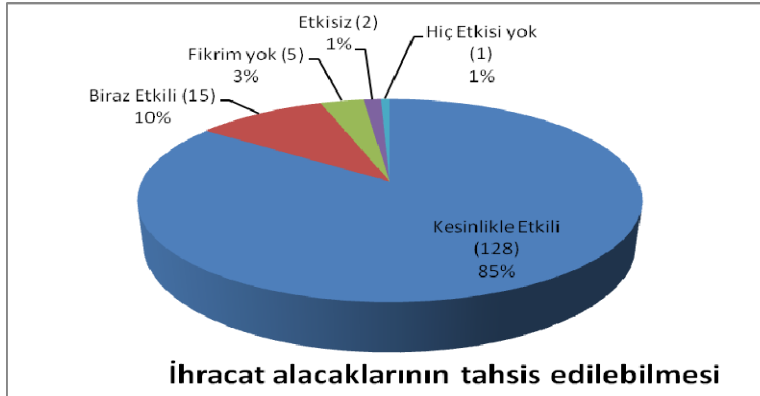
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid kesinlikle etkili	52	34,4	34,4	34,4
biraz etkili	82	54,3	54,3	88,7
fikrim yok	5	3,3	3,3	92,1
etkisiz	11	7,3	7,3	99,3
hic etkisiz	1	,7	,7	100,0
Total	151	100,0	100,0	

İhracat alacaklarının tahsis edilebilmesi

C_10_J

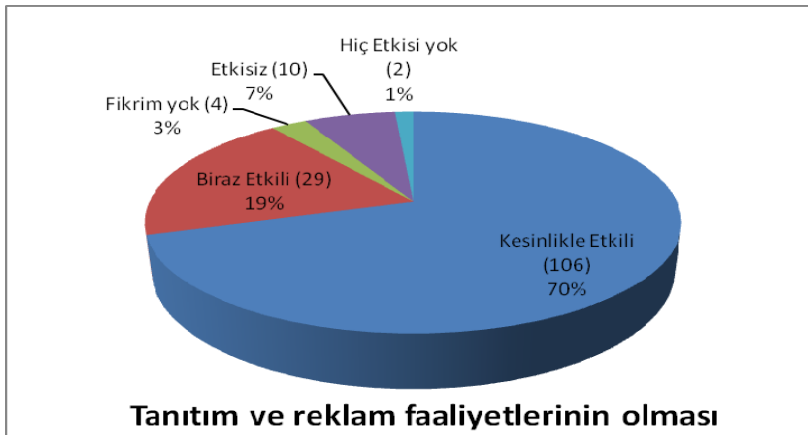
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid kesinlikle etkili	128	84,8	84,8	84,8
biraz etkili	15	9,9	9,9	94,7
fikrim yok	5	3,3	3,3	98,0
etkisiz	2	1,3	1,3	99,3
hic etkisiz	1	,7	,7	100,0
Total	151	100,0	100,0	

✓ Tanıtım ve reklam faaliyetlerinin olması

C_10_K

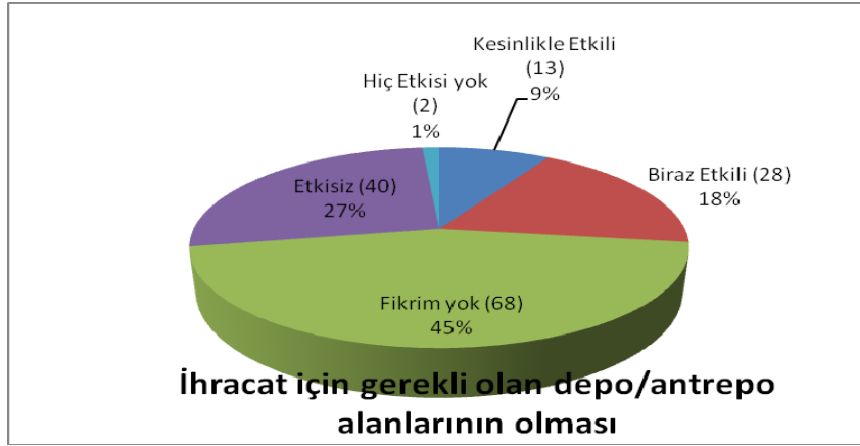
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid kesinlikle etkili	106	70,2	70,2	70,2
biraz etkili	29	19,2	19,2	89,4
fikrim yok	4	2,6	2,6	92,1
etkisiz	10	6,6	6,6	98,7
hic etkisiz	2	1,3	1,3	100,0
Total	151	100,0	100,0	

- ✓ İhracat için gerekli olan depo/antrepo alanlarının olması

C_10_L

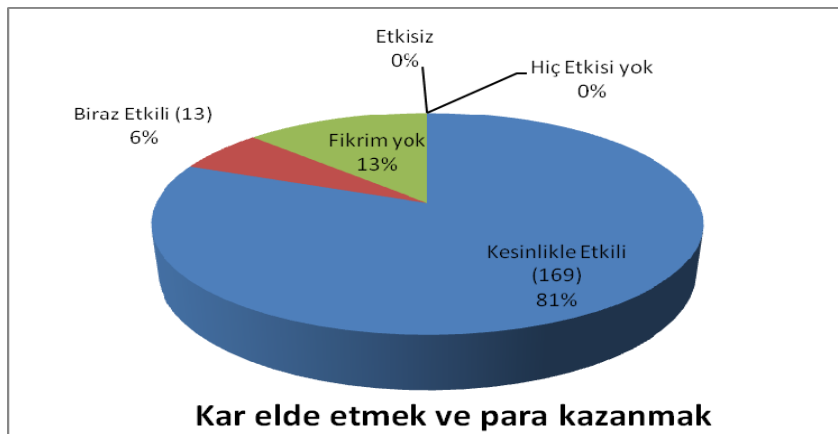
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid kesinlikle etkili	13	8,6	8,6	8,6
biraz etkili	28	18,5	18,5	27,2
fikrim yok	68	45,0	45,0	72,2
etkisiz	40	26,5	26,5	98,7
hic etkisiz	2	1,3	1,3	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Kar elde etmek ve para kazanmak

C_10_M

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid kesinlikle etkili	133	88,1	88,1	88,1
biraz etkili	13	8,6	8,6	96,7
fikrim yok	5	3,3	3,3	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Dış ticarete en önemli sorununuz aşağıdakilerden hangisidir?

C_12

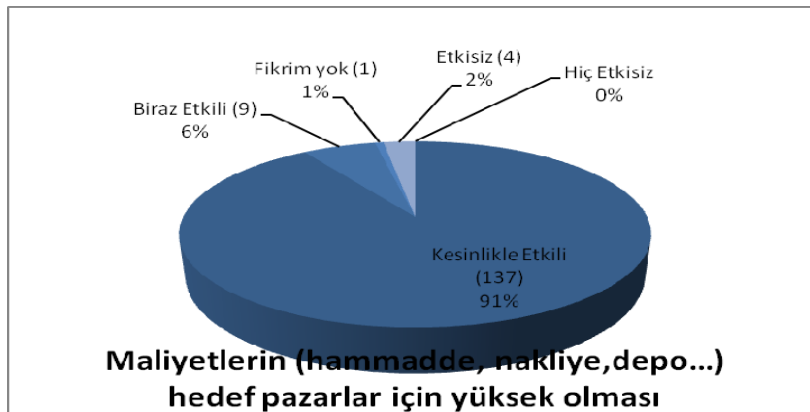
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid döviz kuru	10	6,6	6,6	6,6
1,2	3	2,0	2,0	8,6
1,2,3,4	2	1,3	1,3	9,9
1,2,4	1	,7	,7	10,6
1,3	3	2,0	2,0	12,6
1,4	1	,7	,7	13,2
hammadde maliyeti	15	9,9	9,9	23,2
2,3	8	5,3	5,3	28,5
2,3,4	17	11,3	11,3	39,7
2,4	3	2,0	2,0	41,7
2,4,5	1	,7	,7	42,4
enerji maliyeti	5	3,3	3,3	45,7
3,4	56	37,1	37,1	82,8
3,5	1	,7	,7	83,4
talep yetersizligi	20	13,2	13,2	96,7
diğer	5	3,3	3,3	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Size göre ihracat yaparken karşılaştığınız sorunların dış ticaretinizi ne derece etkilediğini aşağıdaki faktörlere göre belirtiniz?

✓ Maliyetlerin (hammadde, nakliye,depo...) hedef pazarlar için yüksek olması

C_14_A

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid kesinlikle etkili	137	90,7	90,7	90,7
biraz etkili	9	6,0	6,0	96,7
fikrim yok	1	,7	,7	97,4
etkisiz	4	2,6	2,6	100,0
Total	151	100,0	100,0	

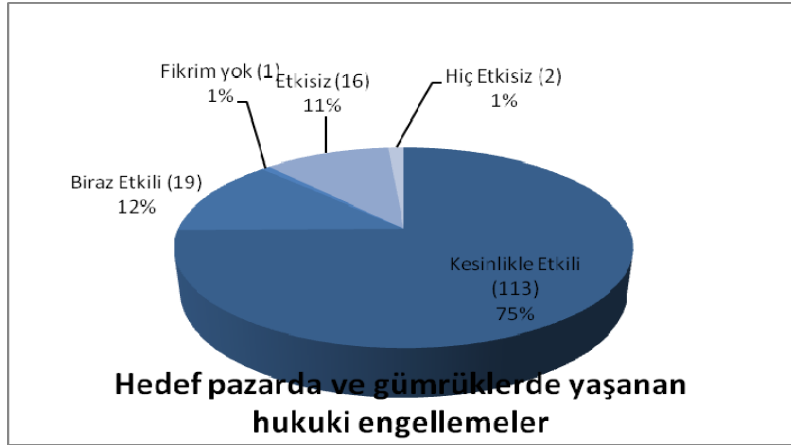

Hedef pazarda ve gümrüklerde yaşanan hukuki engellemeler

C_14_B

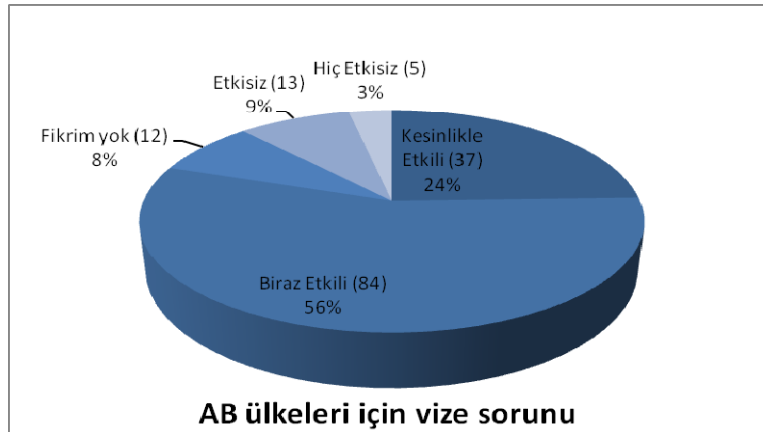
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid kesinlikle etkili	113	74,8	74,8	74,8
biraz etkili	19	12,6	12,6	87,4
fikrim yok	1	,7	,7	88,1
etkisiz	16	10,6	10,6	98,7
hic etkisiz	2	1,3	1,3	100,0
Total	151	100,0	100,0	

AB ülkeleri için vize sorunu

C_14_C

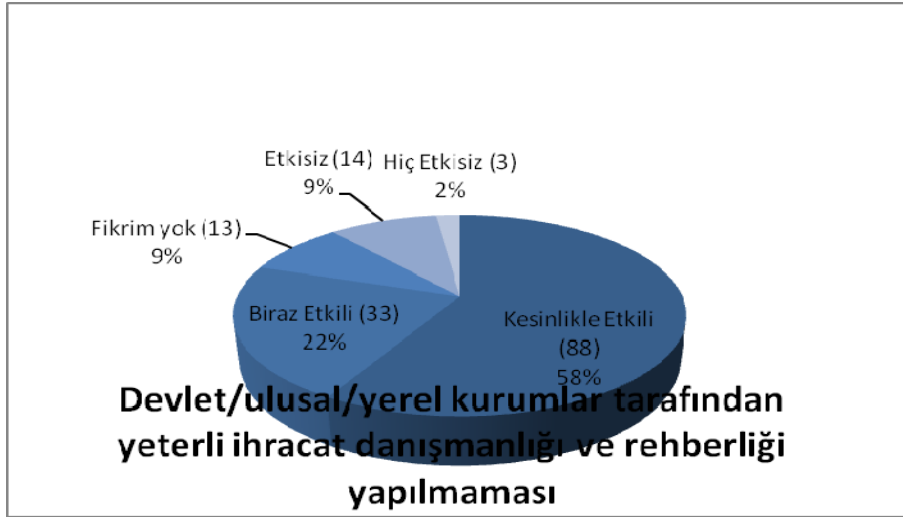
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid kesinlikle etkili	37	24,5	24,5	24,5
biraz etkili	84	55,6	55,6	80,1
fikrim yok	12	7,9	7,9	88,1
etkisiz	13	8,6	8,6	96,7
hic etkisiz	5	3,3	3,3	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Devlet/ulusal/yemel kurumlar tarafından yeterli ihracat danışmanlığı ve rehberliği yapılmaması

C_14_D

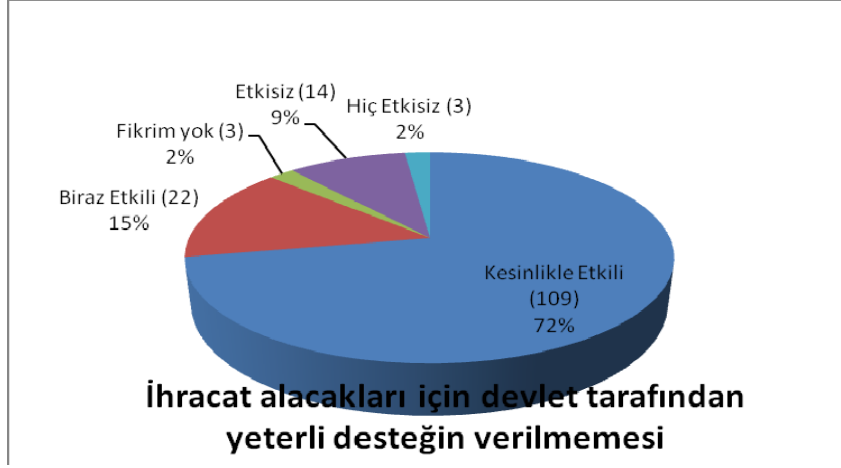
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle etkili	88	58,3	58,3	58,3
	biraz etkili	33	21,9	21,9	80,1
	fikrim yok	13	8,6	8,6	88,7
	etkisiz	14	9,3	9,3	98,0
	hic etkisiz	3	2,0	2,0	100,0
	Total	151	100,0	100,0	

İhracat alacakları için devlet tarafından yeterli desteğin verilmemesi

C_14_E

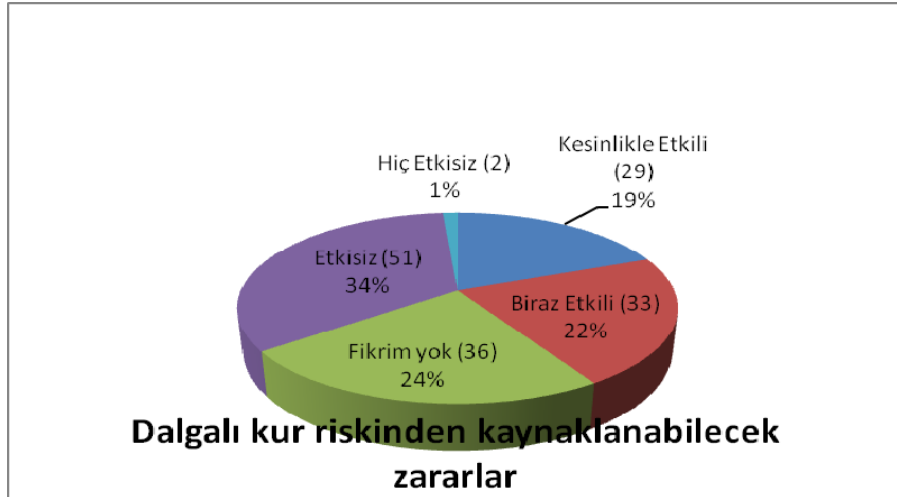
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle etkili	109	72,2	72,2	72,2
	biraz etkili	22	14,6	14,6	86,8
	fikrim yok	3	2,0	2,0	88,7
	etkisiz	14	9,3	9,3	98,0
	hic etkisiz	3	2,0	2,0	100,0
	Total	151	100,0	100,0	

Dalgalı kur riskinden kaynaklanabilecek zararlar

C_14_F

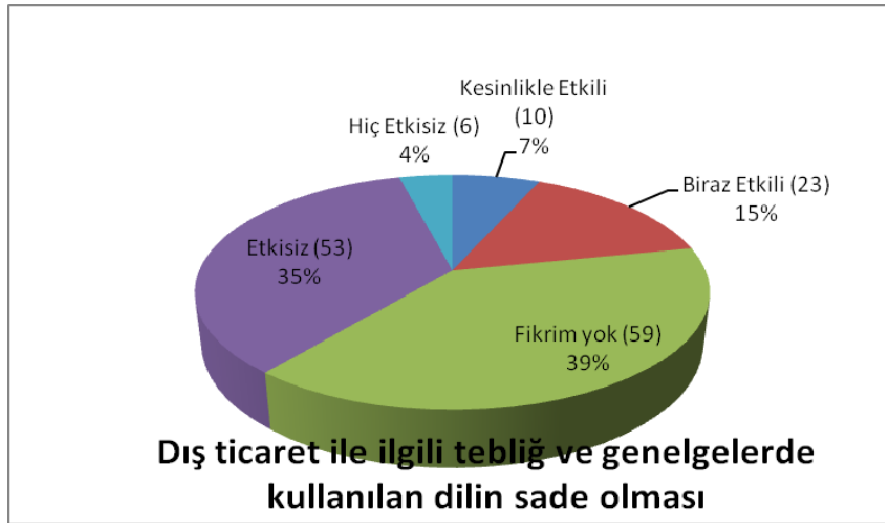
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid kesinlikle etkili	29	19,2	19,2	19,2
biraz etkili	33	21,9	21,9	41,1
fikrim yok	36	23,8	23,8	64,9
etkisiz	51	33,8	33,8	98,7
hic etkisiz	2	1,3	1,3	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Dış ticaret ile ilgili tebliğ ve genelgelerde kullanılan dilin sade olması

C_14_G

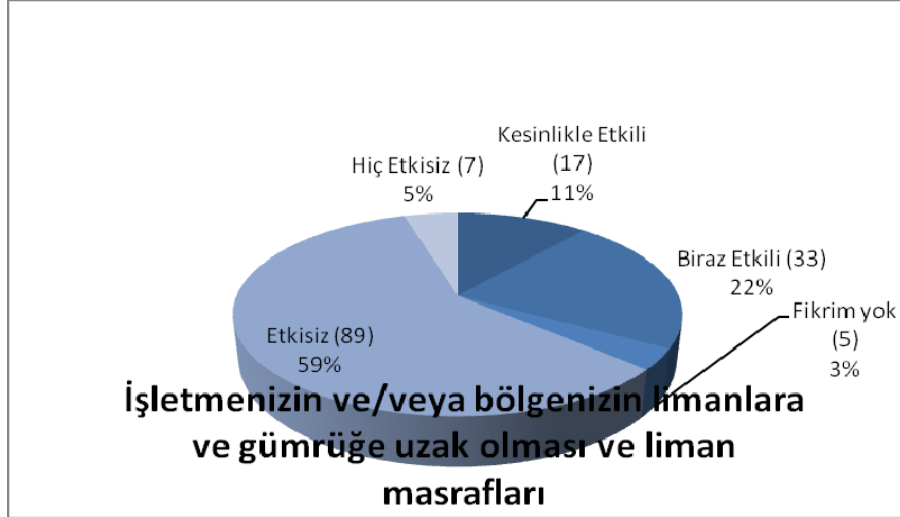
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle etkili	10	6,6	6,6	6,6
	biraz etkili	23	15,2	15,2	21,9
	fikrim yok	59	39,1	39,1	60,9
	etkisiz	53	35,1	35,1	96,0
	hic etkisiz	6	4,0	4,0	100,0
	Total	151	100,0	100,0	

İşletmenizin ve/veya bölgenizin limanlara ve gümrüğe uzak olması ve liman masrafları

C_14_H

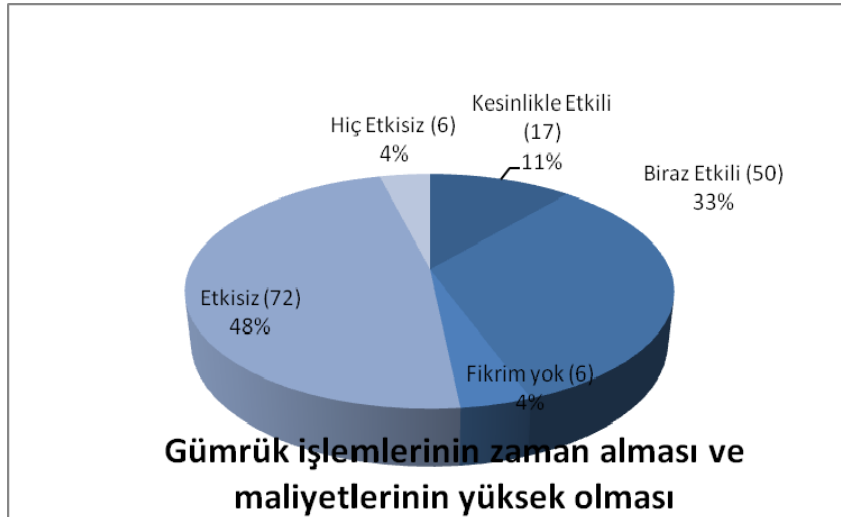
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle etkili	17	11,3	11,3	11,3
	biraz etkili	33	21,9	21,9	33,1
	fikrim yok	5	3,3	3,3	36,4
	etkisiz	89	58,9	58,9	95,4
	hic etkisiz	7	4,6	4,6	100,0
	Total	151	100,0	100,0	

Gümrük işlemlerinin zaman alması ve maliyetlerinin yüksek olması

C_14_I

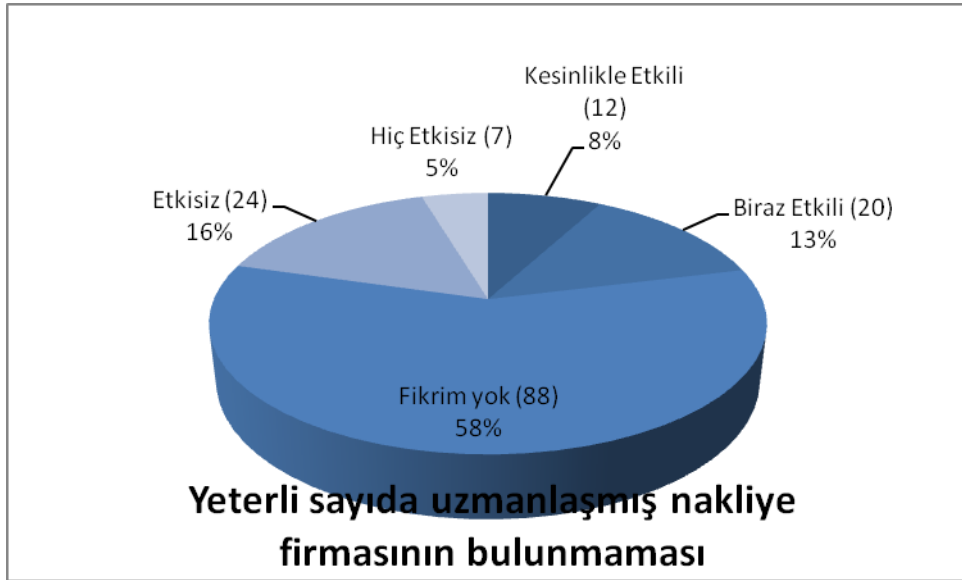
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid kesinlikle etkili	17	11,3	11,3	11,3
biraz etkili	50	33,1	33,1	44,4
fikrim yok	6	4,0	4,0	48,3
etkisiz	72	47,7	47,7	96,0
hic etkisiz	6	4,0	4,0	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Yeterli sayıda uzmanlaşmış nakliye firmasının bulunmaması

C_14_J

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle etkili	12	7,9	7,9	7,9
	biraz etkili	20	13,2	13,2	21,2
	fikrim yok	88	58,3	58,3	79,5
	etkisiz	24	15,9	15,9	95,4
	hic etkisiz	7	4,6	4,6	100,0
	Total	151	100,0	100,0	

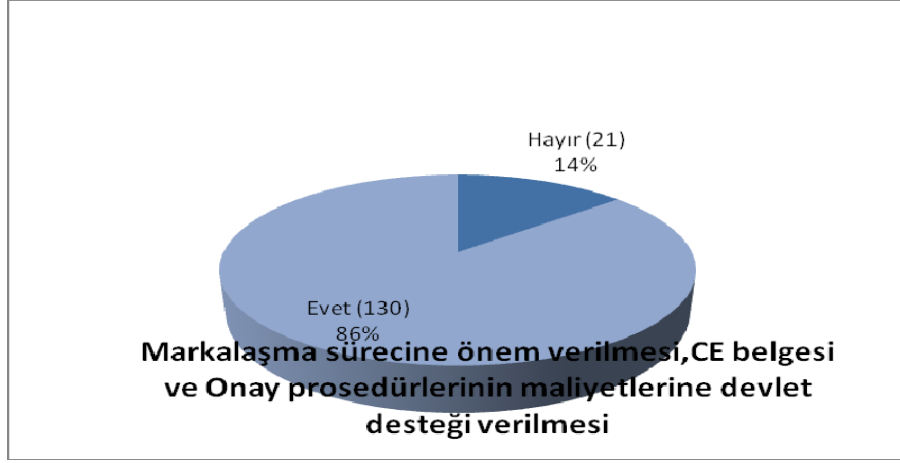

Sizce ülkemizin ve/veya ilimizin ihracatının artması için yapılması gerekenler aşağıdakilerden hangisidir?

Markalaşma sürecine önem verilmesi, CE belgesi ve Onay prosedürlerinin maliyetlerine devlet desteği verilmesi

birinci_madde

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	hayir	21	13,9	13,9	13,9
	evet	130	86,1	86,1	100,0
	Total	151	100,0	100,0	

Serbest Bölgelerin Etkinliğinin artması, hızlı ve verimli olmaları, Bürokrasinin azalması

ikinci_madde

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	hayir	126	83,4	83,4	83,4
	evet	25	16,6	16,6	100,0
	Total	151	100,0	100,0	

Döviz kuru fiyatlarında istikrarın sağlanması, ekonomik ve siyasi istikrarın sürdürülebilir olması

ucuncu_madde

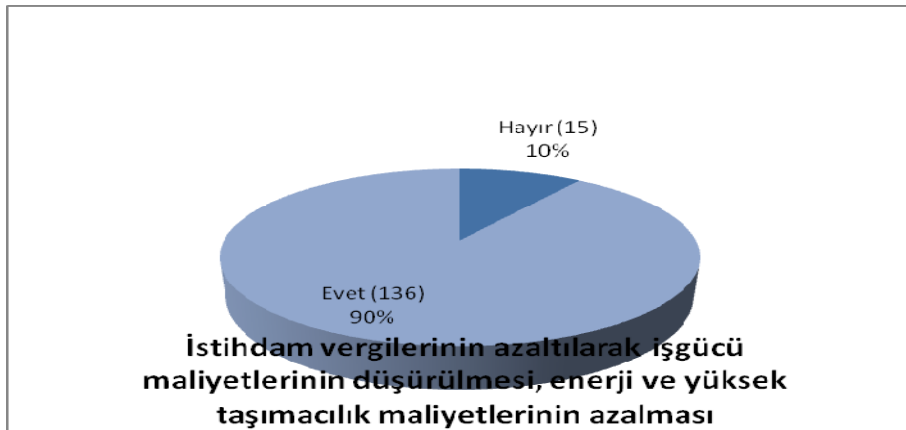
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	hayir	26	17,2	17,2	17,2
	evet	125	82,8	82,8	100,0
	Total	151	100,0	100,0	

İstihdam vergilerinin azaltılarak işgücü maliyetlerinin düşürülmesi, enerji ve yüksek taşımacılık maliyetlerinin azalması

dorduncu_madde

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	hayir	15	9,9	9,9	9,9
	evet	136	90,1	90,1	100,0
	Total	151	100,0	100,0	

Türkiye'nin yurtdışındaki imajının güçlendirilmesi

besinci_madde

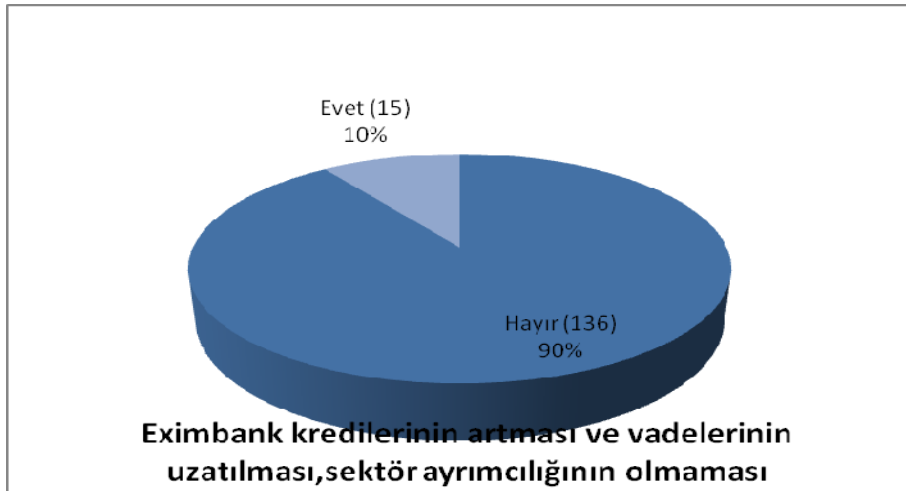
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid hayir	28	18,5	18,5	18,5
evet	123	81,5	81,5	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Eximbank kredilerinin artması ve vadelerinin uzatılması,sektör ayrımcılığının olmaması

altinci_madde

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid hayir	136	90,1	90,1	90,1
evet	15	9,9	9,9	100,0
Total	151	100,0	100,0	

Anketimizde ortaya çıkan bazı önemli noktalar;

1. Konya’ da dış ticaret yapan firmalar kapasite kullanım oranına ve hatta büyüklüklerine bakılmaksızın 2001 Krizi’ nden etkilenmiştir. Kapasite kullanım oranı yüksek olan firma 2001 krizini işçi çıkarmadan atlattığı gibi bir sonuca ulaşmak söz konusu değildir.

2. Verilen cevaplara göre son küresel krizden çalışan sayısı anlamında büyük firmaların daha az, küçük firmaların ise daha fazla etkilendiğini söylemek mümkündür.

3. 2009 yılında önceki yıllarla karşılaştırıldığında düşük kapasiteli çalışan firma da yüksek kapasiteli çalışan firma da ihracat birim miktarındaki değişimde kapasitelerinden etkilenmemiştir. Bu durumda firmaların, önceki krizlerden ders almış olduğu gibi bir sonuca varabiliriz. Yani firmaların dış ticaret potansiyeli sadece kapasite kullanım oranına bağlı kalmamıştır. Zira böyle olsa idi yurtdışında gerçekleşen talep azalışına bağlı olarak firmalar düşük kapasiteye mahkum kalabilirdi.

4. Yukarıdaki hipotezimizin aksine kapasite kullanım oranı 2009 yılı ihracatında pozitif yönde etkili olmuştur. Kapasite kullanım oranı arttıkça 2009 yılı ihracat miktarı artmaktadır.

5. Anketimizde kur politikaları hakkındaki genel düşüncenin aksine sonuç ortaya çıkmıştır. Deneklerimizin çoğunluğunun kuru dış ticarete çok fazla sıkıntı olarak görmemesi kapasite kullanım oranı ile kur politikaları arasında ilişki çıkmaması durumunu teyit eder niteliktedir. Yani firmaların kapasite oranı azaldıkça ya da arttıkça kur politikasının dış ticaretten etkilendiği savunduklarını söylemek mümkün değildir.

6. Son krizde ihracat birim miktarı düşen firma işçi çıkartmıştır gibi bir sonuç ortaya çıkmamaktadır.

7. Aynı şekilde yaptığı ihracattan daha az para kazanan firma işçi çıkarttı ya da daha fazla getiri elde eden firma işçi aldı demek gibi bir durum söz konusu değildir. Bu hipotezimiz bir üstteki hipotez ile birbirini teyit etmektedir.

8. Firmaların ihracatçı birliklere kayıt oranı arttıkça dış ticaret hakkındaki bilgi düzeyleri artmaktadır. Bu durumda ihracat yapan firmaların maksimum düzeyde dış ticaret ile ilgili birliklere kaydı sağlanmalı ki uluslar arası pazarlar hakkında bilgileri artsın böylece de pazarlarda hakimiyet dereceleri artsın.

9. Konya' daki firmaların AB dışındaki pazarlarda da satış ağı olduğu söylenebilir. Pazar çeşitliliği arttıkça bir bölgeye yapılan ihracat miktarındaki düşüş ihracat kalemlerini direkt etkilememektedir. Konyalı firmaların son krizden Türkiye geneline göre daha az zararla çıkmalarının bir kanıtı da Pazar çeşitliliğidir. Ülke genelinde AB krizine paralel olarak ihracat düşerken Konya' da bu derece düşmemesi Konyalı ihracatçıların dış pazarda AB üyesi ülkelere Türkiye kadar bağımlı olmadığını bir göstergesidir. İhracatçıların son krizden fazla etkilenmemesinin başka bir nedeni de önceki krizlerden ders alınmasıdır ve böylece artan bilinç düzeyidir. Bilinç düzeyi ekonomik sisteme olan güven artışı ile birbirini desteklemektedir. 2009 krizinin en önemli özelliği de budur. Böylece firmaların kriz algısı değişmekte ve spekülasyonlara prim vermeyen bir sistem oluşmuş diyebiliriz. Ekonomiye olan güven de güven endeksi göstergeleri ile teyit edilebilir. Aynı zamanda özsermaye oranı yüksek olan Konya bu özellikteki yapısı itibariyle de krizi minimum zararla atlatabilmiştir. Bankalarla yaşanan sorun oranının yok denecek kadar az olması bu durumu özetlemektedir. Özsermaye endeksli çalışan firmalarımız son krizde ulusal ve uluslar arası piyasalarda sıkça yaşanan kredilerin geri çağırılması durumundan da minimum düzeyde etkilenmiş olmaktadır. Konyalı ihracatçıların başka bir artışı da Çin' li firmalara göre uluslar arası pazarlara yakınlıklarıdır. Böylece tehlike olarak bilinen Çin' e karşı ulaşımda artıda olduğumuz açıktır.

10. Konyalı firmalar artık AB' den çok Rusya ve Doğu Bloku ülkeleri ile dış ticaret yapmakta ve o ülkelerdeki durumdan etkilenmektedir.

11. Bir önceki hipotezimizle aynı şekilde Konyalı ihracatçıları için Ortadoğu Pazarı önem ifade etmektedir. Böylece Konyalı firmalar dışa açıklık oranlarına paralel olarak risklerini pazarlar arasında dağıtma şansına sahip olmuşlardır.

12. 2001' den sonra ihracatı artan bir firmanın dış ticaret yapma oranı yüksek değildir. Cüzi miktarda üretim yapan bir firma bu miktarın %100' ünü uluslar arası piyasalara satabileceği gibi tam tersi çok yüksek miktarda üretim yapan bir firma üretimin az bir kısmını yurtdışına çoğunluğunu yurtiçi piyasaya satıyor olabilir gibi bir sonuç çıkmaktadır.

13. Her sektördeki firmalar 2001 krizinden etkilenmiştir.

14. Aynı şekilde son krizde de sektör ayrımı etki açısından söz konusu değildir.

15. İhracat tutar artışında ya da azalışında anketimize göre işletmenin büyük ya da küçük olması etken değildir. Anketimize katılan firmaların %56'sı orta ölçekte dir.

16. Firmaların ciro artışı dış ticaret eleman sayısı üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşıyoruz. Ya da tam tersi olarak düşük ciro lu firmaların dış ticaret eleman sayıları azdır gibi bir sonuca ulaşamıyoruz.

17. Dış ticaret eleman sayısı ile ciro nasıl ki ilişkili değilse dış ticaret deneyimi de aynı şekilde ciro ile ilişkili değildir.

18. Firmanın cirosu ile firmanın kapasite kullanım oranları arasında ilişki yoktur.

19. Firmanın cirosu ile firmanın ihracat birliğine kaydı arasında ilişki yoktur.

20. Şu bölgeye ihracat yapan firmanın cirosu daha yüksek ya da daha düşük gibi bir sonuca ulaşmak mümkün değildir.

21. 2001 yılından 2010 yılına kadar geçen sürede firmanın ve ekonominin genel durumu ile son küresel krizin işletme üzerindeki etkisi arasında pozitif yönde %24 büyüklüğünde ilişki vardır. Firmalar son krizin etkisini yoğun olarak hissetmediklerini ifade etmişlerdir. Bu durumda firmaların ekonomik politikaları ile ilgili görüşleri de olumlu kabul edilebilir. Ayrıca firmalar 2001 krizinden sonra ekonomiye olan güven artışları ile paralel olarak geleceğe ilişkin olumlu beklentileri olduğunu söylemek mümkündür. Bu olumlu beklentiye paralel olarak da yatırım oranı ve miktar artışı beklenebilir.

22. Küresel krizin kalite, ar-ge ve inovasyonun önem kazanması üzerindeki olumlu etkisi olup olmamasına göre 2001 krizinden sonra ihracat miktarında ki değişiklik durumlarının medyanları arasında fark yoktur. 2001 krizinden sonra ihracat miktarındaki değişiklik, küresel krizin kalite, ar-ge ve inovasyonun önem kazanması üzerindeki olumlu etkisinin olup olmamasına bağlı değildir.

23. Döviz kurunu önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yaparken karşılaştıkları sorunlardan dış ticaretlerinin etkilenme dereceleri arasında fark yoktur.

24. Ülkemizde uygulanan dış ticaret politikalarının durumu ile ihracatın artması için Eximbank kredilerinin artması ve vadelerin uzatılması, sektör ayrımcılığının olmaması kavramı arasında %22,3 büyüklüğünde ilişki vardır.

25. Çin'in dış ticaret üzerindeki etkisi ile 2001 krizinden sonra ihracat miktarındaki değişim arasında %16,7 büyüklüğünde negatif bir ilişki vardır.

26. Çin'in dış ticaret üzerindeki etkisi ile önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarındaki değişim arasında %23,7 büyüklüğünde negatif yönde bir ilişki vardır.

27. Çin'in dış ticaret üzerindeki etkisi ile önceki yıllarla karşılaştırıldığında ihracat değerindeki değişim arasında ilişki yoktur.

28. Döviz kurunu önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yapma kararlarında etkili olan faktörler arasında fark yoktur.

29. Büyük firmalar 2009 krizinde resmi rakamlara yansiyacak şekilde işçi çıkartmamışlardır.

Ayrıca anket sonucunu ve sektör toplantımızı genel olarak değerlendirirsek firmaların özellikleri;

1. İlimizdeki firmalar KOBİ niteliğinde,
2. Kurumsallaşma yok,
3. Üretim maliyetleri dünya standartlarına göre yüksek,
4. Buna bağlı olarak da rekabet zorlukları yaşıyorlar,
5. Kayıt dışılık oranı oldukça yüksek,
6. Kayıt dışılık oranına bağlı olarak kayıtlı katma değer de düşmektedir,
7. Vizyonları gelişmektedir,
8. Eğitime daha fazla önem veriyorlar,
9. Yurtdışı Pazar araştırmalarına artık daha fazla önem veriyorlar,
10. Marka yok ve bu yönde algı da son derece kısır,
11. Üretim kısmında teori ve pratik her zaman eşgüdümlü gitmiyor,

12. Bütün firmalar ayakta kalabilmek için artık sadece öz sermayelerine güvenmiyorlar. Dünyaya ayak uydurmanın zorunluluğu da anlaşılmiş vaziyettedir,

13. Konya' daki firmalar kendi içlerinde bütünleşemiyorlar ve güç birliği sağlayamıyorlar. Bu da dış tehditlere daha açık bir ortam meydana getirmiş oluyor,

6.2. FİRMALARA TAVSİYELER

Bu tavsiyeler anket sonucumuz, tarafımca 2 kez yapılan sektör istişare toplantısı, Konya Ticaret Odası ve Konya Sanayi Odası arşiv bilgileri doğrultusunda ortaya çıkmıştır.

1) Her şeyden önce çağdaş pazarlama anlayışı benimsenmelidir. İşletmelerinin tüm faaliyetlerinin ana merkezinin tüketicilerin ihtiyaç ve gereksinimlerinin olduğu anlaşılmalı, Toplam Kalite Yönetimi anlayışı pazarlama faaliyetlerinin destekleyicisi kılınmalıdır. Tüm bunların ön koşulunun bilgi olduğu gerçeğinden hareketle, KOBİ'lerin kendilerinin de fiilen iştirak edecekleri kurumsal düzenlemelere (Pazarlama Araştırması, Teknoloji-Bilgi merkezleri vs.) ihtiyaçları vardır. Bu konuda devlet teşvik ve yardımlarından mümkün olan en yüksek seviyede faydalanılmalıdır.

2) Ulusal Basın-Yayın araçlarından istifade etme olanaklarından yoksun olan firmaların yerel-Yayın araçlarından optimum düzeyde istifade etmeleri gerekmektedir.

3) Kişisel satışın firmalarımız için en önemli tutundurma aracı ve yöntemi olması gerçeğinden hareketle, nitelikli pazarlama elemanlarını bünyelerine kazandırılmaya çalışmalıdır.

4) Firmalarımız içinde buldukları mevcut durum doğrultusunda her türlü pazarlama olanaklarını araştırarak, kendi bünyelerine uygun modern dağıtım teknik ve kanalları tespit ederek uygulamalıdır.

5) Firmalar etkin bir pazarlama sistemi uygulayabilmek için doğru bir fiyatlandırma politikası izlenmelidir. Genellikle maliyet üzerine belirli bir kar marjı bırakarak fiyatlandırmaya giden firmaların fiyatlandırma politikalarını tespit ederken, her şeyden önce talebi bilmeleri, rakiplerini iyi analiz etmeleri, stratejik planlamaya gitmeleri ve tüm bu bilgilenme ve değerlendirme sürecinden sonra fiyatlandırmaya gitmeleri gerekir

6) İnternet sadece bir pazarlama aracı olarak düşünülmemeli, bilgisayar ve enformasyon teknolojisindeki gelişmelere paralel olarak, ürün geliştirmeden, ürün tasarımına, tüketici hizmetlerinden, stok kontrolüne kadar bir çok faaliyet sahasında hizmete sokulmalıdır.

7) İhracatta özellikle dış pazarları tanıma ve mevzuata ilişkin sorunları olan firmalara yönelik olarak üretim, pazarlama, mevzuat, teknoloji vb. konularda veri tabanı oluşturularak hem ulusal hem de uluslararası iletişim ağları oluşturulmalıdır.

8) Yatırımda modernizasyon, üretimde verimlilik ile ileri teknolojik sistemlerin kullanımı, ürünlerde uluslararası norm ve standartlara uygunluk bakımından gerekli ISO 9000 ve CE işareti gibi işletme içi yapısal düzenlemelere gitmeleri önemlidir.

9) Firmalar yurt dışı fuar ve sergileri takip etmeli ayrıca katılmaları konusunda bilgi sahibi olmalıdır.

10) Firmalar, Ar-Ge ve İnovasyona daha fazla önem vermelidir.

11) Kümeleşme: Kümeleşme projesinin, sanayinin rekabet edebilir hale gelmesi ve rekabette ayakta kalmasıdır. Konya Sanayi Odası tarafından yürütülen bu projede pilot sektör otomotivdir. Böylece otomotiv sektöründe rekabet gücü ve düzeyi arttırılacaktır (Buluş, 2009b: 46). Böylece, pazarlama, teknoloji, rekabet merkezli sektörler ortaya çıkacaktır.

6.3. FİRMALARA VERİLEBİLECEK DESTEK VE YARDIMLAR:

Bu noktalar anket sonucumuz, tarafımda 2 kez yapılan sektör istişare toplantısı, Konya Ticaret Odası ve Konya Sanayi Odası arşiv bilgileri ve Mevlana Kalkınma Ajansı İktisadi Kalkınma Komisyon Toplantısı neticesi doğrultusunda ortaya çıkmıştır.

1. Yeni istihdam yaratan işletmelerin, vergi ve sigorta primi ödemelerinde indirim yapılması, ücret sübvansiyonu sağlanması gibi yollarla devlet tarafından teşvik edilmesi.

2. Mesleki eğitim, yeniden eğitim, yaşam boyu eğitime önem verilmesi. İstihdam hizmetleri sağlayan kamu kuruluşlarının etkinliğinin artırılması ve bu kuruluşlara daha iyi ve hızlı hizmet verebilmeleri için uygun bir yapı kazandırılması.

3. Ücret dışı işgücü maliyetlerinin (vergi, sosyal güvenlik primi, kıdem ve ihbar tazminatları, üretimle bağlantılı olmayan sosyal yardımlar) azaltılması.

4. Nitelikli elemanla ilgili bilinçlendirme çalışmaları yapılması: Böylece; Verim yükselir, maliyetler düşer ve kazanç artar, Makine ve araçların yıpranma oranları azalır ve netice de bakım onarım giderleri azalır, Üretimdeki hatalı ve fireli mal azalır.

5. Büyük ve başarılı firmalarla ulusal çapta toplantı ve seminerler düzenlenmeli

6. Marka – Tanıtımın Yeterli Hale Getirilmesi

7. Eğitimler düzenlenmeli

8. Üniversite-Sanayi işbirliği sağlanmalı

9. İşletmelerde finans uzmanlarının çalıştırılmasına dönük özendirici etkinlikler

10. Aile konseyi oluşturulmasına öncülük etmek. böylece taraflar için her şeyin konuşulabildiği bir ortam sağlanacak, kapalı kapılar ardında yapılacak olan dedikodular önlenebilecektir.

11. İşletmelerde Aile Anayasası oluşturulmalıdır.

6.4. DIŞ TİCARET İLE İLGİLİ ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

(Bu bölüm 01.07.2010 tarihinde tarafımca 2.kez gerçekleştirilen KTO Dış Ticaret Sektörü toplantısı neticesinde ortaya çıkmıştır.)

Kriz dönemini hariç tutarsak ihracatımızda yaşanan olumlu gelişmeler, ileri dönemlerdeki ihracat hedeflemelerimize ulaşabileceğimiz yönünde olumlu sinyaller vermektedir. Bununla birlikte;

• **Gümrükler İle İlgili Sorunlar:** Tüm ihracat işlemler için talep edilen fazla mesai ücretleri, ihracatçının maliyetlerini artırıcı bir kalem olarak yer alıyor. Teşvik amaçlı olarak bu ücret kaldırılabilir ya da daha düşük seviyeye çekilebilir.

- **İşlemlerdeki Gecikmeler:** Gecikmeleri giderici önlemler alınmalıdır. İşlem süresi daha kısa zaman zarfında halledilmelidir.
- **Numuneler ile Alakalı Sıkıntılar:** İthalat yapan firmalar yurtdışındaki firmalardan numune isteyebilmektedir. Burada dile getirilen sıkıntı; değeri ya da miktarı düşük olan bu örnekler için bile zaman zaman yüksek miktarda vergi alınabilmektedir. Bu da ekstra külfet anlamına gelmektedir. Bu numuneler vergiden muaf tutulabilir ya da cazip miktarda olabilir.
- **Teşviklerde Bölgeler Arası Farklılıklar:** Bölgesel farklılıklardan kaynaklanan yatırım ve ihraç maliyetleri, bölgenin gelişmişliğine göre değişebilmektedir. İhracatı arttırmak için verilen teşvikler bölgelerin gelişmişlik düzeyleri daha fazla dikkate alınarak düzenlenmeli, ihracat amaçlı yatırım özendirilmelidir.
- **İşgücü Maliyetini Arttırıcı Yüksek Oranlı Vergi ve Prim Yükü:** Vergi Oranları ve prim yükü daha rekabet edilebilir seviyelere çekilmelidir.

Özetle;

1. Üretim yapısı ve teknik altyapı yenilenmeli, geliştirilmeli,
2. AR-GE ve İnovasyon için kaynak ayrılması,
3. Eğitim sistemi revize edilmeli,
4. Üniversite-sanayi işbirliği geliştirilmeli,
5. Uluslar arası alanda rekabeti sağlayacak pazarlama faaliyetlerinin geliştirilmesi,
6. Girdi maliyetlerinin düşürülmesi politika bileşeni olarak en kısa zamanda benimsenmeli ve uygulanmalıdır.

SONUÇ

Ekonomik istikrar, ekonominin sağlam temellere oturtulması dış ticaret dengesini etkiler. Sürekli olarak ekonomik istikrarın sağlanması zaman alabilir ama imkansız değildir. Para ve maliye politikalarının uyumlaştırılması ve katma değere hizmet edebilir duruma gelmesi uzun süreçte daha faydalı olacaktır.

Kasım 2000 krizinden sonra IMF'nin sağladığı ek desteğe rağmen başta kamu bankaları olmak üzere bankacılık sisteminin mali yapısının kırılganlığı artmıştır.

Şubat 2001'de ise TL'nin büyük oranda değer kaybetmesi ile birlikte mevcut döviz sistemine olan güven kaybolmuştur ve dalgalı kur politikasına geçiş yapılmıştır. Kur politikasının değişmesi ile ülkemizin ve ilimizin dış ticaret yapısı da tabii ki değişmeye başlamıştır. Örneğin 2003 ve sonrasında TL değer kazanmaya başlamış. İhracat ithalatta daha az artmaya başlamıştır. Böylece üretimde ithal ana malları daha fazla kullanılmaya başlanmıştır.

2001 yılında merkez bankası tarafından açıklanan para politikası bankacılık sistemini iyileştirmeye yönelik olmakla birlikte TL, yabancı para birimleri karşısında dalgalanmayan bırakılmış ve MB uçlarında dalgalanma halinde piyasaya mü

1980 öncesi korumacı dış ticaret politikası ve sabit döviz kuru sistemi uygulanan Türkiye'de 24 Ocak kararları ne piyasalarda ve dış ticarete dış dünyaya açık politikalar benimsenmiştir. Dış ticaret üzerindeki kısıtlamalar kaldırılmış, döviz kuru politikalarına ve ihracat teşviklerine önem verilmiştir.

Bu amaçla 1980'de devalüasyon yapılmış ve ihracat artışı hedeflenmiştir. 1989 yılına kadar sabit kur sistemi benimsenmiş ve 1989'da 32 sayılı karar ile rejim serbestleştirilmiştir.

Döviz kurunun, dış ödemeler bilançosunun belirleyicisi olan ihracatta karlılığı ve ithalatta da rekabet edilebilir düzeyde belirlenmesi kaygısı her zaman olmuştur.

Bu kaygıdan da anlaşılacağı üzere döviz kuru rekabet gücünün etkili bir göstergesidir. Kur, ihracatçının gelirini artırırken ithalatçının maliyetini de artırmaktadır. Böylece ithalata bağlı ihracat sektörleri de olumsuz etkilenmektedir.

Birinci ve ikinci petrol krizleri sonrasında da Türkiye ekonomisinde dış ödeme zorluğu ve de yüksek enflasyon gibi ciddi sorunlar belirmiş ve sorunların üstesinden

gelebilmek için bir istikrar programı uygulanmaya başlanmıştır. Bu program “24 Ocak Kararları” olarak bilinmektedir. Bu programla ilk kez dış ticarete farklı bir bakış açısıyla yaklaşmıştır.

Bu programla birlikte gelen değişimi kısaca şu şekilde özetleyebiliriz:

- Sabit kur uygulamasından vazgeçilerek esnek kur politikası benimsenmiştir.
- Dış rekabet gücü sürekli olarak korunmaya çalışılmıştır.
- İhracatı arttırmak amacıyla geniş bir parasal destek uygulaması başlatılmıştır.

O zamana kadar uygulanan ithal ikamesine dayalı sanayileşme politikası terk edilmiştir. Bu politikanın terk edilmesinin asıl nedeni yüksek gümrük duvarları ile korunan ve bu nedenle de rasyonel bir kaynak dağılımının gerçekleşmediği iç pazara dönük ve dünya pazarlarında rekabet gücüne sahip olamayan sanayi yapısının, artık dış rekabete açık bir yapıya kavuşturulmasını sağlamaktır.

1980 yılında uygulanmaya başlanan teşvik ve kur politikaları sayesinde ihracatta hızlı bir artış sağlanmıştır.

Zaman zaman devalüasyonlarla sağlanan ihracat artışlarının kısa dönemde etkili olduğu görülmektedir.

1980-1988 yılları arasındaki dönemde ihracatımız ciddi bir yapısal değişim göstermiştir. İhracatın tarımsal karakterli yapısı sanayi ürünleri lehine değişmiştir. Ancak her ne kadar oran olarak bir azalma meydana gelmiş olsa da, tarım ürünleri ihracatı bu dönemde de artışını sürdürmüştür. Bunun nedeni ise işlenmiş tarım ürünleri ihracatındaki artıştır.

1996 yılında AB ile kurulan gümrük birliği birçok olumlu gelişme beklentisini de beraberinde getirmiştir. Gümrük politikaları hangi ülkede olursa olsun iktisat politikaları içinde ciddi bir etkiye sahiptir. Türkiye’ nin geneline baktığımız zaman Cumhuriyet’ in ilk dönemlerinde dış ticaret politikalarında korumacı ve bir o kadar da müdahaleci bir sistem göze çarpmaktadır. Gümrük Birliği mikro düzeyde işletmeleri makro düzeyde ise genel ekonomik yapıyı etkilemiştir. Ekonomik bütünleşmenin aşaması olarak kabul edilen Gümrük Birliği’ nin dış ticaret üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkileri 1996 yılından bu yana tartışılmaktadır.

Türkiye’ de TÜİK verilerine göre; İhracatın toplam GSYİH içerisindeki payı 2002 yılında %15,6’dan 2007 yılında %16,3’e yükselmiştir. 2008 yılında toplam ihracatın %95’ini imalat sanayi ürünleri oluşturmuştur. 2009 yılı ilk dokuz ayında toplam ihracatın GSYH içindeki payı %22,3’e yükselmiştir.

Türkiye’nin ihracat hacminin 1 milyar doları geçen ülke sayısı 2000 yılında 5 iken, bu sayı 2008 yılında 30’a yükselmiştir. Ayrıca, Türkiye’nin en önemli ticaret partnerlerinin ekonomisinde ortaya çıkması muhtemel olumsuz gelişmelere karşı direnci artmıştır. Yaşanan çeşitlenme süreci sayesinde Türkiye’nin en önemli 10 ticaret partnerine yaptığı ihracatın toplam ihracat içerisindeki payı 2000 yılında %62 iken, bu oran 2005 yılında %49’a düşmüştür. 2009 yılında ise bu oran %47,9’a düşmüştür.

İthalatın toplam GSYH içerisindeki payı ise 2002 yılında %22’den 2007 yılında %26’ya yükselmiştir. 2009 yılının ilk dokuz ayında ise bu oran %16,3 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye’de üretim yapısı ithal mallara oldukça bağımlı olduğu için GSYİH büyümesi ile ithalat büyümesi arasında yüksek bir korelasyon vardır. Türkiye’nin ithalatının büyük bir kısmını ara mallar oluşturmaktadır. Ara mallar (işlenmiş yakıt ve petrol hariç), sermaye ve tüketim mallarının toplam ithalat içerisindeki payı 2008 yılı için sırasıyla %68, 14 ve 11’dir.

Konya’nın dış ticareti, Türkiye’nin dış ticaretinde yaşanan olumlu gelişmelere paralel olarak yükselişini sürdürmektedir. Konya’da ihracat yapan bir çok firma ihracatını, faaliyet gösterdiği ilimiz dışındaki liman şehirlerinde yer alan Gümrük Müdürlükleri’nden yapmaktadır. Bu da Konya’nın gerçek ihracat rakamına sağlıklı bir şekilde ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Konya Ticaret Odası arşiv bilgilerine göre Konya’daki dış ticaret firmaları içinde Türkiye’nin ilk 500 firması arasına giren işletmeler bulunmaktadır. Konya sanayisinde faaliyet gösteren işletmelerin %50’ den fazlası dış pazarlar için üretim yapmaktadır.

Dış ticaret müsteşarlığı rakamlarına göre 2009 yılı itibariyle Konya’da 977 firma ihracat yapmaktadır.

Konya’nın dış ticaret açığı 2008 yılından itibaren dış ticaret fazlasına dönüşmüş ve 2009 yılı itibariyle 151 milyon dolar fazla vermiştir. Türkiye’nin artan dış açığı eğilimine karşı Konya ters bir trend göstererek 2006 yılındaki 62 milyon dolarlık dış

ticaret açığı 2009 yılına gelindiğinde ise 151 milyon dolarlık dış ticaret fazlasına dönüşmüştür.

2008 yılına kadar Konya, sürekli olarak ihracatını arttıran bir il durumunda iken küresel krizin de etkisiyle 2009 yılında ihracat miktarında bir düşüş görülmüştür.

Anket çalışmasında ortaya çıkan sonuçlar da bu durumu doğrulamaktadır. Dünya genelindeki talep yetersizliği ve durgunluğa paralel olarak firmalar sıkıntı yaşamaktadırlar. Ancak, yine anket sonucumuza göre firmaların yurtdışı Pazar ağırlığı AB ülkelerinden Rusya-Doğu Bloku ve Ortadoğu ülkelerine kaymış durumdadır. Bu da Konya ihracatının AB krizinden maksimum seviyede olumsuz etkilenmesini engellemiştir. Yani Rusya ve Ortadoğu pazarı Konya için önem ifade etmektedir. Pazarın çeşitlenmiş olması ve AB bağımlılığında nispeten kurtulmuş olmak Konya İhracatının geleceği açısından son derece önem ifade etmektedir.

KAYNAKLAR

- Acar, Mustafa (2003). “Sihirli Anahtar Terminatöre Karşı: Avrupa Birliği Nedir, Ne Değildir?”. **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 2(1), 117.
- Acar, Ozan (2009). “Türkiye’de Dış Ticaret ve Dış Ticaretin Finansmanı Durum Değerlendirmesi”. <http://www.tepav.org.tr>, Erişim Tarihi: 06.03.2008.
- Akat, Asaf Savaş (200). “Yeni Dönemi Anlamak”. **Tekstil İşveren**, 348, 26-28.
- Akdiş, Muhammed (2001). **Para Teorisi ve Politikası**. İstanbul: Beta Basım.
- Akdiş, Muhammet (1996). “Para Politikalarının Ekonomik İstikrar Üzerindeki Etkinliği ve Türkiye”. **Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları**, 2, 136.
- Akdiş, Muhammet (2001). **Global Finansal Sistem Finansal Krizler ve Türkiye** (1. Baskı). İstanbul: Beta Basım.
- Akgüç, Öztin (2008). “Hammadde Alımını Karşılamaayan İhracat”. <http://www.ilk-kurşun-com/2008/02/29/hammadde-alimini-karsilayamayan-ihracat-oztin-akguc/>, Erişim Tarihi: 10.06.2009.
- Akman, Sait (2008). “Hokey Sopaları, Küreselleşme ve Dünya Ticaret Sisteminin Geleceği”. **UEDTP**, 3(1-2), 25-55
- Aktaş, Ramazan vd (2009). **Kriz Ortamında İşletme Yönetimi** (1. Baskı). İstanbul: TEB Yayınları.
- Alkin, Erdoğan (1981). “İzlenen Kur Politikalarının Etkileri, Türkiye’de İzlenen Kur Politikası, Tarihçe, Bugünkü Durum, Sorunlar, Öneriler” **Meban Sermaye Piyasası Araştırma Merkezi**, 27.
- Alpago, Hasan (2002). **IMF ve Türkiye İlişkileri**. İstanbul: Ötüken Yayıncılık.
- Alsü, Erkan (2006). **Döviz Kurları, Enflasyon ve Faiz Oranlarının Dış Ticaret Üzerindeki Etkileri. Türkiye Örneği (1958-2005)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

- Altay, Hüseyin, Çelebioğlu, Fatih (2004). “Şubat 2001 Ekonomik Krizi sonrasında ithalat Fonksiyonunun Yapısal Değişiminin incelenmesi”. [www.sbe.dumlupinar.edu.tr /13/43-57.pdf](http://www.sbe.dumlupinar.edu.tr/13/43-57.pdf), Erişim Tarihi: 25.07.09.
- Altınok, Serdar (2000). **İktisada Giriş** (1.Baskı). Konya: Kuzucular Ofset
- Altınok, Tevfik (2010). “Kriz Sonrası”. **İşveren**, 358, 30-32.
- Altun, Mehmet (2009). **Dış Dünyanın Anahtarı DEİK** (1.Baskı). İstanbul: Ofset Yayınevi.
- Altuntepe, Nihat (2009). “2008 Küresel Krizin Ülkelerin İstihdam Yapısı Üzerine Etkilerinin Dinamik Bir Analizi”. <http://edergi.sdu.edu.tr/index.php/sduvd/article/view/1372>, Erişim Tarihi: 10.05.2010.
- Arabacı, Caner (1999). **Geçmişten Günümüze Konya Ticaret Odası**. Konya: KTO Yayınları.
- Arabacı, Caner (2007). **125. Yıldönümünde Konya Ticaret Odası** (1. Baskı), Konya: Konya Ticaret Odası Yayınları.
- Arıcı, Melike (2008). **Konya’ da İmalat Sanayinin Gelişim (1980-2001)**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Arslan, Mehmet ve Diğerleri (2002). **Gümrük Birliği’nin Türk Ekonomisi ve Bütçesine Etkileri**. ASAM Yayını, Ankara, 88
- Arslaner, Ferhat (2009). **Türkiye’ de Para Politikası Stratejisi Seçimi ve Döviz Kuru Geçişkenliği**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ay, Ahmet (1994). **İktisadi Gelişme Sürecinde Türkiye’de Uygulanan Döviz Kuru Politikası**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ay, Ahmet (2007). “*Tarihsel Süreç İçerisinde Türkiye’de Büyüme*” (Editör: Ahmet Ay). **Türkiye Ekonomisi**. Konya: Çizgi Kitabevi, 3-53.

- Ay, Ahmet (2007). **Türkiye’de Dış Ticaret ve Kur Politikaları Uygulamaları** (1. Baskı). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Ay, Ahmet, Erdoğan, Savaş, Uysal Doğan (2007). “*İstikrar Politikaları ve Türkiye – IMF İlişkileri*”. (Editör: Ahmet Ay). **Türkiye Ekonomisi**. Konya: Çizgi Kitabevi, 579-613.
- Ay, Ahmet, Karaçor, Zeynep (2006). “2001 Sonrası Dönemde Türkiye Ekonomisinde Krizden Büyümeye Geçiş Üzerine Bir Tartışma”. <http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos-mak/articles/2006/16/AAZ-ZKARACOR.PDF>, Erişim Tarihi: 10.06.2010
- Ay, Ahmet; “Dışa Açılma Sürecinde Döviz Kuru Politikası”, **S.Ü Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi**, Sayı: 4, s. 15
- Aydoğuş, Osman (2009). “2008-2009 (?) Küresel Krizden Geçerken Türkiye Ekonomisi Üzerine Bazı Gözlem ve Değerlendirmeler”. **Türk Akademi**, 4 (Özel Sayı II), 27-49.
- Babacan, Ali (2009). “Türkiye Küresel Krizden Daha Güçlü Çıkacak”. **İşveren**, 48 (1), 30-33.
- Baltacı, Recep (2003). “*Konya’da sanayi Sektörü, Sanayi Kuruluşları ve Ticaret*”t. (Editör: Adem Esen, Ali Akmaz). **Ulusal I. Konya Ekonomisi Sempozyumu**. Konya: İnci Ofset, 227-258.
- Barutça, Hayri (2000). “*Parasal Konjantür Teorileri: Türkiye ekonomisinde Uygulanan Para Politikalarının Konjantürel Etkileri*”. Eskişehir: **Anadolu Üniversitesi Yayınları**, 1205.
- Beck, Thorsten (2003). “Financial Depance and Intemational Trade, Is The A Link?” **Word Bank Working Papers**, 2608.
- Berksoy, Taner (2009). “Temel Dengesizliklerde Düzeltme ve Kriz”. **Tekstil İşveren**, 357, 30-32.
- Beyarslan, Ahmet (1993). Enflasyon Analizi ve Para Sunumu. Ankara: İzmir İktisat Kongresi Tebliğleri, 2.

- Birekul, Murat (2008). **Konya İli Dış Ticaret Yapısının Analizi (1996-2005 Dönemi)**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Boratav, Korkut (2009). “2000-2001 Krizinde Sermaye Hareketleri” **İİF Dergisi**, 16(86)
- BORATAV, Korkut; **Türkiye İktisat Tarihi 1908-1985**, Gerçek Yayınevi, Ankara, 1988
- Borluk, Sinan (2004). **Türkiye’de Mali Sektörün Yapısı, Sorunları ve Ekonomiye Etkisi** (2. Baskı). Ankara: MPM Yayınları No: 672
- Böke, Selin Soyak (2009). “Küresel Krizin Rengi: Yeşil Filizler mi Sarı Otlar mı?”. **İşveren**, 48 (2), 41-44.
- Buluş, Abdulkadir (2009). “Cumhuriyet’ ten Sonra Konya Ekonomisi-Özel Girişim Ağırlıklı Bir Kalkınmanın Tarihsel Temelleri”. (Haşim Karpuz, Osman Eravşar). **KTO İpek Yolu Dergisi Konya Kitabı XII**. Konya: KTO Yayınları, 37-59
- Buluş, Abdulkadir (2009). **Türk İktisat Politikalarının Tarihi Temelleri: (2. Baskı)**. Konya: Tablet Kitabevi.
- Buluş, Abdulkadir, Kabaklarlı, Esra (2010). “1929 Ekonomik Buhranı ile Son Dönem Global Krizin Karşılaştırılması”. **Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 13(19), 17-20.
- Büyükdere, Köksal (2006). “Türkiye’nin Dış Ticaretinin Gelişimi”. <http://www.gumrukkontroler.org.tr/yayinlar/dergiler/47/6-html>, Erişim: 02.11.2008.
- Corm, Georges (2010). **Yeni Küresel Ekonomik Düzensizlik** (1. Baskı). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Çak, Demet, Çak, Murat (2007). “Gümrük Birliği’nin Getirdikleri ve Götürdükleri, Dış Ticaret Vergileri ve İhracat Gelirleri Analizi” (1. Baskı). İstanbul: **İstanbul Ticaret Odası Yayınları**.

- Çakıroğlu, Deniz (2008). “Dış Ticaret Stratejisinin Sınır Ötesi Ticareti Geliştirme Faaliyetleri ve Çin Örneği”. **DTM İğeme Yayınları**. Ocak 2008.
- Çarıkcı, Emin (2001). “GB, Türkiye-AB Ekonomik İlişkileri ve Ekonomik Politikalar.” <http://www.ekodialog.com/makaleler/turkiyenin-kur-politikasi-disticaretine-etkileri.html>, Erişim Tarihi: 08.02.2010
- Çarıkcı, Emin (2005). “Türkiye’nin Kur Politikası Ve Dış Ticaretine Etkileri”. <http://www.ekodialog.com/makaleler/turkiyenin-kur-politikasi-disticaretine-etkileri.html>, Erişim Tarihi: 08.02.2010
- Çarıkcı, Emin (1983). **Yarı Gelişmiş ülkelerde ve Türkiye’de sanayileşme politikaları**. Ankara: Turhan kitabevi
- Çarıkcı, Emin (2009). “Dünyada Ekonomik Devler ve Dış Ticaret”. **İş Dünyasında Anahtar**, 8, 24-30.
- Çolak, Ömer Faruk (1994). “TCMB’ nın Para Politikası ve Para Programı”. **Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, 31(6).
- Çolak, Ömer Faruk (2001). **Finansal Sistem ve para politikası**. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Çolak, Ömer Faruk (2009). “2008 Krizinin 1929 Krizi ile Benzerlikleri Üzerine Bir Analiz”. **TİSK Akademi**, 4 (Özel Sayı II), 51-69.
- Damlacı, Cemalettin (2009). “Ekonomik Durgunluğun İhracatımızı Olumsuz Etkilemesine Çalışmaktayız”. **İşveren**, 48 (1), 34-37.
- Deordoff, Alon V (2008). “Dünya Ekonomisi ve dünya Ticaret Sistemi Nereye Gidiyor?”. **UEDTP**, 3(1-2), 25-55.
- Dikbaş, Kadir (2010). “Gelişmiş Ekonomilerin Bütçe Açığı ve Borçla İmtihani”. **Tekstil İşveren**, 359, 44-45.
- Dornbusch, Rudiger, Fischer, Stanley (1998). **Makroekonomi** (1. Baskı). Ankara: McGraw-Hill-Akademi Yayınları.
- DPT, Akçay, Memduh Aslan (1997). “Para Politikası Araçları – Türkiye ve Çeşitli Ülkelerden Uygulamalar”. Ankara: **DPT Yayınları**, 2483

- Eğilmez, Mahfi (2009). “Kriz, Küresel sistem ve Türkiye”. **Tekstil İşveren**, 356, 30-32.
- Enç, Ercan (2001). “Dış Ticaret, Cari Açık ve Kriz”. **G.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi**, 2(2001), 31-38.
- Eren, Aslan, Süslü, Bora (2001). “Finansal Kriz Teorileri Işığın Da Türkiye’de Yaşanan Krizlerin Genel Bir Değerlendirmesi”, **Yeni Türkiye**, 7(41)
- Ertekin, Murat (2003). “Döviz Kuru Rejimleri ve Türkiye’nin Dış Ticareti”. <http://www.dtm.gov.tr>, Erişim Tarihi: 12/05/2010.
- Erzan, Refik; “İhracatın Anahtarı Katma Değer”, **Platin Dergisi**, Yıl:4, Sayı: 2001/4, s.83)
- Eşiyok, B.Ali (2009). “Türkiye Ekonomisinde Üretim ve İhracatın İthalata Bağımlılığı, Dış Ticaretin Yapısı: Girdi-Çıktı Modeline Dayalı Bir Analiz”. <http://uedpt.org.tr>, Erişim Tarihi: 18/05/2010
- Flandern, Jane (1963). “The Balace of Paymets Adjustment mechanism Some Problems in model Building”, **Kyklas Fasc.3**
- Fusunoğlu, Hüseyin Mahir (1992). “Türkiye Ekonomisinde Büyüme, Fiyatlar Genel Seviyesi ve Ödemeler Dergisi İlişkileri”. III. İzmir İktisat Kongresi Gelişme Stratejileri ve Makro Ekonomik Politikalar. **İzmir İktisat Kongresi**. Cilt 1, s.2
- Galbraith, John Kenneth (2004). **İktisat Tarihi** (1. Baskı).Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Gneş İnal, Duygu (2006). “Türkiye’de Para Politikası Faiz Kararlarının Uzun Dönemli Faizler Üzerindeki Etkisi”, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Gördük, Orcan (2006). “Türkiye IMF İlişkileri ve İlişkilerin Hesap Bazında İşleyişi, Uzmanlık Yeterlilik Tezi”, TCMB Muhasebe Genel Müdürlüğü, Ankara.

- Guisan, Maria-Carmen (2005). "OECD Ülkelerinde Döviz Kurları 1960-2003".
<http://www.usc.es/N/economet/aeeadepaf/decade84.pdf>, Erişim Tarihi:
10.02.2008.
- Güloğlu, Bülent (2001). "İstikrar Programından İstikrarsızlığa Kasım 2000 ve
Şubat 2001 Krizleri", www.econturk.org, Erişim Tarihi: 18.09.2008
- Günçavdı, Öner, Küçükçiftçi, Suat, Üngör, Murat (2008). "Cari Açıklar ve
Türkiye Ekonomisinin Artan Döviz İhtiyacı". **UEDTP**, 3(1-2), 57-84.
- Gündüz, Ali Yılmaz (1999). "Türkiye Ekonomisindeki Yapısal Değişikler ve
1980 Sonrası Uygulanan İstikrar Politikaları", **Erciyes Üniversitesi
İ.İ.B.F. Dergisi**, Sayı:15,
- Gürbüz, Hasan (1998). "Gümrük Birliği Anlaşmasının Anayasanın Başlangıç
Kısımına Aykırılığı ve Egemenlik İlkesi İle Çelişmesi".
<http://www.tukab.net/ab/wgurbuz01.htm>, Erişim Tarihi: 08.05.2010
- Gürgür, Tuğrul, Karaca, Orhan (2007). "Türkiye'de Reel Faiz Oranlarını
Belirleyen Faktörler". **UEDTP**, 2 (3), 1-32.
- Halter, Christina, Laird, Sam (1999). "The EU Model and Turjeı. A Case For
Thanksgiving". World Trade organizasion, **Staff working paper**,
[www.http://www.econturk.org/turkiseconomy/PTAR9901.doc](http://www.econturk.org/turkiseconomy/PTAR9901.doc), Erişim
Tarihi: 01/02/2010
- Harding, Don (1999). "Uluslar arası Sermaye Akışları, Döviz Kurları ve Makro
Ekonomik Politika".
<http://www.melbourneinstitute.com/wp/wp1999n24.pdf>, Erişim Tarihi:
14.02.2008.
- Hiç, Mükerrerem (1994). **Büyüme ve Gelişme Ekonomisi**. İstanbul: Filiz
Kitabevi.
- İnal, Duygu Güneş (2006). "Türkiye'de para Politikası Faiz Kararlarının Uzun
Dönemli Faizler Üzerindeki Etkisi", uzmanlık yeterlilik tezi, TCMB,
dış ilişkiler genel müdürlüğü Ankara
- İzmir Ticaret Borsası, 2000 Yılı İktisadi Raporu

- Kadıoğlu, Ferya, Koton, Zelal, Şahinbeyoğlu, Gülbin (2001). “Kura Dayalı İstikrar Programı Uygulaması ve Ödemeler Dengesi Gelişmeleri: Türkiye 2000”. <http://www.tcmb.gov.tr/research/discuss/dpaper51.pdf>, Erişim Tarihi: 02.03.2010
- Karabulut, Gökhan (2002). **Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizlerin Nedenleri** (1. Baskı). İstanbul: DER Yayınları.
- Karaca, Orhan (2005). “Türkiye’de Faiz Oranı ile Döviz Kuru Arasındaki İlişki: Faizlerin Düşürülmesi Kurları Yükseltir mi?”. <http://www.tek.org.tr/dosyalar/karaca-05.pdf>, Erişim Tarihi: 29.05.2010.
- Karaçor, Zeynep (2001). **İstikrar Politikaları ve Uygulamaları**. Konya: Dizgi Ofset.
- Karaçor, Zeynep (2003). “Küreselleşme Süreci ve İstikrar Arayışındaki Türkiye Ekonomisi”. (Derleyen: M. Akif Çukurçayır). **Küresel Sistemde Siyaset. Yönetim. Ekonomi**. Konya: Çizgi Kitabevi, 375.
- Karaçor, Zeynep (2007). “Enflasyon Kültür ve Geleneği: Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir Analiz”. (Ahmet Ay). **Türkiye Ekonomisi**. Konya: Çizgi Kitabevi, 99-142.
- Karakayalı, Hüseyin (1995), **Makro Ekonomi** (3. Baskı). İzmir: Bilgehan Basımevi.
- Karakayalı, Hüseyin (2003). **Türkiye Ekonomisinin Yapısal Değişimi** (2. Baskı). İzmir: Güleç Matbaacılık.
- Kargı, Bilal (2004). “Devalüasyon ve Dış Ticaret Dengesinin Tayini: Türkiye Üzerine Zaman Serileri Analizi (1987-2020)”. <http://hukuk.Erzincan.edu.tr/dergi/makale/2004-v111-28.pdf>, Erişim Tarihi: 29.05.2010
- Karlık, Rıdvan (1991). **Uluslararası Ekonomi** (3. Baskı). Bilim Teknik Yayınevi.
- Kayalar, Tuncer (2009). “Daralan Dünya Ticaretinde İhracatımızın Geleceği”.

- Kazgan, Gülten (1984). **İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi** (3. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kazgan, Gülten (1985). **Ekonomide Dışa Açık Büyüme**. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kazgan, Gülten (1988). **Ekonomide Dışa Açık Büyüme** (2. Baskı) İstanbul: Altın Kitaplar.
- Kazgan, Gülten (1999). **Tanzimat' tan XXI. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi** (1.Baskı). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kazgan, Gülten; **Tanzimat' tan XXI. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1999
- Keşen, Yakup, Yentürk, Nurhan (1994). **Türkiye Ekonomisi** (1. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Keyder, Çağlar; **Ulusal Kalkınmacılığın İflası**, Metis Yayınları, Ankara, Ekim 1993.
- Keyder, Nur (2002). **Para, Teori, Politika, Uygulama** (1. Baskı). Ankara: Seçkin Kitabevi.
- Keyder, Nur (2005). "Türkiye İstikrarsız Dönemi Geride Bıraktı: 2001-2004 Durum Tespiti". **İİF**, 20 (227), 53-63.
- Kılıçbay, Ahmet (1991). **Türk Ekonomisi** (3. Baskı). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kırım, Arman (2009). **Krizden Nasıl Çıkarız?** (1. Baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Korkmaz, Esfender (1998). "Ekonomide Daralma, İstikrar Sorunu ve Çözüm Yolları". 1998 Tüzük Değerlendirme Paneli, Ankara
- Korkmaz, Özgür, Kulaksızoğlu, Zeynep (2009). **Rakamlarla Türkiye Ekonomisi**. İTO Yayınları. İstanbul, 2009-47,34
- Koton, Zelal, Şahinbeyoğlu, Gülbin (2001). "Kura Dayalı İstikrar Programı uygulaması ve Ödemeler Dergisi Gelişmeleri: Türkiye 2000".

<http://www.tamb.gov.tr/research/discus/dpaper51.pdf>, Erişim Tarihi: 02/03/2010

Köne, Aylin Çiğdem (2003) “Para-Sermayenin Yeniden Yapılandırılması Türk Özel Bankacılık Sektörü Örneği”. **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 4 (2), 239

Krugman, Paul (01 Haziran 2009). “Reagan Did It”. New York Times, <http://www.nytimes.com/2009/06/01/opinion/01krugman.html>, Erişim Tarihi: 01.06.2009

Krugman, Paul (2010). **Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü ve Küresel Kriz** (6. Baskı). İstanbul: Literatür Yayıncılık

Kumcu, Özcan (2003). “Dış Ticaret Açığının Durumu”. <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ekumcu>, Erişim Tarihi: 25.02.2009

Küçükcutlu, Nazım (2003). **Türkiye’nin İmzaladığı Serbest Ticaret Anlaşmaları** (1. Baskı). İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Külebi, Ali (2010). “Dünya Ekonomik Krizi: Niçin, Nerede, Nereye Kadar?”, **Ekonometri**, Mart-Nisan 2010, 90-92.

Leeb, Stephen, Strathy, Glen (2007). **Ekonomik Çöküşün Ayak Sesleri** (1. Baskı). İstanbul: Salyangoz Yayınları.

Mahlebiciler, Özge (2006). “**TCMB’nin Rezerv Yönetim Politikaları ve Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat Hesaplarının Analizi**”, Uzmanlık Yeterlilik tezi, TCMB Muhasebe Genel Müdürlüğü, Ankara.

Manisalı, Erol (1978). **Gelişme Ekonomisi** (2. Baskı). Konya: Kuzucular Ofset.

Manisalı, Erol (2001). “Gümrük Birliği Belgesi Neden Tek Yanlı İdi?”, <http://www.turkab.net/ab/wenolman04.htm>, Erişim Tarihi: 09/05/2010

Molpass, David (2000). “Crunch Point: Türkiye’s Massive Debt”, www.oecd.org, Erişim Tarihi: 13,11,2001

Morgil, Orhan (2005). “Türkiye Ekonomisindeki Son Gelişmeler”. www.tisk.org.tr, Erişim Tarihi: 09.07.2004

- Morgül, Orhan (2003). “Türkiye Ekonomisindeki Son Gelişmeler”.
<http://www.tsik.org.tr/isveren.sayfa.asp>, Erişim Tarihi: 13/01/2010
- Nafziger, E.Wayner (1998). “Makro Ekonomik Politikaların Döviz Kuru ve Ticaret Üzerine Etkileri”.
<http://www.agmanager.info/policy/trade/details/macroeffect.pdf>, Erişim Tarihi: 14.02.2008.
- Nart Çolpar, Ela (2010). “Gümrük Birliği’nin Türkiye’nin Dış Ticareti Üzerine Etkileri: Panel Veri Analizi”.
<http://joy.yasar.edu.tr/makale/no17.vo15/no17vo--nort.pdf>, Erişim Tarihi:06/04/2010
- Nojen, Raghuram, Zingales, Luigi (2003). “The Great Reversals The Politics of Financial Development in The Twentieth Century Journal of Financial Economics”, 69, 5-55.
- Öğüt, Kaan (2006). “Uluslar arası Sistemde Kriz ve Güneydoğu Asya Krizinde IMF Politikaları Örneği”. <http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org.tr>, Erişim Tarihi: 10/02/2010
- Özatay, Fatih (2000), “2000-2002 Yıllarında Türkiye Ekonomisi”, Panel, *İİF*, 15(166)
- Özbek, Orkun (2009). “Ekonomik Kriz Belirtisi Olarak Cari Açık-Büyüme İlişkisi”. <http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/buyume-orkun-pdf>, Erişim Tarihi: 10.06.2010
- Özdemir, Zekai, Sever, Erşan, Kadı, Osman (2007). **Döviz Kuru Politikaları. Türkiye Uygulaması Üzerine Bir Uygulama.** (Editör: Ahmet Ay). Türkiye Ekonomisi. Konya: Çizgi Kitabevi, 443-481.
- Özer, Mustafa, Kutlu, Erol, Türkyılmaz, Serpil (2007). “Döviz Kuru Oynaklığı ile İthalat ve İhracat Arasındaki İlişkilerin Zaman Serisi Analizi”. *A.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2007), 19-33.
- Özmen, İbrahim (2010). **Kamu Harcamaları ve Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği (1980-2008)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Öztürk, Sait (2003). “Osmanlı Döneminde Konya Ekonomisine Dair Gözlemler”. (Adem Esen, Ali Akmaz). **Ulusal I. Konya Ekonomisi Sempozyumu**. Konya: İnci Ofset, 1-20.
- Palacıoğlu, Tezer, İlyas Atilla İmrahor, Ersan, Alper Osman, Karaoğlu, Muharrem (2008). **2008 Yılında Türkiye ve Dünya Ekonomisi (2008-83)**. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Parasız, İlker (1995). **Kriz Ekonomisi** (1. Baskı). Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Parasız, İlker (1998). **İktisat ve İstikrar Politikaları**. Bursa: Ezgi Kitabevi .
- Parasız, İlker (1998). **Para Politikası ve Türkiye Uygulaması**. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Pool, John Charles, Roe, Ross M La (2008). **Bir Günde Nasıl Ekonomist Olunur?** (1. Baskı). İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Rajon, Raghuram, Zingales, Luigi (2003). “The Great Revesals: The Politics of Financial Economics”, 69, 5-55
- Refik, Erzan (2001). “İhracatın Anahtarı Katma Değer”, **Platin Aylık Ekonomi ve Aktüel Dergisi**, 2001(04).
- S. Serdengeçti ile kişisel iletişim, 18 Mayıs-12 Haziran 2010.
- Saatçioğlu, Cem, Karaca, Orhan (2004). “Döviz Kuru Belirsizliğinin İhracata Etkisi: Türkiye Örneği”. <http://www.dogus.edu.tr/dogustru/journal/cilt-5-sayı-2/m00116.PDF>, Erişim Tarihi: 16.04.2009.
- Saatçioğlu, Cem, Karaca, Orhan (2004). “Türkiye’de İhracat ile büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi:1980 Dönüşümünün Etkisi”, <http://orhankaraca.blogspot.com/2006/11/alimalar.html>, Erişim Tarihi: 16.04.2009.
- Sağman, Murat (2010). “En Zor Tahmin Edilen Önemli Gösterge: Euro-Dolar Paritesi”. **Tekstil İşveren**, 359, 30-32.
- SAK, Güven (2001), “Krizin Anatomisi”, Panel, **İİF**, 16(187)
- Salvatore, Dominick ve Divlio, Eugene A. (1998). **İktisat, İlkeler ve Kavramlar** (2. Baskı). İstanbul: Yayına Hazırlayan: Cem Alper.

- Sanal (2008). “1980 Sonrası Dış Ticaret Politikası”.
<http://www.enm.blogcu.com/113649>, Erişim Tarihi: 22.07.2009
- Sancak, Ercan (2009). “Küresel Ekonomik Süreçte Gümrük Birliği Anlaşmasının Türkiye’nin Dış Ticaretine Etkisi”.
http://www.idc.sdu.edu.tr/tammadinler/kalkinma/kalkinma_32.pdf,
Erişim Tarihi: 03/05/2010
- Savaş, Vural (1978). **İktisat Politikasına Giriş** (1. Baskı). İstanbul: Sermet Batbaası.
- Seki, İsmail (2005). “Gümrük Birliği’nin Türkiye’nin Net İhracatı Üzerine Etkileri (1985-2003)”. <http://www.tamb.gov.tr/yeni/iletisimgm/ismail-seki.pdf>, Erişim Tarihi: 14/04/2010
- Sever, Erşan (2009). Finans, **Dış Ticaret ve Büyüme İlişkisi: Türkiye Analizi** (1.Baskı). Konya: Çizgi Kitabevi
- Seyidoğlu, Halil (1999). **Uluslar arası İktisat** (13. Baskı). İstanbul: Güzem Yayınları.
- Seyidoğlu, Halil (2003). **Uluslararası İktisat** (15. Baskı). İstanbul: Gizem Yayınları
- Soğuk Handan, Uyanusta, Esra (2004). **Gümrük Birliği’nin Türkiye Ekonomisine Etkileri** (1.Baskı). İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları.
- Sönmez, Mustafa (2009). **100 Soruda Küresel Kriz ve Türkiye** (1. Baskı). İstanbul: Abn Kitabevi.
- Sönmez, Osman (2003). “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Konya Sanayisine Bakış. (Adem Esen, Ali Akmaz)”. **Ulusal I. Konya Ekonomisi Sempozyumu**. Konya: İnci Ofset, 21-24.
- Suiçmez, Halit, Ekinci, Aykut (2008). “İktisadi Dalgalanmalar Olgusu Çerçevesinde Türkiye’de Sürdürülebilir Büyüme”. **Verimlilik Dergisi**, 2008/1, 7-24

- Suiçmez, Halit, Taymaz, Erol (2005). “Türkiye’de Verimlilik, Büyüme ve Kriz”. **Ankara MPM Verimlilik raporu**, 2005, 65
- Şahin, Hüseyin (1995). **Türkiye Ekonomisi** (3. Baskı). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- T.C. Maliye Bakanlığı, 2000 Yılı Yıllık Ekonomik Rapor
- Telatar, Erdinç (2002). **Fiyat İstikrarı Ne? Nasıl? Kimin İçin?**. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Tengiz, Fatma Macide (2009). “Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye’nin Dış Ticareti (1995-2009)”. <http://www.iticu.edu.tr>, Erişim tarihi: 10/05/2010
- TMMOB Sanayi Kongresi 2007 Oda Raporu. “Ülke Örnekleri ile Kalkınma ve Sanayileşme Modelleri”.
- TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği). (2008). 2007 Ekonomik Rapor. Ankara, TOBB Yayınları.
- TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği). (2009). 2008 Ekonomik Rapor. Ankara, TOBB Yayınları.
- TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği). (2010). 2009 Ekonomik Rapor. Ankara, TOBB Yayınları.
- Togan, Sübidey (1997). “Opening up the turkish Economy in the Context of ther customs union with EU. Journal of Economic Integration”, 2 (12), 157-177.
- Togan, Sübidey (2009). “Küresel Kriz ve Türkiye”. **TİSK Akademi**, 4 (Özel Sayı II), 7-26.
- Tokgöz, Erdinç; **Türkiye’nin İktisadi Gelişme Tarihi**, İmaj Yayınevi , 6.Baskı, Ankara, 2001.
- Toruk, İbrahim (2003). “1970-2000 Döneminde Konya’daki İktisadi Ortam”. (Adem Esen, Ali Akmaz). **Ulusal I. Konya Ekonomisi Sempozyumu**. Konya: İnci Ofset, 25-40.
- Törüner, Yaman (18 Ocak 2010). “Gümrükler”. Milliyet, 12.

- Tunç, Mehtap (2007). “Türkiye’de kalkınma Sürecinde Dış Açıklar: Nedenleri ve İzlenen Politikalar”. (Editör: Ahmet Ay). **Türkiye Ekonomisi**. Konya: Çizgi Kitabevi, 409-441.
- Türk, İsmail (1975). **Maliye Politikası ve Çağdaş Bütçe Teorileri** (3. Baskı). Ankara: Doğan Yayınevi.
- Türker, Masum, Önerler, Esin (2004). “Türk Şirketlerinin Küresel Şirket Haline Getirilmesi Yolları “(2004.60) **İstanbul Ticaret Odası Yayınları**.
- TÜSİAD, “Türkiye Ekonomisi 2001”, **Lebib Yayınları**, Yayın No; TÜSİAD/2001-12-316, Aralık, 2001
- Ulagay, Osman (2009). “Küresel Krizden Yarının Dünyasına”. **İşveren**, 48 (1), 58-59.
- Ulagay, Osman (2009). **Küresel Çöküş ve Kapitalizmin Geleceği** (2. Baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.
- User, Erol (2009). **Etik Ekonomi** (1. Baskı). İstanbul: Cinius Yayınları
- Utkulu, Utku, Özdemir, Durmuş (2005). “Does Trade Liberalization Cause a Long Run Economic Growth in Turkey”. *Economic Change and Restructuring*, 1 (37), 245-266.
- Uyar, Süleyman (2000). “Ekonomik Bütünleşmeler Ve Gümrük Birliği Teorisi”. <http://www.econturk.org/dtp13.htm>, Erişim Tarihi: 09/05/2010
- Uysal, Doğan (2004). **Türkiye’de Piyasa Ekonomisi ve Ekonomik Özgürlükler** (1. Baskı). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Uysal, Doğan (2009). “Küresel Krizin Nedenleri ve Türkiye Ekonomisi Açısından Genel Bir Değerlendirme”. **Konya Ticaret Borsası Dergisi**, 31, 6-9.
- Uzunoğlu, Sadi (2009). “Global Kriz: Ne Zaman ve Nasıl Sona Erecek?”. **TİSK Akademi**, 4 (Özel Sayı II), 81-89.
- Ünal, Ömer (2003). “Finans-Bankacılık”. (Editör: Adem Esen, Ali Akmaz). **Ulusal I. Konya Ekonomisi Sempozyumu**. Konya: İnci Ofset, 259-264

- Vergil, Hasan (2010). “Türkiye Ticaretinde Ulusal Pazar Etkisi”. **İİF**, 25 (286), 35-59.
- Yardımcı, Pınar (2001). **T.C. Merkez Bankası Bilançosu ve 9 Aralık İstikrar Kararlarında Para ve Kur Politikaları**. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Yavuz, Nilgün Çil, Griş, Burak, Kıran, Burcu (2010). “Reel Döviz Kurunun Dış Ticaret Dengesine Etkisi: Türkiye için Marshall-Lerner Koşulunun Testi”. **İİF**, 24 (287), 69-90.
- Yeldan, Erinç (2006). **Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi** (1. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yeldan, Erinç (2009). “Küresel Krizin Üçüncü Yılına Girerken”. **İşveren**, 48 (1), 48-53.
- Yenal, Oktay (1999). “Dış Ticaret Ve Ödemeler-İktisat Siyasalı Üzerinde İncelemeler”. **Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları**, 29.
- Yenal, Oktay; “Yarım Yüzyıllık İktisadi Milliyetçilik”, 1923-1974, İktisat Piyasası üzerine incelemeler, **Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları**, Ekonomi Dizisi: 29, Ankara, Eylül 1999) s. 145-158)
- Yentürk, Nurhan (2001). “Türkiye Ekonomisinin Son 20 Yılı: Yangın Söndü, Arsayı Kurtardık”, <http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org>, Erişim Tarihi: 15.06.2008
- Yentürk, Nurhan (2005). **Körlerin Yürüyüşü** (2005). İstanbul: Bilgi Yayınları.
- Yentürk, Nurhan; “Türkiye Ekonomisinin Son 20 Yılı: Yangın Söndü, Arsayı Kurtardık”, 2001. <http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org>. Erişim Tarihi: 08.07.2008
- Yetiş, Eyüp (2008). “ Kuru Rejimleri ve Türkiye'nin Dış Ticareti”. <http://www.yenimakele.com/ekonomi/643>, Erişim tarihi: 10/06/2009
- Yıldırım, Kemal, Karaman, Doğan (2005). **Makroekonomi** (4. Baskı). Eskişehir: Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları vakfı Yayınları.

- Yıldız, Abdülhamit (2010). **Büyümenin Yolu Afrika'dan Geçiyor** (1. Baskı).
İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları
- Yıldız, Mustafa Said (2005). “Ekonomik iyileşme Amaçlı Genişletici Mali
Daralma Politikası ve Türkiye’de Faiz Dışı Fazla Uygulaması”.
İpekyolu Dergisi, 205(2005).
- Yıllık Rapor 1999, Para Politikası, www.tcmb.gov.tr, Erişim Tarihi:
19.08.2009
- Yılmaz, Durmuş (2009). Yıllık Rapor 2008. Ankara TCMB Yayınları.
- Yılmaz, Durmuş (2010). Yıllık Rapor 2009. Ankara: TCMB Yayınları.
- Yülek, Murat (1998). **Asya Kaplanları-Sanayi Politikaları ve Kalkınma** (1.
Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Zengin, Ahmet (2000). “Reel Döviz Kuru Hareketleri ve Dış Ticaret Fiyatları.
(Türkiye Ekonomisi Üzerine Ampirik Bulgular)”. **C.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi**,
2 (2), 27-42.
- www.bilgesam.com, “AB Ülkelerinin Euro Bölgesine Geçişinde Yunanistan
Krizi Engeli”, BİLGESAM Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar
Merkezi, Erişim Tarihi: 10.06.2010
- www.dtm.gov.tr
- www.dtm.org.tr
- www.ekovitrin.com/index.php/ab-sarsiliyor/, “AB’de Borç Krizi” Erişim Tarihi:
10.06.2010
- www.ikv.org.tr
- www.ikv.org.tr, “Yunanistan’da Yaşanan Borç Krizi”, Erişim Tarihi:
10.06.2010
- www.istatistikci.com/index.php, “Makroekonomik Reform Sürecinden Mikro
Ekonomik Reform Sürecine”, Erişim Tarihi. 30.05.09.
- www.musiad.org.tr/amleara, “Sebepleri ve Sonuçlarıyla 5 Nisan 1994 krizi”,
Erişim Tarihi: 27.09.09.

www.tcmb.gov.tr

[www.tcmb.gov.tr /yeni/duyuru/2008/rekabet.pdf](http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/2008/rekabet.pdf), “Makroekonomik hedeflere ulaşmada Rekabet Politikası ve uygulamalarının rolü”, Erişim Tarihi: 16.05.08.

www.tcmb.gov.tr, “2008 Yılında Para ve Kur Politikası”, Erişim Tarihi: 24.02.09,

www.tokayhaber.com/dis-dicaret-stratejisi/3-6.htm, “Türkiye’de Kur Politikasının Gelişimi”, Erişim Tarihi: 12.11.09.

www.tuik.gov.tr

www.turkiye.gov.tr, Erişim Tarihi: 14.05.2010

www.worldbank.org

www.reuters.com, “Yunanistan Destek Paketi”, Erişim Tarihi: 10.06.2010

<http://ahmetgokcen.org>, Erişim Tarihi: 23.04.2009

<http://eidergisi.istanbul.edu.tr/sayi2/ieeis2m2.pdf>, Erişim Tarihi: 10.06.2010

<http://fbe.emu.edu.tr/journal/doc/56/56Article13.pdf>, Erişim Tarihi: 14.04.2010
, http://www.alomaliye.com/halil_soyler_doviz_kur_islemler.htm,
27i05.2009

http://iibf.marmara.edu.tr/dosya/fakulte/iibfdergi_2004/2004_05_sisman_yamak_ertugrul.pdf, Erişim Tarihi: 04.12.2008

<http://journal.dogus.edu.tr/13026739/2001/sayi3/M00041.pdf>, Erişim Tarihi: 23.04.2009

<http://patronturk.com/nisan-2009-ihracat-rakamlari-aciklandi>, Erişim Tarihi: 23.04.2009

<http://sinestezi.wordpress.com/2009/04/04/turkiye-de-ekonomik-krizler-1994-1998-1999-ve-2001-krizleri/>, Erişim Tarihi: 01.04.2010

http://tr.wikipedia.org/wiki/Sanayi_Devrimi, Erişim Tarihi: 10.06.2010

<http://www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/iOLTP/2291/unite10.pdf>, Erişim Tarihi: 21.12.2008

<http://www.bilgipasaji.com/forum/tarih-cograyfa-418/235784-turkiye-de-iktisat-politikalarin-gelisimi.html>, Erişim Tarihi: 09.10.2009

<http://www.deu.edu.tr/userweb/dilek.seymen/dosyalar/Dahilde%20ve%20Harice%20Isleme%20Rejimi.pdf>, Erişim Tarihi: 04.12.2008

<http://www.deu.edu.tr/userweb/iibf-kongre/dosyalar/deger.pdf>, Erişim Tarihi: 29.06.2009

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/3sa6.doc>, Erişim Tarihi: 10.06.2010

<http://fbe.emu.edu.tr/journal/doc/56/56Article13.pdf>, Erişim Tarihi: 01.01.2010

<http://www.edam.org.tr/images/PDF/yayinlar/Reports/t%FCrkiye%20icin%20bir%20rekabet%20endeksi.pdf>, Erişim Tarihi: 10.06.2010

<http://www.ekodialog.com>

<http://www.ekodialog.com/az-gelismis-ulkeler/az-gelismis-ulkelerde-kisibasina-imalat-sanayi-katmadegeri.html>, Erişim Tarihi: 11.11.2008

<http://www.ekodialog.com/Makaleler/turkiyede-kur-politikaları.html>, Erişim Tarihi: 17.02.2008

<http://www.enfal.de/sosyalbilimler/s/009.htm>, Erişim Tarihi: 10.06.2010

<http://www.Forumturka.net>, Erişim Tarihi: 11.03.2008

<http://www.genbilim.com/content/view/1624/89/>, Erişim Tarihi: 11.11.2008

http://www.iibf.deu.edu.tr/dergi/2000_1_5.pdf, Erişim Tarihi: 04.12.2008

<http://www.islamikariyer.com/ekonomi/1923-1980-turkiye-ekonomisi.html>, Erişim Tarihi: 23.04.2009

<http://www.mevzuatdergisi.com/2005/10a/01.htm>, Erişim Tarihi: 02.03.2010

<http://www.mevzuatdergisi.com/2005/10a/01.htm>, Erişim Tarihi: 22.05.2009

<http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi32/eceozturkcil.pdf>, Erişim Tarihi: 21.12.2008

http://www.mmo.org.tr/resimler/ekler/403675579f61145_ek.pdf, Erişim Tarihi:
22.05.2009

<http://www.tcmb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 22.10.2008

<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/paraprogram2/baskanmat5y.html>, Erişim
Tarihi: 23.04.2009

<http://www.trt.net.tr/haber/haber>, Erişim Tarihi: 23.04.2009

<http://www.turkforum.net/showthread.php?t=433216>, Erişim Tarihi: 10.06.2010

http://www.uedtp.org.tr/dtmadmin/upload/EAD/KonjokturIzlemeDb/dergi/2007_Ilkbahar/Sevket_Pamuk.pdf, Erişim Tarihi: 11.11.2008

<http://www.yenimakale.com/ekonomi/643-doviz-kuru-rejimleri-ve-turkiyenin-dis-ticareti.html>, Erişim Tarihi: 10.06.2010

<http://yordam.manas.kg/ekitap/pdf/Manasdergi/sbd/sbd2/sbd-2-11.pdf>, Erişim
Tarihi: 04.12.2008

<http://yordam.manas.kg/ekitap/pdf/Manasdergi/sbd/sbd2/sbd-2-11.pdf>, Erişim
Tarihi: 21.12.2008

2001 yılı sonrası uygulanan Ekonomi Politikalarının Dış Ticarete Etkisi Araştırması

Sayın İşletme Yetkilisi;

Bu çalışma Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı'nda, S.Ü.İ.İ.B.F.Doç.Dr. Abdulkadir Buluş danışmanlığında yapılmaktadır.

Çalışmanın amacı; Konya'daki işletmelerin dış ticaretlerinin, uygulanan makro ekonomik politikalar dan ne ölçüde ve ne yönde etkilendiğini ortaya koymak ve ayrıca işletmelerin dış ticaret hacimlerini etkileyen faktörleri tespit etmektir.

Aşağıda yer alan sorulara vereilecek cevapların tam ve doğru olması araştırma sonuçlarını etkileyecektir. Araştırmadan sağlanacak bilgiler ve sonuçların başka hiçbir şahıs ya da kuruma verilmeyeceğini, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacağını bilmenizi isteriz. Bu kapsamda yapılmakta olan bu çalışmaya cevaplarınızla vereceğiniz destek ve katkı için teşekkür ederiz.

Saygılarımla : Bilge Afşar (S.Ü İktisat Bölümü Doktora Öğrencisi)

BÖLÜM A- İŞLETME HAKKINDA BİLGİ

Anket Başlangıç Saati: .....

- A-1) - Firmanızdaki statünüz nedir? 1 İşletme Sahibi 2 Ortağı 3 Yöneticisi 4 Çalışan
- A-2) İşletmenizin Faaliyet Türü nedir? 1 Hizmet 2 Ticaret 3 Üretim
- A-3) İşletmenizin ölçeği nedir (istihdam edilen kişi Sayısına göre)
1 Mikro(1-9) 2 Küçük(10-49) 3 Orta(50-249) 5 Büyük (250 ve üstü)
- A-4) Firmanızın- İşletmenizin Statüsü nedir?
1 Şahıs 2 Kollektif şir. 3 Komandit şirket 4 Limited şirketi 5 Anonim şirketi 6 Adi Ortaklık
- A-5) İşletmeniz kaç yıldır faaliyet gösteriyor?
1 1 Yıldan az 2 1-3 yıl 3 4-6 yıl 5 7-9 yıl 6 10 Yıl ve Üzeri
- A-6) İşletmenizde kaç kişi çalışmaktadır?
1 1-10 kişi 2 11-20 kişi 3 21-30 kişi 4 31-40 kişi 5 41 kişi ve üzeri
- A-7) Hangi sektörde faaliyet göstermektedir?
1 Gıda 2 Makine 3 Otomotiv 4 Tekstil 5 Tarım 6 Diğer .....
- A-8) Firmanızın cirosunu nedir?
1 1.000-50.000 \$ 2 51.000-100.000 \$ 3 101.000-150.000 \$ 4 151.000-200.000 \$ 5 201.000--250.000 \$ 6 250.000\$ ve üstü
- A-9) 2009 yılında yaptığınız ortalama ihracat tutarını nedir?
1 1.000-50.000 \$ 2 51.000-100.000 \$ 3 101.000-150.000 \$ 4 151.000-200.000 \$ 5 201.000--250.000 \$ 6 250.000\$ ve üstü
- A-10) Firmanızdaki elemanların kaç tanesi dış ticaret işlemleriniz ile ilgilienmektedir?
1 1-3 2 4-6 3 7-9 4 10 ve üzeri 5 Sadece kendim ilgileniyorum
- A-11) Bu elemanlarınızın ya da sizin dış ticaret deneyimi ne kadardır?
1 1 Yıldan az 2 1-3 yıl 3 4-6 yıl 4 7-9 yıl 5 10 Yıl ve Üzeri
- A-12) Sizin ya da dış ticaret elemanlarınızın bildiği yabancı diller hangisidir?
1 İngilizce 2 Almanca 3 Arapça 4 İspanyolca 5 Rusça 6 Diğer.....
- A-13) Firmanızın Kapasite Kullanım Yüzde % OranKaçtır?
1) Yüzde %0-20 2 Yüzde %21-40 2 Yüzde %41-60 3 Yüzde %61-80 4 Yüzde %81-100
- A-14) 2001 Krizinde işçi çıkarttınız mı? 1 Evet 2 Hayır
- A-15) Son küresel krizin etkisiyle çalışan sayınız ne yönde değişti? 1 Arttı 2 Değişme Olmadı 3 Azaldı
- A-16) Herhangi bir ihracatçı Birliğine kaydınız var mı? 1 Evet var 2 Hayır yok
- A-17) Kaç yıldır ihracat yapıyorsunuz? 1 1 Yıldan az 2 1-5 yıl 3 6-10 yıl 4 11-15 yıl 5 16 Yıl ve Üzeri
- A-18) 2001 Krizinden sonra ihracat miktartınızda nasıl bir değişiklik yaşadınız?
1 Çok Arttı 2 Arttı 3 Azaldı 4 Çok Azaldı 5 Değişmedi
- A-19) İhracatınızı aşağıdaki ülkelerden hangisine yapmaktasınız?
1 AB Ülkeleri 2 Türk Cumhuriyetleri 3 Rusya ve Doğu Bloku Ülkeleri 4 Ortadoğu 5 Diğer.....
- A-20) Aşağıdaki İhracat Yöntemlerinden Hangisini Kullanmaktasınız?
1 Dolaylı İhracat Yapıyorum 2 Dolaysız İhracat Yapıyorum 4 Her iki şekilde de yapıyorum
- A-21) Dış Ticaret yaparken aşağıdaki ödeme şekillerinden hangisini kullanıyorsunuz?
1 Peşin Ödeme 2 Mal Mukabili Ödeme 3 Vesaik Mukabili Ödeme 5 Akreditifli Ödeme
- A-22) Önceki yıllarla karşılaştığınızda 2009 yılında ihracat birim miktartınız ne yönde değişti?
1 Çok Arttı 2 Arttı 3 Azaldı 4 Çok Azaldı 5 Değişmedi
- A-23) Önceki yıllarla karşılaştığınızda 2009 yılında ihracat değeriniz(parasal tutar) ne yönde değişti?
1 Çok Arttı 2 Arttı 3 Azaldı 4 Çok Azaldı 5 Değişmedi
- A-24) İthalat yapıyor musunuz? (Yapmıyorsanız lütfen A-28. soruya geçiniz.) 1 Evet 2 Hayır
- A-25) Kaç yıldır ithalat yapıyorsunuz? 1 1 Yıldan az 2 1-5 yıl 3 6-10 yıl 4 11-15 yıl 5 16 Yıl ve Üzeri
- A-26) İthalatınız ağırlıklı olarak hangi mallardan oluşmaktadır? 1 Ara mallar 2 Ana mallar
- A-27) İthalatınızı hangi ülkelere yapmaktasınız? 1 AB Ülkeleri 2 Amerika 3 Rusya 4 Çin 5 Diğer:.....
- A-28) Üretimizin ortalama yüzde kaçını uluslararası pazarlara (dış ticaret) satmaktasınız?
1 %1-%25 2 %26-%50 3 %51-%75 4 %76-%90 5 %91 ve üzeri

BÖLÜM B - Küresel Kriz ve Etkileri.

B-1) 2001 yılı krizinden 2010 yılına kadar geçen sürede firmanızın ve ekonominin genel durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?
1 Çok Olumlu 2 Olumlu 3 Fikrim yok 4 Olumsuz 5 Çok Olumsuz

B-2) Son küresel krizin işletmeniz üzerine etkisi ne yöndedir?
1 Az seviyede etkili olmuştur 2 Orta seviyede etkili olmuştur 3 Yüksek seviyede etkili olmuştur 4 Etkisi olmamıştır

B-3) Son küresel krizin etkileri sizce daha ne kadar sürer?
1 6 Ay 2 1 Yıl 3 2 Yıl 4 3 Yıl 5 4 Yıl ve Üzeri

B-4) Sizce, küresel kriz aşağıdaki konuların hangileri üzerinde olumlu etkide bulunmuştur?
1 Yeni Pazar Arayışları, Yeni Mal ve Hizmet Arayışları 2 Maliyetin azaltılması gerekliliği, özkaynakların öneminin anlaşılması
3 Kalite, Ar-Ge ve İnovasyonun Önem Kazanması 4 Dış Pazarlara Açılma Gerekliliği 4 Diğer.....

B-5) Küresel kriz nedeniyle 2009 Yılından bugüne kadar aşağıdakilerden hangisi veya hangilerinde sorunlar yaşadınız?
1 Banka İlişkileri (Kredilerin geri çağırılması vb...) 2 Yurtiçi Piyasada Talep Yetersizliği
3 Girdi Maliyetlerindeki Artış 4 Yurtdışı Piyasalarda Talep Yetersizliği 4 Diğer.....

BÖLÜM C - Dış Ticaret ve İhracat

C-1) Kur Politikalarının Dış Ticaret Üzerindeki Etkisini değerlendiriniz.
1 Kesinlikle etkili 2 Oldukça Etkili 3 Fikrim yok 4 Biraz Etkili 5 Hiç Etkisi Yok

C-2) Kur Riskinden Korunmak için aşağıdaki araçlardan hangisini kullanıyorsunuz?
1 Spot piyasalar 2 Forwards 3 Futures 4 Opsiyon 5 Swap 6 Döviz kredisi 7 Hiçbirini kullanmıyorum

C-3) Ülkemizde uygulanan dış ticaret politikalarını nasıl buluyorsunuz?
1 Çok iyi 2 İyi 3 Fikrim yok 4 Kötü 5 Çok Kötü

C-4) Sizce, Türkiye AB'ye üye olursa bu durum dış ticareti nasıl etkiler?
1 Çok iyi 2 İyi 3 Fikrim yok 4 Kötü 5 Çok Kötü

C-5) Sizce, 1996 yılında imzalanan Gümrük Birliği'nin dış ticaret üzerindeki etkileri ne yönde olmuştur?
1 Çok Olumlu 2 Olumlu 3 Fikrim yok 4 Olumsuz 5 Çok Olumsuz

C-6) İhracat için verilen devlet teşviklerini nasıl değerlendiriyorsunuz?
1 Çok yeterli 2 Yeterli 3 Fikrim yok 4 Yetersiz 5 Çok Yetersiz

C-7) Çin'in Dış Ticaret Üzerindeki Etkisini Lütfen Değerlendiriniz.
1 Kesinlikle etkili 2 Biraz Etkili 3 Fikrim yok 4 Etkisiz 5 Hiç Etkisi Yok

C-8) Türkiye'nin dış ticarete diğer ülkelerle yaptığı ikili anlaşmalar hakkında ne kadar bilgiye sahipsiniz?
1 İleri seviyede bilgim var 2 Orta bilgim var 3 Az bilgim var 4 Bilgim yok 5 İkili anlaşmalarla ilgilenmiyorum

C-9) Sizce göre ihracat yapma kararınızda aşağıdaki faktörler ne derece etkili olur?

		Kesinlikle Etkili	Biraz Etkili	Fikrim Yok	Etkisiz	Hiç Etkisiz
C-10-A	İç pazardaki talebin yeterli olmaması	1	2	3	4	5
C-10-B	Maliyetler	1	2	3	4	5
C-10-C	Hedef pazardaki hukuki durum ve gümrükleme işlemleri	1	2	3	4	5
C-10-D	Nakliye imkanlarının iyi olması	1	2	3	4	5
C-10-E	Dış ticarete temel konularla ilgili bilgi olması	1	2	3	4	5
C-10-F	Devlet/ulusal/yerel kurumlar tarafından yeterli ihracat danışmanlığı yapılması ve teşvik edilmesi	1	2	3	4	5
C-10-G	Sektörel teşvik dağılımı	1	2	3	4	5
C-10-H	Dalgalı kur riskinden kaynaklanabilecek zarar	1	2	3	4	5
C-10-I	İhracatı teşvik için verilen uygun şartlı kredi ve desteklerin olması	1	2	3	4	5
C-10-J	İhracat alacaklarının tahsil edilebilmesi	1	2	3	4	5
C-10-K	Tanıtım ve reklam faaliyetlerinin olması	1	2	3	4	5
C-10-L	İhracat için gerekli olan depo/antrepo alanlarının varlığı	1	2	3	4	5
C-10-M	Kar elde etmek ve para kazanmak	1	2	3	4	5

C-11) Sizce firmaların ithalat yapma nedenleri aşağıdakilerden hangisi olabilir?
1 İthal Malların İşlenmesi İle Yeni Ürünlerin Elde Edilmesi 2 Yurtiçi Risklere Karşı Tedarikçi Sayısının Artırılması
3 Yurt Dışından Daha Ucuz Mal Temin Edilmesi 4 İthal Edilen Malların Daha Kaliteli Olması
5 Yurt İçinde Bulunmayan Malların Temin Edilmesi 6 Diğer (Yabancı Ortak, Müşteri Yönlendirilmesi, Ticari Amaç, Daha Üstün Nitelikli Ürün)

BÖLÜM C - Dış Ticaret ve İhracat

C-12) Dış ticarete EN ÖNEMLİ sorunuz aşağıdakilerden hangisidir?

- 1 Döviz Kuru   2 Hammadde Maliyeti   3 Enerji Maliyeti   4 Talep Yetersizliği 5 Diğer.....

C-13) Size göre İhracat yaparken karşılaştığınız sorunların dış ticaretinizi ne derece etkilediğini aşağıdaki faktörlere göre belirtiniz?

		Kesinlikle Etkili	Biraz Etkili	Fikrim Yok	Etkisiz	Hiç Etkisiz
C-14-A	Maliyetlerin(hammadde, nakliye, depo ...) hedef pazarlar için yüksek olması	1	2	3	4	5
C-14-B	Hedef pazarda ve gümrüklerde yaşanan hukuki engellemeler	1	2	3	4	5
C-14-C	AB ülkeleri için vize sorunu	1	2	3	4	5
C-14-D	Devlet/ulusal/yerel kurumlar tarafından yeterli ihracat danışmanlığı ve rehberliği yapılmaması	1	2	3	4	5
C-14-E	İhracat alacakları için devlet tarafından yeterli desteğin verilmemesi	1	2	3	4	5
C-14-F	Dalgalı kur riskinden kaynaklanabilecek zararlar	1	2	3	4	5
C-14-G	Dış ticaret ile ilgili tebliğ ve genelgelerde kullanılan dilin sade olmaması	1	2	3	4	5
C-14-H	İşletmenizin ve/veya bölgenizin limanlara ve gümrüğe uzak olması ve liman masrafları	1	2	3	4	5
C-14-I	Gümrük işlemlerinin zaman alması ve maliyetlerinin yüksek olması	1	2	3	4	5
C-14-J	Yeterli sayıda uzmanlaşmış nakliye firmasının bulunmaması	1	2	3	4	5

C-15) Sizce ülkemizin ve/veya ilimizin ihracatının artması için yapılması gerekenler aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- 1 Markalaşma Sürecine Önem Verilmesi, CE Belgesi Ve Onay Prosedürlerinin Maliyetlerine Devlet Desteği Verilmesi
- 2 Serbest Bölgelerin Etkinliğinin Artması, hızlı ve verimli olmaları, Bürokrasinin Azalması
- 3 Döviz Kuru Fiyatlarında İstikrarın Sağlanması, Ekonomik Ve Siyasi İstikrarın Sürdürülebilir Olması
- 4 İstihdam Vergilerinin Azaltılarak İşgücü Maliyetlerinin Düşürülmesi, Enerji ve Yüksek Taşımacılık Maliyetlerinin Azalması
- 5 Türkiye' nin Yurtdışındaki İmajının Güçlendirilmesi
- 5 Eximbank kredilerinin artması ve vadelerin uzatılması, Sektör ayrımcılığının olmaması
- 5 Diğer.....

Demografik Sorular

Cinsiyet	1 ☐ Erkek	2 ☐ Bayan			
Yaş	1 ☐ 18 - 24	2 ☐ 25 - 34	3 ☐ 35 - 44	4 ☐ 45 - 54	5 ☐ 55 +
Öğrenim	1 ☐ Okul Bitirmemiş	2 ☐ İlkokul	3 ☐ İlköğretim/ortaokul	4 ☐ Lise	5 ☐ Üniversite +

Anket Yapılan Yetkilinin:

Adı Soyadı : ..... Telefonu : ..... Fax.....

Firma adı : .....

Web : ..... E-Posta.....

Anket bitmiştir, değerli katkılarınız için teşekkür ederiz.

Anket Kontrolü(Yetkili Yapacak): 1 Anket formu kontrol edildi veri girişine uygundur 2 Anket formu kontrol edildi veri girişine uygun değildir iptal

Geri bildirimler için:

e-mail : bilge@kto.org.tr

etud@kto.org.tr

Faks : 351 21 25

Te : 221 52 21

Anket Bitiş Saati: .....

EK 2.
HİPOTEZLER

A13-A14

A_13 * A_14 Crosstabulation

			A_14		Total
			Evet	Hayir	
A_13	Yüzde %0-60	Count	30	34	64
		% of Total	19,9%	22,5%	42,4%
	Yüzde %61-80	Count	27	48	75
		% of Total	17,9%	31,8%	49,7%
	Yüzde %81-100	Count	3	9	12
		% of Total	2,0%	6,0%	7,9%
Total		Count	60	91	151
		% of Total	39,7%	60,3%	100,0%

(5’den küçük beklenen göze sayısı %20 den fazla olduğu için %0-%20 satırı , %21-%40 satırı ve %41-60 satırı birleştirilmiştir ve yeni satır %0-%60 olarak tanımlanmıştır.)

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	2,887 ^a	2	,236
Likelihood Ratio	2,939	2	,230
Linear-by-Linear Association	2,868	1	,090
N of Valid Cases	151		

a. 1 cells (16,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,77.

H_0 :2001 yılında krizin işçi çıkarma durumu firmanın kapasite kullanım oranından etkilenmemektedir.

H_1 :2001 yılında krizin işçi çıkarma durumu firmanın kapasite kullanım oranından etkilenmektedir.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilemez. 2001 yılında işçi çıkarma durumu firmanın kapasite kullanım oranından etkilenmemektedir.

HİPOTEZ 2

A13-A15

Correlations

		A_13	A_15
A_13	Pearson Correlation	1	-,353**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	151	151
A_15	Pearson Correlation	-,353**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	151	151

** . Correlation is significant at the 0.01 level

H_0 : Firmanın kapasite kullanım oranı ile son küresel krizin etkisiyle çalışan sayısının değişimi arasında ilişki yoktur.

H_1 : Firmanın kapasite kullanım oranı ile son küresel krizin etkisiyle çalışan sayısının değişmesi arasında ilişki vardır.

$p < 0,01$ olduğundan H_0 red edilir. O halde firmanın kapasite kullanım oranı ile son küresel krizin etkisiyle çalışan sayısının değişimi arasında negatif yönde %35,3 büyüklüğünde ilişki vardır.

HİPOTEZ 3

A13-A22

Correlations

		A_13	A_22
A_13	Pearson Correlation	1	,099
	Sig. (2-tailed)		,228
	N	151	151
A_22	Pearson Correlation	,099	1
	Sig. (2-tailed)	,228	
	N	151	151

H_0 : Firmanın kapasite kullanım oranı ile önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarının değişimi arasında ilişki yoktur.

H_1 : Firmanın kapasite kullanım oranı ile önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarının değişimi arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 rededilemez. O halde firmanın kapasite kullanım oranı ile önceki karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarının değişimi arasında ilişki yoktur.

HİPOTEZ 4 A13-A9

Correlations

		A_13	A_9
A_13	Pearson Correlation	1	,245**
	Sig. (2-tailed)		,005
	N	151	130
A_9	Pearson Correlation	,245**	1
	Sig. (2-tailed)	,005	
	N	130	130

** . Correlation is significant at the 0.01 level

H_0 :Firmanın kapasite kullanım oranı ile 2009 yılında yapılan ortalama ihracat tutarı arasında ilişki yoktur.

H_1 : Firmanın kapasite kullanım oranı ile 2009 yılında yapılan ortalama ihracat tutarı arasında ilişki vardır.

$p < 0,01$ olduğundan H_0 red edilir. Firmanın kapasite kullanım oranı ile 2009 yılında yapılan ihracat tutarı arasında pozitif yönde %24,5 büyüklüğünde ilişki vardır.

Test Statistics^{a,b}

	A_9
Chi-Square	8,631
df	4
Asymp. Sig.	,071

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: A_13

H_0 :Kapasite kullanım oranına göre 2009 yılında ortalama ihracat tutarlarının medyanları arasında fark yoktur.

H_1 : Kapasite kullanım oranına göre 2009 yılında ortalama ihracat tutarlarının medyanları arasında fark vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Kapasite kullanım oranına göre 2009 yılında ortalama ihracat tutarlarının medyanları arasında fark yoktur.

HİPOTEZ 5 A13-C1

Correlations

		A_13	C_1
A_13	Pearson Correlation	1	-,030
	Sig. (2-tailed)		,717
	N	151	151
C_1	Pearson Correlation	-,030	1
	Sig. (2-tailed)	,717	
	N	151	151

H_0 : Firmanın kapasite kullanım oranı ile kur politikalarının dış ticaret üzerindeki etkisi arasında ilişki yoktur.

H_1 : Firmanın kapasite kullanım oranı ile kur politikalarının dış ticaret üzerindeki etkisi arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Firmanın kapasite kullanım oranı ile kur politikalarının dış ticaret üzerinde etkisi arasında ilişki yoktur.

HİPOTEZ 6

A15-A22

Correlations

		A_15	A_22
A_15	Pearson Correlation	1	-,071
	Sig. (2-tailed)		,386
	N	151	151
A_22	Pearson Correlation	-,071	1
	Sig. (2-tailed)	,386	
	N	151	151

H_0 : Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarının değişimi ile son küresel krizin etkisiyle çalışan sayısı değişimi arasında ilişki yoktur.

H_1 : Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarının değişimi ile son küresel krizin etkisiyle çalışan sayısı değişimi arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarının değişimi ile son küresel krizin etkisiyle çalışan sayısı değişimi arasında ilişki yoktur.

HİPOTEZ 7

A15-A23

Correlations

		A_15	A_23
A_15	Pearson Correlation	1	-,028
	Sig. (2-tailed)		,734
	N	151	151
A_23	Pearson Correlation	-,028	1
	Sig. (2-tailed)	,734	
	N	151	151

H_0 : Son küresel krizin etkisiyle çalışan sayısının değişimi ile önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat değerinin değişimi arasında ilişki yoktur.

H_1 : Son küresel krizin etkisiyle çalışan sayısının değişimi ile önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat değerinin değişimi arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ olduğunda H_0 rededilemez. Son küresel krizin etkisiyle çalışan sayısının değişimi ile önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat değerinin değişimi arasında ilişki yoktur.

HİPOTEZ 8

A16-C8

Correlations

		A_16	C_8
A_16	Pearson Correlation	1	,265**
	Sig. (2-tailed)		,001
	N	151	151
C_8	Pearson Correlation	,265**	1
	Sig. (2-tailed)	,001	
	N	151	151

** . Correlation is significant at the 0.01 level

H_0 : Herhangi bir ihracatçı birliğine kayıt durumu ile Türkiye'nin dış ticarete diğer ülkelerle yaptığı ikili anlaşmalar hakkındaki bilgileri arasında ilişki yoktur.

H_1 : Herhangi bir ihracatçı birliğine kayıt durumu ile Türkiye'nin dış ticarete diğer ülkelerle yaptığı ikili anlaşmalar hakkındaki bilgileri arasında ilişki vardır.

$p < 0,01$ olduğundan H_0 red edilir. Herhangi bir ihracatçı birliğine kayıt durumu ile Türkiye'nin dış ticarete diğer ülkelerle yaptığı ikili anlaşmalar hakkındaki bilgileri arasında pozitif yönde %26,5 büyüklüğünde bir ilişki vardır.

Test Statistics^a

	C_8
Mann-Whitney U	3691,000
Wilcoxon W	10951,000
Z	-4,154
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000

a. Grouping Variable: A_16

H_0 : Herhangi bir ihracatçı birliğine kayıt durumuna göre Türkiye'nin dış ticarete diğer ülkelerle yaptığı ikili anlaşmalar hakkındaki bilgi düzeylerinin medyanları arasında fark yoktur.

H_1 : Herhangi bir ihracatçı birliğine kayıt durumuna göre Türkiye'nin dış ticarete diğer ülkelerle yaptığı ikili anlaşmalar hakkındaki bilgi düzeylerinin medyanları arasında fark vardır.

$p < 0,05$ H_0 red edilir. Herhangi bir ihracatçı birliğine kayıt durumuna göre Türkiye'nin dış ticarete diğer ülkelerle yaptığı ikili anlaşmalar hakkındaki bilgi düzeylerinin medyanları arasında fark vardır.

HİPOTEZ 9
A18-A22

A_18 * A_22 Crosstabulation

			A_22			Total
			Arttı	Azaldı	Degisme Olmadi	
A_18	Arttı	Count	16	15	4	35
		% of Total	10,6%	9,9%	2,6%	23,2%
	Azaldı	Count	13	27	45	85
		% of Total	8,6%	17,9%	29,8%	56,3%
	Degisme Olmadi	Count	7	9	15	31
		% of Total	4,6%	6,0%	9,9%	20,5%
Total		Count	36	51	64	151
		% of Total	23,8%	33,8%	42,4%	100,0%

(5’den küçük beklenen göze sayısı %20 den fazla olduğu için çok arttı ile arttı seçenekleri arttı şeklinde birleştirilmiştir, azaldı ile çok azaldı seçenekleri de azaldı seçeneği şeklinde birleştirilmiştir.)

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	21,223 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	23,142	4	,000
Linear-by-Linear Association	10,330	1	,001
N of Valid Cases	151		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,39.

H_0 :Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat miktarındaki değişim 2001 krizinden sonra ihracat miktarındaki değişimden etkilenmemektedir.

H_1 : Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat miktarındaki değişim 2001 krizinden sonra ihracat miktarındaki değişimden etkilenmektedir.

$p < 0,05$ olduğundan H_0 red edilir. O halde Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat miktarındaki değişim 2001 krizinden sonra ihracat miktarındaki değişimden etkilenmektedir

A_18 * A_22 Crosstabulation

			A_22			Total
			Artti	Azaldi	Degisme Olmadi	
A_18	Artti	Count	16	15	4	35
		% of Total	10,6%	9,9%	2,6%	23,2%
	Azaldi	Count	13	27	45	85
		% of Total	8,6%	17,9%	29,8%	56,3%
	Degisme Olmadi	Count	7	9	15	31
		% of Total	4,6%	6,0%	9,9%	20,5%
Total		Count	36	51	64	151
		% of Total	23,8%	33,8%	42,4%	100,0%

Symmetric Measures

		Value	Asymp. Std. Error ^a	Approx. T ^b	Approx. Sig.
Measure of Agreement	Kappa	,077	,058	1,454	,146
N of Valid Cases		151			

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

Kappa

Katsayısı

H_0 : A-22 ve A-18 sorularına verilen cevaplar arasında uyum yoktur.

H_1 : A-22 ve A-18 sorularına verilen cevaplar arasında uyum vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat miktarındaki değişim ile 2001 krizinden sonra ihracat miktarındaki değişim arasında uyum yoktur.

HİPOTEZ 10

A18-A23

A_18 * A_23 Crosstabulation

			A_23			Total
			Artti	Azaldi	Degisme Olmadi	
A_18	Artti	Count	16	13	6	35
		% of Total	10,6%	8,6%	4,0%	23,2%
	Azaldi	Count	13	32	40	85
		% of Total	8,6%	21,2%	26,5%	56,3%
	Degisme Olmadi	Count	9	11	11	31
		% of Total	6,0%	7,3%	7,3%	20,5%
Total		Count	38	56	57	151
		% of Total	25,2%	37,1%	37,7%	100,0%

(5'den küçük beklenen göze sayısı %20 den fazla olduğu için çok arttı ile arttı seçenekleri arttı şeklinde birleştirilmiştir, azaldı ile çok azaldı seçenekleri de azaldı seçeneği şeklinde birleştirilmiştir.)

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	15,308 ^a	4	,004
Likelihood Ratio	15,559	4	,004
Linear-by-Linear Association	3,843	1	,050
N of Valid Cases	151		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,80.

H_0 : Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat değerindeki değişim 2001 krizinden sonra ihracat miktarındaki değişimden etkilenmemektedir.

H_1 : Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat değerindeki değişim 2001 krizinden sonra ihracat miktarındaki değişimden etkilenmektedir.

$p < 0,05$ olduğundan H_0 red edilir. Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat değerindeki değişim 2001 krizinden sonra ihracat miktarındaki değişimden etkilenmektedir.

HİPOTEZ 11

A22-AB ÜLKELERİ

AB_ülkeleri * A_22 Crosstabulation

			A_22			Total
			Arttı	Azaldı	Degisme Olmadi	
AB_ülkeleri	hayir	Count	23	21	36	80
		% of Total	15,2%	13,9%	23,8%	53,0%
	evet	Count	13	30	28	71
		% of Total	8,6%	19,9%	18,5%	47,0%
Total		Count	36	51	64	151
		% of Total	23,8%	33,8%	42,4%	100,0%

(5'den küçük beklenen göze sayısı %20 den fazla olduğu için çok arttı ile arttı seçenekleri arttı şeklinde birleştirilmiştir, azaldı ile çok azaldı seçenekleri de azaldı seçeneği şeklinde birleştirilmiştir.)

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	4,847 ^a	2	,089
Likelihood Ratio	4,877	2	,087
Linear-by-Linear Association	,142	1	,707
N of Valid Cases	151		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 16,93.

H_0 : Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarındaki değişim AB ülkelerine ihracat yapılıp yapılmaması durumundan etkilenmemektedir.

H_1 : Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarındaki değişim AB ülkelerine ihracat yapılıp yapılmaması durumundan etkilenmektedir.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarındaki değişim AB ülkelerine ihracat yapılıp yapılmaması durumundan etkilenmemektedir.

Test Statistics^a

	A_22
Mann-Whitney U	2777,000
Wilcoxon W	6017,000
Z	-,250
Asymp. Sig. (2-tailed)	,802

a. Grouping Variable: AB_ülkeleri

H_0 : AB ülkelerine dış ticaret yapılıp yapılmamasına göre ihracat birim miktarındaki değişimlerin medyanları arasında fark yoktur.

H_1 : AB ülkelerine dış ticaret yapılıp yapılmamasına göre ihracat birim miktarındaki değişimlerin medyanları arasında fark vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. AB ülkelerine dış ticaret yapılıp yapılmamasına göre ihracat birim miktarındaki değişimlerin medyanları arasında fark yoktur.

A22-TÜRK CUMHURİYETLERİ

Türk_Cumhuriyetleri * A_22 Crosstabulation

		A_22			Total	
		Arttı	Azaldı	Degisme Olmadi		
Türk_Cumhuriyetleri	hayir	Count	19	24	28	71
		% of Total	12,6%	15,9%	18,5%	47,0%
	evet	Count	17	27	36	80
		% of Total	11,3%	17,9%	23,8%	53,0%
Total		Count	36	51	64	151
		% of Total	23,8%	33,8%	42,4%	100,0%

(5’den küçük beklenen göze sayısı %20 den fazla olduğu için çok arttı ile arttı seçenekleri arttı şeklinde birleştirilmiştir, azaldı ile çok azaldı seçenekleri de azaldı seçeneği şeklinde birleştirilmiştir.)

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	,754 ^a	2	,686
Likelihood Ratio	,754	2	,686
Linear-by-Linear Association	,730	1	,393
N of Valid Cases	151		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 16,93.

H_0 : Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarındaki değişim Türk Cumhuriyetleri’ ne ihracat yapılıp yapılmaması durumundan etkilenmemektedir.

H_1 : Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarındaki değişim Türk Cumhuriyetleri’ ne ihracat yapılıp yapılmaması durumundan etkilenmektedir.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarındaki değişim Türk Cumhuriyetleri’ ne ihracat yapılıp yapılmaması durumundan etkilenmemektedir.

Test Statistics^a

	A_22
Mann-Whitney U	2654,000
Wilcoxon W	5210,000
Z	-,739
Asymp. Sig. (2-tailed)	,460

a. Grouping Variable: Türk_Cumhuriyetleri

H_0 :Türk Cumhuriyetlerine dış ticaret yapılıp yapılmamasına göre ihracat birim miktarındaki değişimlerin medyanları arasında fark yoktur.

H_1 : Türk Cumhuriyetlerine dış ticaret yapılıp yapılmamasına göre ihracat birim miktarındaki değişimlerin medyanları arasında fark vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Türk Cumhuriyetlerine dış ticaret yapılıp yapılmamasına göre ihracat birim miktarındaki değişimlerin medyanları arasında fark yoktur.

A22-RUSYA VE DOĞU BLOKU ÜLKELERİ

Rusya_Dogu_Bloku * A_22 Crosstabulation

			A_22			Total
			Arttı	Azaldı	Değişme Olmadı	
Rusya_Dogu_Bloku	hayir	Count	18	8	7	33
		% of Total	11,9%	5,3%	4,6%	21,9%
	evet	Count	18	43	57	118
		% of Total	11,9%	28,5%	37,7%	78,1%
Total		Count	36	51	64	151
		% of Total	23,8%	33,8%	42,4%	100,0%

(5'den küçük beklenen göze sayısı %20 den fazla olduğu için çok arttı ile arttı seçenekleri arttı şeklinde birleştirilmiştir, azaldı ile çok azaldı seçenekleri de azaldı seçeneği şeklinde birleştirilmiştir.)

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	22,301 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	20,162	2	,000
Linear-by-Linear Association	17,980	1	,000
N of Valid Cases	151		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,87.

H_0 : Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarındaki değişim Rusya ve Doğu Bloku Ülkeleri' ne ihracat yapılıp yapılmaması durumundan etkilenmemektedir

H_1 : Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarındaki değişim Rusya Ve Doğu Bloku Ülkeleri' ne ihracat yapılıp yapılmaması durumundan etkilenmektedir.

$p < 0,05$ olduğundan H_0 red edilir. Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarındaki değişim Rusya ve Doğu Bloku Ülkeleri' ne ihracat yapılıp yapılmaması durumundan etkilenmektedir.

Test Statistics^a

	A_22
Mann-Whitney U	1101,500
Wilcoxon W	1662,500
Z	-4,060
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000

a. Grouping Variable: Rusya_Dogu_Bloku

H_0 :Rusya Doğu Bloku Ülkelerine dış ticaret yapılıp yapılmamasına göre ihracat birim miktarındaki değişimlerin medyanları arasında fark yoktur.

H_1 : Rusya Doğu Bloku Ülkelerine dış ticaret yapılıp yapılmamasına göre ihracat birim miktarındaki değişimlerin medyanları arasında fark vardır.

$p < 0,05$ olduğundan H_0 red edilir. Rusya Doğu Bloku Ülkelerine dış ticaret yapılıp yapılmamasına göre ihracat birim miktarındaki değişimlerin medyanları arasında fark vardır.

A22-ORTADOĞU

Ortadoğu * A_22 Crosstabulation

			A_22			Total
			Arttı	Azaldı	Degisme Olmadi	
Ortadoğu	hayir	Count	7	15	4	26
		% of Total	4,6%	9,9%	2,6%	17,2%
	evet	Count	29	36	60	125
		% of Total	19,2%	23,8%	39,7%	82,8%
Total	Count	36	51	64	151	
	% of Total	23,8%	33,8%	42,4%	100,0%	

(5’den küçük beklenen göze sayısı %20 den fazla olduğu için çok arttı ile arttı seçenekleri arttı şeklinde birleştirilmiştir, azaldı ile çok azaldı seçenekleri de azaldı seçeneği şeklinde birleştirilmiştir.)

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,847 ^a	2	,004
Likelihood Ratio	11,535	2	,003
Linear-by-Linear Association	4,497	1	,034
N of Valid Cases	151		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,20.

H_0 : Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarındaki değişim Ortadoğu Ülkeleri’ ne ihracat yapılıp yapılmaması durumundan etkilenmemektedir.

H_1 : Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarındaki değişim Ortadoğu Ülkeleri’ ne ihracat yapılıp yapılmaması durumundan etkilenmektedir.

$p < 0,05$ olduğundan H_0 red edilir. Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarındaki değişim Ortadoğu Ülkeleri’ ne ihracat yapılıp yapılmaması durumundan etkilenmektedir.

Test Statistics^a

	A_22
Mann-Whitney U	1167,500
Wilcoxon W	1518,500
Z	-2,405
Asymp. Sig. (2-tailed)	,016

a. Grouping Variable: Ortadoğu

H_0 : Ortadoğu Ülkelerine dış ticaret yapılıp yapılmamasına göre ihracat birim miktarındaki değişimlerin medyanları arasında fark yoktur.

H_1 : Ortadoğu Ülkelerine dış ticaret yapılıp yapılmamasına göre ihracat birim miktarındaki değişimlerin medyanları arasında fark vardır.

$p < 0,05$ olduğundan H_0 red edilir. Ortadoğu Ülkelerine dış ticaret yapılıp yapılmamasına göre ihracat birim miktarındaki değişimlerin medyanları arasında fark vardır.

HİPOTEZ 12

A22-20

Correlations

		A_20	A_22
A_20	Pearson Correlation	1	,002
	Sig. (2-tailed)		,981
	N	151	151
A_22	Pearson Correlation	,002	1
	Sig. (2-tailed)	,981	
	N	151	151

H_0 : 2009 yılındaki ihracat miktarındaki değişim ile ihracat yöntemleri arasında ilişki yoktur.

H_1 : 2009 yılındaki ihracat miktarındaki değişim ile ihracat yöntemleri arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ H_0 red edilemez. O halde 2009 yılındaki ihracat miktarındaki değişim ile ihracat yöntemleri arasında ilişki yoktur.

HİPOTEZ 13
A22-A23

A_23 * A_22 Crosstabulation

			A_22			Total
			Arttı	Azaldı	Degisme Olmadi	
A_23	Arttı	Count	35	0	3	38
		% of Total	23,2%	,0%	2,0%	25,2%
	Azaldı	Count	1	49	6	56
		% of Total	,7%	32,5%	4,0%	37,1%
	Degisme Olmadi	Count	0	2	55	57
		% of Total	,0%	1,3%	36,4%	37,7%
Total		Count	36	51	64	151
		% of Total	23,8%	33,8%	42,4%	100,0%

(5'den küçük beklenen göze sayısı %20 den fazla olduğu için çok arttı ile arttı seçenekleri arttı şeklinde birleştirilmiştir, azaldı ile çok azaldı seçenekleri de azaldı seçeneği şeklinde birleştirilmiştir.)

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	238,730 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	237,563	4	,000
Linear-by-Linear Association	119,048	1	,000
N of Valid Cases	151		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 9,06.

H_0 : Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat değeri (parasal tutarı) 2009 yılında ihracat birim miktarındaki değişmeden etkilenmemektedir.

H_1 : Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat değeri (parasal tutarı) 2009 yılında ihracat birim miktarındaki değişmeden etkilenmektedir.

$p < 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. O halde 2009 yılındkia ihracat değeri 2009 yılındaki ihracat birim miktarındaki değişmeden etkilenmektedir.

Symmetric Measures

		Value	Asymp. Std. Error ^a	Approx. T ^b	Approx. Sig.
Measure of Agreement	Kappa	,853	,036	15,733	,000
N of Valid Cases		151			

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

H_0 : A-22 ile A-23 sorularına verilen cevaplar uyumlu değildir.

H_1 : A-22 ile A-23 sorularına verilen cevaplar uyumludur.

Katsayısı

Kappa

$p < 0,05$ H_0 red edilir. O halde A22-A23 sorularına verilen cevaplar uyumludur. Kappa uyum iyiliği testi sonucunda kappa uyum katsayısı 0,853 hesaplanmıştır. Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 ihracat birim miktarındaki değişme ile önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılındaki ihracat değerindeki değişim birbirleriyle % 85,3 oranında uyumludur.

Correlations

		A_22	A_23
A_22	Pearson Correlation	1	,871**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	151	151
A_23	Pearson Correlation	,871**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	151	151

** . Correlation is significant at the 0.01 level

H_0 :2009 yılında ihracat miktarındaki değişme ile 2009 yılında ihracat değerindeki (parasal tutar) değişme arasında ilişki yoktur.

H_1 :2009 yılında ihracat birim miktarındaki değişme ile 2009 yılında ihracat değerindeki (parasal tutar) değişme arasında ilişki vardır.

$p < 0,01$ olduğundan H_0 red edilir. 2009 yılında ihracat birim miktarındaki değişme ile 2009 yılında ihracat değerindeki değişme arasında pozitif yönde %87,1 büyüklüğünde ilişki vardır.

HİPOTEZ 14

A28-A18

Correlations

		A_28	A_18
A_28	Pearson Correlation	1	-,153
	Sig. (2-tailed)		,060
	N	151	151
A_18	Pearson Correlation	-,153	1
	Sig. (2-tailed)	,060	
	N	151	151

H_0 : 2001 krizinden sonra ihracat miktarındaki değişim ile uluslar arası pazarlara satılan ortalama üretim arasında ilişki yoktur.

H_1 :2001 krizinden sonra ihracat miktarındaki değişim ile uluslar arası pazarlara satılan ortalama üretim arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. O halde 2001 krizinden sonra ihracat miktarındaki değişim ile uluslar arası pazarlara satılan ortalama üretim arasında ilişki yoktur.

HİPOTEZ 15

A28-A22

A_28 * A_22 Crosstabulation

			A 22			Total
			Arttı	Azaldı	Degisme Olmadi	
A_28	%1-%50	Count	20	37	52	109
		% of Total	13,2%	24,5%	34,4%	72,2%
	%51-%100	Count	16	14	12	42
		% of Total	10,6%	9,3%	7,9%	27,8%
Total		Count	36	51	64	151
		% of Total	23,8%	33,8%	42,4%	100,0%

(5'den küçük beklenen göze sayısı %20 den fazla olduğu için çok arttı ile arttı seçenekleri arttı şeklinde birleştirilmiştir, azaldı ile çok azaldı seçenekleri de azaldı seçeneği şeklinde birleştirilmiştir. A-28 sorusunda ise %1-%25 ile %26-%50 seçenekleri %1-%50 şeklinde birleştirilmiştir ayrıca %51-%75,%76-%90, %91 ve üzeri seçenekleri %51-%100 şeklinde birleştirilmiştir.)

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	7,581 ^a	2	,023
Likelihood Ratio	7,365	2	,025
Linear-by-Linear Association	7,252	1	,007
N of Valid Cases	151		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 10,01.

H_0 : Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarındaki değişim uluslar arası pazarlarda satılan ortalama üretim miktarından etkilenmemektedir.

H_1 : Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarındaki değişim uluslar arası pazarlarda satılan ortalama üretim miktarından etkilenmektedir.

$p < 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilir. İhracat birim miktarındaki değişim uluslar arası pazarlarda satılan ortalama üretim miktarından etkilenmektedir.

Correlations

		A_28	A_22
A_28	Pearson Correlation	1	-,091
	Sig. (2-tailed)		,265
	N	151	151
A_22	Pearson Correlation	-,091	1
	Sig. (2-tailed)	,265	
	N	151	151

H_0 : Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarındaki değişim ile uluslar arası pazarlarda satılan ortalama üretim miktarı arasında ilişki yoktur.

H_1 : Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarındaki değişim ile uluslar arası pazarlarda satılan ortalama üretim miktarı arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilemez. İhracat birim miktarındaki değişim ile uluslar arası pazarlarda satılan ortalama üretim miktarı arasında ilişki yoktur.

HİPOTEZ 16

A28-B2

Correlations

		A_28	B_2
A_28	Pearson Correlation	1	,081
	Sig. (2-tailed)		,325
	N	151	151
B_2	Pearson Correlation	,081	1
	Sig. (2-tailed)	,325	
	N	151	151

H_0 :Uluslar arası pazarlara satılan ortalama üretim miktarı ile son küresel krizin işletme üzerinde etkisi arasında ilişki yoktur.

H_1 : Uluslar arası pazarlara satılan ortalama üretim miktarı ile son küresel krizin işletme üzerinde etkisi arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Uluslar arası pazarlara satılan ortalama üretim miktarı ile son küresel krizin işletme üzerinde etkisi arasında ilişki yoktur.

HİPOTEZ 17

A2-A14

Correlations

		A_2	A_14
A_2	Pearson Correlation	1	-,132
	Sig. (2-tailed)		,107
	N	151	151
A_14	Pearson Correlation	-,132	1
	Sig. (2-tailed)	,107	
	N	151	151

H_0 : İşletmenin faaliyet türü ile 2001 krizinde işçi çıkarma arasında ilişki yoktur.

H_1 : İşletmenin faaliyet türü ile 2001 krizinde işçi çıkarma arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ H_0 red edilemez. İşletmenin faaliyet türü ile 2001 krizinde işçi çıkarma arasında ilişki yoktur.

Test Statistics^a

	A_2
Mann-Whitney U	2407,500
Wilcoxon W	6593,500
Z	-1,749
Asymp. Sig. (2-tailed)	,080

a. Grouping Variable: A_14

H_0 : İşletmenin 2001 krizinde işçi çıkarmasına göre işletmelerin faaliyet türlerinin medyanları arasında fark yoktur.

H_1 : İşletmenin 2001 krizinde işçi çıkarmasına göre işletmelerin faaliyet türlerinin medyanları arasında fark vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. İşletmenin 2001 krizinde işçi çıkarmasına göre işletmelerin faaliyet türlerinin medyanları arasında fark yoktur.

HİPOTEZ 18

A2-A15

Correlations

		A_2	A_15
A_2	Pearson Correlation	1	,095
	Sig. (2-tailed)		,245
	N	151	151
A_15	Pearson Correlation	,095	1
	Sig. (2-tailed)	,245	
	N	151	151

H_0 :İşletmenin faaliyet türü ile son küresel krizin etkisiyle çalışan sayısındaki değişim arasında ilişki yoktur.

H_1 : İşletmenin faaliyet türü ile son küresel krizin etkisiyle çalışan sayısındaki değişim arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. İşletmenin faaliyet türü ile son küresel krizin etkisiyle çalışan sayısındaki değişim arasında ilişki yoktur.

Test Statistics^{a,b}

	A_15
Chi-Square	1,306
df	2
Asymp. Sig.	,521

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: A_2

H_0 :İşletmenin faaliyet türüne göre son küresel krizin etkisiyle çalışan sayısındaki değişimlerin medyanları arasında fark yoktur.

H_1 :İşletmenin faaliyet türüne göre son küresel krizin etkisiyle çalışan sayısındaki değişimlerin medyanları arasında fark vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. İşletmenin faaliyet türüne göre son küresel krizin etkisiyle çalışan sayısındaki değişimlerin medyanları arasında fark yoktur.

HİPOTEZ 19

A2-A18

Correlations

	A_2	A_18
A_2 Pearson Correlation	1	,009
Sig. (2-tailed)		,917
N	151	151
A_18 Pearson Correlation	,009	1
Sig. (2-tailed)	,917	
N	151	151

H_0 :2001 krizinden sonra ihracat miktarındaki değişim ile işletmenin faaliyet türü arasında ilişki yoktur.

H_1 :2001 krizinden sonra ihracat miktarındaki değişim ile işletmenin faaliyet türü arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilemez. 2001 krizinden sonra ihracat miktarındaki değişim ile işletmenin faaliyet türü arasında ilişki yoktur.

Test Statistics^{a,b}

	A_18
Chi-Square	3,092
df	2
Asymp. Sig.	,213

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: A_2

H_0 :İşletmelerin faaliyet türüne göre 2001 krizinden işletmelerin ihracat miktarındaki değişimlerin medyanları arasında fark yoktur.

H_0 :İşletmelerin faaliyet türüne göre 2001 krizinden işletmelerin ihracat miktarındaki değişimlerin medyanları arasında fark vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. İşletmelerin faaliyet türüne göre 2001 krizinden sonra işletmelerin ihracat miktarındaki değişimlerin medyanları arasında fark yoktur.

HİPOTEZ 20

A2-B2

Correlations

		A_2	B_2
A_2	Pearson Correlation	1	,003
	Sig. (2-tailed)		,968
	N	151	151
B_2	Pearson Correlation	,003	1
	Sig. (2-tailed)	,968	
	N	151	151

H_0 :İşletmenin faaliyet türü ile son küresel krizin işletmenin üzerine etkisi arasında ilişki yoktur.

H_1 :İşletmenin faaliyet türü ile son küresel krizin işletmenin üzerine etkisi arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilemez. İşletmenin faaliyet türü ile son küresel krizin işletmenin üzerine etkisi arasında ilişki yoktur.

HİPOTEZ 21

A3-A23

Correlations

		A_3	A_23
A_3	Pearson Correlation	1	,153
	Sig. (2-tailed)		,061
	N	151	151
A_23	Pearson Correlation	,153	1
	Sig. (2-tailed)	,061	
	N	151	151

H_0 : İşletmenin ölçeği ile önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat değerindeki (parasal tutar) değişim arasında ilişki yoktur.

H_1 : İşletmenin ölçeği ile önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat değerindeki (parasal tutar) değişim arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ H_0 hipotezi red edilemez. İşletmenin ölçeği ile ihracat değerindeki değişim arasında ilişki yoktur.

Test Statistics^{a,b}

	A_23
Chi-Square	11,515
df	3
Asymp. Sig.	,009

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: A_3

H_0 : İşletmelerin ölçeğine göre ihracat değerindeki (parasal tutar) değişimlerin medyanları arasında fark yoktur.

H_1 : İşletmelerin ölçeğine göre ihracat değerindeki (parasal tutar) değişimlerin medyanları arasında fark vardır.

$p < 0,05$ H_0 hipotezi red edilemez. İşletmelerin ölçeğine göre ihracat değerindeki (parasal tutar) değişimlerin medyanları arasında fark vardır.

HİPOTEZ 22

A7-A22

Correlations

		A_7	A_22
A_7	Pearson Correlation	1	-,108
	Sig. (2-tailed)		,185
	N	151	151
A_22	Pearson Correlation	-,108	1
	Sig. (2-tailed)	,185	
	N	151	151

H_0 :İşletmenin faaliyet gösterdiği sektör ile önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarındaki değişim arasında ilişki yoktur.

H_1 : İşletmenin faaliyet gösterdiği sektör ile önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarında değişim arasında ilişki vardır.

$p>0,05$ H_0 hipotezi red edilemez. İşletmenin faaliyet gösterdiği sektör ile önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarındaki değişim arasında ilişki yoktur.

Test Statistics^{a,b}

	A_22
Chi-Square	11,681
df	5
Asymp. Sig.	,039

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: A_7

H_0 :İşletmenin faaliyet gösterdiği sektöre göre ihracat birim miktarındaki değişimin medyanları arasında fark yoktur.

H_1 :İşletmenin faaliyet gösterdiği sektöre göre ihracat birim miktarındaki değişimin medyanları arasında fark vardır.

$p<0,05$ H_0 hipotezi red edilir. İşletmenin faaliyet gösterdiği sektöre göre ihracat birim miktarındaki değişimin medyanları arasında fark vardır.

HİPOTEZ 23

A7-A23

Correlations

		A_7	A_23
A_7	Pearson Correlation	1	-,142
	Sig. (2-tailed)		,082
	N	151	151
A_23	Pearson Correlation	-,142	1
	Sig. (2-tailed)	,082	
	N	151	151

H_0 :İşletmenin faaliyet gösterdiği sektör ile önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat değerindeki değişim arasında ilişki yoktur.

H_0 :İşletmenin faaliyet gösterdiği sektör ile önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat değerindeki değişim arasında ilişki vardır.

$p>0,05$ H_0 hipotezi red edilemez. İşletmenin faaliyet gösterdiği sektör ile önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat değerindeki değişim arasında ilişki yoktur.

Test Statistics^{a,b}

	A_23
Chi-Square	13,658
df	5
Asymp. Sig.	,018

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: A_7

H_0 :İşletmenin faaliyet gösterdiği sektöre göre ihracat değerindeki değişimlerin medyanları arasında fark yoktur.

H_1 : İşletmenin faaliyet gösterdiği sektöre göre ihracat değerindeki değişimlerin medyanları arasında fark vardır.

$p < 0,05$ olduğundan H_0 red edilir. İşletmenin faaliyet gösterdiği sektöre göre ihracat değerindeki değişimlerin medyanları arasında fark vardır.

HİPOTEZ 24

A8-A10

Correlations

		A_8	A_10
A_8	Pearson Correlation	1	,230
	Sig. (2-tailed)		,074
	N	61	61
A_10	Pearson Correlation	,230	1
	Sig. (2-tailed)	,074	
	N	61	151

H_0 :Firmanın cirosu ile firmada dış ticaret işlemlerinde çalışan eleman sayısı arasında ilişki yoktur.

H_1 : Firmanın cirosu ile firmada dış ticaret işlemlerinde çalışan eleman sayısı arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Firmanın cirosu ile firmada dış ticaret işlemlerinde çalışan eleman sayısı arasında ilişki yoktur.

HİPOTEZ 25

A8-A11

Correlations

		A_8	A_11
A_8	Pearson Correlation	1	,086
	Sig. (2-tailed)		,510
	N	61	61
A_11	Pearson Correlation	,086	1
	Sig. (2-tailed)	,510	
	N	61	151

H_0 : Firmanın cirosu ile firmada dış ticaret işlemlerinde çalışan elemanların dış ticaret deneyimleri arasında ilişki yoktur.

H_1 : Firmanın cirosu ile firmada dış ticaret işlemlerinde çalışan elemanların dış ticaret deneyimleri arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Firmanın cirosu ile firmada dış ticaret işlemlerinde çalışan elemanların dış ticaret deneyimleri arasında ilişki yoktur.

HİPOTEZ 26

A8-A13

Correlations

		A_8	A_13
A_8	Pearson Correlation	1	,216
	Sig. (2-tailed)		,095
	N	61	61
A_13	Pearson Correlation	,216	1
	Sig. (2-tailed)	,095	
	N	61	151

H_0 : Firmanın cirosu ile firmanın kapasite kullanım oranları arasında ilişki yoktur.

H_1 : Firmanın cirosu ile firmanın kapasite kullanım oranları arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Firmanın cirosu ile firmanın kapasite kullanım oranları arasında ilişki yoktur.

HİPOTEZ 27

A8-A16

Correlations

		A_8	A_16
A_8	Pearson Correlation	1	,060
	Sig. (2-tailed)		,647
	N	61	61
A_16	Pearson Correlation	,060	1
	Sig. (2-tailed)	,647	
	N	61	151

H_0 : Firmanın cirosu ile firmanın ihracat birliğine kaydı arasında ilişki yoktur.

H_1 : Firmanın cirosu ile firmanın ihracat birliğine kaydı arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Firmanın cirosu ile firmanın ihracat birliğine kaydı arasında ilişki yoktur.

Test Statistics^b

	A_8
Mann-Whitney U	23,000
Wilcoxon W	1853,000
Z	-,540
Asymp. Sig. (2-tailed)	,589
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	,787 ^a

a. Not corrected for ties.

b. Grouping Variable: A_16

H_0 : Firmanın ihracat birliğine kaydı olup olmamasına göre firmanın cirosunun medyanları arasında fark yoktur.

H_1 : Firmanın ihracat birliğine kaydı olup olmamasına göre firmanın cirosunun medyanları arasında fark vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Firmanın ihracat birliğine kaydı olup olmamasına göre firmanın cirosunun meydanları arasında fark yoktur.

HİPOTEZ 28

A8-A19

➤ A8-AB ÜLKELERİ

Correlations

		A_8	AB_ülkeleri
A_8	Pearson Correlation	1	-,011
	Sig. (2-tailed)		,932
	N	61	61
AB_ülkeleri	Pearson Correlation	-,011	1
	Sig. (2-tailed)	,932	
	N	61	151

H_0 :AB Ülkeleriyle ihracat yapılıp yapılmaması ile firmanın cirosu arasında ilişki yoktur.

H_1 :AB Ülkeleriyle ihracat yapılıp yapılmaması ile firmanın cirosu arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. AB Ülkeleriyle ihracat yapılıp yapılmaması ile firmanın cirosu arasında ilişki yoktur.

Test Statistics^a

	A_8
Mann-Whitney U	428,000
Wilcoxon W	1023,000
Z	-,612
Asymp. Sig. (2-tailed)	,541

a. Grouping Variable: AB_ülkeleri

H_0 :AB Ülkeleriyle ihracat yapılıp yapılmamasına göre firmanın cirosunun medyanları arasında fark yoktur.

H_1 :AB Ülkeleriyle ihracat yapılıp yapılmamasına göre firmanın cirosunun medyanları arasında fark vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. AB Ülkeleriyle ihracat yapılıp yapılamasına göre firmanın cirosunun medyanları arasında fark yoktur. Yani firmanın cirosu AB ülkelerine ihracat yapılıp yapılmasına bağlı değildir.

➤ **A8-TÜRK CUMHURİYETLERİ**

Correlations

		A_8	Türk_Cumhuriyetleri
A_8	Pearson Correlation	1	,063
	Sig. (2-tailed)		,632
	N	61	61
Türk_Cumhuriyetleri	Pearson Correlation	,063	1
	Sig. (2-tailed)	,632	
	N	61	151

H_0 :Türk Cumhuriyetleri'yle ihracat yapılıp yapılmaması ile firmanın cirosu arasında ilişki yoktur.

H_1 :Türk Cumhuriyetleri'yle ihracat yapılıp yapılmaması ile firmanın cirosu arasında ilişki vardır.

$p>0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Türk Cumhuriyetleriyle ihracat yapılıp yapılmaması ile firmanın cirosu arasında ilişki yoktur.

Test Statistics^a

	A_8
Mann-Whitney U	409,000
Wilcoxon W	905,000
Z	-1,098
Asymp. Sig. (2-tailed)	,272

a. Grouping Variable: Türk_Cumhuriyetleri

H_0 :Türk Cumhuriyetleriyle ihracat yapılıp yapılmamasına göre firmanın cirosunun medyanları arasında fark yoktur.

H_1 :Türk Cumhuriyetleriyle ihracat yapılıp yapılmamasına göre firmanın cirosunun medyanları arasında fark vardır.

$p>0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Türk Cumhuriyetleriyle ihracat yapılıp yapılmamasına göre firmanın cirosunun medyanları arasında fark yoktur. Firmaların cirosu Türk Cumhuriyetlerine ihracat yapmasına göre değişmemektedir.

A8-RUSYA DOĞU BLOKU ÜLKELERİ

Correlations

		A_8	Rusya_Dogu_Bloku
A_8	Pearson Correlation	1	,050
	Sig. (2-tailed)		,704
	N	61	61
Rusya_Dogu_Bloku	Pearson Correlation	,050	1
	Sig. (2-tailed)	,704	
	N	61	151

H_0 : Rusya Ve Doğu Bloku Ülkeleri'yle ihracat yapılıp yapılmaması ile firmanın cirosu arasında ilişki yoktur.

H_1 : Rusya Ve Doğu Bloku Ülkeleri'yle ihracat yapılıp yapılmaması ile firmanın cirosu arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Rusya ve Doğu Bloku Ülkeleri'yle ihracat yapılıp yapılmaması ile firmanın cirosu arasında ilişki yoktur.

Test Statistics^a

	A_8
Mann-Whitney U	427,500
Wilcoxon W	892,500
Z	-,735
Asymp. Sig. (2-tailed)	,462

a. Grouping Variable: Rusya_Dogu_Bloku

H_0 : Rusya Ve Doğu Bloku Ülkeleri'yle ihracat yapılıp yapılmamasına göre firmanın cirosunun medyanları arasında fark yoktur.

H_1 : Rusya Ve Doğu Bloku Ülkeleri'yle ihracat yapılıp yapılmamasına göre firmanın cirosunun medyanları arasında fark vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Rusya Ve Doğu Bloku Ülkeleri'yle ihracat yapılıp yapılmasına göre firmanın cirosunun medyanları arasında fark yoktur. Firmaların cirosu Rusya ve Doğu Bloku Ülkeleri'yle ihracat yapmasına göre değişmemektedir.

➤ A8-ORTADOĞU

Correlations

		A_8	Ortadogu
A_8	Pearson Correlation	1	-,117
	Sig. (2-tailed)		,370
	N	61	61
Ortadogu	Pearson Correlation	-,117	1
	Sig. (2-tailed)	,370	
	N	61	151

H_0 : Ortadoğu Ülkeleri'yle ihracat yapılıp yapılmaması ile firmanın cirosu arasında ilişki yoktur.

H_1 : Ortadoğu Ülkeleri'yle ihracat yapılıp yapılmaması ile firmanın cirosu arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Ortadoğu Ülkeleri'yle ihracat yapılıp yapılmaması ile firmanın cirosu arasında ilişki yoktur.

Test Statistics^a

	A_8
Mann-Whitney U	333,000
Wilcoxon W	1368,000
Z	-,601
Asymp. Sig. (2-tailed)	,548

a. Grouping Variable: Ortadogu

H_0 : Ortadoğu Ülkeleri'yle ihracat yapılıp yapılmamasına göre firmanın cirosunun medyanları arasında fark yoktur.

H_1 : Ortadoğu Ülkeleri'yle ihracat yapılıp yapılmamasına göre firmanın cirosunun medyanları arasında fark vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Ortadoğu Ülkeleri'yle ihracat yapılıp yapılmamasına göre firmanın cirosunun medyanları arasında fark yoktur. Firmaların cirosu Ortadoğu Ülkeleri'yle ihracat yapmasına bağlı değildir.

➤ A8-DİĞER ÜLKELER

Correlations

		A_8	diger1
A_8	Pearson Correlation	1	,180
	Sig. (2-tailed)		,165
	N	61	61
diger1	Pearson Correlation	,180	1
	Sig. (2-tailed)	,165	
	N	61	151

H_0 : Diğer ülkelerle ihracat yapılıp yapılmaması ile firmanın cirosu arasında ilişki yoktur.

H_1 : Diğer ülkelerle ihracat yapılıp yapılmaması ile firmanın cirosu arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Diğer ülkelerle ihracat yapılıp yapılmaması ile firmanın cirosu arasında ilişki yoktur.

Test Statistics^a

	A_8
Mann-Whitney U	156,000
Wilcoxon W	1587,000
Z	-1,626
Asymp. Sig. (2-tailed)	,104

a. Grouping Variable: diger1

H_0 : Diğer ülkelerle ihracat yapılıp yapılmamasına göre firmanın cirosunun medyanları arasında fark yoktur.

H_1 : Diğer ülkelerle ihracat yapılıp yapılmamasına göre firmanın cirosunun medyanları arasında fark vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Diğer ülkelerle ihracat yapılıp yapılmamasına göre firmanın cirosunun medyanları arasında fark yoktur. Firmaların cirosu diğer ülkelerle ihracat yapmasına göre değişmemektedir.

HİPOTEZ 29

A8-A9

Correlations

		A_8	A_9
A_8	Pearson Correlation	1	,323*
	Sig. (2-tailed)		,011
	N	61	61
A_9	Pearson Correlation	,323*	1
	Sig. (2-tailed)	,011	
	N	61	130

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

H_0 : Firmanın cirosuyla firmanın 2009 yılındaki ortalama ihracat tutarı arasında ilişki yoktur.

H_1 : Firmanın cirosuyla firmanın 2009 yılındaki ortalama ihracat tutarı arasında ilişki vardır.

$p < 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilir. Firmanın cirosuyla firmanın 2009 yılındaki ortalama ihracat tutarı arasında pozitif yönde %32,3 büyüklüğünde ilişki vardır.

HİPOTEZ 30

A8-B2

Correlations

		A_8	B_2
A_8	Pearson Correlation	1	-,250
	Sig. (2-tailed)		,052
	N	61	61
B_2	Pearson Correlation	-,250	1
	Sig. (2-tailed)	,052	
	N	61	151

H_0 : Firmanın cirosuyla son küresel krizin işletme üzerindeki etkisi arasında ilişki yoktur.

H_1 : Firmanın cirosuyla son küresel krizin işletme üzerindeki etkisi arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilemez. Firmanın cirosuyla son küresel krizin işletme üzerindeki etkisi arasında ilişki yoktur.

HİPOTEZ 31

A9-B4

A9-YENİ PAZAR ARAYIŞLARI, YENİ MAL VE HİZMET ARAYIŞLARI

Correlations

		A_9	yeni_pazar_ arayisi
A_9	Pearson Correlation	1	-,051
	Sig. (2-tailed)		,561
	N	130	130
yeni_pazar_ arayisi	Pearson Correlation	-,051	1
	Sig. (2-tailed)	,561	
	N	130	151

H_0 : 2009 yılındaki ortalama ihracat tutarı ile küresel krizin yeni pazar arayışı, yeni mal ve hizmet arayışları üzerinde olumlu etkiye sahip olup olmaması arasında ilişki yoktur.

H_1 : 2009 yılındaki ortalama ihracat tutarı ile küresel krizin yeni pazar arayışı, , yeni mal ve hizmet arayışları üzerinde olumlu etkiye sahip olup olmaması arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilemez. 2009 yılındaki ortalama ihracat tutarı ile küresel krizin yeni pazar arayışı üzerinde olumlu etkiye sahip olup olmaması arasında ilişki yoktur.

➤ A9-MALİYETİN AZALTILMASI GEREKLİLİĞİ, ÖZKAYNAKLARIN ÖNEMİNİN ANLAŞILMASI

Correlations

		A_9	maliyetin_ azatilmasi_ gerek
A_9	Pearson Correlation	1	-,021
	Sig. (2-tailed)		,810
	N	130	130
maliyetin_ azatilmasi_ gerek	Pearson Correlation	-,021	1
	Sig. (2-tailed)	,810	
	N	130	151

H_0 : 2009 yılındaki ortalama ihracat tutarı ile küresel krizin maliyetin azaltılması gerekliliği, özkaynakların öneminin anlaşılması üzerinde olumlu etkiye sahip olup olmaması arasında ilişki yoktur.

H_1 : 2009 yılındaki ortalama ihracat tutarı ile küresel krizin maliyetin azaltılması gerekliliği, özkaynakların öneminin anlaşılması üzerinde olumlu etkiye sahip olup olmaması arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilemez. 2009 yılındaki ortalama ihracat tutarı ile küresel krizin maliyetin azaltılması gerekliliği, özkaynakların öneminin anlaşılması üzerinde olumlu etkiye sahip olup olmaması arasında ilişki yoktur.

➤ **A9-KALİTE, AR-GE VE İNOVASYONUN ÖNEM KAZANMASI**

Correlations

		A_9	kalite
A_9	Pearson Correlation	1	,105
	Sig. (2-tailed)		,235
	N	130	130
kalite	Pearson Correlation	,105	1
	Sig. (2-tailed)	,235	
	N	130	151

H_0 : 2009 yılındaki ortalama ihracat tutarı ile küresel krizin kalite, ar-ge ve inovasyonun öneminin anlaşılması üzerinde olumlu etkiye sahip olup olmaması arasında ilişki yoktur.

H_1 : 2009 yılındaki ortalama ihracat tutarı ile küresel krizin kalite, ar-ge ve inovasyonun öneminin anlaşılması üzerinde olumlu etkiye sahip olup olmaması arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilemez. 2009 yılındaki ortalama ihracat tutarı ile küresel krizin kalite, ar-ge ve inovasyonun öneminin anlaşılması üzerinde olumlu etkiye sahip olup olmaması arasında ilişki yoktur.

A9-DIŞ PAZARLARA AÇILMA GEREKLİLİĞİ

Correlations

		A_9	dis_pazarlara_acilma
A_9	Pearson Correlation	1	-,036
	Sig. (2-tailed)		,683
	N	130	130
dis_pazarlara_acilma	Pearson Correlation	-,036	1
	Sig. (2-tailed)	,683	
	N	130	151

H_0 : 2009 yılındaki ortalama ihracat tutarı ile küresel krizin dış pazarlara açılma gerekliliği üzerinde olumlu etkiye sahip olup olmaması arasında ilişki yoktur.

H_1 : 2009 yılındaki ortalama ihracat tutarı ile küresel krizin dış pazarlara açılma gerekliliği üzerinde olumlu etkiye sahip olup olmaması arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilemez. 2009 yılındaki ortalama ihracat tutarı ile küresel krizin dış pazarlara açılma gerekliliği üzerinde olumlu etkiye sahip olup olmaması arasında ilişki yoktur.

HİPOTEZ 32

A9-C2

Correlations

		A_9	C_2
A_9	Pearson Correlation	1	-,019
	Sig. (2-tailed)		,833
	N	130	130
C_2	Pearson Correlation	-,019	1
	Sig. (2-tailed)	,833	
	N	130	151

H_0 : 2009 yılındaki ortalama ihracat tutarı ile kur riskinden korunmak için kullanılan araçlar arasında ilişki yoktur.

H_1 : 2009 yılındaki ortalama ihracat tutarı ile kur riskinden korunmak için kullanılan araçlar arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilemez. 2009 yılındaki ortalama ihracat tutarı ile kur riskinden korunmak için kullanılan araçlar arasında ilişki yoktur.

HİPOTEZ 33

B1-B2

Correlations

		B_1	B_2
B_1	Pearson Correlation	1	,240**
	Sig. (2-tailed)		,003
	N	151	151
B_2	Pearson Correlation	,240**	1
	Sig. (2-tailed)	,003	
	N	151	151

** . Correlation is significant at the 0.01 level

H_0 : 2001 yılından 2010 yılına kadar geçen sürede firmanın ve ekonominin genel durumu ile son küresel krizin işletme üzerindeki etkisi arasında ilişki yoktur.

H_1 : 2001 yılından 2010 yılına kadar geçen sürede firmanın ve ekonominin genel durumu ile son küresel krizin işletme üzerindeki etkisi arasında ilişki vardır.

$p < 0,01$ olduğundan H_0 hipotezi red edilir. 2001 yılından 2010 yılına kadar geçen sürede firmanın ve ekonominin genel durumu ile son küresel krizin işletme üzerindeki etkisi arasında pozitif yönde %24 büyüklüğünde ilişki vardır.

HİPOTEZ 34

B4-A18

A18-YENİ PAZAR ARAYIŞI, YENİ MAL VE HİZMET

A_18 * yeni_pazar_arayisi Crosstabulation

			yeni_pazar_arayisi		Total
			hayir	evet	
A_18	Artti	Count	18	17	35
		% of Total	11,9%	11,3%	23,2%
	Azaldi	Count	14	71	85
		% of Total	9,3%	47,0%	56,3%
	Degisme Olmadi	Count	12	19	31
		% of Total	7,9%	12,6%	20,5%
Total		Count	44	107	151
		% of Total	29,1%	70,9%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	16,403 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	16,295	2	,000
Linear-by-Linear Association	1,706	1	,191
N of Valid Cases	151		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 9,03.

H_0 : 2001 krizinden sonra ihracat miktarında ki değişiklik durumu, küresel krizin yeni pazar arayışı, yeni mal ve hizmet arayışı üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmemektedir.

H_1 : 2001 krizinden sonra ihracat miktarında ki değişiklik durumu, küresel krizin yeni pazar arayışı, yeni mal ve hizmet arayışı üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmektedir.

$p < 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilir. 2001 krizinden sonra ihracat miktarında ki değişiklik durumu, küresel krizin yeni pazar arayışı, yeni mal ve hizmet arayışı üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmektedir.

➤ **A18-MALİYETİN AZALTIKMASI GEREKLİLİĞİ, ÖZKAYNAKLARIN ÖNEMİNİN ANLAŞILMASI**

A_18 * maliyetin_azatılması_gerek Crosstabulation

			maliyetin_azatılması_gerek		Total
			hayir	evet	
A_18	Artti	Count	11	24	35
		% of Total	7,3%	15,9%	23,2%
	Azaldi	Count	9	76	85
		% of Total	6,0%	50,3%	56,3%
	Degisme Olmadi	Count	6	25	31
		% of Total	4,0%	16,6%	20,5%
Total		Count	26	125	151
		% of Total	17,2%	82,8%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	7,679 ^a	2	,022
Likelihood Ratio	7,253	2	,027
Linear-by-Linear Association	1,966	1	,161
N of Valid Cases	151		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,34.

H_0 : 2001 krizinden sonra ihracat miktarında ki değişiklik durumu, küresel krizin yeni maliyetin azaltılması gerekliliği, özkaynakların öneminin anlaşılması üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmemektedir.

H_1 : 2001 krizinden sonra ihracat miktarında ki değişiklik durumu, küresel krizin yeni maliyetin azaltılması gerekliliği, özkaynakların öneminin anlaşılması üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmektedir.

$p < 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilir. 2001 krizinden sonra ihracat miktarında ki değişiklik durumu, küresel krizin yeni maliyetin azaltılması gerekliliği, özkaynakların öneminin anlaşılması üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmektedir.

➤ **A18-KALİTE, AR-GE VE İNOVASYONUN ÖNEM KAZANMASI**

A_18 * kalite Crosstabulation

			kalite		Total
			hayir	evet	
A_18	Artti	Count	21	14	35
		% of Total	13,9%	9,3%	23,2%
	Azaldi	Count	83	2	85
		% of Total	55,0%	1,3%	56,3%
	Degisme Olmadi	Count	27	4	31
		% of Total	17,9%	2,6%	20,5%
Total		Count	131	20	151
		% of Total	86,8%	13,2%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	30,583 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	28,184	2	,000
Linear-by-Linear Association	11,766	1	,001
N of Valid Cases	151		

a. 2 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,11.

H_0 : 2001 krizinden sonra ihracat miktarında ki değişiklik durumu, küresel krizin kalite, ar-ge ve inovasyonun önem kazanması üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmemektedir.

H_1 : 2001 krizinden sonra ihracat miktarında ki değişiklik durumu, küresel krizin kalite, ar-ge ve inovasyonun önem kazanması üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmektedir.

$p < 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilir. 2001 krizinden sonra ihracat miktarında ki değişiklik durumu, küresel krizin kalite, ar-ge ve inovasyonun önem kazanması üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmektedir.

(Ancak burada 5'den küçük göze sayısı %20 den fazla olduğu için ve satır ve sütun birleştirilmesi yapılamayacağından Kikare testi doğru sonuç vermemektedir. O yüzden Mann-Whitney U Testi uygulanmıştır.)

Test Statistics^a

	A_22
Mann-Whitney U	2332,000
Wilcoxon W	8110,000
Z	-,096
Asymp. Sig. (2-tailed)	,923

a. Grouping Variable: yeni_pazar_arayisi

H_0 : Küresel krizin kalite, ar-ge ve inovasyonun önem kazanması üzerindeki olumlu etkisi olup olmamasına göre 2001 krizinden sonra ihracat miktarında ki değişiklik durumlarının medyanları arasında fark yoktur.

H_1 : Küresel krizin kalite, ar-ge ve inovasyonun önem kazanması üzerindeki olumlu etkisi olup olmamasına göre 2001 krizinden sonra ihracat miktarında ki değişiklik durumlarının medyanları arasında fark vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Küresel krizin kalite, ar-ge ve inovasyonun önem kazanması üzerindeki olumlu etkisi olup olmamasına göre 2001 krizinden sonra ihracat miktarında ki değişiklik durumlarının medyanları arasında fark yoktur. 2001 krizinden sonra ihracat miktarındaki değişiklik, küresel krizin kalite, ar-ge ve inovasyonun önem kazanması üzerindeki olumlu etkisinin olup olmamasına bağlı değildir.

➤ A18-DIŞ PAZARLARA AÇILMA GEREKLİLİĞİ

A_18 * dis_pazarlara_acilma Crosstabulation

			dis_pazarlara_acilma		Total
			hayir	evet	
A_18	Artti	Count	20	15	35
		% of Total	13,2%	9,9%	23,2%
	Azaldi	Count	10	75	85
		% of Total	6,6%	49,7%	56,3%
	Degisme Olmadi	Count	6	25	31
		% of Total	4,0%	16,6%	20,5%
Total		Count	36	115	151
		% of Total	23,8%	76,2%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	28,548 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	26,029	2	,000
Linear-by-Linear Association	14,132	1	,000
N of Valid Cases	151		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,39.

H_0 : 2001 krizinden sonra ihracat miktarında ki değişiklik durumu, küresel krizin dış pazarlara açılma gerekliliği üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmemektedir.

H_1 : 2001 krizinden sonra ihracat miktarında ki değişiklik durumu, küresel krizin dış pazarlara açılma gerekliliği üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmektedir.

$p < 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilir. 2001 krizinden sonra ihracat miktarında ki değişiklik durumu, küresel krizin dış pazarlara açılma gerekliliği üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmektedir.

HİPOTEZ 35

B4-A22

➤ YENİ PAZAR ARAYIŞI-A22

A_22 * yeni_pazar_arayisi Crosstabulation

			yeni_pazar_arayisi		Total
			hayir	evet	
A_22	Arttı	Count	8	28	36
		% of Total	5,3%	18,5%	23,8%
	Azaldı	Count	19	32	51
		% of Total	12,6%	21,2%	33,8%
	Degisme Olmadi	Count	17	47	64
		% of Total	11,3%	31,1%	42,4%
Total		Count	44	107	151
		% of Total	29,1%	70,9%	100,0%

(5’den küçük beklenen göze sayısı %20 den fazla olduğu için çok arttı ile arttı seçenekleri arttı şeklinde birleştirilmiştir, azaldı ile çok azaldı seçenekleri de azaldı seçeneği şeklinde birleştirilmiştir.)

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	2,667 ^a	2	,264
Likelihood Ratio	2,641	2	,267
Linear-by-Linear Association	,036	1	,850
N of Valid Cases	151		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 10,49.

H_0 : Önceki yıllara göre karşılaştırıldığında 2009 yılındaki ihracat miktarındaki değişim durumu küresel krizin yeni pazar arayışı, yeni mal ve hizmet arayışı üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmemektedir.

H_1 : Önceki yıllara göre karşılaştırıldığında 2009 yılındaki ihracat miktarındaki değişim durumu küresel krizin yeni pazar arayışı, yeni mal ve hizmet arayışı üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmektedir.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilemez. Önceki yıllara göre karşılaştırıldığında 2009 yılındaki ihracat miktarındaki değişim durumu küresel krizin yeni pazar arayışı, yeni mal ve hizmet arayışı üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmemektedir.

➤ MALİYETİN AZALTILMASI GEREKLİLİĞİ-A22

A_22 * maliyetin_azatilmesi_gerek Crosstabulation

			maliyetin_azatilmesi_gerek		Total
			hayir	evet	
A_22	Artti	Count	12	24	36
		% of Total	7,9%	15,9%	23,8%
	Azaldi	Count	11	40	51
		% of Total	7,3%	26,5%	33,8%
	Degisme Olmadi	Count	3	61	64
		% of Total	2,0%	40,4%	42,4%
Total		Count	26	125	151
		% of Total	17,2%	82,8%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	14,286 ^a	2	,001
Likelihood Ratio	15,489	2	,000
Linear-by-Linear Association	14,042	1	,000
N of Valid Cases	151		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,20.

H_0 : Önceki yıllara göre karşılaştırıldığında 2009 yılındaki ihracat miktarındaki değişim durumu, küresel krizin yeni maliyetin azaltılması gerekliliği, özkaynakların öneminin anlaşılması üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmemektedir.

H_1 : Önceki yıllara göre karşılaştırıldığında 2009 yılındaki ihracat miktarındaki değişim durumu, küresel krizin yeni maliyetin azaltılması gerekliliği, özkaynakların öneminin anlaşılması üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmektedir.

$p < 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilir. Önceki yıllara göre karşılaştırıldığında 2009 yılındaki ihracat miktarındaki değişim durumu, küresel krizin yeni maliyetin azaltılması gerekliliği, özkaynakların öneminin anlaşılması üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmektedir.

➤ KALİTE-A22

A_22 * kalite Crosstabulation

			kalite		Total
			hayir	evet	
A_22	Artti	Count	26	10	36
		% of Total	17,2%	6,6%	23,8%
	Azaldi	Count	43	8	51
		% of Total	28,5%	5,3%	33,8%
	Degisme Olmadi	Count	62	2	64
		% of Total	41,1%	1,3%	42,4%
Total		Count	131	20	151
		% of Total	86,8%	13,2%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	12,586 ^a	2	,002
Likelihood Ratio	13,435	2	,001
Linear-by-Linear Association	12,501	1	,000
N of Valid Cases	151		

a. 1 cells (16,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,77.

H_0 : Önceki yıllara göre karşılaştırıldığında 2009 yılındaki ihracat miktarındaki değişim durumu, küresel krizin kalite, ar-ge ve inovasyonun önem kazanması üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmemektedir.

H_1 : Önceki yıllara göre karşılaştırıldığında 2009 yılındaki ihracat miktarındaki değişim durumu, küresel krizin kalite, ar-ge ve inovasyonun önem kazanması üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmektedir.

$p < 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilir. Önceki yıllara göre karşılaştırıldığında 2009 yılındaki ihracat miktarındaki değişim durumu, küresel krizin kalite, ar-ge ve inovasyonun önem kazanması üzerinde olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmektedir.

➤ **DIŞ PAZARLARA AÇILMA GEREKLİLİĞİ –A22**

A_22 * dis_pazarlara_acilma Crosstabulation

			dis_pazarlara_acilma		Total
			hayir	evet	
A_22	Artti	Count	15	21	36
		% of Total	9,9%	13,9%	23,8%
	Azaldi	Count	16	35	51
		% of Total	10,6%	23,2%	33,8%
	Degisme Olmadi	Count	5	59	64
		% of Total	3,3%	39,1%	42,4%
Total		Count	36	115	151
		% of Total	23,8%	76,2%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	16,949 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	18,427	2	,000
Linear-by-Linear Association	16,047	1	,000
N of Valid Cases	151		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 8,58.

H_0 : Önceki yıllara göre karşılaştırıldığında 2009 yılındaki ihracat miktarındaki değişim durumu, küresel krizin dış pazarlara açılma gerekliliği üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmemektedir.

H_1 : Önceki yıllara göre karşılaştırıldığında 2009 yılındaki ihracat miktarındaki değişim durumu, küresel krizin dış pazarlara açılma gerekliliği üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmektedir.

$p < 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilir. Önceki yıllara göre karşılaştırıldığında 2009 yılındaki ihracat miktarındaki değişim durumu, küresel krizin kalite, ar-ge ve inovasyonun önem kazanması üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmektedir.

HİPOTEZ 36

B4-A23

➤ YENİ PAZAR ARAYIŞI-A23

A_23 * yeni_pazar_arayisi Crosstabulation

			yeni_pazar_arayisi		Total
			hayir	evet	
A_23	Arttı	Count	7	31	38
		% of Total	4,6%	20,5%	25,2%
	Azaldı	Count	19	37	56
		% of Total	12,6%	24,5%	37,1%
	Degisme Olmadi	Count	18	39	57
		% of Total	11,9%	25,8%	37,7%
Total		Count	44	107	151
		% of Total	29,1%	70,9%	100,0%

(5'den küçük beklenen göze sayısı %20 den fazla olduğu için çok arttı ile arttı seçenekleri arttı şeklinde birleştirilmiştir, azaldı ile çok azaldı seçenekleri de azaldı seçeneği şeklinde birleştirilmiştir.)

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	2,901 ^a	2	,235
Likelihood Ratio	3,078	2	,215
Linear-by-Linear Association	1,551	1	,213
N of Valid Cases	151		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 11,07.

H_0 : Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat değerinin (parasal tutar)değişim durumu küresel krizin yeni pazar arayışı, yeni mal ve hizmet arayışı üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmemektedir.

H_1 : Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat değerinin (parasal tutar)değişim durumu küresel krizin yeni pazar arayışı, yeni mal ve hizmet arayışı üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmemektedir.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilemez. Önceki yıllara göre karşılaştırıldığında 2009 yılındaki ihracat miktarındaki değişim durumu küresel krizin yeni pazar arayışı, yeni mal ve hizmet arayışı üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmemektedir.

A_23 * maliyetin_azatilmasi_gerek Crosstabulation

			maliyetin_azatilmasi_gerek		Total
			hayir	evet	
A_23	Artti	Count	12	26	38
		% of Total	7,9%	17,2%	25,2%
	Azaldi	Count	13	43	56
		% of Total	8,6%	28,5%	37,1%
	Degisme Olmadi	Count	1	56	57
		% of Total	,7%	37,1%	37,7%
Total		Count	26	125	151
		% of Total	17,2%	82,8%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	16,473 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	20,565	2	,000
Linear-by-Linear Association	15,327	1	,000
N of Valid Cases	151		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,54.

H_0 : Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat değerinin (parasal tutar)değişim durumu, küresel krizin yeni maliyetin azaltılması gerekliliği, özkaynakların öneminin anlaşılması üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmemektedir.

H_1 : Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat değerinin (parasal tutar)değişim durumu, küresel krizin yeni maliyetin azaltılması gerekliliği, özkaynakların öneminin anlaşılması üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmektedir.

$p < 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilir. Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat değerinin (parasal tutar)değişim durumu, küresel krizin yeni maliyetin azaltılması gerekliliği, özkaynakların öneminin anlaşılması üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmektedir.

A_23 * kalite Crosstabulation

			kalite		Total
			hayir	evet	
A_23	Artti	Count	26	12	38
		% of Total	17,2%	7,9%	25,2%
	Azaldi	Count	49	7	56
		% of Total	32,5%	4,6%	37,1%
	Degisme Olmadi	Count	56	1	57
		% of Total	37,1%	,7%	37,7%
Total		Count	131	20	151
		% of Total	86,8%	13,2%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	17,693 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	18,423	2	,000
Linear-by-Linear Association	17,055	1	,000
N of Valid Cases	151		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,03.

H_0 : Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat değerinin (parasal tutar)değişim durumu, küresel krizin kalite, ar-ge ve inovasyonun önem kazanması üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmemektedir.

H_1 : Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat değerinin (parasal tutar)değişim durumu, küresel krizin kalite, ar-ge ve inovasyonun önem kazanması üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmektedir.

$p < 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilir. Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat değerinin (parasal tutar)değişim durumu, küresel krizin kalite, ar-ge ve inovasyonun önem kazanması üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmektedir.

A_23 * dis_pazarlara_acilma Crosstabulation

			dis_pazarlara_acilma		Total
			hayir	evet	
A_23	Artti	Count	15	23	38
		% of Total	9,9%	15,2%	25,2%
	Azaldi	Count	16	40	56
		% of Total	10,6%	26,5%	37,1%
	Degisme Olmadi	Count	5	52	57
		% of Total	3,3%	34,4%	37,7%
Total		Count	36	115	151
		% of Total	23,8%	76,2%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	12,933 ^a	2	,002
Likelihood Ratio	13,998	2	,001
Linear-by-Linear Association	12,472	1	,000
N of Valid Cases	151		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 9,06.

H_0 : Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat değerinin (parasal tutar)değişim durumu, küresel krizin dış pazarlara açılma gerekliliği üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmemektedir.

H_1 : Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat değerinin (parasal tutar)değişim durumu, küresel krizin dış pazarlara açılma gerekliliği üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmektedir.

$p < 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilir. Önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat değerinin (parasal tutar)değişim durumu, küresel krizin dış pazarlara açılma gerekliliği üzerindeki olumlu etkisi olup olmadığından etkilenmektedir.

HİPOTEZ 37
B4-B5

Correlations

	eni_pazar_arayisi	maliyetin_azaltilmasi_gerek	kalite	dis_pazarlara_acilma	diger2	banka_iliskileri	yurtici_piy_tal_yet	girdi_mal_artis	yurtdisi_piy_tal_yet	diger3
yeni_pazar_arayisi	1	,132	-,050	,188*	-,127	-,115	,206*	,001	,309*	-,118
	Sig. (2-tailed)	,106	,539	,020	,119	,160	,011	,988	,000	,150
	N	151	151	151	151	151	151	151	151	151
maliyetin_azaltilmasi_gerek	,132	1	-,184*	,445*	-,179*	-,360*	,476*	-,029	,337*	-,061
	Sig. (2-tailed)	,106	,024	,000	,028	,000	,000	,726	,000	,459
	N	151	151	151	151	151	151	151	151	151
kalite	-,050	-,184*	1	-,332*	-,032	,298*	-,125	,237*	-,226*	,084
	Sig. (2-tailed)	,539	,024	,000	,697	,000	,125	,003	,005	,303
	N	151	151	151	151	151	151	151	151	151
dis_pazarlara_acilma	,188*	,445*	-,332*	1	-,146	-,050	,314*	-,100	,347*	-,254*
	Sig. (2-tailed)	,020	,000	,000	,074	,543	,000	,220	,000	,002
	N	151	151	151	151	151	151	151	151	151
diger2	-,127	-,179*	-,032	-,146	1	-,025	-,203*	-,041	-,175*	,573*
	Sig. (2-tailed)	,119	,028	,697	,074	,760	,012	,613	,032	,000
	N	151	151	151	151	151	151	151	151	151
banka_iliskileri	-,115	-,360*	,298*	-,050	-,025	1	-,354*	,078	-,288*	-,044
	Sig. (2-tailed)	,160	,000	,000	,543	,760	,000	,342	,000	,594
	N	151	151	151	151	151	151	151	151	151
yurtici_piy_tal_yet	,206*	,476*	-,125	,314*	-,203*	-,354*	1	-,127	,512*	-,354*
	Sig. (2-tailed)	,011	,000	,125	,012	,000	,000	,119	,000	,000
	N	151	151	151	151	151	151	151	151	151
girdi_mal_artis	,001	-,029	,237*	-,100	-,041	,078	-,127	1	-,191*	-,072
	Sig. (2-tailed)	,988	,726	,003	,220	,613	,342	,119	,019	,377
	N	151	151	151	151	151	151	151	151	151
yurtdisi_piy_tal_yet	,309*	,337*	-,226*	,347*	-,175*	-,288*	,512*	-,191*	1	-,305*
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,005	,032	,000	,000	,019	,000	,000
	N	151	151	151	151	151	151	151	151	151
diger3	-,118	-,061	,084	-,254*	,573*	-,044	-,354*	-,072	-,305*	1
	Sig. (2-tailed)	,150	,459	,303	,002	,594	,000	,377	,000	
	N	151	151	151	151	151	151	151	151	151

*Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

H_0 :İlgili maddeler arasında ilişki yoktur.

H_1 :İlgili maddeler arasında ilişki vardır.

Yukarıdaki tabloda B4 İle B5'in ilgili maddeler arasındaki korelasyonları görülmektedir.

- ✓ Örneğin maliyetin azaltılması gerek maddesiyle banka ilişkileri maddesi için $p < 0,01$ olduğundan maliyetin azaltılması gerek maddesiyle banka ilişkileri maddesi arasında %36 büyüklüğünde ilişki vardır.
- ✓ Diğer etkenler(diğer2) ile yurt içi piyasa talep yetersizliği maddeleri için $p < 0,05$ olduğundan diğer2 ile yurt içi piyasa talep yetersizliği arasında %20,3 büyüklüğünde bir ilişki vardır.

- ✓ Yeni pazar arayışı ile girdi mal artışı için $p > 0,05$ olduğundan yeni pazar arayışı ile girdi mal artışı maddeleri arasında ilişki yoktur.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,824	13

Cronbach's Alpha katsayısı, bireysel puanların k soru içeren bir ölçekte sorulara verilen cevapların toplanması ile bulunduğu durumlarda soruların birbirleri ile benzerliğini, yakınlığını ortaya koyan bir katsayıdır. Alfa katsayısı, ölçekte yer alan k sorunun türdeş bir yapıyı açıklamak ya da sorgulamak üzere bir bütün oluşturup oluşturmadıklarını sorgulamayı sağlar.

Cronbach's Alpha katsayısı 0 ile 1 arasında değer alır. $1 > \text{Alpha katsayısı} > 0,7$ aralığında olması istenir.

Cronbach' Alpha katsayısı 0,824 olarak bulunmuştur. Bu değer maddelerin türdeşliği ve toplanabilirliği için istediğimiz aralıktadır. Cronbach's alpha katsayısı, $0,8 > 0,824 (\text{alpha katsayısı}) > 0,6$ aralığında olduğu için ölçek oldukça güvenilirdir.

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
C_10_A	21,8212	34,721	,497	,812
C_10_B	21,6424	33,098	,496	,809
C_10_C	21,4305	30,860	,591	,801
C_10_D	21,0265	32,226	,576	,803
C_10_E	21,6821	32,712	,582	,804
C_10_F	21,5497	30,036	,693	,791
C_10_G	20,4702	31,251	,571	,803
C_10_H	20,1391	35,001	,138	,846
C_10_I	21,1589	32,121	,557	,804
C_10_J	21,7815	34,425	,445	,814
C_10_K	21,5166	30,638	,647	,796
C_10_L	20,0795	35,274	,186	,834
C_10_M	21,8609	36,547	,264	,824

Ölçülen madde çözümlene içerisinden çıkarıldıktan sonra hesaplanan güvenilirlik katsayısında artış gözleniyorsa o maddenin ölçüm aracındaki güvenilirliği düşürdüğüne karar verilir. Tersine madde çıkarıldıktan sonra güvenilirlik katsayısında önemli ölçüde düşüş (genel alfa katsayısının altına) gözleniyorsa ilgili maddenin ölçülen boyut için oldukça önemli olduğu düşünelir. Örneğin C-10-F nolu madde çıkartıldığında alfa katsayısında düşüş görülmüştür. Buradan bu maddenin ölçüm aracı için önemli bir madde olduğu sonucuna varılabilir. C-10-L nolu madde çıkartıldığında alfa katsayısında artış görülmüştür. Buradan da bu maddenin ölçüm aracı için önemsiz olduğu sonucuna varılabilir.

Bir soru ile diğer soruların toplanmasından oluşan bütün arasındaki korelasyon hesaplamasına dayanmaktadır. Bu yöntem ele alınan her sorunun bütün içerisinde

eklenebilir özellik taşıyıp taşımadığını belirtmektedir. Eğer soru-bütün korelasyon katsayısı düşük ise o sorunun kompozit ölçeğe katkısının düşük olduğu anlamına gelmektedir. Eğer bir sorunun item –total korelasyon katsayısı çok düşük ise o sorunun ölçme aracı gereksiz bir soru ve ölçekten çıkarılması gerektiği yorumu yapılabilir. Soru ile bütün arasındaki korelasyon katsayılarının negatif olmaması gerekir. Bu durum ölçeğin toplanabilirlik özelliğini bozar. Soru bütün korelasyonlarının negatif olmaması hatta 0,25 değerinden büyük olması beklenir. Bu kurala uymayan soruların çıkarılmasını önerebiliriz. Fakat bu kesin kural değildir. Bir sorunun çıkarılması için; soru silinirse alfa katsayısında değişime ve soru silinirse ortalamadaki değişime bakmak gerekir.

** Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi bütün maddeler pozitif korelasyona ve çoğunluğu 0,2 değerinden büyük korelasyona sahiptir.Genel itibarıyla birçok madde çıkartıldığında alfa katsayısında düşüş görülmektedir. Buradan da her sorunun anket için gerekli olduğunu göstermektedir.

C-13

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,777	10

Cronbach' Alpha katsayısı 0,777 olarak bulunmuştur. Bu değer maddelerin türdeşliği ve toplanabilirliği için istediğimiz aralıktadır. Cronbach's alpha katsayısı, $0,8 > 0,777$ (alpha katsayısı) $> 0,6$ aralığında olduğu için ölçek oldukça güvenilirdir.

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
C_14_A	22,0132	32,426	,322	,773
C_14_B	21,6556	28,961	,426	,761
C_14_C	21,0596	28,910	,463	,756
C_14_D	21,4172	29,405	,358	,770
C_14_E	21,6225	29,023	,412	,762
C_14_F	20,4040	30,309	,245	,787
C_14_G	20,0199	27,420	,642	,734
C_14_H	19,9272	26,961	,521	,747
C_14_I	20,1656	26,312	,572	,739
C_14_J	20,2053	28,738	,545	,747

Ölçülen madde çözümlenme içerisinden çıkarıldıktan sonra hesaplanan güvenilirlik katsayısında artış gözleniyorsa o maddenin ölçüm aracıdaki güvenilirliği düşürdüğüne karar verilir. Tersine madde çıkarıldıktan sonra güvenilirlik katsayısında önemli ölçüde düşüş (genel alfa katsayısının altına) gözleniyorsa ilgili maddenin ölçülen boyut için oldukça önemli olduğu düşünelir. Örneğin C-14-I nolu madde çıkartıldığında alfa katsayısında düşüş görülmüştür. Buradan bu maddenin ölçüm aracı için önemli bir madde olduğu sonucuna varılabilir. C-14-F nolu madde çıkartıldığında alfa

katsayısında artış görünmüştür. Buradan da bu maddenin ölçüm aracı için önemsiz olduğu sonucuna varılabilir.

HİPOTEZ 38

C12-C13

C12_1(Döviz kuru) -C13

Group Statistics

C12_1	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
C13 hayir	131	23,5573	5,15477	,45037
evet	20	20,6000	9,19611	2,05631

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
C13	Equal variances assumed	11,942	,001	2,114	149	,036	2,95725	1,39916	,19249	5,72201
	Equal variances not assumed			1,405	20,860	,175	2,95725	2,10506	-1,42225	7,33675

H_0 : Döviz kurunu önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yaparken karşılaştıkları sorunlardan dış ticaretlerinin etkilenme dereceleri arasında fark yoktur.

H_1 : Döviz kurunu önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yaparken karşılaştıkları sorunlardan dış ticaretlerinin etkilenme dereceleri arasında fark vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Döviz kurunu önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yaparken karşılaştıkları sorunlardan dış ticaretlerinin etkilenme dereceleri arasında fark yoktur. (Varyanslar eşit değil o yüzden p değeri ona göre yorumlanmıştır.)

C12_2(Hammadde maliyeti)-C13

Group Statistics

C12_2	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
C13 hayir	101	23,3663	5,64220	,56142
evet	50	22,7600	6,41605	,90737

Independent Samples Test

	Levene's Test for Equality of Variance		t-test for Equality of Means						
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower	Upper
C13 Equal variance assumed	1,944	,165	,594	149	,554	,60634	1,02159	,41233	,62500
Equal variance not assumed			,568	87,421	,571	,60634	1,06701	,51431	,72699

H_0 : Hammadde maliyetini önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yaparken karşılaştıkları sorunlardan dış ticaretlerinin etkilenme dereceleri arasında fark yoktur.

H_1 : Hammadde maliyetini önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yaparken karşılaştıkları sorunlardan dış ticaretlerinin etkilenme dereceleri arasında fark vardır.

$p > 0,05$ olduğundan red edilemez. Hammadde maliyetini önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yaparken karşılaştıkları sorunlardan dış ticaretlerinin etkilenme dereceleri arasında fark yoktur.(varyanslar eşit o yüzden p değeri ona göre yorumlanmıştır.)

C12_3(Enerji Maliyeti)-C13

Group Statistics

	C12_3	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
C13	hayir	59	23,2034	7,84720	1,02162
	evet	92	23,1413	4,24674	,44275

Independent Samples Test

	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower	Upper
C13 Equal variance assumed	17,493	,000	,063	149	,950	,06209	,98652	-1,88730	2,01147
Equal variance not assumed			,056	80,034	,956	,06209	1,11343	-2,15370	2,27788

H_0 : Enerji maliyetini önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yaparken karşılaştıkları sorunlardan dış ticaretlerinin etkilenme dereceleri arasında fark yoktur.

H_1 : Enerji maliyetini önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yaparken karşılaştıkları sorunlardan dış ticaretlerinin etkilenme dereceleri arasında fark vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Enerji maliyetini önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yaparken karşılaştıkları sorunlardan dış ticaretlerinin etkilenme dereceleri arasında fark yoktur.(varyanslar eşit değil p değeri ona göre yorumlanmıştır.)

C12_4-C13

Group Statistics

C12_4	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
C13 hayir	50	23,0800	9,34779	1,32198
evet	101	23,2079	3,05063	,30355

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
C13	Equal variance assumed	69,470	,000	-,125	149	,901	-,12792	1,02274	-2,14887	1,89303
	Equal variance not assumed			-,094	54,229	,925	-,12792	1,35638	-2,84704	2,59119

H_0 : Talep yetersizliğini önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yaparken karşılaştıkları sorunlardan dış ticaretlerinin etkilenme dereceleri arasında fark yoktur.

H_1 : Talep yetersizliğini önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yaparken karşılaştıkları sorunlardan dış ticaretlerinin etkilenme dereceleri arasında fark vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Talep yetersizliğini önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yaparken karşılaştıkları sorunlardan dış ticaretlerinin etkilenme dereceleri arasında fark yoktur.(Varyanslar eşit değil p değeri ona göre yorumlanmıştır.)

C12_5 (Diğer)-C13

Group Statistics

C12_5	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
C13 hayir	144	23,1319	5,83484	,48624
evet	7	23,8571	7,53721	2,84880

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
C13	Equal variance assumed	1,113	,293	-,317	149	,752	-,72520	2,28853	-5,24737	3,79697
	Equal variance not assumed			-,251	6,354	,810	-,72520	2,89000	-7,70224	6,25184

H_0 : Diğer etmenleri önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yaparken karşılaştıkları sorunlardan dış ticaretlerinin etkilenme dereceleri arasında fark yoktur.

H_1 : Diğer etmenleri önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yaparken karşılaştıkları sorunlardan dış ticaretlerinin etkilenme dereceleri arasında fark vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Diğer etmenleri önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yaparken karşılaştıkları sorunlardan dış ticaretlerinin etkilenme dereceleri arasında fark yoktur. (Varyanslar eşit p değeri ona göre yorumlanmıştır.)

HİPOTEZ 39

C3-c15/1

Correlations

		C_3	birinci madde
C_3	Pearson Correlation	1	-,172*
	Sig. (2-tailed)		,035
	N	151	151
birinci_madde	Pearson Correlation	-,172*	1
	Sig. (2-tailed)	,035	
	N	151	151

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

H_0 : ülkemizde uygulanan dış ticaret politikalarının durumu ile ihracatın artması için markalaşma sürecine önem verilmesi, CE belgesi ve onay prosedürlerinin maliyetlerine devlet desteği verilmesi kavramı arasında ilişki yoktur.

H_1 : ülkemizde uygulanan dış ticaret politikalarının durumu ile ihracatın artması için markalaşma sürecine önem verilmesi, CE belgesi ve onay prosedürlerinin maliyetlerine devlet desteği verilmesi kavramı arasında ilişki vardır.

$p < 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilir. Ülkemizde uygulanan dış ticaret politikalarının durumu ile ihracatın artması için markalaşma sürecine önem verilmesi,

CE belgesi ve onay prosedürlerinin maliyetlerine devlet desteği verilmesi arasında %17,2 büyüklüğünde ilişki vardır.

C3-c15/2

Correlations

		C_3	ikinci_madde
C_3	Pearson Correlation	1	,176*
	Sig. (2-tailed)		,031
	N	151	151
ikinci_madde	Pearson Correlation	,176*	1
	Sig. (2-tailed)	,031	
	N	151	151

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

H_0 : ülkemizde uygulanan dış ticaret politikalarının durumu ile ihracatın artması için serbest bölgelerin etkinliğinin artması, hızlı ve verimli olmaları, bürokrasinin azalması kavramı arasında ilişki yoktur.

H_1 : ülkemizde uygulanan dış ticaret politikalarının durumu ile ihracatın artması için serbest bölgelerin etkinliğinin artması, hızlı ve verimli olmaları, bürokrasinin azalması kavramı arasında ilişki vardır.

$p < 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilir. Ülkemizde uygulanan dış ticaret politikalarının durumu ile ihracatın artması için serbest bölgelerin etkinliğinin artması, hızlı ve verimli olmaları, bürokrasinin azalması kavramı arasında %17,6 büyüklüğünde ilişki vardır.

C3-c15/3

Correlations

		C_3	ucuncu_madde
C_3	Pearson Correlation	1	-,145
	Sig. (2-tailed)		,076
	N	151	151
ucuncu_madde	Pearson Correlation	-,145	1
	Sig. (2-tailed)	,076	
	N	151	151

H_0 : ülkemizde uygulanan dış ticaret politikalarının durumu ile ihracatın artması için döviz kuru fiyatlarında istikrarın sağlanması, ekonomik ve siyasi istikrarın sürdürülebilir olması kavramı arasında ilişki yoktur.

H_1 : ülkemizde uygulanan dış ticaret politikalarının durumu ile ihracatın artması için döviz kuru fiyatlarında istikrarın sağlanması, ekonomik ve siyasi istikrarın sürdürülebilir olması kavramı arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilemez. Ülkemizde uygulanan dış ticaret politikalarının durumu ile ihracatın artması için döviz kuru fiyatlarında istikrarın sağlanması, ekonomik ve siyasi istikrarın sürdürülebilir olması kavramı arasında ilişki yoktur.

C3-c15/4

Correlations

		C_3	dorduncu_ madde
C_3	Pearson Correlation	1	-,304**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	151	151
dorduncu_ madde	Pearson Correlation	-,304**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	151	151

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

H_0 : ülkemizde uygulanan dış ticaret politikalarının durumu ile ihracatın artması için istihdam vergilerinin azaltılarak işgücü maliyetlerinin düşürülmesi, enerji ve yüksek taşımacılık maliyetlerinin azalması kavramı arasında ilişki yoktur.

H_1 : ülkemizde uygulanan dış ticaret politikalarının durumu ile ihracatın artması için istihdam vergilerinin azaltılarak işgücü maliyetlerinin düşürülmesi, enerji ve yüksek taşımacılık maliyetlerinin azalması kavramı arasında ilişki vardır.

$P < 0,01$ olduğundan H_0 hipotezi red edilir. Ülkemizde uygulanan dış ticaret politikalarının durumu ile ihracatın artması için istihdam vergilerinin azaltılarak işgücü maliyetlerinin düşürülmesi, enerji ve yüksek taşımacılık maliyetlerinin azalması kavramı arasında % 30,4 büyüklüğünde ilişki vardır.

C3-c15/5

Correlations

		C_3	besinci_ madde
C_3	Pearson Correlation	1	-,232**
	Sig. (2-tailed)		,004
	N	151	151
besinci_ madde	Pearson Correlation	-,232**	1
	Sig. (2-tailed)	,004	
	N	151	151

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

H_0 : ülkemizde uygulanan dış ticaret politikalarının durumu ile ihracatın artması için Türkiye' nin yurtdışındaki imajının güçlendirilmesi kavramı arasında ilişki yoktur.

H_1 : ülkemizde uygulanan dış ticaret politikalarının durumu ile ihracatın artması için Türkiye' nin yurtdışındaki imajının güçlendirilmesi kavramı arasında ilişki vardır.

$p < 0,01$ olduğundan H_0 hipotezi red edilir. Ülkemizde uygulanan dış ticaret politikalarının durumu ile ihracatın artması için Türkiye' nin yurtdışındaki imajının güçlendirilmesi kavramı arasında %23,2 büyüklüğünde ilişki vardır.

C3-c15/6

Correlations

		C_3	altinci madde
C_3	Pearson Correlation	1	,223**
	Sig. (2-tailed)		,006
	N	151	151
altinci_madde	Pearson Correlation	,223**	1
	Sig. (2-tailed)	,006	
	N	151	151

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

H_0 : Ülkemizde uygulanan dış ticaret politikalarının durumu ile ihracatın artması için Eximbank kredilerinin artması ve vadelerin uzatılması, sektör ayrımcılığının olmaması kavramı arasında ilişki yoktur.

H_1 : Ülkemizde uygulanan dış ticaret politikalarının durumu ile ihracatın artması için Eximbank kredilerinin artması ve vadelerin uzatılması, sektör ayrımcılığının olmaması kavramı arasında ilişki vardır.

$p < 0,01$ olduğundan H_0 hipotezi red edilir. Ülkemizde uygulanan dış ticaret politikalarının durumu ile ihracatın artması için Eximbank kredilerinin artması ve vadelerin uzatılması, sektör ayrımcılığının olmaması kavramı arasında %22,3 büyüklüğünde ilişki vardır.

HİPOTEZ 40

C1-C2

Correlations

		C_1	C_2
C_1	Pearson Correlation	1	,417**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	151	151
C_2	Pearson Correlation	,417**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	151	151

** . Correlation is significant at the 0.01 level

H_0 : Kur politikalarının dış ticaret üzerindeki etkisi ile kur riskinden korunmak için kullanılacak araçlar arasında ilişki yoktur.

H_1 : Kur politikalarının dış ticaret üzerindeki etkisi ile kur riskinden korunmak için kullanılacak araçlar arasında ilişki vardır.

$p < 0,01$ olduğundan H_0 hipotezi red edilir. Kur politikalarının dış ticaret üzerindeki etkisi ile kur riskinden korunmak için kullanılacak araçlar arasında pozitif yönde %41,7 büyüklüğünde ilişki vardır.

Test Statistics^{a,b}

	C_1
Chi-Square	33,126
df	6
Asymp. Sig.	,000

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: C_2

H_0 :Kur riskinden korunmak için kullanılan araçlara göre kur politikalarının dış ticaret üzerindeki etkilerinin medyanları arasında fark yoktur.

H_1 :Kur riskinden korunmak için kullanılan araçlara göre kur politikalarının dış ticaret üzerindeki etkilerinin medyanları arasında fark vardır.

$p < 0,05$ olduğundan H_0 red edilir. Kur riskinden korunmak için kullanılan araçlara göre kur politikalarının dış ticaret üzerindeki etkilerinin medyanları arasında fark vardır.

HİPOTEZ 41

C3-C1

Correlations

		C_1	C_3
C_1	Pearson Correlation	1	-,399**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	151	151
C_3	Pearson Correlation	-,399**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	151	151

** . Correlation is significant at the 0.01 level

H_0 : kur politikalarının dış ticaret üzerindeki etkisi ile ülkemizde uygulanan dış ticaret politikaları arasında ilişki yoktur.

H_1 : kur politikalarının dış ticaret üzerindeki etkisi ile ülkemizde uygulanan dış ticaret politikaları arasında ilişki vardır.

$p < 0,01$ olduğundan H_0 hipotezi red edilir. Kur politikalarının dış ticaret üzerindeki etkisi ile ülkemizde uygulanan dış ticaret politikaları arasında %39,9 büyüklüğünde negatif bir ilişki vardır.

HİPOTEZ 42

C1-C6

Correlations

		C_1	C_6
C_1	Pearson Correlation	1	-,077
	Sig. (2-tailed)		,349
	N	151	151
C_6	Pearson Correlation	-,077	1
	Sig. (2-tailed)	,349	
	N	151	151

H_0 : Kur politikalarının dış ticaret üzerindeki etkisi ile ihracat için verilen devlet teşviklerinin nasıl değerlendirildiği arasında ilişki yoktur.

H_1 : Kur politikalarının dış ticaret üzerindeki etkisi ile ihracat için verilen devlet teşviklerinin nasıl değerlendirildiği arasında ilişki vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Kur politikalarının dış ticaret üzerindeki etkisi ile ihracat için verilen devlet teşviklerinin nasıl değerlendirildiği arasında ilişki yoktur.

HİPOTEZ 43

C3-C4

Correlations

		C_3	C_4
C_3	Pearson Correlation	1	,027
	Sig. (2-tailed)		,745
	N	151	151
C_4	Pearson Correlation	,027	1
	Sig. (2-tailed)	,745	
	N	151	151

H_0 : Türkiye AB'ye üye olduğunda dış ticaretin nasıl etkileneceği ile ülkemizde uygulanan dış ticaret politikaları arasında ilişki yoktur.

H_1 : Türkiye AB'ye üye olduğunda dış ticaretin nasıl etkileneceği ile ülkemizde uygulanan dış ticaret politikaları arasında ilişki yoktur.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilemez. Türkiye AB'ye üye olduğunda dış ticaretin nasıl etkileneceği ile ülkemizde uygulanan dış ticaret politikaları arasında ilişki yoktur.

HİPOTEZ 44

C3-C5

Correlations

		C_3	C_5
C_3	Pearson Correlation	1	,021
	Sig. (2-tailed)		,799
	N	151	151
C_5	Pearson Correlation	,021	1
	Sig. (2-tailed)	,799	
	N	151	151

H_0 : Ülkemizde uygulanan dış ticaret politikalarının nasıl bulunduğu ile 1996 yılında imzalanan Gümrük Birliği'nin dış ticaret üzerindeki etkileri arasında ilişki yoktur.

H_1 : Ülkemizde uygulanan dış ticaret politikalarının nasıl bulunduğu ile 1996 yılında imzalanan Gümrük Birliği'nin dış ticaret üzerindeki etkileri arasında ilişki vardır. $p > 0,05$ olduğundan red edilemez. Ülkemizde uygulanan dış ticaret politikalarının nasıl bulunduğu ile 1996 yılında imzalanan Gümrük Birliği'nin dış ticaret üzerindeki etkileri arasında ilişki yoktur.

HİPOTEZ 45

C7-A18

Correlations

		C_7	A_18
C_7	Pearson Correlation	1	,167*
	Sig. (2-tailed)		,040
	N	151	151
A_18	Pearson Correlation	,167*	1
	Sig. (2-tailed)	,040	
	N	151	151

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

H_0 : Çin'in dış ticaret üzerindeki etkisi ile 2001 krizinden sonra ihracat miktarındaki değişim arasında ilişki yoktur.

H_1 : Çin'in dış ticaret üzerindeki etkisi ile 2001 krizinden sonra ihracat miktarındaki değişim arasında ilişki vardır.

$P < 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilir. Çin'in dış ticaret üzerindeki etkisi ile 2001 krizinden sonra ihracat miktarındaki değişim arasında %16,7 büyüklüğünde negatif bir ilişki vardır.

HİPOTEZ 46
C7-A22

Correlations

		C_7	A_22
C_7	Pearson Correlation	1	,237**
	Sig. (2-tailed)		,003
	N	151	151
A_22	Pearson Correlation	,237**	1
	Sig. (2-tailed)	,003	
	N	151	151

** . Correlation is significant at the 0.01 level

H_0 : Çin'in dış ticaret üzerindeki etkisi ile önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarındaki değişim arasında ilişki yoktur.

H_0 : Çin'in dış ticaret üzerindeki etkisi ile önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarındaki değişim arasında ilişki vardır.

$p < 0,01$ olduğundan H_0 red edilir. Çin'in dış ticaret üzerindeki etkisi ile önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2009 yılında ihracat birim miktarındaki değişim arasında %23,7 büyüklüğünde negatif yönde bir ilişki vardır.

HİPOTEZ 47
C7-A23

Correlations

		C_7	A_23
C_7	Pearson Correlation	1	,140
	Sig. (2-tailed)		,088
	N	151	151
A_23	Pearson Correlation	,140	1
	Sig. (2-tailed)	,088	
	N	151	151

H_0 : Çin'in dış ticaret üzerindeki etkisi ile önceki yıllarla karşılaştırıldığında ihracat değerindeki değişim arasında ilişki yoktur.

H_1 : Çin'in dış ticaret üzerindeki etkisi ile önceki yıllarla karşılaştırıldığında ihracat değerindeki değişim arasında ilişki vardır.

$P > 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilemez. Çin'in dış ticaret üzerindeki etkisi ile önceki yıllarla karşılaştırıldığında ihracat değerindeki değişim arasında ilişki yoktur.

HİPOTEZ 48

C9-C12/1(döviz kuru)

Group Statistics

C12_1	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
C_9 hayir	131	22,5954	5,23271	,45718
evet	20	25,7500	10,23860	2,28942

Independent Samples Test

	Levene's Test for equality of Variance	t-test for Equality of Means								
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
C_9 Equal varian assumed	22,794	,000	-2,153	149	,033	-3,15458	1,46535	3,05014	-,25902	
Equal varian not assumed			-1,351	20,541	,191	-3,15458	2,33462	3,01631	1,70715	

H_0 :Döviz kurunu önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yapma kararlarında etkili olan faktörler arasında fark yoktur.

H_1 :Döviz kurunu önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yapma kararlarında etkili olan faktörler arasında fark vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Döviz kurunu önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yapma kararlarında etkili olan faktörler arasında fark yoktur.

(Varyanslar eşit olmadığı için p değeri ona göre yorumlanmıştır.)

C12/2(Hammadde maliyeti)-C9

Group Statistics

C12_2	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
C_9 hayir	101	22,9307	6,09304	,60628
evet	50	23,1800	6,40373	,90562

Independent Samples Test

	Levene's Test for quality of Variance		t-test for Equality of Means						
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower	Upper
C_9 Equal varian assumed	,921	,339	-,233	149	,816	-,24931	1,07157	2,36674	1,86812
Equal varian not assumed			-,229	93,556	,820	-,24931	1,08983	2,41333	1,91471

H_0 :Hammadde maliyetini önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yapma kararlarında etkili olan faktörler arasında fark yoktur.

H_1 :Hammadde maliyetini önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yapma kararlarında etkili olan faktörler arasında fark vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Hammadde maliyetini önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yapma kararlarında etkili olan faktörler arasında fark yoktur.

(p değeri varyansların eşit olduğu duruma göre yorumlanmıştır.)

C12/3(Enerji Maliyeti)-C9

Group Statistics

	C12_3	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
C_9	hayir	59	24,0000	7,09784	,92406
	evet	92	22,3804	5,45479	,56870

Independent Samples Test

	Levene's Test for quality of Variance		t-test for Equality of Means						
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower	Upper
C_9 Equal varian assumed	15,986	,000	1,580	149	,116	1,61957	1,02522	-,40628	3,64542
Equal varian not assumed			1,493	101,020	,139	1,61957	1,08504	-,53285	3,77198

H_0 :Enerji maliyetini önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yapma kararlarında etkili olan faktörler arasında fark yoktur.

H_1 :Enerji maliyetini önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yapma kararlarında etkili olan faktörler arasında fark vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Enerji maliyetini önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yapma kararlarında etkili olan faktörler arasında fark yoktur.

(varyanslar eşit değil o yüzden p değeri varyansların eşit olmadığı duruma göre yorumlanmıştır.)

C12/4(Talep Yetersizliği)-C9

Group Statistics

C12_4	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
C_9 hayir	50	24,3600	8,87040	1,25446
evet	101	22,3465	4,16278	,41421

Independent Samples Test

	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower	Upper
C_9 Equal variances assumed	49,954	,000	1,901	149	,059	2,01347	1,05899	-,07912	,10605
Equal variances not assumed			1,524	59,918	,133	2,01347	1,32108	-,62916	,65609

H_0 :Talep yetersizliğini önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yapma kararlarında etkili olan faktörler arasında fark yoktur.

H_1 :Talep yetersizliğini önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yapma kararlarında etkili olan faktörler arasında fark vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Talep yetersizliğini önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yapma kararlarında etkili olan faktörler arasında fark yoktur.

(varyanslar eşit değil o yüzden p değeri varyansların eşit olmadığı duruma göre yorumlanmıştır.)

C12/5-C9

Group Statistics

C12_5	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
C_9 hayir	144	22,7986	6,11839	,50987
evet	7	27,4286	6,16055	2,32847

Independent Samples Test

	Levene's Test for Equality of Variance		t-test for Equality of Means						
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower	Upper
C_9 Equal variance assumed	,090	,765	-1,955	149	,053	-4,62996	2,36873	9,31061	,05069
Equal variance not assumed			-1,942	6,589	,096	-4,62996	2,38364	0,33852	1,07860

H_0 :Diğer etkenleri önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yapma kararlarında etkili olan faktörler arasında fark yoktur.

H_1 :Diğer etkenleri önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yapma kararlarında etkili olan faktörler arasında fark vardır.

$p > 0,05$ olduğundan H_0 red edilemez. Diğer etkenleri önemli bir sorun olarak kabul eden ve etmeyenlerin ihracat yapma kararlarında etkili olan faktörler arasında fark yoktur.

(varyanslar eşit o yüzden p değeri varyansların eşit olduğu duruma göre yorumlanmıştır.)

